MMPC-010

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି

INDIRA GANDHI NATIONAL OPEN UNIVERSITY(IGNOU),
MAIDAN GARHI, NEW DELHI-110068

ALL INDIA COUNCIL FOR TECHNICAL EDUCATION (AICTE),
NELSON MANDELA MARG,
VASANT KUNJ,NEW DELHI -110070

‘‘शिक्षा मानव को बन्धनों से मुक्त करती है और आज के युग में तो यह लोकतंत्र की भावना का आधार भी है। जन्म तथा अन्य कारणों से उत्पन्न जाति एवं वर्तमान विषमताओं को दूर करते हुए मनुष्य को इन सबसे ऊपर उठाती है।’’

– इन्दिरा गांधी

“Education is a liberating force, and in our age it is also a democratising force, cutting across the barriers of caste and class, smoothing out inequalities imposed by birth and other circumstances.”

– Indira Gandhi

ignou
THE PEOPLE'S
UNIVERSITY

MMPC-010
ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି
(ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ)

INDIRA GANDHI NATIONAL
OPEN UNIVERSITY(IGNOU),
MAIDAN GARHI, NEW DELHI-
110068

ALL INDIA COUNCIL FOR
TECHNICAL EDUCATION (AICTE),
NELSON MANDELA MARG,
VASANT KUNJ, NEW DELHI -110070

COURSE DESIGN AND PREPARATION TEAM

Prof. K. Ravi Sankar Director, SOMS IGNOU, New Delhi	Prof. Qamar Ahsan Retd. Prof. of Economics and Vice Chancellor, Magadh UniversityBihar	Prof. K.V. Bhanu Murthy Former Dean Faculty of Commerce and Business Delhi School of Economics, Delhi
Prof. Sunitha Raju Indian Institute of Foreign Trade New Delhi	Dr. Utpal Chattopadhyay Associate Professor National Institute of Industrial Engineering,Mumbai	Prof. Biswajit Nag Indian Institute of Foreign Trade New Delhi
Dr. Alka Mittal Associate Professor Guru Gobind Singh Indraprastha UniversityDelhi	Prof. G. Subbayamma School of Management Studies, IGNOU, New Delhi	Prof. Srilatha School of Management Studies, IGNOU, New Delhi
Prof. Neeti Agrawal School of Management Studies, IGNOU, New Delhi	Prof. Anjali C. Ramteke School of Management Studies IGNOU, New Delhi	*Prof. V. L. Mote (Retd.) IIM, Ahmedabad
*Prof. G.S. Gupta IIM, Ahmedabad	*Prof. Arindam Banik IMI, New Delhi	*Prof. Atmanand MDI, Gurgaon
*Prof. Rajat Kathuria IMI, New Delhi	*Dr. C.G. Naidu Planning & Development Division IGNOU, New Delhi	Prof. Kamal Vagrecha School of Management Studies IGNOU, New Delhi
Prof. Nayantara Padhi School of Management Studies IGNOU, New Delhi	Sh. T.V. Vijay Kumar School of Management Studies IGNOU, New Delhi	**Course Coordinator and Editor:** Dr. Leena Singh SOMS, IGNOU New Delhi

Acknowledgement **:** Parts of this course is adapted from the earlier MS-09: Managerial Economics course and the persons marked with (*) were the original contributors and the profilesare as it was in that version

Print Production : Mr. Tilak Raj, Assistant Registrar, MPDD, IGNOU, New Delhi

©IndiraGandhiNationalOpenUniversity,2022

ISBN: 978-93-6106-479-1

All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form, by mimeograph or any other means, without permission in writing from the Indira Gandhi National Open University. Further information on the Indira Gandhi National Open University courses may be obtained from the University's office at Maidan Garhi, New Delhi-110 068.

Published on behalf of the Indira Gandhi National Open University, New Delhi, by the Registrar, MPDD, IGNOU.

LasertypesetbyTessaMedia&Computers, C-206,A.F.E-II,JamiaNagar,NewDelhi-110025

Coordinators of Translation of IGNOU MBA Course Study Material in to Indian Regional Languages:	
Prof. Nayantara Padhi School of Management Studies IGNOU	**Prof. Rajeev Kumar Shukla** School of Management Studies IGNOU

Odia Translation Vetting By : Dr. Susanta Kumar Mishra, Ravenshaw University, Odisha

Committee constituted for the mapping of IGNOU MBA Course Material with AICTE Model curriculum for uploading of digital content on E-Kumbh portal and translate the courses in 12 identified Indian languages		
Prof. M S Senam Raju Director (SOMS), IGNOU **Prof. Sreenivas Iyengar** Director Jamnalal Bajaj School of Management, Mumbai University **Prof. Manish Sitlani** DAVV University, Indore **Prof. Nayantara Padhi** School of Management Studies IGNOU	**Prof. VP Jagathyraj** Director School of Management Studies, CUSAT **Prof. Neeti Agrawal** School of Management Studies IGNOU **Prof. Anjali Ramteke** School of Management Studies IGNOU **Dr. Sunil Luthra** Director T&LB, AICTE	**Prof, Rajeev Kumar Shukla** School of Management Studies IGNOU **Dr. Venkat Chittipaka** School of Management Studies IGNOU **Prof. Vidyadhar Reddy,** Director NALSAR School of Management Hyderabad

Translation of IGNOU Management courses study materials is done under the E-Kumbh project of AICTE in collaboration with IGNOU. Translation of the original English course MMPC-001 to Odia is done using Anuvadini machine tool of AICTE.

Printed at : Royal Offset Printers, A-89/1, Naraina Industrial Area, Phase-1, New Delhi-10028

ଏମଏମପିସି ୦୧୦: ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତିର ସେହି ଅଂଶର ଏକ ପ୍ରୟୋଗ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଇପାରେ ଯାହା ବିପଦ, ଚାହିଦା, ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ, ମୂଲ୍ୟ ଏବଂ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ପରି ବିଷୟ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଏ । ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝିବା ଦ୍ୱାରା ଏକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବିକଶିତ ହେବ ଏବଂ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ଯେଉଁ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଢାଞ୍ଚା ଆଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ତାହାକୁ ତୀବ୍ର କରିବ ।

ଉଭୟ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ସାଧନ ବଜାରରେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପରସ୍ପର ସହ ଯୋଗାଯୋଗ କରନ୍ତି । ଏହି ବଜାରଗୁଡିକରେ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ନିବେଶର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ ଏବଂ ସମସ୍ତ ବଜାର ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରେ | ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯାହା ଉପଭୋକ୍ତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଚାହିଦା ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଗଠିତ କରେ | ଏକ ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ, ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର ପରସ୍ପର ସମ୍ପର୍କ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅଧୀନରେ ନଥାଏ । ଉଭୟ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନଗୁଡିକର ଦର ପରସ୍ପରକୁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ କାରବାର ଓ ସୂଚନା ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆକାର ସୀମିତ କାରଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ କାରବାର ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ଏବଂ ପରିଚାଳନା ଦକ୍ଷତା ସୀମିତ ।

ଏହା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟ କିମ୍ବା ଭବିଷ୍ୟତର ସମସ୍ତ ଲାଭର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା, ଯାହାକୁ ଆୟରୁ ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଯଥା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କୁ ବାଦ ଦେଇ ଲାଭ ରୂପେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ। ମାଲିକ ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନେ ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ପାରିଶ୍ରମିକ ଏବଂ ସୁଧ ପରି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟର ହିସାବ କରାଯାଏ ନାହିଁ ଏବଂ ସମ୍ବଳର ଅପାରଗ ଆବଣ୍ଟନ ହୋଇପାରେ । ଲାଭ ସର୍ବାଧିକିକରଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆଇନଗତ, ନୈତିକ, ଚୁକ୍ତିଭିତ୍ତିକ, ଆର୍ଥିକ ଏବଂ ବୈଷୟିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଧୀନରେ ରହିଛି । କେତେକ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଯୁକ୍ତି କରନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ପରିବର୍ତ୍ତେ "ସନ୍ତୋଷଜନକ" ଲାଭ ସ୍ତର । ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ-ଏଜେଣ୍ଟ ସମସ୍ୟା ସେତେବେଳେ ଉପୁଜିଥାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାଲିକ ଏବଂ ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିଚାଳକଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥାଏ । ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦରମାର କିଛି ଅଂଶ ଲାଭ ଏବଂ/କିମ୍ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅଂଶଧନ ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଯୋଡି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରାଯାଇପାରିବ ।

ମୁକ୍ତ ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଲାଭ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଥମିକ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ପ୍ରଥମତଃ, ଏହା ଉତ୍ପାଦକମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦନ ହାର ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ କରିବାକୁ କିମ୍ବା କୌଣସି ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା

କିମ୍ବା ଛାଡିବା ପାଇଁ ଏକ ସଙ୍କେତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ | ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଲାଭ ହେଉଛି ଉଦ୍ୟୋଗୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଏକ ପୁରସ୍କାର, ଯେଉଁଥିରେ ବିପଦ ନେବା ଏବଂ ନବସୃଜନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ସାମୟିକ ହୋଇଥାଏ। ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଲାଭ ହାସଲ କରିବା ଫଳରେ ସାଧାରଣତଃ ଅନ୍ୟ କମ୍ପାନୀଗୁଡିକ ସେହି ଉତ୍ପାଦର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତି, ଯାହା ଫଳରେ ମୂଲ୍ୟ ଏବଂ ଲାଭ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଯେଉଁ କମ୍ପାନିଗୁଡ଼ିକର ଏକଚାଟିଆ କ୍ଷମତା ରହିଛି ସେମାନେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ସ୍ୱାଭାବିକଠାରୁ ଅଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରନ୍ତି; ଏଭଳି ଲାଭ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସାମାଜିକ ଉପଯୋଗୀ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ। ଉତ୍ପାଦର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ।

ପରିଚାଳନାରେ ଅର୍ଥନୀତିର ପ୍ରାଥମିକ ଭୂମିକା ହେଉଛି ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଲାଗୁ ହୁଏ ସେଠାରେ ଅନୁକୂଳ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା । ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ନୀତିଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରୟୋଗ ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ଏହା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବଳଗୁଡିକ ଦକ୍ଷତାର ସହ ଆବଣ୍ଟନ କରାଯାଇଛି, ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବେଶରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କରେ ।

ଅବରୋଧ ୧

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପରିଚୟ

ଅବରୋଧ ୧ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପରିଚୟ

ଏହି ବ୍ଲକ୍ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା ଏବଂ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବେଶରେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପରେ ମଧ ଆଲୋକପାତ କରିଥିଲା । ଅର୍ଥନୀତି ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କୋହଲ ହେବା ଏବଂ ବଜାର ମାଧ୍ୟମରେ ଉତ୍ପାଦନ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଭାରତରେ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବା ଉତ୍ପାଦନରେ ସକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି। ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ୧୯୯୧ ରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂସ୍କାର ସହିତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଜର ଏକ ଗତି ହାସଲ କରିଛି । ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିର ବଢୁଥିବା ଉଦାରୀକରଣ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତିର ଜଣେ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଏହି ବିଷୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୁଝିବା ଏବଂ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ପଡିବ | **ଅବରୋଧ -୧** ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ମୌଳିକ କିଟ୍ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ଯାହା ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ଏକକ ୧ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ପରିସରକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ଅର୍ଥନୀତି ଏକ ବିଶାଳ ବିଷୟ ଯାହାର ଅନେକ ଶାଖା ସମୟ କ୍ରମେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ଏଥିରେ ଶିଳ୍ପ ଅର୍ଥନୀତି, ରାଷ୍ଟ୍ରବିତ୍ତ, ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ ଏବଂ କୃଷି ଅର୍ଥନୀତି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ସମଷ୍ଟିଗତଅର୍ଥନୀତି ଓ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତିରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ସମଷ୍ଟିଗତଅର୍ଥନୀତି, ଯେପରି କି ନାମ ସୂଚିତ କରେ, ସାମଗ୍ରିକ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ଏହାର ସମୁଦାୟ ଯଥା ମୋଟ ଜାତୀୟ ଉତ୍ପାଦ, ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି, ବେକାରୀ, ରପ୍ତାନି, ଆମଦାନୀ ଏବଂ କର ନୀତି ଇତ୍ୟାଦିର ଅଧ୍ୟୟନ ଅଟେ । ଅପରପକ୍ଷେ, ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ଅର୍ଥନୀତିର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଳାକାର ଯଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ସହ କାରବାର କରିଥାଏ । ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ ।

ଏକକ ୨ ଆପଣଙ୍କୁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ବିଚାର କରି ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ବିଶ୍ଳେଷଣର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ୟୁନିଟ୍ ସହିତ ପରିଚିତ କରେ । ଏକ ଫାର୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ ଏବଂ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବଳର ଦକ୍ଷ ଆବଣ୍ଟନ ପାଇଁ ଏକ ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ବଜାର ଭିତ୍ତିକ ଅର୍ଥନୀତିରେ କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ରେ ରହିଛି ଏବଂ ଏହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପାଇଁ ଏହାର ଯୁକ୍ତି ଏବଂ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକୃତିକୁ ଏହି ୟୁନିଟରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯିବ । ତଥାପି, ଆପଣ ମାନେ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଉଚିତ ଯେ ଯେହେତୁ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ମୁଖ୍ୟତଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉପରେ ଧାନ

ଦିଏ, ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆଚରଣର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ଏହି ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ଅନ୍ୟ ଏକକଗୁଡିକରେ ମଧ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ ।

ଏକକ ୩ ରେ **ବିକଶିତ ଧାରଣା ଏବଂ କୌଶଳ** ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରଦାନ କରି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ଫଳପ୍ରଦତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଛି । ତେଣୁ ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ କୌଶଳ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଛି, ଉଭୟ ସୀମିତ ଏବଂ ନିରବଛିନ୍ନ ଏବଂ ଅନିଶ୍ଚିତତା ମଧରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ପରିଚୟ।

ଏକକ ୧ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପରିସର

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- **ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ପରିସର** କୁ ବୁଝନ୍ତୁ;
- **ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିଭାଷା ସହିତ ନିଜକୁ** ପରିଚିତ କରନ୍ତୁ;
- **ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କିଛି ବୁଝାମଣା** ବିକଶିତ କରନ୍ତୁ;
- **ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କିଛି ସୂଚନା** ହାସଲ କରନ୍ତୁ;
- **ଆଜି ସମାଜ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଟ୍ରେଡ୍-ଅଫ୍ ବା ନୀତି ବିକଳ୍ପର ଧାରଣାକୁ** ବୁଝନ୍ତୁ।

ଗଠନ

୧.୧ ପରିଚୟ
୧.୨ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ମୌଳିକ ପ୍ରକୃତି
୧.୩ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପରିସର
୧.୪ ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଜ୍ଞା
୧.୫ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗ
୧.୬ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ
୧.୭ ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା
୧.୮ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ
୧.୯ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ
୧.୧୦ ଅଧିକ ପଠନ

୧.୧ ପରିଚୟ

ଅଧିକାଂଶ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଦୁଇଟି ବ୍ୟାପକ ବର୍ଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ, ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ସମଷ୍ଟିଗତଅର୍ଥନୀତି । ନାମ ଅନୁଯାୟୀ ସମଷ୍ଟିଗତଅର୍ଥନୀତି ହେଉଛି ସାମଗ୍ରିକ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ମୋଟ ଜାତୀୟ ଉତ୍ପାଦ, ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି, ବେକାରୀ, ରପ୍ତାନି, ଆମଦାନୀ, ଟିକସ ନୀତି ଇତ୍ୟାଦିର ଅଧ୍ୟୟନ । ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ, ସରକାରୀ ଖର୍ଚ୍ଚ, ନିଯୁକ୍ତି, ଦର, ଟଙ୍କାର ବିନିମୟ ହାର ଇତ୍ୟାଦିରେ ପରିବର୍ତନ ସମ୍ପର୍କରେ ସମଷ୍ଟିଗତଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ କରିଥାଏ । ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି, ସମଷ୍ଟିଗତଅର୍ଥନୀତିର ଅଧ୍ୟୟନରେ କେବଳ ଏହି ଚଳଗୁଡିକର ସମୁଦାୟ ସ୍ତରକୁ ବିଚାରକୁ ନିଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସମୁଦାୟ ଡାଟାରେ ଲୁଚି ରହିଛି ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଆପଣଙ୍କ ପରି ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଉପଭୋଗ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବାର ମୂଲ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ଯଦିଓ ସମଷ୍ଟିଗତଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଗଣମାଧ୍ୟମର ସମୟ କୁ ଅକ୍ତିଆର କରିଥାଏ ଏବଂ ଖବରକାଗଜର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାଏ, ଅର୍ଥନୀତିର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦିଗ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ପରିଚାଳକ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଦୈନନ୍ଦିନ ସମସ୍ୟାପାଇଁ ଅଧିକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତିର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିନେତା ଯଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ସହିତ କାରବାର କରେ । ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ଏହାର ଲକ୍ଷ ବଜାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ରହିଛି ।

ଯେତେବେଳେ ଆପଣ କୌଣସି ଖବରକାଗଜ ପଢନ୍ତି କିମ୍ବା ଟେଲିଭିଜନ ଅନ୍ କରନ୍ତି, ଆପଣ ନିୟମିତତା ସହିତ ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିଭାଷା ଶୁଣନ୍ତି । ଜଣେ ପରିଚାଳକଙ୍କ ପାଇଁ, ଏହି ଅର୍ଥନୈତିକ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାର ଅଟେ ଏବଂ ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ବୁଝିବା ନୁହେଁ ବରଂ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଜରୁରୀ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ମୋଟ ଘରୋଇ ଉତ୍ପାଦର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ପରିଚାଳକ କିଣାବିକା କରୁଥିବା ଉତ୍ପାଦକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ, ଆରବିଆଇ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥ ଯୋଗାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ, ବିତ୍ତୀୟ ନିଅଣ୍ଟ ସୁଧ ହାରକୁ

ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ ଏବଂ ତେଣୁ ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିବେଶ ଖର୍ଚ୍ଚ ଇତ୍ୟାଦି। ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ଲକ୍ଷ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯେଉଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବେଶରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି କିପରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କରେ ଏବଂ ଏହା କିପରି ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନଗୁଡିକର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରେ ଏବଂ ଏହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ରଣନୀତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ।

ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି ଏକ ସଂସ୍ଥାଗତ ଢାଞ୍ଚା ଯାହା ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜର ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାକୁ ସମନ୍ୱୟ କରନ୍ତି । ଅର୍ଥନୀତି ହେଉଛି ସମାଜରେ ମଣିଷ କିପରି ନିଜର ଇଚ୍ଛା କୁ ହାସଲ କରିଥାଏ ତାହାର ଅଧ୍ୟୟନ କରେ। ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଇଚ୍ଛାପୂରଣ ପାଇଁ ଦୁର୍ଲଭ ସମ୍ବଳର ଆବଣ୍ଟନର ଅଧ୍ୟୟନ ଭାବରେ ମଧ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଅର୍ଥନୀତି ର ଅଧ୍ୟୟନକୁ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଉପାୟ ବୋଧହୁଏ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପାୟ ଅଟେ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାମୂଳକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୁର୍ଲଭ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଛି । ଆପଣ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଉଚିତ ◌୍ ଯେ ମଣିଷର ଇଚ୍ଛା ଅସୀମ ଏବଂ ତେଣୁ ଚୟନ ଆବଶ୍ୟକ | ବିକଳ୍ପରେ ନିହାତି ଭାବରେ ଟ୍ରେଡ୍-ଅଫ୍ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଆପଣ ଏମବିଏ ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣଙ୍କୁ ସମୟ ବାହାର କରି ପାଠ ପଢିବାକୁ ପଡିବ । ଆପଣଙ୍କ ସମୟର ଅନେକ ଉପଯୋଗ ଅଛି ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଅଧିକ ସମୟ ଦିଅନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଏହାକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାରରେ ଆବଣ୍ଟନ କରୁଛନ୍ତି । ଅର୍ଥନୀତି ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ ହେବ ନାହିଁ ଯଦି ସମ୍ବଳ ଅସୀମିତ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ କୌଣସି ଟ୍ରେଡ୍ ଅଫ୍ ସମ୍ପୃକ୍ତ ନଥାଏ ।

ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥା କିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ସେ ବିଷୟରେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଅନେକ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିଛନ୍ତି । ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ପରିଭାଷା ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ସହିତ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଛି । ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେଉଛି ଏକ ଶାରୀରିକ କିମ୍ବା ମାନସିକ ଢାଞ୍ଚା ଯାହା ଅର୍ଥନୈତିକ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରେ | ନିଗମ, ସରକାର, ବଜାର ସବୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ। ସେହିଭଳି ସାଂସ୍କୃତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କିମ୍ବା ଆଚରଣ ଗ୍ରହଣୀୟ କି ନାହିଁ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ଲୋକମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ହିନ୍ଦୁମାନେ ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ମାଂସ ଏବଂ ମାଛ ଠାରୁ ଦୂରେଇ ରୁହନ୍ତି । ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ଏହି ଜିନିଷଗୁଡିକର ବିକ୍ରି ଉପରେ ଏହାର ସିଧାସଳଖ ପ୍ରଭାବ ପଡିଥିବାରୁ ଏହାର ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦିଗ ରହିଛି । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଅର୍ଥନୈତିକ ନୀତି ହେଉଛି ଅର୍ଥନୈତିକ ଘଟଣାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ପାଇଁ ସାଧାରଣତଃ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଉଥିବା ପଦକ୍ଷେପ । ଏବଂ ଶେଷରେ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୁକ୍ତି ଜଣେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ପରି ଚିନ୍ତା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ | ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ପ୍ରଶ୍ନ ଏବଂ ପ୍ରସଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ ଟ୍ରେଡ୍-ଅଫ୍ ଆଧାରରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରସଙ୍ଗର ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଲାଭକୁ ତୁଳନା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଲାଭ ଆଧାରରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି

ବଜାର ବୋଧହୁଏ ଆମ ଅର୍ଥନୀତିର ଏକମାତ୍ର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଜଟିଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ବଜାର ଏକ ଭୌତିକ ଅବସ୍ଥାନ ନୁହେଁ, ବରଂ ବିନିମୟ ସହିତ ଜଡିତ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା । ବିନିମୟ ତତ୍କ୍ଷଣାତ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା ଏହା ସମୟ କ୍ରମେ ହୋଇପାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବିନିମୟ ଯାହା ଆଜି ରାଜି ହୋଇଛି କିନ୍ତୁ କାରବାର ୩ ମାସ ପରେ ହୋଇପାରେ। ଆପଣ ଏହି ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ବଜାର କରୁଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିଖିବେ, ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତାଙ୍କୁ ଏକାଠି କରିବା । ବଜାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାମୂଳକ କିମ୍ବା ଏକାଧିକାରମୂଳକ ହୋଇପାରେ, ଯେଉଁଥିରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରହିପାରିବେ, ମାଗଣା ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ କିମ୍ବା ସରକାରୀ ଲାଇସେନ୍ସ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପ୍ରବେଶ ଉପରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଲଗାଯାଇପାରେ ଇତ୍ୟାଦି । ମୁଖ୍ୟ କଥା ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବଜାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ଲାଭଦାୟକତା ରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ପରିବ୍ୟୟ, ଚାହିଦା, ଲାଭ ଏବଂ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଭଳି ଧାରଣା ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କୁ ଆକର୍ଷିତ କରେ । ଏହା ଅନେକ ଅର୍ଥନୈତିକ ତତ୍ତ୍ୱବାଦୀମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରୁଥିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ସମସ୍ୟା ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଦୈନନ୍ଦିନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବ୍ୟବଧାନକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଏହା ପରିଚାଳନାଗତ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପାଇଁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଉପକରଣ ଏବଂ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ | ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି କେଉଁ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବ ତାହାର ଅନେକ ଉଦାହରଣ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ହେବ । ଏହା ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ଯେ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି କିପରି ବ୍ୟବସାୟର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ | ଚାହିଦା, ଯୋଗାଣ, ପରିବ୍ୟୟ, ଉତ୍ପାଦନ, ବଜାର, ପ୍ରତିଯୋଗିତା, ଦର ଇତ୍ୟାଦି ବାସ୍ତବ ବ୍ୟବସାୟ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା ଅଟେ ।

୧.୨ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ମୌଳିକ ପ୍ରକୃତି

ପରିଚାଳନା ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତି ମଧ୍ୟରେ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ବିକାଶ ର କାରଣ ହୋଇଛି । ପରିଚାଳନା ହେଉଛି କିଛି ସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦିଗରେ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରୟାସର ମାର୍ଗଦର୍ଶନ, ନେତୃତ୍ୱ ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ | ଯଦିଓ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନା ପରିଚାଳନାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦିଏ, ଏହା ଆମକୁ ପରିଚାଳନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ଅଳ୍ପ କିଛି କହିଥାଏ । କୁଣ୍ଟ୍ଜ ଏବଂ ଓ'ଡୋନେଲ ପରିଚାଳନାକୁ ଏକ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଏକ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତି ଯେଉଁଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଏକାଠି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଗୋଷ୍ଠୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ଦିଗରେ ଦକ୍ଷତାର ସହ ଏବଂ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବେ । ତେଣୁ ପରିଚାଳନା ହେଉଛି

- ସମନ୍ୱୟ
- ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କିମ୍ବା ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା
- ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ପ୍ରକ୍ରିୟା
- ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାମ କରିବାର ଏକ କଳା ।

ଅପରପକ୍ଷେ, ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ ଅର୍ଥନୀତି ସ୍ୱଳ୍ପତାର ସବୁଠାରୁ ମୌଳିକ ସମସ୍ୟାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରିବାରେ ନିୟୋଜିତ । ଜୀବନର ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ତଥ୍ୟରୁ ସମ୍ବଳର ସ୍ୱଳ୍ପତା ଦେଖାଯାଏ:

- ମଣିଷର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରାୟ ଅସୀମ ଓ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ଏବଂ
- ଏହି ମାନବ ଚାହିଦା ପୂରଣ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବଳ ସୀମିତ ।

ତେଣୁ ଆମେ ଯାହା ଚାହୁଁଛୁ ତାହା ପାଇପାରିବା ନାହିଁ; ଆମକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଚୟନ କରିବାକୁ ହେବ:

- କ'ଣ ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ?
- କିପରି ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ? ଏବଂ
- କାହା ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ?

ଚିତ୍ର ୧.୧ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଏହି ତିନୋଟି ପସନ୍ଦ ସମସ୍ୟା ଅର୍ଥନୀତିର ତିନୋଟି କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦୁର୍ଲଭ ସମ୍ବଳର ଆବଣ୍ଟନ ପ୍ରଶ୍ନର ମୁକାବିଲା କରିବା ପାଇଁ ଅର୍ଥନୀତି ଅନେକ ଧାରଣା ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଉପକରଣ ବିକଶିତ କରିଛି । ଅଣ-କ୍ଷୁଦ୍ର ସମସ୍ୟା ଯାହାର ସମାଧାନ କରିବା ର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ତାହା ହେଉଛି ଏକ ଅର୍ଥନୀତି ଏହାର ବିଭିନ୍ନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାଧ୍ୟମରେ ଉପରୋକ୍ତ ତିନୋଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଶ୍ନର କିପରି ସମାଧାନ କରେ କିମ୍ବା ଉତ୍ତର ଦିଏ । ତିନୋଟି ଉପାୟ ରେ ଏହା ହାସଲ କରାଯାଇପାରିବ । ଗୋଟିଏ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା, ଦୁଇଟି, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ଶେଷରେ, ଏବଂ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବରେ, ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ପଦ୍ଧତିର ମିଶ୍ରଣ ଦ୍ୱାରା। ବାସ୍ତବରେ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥନୀତି ଶେଷ ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବଜାର ଏବଂ ସରକାରଙ୍କ ଆପେକ୍ଷିକ ଭୂମିକା ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଭାରତରେ ବଜାର ଅର୍ଥନୀତିରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା ବେଳେ ସରକାର କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ଓହରିଯିବା ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରୁଛି। ଚୀନ ୍ ସମେତ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ସମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଛି। କିନ୍ତୁ ମିଆଁମାର ଏବଂ କ୍ୟୁବା ଭଳି ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ଯେଉଁଠାରେ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ରେ ସରକାର ଏବେ ବି ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି । ମୂଳତଃ, ବଜାର ସମ୍ବଳଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଦକ୍ଷ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଯଦି ଏମବିଏ ଡିଗ୍ରୀଧାରୀଙ୍କ ଦରମା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି, ତେବେ ଡିଗ୍ରୀ

ହାସଲ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଏବଂ ଏହି ସୁଯୋଗର ଫାଇଦା ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏଭଳି ଡିଗ୍ରୀ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ସରକାର ଏହା କରିବାକୁ ବାଧ କରିପାରିବେ ନାହିଁ, ଏହା ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ଘଟିଥାଏ । ଗୁଣବତ୍ତା ଏବଂ ଖାଉଟି ସୁରକ୍ଷା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ଯଦି କିଛି କରନ୍ତି, ତେବେ ଏକ ନିୟାମକ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିପାରିବେ ।

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବଜାର ଦକ୍ଷତାର ସହ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ କରିଥାଏ। ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ 'ଦକ୍ଷତା'ର ଏକ ବିଶେଷ ଅର୍ଥ ରହିଛି। ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ବଜାର ଏପରି ଫଳାଫଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ଯେ, ଅର୍ଥନୀତିର ସ୍ୱଳ୍ପ ସମ୍ବଳକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଖରାପ ନ କରି କାହାକୁ ଭଲ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ପରିଚାଳନାର ପରିସର

ଚିତ୍ର ୧.୧: ଅର୍ଥନୀତିର ତିନୋଟି ପସନ୍ଦ ସମସ୍ୟା

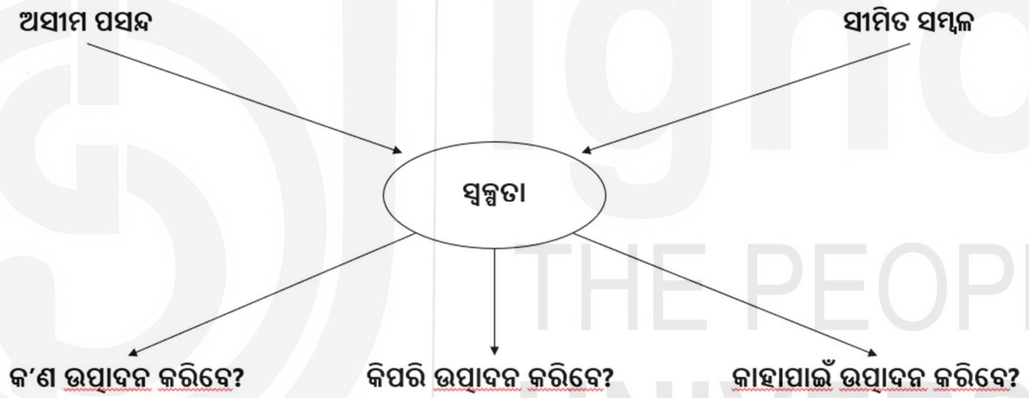

ଧନୀ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବଜାର ଏତେ ପରିଚିତ ଯେ ଧ୍ୟାନ ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ତଥାପି, କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ । ଆସନ୍ତୁ ଜାଣିବା ଏକ ଘଟଣା ଯେଉଁଠାରେ ସୋଭିଏତ ଯୋଜନାକାରୀମାନେ ପେରେଷ୍ଟ୍ରୋଇକାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଦିନରେ ଲଣ୍ଡନର ଏକ ପରିବା ବଜାର ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ କୌଣସି ଧାଡ଼ି, ଅଭାବ କିମ୍ବା ଖରାପ ଏବଂ ଅବାଞ୍ଛିତ ପନିପରିବା ପର୍ବତ ଦେଖି ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ। ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଆୟୋଜକମାନଙ୍କୁ ଏକପାଖକୁ ନେଇ କହିଲେ: "ଆମେ ବୁଝିପାରୁଛୁ, ଆପଣଙ୍କୁ କହିବାକୁ ପଡିବ ଯେ ଏହା ଯୋଗାଣ ଏବଂ ଚାହିଦା ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଛି। କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ଘଟୁଛି ତାହା ଆପଣ ଆମକୁ କହିପାରିବେ ନାହିଁ କି? ତୁମର ଯୋଜନାକାରୀମାନେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପଦ୍ଧତି କ'ଣ?"

ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସାର ପ୍ରକୃତରେ ଯୋଗାଣ-ଏବଂ ଚାହିଦା ଚିତ୍ର ଦ୍ୱାରା କଏଦ ହୋଇଛି ଯାହା ସହିତ ଆପଣ ବ୍ଲକ 4 ରେ ପରିଚିତ ହେବେ। ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବକ୍ରରେଖା ଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପରକୁ ଅତିକ୍ରମ କରନ୍ତି, ସେଠାରେ ଏକ ମୂଲ୍ୟ ଏପରି ସ୍ଥିର କରାଯାଏ ଯେ ଚାହିଦା ଯୋଗାଣ ସହିତ ସମାନ

ହୋଇଥାଏ । ସେଠାରେ ଏବଂ କେବଳ ସେଠାରେ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ୟୁନିଟ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଲାଭ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ଠିକ୍ ମେଳ ଖାଉଛି । ଯଦି ଉତ୍ପାଦନ କମ୍ ହୁଏ, ତେବେ ଅଧିକ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଲାଭ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ । ଯଦି ଉତ୍ପାଦନ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ ଅତିରିକ୍ତ ଏକକ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ଅତିରିକ୍ତ ଲାଭଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ। ତେଣୁ ଯୋଗାଣ ଚାହିଦା ସହ ସମାନ ଥିବା ସ୍ଥାନ "ଦକ୍ଷ" ଅଟେ ।

ତଥାପି, ବଜାରର ଦକ୍ଷତା ପାଇଁ ସର୍ତ୍ତଗୁଡିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ - ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ଏହା କେବେ ବି ପୂରଣ କରି ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତପାଇଁ "ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା" ଆବଶ୍ୟକ: ଅନେକ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ; ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଯୋଗାଣକାରୀଙ୍କ ଠାରୁ ସାମଗ୍ରୀ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ; କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତାମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଅବଗତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ; ଏବଂ ବଜାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ - ଅର୍ଥାତ୍, କେବଳ ଏଠାରେ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ରୁଟି ପାଇଁ ନୁହେଁ, ବରଂ ପୃଥିବୀର ଯେକୌଣସି ରାଜ୍ୟରେ ରୁଟି ପାଇଁ ବଜାର ରହିବା ଉଚିତ୍ । (ଯଦି ବର୍ଷା ହୁଏ ତେବେ ଡିସେମ୍ବର ୨୦୨୦ର ଦ୍ୱିତୀୟ ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ଟିମ୍ବୁକ୍ଟୁରେ ଗୋଟିଏ ରୁଟି ବିତରଣ ପାଇଁ ଆଜି ମୂଲ୍ୟ କ'ଣ?)

ଅର୍ଥାତ୍ ବଜାର ବିଫଳତା ବ୍ୟାପକ। ଏହା ଚାରୋଟି ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଜାତିରେ ଆସିଥାଏ:

ଏକାଧିକାର: ନିଜର ବିକ୍ରି କୁ ହ୍ରାସ କରି ଏକାଧିକାରପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିଜର ଜିନିଷର ମୂଲ୍ୟ ବଢାଇପାରେ । ତାଙ୍କର ବିକ୍ରି ହ୍ରାସ ପାଇବ କିନ୍ତୁ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଉପଭୋଗ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ ଦକ୍ଷ ପରିମାଣଠାରୁ କମ୍, ଯାହା କଲ୍ୟାଣରେ ମାରାତ୍ମକ କ୍ଷତି ଘଟାଇଥାଏ ।

ଗଣ ଦ୍ରବ୍ୟ: କିଛି ସାମଗ୍ରୀ ବଜାର ଦ୍ୱାରା ଯୋଗାଣ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ। ଯଦି ଆପଣ ଏକ ନୂତନ କୋଟ୍ ପାଇଁ ଦେୟ ଦେବାକୁ ମନା କରନ୍ତି, ବିକ୍ରେତା ଆପଣଙ୍କୁ ଯୋଗାଣ କରିବାକୁ ମନା କରିଦେବେ। ଯଦି ଆପଣ ଜାତୀୟ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ମନା କରିଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସହଜରେ ଅଟକାଇ ହେବ ନାହିଁ । ଆପଣ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେୟ ଦେବାକୁ ପ୍ରଲୋଭିତ କରିପାରନ୍ତି । ଆଇନ ଶୃଙ୍ଖଳା, ସ୍ୱଚ୍ଛ ବାୟୁ ଇତ୍ୟାଦି ଭଳି ଅନ୍ୟ "ଅଣ-ଉଚ୍ଛେଦଯୋଗ୍ୟ" ସାମଗ୍ରୀ ଉପରେ ମଧ ସମାନ ଯୁକ୍ତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଯେହେତୁ ଘରୋଇ ବିକ୍ରେତାମାନେ ଏଭଳି ସାମଗ୍ରୀ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଆଶା କରିପାରିବେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ସେମାନେ ତାହା ଯୋଗାଇବାରେ ବିଫଳ ହେବେ।

ବାହ୍ୟତା: କିଛି ଜିନିଷ ତିଆରି କରିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦୂଷଣ ହୋଇଥାଏ: କେତେ ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବାରେ କୌଣସି ସାମର୍ଥ୍ୟ ନଥିବା ଲୋକମାନେ ପରିବ୍ୟୟ ବହନ କରନ୍ତି । କିଛି ଜିନିଷ (ଶିକ୍ଷା, ଆଣ୍ଟି ଲକ୍ ବ୍ରେକ୍) ସେବନ କଲେ କ୍ରେତାଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ଲାଭ ମିଳିଥାଏ; ପୁନର୍ବାର,

ଯେତେବେଳେ ବଜାର କେତେ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା ପରେ ଏହାକୁ ଅଣଦେଖା କରାଯିବ। “ଭଲ” ବାହ୍ୟତା କ୍ଷେତ୍ରରେ, ବଜାର ବହୁତ କମ୍ ଯୋଗାଣ କରିବ; “ଖରାପ” କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଅତ୍ୟଧିକ।

ସୂଚନା: ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଏହା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଥିବାରୁ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ବାହ୍ୟତା ବିଷୟରେ ପୃଥକ ଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ସୂଚନା କାହିଁକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ଜାଣିବା ପାଇଁ, ବ୍ୟବହୃତ କାର୍ ର ବଜାର ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ସୂଚନାର ଅଭାବ ଥିବା କ୍ରେତା ଏହି ମୂଲ୍ୟକୁ କାର୍ ର ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିବା ଭାବରେ ଦେଖିପାରନ୍ତି । ଏହା ବିକ୍ରେତାମାନଙ୍କୁ ଚିନ୍ତାରେ ପକାଇଥାଏ: ଯଦି ସେମାନେ ମୂଲ୍ୟ ହ୍ରାସ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ କେବଳ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇପାରିବେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ କାର ଗୁଡ଼ିକ ଅଳିଆ ଅଟେ ।

ଅନେକ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ମତରେ ଶ୍ରମ ବଜାର ହେଉଛି ଏଭଳି ଆଉ ଏକ ‘ଲେମ୍ବୁର ବଜାର’। ବେରୋଜଗାରଙ୍କ ପାଇଁ କାହିଁକି ନିଜ କାମ ବାବଦରେ ପାଉଣା କରିବା ଏତେ କଷ୍ଟକର ତାହା ବୁଝାଇବାରେ ଏହା ସହାୟକ ହୋଇପାରେ ।

ଯେତେବେଳେ ବଜାର ବିଫଳ ହୁଏ, ହସ୍ତକ୍ଷେପ ପାଇଁ ଏକ ମାମଲା ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମେ ଦୁଇଟି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ବଜାର ବିଫଳତା ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ? ଏବଂ ସରକାର ବିଫଳତାକୁ ଠିକ୍ କରିପାରିବେ କି? ବଜାର ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜ ବିଫଳତାକୁ ସୁଧାରିଥାଏ। ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ସ୍ପଷ୍ଟ ବିଫଳତା କାହାର କିଛି କ୍ଷତି କରେ ନାହିଁ। ସାଧାରଣତଃ, ବଜାର ବିଫଳତା ପ୍ରାୟତଃ ଅନୁମାନ କରାଯାଉଥିବା ତୁଳନାରେ କମ୍ ଗୁରୁତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକାଧିକାର ଏକ ଦକ୍ଷ ବଜାରକୁ ବାଧା ଦେଇପାରେ । ଏହା ଭୁଲ ଅଟେ । କେବଳ ଏକାଧିକାର ବଜାର ହିଁ କୌଣସି ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷତି ଘଟାଉଛି ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରେ ନାହିଁ। ଯଦି ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମାନଙ୍କଠାରୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖାଯାଏ, ତେବେ ଏହା ଏହାର ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବ ଏବଂ ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିପାରିବ | ଯଦି ଏପରି ହୁଏ, ତେବେ ଏକାଧିକାର ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ କ୍ଷତିକାରକ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ପ୍ରବେଶ ରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କମ୍ ଥାଏ, ତେବେ ପ୍ରକୃତ (ସମ୍ଭାବ୍ୟ ତୁଳନାରେ) ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଅଭାବ ପ୍ରମାଣ କରେ ନାହିଁ ଯେ ଏକାଧିକାର କ୍ଷତିକାରକ: ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ବିପଦ ଏହାକୁ ଏକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ସଂସ୍ଥା ଭଳି ଆଚରଣ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ । ଅନେକ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ-କମ୍ପ୍ୟୁଟର ସଫ୍ଟୱେର ବ୍ୟବସାୟର କିଛି ଅଂଶରେ ଏକାଧିକାର - ତଥାପି ଯୁକ୍ତି କରିବେ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି କ୍ଷତି କରୁନାହିଁ କାରଣ ଏହାର ବଜାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି । ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ସେହି କ୍ରମାଗତ ବିପଦ କାରଣରୁ

କଂପାନି ଏହାର ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ସାହର ସହ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇଥାଏ। ଏହା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାୟରେ ଏହା ଏକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରରେ ଏକ ଛୋଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଭଳି ଆଚରଣ କରେ |

ଏପରିକି ଅର୍ଥନୈତିକ ଭିତ୍ତିରେ (ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଚାରକୁ ଆଦୌ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ) ରାଜ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ସରକାର ଓ ବଜାର ମଧ୍ୟରେ ସୀମା କେଉଁଠି ରହିବ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର କୌଣସି ସ୍ପଷ୍ଟ ଉତ୍ତର ନାହିଁ। ଏକାଧିକାର, ସାର୍ବଜନୀନ ସାମଗ୍ରୀ, ବାହ୍ୟତା, ସୂଚନାର ଅଭାବ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣରୁ ବଜାର ବିଫଳ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ, ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ, ବଜାର କ୍ଷତିକୁ ହ୍ରାସ କରିବାର ଉପାୟ ଖୋଜୁଛି - ଏବଂ ଏହା ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁଥିରେ ସରକାରମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ବଜାର ସପକ୍ଷରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ବୁଦ୍ଧିମାନ ମନେ ହେଉଛି। ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏପରି କହୁଥିବାରୁ ନୁହେଁ, ବରଂ ଅଭିଜ୍ଞତା ଏକମତ ମନେ ହୁଏ। ଏବଂ ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ, ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆ ସରକାରଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବଜାର ଉପରେ ଅଧିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ରଖିବା ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି ।

୧.୩ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପରିସର

ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ, ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଅର୍ଥନୀତି ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇପାରେ ଯାହା "ପସନ୍ଦର ସମସ୍ୟା" କିମ୍ବା ବିକଳ୍ପ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଲଭ ସମ୍ବଳର ଆବଣ୍ଟନ ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ତେଣୁ ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି ହେଉଛି ସେହି ୟୁନିଟ୍ ର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସଂସ୍ଥା କିମ୍ବା ପରିଚାଳନା ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ ସମ୍ବଳର ଆବଣ୍ଟନର ଅଧ୍ୟୟନ । ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ଅର୍ଥନୈତିକ ଧାରଣା ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣର ପ୍ରୟୋଗ ସହିତ ଜଡିତ ଯାହା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ସମସ୍ୟା ସହିତ ଜଡିତ | ଉଭୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଓ ଆଗୁଆ ଯୋଜନାରେ ୪ଟି ସମସ୍ୟା ରହିଛି।

ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ: ସର୍ବୋତ୍ତମ ଫଳାଫଳ ପାଇବା ପାଇଁ ଭୟଭୀତ ସମ୍ବଳକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦକ୍ଷତାର ସହ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡିବ । ଏଥିରେ ଉତ୍ପାଦନ ଯୋଜନା ଏବଂ ପରିବହନ ସମସ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ କିପରି ହୁଏ? ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ, ଜଣେ ପରିଚାଳକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ନିଜ ନିଜ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ କିପରି କରିବେ ତାହା ସ୍ଥିର କରନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ କି ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବାହାରେ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ମୁଖ୍ୟତଃ ବଜାର ମାଧ୍ୟମରେ କରାଯାଏ । ତେଣୁ, ଆପଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିଷୟରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୁଝାମଣା ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିବେ ଯେ ଏହା ଭିତରେ ସମ୍ବଳଗୁଡିକ ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏପରି ଭାବରେ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହାସଲ କରେ । ୟୁନିଟ୍-୨ରେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ଦିଆଯିବ।

ଭଣ୍ଡାର ଏବଂ ଧାଡ଼ି ସମସ୍ୟା: ଭଣ୍ଡାର ସମସ୍ୟାରେ କଞ୍ଚାମାଲ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦ୍ରବ୍ୟର ସର୍ବୋତ୍ତମ ସ୍ତରର ଷ୍ଟକ୍ ରଖିବା ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଚାହିଦା ଓ ଯୋଗାଣ ସ୍ଥିତିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇଛି। ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ହରାଇଥିବା ବ୍ୟବସାୟକୁ ସନ୍ତୁଳିତ କରିବା ପାଇଁ ଅତିରିକ୍ତ ମେସିନ୍ ଲଗାଇବା କିମ୍ବା ଅତିରିକ୍ତ ଶ୍ରମ ନିଯୁକ୍ତି ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇଥାଏ ।

ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସମସ୍ୟା: ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ପାଇଁ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା | ଦର ସମସ୍ୟାରେ ଦରର ବିଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତି ଗ୍ରହଣ କରିବା ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ ସମସ୍ୟା: ଆଗୁଆ ଯୋଜନାରେ ନିବେଶ ସମସ୍ୟା ରହିଛି। ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ସମୟ କ୍ରମେ ସ୍ୱଳ୍ପ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ କରିବାର ସମସ୍ୟା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ନୂତନ କାରଖାନାରେ ନିବେଶ, କେତେ ନିବେଶ କରିବେ, ପାଣ୍ଠିର ଉତ୍ସ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଧ୍ୟୟନରେ କେତେକ ପ୍ରମୁଖ ବିଷୟର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଯେପରିକି:

- ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
- ଚାହିଦା ବିଶ୍ଳେଷଣ, ଆକଳନ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନ
- ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ
- ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବଂ ନୀତି
- ସନ୍ତୁଳନ ସ୍ତର ବିନ୍ଦୁର ବିଶେଷ ପ୍ରସଂଗ ସହିତ ଲାଭ ବିଶ୍ଳେଷଣ
- ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ପୁଞ୍ଜି ବଜେଟ୍
- ପ୍ରତିଯୋଗିତା।

ଚାହିଦା ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଜଣେ ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦ ଚୟନ କରିବାରେ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର ଯୋଜନା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ | ପରିବ୍ୟୟ ର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଷୟର ଏକ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଅଂଶ ଅଟେ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କାରଖାନା ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ କିମ୍ବା ସମାନ ଉତ୍ପାଦନ ରେଖାରେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ନୂତନ ନିବେଶ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆକଳନ ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ ପାଇଁ କାମ କରେ ଏବଂ ସର୍ବୋତ୍ତମ କିମ୍ବା ପ୍ରାୟ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ସଠିକ ଦର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ବିଭିନ୍ନ ବଜାର ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗୁଡିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରେ | ପରିବ୍ୟୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ଉପଯୁକ୍ତ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନୀତି, ସନ୍ତୁଳନ ସ୍ତର ବିଶ୍ଳେଷଣ, ବିକଳ୍ପ ଲାଭ ନୀତି ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଲାଭ ଯୋଜନାର କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ

କୌଶଳ ଯାହାକୁ ଅନିଶ୍ଚିତତା ପରିସ୍ଥିତିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ତେଣୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସର୍ତ୍ତ ରେ କେଉଁ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ତାହା ଜାଣିବାକୁ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ଚେଷ୍ଟା କରେ |

1.4 ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଜ୍ଞା

ମ୍ୟାକନାୟାର ଏବଂ ମେରିୟମଙ୍କ ମତରେ, “ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ହେଉଛି ବ୍ୟବସାୟିକ ପରିସ୍ଥିତିର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବ୍ୟବହାର” । ପ୍ରଫେସର ଇଭାନ୍ ଜେ ଡଗ୍ଲାସଙ୍କ ମତରେ ଅନିଶ୍ଚିତତା ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା ସଂଗଠନ ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ନୀତି ଏବଂ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରୟୋଗ ସହିତ ‘ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି’ ଜଡ଼ିତ। ସ୍ପେନ୍ସର ଏବଂ ସିଗେଲମ୍ୟାନ୍ ଏହାକୁ “ପରିଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଏବଂ ଆଗୁଆ ଯୋଜନାକୁ ସୁଗମ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟ ଅଭ୍ୟାସ ସହିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଏକୀକରଣ” ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତି । ହେଲଷ୍ଟୋନ୍ ସ ଏବଂ ରୋଥୱେଲଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ, ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣର ପ୍ରୟୋଗ କୁ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି କୁହାଯାଏ । ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ଏହି ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସାଧାରଣ ସୂତ୍ର ଚାଲିଛି ଯାହା ପ୍ରାୟତଃ ଅନିଶ୍ଚିତତାର ପରିବେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ସଚେତନ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଏକ ଢାଞ୍ଚା ବ୍ୟବହାର କରୁଛି । ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଜରୁରୀ ଯେ, ବିଶ୍ଳେଷଣର ଢାଞ୍ଚା ବ୍ୟବହାର କରି ନିଆଯାଇଥିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁଭବର ନିଷ୍ପତ୍ତି ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ସଫଳ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

a) ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ବିକାଶ ହେଉଛି ପରିଚାଳନା ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତି ମଧ୍ୟରେ ଘନିଷ୍ଠ ଆନ୍ତଃସମ୍ପର୍କର ଫଳାଫଳ | ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ।

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

b) ମୌଳିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ କେଉଁ କଥା ସତ?

(i) ସମ୍ବଳ ସୀମିତ ଏବଂ ଇଚ୍ଛା ଅସୀମିତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ୟା ରହିବ।

(ii) ଏହି ସମସ୍ୟା କେବଳ ଅଳ୍ପ ବିକଶିତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ରହିଛି।

(iii) ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ିବା ସହିତ ସମସ୍ୟା ଦୂର ହୋଇଯିବ।

(iv) ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ଉନ୍ନତି ଫଳରେ ସମସ୍ୟା ଦୂର ହୋଇଯିବ।

c) କାହିଁକି କୌଣସି ପରିଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକୃତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରକୃତିର ଅଟେ?

....

....

....

....

୧.୫ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳା

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ଅଧ୍ୟୟନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ସହିତ ଜଡିତ ଯେପରିକି-

ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ: ପରିଚୟରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ମୂଳ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଦର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ଚାହିଦା ଧାରଣା ଏବଂ ବଜାର ଗଠନର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଉଛି ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତିର କିଛି ଉପାଦାନ | ଉଦ୍ୟୋଗର ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଏହା ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିବାରୁ ଏହାର ଏକ ପ୍ରୟୋଗୀୟ ପକ୍ଷପାତ ରହିଛି ।

ସମଷ୍ଟିଗତଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ: ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ପାଇଁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ଅଳ୍ପ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଅଛି କିନ୍ତୁ ଏହାର ଅତିକମରେ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ପରିଚାଳନାଅର୍ଥନୀତି ଅର୍ଥାତ୍ ଜାତୀୟ ଆୟ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ପୁନଶ୍ଚ ବ୍ୟବସାୟ ସ୍ଥିତି ବିଶ୍ଳେଷଣ ପାଇଁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାୟତା ହୋଇପାରେ, ଯାହା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ଗୋଷ୍ଠୀର ଚାହିଦା ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ସାଧନ ହୋଇପାରେ ।

ଅପରେସନ୍ ରିସର୍ଚ୍ଚ: ଏହି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କରାଯାଏ । ଲିନିୟର ପ୍ରୋଗ୍ରାମିଂ ବ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ଶିଳ୍ପରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ଏକ ବଡ଼ ସାହାଯ୍ୟ କରେ କାରଣ ଏହା ମେସିନ୍ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ, ସାମଗ୍ରୀବଣ୍ଟନ ଏବଂ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉତ୍ପାଦ ମିଶ୍ରଣ ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ |

ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ: ଅନିଶ୍ଚିତତା ମଧ୍ୟରେ ପସନ୍ଦ କିମ୍ବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ସମସ୍ୟାର ମୁକାବିଲା କରିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିକଶିତ କରାଯାଇଛି, ଯେଉଁଠାରେ ଉପଯୋଗିତା ଗଣନା ପାଇଁ

ଆବଶ୍ୟକ ତଥ୍ୟର ଉପଯୋଗୀତା ଉପଲବ୍ଧ ନାହିଁ । ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଧାରଣା ଉପରେ ଆଧାରିତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପରିଚାଳନାର ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ଲକ୍ଷ୍ୟର ବହୁଳତା ଏବଂ ଅନିଶ୍ଚିତତାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ନୂତନ ଆଧାର ଭାଙ୍ଗିଥାଏ ।

ପରିସଂଖ୍ୟାନ: ପରିସଂଖ୍ୟାନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ପରୀକ୍ଷଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏହାର ସହାୟତାରେ ଚାହିଦା ଓ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ଉତ୍ପାଦନ, ବିକ୍ରୟ କିମ୍ବା ବିତରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉନ୍ନତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇଥାଏ। ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପଦ୍ଧତି ଉପରେ ଅଧିକ ନିର୍ଭରଶୀଳ ।

ପରିଚାଳନା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ହିସାବନିକାଶ: ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଲାଭର ସର୍ବାଧିକୀକରଣକୁ ଏକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଧାରଣା ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକରେ, ସଂଗଠନ ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ମାନେ ଉଦ୍ୟୋଗର ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭାବରେ "ସର୍ବାଧିକ" କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ "ସନ୍ତୁଷ୍ଟ" ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି। ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ଡାଟା ଏବଂ ବିବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସାୟର ଭାଷା ଗଠନ କରେ । ବାସ୍ତବରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏତେ ନିକଟତର ଯେ "ପରିଚାଳନାଗତ ହିସାବ" ନିଜେ ଏକ ଅଲଗା ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ର ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ।

୧.୬ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ହେଉଛି ସମ୍ବଳର ସ୍ୱଳ୍ପତା ହେତୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସାଧନ ସହିତ ମେଳାଇବାର ନିରନ୍ତର ପ୍ରୟାସ । ସର୍ବୋତ୍ତମ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ହେଉଛି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଉପାୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱଳ୍ପତା ହାସଲ କରିବା କିମ୍ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ସମ୍ବଳର ବ୍ୟବହାରକୁ କମ୍ କରିବା |

ପରିଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକୃତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରକୃତିର କାରଣ ଏଥିରେ ବିକଳ୍ପ - ବିକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ଚୟନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ସର୍ବୋତ୍ତମ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ହେଉଛି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ସର୍ବୋତ୍ତମ ଅର୍ଥନୈତିକ ପସନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟ । ଏହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରକାରର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଧାରଣା, ଉପଦେଶ, ଉପକରଣ ଏବଂ କୌଶଳ ମାଧ୍ୟମରେ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନକୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କରେ:

ବ୍ୟଷ୍ଟି ଏବଂ ସମଷ୍ଟି ବିଶ୍ଳେଷଣ : ବ୍ୟଷ୍ଟି-ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ପସନ୍ଦର ସମସ୍ୟାକୁ ଏକକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂସ୍ଥା ଯଥା ଉପଭୋକ୍ତା, ଉତ୍ପାଦକ, ବଜାର ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରାଯାଏ | ସମଷ୍ଟି ବିଶ୍ଳେଷଣ ଜାତୀୟ ଆୟ, ସାଧାରଣ ମୂଲ୍ୟ ସ୍ତର ଇତ୍ୟାଦି ପରି ସାମଗ୍ରିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିଥାଏ |

ଆଂଶିକ ଏବଂ ସାଧାରଣ ସନ୍ତୁଳନ ବିଶ୍ଳେଷଣ: ସ୍ଥିର ସନ୍ତୁଳନର ସ୍ଥିତି ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ, ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟାକୁ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇପାରେ - ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ – "ଅନ୍ୟ ଜିନିଷଗୁଡିକ ସମାନ ରହିଥାଏ"। ଏହା ହେଉଛି ଆଂଶିକ ସନ୍ତୁଳନ ବିଶ୍ଳେଷଣ । ସାଧାରଣ ସନ୍ତୁଳନ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ "ଦିଆଯାଇଥିବା" ବା "ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷ ସମାନ ରହିଛି" ର ଧାରଣାକୁ କୋହଳ କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ଚଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳତା କିମ୍ବା ପରସ୍ପର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇପାରେ ।

ସ୍ଥିର, ତୁଳନାତ୍ମକ ସ୍ଥିର ଏବଂ ଗତିଶୀଳ ବିଶ୍ଳେଷଣ: ଏହା ସମୟ ପରିମାପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଟେ । ଏକ ସମସ୍ୟା ର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇପାରେ

- ଏକ ସମୟରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ କୁ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ (ସ୍ଥିର)
- ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ସମସ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଥରେ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତୁ (ତୁଳନାତ୍ମକ ସ୍ଥିର)
- ସମୟ କ୍ରମେ କ୍ରମାଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଅନୁମତି ଦେବା (ଗତିଶୀଳ)।

ସକାରାତ୍ମକ ଏବଂ ଆଦର୍ଶନିଷ୍ଠ ବିଶ୍ଳେଷଣ: ସକାରାତ୍ମକ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ, ସମସ୍ୟାକୁ ନୀତି ଏବଂ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଧାରରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ଶବ୍ଦରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ । ମାନକ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ, ମୂଲ୍ୟ ବିଚାର (ମାନଦଣ୍ଡ) ଆଧାରରେ ସମସ୍ୟାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ । ସରଳ ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସକାରାତ୍ମକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ହେଉଛି 'ଏହା କ'ଣ' ଏବଂ ମାନକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ହେଉଛି 'ଏହା କ'ଣ ହେବା ଉଚିତ୍। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଘରୋଇ ଭାରତୀୟ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ସିଇଓମାନେ ସର୍ବନିମ୍ନ ବେତନ ପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ତୁଳନାରେ ୧୫ ଗୁଣ ଅଧିକ ରୋଜଗାର କରନ୍ତି, ଏହା ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ବିବୃତି, ଯାହା କ'ଣ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା । ସିଇଓମାନଙ୍କୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ଦରମା ପାଉଥିବା କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଠାରୁ ୪-୫ ଗୁଣ ଦରମା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୨

a) ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସମସ୍ୟାର ମୁଖ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା:

(i)
(ii)
(iii)
(iv)

b) ଅର୍ଥନୀତିର ୩ଟି ପସନ୍ଦ ସମସ୍ୟା ହେଲା:

(i)
(ii)
(iii)

ଫଳରେ ସମସ୍ୟା ଉପୁଜିଛି..

c) ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣପ୍ରକାରର ନାମ ଦିଅନ୍ତୁ:

(i) ଆଇକେଇଏର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ଯୋଜନା ରହିଛି ....
(ii) ଏୟାରଟେଲ .... କ୍ଷତି ସହୁଛି
(iii) ରିଅଲ୍ ଇଷ୍ଟେଟ୍ ମାନ୍ଦାବସ୍ଥାର ସମ୍‌ମୁଖୀନ ହେଉଛି ....
(iv) ଭାରତରେ ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ଚିନ୍ତାଜନକ ....
(v) .... ସେୟାର ମାର୍କେଟରେ ମାନ୍ଦାବସ୍ଥା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି

1.7 ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ବ୍ୟବସାୟିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ 'ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ବିଜ୍ଞାନ ମଧରେ ଏକ ସମ୍ବନ୍ଧ' ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ସହିତ ପରିଚିତ ହେବାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପାୟ ହେଉଛି ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମସ୍ୟାର ସମ୍‌ମୁଖୀନ ହେବା |

ୱାଲମାର୍ଟ କେସ୍ ଷ୍ଟଡି

ଆକାର ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭାବନା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତ ବିଶ୍ୱର ଏକ ବୃହତ୍ତମ ଖୁଚୁରା ବଜାର । ୱାଲମାର୍ଟ ଇନକର୍ପୋରେଟେଡ୍ (ଏକ ଆମେରିକୀୟ ବହୁରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଖୁଚୁରା କମ୍ପାନୀ ଯାହା ୧୯୬୨ ମସିହାରେ ସାମ୍ ୱାଲ୍ଟନ୍ ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ୧୯୬୯ ମସିହାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା) ଏହି ସମ୍ଭାବନାକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ବୈଦେଶିକ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ବିଭିନ୍ନ ବିକଳ୍ପ ଯଥା ରଣନୈତିକ ଭାଗିଦାରୀ, ଯୁଗ୍ମ ଉଦ୍ୟୋଗ, ଏଫଡିଆଇ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଲିକାନାରେ ଥିବା ସହାୟକ ସଂସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ମଧରୁ ଚୟନ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲା । ଅନେକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ନିୟାମକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ନୂତନ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ଭାବରେ ଯୁଗ୍ମ ଉଦ୍ୟୋଗଚୟନ କରାଯାଇଥିଲା (ଭାରତର ଯେହେତୁ ମଲ୍ଟିବ୍ରାଣ୍ଡ ରିଟେଲିଂରେ

୧୦୦% ଏଫଡିଆଇକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇନଥିଲା)। ୨୦୦୭ମସିହାରେ ଭାରତୀ ଉଦ୍ୟୋଗଗୁଡ଼ିକ ସହ ମିଳିତ ଉଦ୍ୟୋଗ ଜରିଆରେ ଭାରତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲା ଯେଉଁଠାରେ ଏହା ଭାରତୀ ରିଟେଲକୁ ଯୋଗାଣ କରିବାକୁ ଯୋଜନା କରିଥିଲା ଯାହା ଭାରତର ଉପଭୋକ୍ତା ବଜାରରେ ଅଂଶ ହାସଲ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । କିନ୍ତୁ ଏହା ୱାଲମାର୍ଟର ସ୍ୱପ୍ନ ପୂରଣ କରିନଥିଲା ଏବଂ ଏହି ଉଦ୍ୟୋଗ ଅଧିକ ଦିନ ବଞ୍ଚି ପାରିନଥିଲା ଏବଂ ୨୦୧୪ ରେ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା ।

ଏଠାରେ ୱାଲମାର୍ଟକୁ ଦୁଇଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା। ଭାରତ ଛାଡିବା ବା ସେଠାରେ ରହିବାକୁ । ଉପଭୋକ୍ତା ବଜାର ର ସମ୍ଭାବନାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ୱାଲମାର୍ଟ ସେଠାରେ ରହିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବହୁତ ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ କରିସାରିଛି । ଏହା ବିଭିନ୍ନ ବିକଳ୍ପ ଉପରେ ବିଚାର କରୁଥିଲା ଏବଂ ପରେ ୨୦୧୮ରେ ୱାଲମାର୍ଟ ଫ୍ଲିପକାର୍ଟର ୭୭% ଅଂଶଧନ କୁ ୧୬ ବିଲିୟନ ଡଲାର (ପ୍ରାୟ ୧.୦୫ ଲକ୍ଷ କୋଟି ଟଙ୍କା)ରେ କିଣିଥିଲା । ଫ୍ଲିପକାର୍ଟକୁ ଅଧିଗ୍ରହଣ କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଭଲ ଭାବରେ ବିଚାର କରାଯାଇଥିଲା କାରଣ ଏହା ଭାରତର ଏକ ବୃହତ୍ତମ ଇ-କମର୍ସ କମ୍ପାନୀ ଯାହା ଭାରତର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଆକସେସ୍ ଦେବ ଏବଂ ଅନ୍ୟପଟେ ଏହାର ପୁରୁଣା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଆମାଜନକୁ ସିଧାସଳଖ ଟକ୍କର ଦେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ବ୍ୟବସାୟ ଜଗତରେ ପରିଚାଳକମାନେ ଏହି ପ୍ରକାରର ପ୍ରମୁଖ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ ବିକଳ୍ପମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିକଳ୍ପ ଚୟନ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ ।

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ପରି ଗଣନା କରାଯାଇପାରେ:

- ଏହା “ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରକୃତିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା” ସହିତ ଜଡିତ ।
- ଏହା ଚରିତ୍ରରେ “ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି” ଅଟେ ।
- ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଅର୍ଥନୈତିକ ଧାରଣା ଏବଂ ନୀତିଗୁଡିକୁ ବ୍ୟବହାର କରେ, ଯାହାକୁ “ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ତତ୍ତ୍ୱ” ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।
- ଏହା “ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭିତ୍ତିକ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶମୂଳକ” ଅଟେ
- ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ଉଭୟ “ଧାରଣାତ୍ମକ ଏବଂ ମେଟ୍ରିକାଲ" ଅଟେ । ଏଥିରେ ମାପ ସହିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ଚିତ୍ର ୧.୨: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା

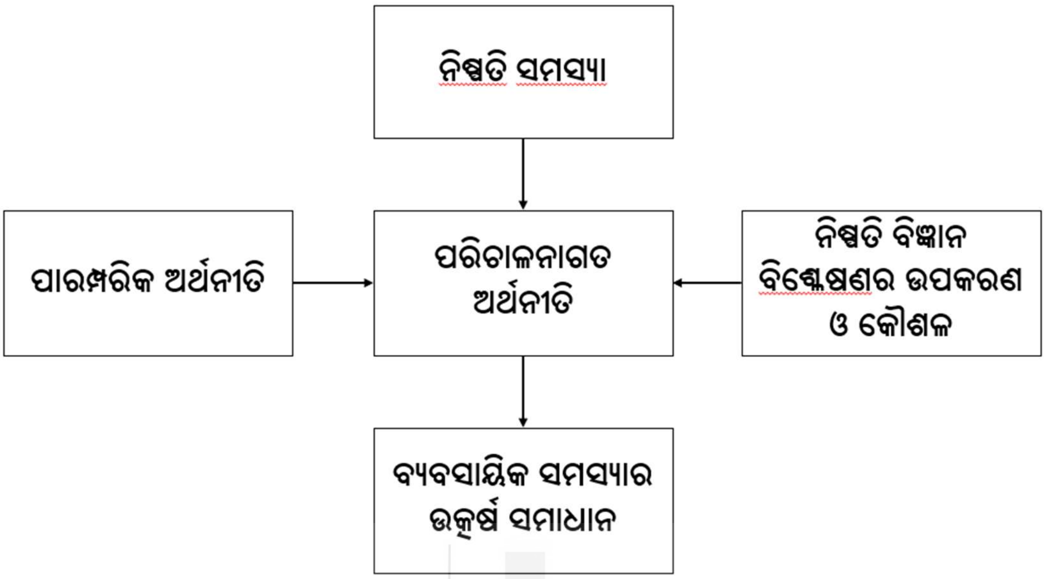
ନିଷ୍ପତି ସମସ୍ୟା
ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୀତି
ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି
ନିଷ୍ପତି ବିଜ୍ଞାନ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଉପକରଣ ଓ କୌଶଳ
ବ୍ୟବସାୟିକ ସମସ୍ୟାର ଉତ୍କର୍ଷ ସମାଧାନ

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ଭାବରେ ବିଚାର କରାଯିବା ଉଚିତ, ଯାହା ଅର୍ଥନୈତିକ ମଞ୍ଚରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଳାକାରଙ୍କ ଆଚରଣ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଏ; ସଂସ୍ଥା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ।

ଚିତ୍ର ୧.୩: ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

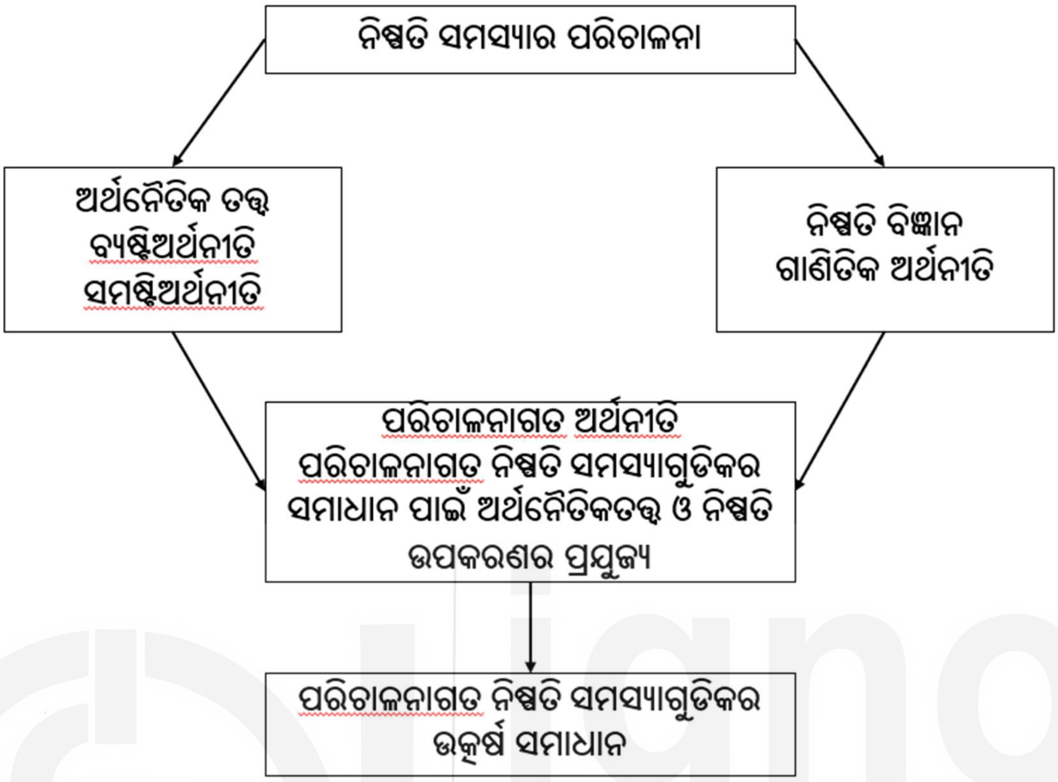
ନିଷ୍ପତି ସମସ୍ୟାର ପରିଚାଳନା
ଅର୍ଥନୈତିକ ତତ୍ତ୍ୱ
ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି
ସମଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି
ନିଷ୍ପତି ବିଜ୍ଞାନ
ଗାଣିତିକ ଅର୍ଥନୀତି
ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି
ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତି ସମସ୍ୟାଗୁଡିକର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକତତ୍ତ୍ୱ ଓ ନିଷ୍ପତି ଉପକରଣର ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ
ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତି ସମସ୍ୟାଗୁଡିକର ଉତ୍କର୍ଷ ସମାଧାନ

୧.୮ ସାରଣୀ

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ସେମାନଙ୍କର ଲାଭରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି | ଏହା ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ଅଭାବୀ ସମ୍ବଳର ପସନ୍ଦ ଏବଂ ଆବଣ୍ଟନ ସମସ୍ୟା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଥିବା ଅର୍ଥନୀତି । ଏହା ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପ୍ରୟୋଗ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିଜ୍ଞାନର ବିଶ୍ଳେଷଣର ଉପକରଣକୁ ବୁଝାଏ ଯାହା ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ କିପରି ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଅଧିକ ଦକ୍ଷତାର ସହ ହାସଲ କରିପାରିବ ତାହା ଯାଞ୍ଚ କରେ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଧାରଣା, ଉପକରଣ ଏବଂ କୌଶଳ ମାଧମରେ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯାଏ । ଏହା ବିଭିନ୍ନ ଅଧ୍ୟୟନ କ୍ଷେତ୍ର ସହ ଜଡିତ ।

୧.୯ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

୧. ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ପରିସର ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ ।

୨. “ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ହେଉଛି ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଏବଂ ଆଗୁଆ ଯୋଜନାକୁ ସୁଗମ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟ ଅଭ୍ୟାସ ସହିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଏକୀକରଣ” । ବୁଝାନ୍ତୁ ଏବଂ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ।

୩. ସ୍ୱଳ୍ପତା ଓ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କର । ପରିଚାଳନା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ଏହି ଦୁଇଟି ଧାରଣା କ'ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ?

୪. ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରାୟତଃ ବ୍ୟବସାୟୀ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଜ୍ଞାନକୁ ସମନ୍ୱିତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହି ଏକୀକରଣ କିପରି ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ?

୫. ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତିକୁ ସମଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ସହିତ ତୁଳନା କରନ୍ତୁ । ଯଦିଓ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ମୁଖ୍ୟତଃ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ଉପରେ ଆଧାରିତ, ତଥାପି ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସମଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ବୁଝିବା ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ ।

୬. ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ହେଉଛି ଅର୍ଥନୀତି ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ।

୭. ପରିଚାଳକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ଭୂମିକା କ'ଣ?

୮. ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟ ସହିତ କିପରି ସମ୍ବନ୍ଧିତ?

୧.୧୦ ଅଧିକ ପଠନ

ହେନ୍ସ ଡବ୍ଲୁଡବ୍ଲୁ (୧୯୭୯)। *ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି: ବିଶ୍ଲେଷଣ ଏବଂ ମାମଲା* (ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ)। ବିଜନେସ୍ ପବ୍ଲିକେସନ୍, ଇନକର୍ପୋରେଟେଡ୍, ଟେକ୍ସାସ୍ ।

ଅଧିକାର, ଏମ୍ .(୧୯୮୭)। *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (୩ୟ ସଂସ୍କରଣ)। ଖୋସଲା ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ବାଉମୋଲ, ଡବ୍ଲୁ.ଜେ.(୧୯୭୯)। *ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବଂ ଅପରେସନ୍ ବିଶ୍ଲେଷଣ* (ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ)। ପ୍ରେଣ୍ଟିସ୍ ହଲ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଲିମିଟେଡ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ଏକକ ୨ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ: ଅଂଶୀଦାର, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରସଙ୍ଗ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- **ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକର ଅସ୍ତିତ୍ୱର ଯୁକ୍ତି** ବୁଝନ୍ତୁ;
- **ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଏବଂ ହିସାବ ଲାଭର ଧାରଣାକୁ** ବୁଝନ୍ତୁ;
- ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟର ବ୍ୟବହାରକୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତୁ;
- ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରନ୍ତୁ।

ଗଠନ

୨.୧ ପରିଚୟ
୨.୨ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
୨.୩ ମୂଲ୍ୟ ସର୍ବଧିକୀକରଣ
୨.୪ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ବିକଳ୍ପ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
୨.୫ ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲକ୍ଷ୍ୟ
୨.୬ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ
୨.୭ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ମୌଳିକ ସାଧନ: ବର୍ଦ୍ଧିତ ଧାରଣା
୨.୮ ସମ-ସୀମାନ୍ତ ନୀତି
୨.୯ ରିହାତି ନୀତି
୨.୧୦ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ନୀତି
୨.୧୧ ଅଦୃଶ୍ୟ ହାତ
୨.୧୨ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ
୨.୧୩ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ
୨.୧୪ ଅଧିକ ପଠନ

୨.୧ ପରିଚୟ

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହେଉଛି ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯାହା ବିକ୍ରୟ ପାଇଁ ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା ଉତ୍ପାଦନ କରେ ଏବଂ ଏହା ପରିଚାଳନାଗତଅର୍ଥନୀତିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବଂ ବ୍ୟବହାରରେ ଏକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରେ | 'ଫୋର୍ଡ ଫାଉଣ୍ଡେସନ' ଭଳି ଅଣଲାଭକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ତୁଳନାରେ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି। ଭାରତରେ ହଜାର ହଜାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିପୁଳ ପରିମାଣର ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବା ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି। ଅବଶିଷ୍ଟ ସରକାରୀ ଓ ଅଣଲାଭକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ । ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିର ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଘୂରି ବୁଲୁଛି ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆଚରଣର ଅନ୍ୟତମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ହେଉଛି ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଜ୍ଞାନର ସ୍ଥିତି। ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଜ୍ଞାନ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେତେ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରିବ ତାହାର ଏକ ସୀମା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରେ | ଏହା ହେଉଛି ଔଦ୍ୟୋଗିକ ଓ କୃଷିଜନିତ କଳା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମାଜର ଜ୍ଞାନର ସମୁଦାୟ ସମୂହ । ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଛି ଏପରି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଯାହା ନିବେଶକୁ ଉତ୍ପାଦନରେ ପରିଣତ କରେ ଏବଂ ଏହା କେବଳ ଇସ୍ପାତ ଏବଂ ଅଟୋମୋବାଇଲ ପରି ସାମଗ୍ରୀ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ବରଂ ବ୍ୟାଙ୍କିଙ୍ଗ ଏବଂ ବୀମା ଭଳି ସେବା ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ |

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଭଡ଼ାରେ ଥିବା ସାଧନ ଗୁଡ଼ିକୁ ବିକ୍ରୟଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଥାଏ। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା କୌଣସି ଜିନିଷ ଗୁଡିକୁ ସାଧନ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସାଧନ ର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ସେଲ୍ କିମ୍ବା ଟିସ୍କୋ ଭଳି ପ୍ରମୁଖ ଇସ୍ପାତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା କେତେକ ସାମଗ୍ରୀ ହେଉଛି ଲୁହାପଥର, କୋଇଲା, ଅମ୍ଳଜାନ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକ, ବ୍ଲାଷ୍ଟ ଫର୍ଣ୍ଣେସ୍, ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ଫାର୍ନେସ୍ ଏବଂ ରୋଲିଂ ମିଲ୍ ର ସେବା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପରିଚାଳନା କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ସେବା। ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ ଦେବା ପାଇଁ, ଜଣେ ଷ୍ଟ୍ରିଟ୍ ଭେଣ୍ଡରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା “ଚାଟ୍” ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ବିକ୍ରୟରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଉପାଦାନ ହେଉଛି “ଚାଟ୍” ତିଆରି କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ସମସ୍ତ ଉପାଦାନ, ଅର୍ଥାତ୍ ଷ୍ଟୋଭ, “ବାହକ”, ଏବଂ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସେବା । ଇନ୍‌ପୁଟ୍ ବା ଉତ୍ପାଦନର କାରକଗୁଡ଼ିକ ଦୁଇଟି ବ୍ୟାପକ ବର୍ଗରେ ବିଭକ୍ତ - ମାନବ ସମ୍ବଳ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜି ସମ୍ବଳ । ଶ୍ରମ ସମ୍ବଳ ଓ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ସମ୍ବଳ ହେଉଛି ଦୁଇଟି ମାନବ ସମ୍ବଳ ସାଧନ ଏବଂ ଜମି, ମାନବ ନିର୍ମିତ ପୁଞ୍ଜି ଜଙ୍ଗଲ, ନଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ହେଉଛି ଦୁଇଟି ପୁଞ୍ଜି ସମ୍ବଳ । ତେଣୁ ଉତ୍ପାଦନର ଚାରୋଟି ପ୍ରମୁଖ କାରଣ ହେଉଛି ଜମି, ମାନବ ନିର୍ମିତ ପୁଞ୍ଜି, ଶ୍ରମ ଏବଂ ଉଦ୍ୟୋଗୀ (ସଂଗଠନ) ଏବଂ ସେମାନେ ପାଉଥିବା ପାରିଶ୍ରମିକ ଯଥାକ୍ରମେ ଭଡ଼ା, ସୁଧ (ପୁଞ୍ଜି ଭଡ଼ା), ମଜୁରି ଏବଂ ଲାଭ ।

ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଶ୍ରମ ସେବା, ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ କଞ୍ଚାମାଲ ଭଳି ସମ୍ବଳ କିମ୍ବା ସାଧନ କ୍ରୟ କରି ତାହାକୁ ବିକ୍ରି ପାଇଁ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବାରେ ପରିଣତ କରିବା । ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଅତ୍ୟଧିକ ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଏକ ଚକ୍ରୀୟ ପ୍ରବାହ ଅଛି | ବଜାରରେ ଶ୍ରମର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏଥିପାଇଁ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ରାଜି ନୁହଁନ୍ତି । ସେହିଭଳି କିଛି ଉପଭୋକ୍ତା ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ନ ହେଲେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍ପାଦନକୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କରିପାରିବେ ନାହିଁ। ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ନା କିଛି ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ରହିଛି। ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ଉପଭୋଗ ଚାହିଦା ପୂରଣ କରି ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସମ୍ବଳ ମାଲିକମାନେ ମଜୁରି, ଅଧିଶେଷ ଏବଂ ସୁଧ ପାଆନ୍ତି । ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଚାହୁଁଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ଯୋଗାଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସରକାର ସେବା (ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରତିରକ୍ଷା) ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଟିକସ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଆଦୌ କିମ୍ବା ସେତିକି ଦକ୍ଷତାର ସହ ପ୍ରଦାନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ମୂଳତଃ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଛି କାରଣ ଉତ୍ପାଦର ସମୁଦାୟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନଥିବା ତୁଳନାରେ କମ୍ ଅଟେ । କମ୍ ପରିବ୍ୟୟ ହେବାର ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି। ପ୍ରଥମତଃ, ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସହ ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଚୁକ୍ତି କାରବାର ପରିବ୍ୟୟ କୁ ସଞ୍ଚୟ କରିଥାଏ କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥର ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବା କିମ୍ବା

ନୂତନ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେବାକୁ ହେଲେ କୌଣସି ନୂତନ ଚୁକ୍ତି କରିବାକୁ ପଡିବ ନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଦର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଏବଂ ବିକ୍ରୟ କର ଭଳି ସରକାରୀ ନିୟମ ମଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧରେ କାରବାର କରିବା ଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚୟ ହୋଇଥାଏ। ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ବିକ୍ରୟ କର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ମଧରେ କାରବାର ପାଇଁ ଆଦାୟ କରାଯାଏ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧରେ ନୁହେଁ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧରେ କାରବାର ହୁଏ ତେବେ ସେଗୁଡିକ ଶସ୍ତା ହୋଇପାରେ ଏବଂ ତେଣୁ ଏଭଳି ସଞ୍ଚୟ ଏକ ଉତ୍ପାଦନର ମୋଟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ | ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଏହା ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଏହା କାରବାର ପରିବ୍ୟୟ ସଞ୍ଚୟ କରେ |

ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆକାର ସୀମିତ ହେବା ଦରକାର କାରଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ହେବା ସହିତ ଏପରି ଏକ ବିନ୍ଦୁରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ କାରବାରର ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ମଧରେ କାରବାର ର ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ କିମ୍ବା ଅଧିକ ହୋଇଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ଏପରି ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ, ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆକାରକୁ ଏକ ସୀମା ଦେଇଥାଏ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଭିତରେ ଆଇନ, ଚିକିତ୍ସା ଇତ୍ୟାଦି ଅତିରିକ୍ତ ସେବା ଯୋଗାଣ ପରିବ୍ୟୟ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଠାରୁ ଏହି ସେବା କିଣିବାର ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ ଅଧିକ; ଯେହେତୁ ଏପରି ସେବାଗୁଡିକ ବେଳେବେଳେ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପାରେ ।

ଆସନ୍ତୁ ଆମ ଆଖପାଖରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆକାରକୁ ବିଚାର କରିବା ଏବଂ ଏଭଳି ପାର୍ଥକ୍ୟର କାରଣ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ସେଲ୍, ମାରୁତି ସୁଜୁକି ଏବଂ ଓଏନ୍ ଜିସି ଇତ୍ୟାଦି ପୁଞ୍ଜି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଠାରୁ ସେବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ଛୋଟ? କେଉଁ କାରଣରୁ ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିପିଓ ମାର୍ଗ ବାଛିଛନ୍ତି? ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣର ଏକ ଅଂଶ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏହି କଥାରେ ରହିବା ଉଚିତ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଆଉଟସୋର୍ସିଂ କରିବା ଶସ୍ତା ଅଟେ । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଯାହା ବେଳେବେଳେ ଆଇନଗତ ସେବା ବ୍ୟବହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ କରେ। କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜଣେ ପୂର୍ଣ୍ଣକାଳୀନ ଓକିଲ ଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇ ନିଜ ତାଲିକାରେ ନେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବ ଏବଂ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଆଇନଗତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଆଉଟସୋର୍ସ କରିବ କିମ୍ବା କେସ୍-ବାଇ-କେସ୍ ଭିତ୍ତିରେ ଆଇନସେବା ନିଯୁକ୍ତି ଦେବ। ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ, ଉତ୍ତର ଆଇନ ସେବା ଗୁଡିକ ପାଇଁ ବ୍ୟବହାରର ବାରମ୍ବାରତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ। କାରବାର ଢାଞ୍ଚା ଦର୍ଶାଉଛି ଯେ ଯଦି ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ ହୁଏ ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଚୁକ୍ତି କରିବ ଏବଂ ବିପରୀତ ସତ ହେଲେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଆଇନ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ପସନ୍ଦ କରିବ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗରେ ବର୍ଗୀକୃତ କରାଯାଇଛି:

a) ଘରୋଇ କ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ।

b) ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ।

c) ଯୁଗ୍ମ କ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ।

d) ଅଣଲାଭକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ।

ଚିତ୍ର ୨.୧: ଉପଭୋକ୍ତା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳତା

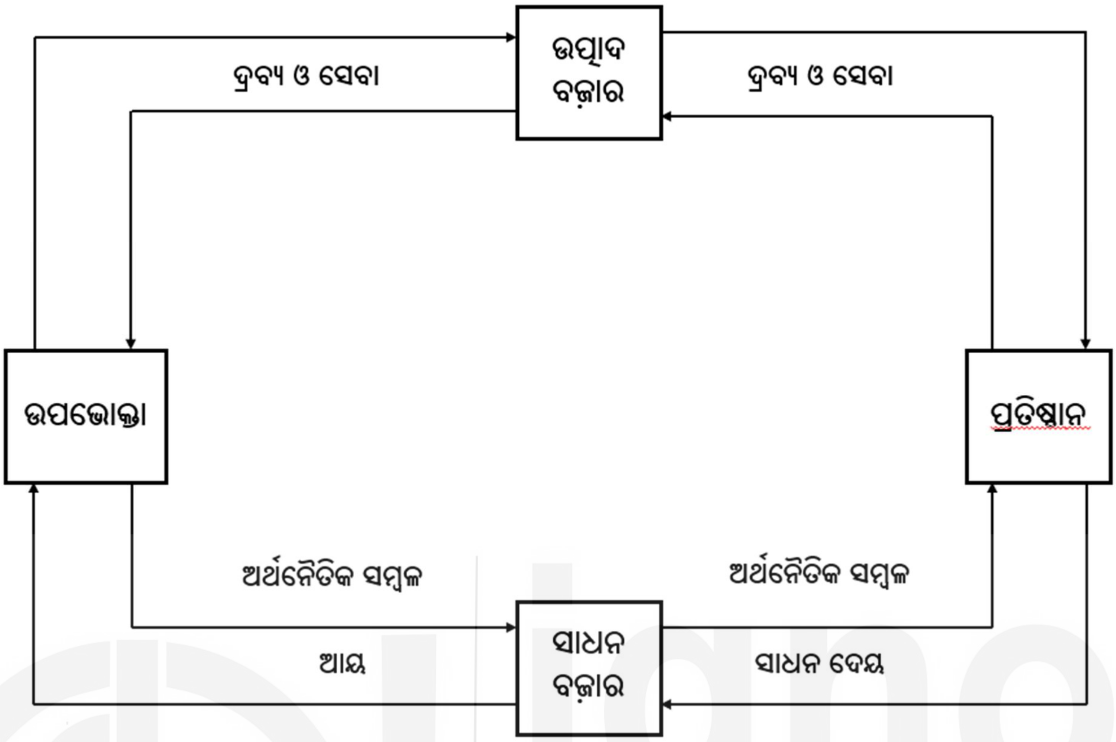
ଉତ୍ପାଦ ବଜ଼ାର
ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ସେବା
ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ସେବା
ଉପଭୋକ୍ତା
ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ
ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବଳ
ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବଳ
ସାଧନ ବଜ଼ାର
ଆୟ
ସାଧନ ଦେୟ

ମାଲିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆଧାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରିବ:

a) ମାଲିକାନା।
b) ଭାଗିଦାରୀ।
c) ନିଗମ।

ନିମ୍ନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିବା କେତେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉପରୋକ୍ତ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଅଟନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ରୋଗୀ କିମ୍ବା ଏହାର ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସେମାନେ ସେବା ପ୍ରଦାନ କରିପାରିବେ ।

a) ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ।
b) ସାର୍ବଜନୀନ ପାଠାଗାର ।
c) ହସ୍ପିଟାଲ ।
d) ସଂଗ୍ରହାଳୟ।
e) ଚର୍ଚ୍ଚ।।
f) ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂଗଠନ ।
g) ସମବାୟ ସମିତି।
h) ୟୁନିୟନ ।
i) ବୃତ୍ତିଗତ ସମାଜ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଧାରଣା ଏକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଟେ ।

୨.୨ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପାରମ୍ପରିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଲାଭ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ । ଏହା ଏବେ ବି ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ସବୁଠାରୁ ସାଧାରଣ ଏବଂ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ଆମେ ଆୟ ରୁ ପରିବ୍ୟୟ ବାଦ ଦେଇ ଲାଭ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥାଉ । କିନ୍ତୁ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ଅପେକ୍ଷା ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟର ସଂଜ୍ଞା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଯିଏ ଏମବିଏ ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏକ ଖୁଚୁରା ଷ୍ଟୋରରେ ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବିନିଯୋଗ କରିବାକୁ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି ଯାହାସେ ପରିଚାଳନା କରିବେ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି କର୍ମଚାରୀ ନାହାନ୍ତି। ଜଣେ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିବା ବର୍ଷ ପାଇଁ ଆକଳିତ ଆୟ ବିବରଣୀ ନିମ୍ନରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି:

ବିକ୍ରୟ			୯୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା
କମ୍: ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିବ୍ୟୟ		୪୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
ମୋଟ ଲାଭ:			୫୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା
କମ୍:			
	ବିଜ୍ଞାପନ	୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ଅବମୂଲ୍ୟାୟନ	୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ଜରୁରୀ ସେବାଗୁଡିକ	୩,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ସମ୍ପତ୍ତି କର	୨,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ।	୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା	=୩୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା
ନିଟ୍ ହିସାବ ଲାଭ			୨୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା

ଏହି ହିସାବ ବା ବ୍ୟବସାୟଲାଭ ହେଉଛି ପ୍ରକାଶନରେ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟର ତ୍ରୈମାସିକ ଏବଂ ବାର୍ଷିକ ଆର୍ଥିକ ରିପୋର୍ଟରେ ରିପୋର୍ଟ କରାଯାଏ ।

ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି, ଯାହାକୁ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଏହି ପରିବ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ନଗଦ ବ୍ୟୟବରାଦରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ବରଂ ପୂର୍ବ ସୁଯୋଗ ସହିତ ଜଡିତ ପରିବ୍ୟୟ ଅଟେ । ହିସାବ ବିବରଣୀରେ ଏଭଳି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ ବରଂ ଏହାକୁ କୌଣସି ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ ଢାଞ୍ଚାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ଏହି ଉଦାହରଣରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଅଛି । ପ୍ରଥମତଃ ମାଲିକ ବ୍ୟବସାୟରେ ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ନିବେଶ କରିଛନ୍ତି। ମାନି ନିଅନ୍ତୁ ଏହି ଟଙ୍କା ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାର ହେଉଛି ୧୦ ପ୍ରତିଶତ ସୁଧ ଦେଉଥିବା ବ୍ୟାଙ୍କ ଆକାଉଣ୍ଟ । ଏହି ବିପଦ ବିହୀନ

ନିବେଶ ବାର୍ଷିକ ୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଫେରସ୍ତ କରିବ । ତେଣୁ ରିଟେଲ ଷ୍ଟୋରରେ ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ନିବେଶ କରିବାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କିମ୍ବା ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ଭାବରେ ୧୦, ୦୦୦ ଟଙ୍କା କୁ ବିବେଚନା କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ।

ଆସନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟକୁ ବିଚାର କରିବା, ଯେଉଁଥିରେ ପରିଚାଳକଙ୍କ ସମୟ ଏବଂ ପ୍ରତିଭା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏମବିଏ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଁ ବାର୍ଷିକ ମଜୁରି ଫେରସ୍ତ ବାର୍ଷିକ ୩୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା ନିଆଯାଇପାରେ । ଏହା ଅନ୍ୟ କାହା ପାଇଁ କାମ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହି ବ୍ୟବସାୟପରିଚାଳନାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଅଟେ । ତେଣୁ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଆୟ ବିବରଣୀକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉପାୟରେ ସଂଶୋଧନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍:

ବିକ୍ରୟ[ସମ୍ପାଦନା]			୯୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା
କମ୍: ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିବ୍ୟୟ		୪୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
ମୋଟ ଲାଭ:			୫୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା
କମ୍:			
	ବିଜ୍ଞାପନ	୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ଅବମୂଲ୍ୟାୟନ	୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ଜରୁରୀ ସେବାଗୁଡିକ	୩,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ସମ୍ପତ୍ତି କର	୨,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ।	୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା	=୩୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା
ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ଲାଭ		୨୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
କମ୍: ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ:			
	୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ପୁଞ୍ଜି ଉପରେ ରିଟର୍ଣ୍ଣ	୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା	
	ବିଦେଶୀ ମଜୁରୀ	୩୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା	=୪୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା
ନିଟ୍ "ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ"		୨୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା	

ଏହି ବ୍ୟାପକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରେ ବ୍ୟବସାୟ ୨୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା ହରାଇବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଛି। ସମସ୍ତ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଗଲେ ୨୦, ୦୦୦ ଟଙ୍କାର ହିସାବ ଲାଭ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ଦେଖିବାର ଆଉ ଏକ ଉପାୟ ହେଉଛି ଷ୍ଟୋର ଚଳାଇବା ପାଇଁ ବାର୍ଷିକ ୧୦ ଶତାଂଶ ସୁଧରେ ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଋଣ ନେବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ଜଣେ ଏମବିଏ ସ୍ନାତକଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ ୩୫,୦୦୦ ଟଙ୍କାରେ ନିଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ ପଡିବ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ହିସାବ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ, ଏହି ଉପାୟରେ ଆର୍ଥିକ ସୂଚନା ମିଳିବା ପରେ, ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବେ କି ନାହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇପାରେ ।

ତେଣୁ, ଆମେ କହିପାରିବା ଯେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଏହାର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ପରିବ୍ୟୟ ରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ସମସ୍ତ ସାଧନ ର ମୂଲ୍ୟ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ବରାଦ ପରିବ୍ୟୟର ଏକ ଅଂଶ ମାତ୍ର । ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ, ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଯେହେତୁ ସମ୍ବଳ ସୀମିତ, ଏବଂ ଏହାର ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାର ଅଛି, ତେଣୁ ସମ୍ବଳକୁ ଏହାର ବର୍ତ୍ତମାନର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ପ୍ରତିବଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବାର ଉତ୍ପାଦନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାଲିକ ପରିଚାଳକ ହୋଇ ଏପରି ଏକ ଚାକିରି ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି ଯାହା ଆପଣଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ ୨,୦୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରେ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପରିଚାଳନାର ଆପଣଙ୍କ ର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା । ସେହିଭଳି ସଚିନ ତେନ୍ଦୁଲକର ଯଦି କ୍ରିକେଟ୍ ନ ଖେଳୁଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେ କ୍ରିକେଟ୍ ଭାଷ୍ୟକାର ହୋଇ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିପାରିଥାନ୍ତେ (ବୋଧହୁଏ ଏତେ ଭଲ ନୁହେଁ!)। କ୍ରିକେଟ ◌୍ ଭାଷ୍ୟକାର ଭାବେ ସଚିନ ଯେତିକି ରୋଜଗାର କରିପାରିଥାନ୍ତେ ତାହା ହିଁ ସଚିନଙ୍କ ପାଇଁ କ୍ରିକେଟ୍ ଖେଳିବାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ।

କିଛି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ସହଜ ଏବଂ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କଷ୍ଟକର ଅଟେ । ସମସ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟର ନୀତି ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ । ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଧିକ ଲାଭ କରେ, ତେବେ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ଏହାର ପରିବ୍ୟୟର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରରେ ଏକ ସାଧନ କିଣିଥାଏ ସେତେବେଳେ ପରିବ୍ୟୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ସରଳ ଅଟେ । ଧରନ୍ତୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିଜୁଳି କିଣିବା ପାଇଁ ୨୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରେ । ଏହାର କାରଖାନା ପାଇଁ ୨୦୦୦୦ ଟଙ୍କା ବାବଦରେ ଅନ୍ୟ ଜିନିଷ କିଣିବା ଦାବି କୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ କ୍ରୟ ମୂଲ୍ୟ ସେହି ବିଜୁଳି ବ୍ୟବହାର କରିବାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟର ଏକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ମାପ । ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନଗୁଡିକର ଭଡା ପାଇଁ ମଧ ସମାନ ସ୍ଥିତି। ତେବେ ଉତ୍ପାଦନର ଏକ ପରିବ୍ୟୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିଣିନଥାଏ କିମ୍ବା ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇନଥାଏ କାରଣ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଏହାର ମାଲିକ ଅଟେ । ଏହି ସାଧନ ଗୁଡିକ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ମୂଲ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ ଅଟେ ଏବଂ ଏହାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ପଡିବ | ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ନୀତି କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉପରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବା ଜରୁରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଓ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାପରେ ହିସାବ କରାଯାଉଥିବା ଲାଭକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ କୁହାଯାଏ ।

ମୁକ୍ତ ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଲାଭ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଥମିକ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ପ୍ରଥମତଃ, ଏହା ଉତ୍ପାଦକମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦନ ହାର ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ କରିବାକୁ କିମ୍ବା କୌଣସି ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା କିମ୍ବା ଛାଡିବା ପାଇଁ ଏକ ସଙ୍କେତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ | ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଲାଭ ହେଉଛି ଉଦ୍ୟୋଗୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଏକ ପୁରସ୍କାର, ଯେଉଁଥିରେ ବିପଦ ନେବା ଏବଂ ନବସୃଜନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ସାମୟିକ ହୋଇଥାଏ। ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଲାଭ ହାସଲ କରିବା ଫଳରେ ସାଧାରଣତଃ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ସେହି ଉତ୍ପାଦର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତି, ଯାହା ଫଳରେ ଦର ଏବଂ ଲାଭ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଏକଚାଟିଆ କ୍ଷମତା ରହିଛି ସେମାନେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ସ୍ୱାଭାବିକଠାରୁ ଅଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରନ୍ତି; ଏଭଳି ଲାଭ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସାମାଜିକ ଉପଯୋଗୀ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ।

ଯଦିଓ, ଲାଭ ଅଧିକାର ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ବ୍ୟତୀତ ଯାହା ଆମେ ଏହି ୟୁନିଟରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ:

1. ବିକ୍ରୟ ଆୟର ସର୍ବାଧିକୀକରଣ।
2. ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର କୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କରିବା
3. ପରିଚାଳକଙ୍କ ନିଜର ଉପଯୋଗୀତା କିମ୍ବା ସନ୍ତୋଷର ସର୍ବାଧିକୀକରଣ
4. ସନ୍ତୋଷଜନକ ଲାଭ ହାର ହାସଲ କରୁଛନ୍ତି।
5. ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ବଞ୍ଚିବା
6. ପ୍ରବେଶ-ପ୍ରତିରୋଧ ଏବଂ ବିପଦ ଏଡ଼ାଇବା।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୩

a) "ଏକ ଆଧୁନିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ, ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ "। ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ।

....

....

....

....

b) ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଚକ୍ରୀୟ ପ୍ରବାହର ରୂପରେଖ ଦିଅନ୍ତୁ ।

....

....

....

....

c) (i) .... ଲାଭ ହେଉଛି ବ୍ୟବସାୟ କରିବାର ଏକ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଏହା ସେହି ପରିମାଣ ଯାହା ଦ୍ୱାରା .... ଠାରୁ ....ଲାଭ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ ।

(ii) ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେବଳ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରେ ,.. ମୋଟ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟ ସହ ସମାନ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ .... ଲାଭ ଶୂନ।

d) ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୧.୭୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଆୟ ଆଦାୟ କରିଥାଏ ଏବଂ ବର୍ଷକୁ କଞ୍ଚାମାଲ ପାଇଁ ୮୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରିଥାଏ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାଲିକମାନେ ଟଙ୍କା ବିନିଯୋଗ କରି ଅଧିକ ସୁଧ ଆଦାୟ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ନିଜ ଅର୍ଥରୁ ୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ସଂସ୍ଥାକୁ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି।

(i) ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ .... ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିଥାଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକର ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ....

(ii) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ହିସାବ ଲାଭ ....

(iii) ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିବ୍ୟୟ ସମାନ ରହେ କିନ୍ତୁ ଏହାର ଆୟ .... କୁ ଖସିଯାଏ କେବଳ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରାଯାଏ ।

୨.୩ ମୂଲ୍ୟ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ

ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭାବେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଲାଭକୁ ବାଦ୍ ଦେଇଛନ୍ତି। ଭବିଷ୍ୟତର ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟତଃ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ଲାଭକୁ ତ୍ୟାଗ କରୁଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ତେଣୁ, ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଏହାର ସମ୍ପତ୍ତି କିମ୍ବା ମୂଲ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଗବେଷଣା ଏବଂ ବିକାଶ ଖର୍ଚ୍ଚ, ନୂତନ ପୁଞ୍ଜି ଉପକରଣ କିମ୍ବା ପ୍ରମୁଖ ମାର୍କେଟିଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି ଯାହା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଭାବରେ ବ୍ୟୟ ଆବଶ୍ୟକ କରେ କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତର ଲାଭ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ | ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଭବିଷ୍ୟତର ସମସ୍ତ ଲାଭର ବର୍ତ୍ତମାନ କିମ୍ବା ରିହାତି ମୂଲ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ଏବଂ ଏହାକୁ ଏହିପରି କୁହାଯାଇପାରେ:

$$PV(\pi) = \frac{\pi_1}{(1+r)^1} + \frac{\pi_2}{(1+r)^2} + \ \dots\dots + \frac{\pi_n}{(1+r)^n}$$

$$= \sum_{t=1}^{n} \frac{\pi_1}{(1+r)^1}$$

ଯେଉଁଠି, ପିଭି = ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମସ୍ତ ଆଶାନୁରୂପ ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଭର ବର୍ତ୍ତମାନ ମୂଲ୍ୟ।

π....= 1, 2.......................n ବର୍ଷରେ ଆଶାନୁରୂପ ଲାଭ।π_n

r = ଉପଯୁକ୍ତ ରିହାତି ହାର

t = ସମୟ ଅବଧି 1 ....n।

ଧାର୍ଯ୍ୟ ଲାଭ ମୋଟ ଆୟ (ଟିଆର) ବିୟୋଗ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (ଟିସି) ସହିତ ସମାନ, ତା'ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟ ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରରେ ବ୍ୟଖ୍ୟା କରାଯାଏ:

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟ $= \sum_{t=1}^{n} \frac{TR_t - TC_t}{(1+r)^t}$

ତେଣୁ ଭବିଷ୍ୟତର ସମସ୍ତ ଲାଭର ରିହାତି ମୂଲ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ସହିତ ସମାନ ଅଟେ ।

ସମୀକରଣର ସତର୍କ ଅନୁଧାନ କଲେ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିଚାଳକ ଏବଂ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟକୁ କିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରିବେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ, ମାର୍କେଟିଂ ପରିଚାଳକ ଏବଂ ବିକ୍ରୟ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଏହାର ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ କି ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ପରିଚାଳକ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନେ ଏହାର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଏହା ସହିତ ଏହାର ଆର୍ଥିକ ପରିଚାଳକମାନେ ପୁଞ୍ଜି ପ୍ରାପ୍ତିରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସମୀକରଣକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ଏହାର ଗବେଷଣା ଏବଂ ବିକାଶ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଉଦ୍ଭାବନ କରନ୍ତି ଏବଂ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରନ୍ତି । ଏହି ସମସ୍ତ ବିବିଧ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରନ୍ତି, ଯାହା ଏଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମସ୍ତ ଆଶାନୁରୂପ ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଭର ବର୍ତ୍ତମାନ ମୂଲ୍ୟ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି ।

ଚିତ୍ର ୨.୨: ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

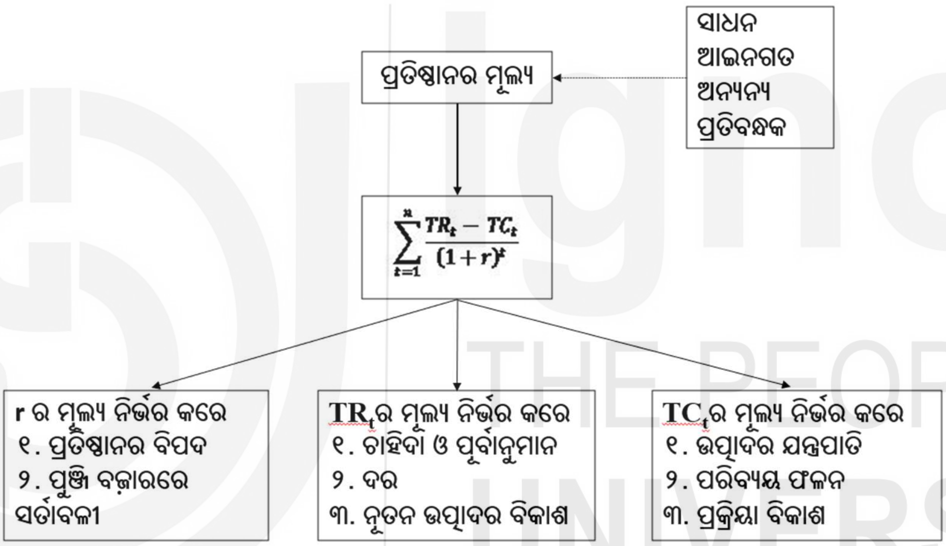
ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟ
ସାଧନ
ଆଇନଗତ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ପ୍ରତିବନ୍ଧକ
$\sum_{t=1}^{n} \frac{TR_t - TC_t}{(1+r)^t}$
r ର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେ
୧. ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିପଦ
୨. ପୁଞ୍ଜି ବଜାରରେ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ
TR_tର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେ
୧. ଚାହିଦା ଓ ପୂର୍ବାନୁମାନ
୨. ଦର
୩. ନୂତନ ଉତ୍ପାଦର ବିକାଶ
TC_tର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେ
୧. ଉତ୍ପାଦର ଯନ୍ତ୍ରପାତି
୨. ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ
୩. ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିକାଶ

୨.୪ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ବିକଳ୍ପ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କୁ ମଧ୍ୟ ଯାଞ୍ଚ କରିଛନ୍ତି। ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କିଛି ବିଷୟରେ ଆମେ ଏଠାରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ । ବାଉମୋଲଙ୍କ କହିବା ଅନୁଯାୟୀ, ଅଧିକାଂଶ ପରିଚାଳକ ବିକ୍ରି ଆୟ କୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ। ଏହାର ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦରମା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୋଜଗାର ଲାଭ ଅପେକ୍ଷା ବିକ୍ରୟ ଆୟ ସହିତ ଅଧିକ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ । ବ୍ୟାଙ୍କ ଏବଂ ବିତ୍ତବ୍ୟବସ୍ଥାକାରୀ ମାନେ ନିଗମକୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଦେବା ସମୟରେ ବିକ୍ରି ଆୟକୁ ଦେଖନ୍ତି । ବିକ୍ରୟ ଆୟ ଧାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରଦର୍ଶନର ଏକ ସହଜ ଉପଲବ୍ଧ ସୂଚକ ଅଟେ । ବିକ୍ରି ରେ ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଶକ୍ତି କୁ ବଢାଇଥାଏ । ତେବେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିକ୍ରି ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଓ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରେ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ରବିନ୍ ମାରିସ୍ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ମାଲିକ ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନେ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଉପଯୋଗୀତା ଫଳନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପରିଚାଳକଙ୍କ ଉପଯୋଗୀତା ଫଳନ (Um) ଏବଂ ମାଲିକର ଉପଯୋଗୀତା ଫଳନ (Uo) ହେଉଛି:

Um = f (ଦରମା, ଚାକିରି, କ୍ଷମତା, ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ସ୍ଥିତି)
Uo = f (ଉତ୍ପାଦ, ପୁଞ୍ଜି, ଲାଭ, ଅଂଶ)

ଚଳଗୁଡ଼ିକୁ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା, ପରିଚାଳକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଏବଂ ମାଲିକମାନଙ୍କର ଉଭୟ ଉପଯୋଗୀତା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରନ୍ତି । ଉଭୟ ପରିଚାଳକ ଏବଂ ମାଲିକଙ୍କ ଅଧିକାଂଶ ଚଳ ଗୋଟିଏ ଚଳ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ, ଅର୍ଥାତ୍ ଫାର୍ମର ଆକାର। ଏହି ଚଳଗୁଡ଼ିକର ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେଣୁ ପରିଚାଳକମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାରକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ବୋଲି ମାରିସ୍ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଛନ୍ତି। ତଥାପି, ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରେ ନାହିଁ।

ଅଲିଭର ୱିଲିୟମସନଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ, ପରିଚାଳକମାନେ ସର୍ବନିମ୍ନ ସ୍ତରର ଲାଭ ସପେକ୍ଷରେ ନିଜର ଉପଯୋଗିତା ଫଳନକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ପରିଚାଳକମାନେ ଯେଉଁ ଉପଯୋଗୀତା ଫଳନକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ସେଥିରେ ଉଭୟ ବେତନ ଏବଂ ଢିଲା ରୋଜଗାର ଭଳି ପରିମାଣାତ୍ମକ ଚଳ ଏବଂ ଶକ୍ତି, ସ୍ଥିତି, ଚାକିରିର ନିରାପତ୍ତା ଇତ୍ୟାଦି ଭଳି ଅଣ-ପରିମାଣାତ୍ମକ ଚଳ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ସାଇର୍ଟ-ମାର୍ଚ ଦ୍ୱାରା ବିକଶିତ ମଡେଲ ପରିଚାଳକଙ୍କ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଆଚରଣ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଥାଏ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଏକ ଅନିଶ୍ଚିତ ବ୍ୟବସାୟ ଜଗତ ସହିତ ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ-କର୍ମଚାରୀ, ଅଂଶୀଦାର, ଗ୍ରାହକ, ଯୋଗାଣକାରୀ, କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପଡିବ | ଏହି ସବୁ ଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ଅନେକ ସମୟରେ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ସ୍ୱାର୍ଥ ରହିଥାଏ । ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ, ପରିଚାଳକମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ମିଶାଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକ ଆକାଂକ୍ଷା ସ୍ତର ଗଠନ କରନ୍ତି - ଉତ୍ପାଦନ, ବିକ୍ରୟ ଏବଂ ବଜାର ଅଂଶ, ଇନ୍ଭେଣ୍ଟରୀ ଏବଂ ଲାଭ । ଉପଲବ୍ଧି ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ବ୍ୟବସାୟିକ ପରିବେଶ ଆଧାରରେ ଆକାଂକ୍ଷା ସ୍ତରକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ସଂଶୋଧନ କରାଯାଏ ।

ଯେପରି ଅଧିକାଂଶ ଅର୍ଥନୈତିକ ମଡେଲରେ ସତ, ଆପ୍ଲିକେସନ୍ ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ ଏବଂ ଜଣେ କହିପାରିବ ନାହିଁ ଯେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମଡେଲ ଅନ୍ୟ ମଡେଲ ଠାରୁ ଭଲ ଅଟେ । ସାଧାରଣତଃ, ଜଣେ ଦାବି କରିପାରେ ଯେ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଧାରଣା ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ଏକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଆକଳନ ବୋଲି ମନେହୁଏ, ଯଦିଓ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରୁ ବିଚ୍ୟୁତି ହୋଇପାରେ ।

୨.୫ ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲକ୍ଷ୍ୟ

ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଆମେ ଜାଣିଛୁ ଯେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲାଭ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ଲାଭ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତିତ ନୁହଁନ୍ତି, ବରଂ ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଲାଭ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଚିନ୍ତିତ ଅଟନ୍ତି । ସେମାନେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ

ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଫାଇଦା ଉଠାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅନେକ ଷ୍ଟୋରରେ ଉଦାର ରିଟର୍ଣ୍ଣ ନୀତି ଅଛି; ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି ଏବଂ 'ଭଲ' ନାଗରିକ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆୟ ପ୍ରାୟତଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ଉତ୍ପାଦନ ୮-୯ ସ୍ତରର ପରିଚାଳନା, ହଜାର ହଜାର ଅଂଶୀଦାର ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ବୋର୍ଡ ସହିତ ବୃହତ୍ ନିଗମରେ ହୋଇଥାଏ । ସ୍ୱାର୍ଥସମ୍ପନ୍ନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦରମା କମାଇବା ପାଇଁ ଖୁବ୍ କମ୍ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ମିଳୁଛି। ଯଦି ସେମାନଙ୍କ ଦରମା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାନଯାଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭ କମ୍ ହେବ। ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପରିଚାଳକଙ୍କ ଉପରେ ଅନ୍ତତଃ ପୂର୍ବ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସ୍ତରର ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ କିଛି ଚାପ ପକାଇବାରେ ସଫଳ ହୁଅନ୍ତି ।

ଆଧୁନିକ ନିଗମରେ ମାଲିକ ବା ଅଂଶୀଦାର (ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ପରିଚାଳକ (ଅର୍ଥାତ୍ ଏଜେଣ୍ଟ) ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି । ଏହି ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ମାଲିକଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଦରମା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ମାଲିକମାନେ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ତଦାରଖ କରିବା ପାଇଁ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ନିୟମିତ ଭାବରେ ବୈଠକ କରିବାକୁ ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନେ ବାସ୍ତବରେ ମାଲିକଙ୍କ ସର୍ବୋତ୍ତମ ସ୍ୱାର୍ଥ ରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ତାହା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପାଇଁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ମଣ୍ଡଳୀ ଚୟନ କରନ୍ତି ।

ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ନିରନ୍ତର ଭାବରେ ତଦାରଖ କରିବାର ଅସୁବିଧା ହେତୁ, ଏହା ସମ୍ଭବ ଯେ ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡିକ ଅନୁସରଣ କରାଯାଇପାରେ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ପରିଚାଳକମାନେ ଫ୍ୟାନ୍ସି ଅଫିସ୍, ଅତ୍ୟଧିକ ଓ ବ୍ୟୟବହୁଳ ଯାତ୍ରା, କ୍ଲବ୍ ସଦସ୍ୟତା ଇତ୍ୟାଦିରେ କର୍ପୋରେଟ୍ ପାଣ୍ଠି ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ନିଜ ପଦବୀ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିପାରନ୍ତି। ବିଗତ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକରେ, ଅନେକ ନିଗମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆର୍ଥିକ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ପରିଚାଳନାଗତ କ୍ଷତିପୂରଣର ଏକ ବୃହତ ଅଂଶ ବାନ୍ଧି ମାଲିକଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ପରିଚାଳକଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ସହିତ ଯୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଛନ୍ତି।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କୁ ପୁଞ୍ଜି ଉପରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରିଟର୍ଣ୍ଣ ହାସଲ କରିବା, ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ / କିମ୍ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଷ୍ଟକ୍ ମୂଲ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧି ଭଳି ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ପାଇଁ ଏକ ମୌଳିକ ଦରମା ଏବଂ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବୃହତ ବୋନସ ଦିଆଯାଇପାରେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ, ଶୀର୍ଷ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଷ୍ଟକ୍ ବିକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାର ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଉପାୟ ଯାହା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ ଯେ ପରିଚାଳକମାନେ ଅଂଶୀଦାରଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ, ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି ଯେ ପରିଚାଳକ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବର୍ଷ ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନର ବଜାର ମୂଲ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ଷ୍ଟକ୍ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ସେୟାର କିଣିବାର ବିକଳ୍ପ ପାଇବେ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ଷ୍ଟକ୍ ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀମାନେ ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଉପକୃତ ହେବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ। ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟରେ ସେୟାର କିଣି ଏହି ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ଏବଂ କ୍ରୟ ହୋଇଥିବା ସେୟାର ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ସେୟାର ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ଲାଭ ସମାନ ହୋଇଥାଏ । ବେଳେବେଳେ ଚୁକ୍ତିନାମାରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ କ୍ରୟ ପରେ ଷ୍ଟକ୍ ଅନେକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବାସ୍ତବରେ, ଏହି ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କୁ ବାସ୍ତବରେ ମାଲିକ କରିଥାଏ, ଯଦିଓ ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ନାହିଁ। ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ କ୍ଷତିପୂରଣ ରିପୋର୍ଟ ର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ସେହି କ୍ଷତିପୂରଣର ଅଧିକାଂଶ ଅଂଶ ଷ୍ଟକ ବିକଳ୍ପରୁ ଲାଭ ସହିତ ଜଡିତ ।

କେତେକ ବୃହତ୍ କମ୍ପାନିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ, ସମିଶ୍ରଣ ଏବଂ ମିଶ୍ରଣ ଦ୍ୱାରା ପରିଚିତ ଏକ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱାଧିକାରୀର ଆବିର୍ଭାବ ଶିଳ୍ପର ଢାଞ୍ଚାକୁ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରିଛି ଯାହା ଦ୍ୱାରା କିଛି ବୃହତ୍ (ପ୍ରଭାବଶାଳୀ) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଶିଳ୍ପର ଉତ୍ପାଦନର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂସ୍ଥା ଉପରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଲାଭ କୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ଚାପ ପକାଏ ଏବଂ କାର୍ଟେଲ ଏବଂ ମିଳାମିଶା ମାଧ୍ୟମରେ ମିଳିତ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି କରିଥାଏ । ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ଏକମାତ୍ର ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇନପାରେ ।

ଭାରତର ବୈଶ୍ୱିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ: ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗର ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଧାରା ହେଉଛି 'ଗ୍ଲୋବାଲ' ବା 'ରାଷ୍ଟ୍ରହୀନ' ନିଗମର ଉତ୍ଥାନ । ବୈଶ୍ୱିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଟ୍ରେଣ୍ଡ୍ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଏବଂ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି। ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ବଜାର ସ୍ଥାନରେ ବଞ୍ଚିବା ଏବଂ ଆଗକୁ ବଢିବା ପାଇଁ ଏକ ନିଗମ ବିକଶିତ କରିପାରୁଥିବା ସବୁଠାରୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅସ୍ତ୍ର ହେଉଛି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା । ଷ୍ଟ୍ରାଟେଜି ଗୁରୁ ମାଇକେଲ ପୋର୍ଟରଙ୍କ କହିବା ଅନୁଯାୟୀ ଏହାର ଆକର୍ଷଣ ହେଉଛି ଏହାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ଭିତ୍ତିରେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର କ୍ଷମତା ।

ରିଲାଏନ୍ସ ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଜ୍, ରାନବ୍ୟାକ୍ସି, ସୁନ୍ଦରମ୍ ଫାଷ୍ଟନର୍ସ, ଅରବିନ୍ଦ ଲିମିଟେଡ୍ ଏବଂ ବଜାଜ ଅଟୋ ଭଳି ଅନେକ ଭାରତୀୟ ନିଗମ ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରୁଛନ୍ତି। କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯାହା ବି ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା ପ୍ରଦାନ କରେ ତାହା ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ସବୁଠାରୁ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଢଙ୍ଗରେ ପୂରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ୍ । ବିଶ୍ୱ ବଜାର ସ୍ଥାନରେ ରିଲାଏନ୍ସର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଉଭୟ ଗୁଣବତ୍ତା ଏବଂ ଆୟତନରୁ ଆସିଥାଏ । ଶୀର୍ଷରେ ରହିବା ହେଉଛି ଆହ୍ୱାନ। ଏହି ଆହ୍ୱାନ ଉତ୍ପାଦକତା ସହିତ ଜଡିତ । ରାନବ୍ୟାକ୍ସିର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଶକ୍ତି ହେଉଛି ଏହା ଦୃଢ଼ ପଛୁଆ ଏକକୀକରଣ। ଏହା ସେମାନଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ମୂଲ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ପରିବ୍ୟୟ ପରିଚାଳନା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଯାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମୂଳକ କରିଥାଏ । ପରିବ୍ୟୟ ନେତୃତ୍ୱ ହେଉଛି ଆୟତନ ଏବଂ ଟେକ୍ନୋଲୋଜିର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ | ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ଉନ୍ନତିକରଣ କରି, ରାନବ୍ୟାକ୍ସି ଏକ ପରିବ୍ୟୟ ନେତୃତ୍ୱ ଜାରି ରଖିପାରିବ । ଉତ୍ପାଦନ ଦକ୍ଷତା, ଉତ୍ପାଦ ବିକାଶ, ଗୁଣବତ୍ତା ପରିଚାଳନା ଏବଂ ମାର୍କେଟିଂ ଦକ୍ଷତା ଭଳି ଅନେକ ମାନଦଣ୍ଡରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ନିଜକୁ ଉନ୍ନତତର କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ଏହି ସବୁ ମାନଦଣ୍ଡକୁ ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ସୁନ୍ଦରମ୍ ଫାଷ୍ଟନରସରଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରହିଛି ।

ଏହି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା - ମାଇକେଲ ପୋର୍ଟରଙ୍କ ମତରେ ସେହି ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ପରିବ୍ୟୟ ଅପେକ୍ଷା ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପାଇଁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ନିରନ୍ତର କ୍ଷମତା ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି । ଅନେକ ନୂତନ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଏବଂ ନୂତନ ଶିଳ୍ପ ଉଭା ହେଉଛି ଯେଉଁମାନେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିବେଶରେ ସଫଳତାର ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଉଛନ୍ତି

୨.୬ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଅନେକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କିମ୍ବା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଧୀନରେ ହୋଇଥାଏ, ଯେପରିକି:

ସମ୍ବଳ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ: ଅନେକ ସାମଗ୍ରୀ ସୀମିତ କିମ୍ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପରିମାଣରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରେ ଯଥା, କୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକ, ଆମଦାନୀ କଞ୍ଚାମାଲ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଆଇନଗତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ: ଉଭୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ରାଜ୍ୟର ଆଇନ ତଥା ସ୍ଥାନୀୟ ଆଇନକୁ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ପରିବେଶ ଆଇନ, ନିଯୁକ୍ତି ଆଇନ, ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ନିଷ୍କାସନ ଏହାର ଉଦାହରଣ।

ନୈତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ: ଏଗୁଡ଼ିକ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବୁଝାଏ ଯାହା ବେଆଇନ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରହଣୀୟ ଆଚରଣ ମାନଦଣ୍ଡ ସହିତ ଯଥେଷ୍ଟ ସୁସଙ୍ଗତ ଅଟେ ।

ଚୁକ୍ତିଭିତ୍ତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ: ଏହା କିଛି ପୂର୍ବ ଚୁକ୍ତି କାରଣରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିଥାଏ ଯେପରିକି ଏକ କୋଠା ଉପରେ ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଲିଜ୍ କିମ୍ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଏକ ଶ୍ରମିକ ସଂଘ ସହିତ ଚୁକ୍ତି।

ସର୍ବୋତ୍ତମ ଫଳାଫଳ ସହିତ ଏହି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ଏକ ମୌଳିକ ଅଙ୍ଗ ଅଟେ ।

2.7 ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ମୌଳିକ କାରଣ: ବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ଧାରଣା

ବର୍ଦ୍ଧିତ ଯୁକ୍ତି ରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିକଳ୍ପର ପ୍ରଭାବ ଆକଳନ କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବର୍ଦ୍ଧିତ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ଧାରଣା ହେଉଛି:

ବର୍ଦ୍ଧିତ ମୂଲ୍ୟ (ଆଇସି)
ବର୍ଦ୍ଧିତ ଆୟ (ଆଇଆର)

ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର, ନିବେଶ ଇତ୍ୟାଦିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ପରିବ୍ୟୟକୁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର, ଦର ଇତ୍ୟାଦିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ସମୁଦାୟ ଆୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କୁ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଆୟ କୁହାଯାଏ । ଜଣେ ପରିଚାଳକ ସର୍ବଦା ଆଇଆର>ଆଇସି ମାନଦଣ୍ଡ ଆଧାରରେ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି ।

ନିଷ୍ପତ୍ତି ଲାଭଦାୟକ ହୁଏ ଯଦି

- ଏହା ବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ତୁଳନାରେ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି କରେ
- ଏହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ କିଛି ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅଧିକ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ
- ଏହା କିଛି ସମ୍ବଳକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ବଢ଼ାଇଥାଏ
- ଏହା ଆୟ ହ୍ରାସ କରିବା ତୁଳନାରେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅଧିକ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ ।

ଉପରୋକ୍ତ ବିନ୍ଦୁଗୁଡିକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ, ଆସନ୍ତୁ ଏକ ମାମଲା ନେବା ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଆଦେଶ ପାଇଥାଏ ଯାହା କରିପାରିବ
ଏହାକୁ ଅତିରିକ୍ତ ୨,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଆୟ ମିଳିବ। ଏହି ଆଦେଶ ର ସାଧାରଣ ଉତ୍ପାଦନ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି-

ଶ୍ରମ	: ୬୦୦ ଟଙ୍କା
ସାମଗ୍ରୀ	: ୮୦୦ ଟଙ୍କା
ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ	: ୭୨୦ ଟଙ୍କା
ବିକ୍ରୟ ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ଖର୍ଚ୍ଚ	: ୨୮୦ ଟଙ୍କା
ପୂରା ପରିବ୍ୟୟ	: ୨୪୦୦ ଟଙ୍କା

ଉପରୋକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ଅତିରିକ୍ତ ଆୟକୁ ତୁଳନା କଲେ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଏହି ଆଦେଶ ଲାଭଜନକ ନୁହେଁ। କିନ୍ତୁ, ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କିଛି ବିଦ୍ୟମାନ ସୁବିଧା ଏବଂ ଅବ୍ୟବହୃତ କ୍ଷମତାକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ତେବେ ଏହାର ପରିବ୍ୟୟ ୨,୪୦୦ ଟଙ୍କାରୁ ବହୁତ କମ୍ ହେବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆସନ୍ତୁ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ଏହି ନୂତନ ଆଦେଶ କାରଣରୁ ବର୍ଦ୍ଧିତ ପରିବ୍ୟୟ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଟେ:

ଶ୍ରମ	: ୪୦୦ ଟଙ୍କା
ସାମଗ୍ରୀ	: ୮୦୦ ଟଙ୍କା
ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ	: ୨୦୦ ଟଙ୍କା
ସମୁଦାୟ ବର୍ଦ୍ଧିତ ପରିବ୍ୟୟ	: ୧୪୦୦ ଟଙ୍କା

ଉପରୋକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୨୦ ଟଙ୍କା - ୧୪୦୦ = ୬୦୦ ଟଙ୍କା ନିଟ୍ ଲାଭ ପାଇବ, ଯେତେବେଳେ କି ପ୍ରଥମେ ଲାଗୁଥିଲା ଯେ ଆଦେଶ ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୪୦୦ ଟଙ୍କା କ୍ଷତି ସହିବ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରମେୟ ଆଧାରରେ ଏଭଳି ନିଷ୍ପତ୍ତିର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରିବ ।

ପ୍ରମେୟ-୧: ଏପରି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରାଯିବା ଉଚିତ ୍ ଯେଉଁଠାରେ ଏହାର ବର୍ଦ୍ଧିତ ଆୟ ଏହାର ବର୍ଦ୍ଧିତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ହେବ ।

ପ୍ରମେୟ ଅନୁଯାୟୀ, ସାରଣୀ ୨.୧ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସେହି ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରରେ ଏହାର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (ଏମଆର)= ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ(ଏମସି) ଭାବରେ ମାତ୍ର ସାତଟି ୟୁନିଟ୍[1] ଉତ୍ପାଦନ କରିବ । ସାରଣୀରୁ ହିସାବ କରାଯାଇପାରେ ଯେ, ଅଷ୍ଟମ ୟୁନିଟର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଏହାର ସୀମାନ୍ତ ଆୟଠାରୁ ଅଧିକ | ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଷ୍ଟମ ୟୁନିଟରୁ ନକାରାତ୍ମକ ଲାଭ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ଏହାକୁ ଉତ୍ପାଦନ ନ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଏ |

---

[1] ଆଉ ଗୋଟିଏ ଏକକ ବିକ୍ରି କରି ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଅତିରିକ୍ତ ଆୟ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଏକକ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ଅତିରିକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ।

କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଏକ ଆଦେଶକୁ ଗ୍ରହଣ କିମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଏହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଯେ ଫଳାଫଳ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳାଫଳ ଆୟ ଠାରୁ ଅଧିକ କିମ୍ବା କମ୍ ଅଟେ କି ନାହିଁ । ଯଦି ଏହି ନୀତିଗୁଡିକ ଅନୁସରଣ କରାନଯାଏ, ତେବେ ସନ୍ତୁଳନ ସ୍ଥିତି ଖରାପ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ସୀମାନ୍ତବାଦର ଧାରଣାରେ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଯେ ସ୍ୱାଧୀନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ "ଏକକ ପରିବର୍ତ୍ତନ" ପରିବର୍ତ୍ତେ "ବଡ ପରିବର୍ତ୍ତନ" ଅଧୀନରେ ରହିପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜଣେ ବିଲ୍ଡର ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଜଣେ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ବଦଳାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଥାନ୍ତି । ସେହିଭଳି, ପ୍ରକ୍ରିୟା, ଢାଞ୍ଚା କିମ୍ବା କାରଣର ମିଶ୍ରଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେତୁ ଉତ୍ପାଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରେ, ଯାହା ସର୍ବଦା ଏକକ ଶବ୍ଦରେ ମାପ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ। ଏଭଳି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୀମାନ୍ତବାଦର ଧାରଣାକୁ ବର୍ଦ୍ଧିତବାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଏ । ବା, ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ବର୍ଦ୍ଧିତବାଦ ଅଧିକ ସାଧାରଣ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସୀମାନ୍ତବାଦ ଅଧିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଟେ । ସମସ୍ତ ସୀମାନ୍ତ ଧାରଣା ହେଉଛି ବର୍ଦ୍ଧିତ ଧାରଣା, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଧାରଣା ସୀମାନ୍ତ ଧାରଣା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ ।

ସାରଣୀ ୨.୧: ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭ କାର୍ଯ୍ୟ

ଉତ୍ପାଦନର ଏକକ ୧	ମୋଟ ଆୟ ୨	ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ ୩	ସମୁଦାୟ ଲାଭ ୪	ହାରାହାରି ଲାଭ ୫	ସୀମାନ୍ତ ଲାଭ ୬
୧	୨୦	୧୫	୫	୫.୦	-
୨	୪୦	୨୯	୧୧	୫.୫	୬
୩	୬୦	୪୨	୧୮	୬.୦	୭
୪	୮୦	୫୨	୨୮	୭.୦	୧୦
୫	୧୦୦	୬୫	୩୫	୭.୦	୭
୬	୧୨୦	୮୧	୩୯	୬.୫	୪
୭	୧୪୦	୧୦୧	୩୯	୫.୬	୦
୮	୧୬୦	୧୨5	୩୫	୪.୪	-୪

୨.୮ ସମ ସୀମାନ୍ତ ନୀତି

ଏହି ନୀତି ଅନୁଯାୟୀ, ବିଭିନ୍ନ ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ସେହି ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁସରଣ କରାଯିବା ଉଚିତ ଯେଉଁଠାରେ ସମସ୍ତ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରତି ଏକକ ପିଛା ସମାନ ସୀମାନ୍ତ ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଏଥିରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଜଣେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀ ନିଜର ସମ୍ବଳକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଆବଣ୍ଟନ କିମ୍ବା ନିଯୁକ୍ତି ଦେବେ ଯେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ବଳ କିମ୍ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାରରେ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ବଳର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟର ଅନୁପାତ ସମାନ ଅଟେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜଣେ ଉପଭୋକ୍ତା ତାଙ୍କ ଉପଭୋକ୍ତା ବାସ୍କେଟରୁ ସର୍ବାଧିକ ଉପଯୋଗିତା (ସନ୍ତୋଷ) ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ଉପରେ ତାଙ୍କର ଉପଭୋକ୍ତା ବଜେଟ୍ ଆବଣ୍ଟନ କରିବେ ଯେପରି

$$MU_1/MC_1 \quad = MU_2/MC_2 = \ldots\ldots = MU_n/MC_n$$

ଯେଉଁଠି MU_1 = ପ୍ରଥମ ଦ୍ରବ୍ୟ ର ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗୀତା,
MC_1 = ପ୍ରଥମ ଦ୍ରବ୍ୟ ର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଇତ୍ୟାଦି,

ସେହିଭଳି ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ଚାହୁଁଥିବା ଉତ୍ପାଦକ ଉତ୍ପାଦନ କୌଶଳ (ଇନପୁଟ୍-ମିକ୍ସ) ବ୍ୟବହାର କରିବେ ଯାହା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବ।

$MRP_1/MC_1 = MRP_2/MC_2 = \ldots\ldots\ldots = MRP_n/MC_n$

ଯେଉଁଠି MRP_1= ପ୍ରଥମ ସାଧନ ଏକକର (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରମ) ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଉତ୍ପାଦ, MC_1= ପ୍ରଥମ ସାଧନ ଏକକର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏହା ସହଜରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଯେ ଯଦି ଉପରୋକ୍ତ ସମୀକରଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୁଏ, ତେବେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀମାନେ ତାଙ୍କ ସମ୍ବଳ/ ଇନପୁଟ୍ କୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ତାଙ୍କର ଉପଯୋଗୀତା / ଲାଭକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବେ ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ପ୍ରଥମ ଏକକ ର ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗିତା/ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ ର ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗିତା/ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ଉପଭୋକ୍ତା ପ୍ରଥମ ଏକକ ରୁ କିଛି ଅଧିକ କିଣିବ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟରୁ କିଛି କମ କିଣିବ ଯଦ୍ୱାରା ସେ ତାର ଉପଯୋଗିତାକୁ ବଢାଇପାରିବ । ସାରଣୀ ୨.୨ ବିଭିନ୍ନ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ନୀତିର ସାରଣୀ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ଉଦାହରଣ: ଜଣେ ବିବିଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ଉପଭୋକ୍ତା ଏ, ବି ଏବଂ ସି ର କ୍ରମାଗତ ଏକକ କିଣିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏକକ ର ପରିବ୍ୟୟ ସମାନ ଏବଂ ଉପଭୋକ୍ତା ତିନିଟି ଯାକ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ମିଶାଇ ଏକ ମିଶ୍ରଣ ରଖିବାକୁ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି | ତାଙ୍କ ବଜେଟ୍ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଏପରି ଯେ ସେ ମୋଟ ୬ୟୁନିଟ୍ ରୁ ଅଧିକ କିଣିପାରିବେ ନାହିଁ। ପୁନର୍ବାର, ସେ କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗିତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଛି ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଧିକ ଜିନିଷ ଥିବାରୁ ସେ ସେଥିରୁ କମ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି। ସାରଣୀ ୨.୩ ଅନୁକୂଳତମ ଉଦାହରଣ ଦେଖାଏ:

ସାରଣୀ ୨.୨: ସମ-ସୀମାନ୍ତ ନୀତି

ଏକକ	ସମ-ସୀମାନ୍ତ ନୀତି
ବିବିଧ ବଜାର ବିକ୍ରେତା	$MR_1 = \; = \; = \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \; MR_2 MR_3 MR_n$
ବିବିଧ -ସଂସ୍ଥା ଏକାଧିକାର	$MC_1 = \; = \; = \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \; MC_2 MC_3 MC_n$
ବିବିଧ -ସାଧନ ନିଯୁକ୍ତିଦାତା	$MP_1 = \; = \; = \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \; MP_2 MP_3 MP_n$
ବିବିଧ -ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ	$M\pi_1 = \; = \; = \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \; M\pi_2 M\pi_3 M\pi_n$
ବିବିଧ -ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପଭୋକ୍ତା	$MU_1 = \; = \; = \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \; MU_2 MU_3 Mu$

MR=ସୀମାନ୍ତ ଆୟ; ଏମସି=ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ; MP=ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ;
Mπ= ସୀମାନ୍ତ ଲାଭ; MU=ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗିତା।

ସାରଣୀ ୨.୩: ଅନୁକୂଳତମ ଉଦାହରଣ

	ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗିତା		
ଏକକ	**ଦ୍ରବ୍ୟ କ**	**ଦ୍ରବ୍ୟ ଖ**	**ଦ୍ରବ୍ୟ ଗ**
୧	୧୦	୯	୮
୨	୯	୮	୭
୩	୮	୭	୬
୪	୭	୬	୫
୫	୬	୫	୪
୬	୫	୪	୩

ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଉପଯୋଗିତା ସର୍ବାଧିକ ୩କ +୨ଖ +୧ଗ କ୍ରୟ ସହିତ ଶେଷ ହେବ କାରଣ ସେହି ମିଶ୍ରଣ ସମ-ସୀମାନ୍ତକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରେ:
‘କ’ ଦ୍ରବ୍ୟର ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗିତା =’ଖ’ ଦ୍ରବ୍ୟର ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗିତା =’ଗ’ ଦ୍ରବ୍ୟର ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗିତା = ୮

ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ପ୍ରାୟତଃ ସମ-ସୀମାନ୍ତବାଦ ଧାରଣାକୁ ସମ-ବୃଦ୍ଧିବାଦ ଦ୍ୱାରା ବଦଳାଇବାକୁ ପଡିଥାଏ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି, ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଲଗା ଅଥବା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅଟେ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସୀମାନ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଧାରଣା ସର୍ବଦା ଲାଗୁ ହୋଇନପାରେ । ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକୃତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିୟମ ବା ଅପ୍ଟିମାଇଜିଂ ନୀତି ସମାନ ରହିବ

୨.୯ ରିହାତି ନୀତି

ଅନେକ କାରବାରରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିଭିନ୍ନ ତାରିଖରେ ନଗଦ ଦେୟ ଦେବା କିମ୍ବା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଗୃହ ଋଣ ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏବେ ଘର ପାଇଁ ବିପୁଳ ପରିମାଣର ନଗଦ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ପନ୍ଦର କିମ୍ବା କୋଡିଏ ବର୍ଷ ପାଇଁ ମାସିକ ଦେୟ ଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏହି ମାମଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ାନ୍ୟ ସମାନ ମାମଲା ଅର୍ଥର ସମୟ ମୂଲ୍ୟ ସହିତ ଜଡିତ । ଅର୍ଥର ସମୟ ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମିଳିବାକୁ ଥିବା ଟଙ୍କାଟିଏ ଆଜି ଟଙ୍କାଟିଏର ମୂଲ୍ୟ ସମାନ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ମିଳୁଥିବା କିମ୍ବା ପୈଠ ହେବାକୁ ଥିବା ଟଙ୍କାର ମୂଲ୍ୟ (ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ) ମାପିବା ପାଇଁ କୌଶଳ ରହିବା ଜରୁରୀ। ଏହି ବିଭାଗରେ ଏକ କିମ୍ବା ଏକାଧିକ ସମୟରେ ଦେୟ ଏବଂ / କିମ୍ବା ଟଙ୍କା ପ୍ରାପ୍ତି ସହିତ ଜଡିତ ସମସ୍ୟାଗୁଡିକର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାର ଆଭିମୁଖ୍ୟର ରୂପରେଖ ଦିଆଯାଇଛି ।

ସୁଧ ହାର ୫% ହେଲେ ଆଜିଠାରୁ ବାର୍ଷିକ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ସହ କେତେ ଟଙ୍କା ସମାନ ହେବ ବୋଲି କେହି ପ୍ରଶ୍ନ କରିପାରନ୍ତି। ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ପରେ ମିଳିବାକୁ ଥିବା ୧୦୦ ଟଙ୍କାର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ସୂତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ –

$$PV = \frac{100}{1.05}$$

ଆମେ ୯୫.୨୪ ଟଙ୍କା ପାଉଛୁ,

୯୫.୨୪ ଟଙ୍କା ୫ ପ୍ରତିଶତ ସୁଧ ହାରରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷରେ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ସମାନ ପରିମାଣରେ ଜମା ହେବ। ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ଦେଖିଲେ, ପ୍ରଚଳିତ ସୁଧ ହାର ୫ ପ୍ରତିଶତ ହେଲେ ଆପଣ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ପରେ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ପାଇବାର ସୁବିଧା ପାଇଁ ସର୍ବାଧିକ ୯୫.୨୪ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ରାଜି ହେବେ ।

ସମାନ ବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ଯେକୌଣସି ସଂଖ୍ୟକ ଅବଧି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାର କରାଯାଇପାରେ । ଆଜିଠାରୁ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର:

$$PV_2 = \frac{100}{1.05^2}$$

= ଆଜି ୯୦.୭୦ ଟଙ୍କା ।

ସାଧାରଣତଃ, ଭବିଷ୍ୟତର ଯେକୌଣସି ତାରିଖରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାକୁ ଥିବା ରାଶିର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସୂତ୍ର ଦ୍ୱାରା ମିଳିପାରିବ:

$$PV = \frac{R_n}{(1+i)^n}$$

PV = ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ, Rn = ଭବିଷ୍ୟତରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାକୁ ଥିବା ପରିମାଣ, i = ସୁଧ ହାର, n = R ପ୍ରାପ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଷ ସଂଖ୍ୟା।

ଯଦି ରସିଦଗୁଡିକ ଅନେକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଉପଲବ୍ଧ କରାଯାଏ, ସୂତ୍ର ହେଲା:

$$PV = \frac{R_1}{1+i} + \frac{R_2}{(1+i)^2} + + \frac{R_3}{(1+i)^3} + \ldots. + \frac{R_n}{(1+i)^n}$$

$$PV = \sum_{K=1}^{n} \frac{R_k}{(1+i)^k}$$

ଉପରୋକ୍ତ ସୂତ୍ରରେ ଯଦି R_1=R_2 =R_3 ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ, ତେବେ ଏହା ଏକ 'ବାର୍ଷିକୀ'ରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ବାର୍ଷିକୀକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମାନ ଦେୟ ଶୃଙ୍ଖଳା ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି । ଯଦିଓ ଏହି ଶବ୍ଦଟି ପ୍ରାୟତଃ ଅବସର ପେନସନ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରାଯାଏ, ତଥାପି ବାର୍ଷିକୀର ଆହୁରି ଅନେକ ଉଦାହରଣ ରହିଛି । ଗୃହ ଋଣ ପରିଶୋଧ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ ଏକ ବାର୍ଷିକୀ ଅଟେ । ପୁଅ କଲେଜରେ ପଢୁଥିବା ବେଳେ ମାସକୁ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କା ପଠାଇବା ପାଇଁ ବାପାଙ୍କ ଚୁକ୍ତି ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ । ସାଧାରଣତଃ ପିରିୟଡ୍ ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ନୁହେଁ। ବେଳେବେଳେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବିତ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାସିକ ଅବସର ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ବାର୍ଷିକୀତା ସବୁଦିନ ପାଇଁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହାକୁ 'ସ୍ଥାୟୀତ୍ୱ' କୁହାଯାଏ ।

ଏହା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ବାର୍ଷିକୀତାର କଠୋର ସଂଜ୍ଞା ସମାନ ଦେୟକୁ ସୂଚିତ କରେ । ବାର୍ଷିକ ୨୦ଟି ଦେୟ ଦେବା ପାଇଁ ଚୁକ୍ତି, ଯାହା ପ୍ରତିବର୍ଷ ୧୦ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ତାହା ବାର୍ଷିକୀ ହେବ ନାହିଁ। ଯେହେତୁ କିଛି ଆର୍ଥିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସମୟକ୍ରମେ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ଦେୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଏ, ଯଦି ଦେୟ ପ୍ରବାହ ଏକ ପ୍ରକୃତ ବାର୍ଷିକୀ ନୁହେଁ ତେବେ ବାର୍ଷିକ ଫର୍ମୁଲା ପ୍ରୟୋଗ ନ କରିବା ପାଇଁ ଯତ୍ନବାନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଏକ ବାର୍ଷିକୀତାର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟକୁ ଅନେକ ପରିମାଣର ପ୍ରତ୍ୟେକର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟର ମିଶ୍ରଣ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ । ଆଗାମୀ ତିନି ବର୍ଷ ଶେଷରେ ୧୦ ପ୍ରତିଶତ ସୁଧରେ ତିନୋଟି ୧୦୦ ଟଙ୍କା ବାର୍ଷିକ ପ୍ରଦାନ ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେୟର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି

$$PV_1 = 100\frac{1}{1.10}$$

$$PV_2 = 100\frac{1}{1.10^2}$$

$$PV_3 = 100\frac{1}{1.10^3}$$

ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକର ଯୋଗଫଳ ହେବ

$$PV \;\; = 100\frac{1}{1.10} + \; 100\frac{1}{(1.10)^2} + \; 100\frac{1}{(1.10)^3}$$

କିମ୍ବା

$$PV = 100\left[\frac{1}{1.10} + \frac{1}{(1.10)^2} + \frac{1}{(1.10)^3}\right]$$

ଏହି ବାର୍ଷିକୀର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି

PV = 100 (0.9091+ 0.8264+ 0.7513) = 100 (2.4868) = 248.68

ଯଦିଓ ଏହି ପଦ୍ଧତି କାମ କରେ, ତଥାପି କିଛି ସମୟରୁ ଅଧିକ ସମୟ ପାଇଁ ଏହା କଷ୍ଟକର ହେବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ମାସିକ ସୁଧ ହାର ୧ ପ୍ରତିଶତ ହେଲେ ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ପାଇଁ ମାସିକ ଦେୟର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଏହି ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୪୮୦ ପରିମାଣର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାକୁ ପଡିବ। ସାଧାରଣତଃ, ଏନ୍ ଅବଧି ପାଇଁ ଏ ଟଙ୍କାର ବାର୍ଷିକୀର ଏବଂ ଆଇର ରିହାତି ହାରର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ର ସୂତ୍ର ହେଉଛି

$$PV = A\frac{1}{(1+i)} = A\frac{1}{(1+i)^2} + \cdots + A\frac{1}{(1+i)^n}$$

୨.୧୦ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ନୀତି

ଯେକୌଣସି ଜିନିଷର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାରରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଉତ୍ପାଦ । ଗହମ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା କୃଷକ ମଧ୍ୟ ସମାନ ସାଧନ ସହିତ ଆଳୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରିବେ । ତେଣୁ ଏକ କ୍ୱିଣ୍ଟାଲ ଗହମର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଆଳୁର ଉତ୍ପାଦନର ପରିମାଣ । ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି 'ବଳିଦାନ ବିକଳ୍ପର ପରିବ୍ୟୟ'।

ଯେତେବେଳେ ବି ପରିଚାଳକ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି ସେ ଅନ୍ୟ ବିକଳ୍ପ ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ବାଛିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଆମେ ଗୋଟିଏର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିପାରିବା, ଯାହାକୁ ବଳି ଦିଆଯାଇଥିବା ଅନ୍ୟ (ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ବିକଳ୍ପ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚୟନ କରାଯାଏ । ଏକ ମେସିନ୍ X କିମ୍ବା Y ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରେ। ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର X ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ୱାଇର ପରିମାଣ ଯାହା ଏହା ଉତ୍ପାଦନ କରିଥାନ୍ତା ।

ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ପାଇଁ ହାତରେ ନଗଦ ଭାବରେ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କା ରଖିବାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ୧୦% ସୁଧ ହାର, ଯାହା ଯଦି ବ୍ୟାଙ୍କରେ ସ୍ଥାୟୀ ଜମା ଆକାରରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଇଥାନ୍ତା ତେବେ ଏହା ଅର୍ଜନ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

- ପସନ୍ଦ ସହିତ ଜଡିତ ସମସ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ସୁଯୋଗ ମୂଲ୍ୟ ଗଣନା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ,
- ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବାସ୍ତବ କିମ୍ବା ଆର୍ଥିକ ହୋଇପାରେ, ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କିମ୍ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟ , ଅଣ-ପରିମାପଯୋଗ୍ୟ କିମ୍ବା ପରିମାପଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରେ।

ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ସୀମିତ ନୁହେଁ । ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସହିତ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ, ଯାହା ସମାଜର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ | ଏହାର ଏକ ସାଧାରଣ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ବନ୍ଧୁକ ବନାମ ବଟର ବିତର୍କ । ଏକ ସମାଜପାଖରେ ଥିବା ସମ୍ବଳ ସୀମିତ; ତେଣୁ ସେହି ସମ୍ବଳଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକ ବନ୍ଧୁକ (ଅଧିକ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର) ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଏଥିରେ କମ୍ ବଟର (କମ୍ ଉପଭୋକ୍ତା ସାମଗ୍ରୀ) ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ତେଣୁ ଯେତେବେଳେ ସମାଜ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିକାଶ ପାଇଁ ୧୦୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରେ, ସେହି ନିଷ୍ପତ୍ତିର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ୧୦୦

କୋଟି ଟଙ୍କା ଔଷଧରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ନକରିବା, ବାସହୀନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ନକରିବା କିମ୍ବା କିଛି ଜାତୀୟ ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ନ କରିବା ।

ସମଗ୍ର ଦେଶ ପାଇଁ, ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବନା ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ । ଚିତ୍ର ୨.୧ ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବନା ବକ୍ରରେଖା (ପିପିସି) ଦର୍ଶାଏ, ଯାହା ଏକ ଅର୍ଥନୀତି ଏହାର ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଏବଂ ସମୁଦାୟ ସମ୍ବଳର ସ୍ଥିତିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଉତ୍ପାଦିତ କରିପାରୁଥିବା ସାମଗ୍ରୀର ବିଭିନ୍ନ ମିଶ୍ରଣକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ । ଏହା ଅର୍ଥନୀତି ପାଇଁ ଖୋଲା ଥିବା ପସନ୍ଦର ତାଲିକାକୁ ଦର୍ଶାଏ । ଆସନ୍ତୁ ଉଦାହରଣ ନେବା ଯେ ଅର୍ଥନୀତି କେବଳ ଦୁଇଟି ସାମଗ୍ରୀ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରିବ, ବଟର ଏବଂ ବନ୍ଧୁକ । ଅର୍ଥନୀତି କେବଳ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରିବ, କେବଳ ବଟର କିମ୍ବା ଦୁଇଟିର ମିଶ୍ରଣ, ଯାହା ଏପରି ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବାଣିଜ୍ୟ ବା ପସନ୍ଦକୁ ଦର୍ଶାଏ । ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ବଟର ଅପେକ୍ଷା ବନ୍ଧୁକ ବାଛିବାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି କିଛି ସମ୍ବଳ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଉପଯୁକ୍ତ । ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ଏକକ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ବଟରର ପରିମାଣକୁ ବଳି ଦେବାକୁ ପଡିଥାଏ, ଏହାକୁ ବନ୍ଧୁକର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ କୁହାଯାଏ (ବଟର ଦୃଷ୍ଟିରୁ)। ବନ୍ଧୁକର ବର୍ଦ୍ଧିତ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେତୁ, ପିପିସି କର୍ଭ ଉତ୍ପତ୍ତି ସହିତ ଜଡ଼ିତ ହେବ। ବନ୍ଧୁକର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅତିରିକ୍ତ ଏକକ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଏକକ ବଟର ବଳି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇବାର ଆଧାର ହେଉଛି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଧାରଣା:

i) ଉତ୍ପାଦନର କିଛି ସାଧନ ବଟର ଉତ୍ପାଦନରେ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ଏବଂ କିଛି ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନରେ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ଅଟେ । ସାଧନମାନଙ୍କର ଏହି ଗୁଣକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତା କୁହାଯାଏ । ତେଣୁ ଉତ୍ପାଦନର କାରଣଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତା ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି କରିଥାଏ ।

ଚିତ୍ର ୨.୧: ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବନା ବକ୍ରରେଖା

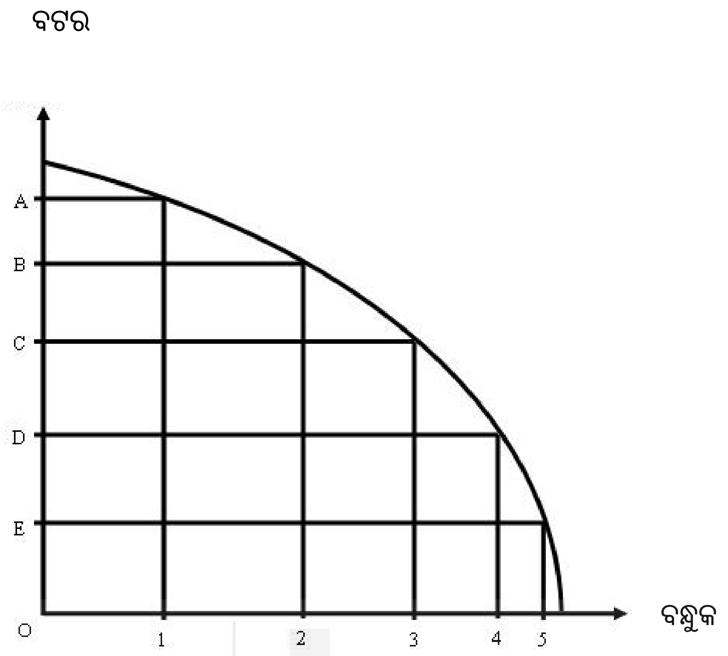

ଚିତ୍ର ୨.୨: ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବନା ବକ୍ରରେଖା – ରୈଖିକ

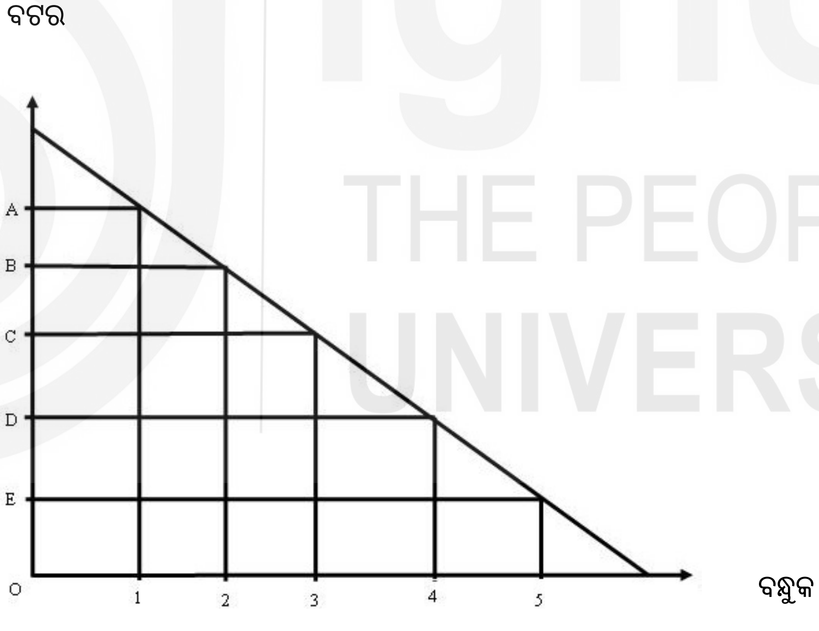

ii) ଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ସାଧନ ତୁଳନାରେ ଗୋଟିଏ ସାଧନର ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ବଟର ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ପୁଞ୍ଜି ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପାରେ । ତେଣୁ ବନ୍ଧୁକ ନିର୍ମାଣରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପୁଞ୍ଜି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ ବନ୍ଧୁକର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି।

ଆସନ୍ତୁ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ଏକ ଅର୍ଥନୀତି ବିନ୍ଦୁ A ରେ ଅଛି ଯେଉଁଠାରେ ଏହା ବଟର ଉତ୍ପାଦନରେ ଏହାର ସମସ୍ତ ସମ୍ବଳ ବ୍ୟବହାର କରେ | ଏଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୧ ଏକକ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଏସି ଏକକ ବଟର

ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ବନ୍ଧୁକର ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ବଟରର ଅତିରିକ୍ତ ସିଡି ଏକକ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ଆବଶ୍ୟକ କରେ ଯେ ଡିଇ କୁ ଛାଡି ଦିଆଯାଉ, ଇତ୍ୟାଦି । ଯେହେତୁ ଡିଇ>ସିଡି>ଏସି ଇତ୍ୟାଦି, ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅତିରିକ୍ତ ଏକକ ବନ୍ଧୁକ ପାଇଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଏକକ ବଟର ବଳି ଦେବାକୁ ପଡିବ, କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବଢିଚାଲିଛି ।

ପ୍ରଥମ କିଛି ଏକକ ବନ୍ଧୁକର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଭାବେ କମ୍ ହେବ ଏବଂ ସେହି ସମ୍ବଳ, ଯାହା ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନରେ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ, ବଟର ଉତ୍ପାଦନରୁ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ କୁ ଗତି କରିବ । ଯେହେତୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ୟୁନିଟ୍ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ ହୁଏ, ତଥାପି ସେହି କାରଣଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ମଧ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନରେ ଯିବା ଜରୁରୀ ହୋଇପଡ଼େ, ଯାହା ବଟର ଉତ୍ପାଦନରେ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ଅଟେ । ଏହା ଫଳରେ ବନ୍ଧୁକର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ଆହୁରି ବଢିବାରେ ଲାଗିଛି । ତେଣୁ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବଢୁଥିବାରୁ ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବିତ ବକ୍ରରେଖା ଅଚଳ ହୋଇପଡ଼ିଛି।

ଯଦି ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବିତ ବକ୍ରରେଖା ଏକ ସିଧା ରେଖା ହେବ, ତେବେ ବନ୍ଧୁକର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ସର୍ବଦା ସ୍ଥିର ରହିବ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ଏକକ ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ସମାନ (ଏବଂ ବଟର ର ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ନୁହେଁ) ଛାଡିବାକୁ ପଡିବ | ନିରନ୍ତର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟର ଧାରଣା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବାସ୍ତବ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନର ସମସ୍ତ ସାଧନ ବଟର ଉତ୍ପାଦନ କିମ୍ବା ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନରେ ସମାନ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ ଅଟେ ।

ଅଧିକାଂଶ ପସନ୍ଦ ପାଇଁ ସମାଜ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇଥାଏ କାରଣ ଆମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜିନିଷ ବାଛିଥାଉ । ପସନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଏପରି ଘଟଣା ଏତେ ସାଧାରଣ ଯେ, ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଏକ ନାମ ହାସଲ କରିଛି: ସୀମାନ୍ତ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧିର ନୀତି। ଏହି ନୀତିରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଅଧିକ କିଛି ପାଇବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜିନିଷର କ୍ରମାଗତ ପରିମାଣ କୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ପ୍ରାରମ୍ଭରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଉପରେ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତି ।

୨.୧୧ ଅଦୃଶ୍ୟ ହାତ

ଆଧୁନିକ ଅର୍ଥନୀତିର ଜନକ ଆଡାମ ସ୍ମିଥ୍ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଏକ “ଅଦୃଶ୍ୟ ହାତ” ଅଛି । ତାଙ୍କ ମତରେ ନିଜ ଉପରେ ଛାଡି ଦିଆଯାଇଥିବା ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି ଆତ୍ମନିୟନ୍ତ୍ରିତ । ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ମୌଳିକ ଚାଳକ ଶକ୍ତି ହେଉଛି ନିଜର ଅର୍ଥନୈତିକ କଲ୍ୟାଣ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୟୁନିଟ୍ ର କାର୍ଯ୍ୟ, ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ମଧ ସମଗ୍ର ଅର୍ଥନୀତିର ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଅଟେ ।

ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଚାହୁଁଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ଲାଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦକମାନେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାନ୍ତି। ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ସର୍ବନିମ୍ନ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟରେ ଏହା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି | ଏହାବ୍ୟତୀତ ଯଦି ଅନେକ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ହୁଏ, ତେବେ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ନିଜ ଉତ୍ପାଦର ଦର କମ୍ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ। ଉତ୍ପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ

ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ବଜାରରେ ଉପଲବ୍ଧ କରାଇଥାନ୍ତି। ସେମାନେ ମଧ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ତେବେ ସ୍ୱୟଂ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କାରୀ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବାର ଅଭାବ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ସଞ୍ଚୟ ଏବଂ ନିବେଶ ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ମଧ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏକକ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପରିବାରମାନେ ସେମାନଙ୍କର କିଛି ଆୟ ସଞ୍ଚୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହାର କିଛି ଅଂଶ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଜମା କରନ୍ତି, କିମ୍ବା ଏହାକୁ ପ୍ରତିଭୂତି ଏବଂ ଋଣସ୍ୱୀକାରପତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିନିଯୋଗ କରନ୍ତି । ଉତ୍ପାଦକମାନେ ବ୍ୟାଙ୍କିଙ୍ଗ ◌୍ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଋଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନିବେଶର ଅର୍ଥ ଯୋଗାଣ ପାଇଁ ପ୍ରତିଭୂତି ଏବଂ ଋଣସ୍ୱୀକାରପତ୍ର ମଧ ଜାରି କରନ୍ତି । ବଦଳରେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଲାଭର କିଛି ଅଂଶ ପୁନଃନିବେଶ କରନ୍ତି ।

ସମସ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଏକାନ୍ତବାସରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କରିଥାନ୍ତି । କିଏ କ'ଣ ଓ କେତେ ପରିମାଣରେ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ ଓ କେଉଁଠି ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ସରକାରୀ କିମ୍ବା କେନ୍ଦ୍ରୀକୃତ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ନାହାନ୍ତି। ତଥାପି ଏକ ଆତ୍ମନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବାର ଅଭାବ ଖୁବ୍ କମ୍ ଥାଏ। ଆପଣ କିଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ପ୍ରାୟ ସବୁ କିଛି ବଜାରରେ ଉପଲବ୍ଧ | ତେଣୁ ଆଡାମ ସ୍ମିଥ ଙ୍କ ମତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା 'ଅଦୃଶ୍ୟ ହାତ' ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥାଏ। ଅଧିକ ବୈଷୟିକ ଉପାୟରେ ଆମେ କହିପାରିବା ଯେ ବଜାର ଶକ୍ତିଙ୍କ ପରିଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ମୌଳିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଥାଏ ।

୨.୧୨ ସାରଣୀ

ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଅତ୍ୟଧିକ ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧରେ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଏକ ଚକ୍ରୀୟ ପ୍ରବାହ ଅଛି | ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅନେକ କାରଣ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି। ସମାନ ବଜାର ପରିବେଶର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ସମାନ ଶିଳ୍ପର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆଚରଣ କରନ୍ତି। ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ଆୟ ରୁ ପରିବ୍ୟୟ ବାଦ ଦେଲେ ଲାଭ ରୂପେ ବ୍ୟଖ୍ୟା କରାଯାଏ। କିନ୍ତୁ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ପାଇଁ ପରିବ୍ୟର ସଂଜ୍ଞା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ଭବିଷ୍ୟତର ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ଲାଭକୁ ବାଦ୍ ଦେଇଛନ୍ତି। ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ଜଟିଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଥାଏ । ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ମୌଳିକ କାରଣଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭିନ୍ନ ନୀତି ଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ ।

2.13 ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉପରେ ପାଖାପାଖି 200 ଶବ୍ଦରେ ନୋଟ୍ ଲେଖନ୍ତୁ:

   a) ବର୍ଦ୍ଧିତ ଧାରଣା
   b) ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ

c) ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ପରିସର
d) ଅଦୃଶ୍ୟ ହାତ

2. 'ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ଏକ ଲିଙ୍କ୍ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ'। ସ୍ପଷ୍ଟ କରନ୍ତୁ।

3. ଆପଣ କରିପାରିବେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଆକଳନ ବ୍ୟବହାର କରି ଗଣନା କରନ୍ତୁ:

a) କଲେଜଯିବାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହୋଇଛି।
b) ଏହି ପାଠ୍ୟକ୍ରମ କରିବାର ଆପଣଙ୍କର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ।
c) ଆପଣଙ୍କ ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ଗତକାଲିର ବକ୍ତୃତାରେ ଯୋଗ ଦେବାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ।

4. ନିମ୍ନଲିଖିତ ହେଉଛି ଭାରତର କାଳ୍ପନିକ ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବନା ସାରଣୀ:

ପୋଷାକ ପାଇଁ ସମର୍ପିତ ସମ୍ବଳ	**ପୋଷାକର ଉତ୍ପାଦନ**	**ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ**
100%	20	0
80%	16	5
60%	12	9
40%	8	12
20%	4	14
0%	0	15

a) ଭାରତର ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଅଙ୍କନ କରନ୍ତୁ।
b) ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ସୀମାନ୍ତ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ କ'ଣ ହେଉଛି?
c) ଯଦି ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ଦେଶ ଉନ୍ନତ ହୁଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବନା ବକ୍ରରେଖା କ'ଣ ହେବ?

ଯଦି ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ପୋଷାକ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଶ ସମାନ ଭାବେ ଉନ୍ନତ ହୁଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ଭାବନା ବକ୍ରରେଖା କ'ଣ ହେବ?

5. ବିପଦମୁକ୍ତ ରିହାତି ହାର ପାଇଁ ସରକାରୀ ବଣ୍ଡ ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସୁଧ ହାର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ ଏବଂ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ:

ପରିପକ୍ୱତାର ସମୟ (ବର୍ଷ)	ସୁଧ ହାର (%)
୧	୫. ୭୫
୨	୬. ୦୦
୩	୬. ୨୫
୪	୬. ୫୦
୫	୬. ୭୫

a) ଏକ ବର୍ଷ, ୨ ବର୍ଷ, ୩ ବର୍ଷ, ୪ ବର୍ଷ ଏବଂ ୫ ବର୍ଷ ଶେଷରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାକୁ ଥିବା ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦେୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ମୂଲ୍ୟ ଗଣନା କରନ୍ତୁ।

b) ୫ ବର୍ଷର ଆୟୁଷ ଥିବା ସଂସ୍ଥାର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ କ'ଣ ଯାହା ବର୍ଷ ଶେଷରେ ଆଶାନୁରୂପ ଲାଭର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଧାରା ଅର୍ଜନ କରେ?

ବର୍ଷ ବର୍ଷ	ଆଶାନୁରୂପ ଲାଭ (କୋଟି ଟଙ୍କାରେ)
୧	୧୦
୨	୨୦
୩	୫୦
୪	୨୫
୫	୫୦

6. ମୂଲ୍ୟ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଏକ ଆଧୁନିକ ସଂସ୍ଥାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଲଟିଛି । ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ।

୨.୧୪ ଅଧିକ ପଢନ୍ତୁ

ଡିନ୍, ଜେ .(୧୯୫୧)। *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି*। ପ୍ରେଣ୍ଟିସ୍ ହଲ୍ ।

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଗୁପ୍ତା, ଜି.ଏସ୍. *ମାଙ୍ଗେରିଆଲ୍ ଇକୋନୋମିକ୍ସ କନସେପ୍ଟ ଆଣ୍ଡ କେସ୍*, ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

କୁଟସୋୟାନିସ୍, ଏ. (୨୦୧୮) । *ଆଧୁନିକ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ* (୨ୟ ସଂସ୍କରଣ) । ମ୍ୟାକମିଲାନ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ ଇଣ୍ଡିଆ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଲିମିଟେଡ୍

ଏକକ ୩ ମୌଳିକ ଧାରଣା ଏବଂ କୌଶଳ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- **ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କୌଶଳ** ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ;
- **ଫଳାଫଳର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ପାଇଁ କୌଶଳ** ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତୁ;
- **ବିଭିନ୍ନ ମେଥ୍ ର ଶକ୍ତି ଏବଂ ଦୁର୍ବଳତାକୁ** ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ।

ଗଠନ[ସମ୍ପାଦନା]

୩.୧ ପରିଚୟ
୩.୨ ସୁଯୋଗ ସେଟ୍
୩.୩ ଚଳ ଏବଂ ସ୍ଥିରାଙ୍କ
୩.୪ ଅବକଳଜ
୩.୫ ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ
୩.୬ ଇଷ୍ଟତମିକରଣ ଧାରଣା
୩.୭ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ
୩.୮ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବା
୩.୯ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ଆକଳନ କରନ୍ତୁ
୩.୧୦ ବିପଦସଙ୍କୁଳ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି
୩.୧୧ ଅନିଶ୍ଚିତତା ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା
୩.୧୨ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ଭୂମିକା
୩.୧୩ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ
୩.୧୪ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ
୩.୧୫ ଅଧିକ ପଠନ

୩.୧ ପରିଚୟ

ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ କୌଶଳ ର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ଯାହା ତାଙ୍କୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ଯାହା ଶେଷରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବ | ଏହି କୌଶଳ ଏବଂ ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକ ପରିମାଣାତ୍ମକ ପ୍ରକୃତିର ଅଟେ । ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ କେତେକ ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହୃତ ଉପକରଣର ପ୍ରଚଳନ ଜରୁରୀ ହୋଇପଡ଼େ ।

ଏହି ୟୁନିଟରେ ଆମେ କିଛି ମୌଳିକ କୌଶଳ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଉଛୁ ଯାହା ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ଧାରଣାକୁ ବୁଝିବାରେ ସହାୟକ ହେବ, ବଦଳରେ ଆମକୁ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଏହି କୌଶଳପ୍ରୟୋଗ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ |

୩.୨ ସୁଯୋଗ ସେଟ୍ ହୋଇଛି

ଏକ ସେଟ୍ ହେଉଛି (5, 6, 7) କିମ୍ବା (a, b, c) ପରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କିମ୍ବା ଭଲ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ଏକ ସଂଗ୍ରହ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦିଲ୍ଲୀର ସମସ୍ତ ବାସିନ୍ଦା କିମ୍ବା ଚିଡ଼ିଆଖାନାରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ପଶୁଙ୍କୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରିବା କଷ୍ଟକର । ତେଣୁ ସଦସ୍ୟତା ପାଇଁ ଏକ ମାନଦଣ୍ଡ ବିକଶିତ କରି ଏକ ସେଟ୍ ମଧ ଗଠନ କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ 1 ରୁ 10 ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ସକାରାତ୍ମକ ସଂଖ୍ୟାର ସେଟ୍ କିମ୍ବା x + y = 4 ରେଖାରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ପଏଣ୍ଟର ସେଟ୍ ।

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ଏକ ସୁଯୋଗ ସମୂହ, ଅର୍ଥାତ୍, ସମ୍ଭବ ବିକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟର ସମୂହକୁ ସଂଜ୍ଞାଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ସୁଯୋଗ ସେଟ୍ ହେଉଛି ସାମଗ୍ରୀର ସମସ୍ତ ମିଶ୍ରଣର ସେଟ୍ ଯାହା ଉପଭୋକ୍ତା ତାଙ୍କର ଦିଆଯାଇଥିବା ଆୟ ସହିତ କିଣିପାରିବେ । ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ବଜେଟ୍ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀର ଦରକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ସୁଯୋଗ ସେଟ୍ ଭଲ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଛି, ଏବଂ ଆମେ ଜାଣିପାରିବା ଯେ ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ସେହି ମିଶ୍ରଣ ସାମଗ୍ରୀ କିଣିପାରିବେ କି ନାହିଁ। ଯଦି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ଦୁଇଟି ଜିନିଷ (x, y) ବ୍ୟବହାର କରେ, ଯାହାର ଦର ଏକକ ପିଛା 5 ଏବଂ 4 ଟଙ୍କା ଏବଂ ତାଙ୍କ ଆୟ 100 ଟଙ୍କା, ତେବେ ସୁଯୋଗ ସେଟ୍ ଚିତ୍ର ୩.୧ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି।

ଚିତ୍ର ୩.୧: ସୁଯୋଗ ସେଟ୍

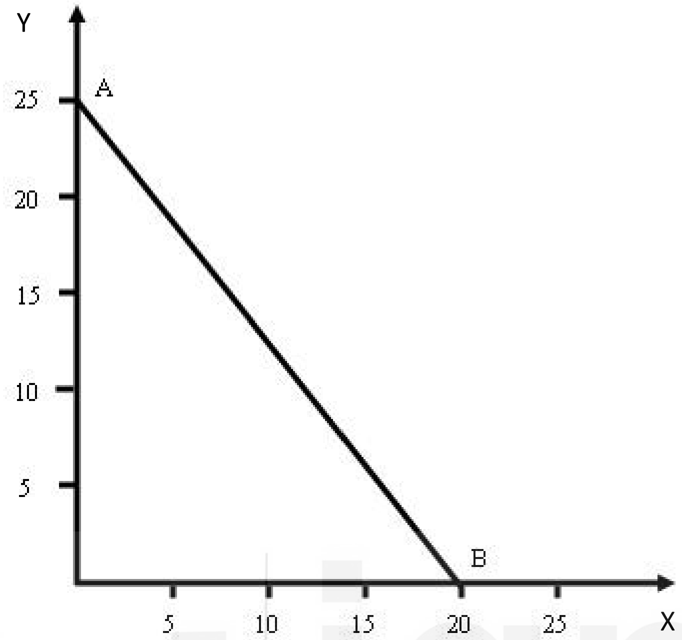

ଯଦି ଉପଭୋକ୍ତା ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଆୟ X ଉପରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେ କୌଣସି Y (B) ବିନା X ର 20 ୟୁନିଟ୍ କିଣିପାରିବେ କିମ୍ବା ଯଦି ସେ ସବୁ ଦ୍ରବ୍ୟ Y ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେ 25 ୟୁନିଟ୍ Y କିଣନ୍ତି ଏବଂ କୌଣସି X (A) କିଣନ୍ତି ନାହିଁ। ୧୦୦ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବିକଳ୍ପ ଲାଇନ୍ ଏବି ଉପରେ ରହିବ | ତେଣୁ କ୍ଷେତ୍ର ଓଏବି ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରେ |

୩.୩ ଚଳ ଏବଂ ସ୍ଥିରାଙ୍କ

ଚଳ ହେଉଛି ଏକ ମାପ ଯାହା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ଏବଂ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମୂଲ୍ୟର ଏକ ସେଟ୍ ନେଇପାରେ। ଏକ ସ୍ଥିରାଙ୍କ ବା ପ୍ରାଚଳ ହେଉଛି ଏକ ପରିମାଣ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍ୟାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, $Y=a+bX$ କୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ; ଏଠାରେ, a ଏବଂ b ହେଉଛି ସ୍ଥିରାଙ୍କ ଏବଂ X ଏବଂ Y ଚଳ ଅଟେ। X ହେଉଛି ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ବା ବହିର୍ଜନିତ ଚଳ ଏବଂ Y ହେଉଛି ନିର୍ଭରଶୀଳ ବା ଅନ୍ତର୍ଜନିତ ଚଳ । X ର ମୂଲ୍ୟ ସିଷ୍ଟମ୍ ବାହାରୁ ଦିଆଯିବ, ଏବଂ Y ର ମୂଲ୍ୟ ସିଷ୍ଟମ୍ ଭିତରୁ (ସମୀକରଣ ଦ୍ୱାରା) ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯିବ। X ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟ ଧାରଣ କରିପାରେ ଏବଂ ଏହା ଦ୍ୱାରା Y ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟ ଧାରଣ କରିବ।

ଆମେ ଏକ ଫଳନ ଦ୍ୱାରା ଦୁଇଟି ଚଳ Q ଏବଂ P ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଦେଖାଇପାରିବା, ଯେପରିକି P ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ Q ର କେବଳ ଗୋଟିଏ ମୂଲ୍ୟ ଅଛି । ଏହି ଫଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ $Q = Q(P)$

ଅଟେ । ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଅର୍ଥନୈତିକ ମଡେଲର ମୌଳିକ ନିର୍ମାଣ ବ୍ଲକ । ଫଳନ Q=Q(P) ହେଉଛି ଏକ ଚାହିଦା ଫଳନ ଏବଂ ଏହାର ଗ୍ରାଫ୍ ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷରେ ଦର ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷରେ ପରିମାଣ ଏକ ଚାହିଦା ବକ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବ। P, ହେଉଛି ଫଳନର ବା ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳର ଯୁକ୍ତି ଏବଂ Q ହେଉଛି ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ। ଏହା ଚଳ ମଧ୍ୟରେ କାରଣ-ଫଳ ସମ୍ପର୍କକୁ ସୂଚାଇଥାଏ। (P ହେଉଛି କାରଣ ଚଳ, ଯେତେବେଳେ କି Q ହେଉଛି ଫଳ ଚଳ)।

ଏକ ଫଳନକୁ ଏକ ସାରଣୀ କିମ୍ବା ଗ୍ରାଫ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ।

ଚିତ୍ର ୩.୨: ରୈଖିକ ଫଳନ

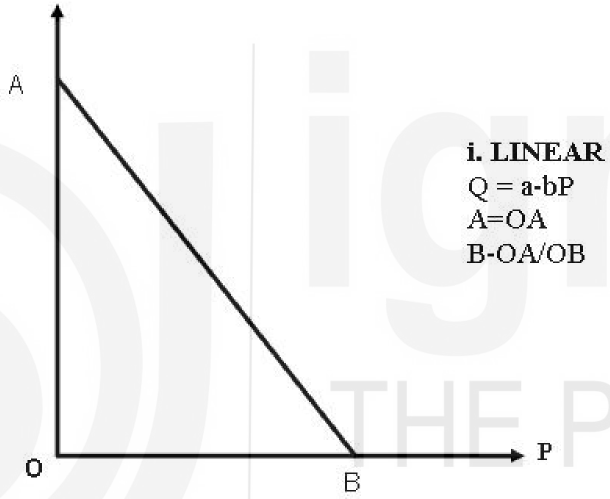

ଚିତ୍ର ୩.୩: ଦ୍ୱୀଘାତୀ ଫଳନ

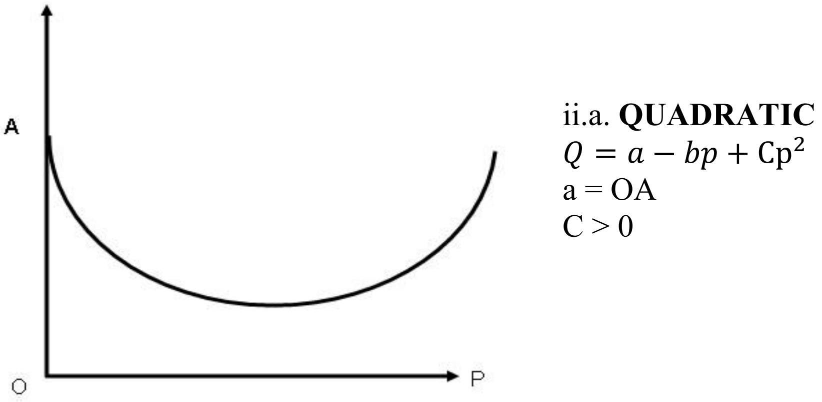

ଚିତ୍ର ୩.୪: ଦ୍ୱୀଘାତୀ ଫଳନ

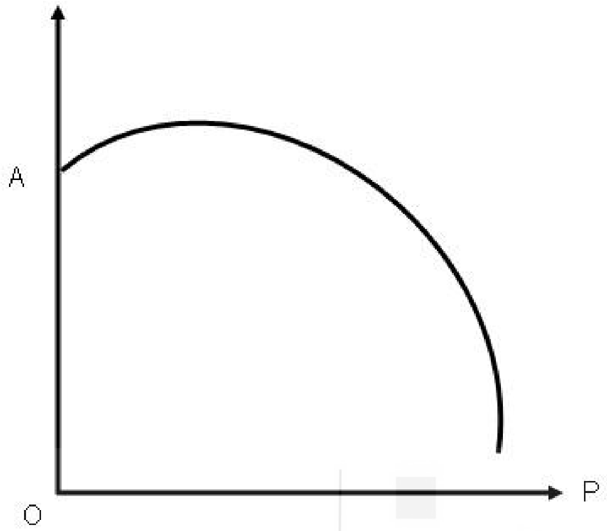

ii. b. **QUADRATIC**

$Q = a + bP - \mathrm{C}p^2$

a = OA

C < 0

ଚିତ୍ର ୩.୫: ତ୍ରିଘାତ ଫଳନ

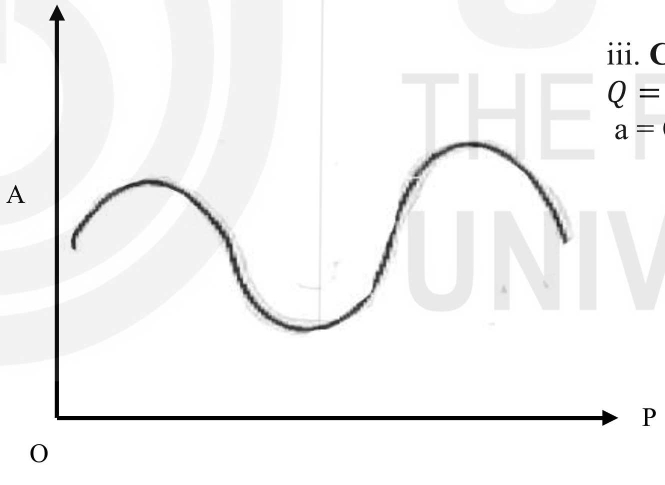

iii. **CUBIC**

$Q = a - bP + \mathrm{C}p^2 + \mathrm{d}P^3$

a = OA

ଅର୍ଥନୀତିର ପାଞ୍ଚଟି ପ୍ରମୁଖ ଫଳନକୁ ଗ୍ରାଫିକ୍ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇଛି:

1. ଚାହିଦା (ରୈଖିକ)

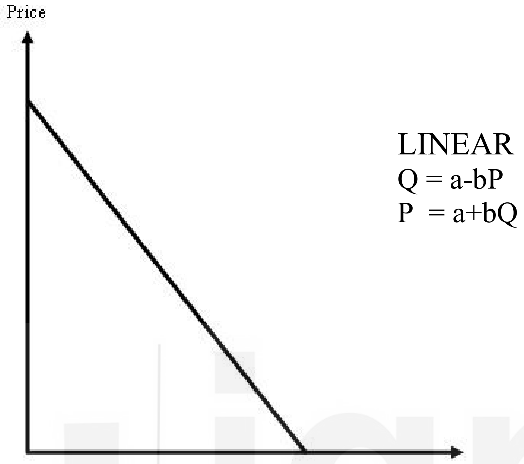

ଚିତ୍ର ୩.୬

୨. ମୋଟ ଆୟ (ଦ୍ୱିଘାତୀ)

ଚିତ୍ର ୩.୭

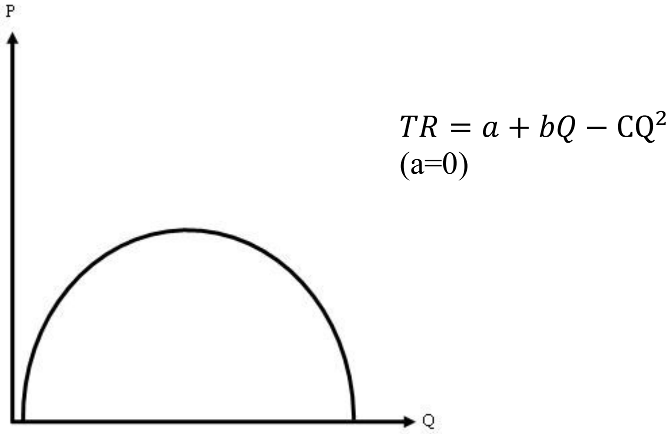

୩. ଉତ୍ପାଦନ (ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ) (ତ୍ରିଘାତ)

ଚିତ୍ର ୩.୮

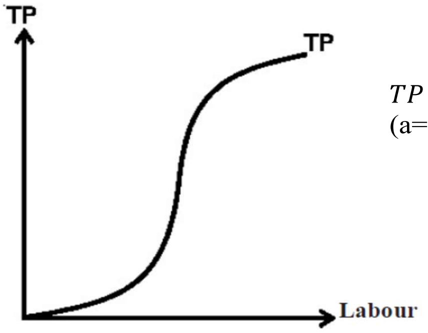

$TP = a + bL + \mathrm{CL}^2 - \mathrm{dL}^3$
(a=0)

୪. ପରିବ୍ୟୟ (ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ) (ଦ୍ୱୀଘାତୀ)

ଚିତ୍ର ୩.୯

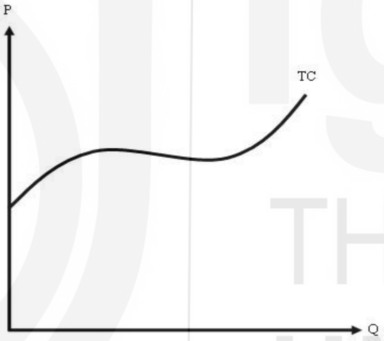

$TC = a + bQ + \mathrm{CQ}^2 - \mathrm{dQ}^3$
(a=0)

୫. ଲାଭ (ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ) (ଦ୍ୱୀଘାତୀ)

ଚିତ୍ର ୩.୧୦

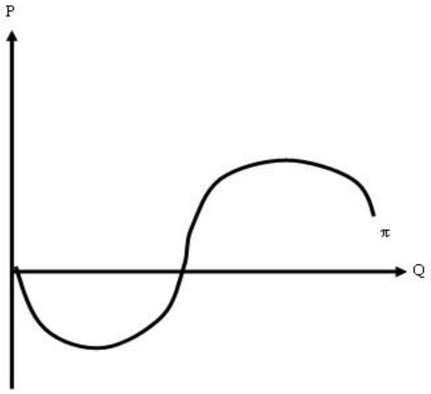

$T = a + bQ + \mathrm{CQ}^2 + \mathrm{dQ}^3$
(a<0)

୩.୪ ଅବକଳଜ

ଗାଣିତିକ ବ୍ୟବହାରରେ "ପ୍ରବଣତା" ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବହାରରେ 'ସୀମାନ୍ତବାଦ'ର ଧାରଣା ଅଟେ । ତେଣୁ ଯଦି Y=Y(x), dy/dx ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି Xରେ ଗୋଟିଏ ଏକକ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଅର୍ଥାତ୍ xର ସୀମାନ୍ତ y ର ଫଳସ୍ୱରୂପ Yରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ। ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଏହି ପ୍ରବଣତା ବା ସୀମାନ୍ତ ଫଳନର ବିପୁଳ ବ୍ୟବହାର ରହିଛି । ତେଣୁ,

$$\frac{dQ}{dP} = \text{ଦରର ସୀମାନ୍ତ ଚାହିଦା, ଯେତେବେଳେ } Q = Q(P)$$

$$\frac{dS}{dA} = \text{ବିଜ୍ଞାପନର ସୀମାନ୍ତ ବିକ୍ରି, ଯେତେବେଳେ } S = S(A)$$

$$\frac{dR}{dQ} = \text{ଉତ୍ପାଦର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ, ଯେତେବେଳେ } R = R(Q)$$

$$\frac{dC}{dQ} = \text{ଉତ୍ପାଦର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ, ଯେତେବେଳେ } C = C(Q)$$

'ହାରାହାରି' କ୍ଷେତ୍ରରେ

$$\frac{Q}{P} = \text{ହାରାହାରି ଚାହିଦା}$$

$$\frac{S}{A} = \text{ହାରାହାରି ବିକ୍ରି}$$

$$\frac{R}{Q} = \text{ହାରାହାରି ଆୟ}$$

$$\frac{C}{Q} = \text{ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ}$$

ଯେତେବେଳେ ସୀମାନ୍ତ ଧାରଣାକୁ ଅନୁରୂପ ହାରାହାରି ଧାରଣା ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ, ସେତେବେଳେ ଆମେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଅର୍ଥନୈତିକ ଧାରଣାର ମାପ ପାଇଥାଉ ।

$$\frac{dQ}{dP} * \frac{P}{Q} = \text{ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା}$$

$$\frac{dC}{dQ} * \frac{Q}{C} = \text{ପରିବ୍ୟୟର ଉତ୍ପାଦ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା}$$

$$\frac{dS}{dA} * \frac{A}{S} = \text{ବିକ୍ରୟ ଆୟର ବିଜ୍ଞାପନ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା}$$

ତେଣୁ, ଏହିପରି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅନୁପାତକୁ ମାପିଥାଏ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଚାହିଦାରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଠାରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ

$$\left[\frac{dQ}{dP} * \frac{P}{Q}\right] > 1 \text{ ହେଉଛି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା}$$

$$\left[\frac{dQ}{dP} * \frac{P}{Q}\right] < 1 \text{ ହେଉଛି ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା}$$

$$\left[\frac{dQ}{dP} * \frac{P}{Q}\right] = 1 \text{ ହେଉଛି ଏକକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ଏବଂ ଏହିପରି ।}$$

ଅବରୋଧ ୨ରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

କଳନ ଗଣିତରେ ଅବକଳନୀୟର ମାନକ ନିୟମ ପରିଶିଷ୍ଟରେ ଦିଆଯାଇଛି ।

୩.୫ ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିରେ, ସାଧାରଣତଃ ଉପରୋକ୍ତ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଏକକ ଚଳ ମାମଲା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନେକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳର ଏକ ଫଳନ ସାମ୍ନାକୁ ଆସିଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା ଉତ୍ପାଦର ଦର, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସାମଗ୍ରୀର ଦର, ଆୟ, ସ୍ୱାଦ ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଯେତେବେଳେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦା ପରିମାଣ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ କେବଳ ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇପାରିବ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଚଳ ସ୍ଥିର ରଖାଯାଏ । ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ପରିମାଣ ଏବଂ ଏହାର ନିଜସ୍ୱ ଦର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାପ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମ୍ପର୍କକୁ ଆଂଶିକ ଫଳନ କୁହାଯାଏ (ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଚଳ ସ୍ଥିର ରଖାଯାଏ ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଚଳ ଏକ ଫଳନ)। ଆଂଶିକ ଫଳନର ଅବକଳଜଗୁଡିକ ମୂଳ ଫଳନର

ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ ଭାବରେ ଜଣାଶୁଣା $df/dx_{1,}f_{1(x)}\delta$ କିମ୍ବା f'(x) ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ । ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ ପାଇଁ ଗଣିତରେ ବ୍ୟବହୃତ ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରତୀକ ହେଉଛି ଡେଲ୍ଟା, δ । ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ ହେଉଛି ମୂଳ ଫଳନ f(x)ରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ଚଳର ଫଳନ ।

ଉଦାହରଣ:

(i) ଯଦି $Y = f(x_1; x_2)x_1^2 x_2^2$

ତା'ପରେ $\frac{\delta y}{\delta x_1} = 2x_1 x_2^2$

ଏବଂ $\frac{\delta y}{\delta x_2} = x_1^2 2x_2 = 2x_2 x_1^2$

(ii) ଯଦି $Y = \sqrt{x_1 x_2} = (x_1 x_2)^{1/2} = x_1^{1/2} x_2^{1/2}$

$= x_1^{1/2} x_2^{1/2}$

ତା'ପରେ $\frac{\delta y}{\delta x_1} = \frac{1}{2} x_1^{-1/2} x_2^{1/2} = \frac{1}{2} \frac{x_2^{1/2}}{x_1^{1/2}} = \frac{1}{2} \sqrt{\frac{x_2}{x_1}}$

ଏବଂ $\frac{\delta y}{\delta x_2} = \frac{1}{2} x_1^{1/2} x_2^{-1/2} = \frac{1}{2} \frac{x_1^{1/2}}{x_2^{1/2}} = \frac{1}{2} \sqrt{\frac{x_1}{x_2}}$

(iii) ଯଦି $Z = 4\mathrm{x}^2 + 3\mathrm{xy} + 5\mathrm{y}^2$

ତା'ପରେ $\frac{\delta y}{\delta x_2} = 8x + 3y$

ତା'ପରେ $\frac{\delta y}{\delta x_2} = 3x + 10y$

ମନେରଖନ୍ତୁ ଏକ ସ୍ଥିରାଙ୍କର ଅବକଳଜ ହେଉଛି 0, ଅର୍ଥାତ୍ $\frac{\delta z}{\delta x}\, of\ 5\mathrm{y}^2$ 0 ଅଟେ। ତେଣୁ ଉପରୋକ୍ତ ସମୀକରଣରେ ଗଣନା କରିବା ସମୟରେ ଆମେ x ସ୍ଥିର ରଖିଥାଉ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ $\frac{\delta z}{\delta x}\, of\ 4\mathrm{x}^2$ 0 ଅଟେ । ଏହା 8x +3y ହୋଇଥାଏ; ଏବଂ 3+10y ହେବ ।

$\frac{\delta f}{\delta x}, \frac{\delta f}{\delta y}, \frac{\delta y}{\delta x}, \frac{\delta z}{\delta x_2}$ ପ୍ରଥମ କ୍ରମକୁ ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ କୁହାଯାଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ କ୍ରମ ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ ସୂଚିତ କରେ ଯେ ଫଳନକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ଦୁଇଥର ପୃଥକ କରାଯାଇଛି, ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଚଳ ସ୍ଥିର ରଖାଯାଇଛି। ଏଗୁଡିକ (ଫଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ Z=f(x,y) ଦ୍ୱାରା $\frac{\delta^2 f}{\delta x_2}$କିମ୍ବା f_{xx}ଏବଂ $\frac{\delta^2 f}{\delta y^2}$ ଦେଖାଯାଏ । ଏହିପରି x ଏବଂ y ସ୍ଥିର ଥିବା ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଥମ କ୍ରମ ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ fx ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହାର $\frac{\delta^2 f}{\delta x^2}$ ଦର୍ଶାଏ ।

ସେହିଭଳି x ସ୍ଥିରାଙ୍କ ସହିତ y ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଫଳନର ଦ୍ୱିତୀୟ କ୍ରମ ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ $\frac{\delta^2 f}{\delta y^2}$ ଅଟେ ।

୩.୬ ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ ଧାରଣା

ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ ହେଉଛି ଉପଲବ୍ଧ ବିକଳ୍ପମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିକଳ୍ପ ଚୟନ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ | ବିକଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କିପରି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଏ କିମ୍ବା କରାଯିବା ଉଚିତ ◌୍ ତାହା ଏଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି। ଏହିପରି ସମସ୍ତ ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ ସମସ୍ୟାର 3 ଟି ଉପାଦାନ ଅଛି:

a) **ନିଷ୍ପତ୍ତି ଚଳ**: ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଚଳ ଯାହାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜଣେ ଉତ୍ପାଦନ ପରିଚାଳକ ଜାଣିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି ଯେ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ କିମ୍ବା ସର୍ବାଧିକ ବିକ୍ରୟ ଆୟ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ କେଉଁ ସ୍ତରରେ ଉତ୍ପାଦନ ସେଟ୍ କରିବା ଉଚିତ୍ । ଏଠାରେ ଉତ୍ପାଦ ହେଉଛି ନିଷ୍ପତ୍ତି ବା ପସନ୍ଦ ଚଳ । ସେହିଭଳି ଶ୍ରମ, ମେସିନ୍, ସମୟ ଏବଂ କଞ୍ଚାମାଲ ଯଦି ଜଣେ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳକ ଜାଣିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି ଯେ ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ପରିମାଣରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ସର୍ବନିମ୍ନ ମୂଲ୍ୟରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରିବ । ଯେକୌଣସି ପସନ୍ଦର ପରିମାଣ ମାପିବା ଯୋଗ୍ୟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ (୨୦ କେଜି, ୫ ଶ୍ରମିକ, ୧୦ ଘଣ୍ଟା ଇତ୍ୟାଦି)

b) **ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନ:** ଏହା ଚୟନ ଚଳ ଏବଂ କିଛି ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଗାଣିତିକ ସମ୍ପର୍କ ଯାହାର ମୂଲ୍ୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କିମ୍ବା ସର୍ବନିମ୍ନ କରିବାକୁ ହେବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଉପରୋକ୍ତ ଉଦାହରଣରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଭକୁ ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର କିମ୍ବା ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ଶ୍ରମ, ମେସିନ୍, ସମୟ, କଞ୍ଚାମାଲ ଇତ୍ୟାଦିର ପରିମାଣ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ କରିପାରେ ।

c) **ସମ୍ଭବ ସେଟ୍:** ଉପଲବ୍ଧ ବିକଳ୍ପ ସେଟ୍ କୁ ଏକ ସମ୍ଭବ ସେଟ୍ କୁହାଯାଏ ।

ଏକ ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ ସମସ୍ୟାର ଏକ ସମାଧାନ ହେଉଛି ପସନ୍ଦ ଚଳର ମୂଲ୍ୟର ସେଟ୍ ଯାହା ସମ୍ଭବ ସେଟ୍ ରେ ଅଛି ଏବଂ ଯାହା ସମ୍ଭବ ସେଟ୍ ତୁଳନାରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନର ସର୍ବାଧିକ କିମ୍ବା ସର୍ବନିମ୍ନ ଉତ୍ପାଦନ କରେ।

ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ ଟେକ୍ନୋଲୋଜି

ଏକକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ସହିତ ଜଡିତ ବିନାସର୍ତ୍ତମୂଳକ ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ ସମସ୍ୟା ପାଇଁ, ଆମକୁ କିଛି "ସର୍ତ୍ତ" ପୂରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଅର୍ଥନୀତିରେ ଆବଶ୍ୟକ (ପ୍ରଥମ କ୍ରମ) ସର୍ତ୍ତକୁ ସନ୍ତୁଳନ ଅବସ୍ଥା କୁହାଯାଏ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ (ଦ୍ୱିତୀୟ କ୍ରମ) ସର୍ତ୍ତକୁ ସନ୍ତୁଳନ ଅବସ୍ଥା (ସନ୍ତୁଳନ ଅବସ୍ଥାର ନିରନ୍ତରତା) କୁହାଯାଏ । ସନ୍ତୁଳନ ଥାଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଏହା ସ୍ଥିର ହୋଇନପାରେ । ତେଣୁ ପ୍ରଥମ ଅର୍ଡର ସର୍ତ୍ତ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଡର ସର୍ତ୍ତର ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଦିଏ ନାହିଁ। ସାରଣୀ ୩.୧ରେ ଏହାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ଦିଆଯାଇଛି ।

ସାରଣୀ ୩.୧: ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ

କ୍ରମ	**ସର୍ତ୍ତ**	**ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍**	**ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ**
ପ୍ରଥମ କ୍ରମ	ଜରୁରୀ ସର୍ତ୍ତ	ସର୍ବାଧିକୀକରଣ $\frac{\delta y}{\delta x} = 0$	ସର୍ବାଧିକୀକରଣ $\frac{\delta Y}{\delta X} = 0$
ଦ୍ୱିତୀୟ କ୍ରମ	ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସର୍ତ୍ତ	$\frac{\delta^2 y}{\delta x^2} < 0$	$\frac{\delta^2 y}{\delta x^2} > 0$
	Y=y(x) (ଧାର୍ଯ୍ୟ)		

ଏହି ପରିସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକର କିଛି ଅର୍ଥନୈତିକ ଉପଯୋଗ ନିମ୍ନରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଚାହିଦା ଫଳନ, P=45 – 0.5Q ଏବଂ ହାରାହାରି ଫଳନ, AC=-8Q + 57 + 2/Q କୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ଆମକୁ ଉତ୍ପାଦ Q ର ସ୍ତର ଖୋଜିବାକୁ ପଡିବ ଯାହା

a) ସମୁଦାୟ ଆୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିଥାଏ
b) ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ କରିଥାଏ

ସମାଧାନ

a) ଯେହେତୁ ଚାହିଦା ଫଳନ P=45-0.5Q ହେବ, ତେଣୁ ମୋଟ ଆୟ ଫଳନ ହେବ, TR=PQ = (45-0.5Q) Q=45 – 0.5Q Q^2

TR କୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାକୁ, ଆମେ ଅବକଳଜ ଖୋଜିଥାଉ ଏବଂ ଏହାକୁ 0 (ପ୍ରଥମ ଅର୍ଡର କିମ୍ବା ଆବଶ୍ୟକ ଅବସ୍ଥା) ରେ ସେଟ୍ କରୁ

ଏବେ, $\frac{dR}{dQ} = 45 - 2\,(0.5)\,Q$

$$= 45 - Q = 0$$

$\therefore Q = 45$

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଡର ସର୍ତ୍ତ (ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସର୍ତ୍ତ) ଅନୁଯାୟୀ $\frac{d^2R}{dQ^2}$ ନକାରାତ୍ମକ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ।

ଯେହେତୁ $\frac{dR}{dQ} = 45 - Q$

$\therefore \frac{d^2R}{dQ^2} = -1$

ଯାହା ନକାରାତ୍ମକ ଅଟେ । ତେଣୁ ଉତ୍ପାଦନ ୪୫ ୟୁନିଟ୍ ହେଲେ ମୋଟ ଆୟ ସର୍ବାଧିକ ହୋଇଥାଏ।

b) ଲାଭ ଫଳନରୁ

$\pi = TR - TC$

$TC = (AC) \times Q$

$= (Q^2 - 8Q + 57 + 2/Q)\,Q = Q^3 - 8Q^2 - 57Q + 2$

$TR = (45 - 0.5Q)Q$

$= 45Q - 0.5Q^2$

ଟିଆର ଓ ଟିସି ବଦଳାଇବା ପରେ ଆମକୁ ମିଳିଥାଏ

$\pi = 45Q - 0.5Q^2 - Q^3 + 8Q^2 - 57Q - 2$

$\therefore \frac{d\pi}{dQ} = 45 - Q - 3Q^2 - 16Q - 57$

$= -3Q^2 + 15Q - 12$

ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଟ୍ ହୋଇଛି $\frac{d\pi}{dQ} = 0$

$= -3Q^2 + 15Q - 12 = 0$

-3 ଦ୍ୱାରା ବିଭାଜିତ

$Q^2 + 5Q + 4 = 0$

କିମ୍ବା (Q-4) (Q-1)=0

$\Rightarrow Q = 4 \; or \; 1$

ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ କୌଶଳ

ଏପରି ଅନେକ ପରିସ୍ଥିତି ଅଛି ଯେଉଁଠାରେ ସମସ୍ୟାରେ ଥିବା କେତେକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସତ୍ତ୍ୱେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନକୁ ସର୍ବାଧିକ କିମ୍ବା ସର୍ବନିମ୍ନ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ତେଣୁ ଜଣେ ଉପଭୋକ୍ତା ଆୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଧୀନରେ ସର୍ବାଧିକ ଉପଯୋଗୀତା ହାସଲ କରିପାରନ୍ତି ।

ଏଭଳି ସମସ୍ୟାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କୌଶଳ ଅନାବଶ୍ୟକ ସମସ୍ୟା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କୌଶଳ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଲଗ୍ରେଞ୍ଜ ଗୁଣକ କୌଶଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ ସମସ୍ୟାକୁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ରେ ପରିଣତ କରାଯାଏ ଏବଂ ତା'ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରାଯାଏ । ଏହି କୌଶଳରେ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ଫଳନ ଏବଂ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଗୋଟିଏ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି (ଲାଗ୍ ରେଞ୍ଜ ଏକ୍ସପ୍ରେସନ୍) ରେ ମିଶାଇ ଦିଆଯାଏ ଯେପରିକି ସୀମିତ ମେକ୍ସିମାଇଜେସନ୍ କିମ୍ବା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ସମସ୍ୟାଗୁଡିକ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ।

ଉଦାହରଣ ପାଇଁ

ସର୍ବାଧିକ କରନ୍ତୁ $Y = -x^2 + 8\text{x} + 20$
ଅଧୀନରେ $x \leq 2$
(ଏକକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳର ଫଳନ)

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନ (ଅପ୍ଟିମାଇଜ୍ କରିବାକୁ ଥିବା ଫଳନ) ଗ୍ରାଫ୍ ରେ ପ୍ଲଟ୍ ହୋଇଛି:$Y = -x^2 + 8\text{x} + 20$

ଚିତ୍ର ୩.୧୧: ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନ

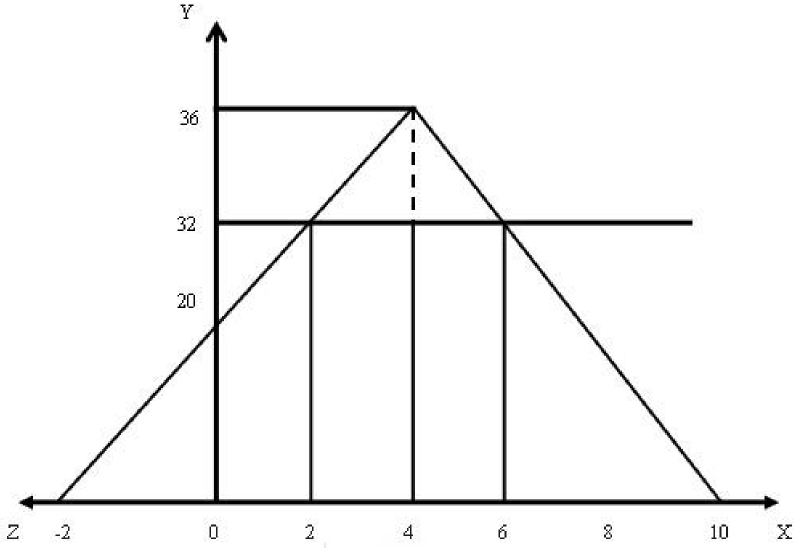

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନକୁ ଏହିପରି ଲେଖାଯାଇପାରିବ $y = -x^2 + 8\mathrm{x} + 20Y = -(x-4)^2 + 36$

ବର୍ତ୍ତମାନ $-(x-4)^2$ ର $x-4$ ରେ ବିନା ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ସର୍ବାଧିକ ମୂଲ୍ୟ ଶୂନ ରହିଛି। ତଥାପି, ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନଗୁଡ଼ିକ $-(x-4)^2 + 36$ ହେଉଛି, ଏବଂ ତେଣୁ ଏହାର ବିନା ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ସର୍ବାଧିକ 36 (x=4) ରହିବ। ପ୍ରଥମ ଅବକଳଜ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଏହା ଏପରି ଅଟେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବକଳଜ ପରୀକ୍ଷା $\frac{\mathrm{d}^2\mathrm{y}}{\mathrm{dx}^2}$ -2 ଦେଇଥାଏ ଯେହେତୁ $\frac{\mathrm{dy}}{\mathrm{dx}} - 2\mathrm{x} + 8\frac{\mathrm{dy}}{\mathrm{dx}} = -2\mathrm{x} +$
$8\ \frac{\mathrm{d}^2\mathrm{y}}{\mathrm{dx}^2} = -2$

ତେଣୁ ଉଭୟ ପରୀକ୍ଷା ରେ x=4 କୁ ଉପରୋକ୍ତ ଚଳ ଭାବରେ ଦିଆଯାଏ । ଏହା ହେଉଛି ସେହି ମୂଲ୍ୟ ଯେଉଁଥିରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନ ସର୍ବାଧିକ ହାସଲ କରିଥାଏ । ତେବେ ଏହି ସମସ୍ୟାର ଏକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ x=2 ରହିଛି। ତେଣୁ ଆମକୁ x ର ମୂଲ୍ୟ -2 ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କେବଳ x=2 (ଗ୍ରାଫ୍)ର ମୂଲ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫଳନକୁ ବିଚାର କରିବାକୁ ପଡିବ । ଫଳନର ସର୍ବାଧିକ ମୂଲ୍ୟ ସେତେବେଳେ 32 ଅଟେ ଯାହା x = 2 ସମୟରେ ଘଟିଥାଏ । ତେଣୁ $y = -(x-4)^2 + 36$ x=2 ରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ x=2 ରେ ଘଟିଥିବା ଫଳନର ସୀମିତ ସର୍ବାଧିକ x=4 ନୁହେଁ ବରଂ x=2ରେ ଘଟିବ।

ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ପାଇଁ ଲାଗ୍ରାଞ୍ଜ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ x=2 ଏବଂ x-2=0 ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସହିତ ଗଠିତ ହୁଏ । $Y = -(x-4)^2 + 36$

ମିଶ୍ରଣ କରି, ଆମେ ଲାଗ୍ରାଞ୍ଜ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଥାଉ $L = [-(x-4)^2 + 36] + \lambda(\mathrm{x} - 2)$.

λ (ଲାଗ୍ରାଞ୍ଜ ଗୁଣକ) ଏବଂ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଫଳନ x-2=0 ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଫଳନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ଯୋଡିବା। ବର୍ତ୍ତମାନ L ହେଉଛି x ର ଏକ ଫଳନ ଏବଂ ।

ଆମେ ପାଇଛୁ

$\frac{\delta L}{\delta x}$ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ 0 ରେ ସେଟ୍ କରନ୍ତୁ$\frac{\delta L}{\delta \lambda}$

$$\frac{\delta L}{\delta \lambda} = -2(x-4) + \lambda = 0$$

$$\frac{\delta L}{\delta \lambda} = (x-2) = 0$$

ଶେଷ ସମୀକରଣ x=2 ଦେଇଥାଏ। ତେଣୁ ସୀମିତ ସର୍ବାଧିକ x=2 ରେ ହୁଏ ।

ଏହି ସମସ୍ୟାରେ λ=2(x-4) = 2(2-4) = -4।

ଅର୍ଥନୈତିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଲାଗ୍ରାଞ୍ଜ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ସମୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଉପଯୋଗିତା ସର୍ବାଧିକୀକରଣ (ଯେଉଁଠାରେ ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିମାଣ ପସନ୍ଦ ସମସ୍ୟା ଅଟେ), ମୌଦ୍ରିକ ଆୟର ସୀମାନ୍ତ ଉପଯୋଗୀତା ହେବ । ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ପରିବ୍ୟୟ ନ୍ୟୂନିକରଣ ଲାଭରେ, ଉତ୍ପାଦନର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହେବ । ଜଟିଳ ସମସ୍ୟାରେ ଯେତିକି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରହିଛି, ସେତିକି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ।

ଦୁଇଟି ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ସହିତ ସମସ୍ୟାମଧ୍ୟ ଲାଗ୍ରାଞ୍ଜିଆନ୍ କୌଶଳ ଦ୍ୱାରା ସମାଧାନ କରାଯାଇପାରିବ । ଅପ୍ଟିମାଇଜ୍ ହୋଇଥିବା ମୂଲ୍ୟ ସର୍ବାଧିକ ବା ସର୍ବନିମ୍ନ ତାହା ଜାଣିବା ପାଇଁ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବକଳଜ ପରୀକ୍ଷା ସହିତ ଆଉ କିଛି ନିର୍ଧାରକର ବ୍ୟବହାର ବିଷୟରେ ଏଠାରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

a) ନିମ୍ନଲିଖିତ ଫଳନଗୁଡିକର ଗ୍ରାଫ୍ ଅଙ୍କନ କରନ୍ତୁ:

i) $Q = 10 - 0.4P$
ii) $Q = 15 - 2P + 4\mathrm{P}^2$
iii) $C = 100 + 0.8Y$

b) ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ବିଶେଷରେ 6000,00 ଟଙ୍କା ଅଟେ (ଉତ୍ପାଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ସେଗୁଡିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ), ଉତ୍ପାଦନ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟର ଏକକ ପିଛା 5 ଟଙ୍କା ଅଟେ ଯାହା ଉତ୍ପାଦନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ)। ମୋଟ ମୂଲ୍ୟ = ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ + ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ। ଏହି ସାମଗ୍ରୀର ବିକ୍ରି ଦର ଏକକ ପିଛା ୧୦୦ ଟଙ୍କା ରହିଛି। Q କୁ ଉତ୍ପାଦ ହେବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁ। ବ୍ୟଖ୍ୟା କର

i) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ
ii) ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ
iii) ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ
iv) ମୋଟ ଆୟ ଫଳନ

c) ସର୍ବାଧିକ କରନ୍ତୁ $Z = 10xy - 2y^2$
x+y=12 ଅଧୀନରେ

d) ସର୍ବାଧିକ କରନ୍ତୁ $R = 737 - 8Q^2 + 14A + QA - 4a^2 + 20Q$
2Q+A=2 ଅଧୀନରେ।

ଉତ୍ତର:

c) X=7, y=5, λ=-50

d) Q=0.52, A=0.96, 1= -6.36

୩.୭ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଜଣେ ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ପ୍ରାୟତଃ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ (C) ଏବଂ ପରିମାଣ (Q) ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ହେଉଛି,

C = a + bQ + cQ2 + dQ3

ଯେଉଁଠାରେ a, b, c ଏବଂ d ସମୀକରଣର ପ୍ରାଚଳ ଅଟେ । ପ୍ରାଚଳଗୁଡିକ ଏକ ସମୀକରଣରେ ଗୁଣକ ଅଟେ ଯାହା ସମୀକରଣରେ ଚଳ ଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ସଠିକ୍ ଗାଣିତିକ ସମ୍ପର୍କ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ଯଦି ପ୍ରାଚଳଗୁଡିକର ସାଂଖ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ, ପରିଚାଳକ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ମାତ୍ରାତ୍ମକ ସମ୍ପର୍କ ଜାଣନ୍ତି। ଯଦି ପରିବ୍ୟୟ ସମୀକରଣର ପ୍ରାଚଳଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ

$a=1262$, $b=1$, $c=-0.03$ ଏବଂ $d=0.005$ ବୋଲି ଗଣନା କରାଯାଏ, ତେବେ ସମୀକରଣ ହୋଇଯାଏ,

$C = 1262 + 1Q - 0.03Q2 + 0.005Q3$

ଏହି ସମୀକରଣକୁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦକୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ପରିଚାଳକ 30 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି, ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହିସାବ କରାଯାଇପାରେ

$C = 1262 + 30 - 0.03 (30)2 + 0.005 (30)3 = 1400$ ଟଙ୍କା ।

ତେଣୁ, ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉପଯୋଗୀ ହେବା ପାଇଁ, ପରିଚାଳକ ପ୍ରାଚଳଗୁଡିକର ସାଂଖ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ନାମକ ଏକ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରି ପ୍ରାଚଳଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାୟତଃ ପ୍ରାପ୍ତ କରାଯାଏ । ଏହା ଏକ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ଏବଂ ଏକ କିମ୍ବା ଅଧିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ଗାଣିତିକ ସମ୍ପର୍କ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ।

- ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ: ସେହି ଚଳ ଯାହାର ଭିନ୍ନତା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ପଡିବ ।
- ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ଚଳ: ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଥାଏ

ସରଳ ସମାଶ୍ରୟଣ ମଡେଲରେ, ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ Y କେବଳ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ଚଳ X ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ, ଏବଂ X ଏବଂ Y ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ରୈଖିକ ଅଟେ

$Y=a+bX$

ଚିତ୍ର ୩.୧୨: ବିକ୍ରି ଏବଂ ବିଜ୍ଞାପନ ଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ

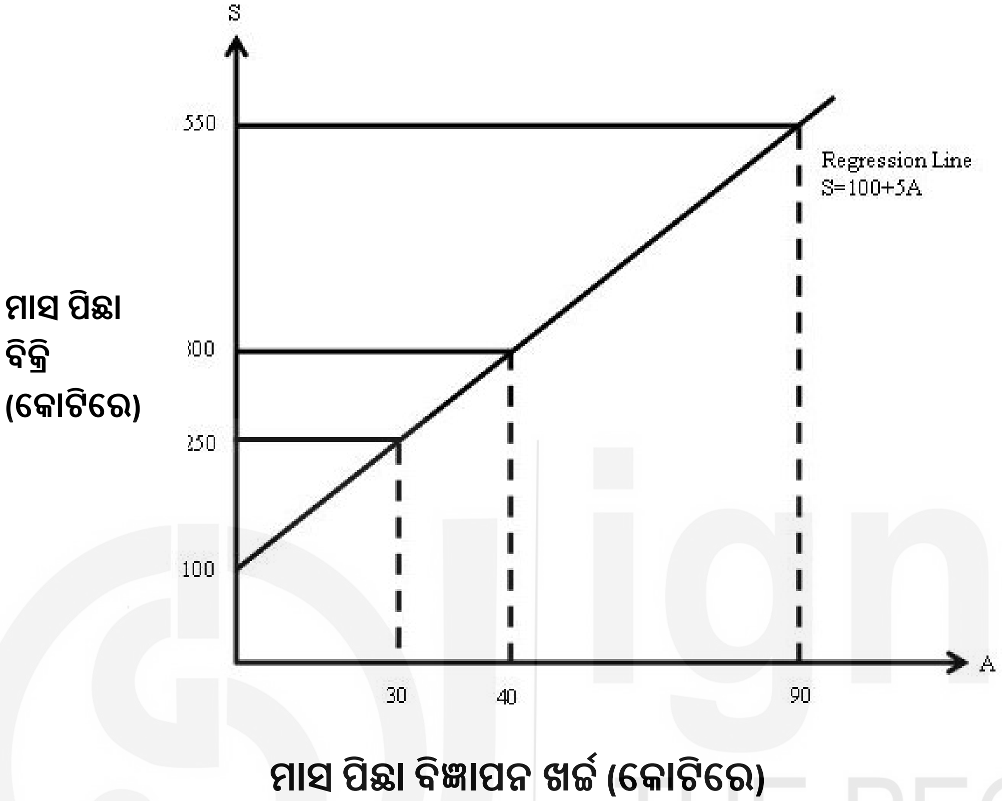

ଏହା ହେଉଛି ଏକ ସରଳ ରେଖାପାଇଁ ସମୀକରଣ, ଯେଉଁଥିରେ X କୁ ଅନୁଭୂମିକ ଅକ୍ଷରେ ଏବଂ Y ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଅକ୍ଷରେ ପ୍ଲଟ୍ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରାଚଳ a କୁ ଛେଦାଂଶ ପ୍ରାଚଳ କୁହାଯାଏ କାରଣ ଏହା ସେହି ବିନ୍ଦୁରେ Y ର ମୂଲ୍ୟ ଦେଇଥାଏ ଯେଉଁଠାରେ ସମାଶ୍ରୟଣ ରେଖା Y-ଅକ୍ଷକୁ ଅତିକ୍ରମ କରେ । (ଏହି ବିନ୍ଦୁରେ X ଶୂନ୍ୟ ସହ ସମାନ)। ପ୍ରାଚଳ b କୁ ପ୍ରବଣତା ପ୍ରାଚଳ କୁହାଯାଏ କାରଣ ଏହା ସମାଶ୍ରୟଣ ରେଖାର ପ୍ରବଣତା ଦେଇଥାଏ । ଏକ ରେଖାର ପ୍ରବଣତା X (ଡିୱାଇ / ଡିଏକ୍ସ) ବଦଳିବା ସହିତ Y ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହାରକୁ ମାପିଥାଏ; ତେଣୁ ଏହା X ରେ ଏକକ ପିଛା Y ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଟେ ।

ଛେଦାଂଶ ପ୍ରାଚଳ: ପ୍ରାଚଳ ଯାହା ସମାଶ୍ରୟଣ ରେଖା Y-ଅକ୍ଷକୁ ଅତିକ୍ରମ କରୁଥିବା ବିନ୍ଦୁରେ Y ର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ।

ପ୍ରବଣତା ପ୍ରାଚଳ: ସମାଶ୍ରୟଣ ରେଖାର ପ୍ରବଣତା, $b = \Delta Y/ \Delta X$, କିମ୍ବା X ରେ ଏକ-ଏକକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଜଡିତ Y ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ।

Y ଏବଂ X ଏକ ସମାଶ୍ରୟଣ ମଡେଲରେ ରୈଖିକ ଭାବରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ । Y ର ମୂଲ୍ୟ ଉପରେ X ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବ ସ୍ଥିର ଅଟେ । X ରେ ଏକ-ୟୁନିଟ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ Y କୁ ଏକ ସ୍ଥିରାଙ୍କ b ୟୁନିଟ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଥାଏ।

ଏହି ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିକ୍ରି ଏବଂ ବିଜ୍ଞାପନ ଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତ ସମ୍ପର୍କ ଦର୍ଶାଏ । ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ 'A' ପାଇଁ କିଛି ଖର୍ଚ୍ଚ ନ କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ, ତେବେ ଏହାର ବିକ୍ରି ମାସକୁ ୧୦୦ କୋଟି ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି। ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ 'A' ଉପରେ ୩୦ କୋଟି ଖର୍ଚ୍ଚ କରେ ତେବେ ଏହା ୨୫୦ କୋଟି (=୧୦୦ + ୫ × ୩୦) ବିକ୍ରି ଆଶା କରିପାରେ । $\Delta S/\Delta A$ = ୫, ଅର୍ଥାତ୍ ବିଜ୍ଞାପନରେ ପ୍ରତି ୧ ୟୁନିଟ୍ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିକ୍ରିରେ ୫ ୟୁନିଟ୍ ବୃଦ୍ଧି ଆଶା କରିପାରେ। ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଏବଂ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ପର୍କ ଚିହ୍ନଟ ଏବଂ ଗଣନା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏଥିରେ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଯାହା ଅନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୨

a) ପ୍ରବଣତା ପାରାମିଟର .... ଏବଂ ଛେଦା◌ଂଶ ପାରାମିଟର .... ସମୀକରଣରେ R=a+bW।

b) ଚିତ୍ର ୩.୧୨ରେ, ଯଦି ବିଜ୍ଞାପନ ଖର୍ଚ୍ଚ ମାସକୁ ୩୦ କୋଟିରୁ ୪୦ କୋଟିକୁ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାସିକ ବିକ୍ରି କେତେ ହେବ?

....

....

....

....

୩.୮ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବା।

ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ପ୍ରଥମେ ଯାହା କରିବାକୁ ପଡିବ ତାହା ହେଉଛି ସମ୍ପୃକ୍ତ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ଚଳ ଗୁଡିକର ପରିସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟର ନିଜସ୍ୱ ଦର ଅଧିକାଂଶ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାର ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇପାରେ, ଯେପରି କି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଥିବା କୌଣସି ବିଜ୍ଞାପନ। ଏହାପରେ କୌଣସି ବିକଳ୍ପ କିମ୍ବା ପରିପୂରକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅଛି କି ନାହିଁ ଯାହାକୁ ବିଚାରକୁ ନିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିପାରେ । ଏକ ବ୍ୟୟବହୁଳ ଉପଭୋକ୍ତା ସ୍ଥାୟୀ ସାମଗ୍ରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ରଣର ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉପଲବ୍ଧତା ଏକ ବିଚାର ହୋଇପାରେ । ଏହାପରେ ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା କୌଣସି ବିଶେଷ 'ଅନ୍ୟ' କାରଣଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇପାରିବ ଇତ୍ୟାଦି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଅଗ୍ରଗତି କରିବା ସମ୍ଭବ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଚଳ ର ଏହି ଚୟନ କରିବାକୁ ପଡିବ ।

ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ

ଥରେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଚଳ ଚିହ୍ନଟ ହେବା ପରେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ଯରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ମାତ୍ରାତ୍ମକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଏକାଠି କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ କିଛି ଚଳ ପାଇଁ ସହଜ ହେବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଉତ୍ପାଦ ସହିତ କାରବାର କରିବା ସମୟରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିଜର ଦର ଏବଂ ବିଜ୍ଞାପନ ପରି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିବା ଚଳ ଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ଅନେକ ସୂଚନା ପାଇପାରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇପାରେ। ତେବେ ଯାହା ହାସଲ କରିବା ଅଧିକ କଷ୍ଟକର ହୋଇପାରେ ତାହା ହେଉଛି ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ବିଷୟରେ ସୂଚନା । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଖୁଚୁରା ଦର ଅନୁଧାନ ମାଧ୍ୟମରେ ଦର ତଥ୍ୟାବଳୀ ପ୍ରାପ୍ତ କରାଯାଇପାରିବ, କାରଣ ସଂଜ୍ଞା ଅନୁଯାୟୀ ଏହି ସୂଚନା ସାର୍ବଜନୀନ ସ୍ତରରେ ଅଛି ଏବଂ ଏହାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ। ଏଥିପାଇଁ ବୋଧହୁଏ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ବଜାର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଜାରି ରଖିବା ର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ସେହିଭଳି, ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ(ଗୁଡିକ) କିଣି ଉତ୍ପାଦ ଆକାର ପ୍ରକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ମିଳିପାରିବ, କିନ୍ତୁ ବଜାରରେ ଅନେକ ଥିଲେ ଏହା ମହଙ୍ଗା ହୋଇପାରେ । ପ୍ରତିଯୋଗୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତ ବିଜ୍ଞାପନ ଖର୍ଚ୍ଚ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦ ପରି ଗୋପନୀୟ, ବାଣିଜ୍ୟିକ ଭାବରେ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ସୂଚନା ପାଇବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଧିକ କଠିନ ସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥାଏ ଏବଂ ଏହାକୁ ପ୍ରକ୍ରିୟାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ପଡିପାରେ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ସରକାରୀ ପରିସଂଖ୍ୟାନରୁ ଅବଶେଷ ଆୟ, ଜନସଂଖ୍ୟା ପରିବହନ, ସୁଧ ହାର ଏବଂ ଋଣ ଉପଲବ୍ଧତାର ସ୍ତର ସମ୍ପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ମିଳିବା ସହଜ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚଳ ଅଧିକ ସମସ୍ୟାଜନକ ଅଟେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଆଶା ଏବଂ ସ୍ୱାଦ ଭଳି ଜିନିଷଗୁଡିକକିପରି ମାପ କରାଯାଇପାରିବ? ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପଲବ୍ଧ ତଥ୍ୟ, ବୋଧହୁଏ ବଜାର ସର୍ବେକ୍ଷଣରୁ ପରିଣତ ହୋଇଛି, ମାତ୍ରାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଗୁଣାତ୍ମକ ହୋଇପାରେ । ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ଆଦୌ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ରୂପାନ୍ତରଣର କିଛି ଉପାୟ ଖୋଜିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସମ୍ପୃକ୍ତ ଚଳ ଉପରେ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ଚୟନ କରିବା ସମୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀ ଙ୍କୁ ଏହି ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ହେଉଛି ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ରୂପ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବା । ଅଭ୍ୟାସରେ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ - ରୈଖିକ ଚାହିଦା ଫଳନ ଏବଂ ଅରୈଖିକ କିମ୍ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଫଳନ। ଉଭୟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରନ୍ତି, ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ହେଉଛି ସେଗୁଡିକ ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ଚାହିଦା ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ ବୋଲି ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଛି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥାନ୍ତା ଯେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ଏକମାତ୍ର ଚଳ ଯାହାର ନିଜର ମୂଲ୍ୟ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାପନ ସ୍ତର ଥାଏ ତେବେ ରୈଖିକ ଚାହିଦା ଫଳନ ହେବ ଏହିପରି ଲେଖାଯାଇଛି:

$$Q = a + bP + cA$$

ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଘାତାଙ୍କି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଫଳନ ଏହିପରି ଲେଖାଯିବ:

$$Q = a\, P^b\, A^c$$

ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ, a ଶବ୍ଦ ଉଲମ୍ବ ଅକ୍ଷ ସହିତ ସମୀକରଣରୁ ଅଙ୍କିତ ରେଖାର ଛେଦା◌ଂଶକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ । b ଏବଂ c ଶବ୍ଦଗୁଡିକ ଯଥାକ୍ରମେ ନିଜ ଦର ଏବଂ ବିଜ୍ଞାପନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଗୁଣକକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍ପାଦ ଚାହିଦା ଉପରେ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚଳ ର ପ୍ରଭାବ ଦର୍ଶାଏ । ଥରେ ଆକଳନ କରାଗଲେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଗୁଡ଼ିକର ଯେକୌଣସି ମୂଲ୍ୟର ଚାହିଦା ସ୍ତରକୁ କେବଳ ସମୀକରଣରେ ସ୍ଥାନିତ କରି ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ସମ୍ଭବ ।

ସମୀକରଣର ଘାତାଙ୍କି ରୂପର ଫାଇଦା ହେଉଛି ଯେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ପାଇଁ ଚାହିଦାର ସମ୍ପୃକ୍ତ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆକଳନ ଦେବା ପାଇଁ ଏହାକୁ ପୁନଃଲିଖିତ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହା ସମୀକରଣର ଲଗ୍-ରୈଖିକ ରୂପ ନେଇ କରାଯାଏ ଯାହା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ହେବ:

$$\log Q = \log a + b \log P + c \log A$$

ଯେଉଁଠାରେ b ଏବଂ c ଯଥାକ୍ରମେ ଚାହିଦାର ନିଜସ୍ୱ ଦର ଏବଂ ବିଜ୍ଞାପନ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଅଟେ । ସମୀକରଣ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ରେଖୀୟ ରୂପର ବ୍ୟବହାର ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏହା ଏକ ବହୁତ ସହଜ ପଦ୍ଧତି ଅଟେ:

$$ED = b\frac{P_D}{Q_D}$$

ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରିବାକୁ। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସେଟ୍ ରୁ P ଏବଂ Q ର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ସାଧାରଣତଃ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ ସମୀକରଣରେ ହାରାହାରି ମୂଲ୍ୟ ବଦଳାଯାଇଥାଏ । ଏହି ଧାରଣାକୁ ଅବରୋଧ ୨ରେ ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯିବ ।

ସମୀକରଣର ଦୁଇଟି ରୂପ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟି ଚୟନ କରାଯାଏ ତାହା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଉଥିବା ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ଆଶାନୁରୂପ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ। କିନ୍ତୁ ଅଭ୍ୟାସରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତ ସମ୍ପର୍କ ଆଗୁଆ ଜଣାପଡ଼ିନପାରେ। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିର୍ମାତା ତଥ୍ୟାବଳୀଗୁଡିକୁ ଅତି ନିକଟତର ଭାବରେ ଖାପ ଖାଉଥିବା ସମୀକରଣ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଉଭୟ ପ୍ରକାରସମୀକରଣ ସହିତ ପରୀକ୍ଷଣ କରିପାରନ୍ତି

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

1. ସମ୍ପୃକ୍ତ ଚଳ ଉପରେ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ଚୟନ କରିବା ସମୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିର୍ମାତାଙ୍କୁ କେଉଁ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ?

....

....

....

....

2. ଦେଖାନ୍ତୁ ଯେ ଲଗ୍-ରୈଖିକ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରି ଆକଳିତ ଗୁଣାଙ୍କଗୁଡିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଚଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଆକଳନ ଅଟେ ।

....

....

....

....

୩.୯ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ଆକଳନ କରନ୍ତୁ

ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ପୁଞ୍ଜି ଷ୍ଟକ୍ ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଯାହା ଉତ୍ପାଦନ ଅବଧି ପିଛା ୧୦୦ ଟଙ୍କାରେ ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଲିଜ୍ ଅଧୀନରେ ଭଡ଼ାରେ ନିଆଯାଇଛି। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସାଧନ ହେଉଛି ଶ୍ରମ, ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଶୀଘ୍ର ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ପୁଞ୍ଜି ସାଧନର ପରିବ୍ୟୟ (100 ଟଙ୍କା) ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ ଏବଂ ଶ୍ରମ ର ପରିବ୍ୟୟ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିଚାଳକ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଜାଣିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । ଏହା ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଉତ୍ପାଦନ ଅବଧି ପାଇଁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ହାରର ମୂଲ୍ୟ ଆକଳନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବ |

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ, ପରିଚାଳକ ଫଳନର ଗୁଣାଙ୍କ a ଏବଂ b ଆକଳନ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ଅଟନ୍ତି

$$Y = a + bX$$

ଯେଉଁଠାରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ Y ହେଉଛି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ X ହେଉଛି ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ। ଯଦି ଏହି ଫଳନକୁ ଏକ ଗ୍ରାଫ୍ ରେ ପ୍ଲଟ୍ କରାଯାଏ, ତେବେ ପ୍ରାଚଳ a ହେଉଛି ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଛେଦାଂଶ (ଅର୍ଥାତ୍, ଯେଉଁ ବିନ୍ଦୁରେ ଫଳନ ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଅକ୍ଷକୁ ଛେଦ କରେ) ଏବଂ b ହେଉଛି ଫଳନର ପ୍ରବଣତା । ମନେ ରଖନ୍ତୁ ଯେ ମୋଟ ଫଳନର ପ୍ରବଣତା ହେଉଛି ସୀମାନ୍ତ ଫଳନ । ଯେହେତୁ Y =

a + bX ହେଉଛି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ପ୍ରବଣତା, b, ହେଉଛି ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ କିମ୍ବା ଉତ୍ପାଦନରେ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ।

ମାନି ନିଅନ୍ତୁ ଯେ ସାତଟି ଉତ୍ପାଦନ ଅବଧି ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ ବିଷୟରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ସାରଣୀ ୩.୨ ରେ ରିପୋର୍ଟ କରାଯାଇଛି। ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଶୂନର ଉତ୍ପାଦ ହାର ସହିତ ଜଡିତ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ପରିବ୍ୟୟ ରହିଛି । ଏହା ପୁଞ୍ଜି ସାଧନର ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ, ଯାହା ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ବିଶେଷରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ତଥ୍ୟାବଳୀ ଚିତ୍ର ୩.୧ ରେ ବିନ୍ଦୁ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଇଛି। ସେମାନେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଧାରା ସୂଚାଇଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏକ ସରଳ ରେଖା ଖୋଜି ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ରେଖା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଯାହା Y ଏବଂ X ମଧ୍ୟରେ ସାମଗ୍ରିକ ସମ୍ପର୍କକୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଭାବରେ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ। ଗୋଟିଏ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେଉଛି ଏହି ତଥ୍ୟାବଳୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ରେଖାକୁ ଏପରି ଭାବରେ "ଆଖି ବୁଜିବା" ଯେ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁଗୁଡିକ ରେଖାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସମାନ ଭାବରେ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ରେଖାକୁ ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଅକ୍ଷରେ ବିସ୍ତାର କରି ସେହି ବିନ୍ଦୁରେ Y-ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଙ୍କ ପଢ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଗୁଣାଙ୍କ a ମିଳିଯିବ । ରେଖାରେ ଯେକୌଣସି ଦୁଇଟି ବିନ୍ଦୁ $\{X_1, Y_1\}$ ଏବଂ$\{X_2, Y_2\}$ କୁ ନେଇ ପ୍ରବଣତା, b, ଖୋଜାଯିବ, ଏବଂ ପ୍ରବଣତା ସୂତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରି

$$b = \frac{Y_2 - Y_1}{X_2 - X_1}$$

ଯଦିଓ ଏହି ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ, ପଦ୍ଧତି ଟି ଯଥେଷ୍ଟ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅଟେ ଏବଂ କେବଳ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଥିଲେ ହିଁ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ | ଯଦି ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ଉଭୟ ଉତ୍ପାଦ ହାର ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରାଂଶର ଆକାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ତେବେ କ'ଣ ହେବ? ଏହି ତିନୋଟି ଚଳ (ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ, ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରାଂଶ ଆକାର) ପାଇଁ ତଥ୍ୟାବଳୀ ପ୍ଲଟ୍ କରିବାକୁ ଏକ ତ୍ରିବିମିତୀୟ ରେଖା ଚିତ୍ର ଆବଶ୍ୟକ ହେବ; ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ନଜର ରଖିବା ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ହେବ । କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ହାରାହାରି ଦକ୍ଷତା ସ୍ତର ଭଳି ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଯୋଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ସେଟ୍ ହୋଇଥିବା ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ଚତୁର୍ଥ ପରିସରରେ ରଖାଯିବ, ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି ଗ୍ରାଫିକ୍ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନିରାଶାଜନକ ଅଟେ।

ସାରଣୀ ୩.୨: ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ କାଳ୍ପନିକ ତଥ୍ୟ

ଉତ୍ପାଦନ ଅବଧି	ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (Y_1)ଟଙ୍କା	ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ (X_1)
	100	0
	150	5
	160	8

	240	10
	280	15
	370	23
	410	25

ଏକ ଉତ୍ତମ ଉପାୟ ଅଛି । ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ ଏକ ରୈଖିକ ଫଳନର ଗୁଣାଙ୍କଗୁଡ଼ିକର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଆକଳନ ହେଉଛି ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁ ମାଧ୍ୟମରେ ରେଖାକୁ ଫିଟ୍ କରିବା ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିନ୍ଦୁରୁ ରେଖା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଗୀୟ ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଦୂରତାର ଯୋଗକୁ ସର୍ବନିମ୍ନ କରାଯାଏ । ଏହି କୌଶଳକୁ ସାଧାରଣ ସର୍ବନିମ୍ନ ବର୍ଗ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା (ଓଏଲଏସ) ଆକଳନ ଏବଂ ଏକ୍ସେଲ ସମେତ ଅନେକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପ୍ୟାକେଜ୍ କୁହାଯାଏ । ସାରଣୀ ୩.୨ ରେ ଥିବା ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ଡାଟା ଉପରେ ଆଧାର କରି, ସର୍ବନିମ୍ନ-ବର୍ଗ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ଦେଖାଯିବ

$$\hat{Y} = 87.08 + 12.21X$$

ଏହି ସମୀକରଣ ଚିତ୍ର ୩.୧୩ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁଗୁଡିକ ରେଖାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସମାନ ଭାବରେ ପଡିଥାଏ । ଉତ୍ପାଦର ହାର 5 କୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ସାରଣୀ ୩.୨ ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଅନୁଯାୟୀ, ଏହି ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର ସହିତ ଜଡିତ ପ୍ରକୃତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି 150। ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ମୂଲ୍ୟ, ଯାହାକୁ କୁହାଯାଏ, 148.13 ଅଟେ । ଅର୍ଥାତ୍= ୮୭.୦୮ + ୧୨.୨୧(୫) =୧୪୮.୧୩। ପୂର୍ବାନୁମାନ ମୂଲ୍ୟ (ଅର୍ଥାତ୍, ରେଖାରୁ ବିନ୍ଦୁର ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଦୂରତା) ଠାରୁ ପ୍ରକୃତ Y ମୂଲ୍ୟର ବିଚ୍ୟୁତିକୁ $\hat{Y}_1 - \hat{Y}$ ଅବଶିଷ୍ଟ ବା ପୂର୍ବାନୁମାନ ତ୍ରୁଟି ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଚିତ୍ର ୩.୧୩: ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ, ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଆନୁମାନିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ

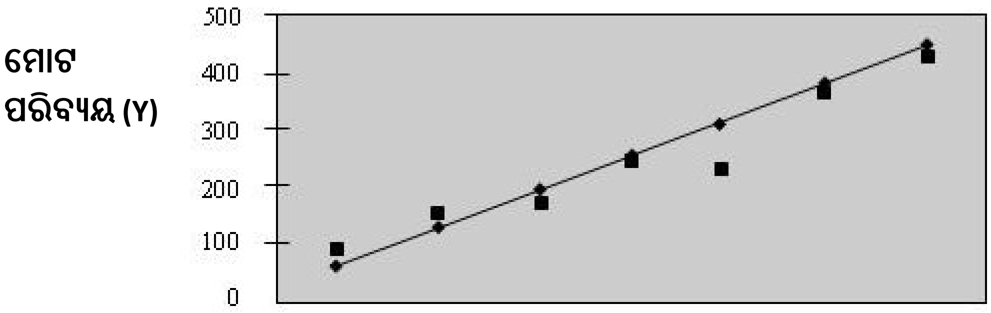

ଏପରି ଅନେକ ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ଯାହା a ଏବଂ b ର ଆକଳନକାରୀ ଭାବରେ ଚୟନ କରାଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେହି ସେଟ୍ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ, ଏକ ରେଖାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ ଯାହା

ବର୍ଗବିଚ୍ୟୁତତାର ଯୋଗକୁ କମ୍ କରିଥାଏ [ଅର୍ଥାତ୍, ଯାହା କମ୍ କରେ $\Sigma(Y_i - Y_i)^2\hat{b}$]। ସର୍ବନିମ୍ନ-ବର୍ଗ ଆକଳନକାରୀଗଣନା ପାଇଁ ସମୀକରଣ ଏବଂ ହେଉଛି

$$\hat{b} = \frac{\Sigma(X_i - \bar{Y})}{\Sigma(X_i - \bar{X})^2}$$

ଏବଂ

$$\hat{a} = \bar{Y} - \hat{b}\bar{x}$$

Y ଏବଂ X ଚଳ ର ମଧ୍ୟମାନ ହେଉଛି $\bar{Y}$ ଏବଂ $-\hat{b}\bar{x}$।

ଉତ୍ପାଦ ତଥ୍ୟାବଳୀର ମୌଳିକ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉଦାହରଣ ବ୍ୟବହାର କରି, ଆବଶ୍ୟକ ଗଣନା ସାରଣୀ ୩.୩ ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ନିମ୍ନଲିଖିତ ସମୀକରଣଗୁଡିକରେ ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପନ କରି, ଆକଳନ ଏବଂ ଗଣନା କରାଯାଏ $\hat{a}\hat{b}$

$$\hat{b} = \frac{\Sigma(X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\Sigma(X_i - \bar{X})^2} = 12.21$$

$$\hat{a} = \bar{Y} - \hat{b}\bar{X} = 237.14 - 12.21(12.29) = 87.$$

ସାରଣୀ ୩.୩: $\hat{a}$ ଓ $\hat{b}$ ଆକଳନ ଗଣନା ପାଇଁ ସାରାଂଶ ଗଣନା

ପରିବ୍ୟୟ (Y_i)	**ଉତ୍ପାଦ (X_i)**	$Y_i -$	$X_i -$	$(X_i-)2$	$(X_i-)(Y_i-)$
100	0	–137.14	–12.29	151.04	1,685.45
150	5	–87.14	–7.29	53.14	635.25
160	8	–77.14	–4.29	18.40	330.93
240	10	–002.86	–2.29	5.24	–6.55
230	15	–7.14	2.71	7.34	–19.35
370	23	132.86	10.71	114.70	1,422.93
410	25	172.86	12.41	161.54	2,197.05
$\hat{Y} = 327.14$	$\bar{X} = 12.29$			$\Sigma(X_1 - \bar{X})^2$ =511.40	$\Sigma(X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})$ =6,245.71

ତେଣୁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ପାଇଁ ଆକଳିତ ସମୀକରଣ ହେଉଛି

$$\hat{Y} = 87.08 + 12.2X$$

ଗୁଣାଙ୍କ a ର ଆକଳନ ହେଉଛି 87.08 । ଏହା ହେଉଛି ସମାଶ୍ରୟଣ ରେଖାର ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଛେଦାଂଶ । ଏହି ଉଦାହରଣ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ, $\hat{a}$ = 87.08 ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟର ଏକ ଆକଳନ ଅଟେ । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଏହି ଆକଳନ ତ୍ରୁଟିର ଅଧୀନରେ ଅଛି କାରଣ ଏହା ଜଣାଯାଏ ଯେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ 100 ଟଙ୍କା ଅଟେ । $\hat{b}$ର ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନରେ ଏକ-ୟୁନିଟ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ (ଅର୍ଥାତ୍, ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ) ପାଇଁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଏକ ଆକଳନ । ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ୧୨.୨୧ ଟଙ୍କା ଅର୍ଥାତ୍ ହାରାହାରି ଗୋଟିଏ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ମୋଟ ମୂଲ୍ୟରେ ୧୨.୨୧ ଟଙ୍କା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥାଏ। ତେଣୁ $\hat{b}$ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟର ଆକଳନ କରାଯାଇଛି।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୪

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଆକଳନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଗୁଣାଙ୍କ ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଦେଇଥିଲା:

$$\log QD = \log 200 - 1.5 \log P + 2.4 \log A$$

ଯେଉଁଠାରେ QD ପରିମାଣର ଚାହିଦା
P ହେଉଛି ନିଜସ୍ୱ ଦର ଏବଂ
A ହେଉଛି ବିଜ୍ଞାପନ ଖର୍ଚ୍ଚ

ଆକଳିତ ସମୀକରଣରୁ ଆମେ କ'ଣ ଅନୁମାନ କରିପାରିବା?

....
....
....
....

୩.୧୦ ବିପଦରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି

ବିପଦ ଭିତରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଏହି ବିଭାଗର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ବିପଦ ପ୍ରତି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ଆଭିମୁଖ୍ୟ କୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ମାର୍ଗଦର୍ଶିକା ବିକଶିତ

କରିବା । ବିପଦ ପ୍ରତି ତିନି ପ୍ରକାରର: (କ) *ବିପଦ ଖୋଜୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି* ହେଉଛି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ବିପଦକୁ ପସନ୍ଦ କରେ, ଅଧିକ କିମ୍ବା କମ୍ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବେଶ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପସନ୍ଦ କରେ, ସମାନ ଆଶାନୁରୂପ ଅର୍ଥ ପ୍ରାପ୍ତି ସହିତ; ସେ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବେଶ ଚୟନ କରିବ। (ଖ) ବିପଦ ଏଡ଼ାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ସମାନ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ ସେ କମ୍ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବେଶ ଚୟନ କରିବ । (ଗ) ବିପଦମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ସମାନ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ ସେ ଚୟନ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ହେବ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଯେକୌଣସି ନିବେଶ ଅନ୍ୟ ନିବେଶ ଅପେକ୍ଷା ସମାନ ଭାବରେ ପସନ୍ଦନୀୟ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ବର୍ଗରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ଦେବା କଷ୍ଟକର। ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ଉଭୟ ବିପଦ ଏଡ଼ାଇବା ଏବଂ ବିପଦ ଖୋଜିବା ଆଚରଣ ଦେଖିଥିବେ ।

ବିପଦର ବିଶ୍ଳେଷଣ ମୁଖ୍ୟତଃ ମୌଳିକ ପରିସଂଖ୍ୟାନରେ ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଉଥିବା ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଏବଂ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବିତରଣର ଧାରଣା ଉପରେ ଆଧାରିତ । ପ୍ରଥମେ ରଣନୀତି, ପ୍ରକୃତିର ସ୍ଥିତି ଏବଂ ଫଳାଫଳ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପରିଚାଳନାଗତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରୁଥିବା ଅନେକ ବିକଳ୍ପ ଯୋଜନା ବା କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ରଣନୀତି ଅନ୍ୟତମ । ଜଣେ ପରିଚାଳକ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ତିନୋଟି ରଣନୀତି ଉପରେ ବିଚାର କରିପାରନ୍ତି - ଏକ ଅଧିକ ଆଧୁନିକ କାରଖାନା ନିର୍ମାଣ ଯାହା କମ୍ ପରିବ୍ୟୟରେ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରେ, ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଏକ ନୂତନ ବଜାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବ କିମ୍ବା ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିବା ଏବଂ ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦର ଡିଜାଇନ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବ ।

ପ୍ରକୃତିର ଏକ ଅବସ୍ଥା ହେଉଛି ଏକ ଅବସ୍ଥା ଯାହା ଭବିଷ୍ୟତରେ ରହିପାରେ ଏବଂ ଏହା ଏକ ରଣନୀତିର ସଫଳତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପରିଚାଳକ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ଅବଗତ ନ ଥାଇ ପାରନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱାଭାବିକ, ମାନ୍ଦାବସ୍ଥା କିମ୍ବା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୋଇପାରେ ।

ପ୍ରକୃତିର ରଣନୀତି ଏବଂ ଅବସ୍ଥାର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମିଶ୍ରଣ ଆଧାରରେ ଫଳାଫଳ ଲାଭ କିମ୍ବା କ୍ଷତି ରେ ପରିଣତ ହୁଏ | ଭବିଷ୍ୟତରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରକୃତିର ସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କର କୌଣସି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତିର ଭବିଷ୍ୟତ ସ୍ଥିତି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ଯେକୌଣସି ରଣନୀତିର ଫଳାଫଳକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବ । ତେଣୁ ପ୍ରକୃତିର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭବିଷ୍ୟତ ସ୍ଥିତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରଣନୀତିର ଫଳାଫଳକୁ କିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିବ ସେ ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ଜ୍ଞାନ କିମ୍ବା ଆକଳନ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିର୍ଭର କରିବ।

ଫଳାଫଳର ଏକ ସମୂହ ସେଟ୍, X_1 ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟିବାର ସମ୍ଭାବନାକୁ P_i ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବିତରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତିନୋଟି ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ

- ହାରାହାରିର ଆଶାନୁରୂପ ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି ଆଶାନୁରୂପ ପ୍ରାପ୍ତିର ଏକ ମାପ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରାଯାଏ

$$\mu = \sum_{i=1}^{n} P_i(X_i)$$

ଯହିଁରେ P_i ଯାହା X_iର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ହେଉଛି ଫଳାଫଳ ।

- ମାନକ ବିଚ୍ୟୁତି ବିପଦର ଏକ ପରିମାପକ ଅଟେ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରାଯାଏ

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^{n} P_i\,(X_i - \mu)^2}$$

- ପରିବର୍ତ୍ତନର ଗୁଣାଙ୍କ ହେଉଛି ପ୍ରାପ୍ତି ଅର୍ଥର ଏକକ ପିଛା ବିପଦର ଏକ ମାପ ।

$$\vartheta = \frac{\sigma}{\mu}$$

ଏହି ପରିସଂଖ୍ୟାନର କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସହିତ ଜଡିତ ଆଶାନୁରୂପ ପ୍ରାପ୍ତି ଏବଂ ବିପଦକୁ ମାପିବାରେ ଏକ ସିଧାସଳଖ ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଫଳାଫଳ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଛି । ଆଶାନୁରୂପ ମୂଲ୍ୟ, ମାନକ ବିଚ୍ୟୁତି ଏବଂ ଗୁଣାଙ୍କକୁ ବିପଦ-ପ୍ରାପ୍ତି ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବୋଲି କୁହାଯିବ।

ବିପଦକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଏବଂ କେତେକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରିଭାଷାର ସମୀକ୍ଷା କରିବା ପରେ, ବର୍ତ୍ତମାନ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରାପ୍ତି ଏବଂ ବିପଦର ପରିମାଣାତ୍ମକ ଉପାୟ ବିକଶିତ କରିବା ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସେଗୁଡିକ କିପରି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ତାହା ଦେଖାଇବା | ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ବିପଦ ନେବା କୁ ନେଇ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପସନ୍ଦ ଥାଏ । ଏପରି ପସନ୍ଦକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବକୁ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ | ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ଆଶାନୁରୂପ ପ୍ରାପ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯିବା ଏବଂ ବିପଦକୁ ମାପିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଏବଂ ବିପଦ ପାଇଁ ପରିଚାଳକଙ୍କ ପସନ୍ଦ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆଶାନୁରୂପ ମୂଲ୍ୟ, ମାନକ ବିଚ୍ୟୁତି ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୁଣାଙ୍କକୁ ବିପଦ-ପ୍ରାପ୍ତି ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବୋଲି କୁହାଯିବ ।

ଆସନ୍ତୁ ଏକ ଉଦାହରଣ ନେବା ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଇଟି ନିବେଶ, । ଏବଂ ।। କୁ ବିଚାର କରାଯାଉଛି । ଉଭୟ ନିବେଶ ପାଇଁ ୧୦୦ ଟଙ୍କାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ନଗଦ ବ୍ୟୟ ବରାଦ ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଏହାର ଆୟୁଷ ୫ ବର୍ଷ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପରେ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ର ଅବଧିରେ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି ହାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଅବଶ୍ୟ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି ହାର ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜଣାନଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଧାରଣା କରାଯାଏ ଯେ

ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନଙ୍କର ସାମୂହିକ ବିଚାର ହେଉଛି ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି ହେବାର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ୦.୨୦, ମଧ୍ୟମ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତିର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ୦.୫୦ ଏବଂ ଦ୍ରୁତ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତିର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ୦.୩୦ । ଫଳାଫଳକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ପାଇଁ ନିଟ୍ ଲାଭର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିବେଶ ପାଇଁ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥିତି (ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି ହାର) ପାଇଁ ଏହି ଫଳାଫଳ ସାରଣୀ ୩.୩ ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିକଳ୍ପ ପାଇଁ ତିନୋଟି ମୂଲ୍ୟାୟନ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଗଣନା ଏବଂ ତୁଳନା କରି ଏହି ନିବେଶଗୁଡିକର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇପାରିବ । μ ଆଶାନୁରୂପ ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି ନିବେଶ ପାଇଁ ଆଶାନୁରୂପ ପ୍ରାପ୍ତିର ଆକଳନ । ଯେହେତୁ ଫଳାଫଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିପଦକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି, ମାନକ ବିଚ୍ୟୁତି ହେଉଛି ନିବେଶ ସହିତ ଜଡିତ ବିପଦର ଏକ ମାପ । μ ଯେତିକି ଅଧିକ ବିପଦ ସେତିକି ଅଧିକ। ଆଶାନୁରୂପ ପ୍ରାପ୍ତିର ଟଙ୍କା ପିଛା ବିପଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୁଣାଙ୍କ (y) ଦ୍ୱାରା ମାପ କରାଯାଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିବେଶ ବିକଳ୍ପ ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଗଣନା କରାଯାଏ:

$$\mu_i = \sum_{i=1}^{n} P_i(X_i) = 0.2(100) + 0.5(200) + 0.3(400) = 240$$

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^{n} P_i\,(X_i - \mu)^2} = \sqrt{0.2(100-240)^2 + 0.5(200-240)^2 + 0.3(400-240)^2}$$

$$= 111.36$$

$$\vartheta_i = \frac{\sigma_i}{\mu_i} = 111.36/240 = 0.46$$

$$\mu_{II} = 0.2(150) + 0.5(200) + 0.3(250) = 205$$

$$\vartheta_{II} = \frac{0.35}{205} = 0.17$$

240 ଟଙ୍କାର ନିବେଶ I ପାଇଁ ଆଶାନୁରୂପ ପ୍ରାପ୍ତି II (205) ତୁଳନାରେ ଅଧିକ, କିନ୍ତୁ I ଏକ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବେଶ କାରଣ σ_I = 111.36 σ_{II} = 0.350ାରୁ ଅଧିକ ଅଟେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଡଲାର ପିଛା ଆଶାନୁରୂପ ପ୍ରାପ୍ତିର ବିପଦ I ର (ϑ_I = 0.46) ଯାହାକି IIର ଆଶାନୁରୂପ ପ୍ରାପ୍ତି ବିପଦ (ϑ_{II} = 0.17) ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଅଟେ । କେଉଁଟି ହେଉଛି ଉତ୍ତମ ନିବେଶ? ଏହାର ମନୋନୟନ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇନାହିଁ। ଏହା ବିପଦ ନେବା କୁ ନେଇ ନିବେଶକଙ୍କ ମନୋଭାବ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଜଣେ ଯୁବ ଉଦ୍ୟୋଗୀ I କୁ ପସନ୍ଦ କରିପାରନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ କି ଜଣେ ବୟସ୍କ କର୍ମଚାରୀ ଏକ ଅବସର

ଆକାଉଣ୍ଟରେ ନିବେଶ କରନ୍ତି ଯେଉଁଠାରେ ବିପଦ କୁ କମ୍ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ସେମାନେ II କୁ ପସନ୍ଦ କରିପାରନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଅଧିକ ପ୍ରାପ୍ତି ଅଧିକ ବିପଦ ସହିତ ଜଡିତ ।

ସାରଣୀ ୩.୩: ଦୁଇଟି ନିବେଶ ବିକଳ୍ପ ପାଇଁ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ବଣ୍ଟନ

ପ୍ରକୃତିର ସ୍ଥିତି (X_i)	**ସମ୍ଭାବ୍ୟତା** (P_i)		**ଫଳାଫଳ**
		ନିବେଶ I	
ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି ନାହିଁ	0.20		100
ମଧ୍ୟମ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି	0.50		200
ଦ୍ରୁତ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି	0.30		400
		ନିବେଶ II	
ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି ନାହିଁ	0.20		150
ମଧ୍ୟମ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି	0.50		200
ଦ୍ରୁତ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି	0.30		250

ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷ

କେତେକ ରଣନୈତିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି, ନିଷ୍ପତ୍ତିର କ୍ରମ, ପ୍ରକୃତିର ସ୍ଥିତି ଏବଂ ସମ୍ଭବତ ଏପରିକି ରଣନୈତିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ମଧ ଆଧାରିତ। ତା'ପରେ ବିକଳ୍ପ ରଣନୀତିଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯାଇପାରିବ, ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ବ୍ୟବହାର କରି, ଯାହା ପ୍ରକୃତିର ରଣନୀତି ଏବଂ ଅବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର କ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ଫଳାଫଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଚିହ୍ନଟ କରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାଖାର ସମ୍ଭାବ୍ୟତାକୁ ଗୁଣିନ କରି ସେହି ଫଳାଫଳକୁ ଆଗେଇ ନେଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫଳାଫଳର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ।

ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିନ୍ଦୁରେ ଦୁଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ଶାଖା ଦେଖାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କିମ୍ବା ଘଟଣା (ପ୍ରକୃତିର ଅବସ୍ଥା) ବିଭିନ୍ନ ଫଳାଫଳ ଦିଏ | ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସିଧାସଳଖ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରିବ । ଏକ ନୂତନ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଛୋଟ କିମ୍ବା ବଡ଼ କାରଖାନା ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇପାରେ (ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି)। ଏହାର କୌଣସି ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସହିତ ପ୍ରସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉପାଦାନ (ଏକ ଫଳାଫଳ ମନୋନୟନ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ) ଜଡ଼ିତ ହୋଇପାରେ ଯଥା, ଏକ ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥିତି। ପ୍ରତିଯୋଗୀ ଏକ ଜାତୀୟ, ଆଞ୍ଚଳିକ କିମ୍ବା ଏକ ନୂତନ ବିଜ୍ଞାପନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କରିପାରନ୍ତି। ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଯନ୍ତ୍ରାଂଶର ଆକାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ ।

ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥିତି ଏବଂ ତା'ପରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ହେଉଛି ମାନ୍ଦାବସ୍ଥା, ସ୍ୱାଭାବିକ କିମ୍ବା ଅଭିବୃଦ୍ଧି। ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଯନ୍ତ୍ରାଂଶର ଆକାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ । ଫଳାଫଳକୁ ଆଗେଇ ନେଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାଖାରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟତାକୁ ଗୁଣିନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମିଶ୍ରଣର ସମ୍ଭାବ୍ୟତାକୁ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ପରିଚାଳକ ଏକ ବୃହତ କାରଖାନା ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି ତେବେ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ଏକ ଜାତୀୟ ବିଜ୍ଞାପନ ସହିତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେବାର ୭୦ ପ୍ରତିଶତ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଅଛି । ଆମକୁ ଦିଆଯାଉଛି ଯେ ବୃଦ୍ଧି ହେବାର ୩୦ ପ୍ରତିଶତ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ତେଣୁ ୮୦ ର ଫଳାଫଳ ସହିତ ଜଡିତ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା 0.21 (=0.7 *0.3)। ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଏଣ୍ଟ୍ରିଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସମାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

ଯଦି କ୍ରମାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥାଏ ତେବେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଥାଏ । ଚେସ୍ ଖେଳରେ ଧଳା ରଙ୍ଗର ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ରହିଥାଏ। ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଧଳା ପାଖରେ ଅନେକ ବିକଳ୍ପ ରହିଛି। ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ଦୂରରେ ରଖିବା ପାଇଁ, ଆସନ୍ତୁ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ଧଳା ପାଇଁ ଚାରିଟି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପଦକ୍ଷେପ ଅଛି : (୧) ରାଜାଙ୍କ ପାହାଡ଼କୁ ଦୁଇ ବର୍ଗକୁ ହଲାଇ ଦିଅନ୍ତୁ; (୨) ରାଣୀଙ୍କ ପାହାଡ଼କୁ ଦୁଇ ବର୍ଗକୁ ହଲାଇ ଦିଅନ୍ତୁ; (୩) ରାଜାଙ୍କ ନାଇଟ୍ କୁ ରାଜା ବିଶପ୍ ତିନିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରନ୍ତୁ; ଏବଂ (୪) ରାଣୀଙ୍କ ନାଇଟ୍ କୁ ରାଣୀ ବିଶପ୍ ତିନିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରନ୍ତୁ। ଚେସ୍ ନୋଟେସନରେ, ଚାରୋଟି ଚାଳନା ହେଉଛି - (୧) e4; (୨) d4; (୩) Nf 3; ଏବଂ (୪) Nc 3। ଧଳା ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ପରେ କଳା ଙ୍କ ପାଖରେ ଅନେକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପ ରହିଛି। ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ଦୂରରେ ରଖିବା ପାଇଁ, ଆସନ୍ତୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷକୁ କେବଳ ସେତେବେଳେ ଅନୁସରଣ କରିବା ଯେତେବେଳେ ଧଳା e4 କୁ ଗତି କରେ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ କଳା ଙ୍କ ପାଖରେ ଅନେକ ପଦକ୍ଷେପ ରହିଛି। ଆସନ୍ତୁ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ କେବଳ ଚାରିଟି ବିକଳ୍ପ ଅଛି - (୧) ରାଜାଙ୍କ ପାହାଡ଼କୁ ଦୁଇଟି ବର୍ଗ (e୫) ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରନ୍ତୁ, (୨) ରାଣୀଙ୍କ ପାହାଡ଼କୁ ଦୁଇଟି ବର୍ଗ (d5) ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରନ୍ତୁ; (iii) ରାଣୀଙ୍କ ବିଶପଙ୍କ ପନ୍କୁ ଦୁଇ ବର୍ଗ (c5) ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରନ୍ତୁ; ଏବଂ (୪) ରାଜାଙ୍କ ପନ୍କୁ ଏକ ବର୍ଗ (e୬) ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରନ୍ତୁ। ପ୍ରଥମ ଚାଳନା ରେ ହ୍ୱାଇଟ୍ e-୪ ଏବଂ କଳା ପ୍ରଥମ ଚାଳନା ରେ e-୫ କୁ ଆଗେଇ ନେବା ପରେ ଧଳା ପାଖରେ ଅନେକ ପଦକ୍ଷେପ ରହିଛି। ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି, ରାଜାଙ୍କ ନାଇଟ୍ କୁ ବିଶପ୍ ତିନି (Nf-3)କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରନ୍ତୁ। ତେଣୁ ଖେଳ ଚାଲିଥାଏ।

ଚିତ୍ର ୩.୧୭: ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷ

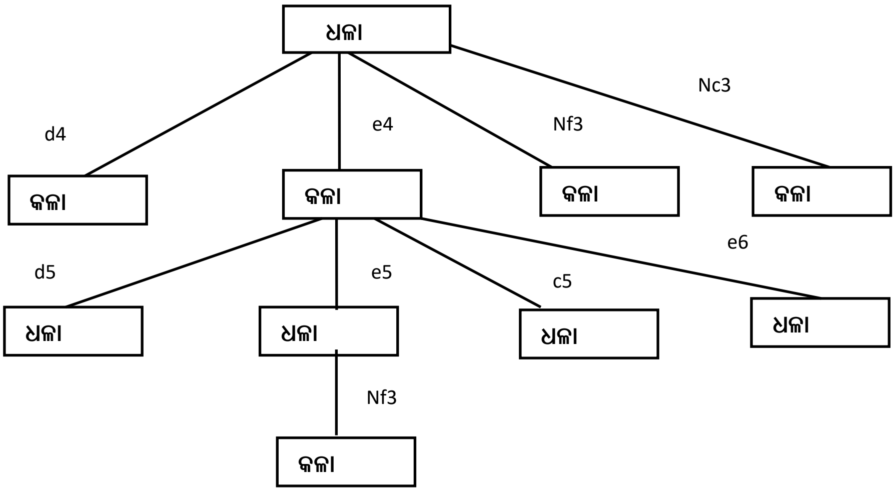

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୀର୍ଷ କିମ୍ବା ନୋଡ୍ ଜଣେ ଖେଳାଳିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଇଥିବା ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ସୂଚାଇଥାଏ, ଆୟତକାର କ୍ଷେତ୍ର ମଧରେ ଥିବା ସଂଖ୍ୟା ସୂଚାଉଛି ଯେ ଏହା କାହାର ପାଳିକୁ ଗତି କରିବ। ପ୍ରକୃତରେ ଦୁଇ ଜଣ ଖେଳାଳି ହେବା ର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ଜଣେ ଖେଳାଳିଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତି କିମ୍ବା ସୁଯୋଗ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ । ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ମୁଖ୍ୟ ଫାଇଦା ହେଉଛି ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ଅଲଗା କରିବାକୁ ଏବଂ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁସରଣ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ |

୩.୧୧ ଅନିଶ୍ଚିତତା ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା

ନିଶ୍ଚିତତା ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଏବଂ ଅବ୍ୟବହୃତ ଅବସ୍ଥା ପରି ମନେହୁଏ, କାରଣ ଏଠାରେ ନିବେଶକଙ୍କର ନିବେଶ ପରିବେଶ ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ଅଛି ଯେପରି କି ସେ ପ୍ରାପ୍ତି ପ୍ରବାହର ଆକାର, ନିୟମିତତା ଏବଂ ଅବଧି ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ଅଟନ୍ତି । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତି ଅଳ୍ପ କାଳରେ (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତ୍ତ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ସ୍ଥାୟୀ ଜମା) ରହିପାରେ । ତେବେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ କିମ୍ବା ଦୀର୍ଘ ଦୂରତାର ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ କାରଣ ସେମାନେ ସମୟ ସହିତ ଘଟୁଥିବା ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୁଅନ୍ତି: ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ବଜାର ଏବଂ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ।

ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ବିପଦ ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଏକାଧିକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଫଳାଫଳ ଥିବା ପରିସ୍ଥିତି ଯେପରି କି ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫଳାଫଳର ସମ୍ଭାବ୍ୟତାକୁ ମାପ କରାଯାଇପାରିବ ତାହା ଏକ

ବିପଦଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ଅଟେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ମୁଦ୍ରା ଫିଙ୍ଗିବା (ଅର୍ଥାତ୍ ୫୦-୫୦) କିମ୍ବା ଏକ ଷ୍ଟକରେ ନିବେଶ କରିବା । ଫଳାଫଳର ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ପରିସୀମା ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ନିଷ୍ପତ୍ତି କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଜଡିତ ବିପଦ ସେତେ ଅଧିକ ହେବ । ଅନିଶ୍ଚିତତା ହେଉଛି ଏକ ପରିସ୍ଥିତି ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଏକାଧିକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଫଳାଫଳ ଥାଏ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଫଳାଫଳ ଘଟିବାର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଜଣାନାହିଁ କିମ୍ବା ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସୂଚନା କିମ୍ବା ଚଳ ର ପ୍ରକୃତିରେ ଅସ୍ଥିରତା କାରଣରୁ ହୋଇପାରେ । ଅନିଶ୍ଚିତତାର ଚରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଫଳାଫଳ ନିଜେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇନପାରେ। ଅନିଶ୍ଚିତତା ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ନିହାତି ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କିମ୍ବା ଆତ୍ମନିଷ୍ଠ ଅଟେ ।

ବର୍ଗର କିଙ୍ଗସ ସାଟିସ୍ଫ୍ରାଇଜ୍ ର ଏକ କେସ୍ ଷ୍ଟଡି ଯାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା ।

୧୯୫୪ ମସିହାରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ବର୍ଗର କିଙ୍ଗ୍ ହେଉଛି ଏକ ଜଣାଶୁଣା ଆମେରିକୀୟ ଫାଷ୍ଟଫୁଡ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯାହା ସୁଲଭ ତଥା ଉଚ୍ଚ ମାନର ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ହାରାହାରି ୧୧ ନିୟୁତ ଲୋକ ବର୍ଗର କିଙ୍ଗ୍ ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଫାଷ୍ଟଫୁଡ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ପାଦ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଫ୍ରାଇଜ୍ ଅନ୍ୟତମ; ବର୍ଗର କିଙ୍ଗ୍ ନିଜେ ପ୍ରତି ଦୁଇଟି କ୍ରମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଫ୍ରାଇଜ୍ ଅର୍ଡର ପାଆନ୍ତି।

କିନ୍ତୁ ୨୦୧୩ମସିହାରେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଧାରା ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ବର୍ଗର କିଙ୍ଗ୍ ଦେଖିଥିଲେ ଯେ ଆମେରିକାରେ ଏହାର ଫ୍ରାଇଜ୍ ବିକ୍ରି ହ୍ରାସ ପାଉଛି। ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ସଚେତନ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଏହା ସାଟିସ୍ଫ୍ରାଇଜ୍ ନାମକ ଏକ ନୂତନ ପ୍ରଡକ୍ଟ ଲଞ୍ଚ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛି, ଯେଉଁଥିରେ ୪୦% କମ୍ ଚର୍ବି ଏବଂ ୩୦% କମ୍ କ୍ୟାଲୋରୀ ରହିଛି । ସେମାନେ ଅନେକ ଧାରଣା ଆଧାରରେ ନୂତନ ଫ୍ରାଇଜ୍ ଲଞ୍ଚ କରିଥିଲେ ଯେପରିକି ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରାହକମାନେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ବିକଳ୍ପ ଚାହୁଁଥିଲେ ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ଅଧିକ ଦେୟ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ । ଏହା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଚାଲୁଥିବା ଧାରା ଆଧାରରେ ବର୍ଗର କିଙ୍ଗ୍ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଇଥିବା ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହିସାବି ବିପଦ ଥିଲା ।

ଫାଷ୍ଟଫୁଡ୍ ବଜାରରେ ଗେମ୍ ଚେଞ୍ଜର ଭାବେ ଲଞ୍ଚ ◌୍ ହୋଇଥିବା ଏହି ପ୍ରଡକ୍ଟ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ିବାରେ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ୨୦୧୪ରେ ହିଁ ଏହାକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା। ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟରେ ଫାଷ୍ଟଫୁଡ୍ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ କରୁଥିବା ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ଫାଷ୍ଟଫୁଡ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଏହା ଏକ ବଡ଼ ଝଟକା ଥିଲା । ଏହି ପ୍ରଡକ୍ଟ କାହିଁକି ଦୁର୍ବଳ ସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଲା ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣ ଦିଆଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ, ଗ୍ରାହକମାନେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି/ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ଏବଂ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ଜିନିଷ, ତେଣୁ ବ୍ୟବସାୟିକ ପରିବେଶରେ ସର୍ବଦା ଅନିଶ୍ଚିତତା ରହିଥାଏ ଯାହାକୁ ଦୂର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏହି ମାମଲାସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଉଛି ଯେ ଏକ ସୁପରିକଳ୍ପିତ ରଣନୀତି ମଧ୍ୟ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଏହା ଘଟିବାର ସାମାନ୍ୟ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଥିବା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ବାସ୍ତବରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକର ବିଫଳତା ହାର ୮୦ ପ୍ରତିଶତ ଅଟେ ।

୩.୧୨ ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ଭୂମିକା

ସାଧାରଣତଃ, ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭିତ୍ତିକ ପରିଚାଳକ ଦୁଇଟି ଉପାୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବେ । ପ୍ରଥମତଃ, ଏକ ବିଦ୍ୟମାନ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବେଶକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ନୀତିଗୁଡିକ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବଳକୁ ଦକ୍ଷତାର ସହ ଆବଣ୍ଟନ କରାଯାଉଛି କି ନାହିଁ ତାହା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରଦାନ କରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବଜାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଶ୍ରମ ପୁନଃଆବଣ୍ଟନ କରି ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରିଲେ ଅର୍ଥନୀତି ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଏହି ନୀତିଗୁଡିକ ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଙ୍କେତଗୁଡିକର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଉତ୍ପାଦର ଦର ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ଏକ ନୂତନ କମ୍ ପରିବ୍ୟୟର ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାର ବିକାଶକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଚାଳନାଗତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି କରିବ । ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଗୋଟିଏ ସାଧନର ଦର ବୃଦ୍ଧି, ଯଥା ଶ୍ରମ, ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଶ୍ରମ ପାଇଁ ପୁଞ୍ଜି ପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିବେଶକୁ ବଦଳାଇବାପାଇଁ ଏକ ସଙ୍କେତ ହୋଇପାରେ ।

ଏହିପରି, ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ନୀତିଗୁଡ଼ିକର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଜ୍ଞାନ ଉଭୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ପରିଚାଳକର ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରେ |

୩.୧୩ ସାରଣୀ

ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ମାତ୍ରାତ୍ମକ ଉପକରଣ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।

ଏକ ସୁଯୋଗ ସେଟ୍ ହେଉଛି ବିକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟର ଏକ ସମୂହ ଯାହା ସମ୍ଭବ । ଚଳ ହେଉଛି ଏପରି ଜିନିଷ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମୂଲ୍ୟର ଏକ ସେଟ୍ ନେଇପାରେ। ଏକ ଫଳନ ଦୁଇଟି ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଦର୍ଶାଏ। ଏହା ବିଭିନ୍ନ ରୂପ ଧାରଣ କରିପାରେ- ରୈଖିକ, ଦ୍ୱୀଘାତୀ, ତ୍ରିଘାତି । ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ ହେଉଛି ମୂଳ ଫଳନ $f(x)$ରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ଚଳର କାର୍ଯ୍ୟ । ଅପ୍ଟିମାଇଜେସନ୍ ହେଉଛି ସମସ୍ତ ଉପଲବ୍ଧ ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିକଳ୍ପ ଚୟନ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ | ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏକ ଫଳନ ମାନଦଣ୍ଡର ମୂଲ୍ୟ

ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ - ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିପଦର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ।

୩.୧୪ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ରିହାତି ହାର ୫ ପ୍ରତିଶତ, ୮ ପ୍ରତିଶତ, ୧୦ ପ୍ରତିଶତ, ୧୫ ପ୍ରତିଶତ, ୨୦ ପ୍ରତିଶତ ଓ ୨୫ ପ୍ରତିଶତ ରହିଲେ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷରେ ବକେୟା ୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କାର ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ଜାଣନ୍ତୁ।

2. ଏମବିଏ ସ୍ତରରେ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ମଡେଲ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତୁ।

3. ଉଦାହରଣ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ ଯେ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତି କିପରି ବ୍ୟବସାୟିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଅଟେ ।

4. ଧରନ୍ତୁ ଜଣେ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସେବା କରିବା ପାଇଁ ଦୁଇଟି ବଜାର ଅଛି । ସେଥିରେ ଥିବା ଚାହିଦା ସୂଚୀ ସାରଣୀରେ ଦିଆଯାଇଛି। ଧରନ୍ତୁ ଯେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବିକ୍ରି କରିବା ପାଇଁ ୧୪୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଅଛି ଏବଂ ଏହା ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଲାଭ ହେବ । ଦୁଇ ବଜାରରେ ସେ କ'ଣ ଦର ସ୍ଥିର କରିବେ? ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ତର ପାଇବା ପାଇଁ ସମ-ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତୁ। ଆପଣ ସମାନ-ସୀମାନ୍ତବାଦ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରିଥାନ୍ତେ କି?

ବଜାର A		**ବଜାର B**	
ଦର	**ପରିମାଣ**	**ଦର**	**ପରିମାଣ**
50	400	60	600
40	600	50	800
30	900	40	1100
20	1000	34	1400

[ସଙ୍କେତ: ପ୍ରଥମେ ଦରକୁ ପରିମାଣ ସହିତ ଗୁଣିନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଜାରରେ ମୋଟ ଆୟ ପ୍ରାପ୍ତ କରନ୍ତୁ।

5. ଏକ ଫଳନ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦ x ଏବଂ y ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛି, ଏବଂ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଲାଭ ଫଳନ ଅଛି । ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନର ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ। (ଉତ୍ତର: x = 40, y = 24, p = 1650)।$P = 64x - 2 \times 2^2 + 4xy - 42^2 + 32y - 14$

6. ସର୍ବାଧିକ କରନ୍ତୁ $Z = 10xy - 2y^2$
x + y = 12 ଅଧୀନରେ

7. ଅର୍ଥନୀତିର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବା ମୌଳିକ ସମସ୍ୟା ଗୁଡ଼ିକ'ଣ?

8. ଅର୍ଥନୀତିର କେଉଁ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତିର ବିଷୟବସ୍ତୁ?

୩.୧୫ ଅଧିକ ପଢନ୍ତୁ

- କୁଟସୋୟାନିସ୍, ଏ. (2018)। *ଆଧୁନିକ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ (୨ୟ ସଂସ୍କରଣ)*। ମ୍ୟାକମିଲିୟନ ପବ୍ଲିଶର୍ସ ଇଣ୍ଡିଆ

ବାଉମୋଲ, ଡବ୍ଲୁ.ଜେ.(୧୯୭୯)। *ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବଂ ପରିଚାଳନା ବିଶ୍ଳେଷଣ (ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ)* ପ୍ରେଣ୍ଟିସ୍ ହଲ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

- ଲୁଇସ୍, ଡବ୍ଲୁସି, ଜୈନ, ଏସ.କେ., ଏବଂ ପିଟରସନ, ଏଚ.ସି. *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ)। ପିୟର୍ସନ ।

କଳନ ଗଣିତରେ ଅବକଳନୀୟର ମାନକ ନିୟମ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଛି:

ପରିଶିଷ୍ଟ

A. ମୌଳିକ ନିୟମ: $Y = ax_n$

$$\frac{dy}{dx} = naX^{n-1}$$

B. ଯୋଗ ନିୟମ: $Y = u(x) + v(x)$

$$\frac{dy}{dx} = \frac{du}{dx} + \frac{dv}{dx}$$

C. ଗୁଣନ ନିୟମ: $Y = u(x) * v(x)$

$$\frac{dy}{dx} = u(x)\frac{dv}{dx} = v(x)\frac{du}{dx}$$

D. ଭାଗଫଳ ନିୟମ: $Y = \frac{u(x)}{v(x)}$

$$\frac{dy}{dx} = \frac{v(x)\frac{du}{dx} - u(x)\frac{dv}{dx}}{v^2}$$

E. ଚେନ୍ ନିୟମ: $Y = y[u(x)]$

$$\frac{dy}{dx} = \frac{dy}{du} * \frac{du}{dx}$$

F. ଲଗରିଥମ୍ ନିୟମ: $Y = \log X$

$$\frac{dy}{dx} = \frac{1}{x}$$

G. ଘାତାଙ୍କୀ ନିୟମ: $Y = ex$

$$\frac{dy}{dx} = e^x$$

ୟୁନିଟ୍ ୪ ଚାହିଦା ଧାରଣା ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- ଚାହିଦା ଏବଂ ଏହାର ନିର୍ଧାରକଗୁଡ଼ିକର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରିବା;
- **ଚାହିଦା ନିୟମ କୁ** ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା;
- **ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଚାହିଦା ବକ୍ରରେଖା ଏବଂ ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ରରେଖା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ** ଚିହ୍ନଟ କରିବା ।

ଗଠନ

୪.୧ ପରିଚୟ
୪.୨ ଚାହିଦା ଫଳନ
୪.୩ ଚାହିଦା ନିୟମ
୪.୪ ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ରରେଖା
୪.୫ ଚାହିଦାର ନିର୍ଧାରକ
୪.୬ ଚାହିଦା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀ ଭାବରେ ଉତ୍ପାଦର ଦର
୪.୭ ଚାହିଦାର ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭାବରେ ଆୟ
୪.୮ ଚାହିଦା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀ ଭାବରେ ସ୍ୱାଦ ଏବଂ ପସନ୍ଦ
୪.୯ ଚାହିଦା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀ ଭାବରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦର
୪.୧୦ ଚାହିଦାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିର୍ଧାରକ
୪.୧୧ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ
୪.୧୨ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ
୪.୧୩ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ
୪.୧୪ ଅଧିକ ପଠନ

୪.୧ ପରିଚୟ

ଚାହିଦା ହେଉଛି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରାହକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଦରରେ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଏବଂ ସକ୍ଷମ *ସାମଗ୍ରୀର ପରିମାଣକୁ ବୁଝାଏ* । ବଜାରରେ ଆପଣଙ୍କ ଚାହିଦା ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପାଇଁ ଆପଣ ଏକ କ୍ରୟ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ; ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରୟ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଅର୍ଥ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଏପରି ଅନେକ ଜିନିଷ ଅଛି ଯାହା ପାଇଁ

ଆପଣଙ୍କର କ୍ରୟ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ କ୍ରୟ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଅର୍ଥ ନଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଚାହିଦା ନଥାଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆପଣ ମୁସୋରିରେ ଏକ 3600 ବର୍ଗ ଫୁଟର ରିସୋର୍ଟ, ଗୋଆର ଏକ ସମାନ ବିଶାଳ ସମୁଦ୍ର କୂଳ ଘର ଏବଂ ସପ୍ତାହାନ୍ତ ଏବଂ ସେମିଷ୍ଟର ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଘରୋଇ ଜେଟ୍ ରଖିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସମ୍ଭବତଃ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ବଜେଟ୍ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଛି ଯାହା ଆପଣଙ୍କୁ ଏହି ଜିନିଷଗୁଡିକ ପାଇବାରେ ବାଧା ଦେଇଥାଏ ।

ଚାହିଦା ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହେବା ପାଇଁ, ଉପଭୋକ୍ତା ମଧ୍ୟ କ୍ରୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏପରି ଅନେକ ଉତ୍ପାଦ ଅଛି ଯାହାଆପଣ ବହନ କରିପାରିବେ (ଅର୍ଥାତ୍, ଆପଣଙ୍କର ସେଗୁଡିକ କିଣିବାର କ୍ଷମତା ଅଛି), କିନ୍ତୁ ଯାହା ପାଇଁ ଆପଣ ଆପଣଙ୍କଆୟ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସନ୍ତୋଷ ଏବଂ ସେହି ସନ୍ତୋଷକୁ ବଢାଇପାରୁଥିବା ଜିନିଷ ଗୁଡିକ ଉପରେ ଏକ ଅନନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଅଛି | ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯଦି ଆପଣ କୌଣସି ଜିନିଷ ର ସେବନ ଆପଣଙ୍କୁ ଅଧିକ ସନ୍ତୋଷ ଆଣିବ ବୋଲି ଆଶା କରୁନାହାଁନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହେବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ଆପଣ ଏହାକୁ ବହନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ଏଭଳି ଜିନିଷର ଚାହିଦା ନାହିଁ ।

ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଚାହିଦା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରୁ, ଆମେ ସର୍ବଦା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା କ୍ରୟ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆପଣଙ୍କର ମୃଦୁ ପାନୀୟ ପାଇଁ ସାପ୍ତାହିକ ଚାହିଦା ହୋଇପାରେ। ଯଦି ଆପଣ ୫.୦୦ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ ୪ଟି ମୃଦୁ ପାନୀୟ କିଣିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଚାହିଦା ହେଉଛି ସପ୍ତାହକୁ ୪ଟି ମୃଦୁ ପାନୀୟ । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ଜୋତାର ଚାହିଦା ବାର୍ଷିକ ଭିତ୍ତିରେ ଭଲ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରେ ଯାହା ଦ୍ୱାରା, ଯୋଡି ପିଛା ହାରାହାରି ୮୦୦.୦୦ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ, ଆପଣ ବର୍ଷକୁ ତିନି ଯୋଡ଼ା ଜୋତା କିଣିପାରିବେ । ଏଠାରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେ ଯେତେବେଳେ ଆମେ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ବିଷୟରେ କହିଥାଉ, ଆମେ ସାଧାରଣତଃ କିଛି ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ଚାହିଦାକୁ ବୁଝାଇଥାଉ, ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବାକି ଜୀବନ ଉପରେ ନୁହେଁ ।

ଆପଣ ଶେଷ ଥର ପାଇଁ କେବେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଥିଲେ ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ। ଏହା କାର୍, କମ୍ପ୍ୟୁଟର, ନୂଆ ଟେନିସ୍ ରାକେଟ୍ କିମ୍ବା ସିନେମା ର ଟିକେଟ୍ ସମେତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହଜାର ହଜାର ଜିନିଷରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥାନ୍ତା। ଆପଣ ଯାହା ବି କିଣିଛନ୍ତି, ଆପଣ କିଛି କିଣିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ କାରଣ ଏହା ଆପଣଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବ । ଆପଣ ଙ୍କୁ କ୍ରୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଏ ନାହିଁ। ଆପଣ ଏପରି କରନ୍ତି କାରଣ ଆପଣ ଆଶା କରନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସନ୍ତୋଷ ବୃଦ୍ଧି କରିବେ ।

ଯଦି ଏସବୁ ଜିନିଷ ଆମକୁ ସନ୍ତୋଷ ଦେଇଥାଏ, ତେବେ ଆମେ କହିଥାଉ ଯେ ଆମ ପାଇଁ ସେଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ଅଛି । ଏହି ଉପାୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ରବ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ମୂଲ୍ୟକୁ ବୁଝାଏ । ବାୟୁର ବ୍ୟବହାର

ମୂଲ୍ୟ ଅଛି, କାରଣ ଆମେ ବାୟୁ ନିଶ୍ୱାସ ନେବା ଦ୍ୱାରା ଲାଭବାନ ହୋଇଥାଉ । କିନ୍ତୁ ବାୟୁ ମୁକ୍ତ। ଯଦି ବାୟୁଆମ ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟ ରଖେ, ତେବେ ଏହା କାହିଁକି ମୁକ୍ତ? ଆମେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏହା ବିନା କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବାୟୁ ପାଇଁ ଦେୟ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବୁ | କିନ୍ତୁ ବାୟୁ ଏତେ ମାତ୍ରାରେ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ଆମେ ଏହାକୁ ଏକ ମାଗଣା ଦ୍ରବ୍ୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଉ । ପେଟ୍ରୋଲ ବ୍ୟବହାର କରି ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ସନ୍ତୋଷ ମିଳିଥାଏ । ବ୍ୟବହାରରେ ପେଟ୍ରୋଲର ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି। କିନ୍ତୁ ବାୟୁ ପରି, ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ପେଟ୍ରୋଲ ପାଇଁ ଆମକୁ ଦେୟ ଦେବାକୁ ପଡିବ | ଅର୍ଥାତ୍ ପେଟ୍ରୋଲର ବିନିମୟ ମୂଲ୍ୟ ସହ ବ୍ୟବହାର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି। ଆମେ କିଛି ପେଟ୍ରୋଲ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ କିଛି ଜିନିଷ- ସାଧାରଣତଃ ଟଙ୍କା- ବିନିମୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ।

କାହିଁକି ବାୟୁ ମୁକ୍ତ, କିନ୍ତୁ ପେଟ୍ରୋଲ ମହଙ୍ଗା? ଏହାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ହେଉଛି ପେଟ୍ରୋଲ ର ଅଭାବ ଥିବା ବେଳେ ବାୟୁ ପ୍ରଚୁର ମାତ୍ରାରେ ଥାଏ । ଅର୍ଥନୀତିରେ ଅଭାବର ଭୂମିକା ବିଷୟରେ ଏହା ଆପଣଙ୍କୁ ଚିନ୍ତା କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିବା ଉଚିତ୍ | କିନ୍ତୁ ଏପରି କରିବା ସମୟରେ ସାବଧାନ ରୁହନ୍ତୁ। ଯେହେତୁ କୌଣସି ଜିନିଷ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟେ ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଏହାର ବଦଳରେ ମୂଲ୍ୟ ରହିବ । ବିନିମୟରେ କୌଣସି ଜିନିଷର ମୂଲ୍ୟ ନଥାଇପାରେ ବୋଲି ଆଉ ଏକ କାରଣ ହେଉଛି ଏହାର ବ୍ୟବହାରରେ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ | ଅର୍ଥାତ୍ ଏହାକୁ ରଖିବା କିମ୍ବା ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦ୍ୱାରା ଲୋକମାନେ କୌଣସି ସନ୍ତୋଷ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ସୀମିତ ପରିମାଣର ଅର୍ଥ ଅଛି ଯାହାକୁ ଆମେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ପାଇଁ ବିନିମୟ କରିପାରିବା | ଏହି ସୀମା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକ୍ଷେତ୍ରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜଣେ ସଫଳ ନିବେଶ ବ୍ୟାଙ୍କରଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଜଣେ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଖରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ବହୁତ କମ୍ ଅର୍ଥ ଥାଏ । ଜଣେ କୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଅଣକୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ପାଖରେ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବା ବିନିମୟ ପାଇଁ କମ୍ ଅର୍ଥ ରହିଛି। ତଥାପି, ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ (ଏପରିକି ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ଧନୀ) ଏପରି ଜିନିଷ କିଣିବା ପାଇଁ ସୀମିତ ପରିମାଣର ଅର୍ଥ ଅଛି ଯାହା ଆମକୁ ସନ୍ତୋଷ ଦେଇପାରିବ | ଫଳସ୍ୱରୂପ, ଆମେ ସମସ୍ତେ କିପରି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବୁ, ସଞ୍ଚୟ କରିବୁ ଏବଂ / କିମ୍ବା ଋଣ କରିବୁ ସେ ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥାଉ । ଅର୍ଥାତ୍ ଅର୍ଥନୀତିରେ ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ସେବାର ଚାହିଦା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ଆମେ କିପରି ଆମର ଅର୍ଥ ଆବଣ୍ଟନ କରିବାକୁ ବାଛିଥାଉ ତାହା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ।

୪.୨ ଚାହିଦା ଫଳନ

ଚାହିଦା ଫଳନ ଚଳଗୁଡିକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ, ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ବିଭିନ୍ନ କାରଣ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରେ, ଯାହା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ସର୍ବଦା ସମାନ ନୁହେଁ । ଏହି ବିଭାଗରେ ଉପସ୍ଥାପନା ଏକ ସାଧାରଣ ଚାହିଦା ଫଳନର ଅଟେ ଯେଉଁଥିରେ ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା କିଛି

ସାଧାରଣ ଚଳ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତେବେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୋଇନପାରେ। ତେଣୁ ଚାହିଦା ଫଳନ ଆଧାରରେ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କୌଣସି ପ୍ରୟାସ ପାଇଁ ଏହା ଉପରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ କିଛି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଜ୍ଞାନ କିମ୍ବା ଅନ୍ତତଃ ଅବଗତ ଆକଳନ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ ।

ଚାହିଦା ଫଳନ ଏହିପରି ଲେଖାଯାଇପାରିବ:

Qd = f (Po, Pc, Ps, Yd, T, A, CR, R, E, N, O)

ଫଳନର ପ୍ରଥମ ତିନୋଟି ଚଳ ଦର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ। ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ନିଜସ୍ୱ ଦର (Po), ପରିପୂରକ ଦର (Pc) ଏବଂ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନକ୍ଷମ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦର(Ps) । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ନିଜ ଦର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଶାନୁରୂପ ସମ୍ପର୍କ ହେଉଛି, ଦର ଅଧିକ ହେଲେ, ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଦର କମିଲେ, ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥାଏ। ଏହା ହେଉଛି ଚାହିଦାର ନିୟମ ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିଭାଗରେ ଅଧିକ ବିବରଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ପରିପୂରକ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଯଦି *ପରିପୂରକ ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ* ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ତେବେ ଆମେ ଆଶା କରିବୁ ଯେ ଏହା ଏବଂ ଏହା ପରିପୂରକ ହୋଇଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇବ । ଏହା ହେଉଛି କାରଣ କମ୍ ଲୋକ ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି କାରଣ ପରିପୂରକ ଉତ୍ପାଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧିକ ମହଙ୍ଗା ହୋଇଛି ଏବଂ ଏହା ଅନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ମଧ ଚାହିଦା ହ୍ରାସ କରିବାର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ | ଅପରପକ୍ଷେ, ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିସ୍ଥାପନକ୍ଷମ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ତେବେ ଏହାର ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି କାରଣ ଲୋକମାନେ ଏହାର ଅଧିକ ବ୍ୟୟବହୁଳ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନକ୍ଷମ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନକ୍ଷମ ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ପରିପୂରକ ଏବଂ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନକ୍ଷମ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

ଚାହିଦା ଫଳନରେ ଚତୁର୍ଥ ଚଳ, Yd ହେଉଛି ଅବଶେଷ ଆୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକଙ୍କୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ ଅର୍ଥର ପରିମାଣ । ଅବଶେଷ ଆୟର ସ୍ତର ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ଲୋକମାନେ କିଣିବା ପାଇଁ ସେତେ ଅଧିକ ସକ୍ଷମ ହେବେ ଏବଂ ତେଣୁ ଅଧିକାଂଶ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ସ୍ତର ସେତେ ଅଧିକ ହେବ। ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅନୁମାନ କରେ ଯେ ସେଗୁଡ଼ିକ 'ସ୍ୱାଭାବିକ' ସାମଗ୍ରୀ, ଯାହାର କ୍ରୟ ଆୟର ସ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ନିମ୍ନସ୍ତରୀୟ ବସ୍ତୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର କ୍ରୟ ଆୟ ସ୍ତରର ବୃଦ୍ଧି ସହିତ କମ୍ ହୋଇଥାଏ। କେବଳ ଆୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅବଶେଷ ଆୟର ବ୍ୟବହାର ଏହି ଆଧାରରେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଯେ ଲୋକମାନଙ୍କର ମୋଟ ଆୟ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଟିକସ ଆକାରରେ କିଛି ଆୟ କାଟିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ତେଣୁ ସମୟ କ୍ରମେ ଅବଶେଷ ଆୟର ସ୍ତର ବଦଳିପାରେ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ କର ହାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଉପରେ ଅବଶେଷ ଆୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏହା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାର ଉପାୟ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ହେବ । ଏଠାରେ ପଞ୍ଚମ ଚଳ, ସ୍ୱାଦ (ଟି) କୁ ବିଚାରକୁ ନିଆଯିବା

ଆବଶ୍ୟକ । ସମୟକ୍ରମେ, ସ୍ୱାଦରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର କାରଣ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଖାଦ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ବିକଳ୍ପର ଅଧିକ ଉପଲବ୍ଧତା ଜାତୀୟ ଖାଦ୍ୟପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ପକାଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଭାରତରେ ଗତ ୧୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବାଜରାର ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇଛି କାରଣ ଲୋକମାନେ ଏହା ବଦଳରେ ଚାଉଳ ଏବଂ ଗହମ ଖାଇବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି । ସାମାଜିକ ଚାପ ମଧ୍ୟ ରୁଚି ଏବଂ ତେଣୁ ଚାହିଦା ବଦଳାଇବାପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଏବଂ ପଶ୍ଚିମ ୟୁରୋପରେ ଧୂମପାନ ସାମାଜିକ ଭାବରେ କମ୍ ଗ୍ରହଣୀୟ ହୋଇଥିବାରୁ ତମାଖୁ କମ୍ପାନୀଗୁଡିକ ନୂତନ ବଜାର ଖୋଜିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି, ଯାହା ଫଳରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇଛି । ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ପରିବର୍ତ୍ତନ ର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ପଡିପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସ୍ମାର୍ଟ ଟେଲିଭିଜନର ଚାହିଦା ବଢ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱାଦ ବଦଳିବା ସହିତ ସାଧାରଣ ଟେଲିଭିଜନର ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇଲା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ନିମ୍ନମାନର ସାମଗ୍ରୀ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଗଲା । ତେଣୁ ସମୟ କ୍ରମେ ସ୍ୱାଦ ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାର ଅନେକ ଉପାୟ ରହିଛି ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚଳ ସେଟ୍ ରେ, A ଚଳ, ବିଜ୍ଞାପନର ସ୍ତର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ, ଯଥାକ୍ରମେ ନିଜସ୍ୱ ଉତ୍ପାଦ ବିଜ୍ଞାପନର ସ୍ତର, ପ୍ରତିସ୍ଥାପନର ବିଜ୍ଞାପନ ଏବଂ ପରିପୂରକର ବିଜ୍ଞାପନକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ । ଏହି ସମ୍ପର୍କ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରକାରର। ସାଧାରଣତଃ, କୌଣସି ଜିନିଷ ପାଇଁ ନିଜର ବିଜ୍ଞାପନର ସ୍ତର ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ସେହି ଜିନିଷର ଅଧିକ ଚାହିଦା ଆଶା କରାଯାଏ, ଅନ୍ୟ ଜିନିଷ ସ୍ଥିର ରହିବ । ସେହିଭଳି ପରିପୂରକ ଦ୍ରବ୍ୟର ବିଜ୍ଞାପନର ସ୍ତର ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ତାହାର ଚାହିଦା ସେତେ ଅଧିକ ହେବ ଏବଂ ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ(ଗୁଡ଼ିକ)ର ପରିପୂରକ ହେବ, ତାହା ସେମାନଙ୍କର ସହଜୀବୀ ସମ୍ପର୍କକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ହେବ। ଅପରପକ୍ଷେ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ସାମଗ୍ରୀର ବିଜ୍ଞାପନର ସ୍ତର ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦା ସେତେ କମ୍ ହେବ, ଯାହା ପାଇଁ ଏହା ଏକ ବିକଳ୍ପ ଏବଂ ଲୋକମାନେ ଅଧିକ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣୁଛନ୍ତି। ବିଜ୍ଞାପନର ସାମଗ୍ରିକ ପ୍ରଭାବ ଯେକୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଏହି ସବୁ ପ୍ରକାରର ବିଜ୍ଞାପନ କେତେ ମାତ୍ରାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ତାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ କାରଣ ସେମାନେ ଅନ୍ତତଃ କିଛି ଅଂଶରେ ପରସ୍ପରକୁ ବାତିଲ କରିପାରନ୍ତି । ଏହାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିଜ୍ଞାପନ ରଣନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଫାର୍ମକୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଚଳ CR ଏବଂ R ମଧ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧିତ। ପ୍ରଥମଟି ଋଣର ଉପଲବ୍ଧତାକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ବେଳେ ପରବର୍ତ୍ତୀଟି ସୁଧ ହାରକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଋଣର ମୂଲ୍ୟ । ସ୍ଥାୟୀ ଉପଭୋକ୍ତା ସାମଗ୍ରୀ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ କାର୍ କିଣିବା ପାଇଁ ଏହି ଚଳ ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ। କାହାର କାର୍ କିଣିବାର କ୍ଷମତା ଏଥିପାଇଁ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରିବାର କ୍ଷମତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ। ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ ଯେତେ ସହଜ ଋଣ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ, ସେମାନେ କ୍ରୟ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ସେତେ ଅଧିକ । ଏହା ସହିତ ଋଣ ସୁଲଭ ହେବା ଦରକାର, ଅର୍ଥାତ୍ ସୁଧ ହାର ଏପରି ହେବା ଦରକାର ଯେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦେୟ କରିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଥିବ। ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ଏହି ଦୁଇଟି ଜିନିଷକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ବାହ୍ୟ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସେଗୁଡିକୁ ‘ନିୟନ୍ତ୍ରଣ’ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ତେବେ ବିଗତ କିଛି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରମୁଖ କାର୍ ନିର୍ମାତାମାନେ ଫାଇନାନ୍ସ ପ୍ୟାକେଜ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି।

ଚାହିଦା ଫଳନରେ E ଅକ୍ଷର ଆଶାନୁରୂପ। ଏଥିରେ ଦର ଏବଂ ଆୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଷୟରେ ଆଶା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି ଜିନିଷର ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ଅଧିକ ଦର ଦେବାରୁ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଏହାର କ୍ରୟକୁ ଆଗେଇ ନେଇପାରିବେ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟମ ଅବଧିରେ ଅଧିକ ଦର ଆଦାୟ ହେବା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇପାରେ । ସେହି ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ସଂଶୋଧନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ଏହାର ଏକ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ଯେତେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାମଗ୍ରୀ ଉପରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ କର ଆଦାୟ କରାଯିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ମଦ କିମ୍ବା ସିଗାରେଟ୍ ଉପରେ ଉତ୍ପାଦ ଶୁଳ୍କ ବୃଦ୍ଧି, ଯେପରି କି ସାଧାରଣତଃ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବଜେଟ୍ ପରେ ହୁଏ । ଏହି ଉତ୍ପାଦର ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଅଧିକ ସ୍ତରର ଶୁଳ୍କ ରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ନ ଦେବା ପାଇଁ ଶୁଳ୍କ ବୃଦ୍ଧି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେଗୁଡିକରୁ ଅଧିକ କ୍ରୟ କରିପାରିବେ । ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଆୟ ବିଷୟରେ ଆଶା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ଆଶା କରନ୍ତି ସେମାନେ ଅଧିକ ଜିନିଷ କିଣିପାରିବେ, ଯେତେବେଳେ କି ଯେଉଁମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଆୟ ହ୍ରାସ ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରନ୍ତି ସେମାନେ କମ୍ କିଣିବେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତା ସ୍ତରରେ ଏହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନପାରେ କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଏକ ଦେଶର ଜନସଂଖ୍ୟାରେ ଏକତ୍ରିତ ହୁଏ ତେବେ ଏହା ହୋଇପାରେ | ତେଣୁ ଅର୍ଥନୀତିର ଉନ୍ନତି ସମୟରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଅତିରିକ୍ତ ଆଶାନୁରୂପ କ୍ରୟ ଶକ୍ତି ଯୋଗୁଁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ। ଅପରପକ୍ଷେ, ମାନ୍ଦାବସ୍ଥା ସମୟରେ ଅତ୍ୟଧିକତା କାରଣରୁ ଆୟ ହ୍ରାସ ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା ଗ୍ରାହକମାନେ ଅଧିକ ସତର୍କ ହେବା ରୁ ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇବ।

ଚଳ N ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ଟାର୍ଗେଟ୍ ବଜାର ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି, ଯାହାର ଆକାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବ । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୟସ କିମ୍ବା ସ୍ଥାନର ଏକ ଫଳନ ହୋଇପାରେ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦେଶରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଖେଳନାସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ପ୍ରକାର ଏହାର ଜନସଂଖ୍ୟା ବିସ୍ତାର, ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପିଲାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବୟସ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହେବ ।

ଶେଷରେ, ଆମେ O କୁ ଆସିଛୁ ଯାହା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିବିଧ କାରଣକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାରେ ଋତୁଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ ଯଦି ଚାହିଦା ବର୍ଷ ସାରା ସମାନ ଭାବରେ ବିସ୍ତାର କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏପରି ଅସ୍ଥିରତା ଅଧୀନରେ ଥାଏ । ଏଭଳି ଉତ୍ପାଦର ଉଦାହରଣ ରେ ଛତା, ଆଇସକ୍ରିମ୍ ଏବଂ ଛୁଟି ଦିନ ଭଳି ଜିନିଷ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ, ଏହା ଏକ ‘କ୍ୟାଚ୍ ଅଲ୍’ ଚଳ ଯାହା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜିନିଷକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିର୍ମାତା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।

ତେଣୁ ଉପରୋକ୍ତ ଚଳଗୁଡ଼ିକ ମଧରୁ କେଉଁଟି ଏହାର ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ତାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦର ନିଜର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚାହିଦା ଫଳନ ରହିବ। ଏହି ଚାହିଦା ଫଳନ ଆଧାରରେ ଚାହିଦା ସ୍ତର କିପରି ଆକଳନ କରାଯାଇପାରିବ ସେ ବିଷୟରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହି ଅବରୋଧର ୟୁନିଟ୍ ୬ ରେ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୧

ଚାହିଦା ଫଳନରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଯେକୌଣସି ପାଞ୍ଚଟି ଚଳର ନାମ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଚାହିଦା ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୪.୩ ଚାହିଦା ର ନିୟମ

ଅଧିକାଂଶ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଗ୍ରାହକମାନେ ଅଧିକ ଦର ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଦରରେ ଅଧିକ ୟୁନିଟ୍ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ। ଦର ଏବଂ ଉପଭୋକ୍ତାମାନଙ୍କର କିଣିବା ପରିମାଣ ମଧରେ ବିପରୀତ ସମ୍ପର୍କ ଏତେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଏହାକୁ *ଚାହିଦାର ନିୟମ* କୁହାଯାଏ । ଚାହିଦା ନିୟମ ହେଉଛି ନିୟମ ଯେ ଯଦି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ କାରଣ ସ୍ଥିର ରହେ ତେବେ ଲୋକମାନେ ଅଧିକ ଦର ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଦରରେ ଅଧିକ କିଣିବେ । ଚାହିଦା ନିୟମର ଏହି ଧାରଣା ଆମେ ସମସ୍ତେ ଦେଖୁଥିବା ଆଚରଣର ଏକ ଯଥେଷ୍ଟ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଏବଂ ସଠିକ୍ ବର୍ଣ୍ଣନା ବୋଲି ମନେହୁଏ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ, ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ |

ଚାହିଦା ନିୟମ ରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଅଧିକ ଦର ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଦର ରେ ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବାର ଅଧିକ ୟୁନିଟ୍ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଏବଂ ସକ୍ଷମ ଅଟନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ଜିନିଷ ସମାନ ଅଟେ । ଆପଣ କେବେ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି କି ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ସେବା ପାଇଁ ଚାହିଦା ନିୟମ କାହିଁକି ସତ? ଦୁଇଟି ପ୍ରଭାବ, ଯାହାକୁ ଆୟ ପ୍ରଭାବ ଏବଂ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପ୍ରଭାବ କୁହାଯାଏ, ଚାହିଦା ଫଳନର ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରବଣତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ | ଆୟ ପ୍ରଭାବ ହେଉଛି ବାସ୍ତବ ଆୟ, କିମ୍ବା କ୍ରୟ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଉତ୍ପାଦର ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବ । ଯଦି ଆମେ କିଣୁଥିବା ଜିନିଷର ଦର ହ୍ରାସ ପାଇବ, ତେବେ ଆମର ଆୟ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯିବ ଏବଂ ଆମେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ମୌଦ୍ରିକ ଆୟରେ ଅଧିକ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ସେବା (ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦର ହ୍ରାସ ପାଇଛି ତାହା କୁ ମିଶାଇ)

କ୍ରୟ କରିପାରିବା । *ଏହାର ବିକଳ୍ପ ପ୍ରଭାବ* ହେଉଛି ଚାହିଦା ଥିବା ପରିମାଣ ଉପରେ ଉତ୍ପାଦର ଦର ହ୍ରାସର ପ୍ରଭାବ ଯେପରି କି ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟର ବିକଳ୍ପ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ଯାହା ଏହିପରି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ମହଙ୍ଗା ହୋଇଯାଇଛି |

ଚାହିଦାର ଧାରଣାକୁ ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ରୈଖିକ ମଡେଲରେ ଏକ ଚାହିଦା ବକ୍ରରେଖା ଭାବରେ ଚିତ୍ରିତ କରାଯାଏ । ଏକ ଚାହିଦା ବକ୍ରରେଖା ହେଉଛି ଦର ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦରରେ କ୍ରୟ କରାଯାଇଥିବା ପରିମାଣ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର ଏକ ରୈଖିକ ଉଦାହରଣ | ଚାହିଦା ପାଇଁ ଏକ ରେଖା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ସମୟରେ, ଦରକୁ ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଅକ୍ଷରେ ମାପ କରାଯାଏ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଦରରେ କିଣାଯାଉଥିବା ପରିମାଣଗୁଡିକ ଆନୁଭୂମିକ ଅକ୍ଷରେ ମାପ କରାଯାଏ । ଚାହିଦା ବକ୍ର ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟର ନିଜସ୍ୱ ଦର ଏବଂ ଏହାର ଚାହିଦା ପରିମାଣ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଦର୍ଶାଏ । ଚିତ୍ର ୪.୧ ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଅନୁଯାୟୀ ନିଜ ମୂଲ୍ୟରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ବକ୍ର ରେ ଏକ ଗତି ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, P^1 ରୁ P^2 କୁ ଦର ବୃଦ୍ଧି ଫଳରେ ଚାହିଦା ପରିମାଣ Q^1 ରୁ Q^2 କୁ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଚିତ୍ରରେ B* ରୁ A* କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହୁଏ ।

ଚିତ୍ର ୪.୧: ଚାହିଦା ବକ୍ର

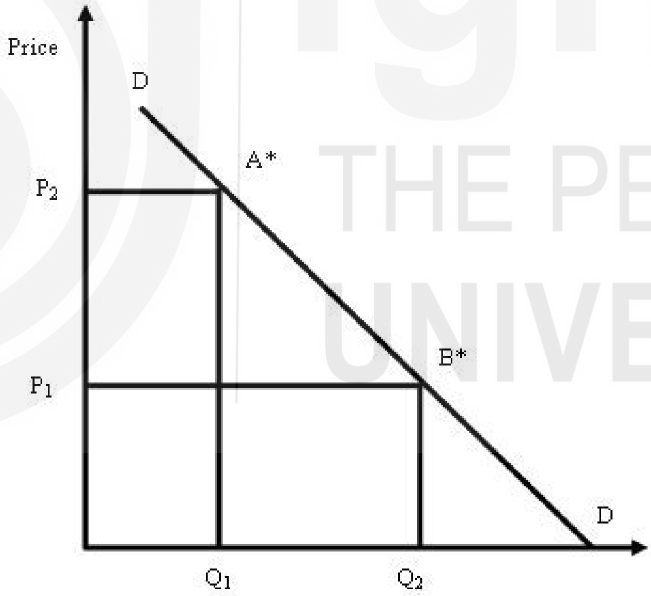

ସମାନ ସୂଚନା ଏକ ସାରଣୀ କିମ୍ବା ଚାହିଦା ସୂଚୀରେ ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ, ଯେପରିକି ସାରଣୀ ୪.୧ ରେ ଦିଆଯାଇପାରେ, କିମ୍ବା ନିମ୍ନଲିଖିତ ପରି ଚାହିଦା ଫଳନ ପାଇଁ ଏକ ସମୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇପାରେ:

$$P = 100 - 0.25Q$$

ଯେଉଁଠାରେ P ହେଉଛି ଦର ଏବଂ Q ହେଉଛି ପରିମାଣ । ସମୀକରଣର ଫାଇଦା ହେଉଛି ଏହା ସହିତ କାମ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ଏବଂ ଉଭୟ ଘରୋଇ ଏବଂ ସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ରର ଆଧୁନିକ ପରିଚାଳକମାନେ ଏଭଳି ଫଳନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି (ଯାହା ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଆକଳନ କରାଯାଏ, ୟୁନିଟ୍ ୬ ରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ) ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ବାରାମ୍ବାରତା ସହିତ।

ସାରଣୀ ୪.୧: ଚାହିଦା ସୂଚୀ

ମୂଲ୍ୟ (ଟଙ୍କା)	ପରିମାଣ (ୟୁନିଟ୍)
90	40
70	120
50	200
30	280
10	360

୪.୪ ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର

ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦରରେ ଅର୍ଥନୀତି (କିମ୍ବା ବଜାର ଅଞ୍ଚଳ)ରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦାବି କରାଯାଉଥିବା ପରିମାଣର ସମୁଦାୟ ପରିମାଣ । ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସମର୍ଥନ କରେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଅଧିକ ଦର ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଦରରେ ଏକ ଅଧିକ ପରିମାଣର ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବେ । ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ସତ, ତେବେ ଏହା ସମସ୍ତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସତ । ଏହି ସମ୍ପର୍କ ଚିତ୍ର ୪.୨ ରେ ଥିବା ଉଦାହରଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଦୁଇଟି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚାହିଦା ବକ୍ର ଏବଂ ବଜାର ଚାହିଦା କୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯାହା ଦୁଇଟି ବକ୍ରକୁ ଏକାଠି ଯୋଡି ଆକଳନ କରାଯାଏ ।

ଚିତ୍ର ୪.୨ ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର

ପ୍ରଥମ ଉପଭୋକ୍ତା ଏକକ ପିଛା ଦର(ଟଙ୍କାରେ)

ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପଭୋକ୍ତା ଏକକ ପିଛା ଦର(ଟଙ୍କାରେ)

ବଜାର ଚାହିଦା ଏକକ ପିଛା ଦର(ଟଙ୍କାରେ)

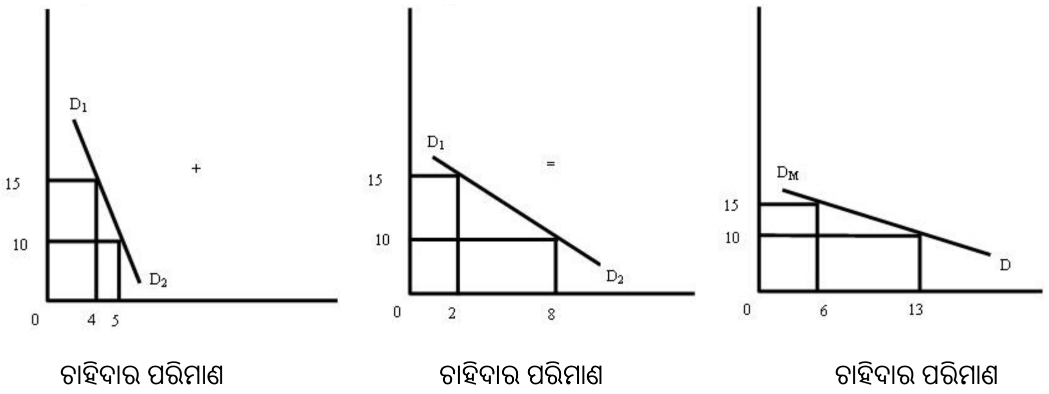

ଏକ ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ହେଉଛି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜାରର ସମସ୍ତ ଉପଭୋକ୍ତା ବିଭିନ୍ନ ଦରରେ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଏବଂ ସକ୍ଷମ ପରିମାଣର ମିଶ୍ରଣ । ଯଦି ଆମେ ଏହି ବଜାରର ସମସ୍ତ ଉପଭୋକ୍ତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦରରେ କେତେ ପରିମାଣରେ କିଣିବେ, ତେବେ ଚିତ୍ର ୪.୨ ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ପରି ଆମର ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ହୋଇପାରେ। ଚିତ୍ର ୪.୨ରେ ଥିବା ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ଦର୍ଶାଉଛି ଯେ ୧୫ ଟଙ୍କା ଦରରେ ବଜାର ଚାହିଦା ପ୍ରଥମ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ ୪ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ ୨ ରହିବ, ଯାହା ବଜାର ଚାହିଦା ଭାବରେ ମୋଟ ୬ ୟୁନିଟ୍ ପ୍ରଦାନ କରିବ । ସେହିଭଳି ୧୦.୦୦ ଟଙ୍କାରେ ମୋଟ ବଜାର ଚାହିଦା ୧୩ ୟୁନିଟ୍ ରହିଛି।

ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ରର ଉତ୍ପତ୍ତି ଦେଖାଇବାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉପାୟ ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତା ଚାହିଦା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ସମୀକରଣ ମାଧ୍ୟମରେ । ତିନୋଟି ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ନିମ୍ନଲିଖିତ ତିନୋଟି ସମୀକରଣକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ:

ଉପଭୋକ୍ତା 1: $P = 12 - Q_1$
ଉପଭୋକ୍ତା 2: $P = 10 - 2Q_2$
ଉପଭୋକ୍ତା 3: $P = 10 - Q_3$

ସାରଣୀ ୪.୨ ରେ ଥିବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ସହିତ ସୁସଙ୍ଗତ କି ନାହିଁ ତାହା ଯାଞ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମୀକରଣରେ Q (ଯେପରିକି Q = 4) ର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ବଦଳାଇବା ଉଚିତ୍ । ବର୍ତ୍ତମାନ, ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ପାଇଁ ଏକ ସମୀକରଣ ପାଇବା ପାଇଁ ଏହି ତିନୋଟି ଚାହିଦା ଫଳନକୁ ଏକାଠି ଯୋଡନ୍ତୁ। ଏପରି କରିବା ସମୟରେ ସାବଧାନ ରୁହନ୍ତୁ। କେତେବେଳେ କ'ଣ ଏକାଠି ହେବ ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ନକରି କେବଳ ସମୀକରଣ ଯୋଡିବାର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଯାଏ । ସାରଣୀ ୪.୨ରେ, ଏହା ସହଜରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦରରେ ବିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ପରିମାଣ ଯୋଡାଯାଇଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ୬ ଟଙ୍କା ଦରରେ ଉପଭୋକ୍ତା ନମ୍ବର ୧, ଛଅଟି ୟୁନିଟ୍ (Q_1= ୬), ଉପଭୋକ୍ତା ନମ୍ବର ୨, ଦୁଇଟି ୟୁନିଟ୍ (Q_2= ୨) ଏବଂ ଉପଭୋକ୍ତା ନମ୍ବର ୩, ଚାରିଟି ୟୁନିଟ୍ (Q_3= ୪) କିଣିବେ। ଅର୍ଥାତ୍ ୬ ଟଙ୍କା ଦରରେ ମୋଟ ବଜାର ଚାହିଦା ହେଉଛି ୧୨ ୟୁନିଟ୍ (୬+୨+୪= ୧୨)। ମନେ ରଖିବାକୁ ଥିବା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେ ପରିମାଣଗୁଡିକ ଯୋଡାଯିବ; ଦର ନୁହେଁ।

ଦିଆଯାଇଥିବା ତିନୋଟି ଚାହିଦା ସମୀକରଣ ଯୋଡିବା ପାଇଁ, ଆମକୁ ପ୍ରଥମେ Q ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ସମାଧାନ କରିବାକୁ ହେବ କାରଣ ଆମେ ପରିମାଣଗୁଡିକ ଯୋଡିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ (ଅର୍ଥାତ୍, ଆମେ ଫଳନଗୁଡ଼ିକୁ ଆନୁଭୂମିକଭାବରେ ଯୋଡିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ, ତେଣୁ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆନୁଭୂମିକ ଅକ୍ଷରେ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଚଳ ପାଇଁ ସମାଧାନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ)। P ର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ Q ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚାହିଦା ଫଳନଗୁଡିକର ସମାଧାନ କରିବା (ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ 1, 2 ଏବଂ 3 ପାଇଁ), ଆମର ଅଛି-

$Q_1=12-P$

$Q_2=5–0.5P$

$Q_3=10–P$

ଏହି ସମୀକରଣଗୁଡିକ ଯୋଡିବା ଦ୍ୱାରା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଫଳାଫଳ ମିଳିଥାଏ:

$Q_1 + Q_2 + Q_3 = 27 - 2.5P$

ଏବଂ ବଜାର ଚାହିଦା $Q_M = Q_1 + Q_2 + Q_3$ ଯହିଁରେ Q_M ହେଉଛି ବଜାର ଚାହିଦା,

$Q_M = 27 - 2.5P$

Q_M ସମୁଦାୟ ଚାହିଦା ପରିମାଣ ଅଟେ ।

ଏହା ହେଉଛି ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ପାଇଁ ବୀଜଗଣିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ପ୍ରତିଲୋମ ଚାହିଦା ଫଳନ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ P ପାଇଁ ଏହି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଧାନ କରିପାରିବା:

$P = 10.8 - 0.4Q_{M1}$

ବର୍ତ୍ତମାନ, ବଜାର ଚାହିଦା ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଏହି ରୂପ ସାରଣୀ ୪.୨ ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ସହିତ ସୁସଙ୍ଗତ କି ନାହିଁ ତାହା ଯାଞ୍ଚ କରନ୍ତୁ।

ସାରଣୀ ୪.୨: ବଜାର ଚାହିଦା ସୂଚୀର ଉତ୍ପତ୍ତି

ଦର	Q_1	Q_2	Q_3	Q_M
10	2	0	0	2
8	4	1	2	7

6	6	2	4	12
4	8	3	6	17
2	10	4	8	22

ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ଦର୍ଶାଉଛି ଯେ କ୍ରୟ ପରିମାଣ ୧୨ରୁ ୨୨ କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ କାରଣ ମୂଲ୍ୟ ୬.୦୦ ଟଙ୍କାରୁ ୨.୦୦ ଟଙ୍କାକୁ ଖସିଯାଏ । ଏହାକୁ *ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ* କୁହାଯାଏ । ଦର ହ୍ରାସ ପାଉଥିବାରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଦାବି ହେଉଛି। ଦର ବଢୁଥିବାରୁ କମ୍ ପରିମାଣର ଚାହିଦା ହେଉଛି। *ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ* କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚାହିଦା ପାଇଁ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କାରଣରୁ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା ତଥା ବଜାର ଚାହିଦା ପାଇଁ ଏହା ସତ୍ୟ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୂଲ୍ୟରେ କେତେ କିଣାଯିବ ତାହା କ'ଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ? ଦାମ୍ ଅଧିକ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ୧୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବ ତୁଳନାରେ ଏବେ କାହିଁକି ଅଧିକ ଟେଲିଭିଜନ କିଣାଯାଉଛି? ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବ ବର୍ଷ ଗୁଡ଼ିକ ତୁଳନାରେ ଆଜି ଅଧିକ ପେପରବ୍ୟାକ୍ ବହି କାହିଁକି କିଣାଯାଉଛି? ଚାହିଦାର ନିର୍ଧାରକମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଆଯାଏ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୨

1. ଯେହେତୁ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା ବକ୍ର ହେଉଛି $P = 200 - 4Q$ ।

   a) ଜାଣନ୍ତୁ ଏହି ଉପଭୋକ୍ତା ୨୦ ଟଙ୍କା ଦରରେ କେତେ ପରିମାଣ କିଣିବେ ।
   b) ଧରନ୍ତୁ ଦର ୬୦ ଟଙ୍କାକୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ଉପଭୋକ୍ତା ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେ କିଣିବେ?
   c) ଏହା ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କିମ୍ବା ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବ କି? କାହିଁକି?

....

....

....

....

2. ଧରନ୍ତୁ ତିନୋଟି କ୍ଷେତ୍ରମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ନିମ୍ନରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି:
   କ୍ଷେତ୍ର 1 ଚାହିଦା: $Q = 307 - 5P$
   କ୍ଷେତ୍ର 2 ଚାହିଦା: $Q = 204 - 3P$
   କ୍ଷେତ୍ର 3 ଚାହିଦା: $Q = 500 - 9P$

ତିନୋଟି ଅଞ୍ଚଳର ସମୁଦାୟ ଚାହିଦା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୪.୫ ଚାହିଦାର ନିର୍ଧାରକ

ଆମେ କିଣିବାକୁ ବାଛିଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବାର ବଣ୍ଡଲ ବିଷୟରେ ଅନେକ ଶକ୍ତି ଆମର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରନ୍ତି | ମ୍ୟାନେଜରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବୁଝିବା ଜରୁରୀ ଯାହା ସେମାନଙ୍କ ସଂସ୍ଥାର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକୁ ଉନ୍ନତ କରୁଥିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ । ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଢାଞ୍ଚାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଏବଂ ମାପିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଏଭଳି ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ସମ୍ଭବତଃ ଅସମ୍ଭବ । ତଥାପି, ଏହି ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପସମୂହ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ, ଚାହିଦାର ସାମଗ୍ରିକ ସ୍ତର ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆୟ, ଉତ୍ପାଦ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ମନୋଭାବ କିମ୍ବା ଭାବନା, ସମ୍ପର୍କିତ ସାମଗ୍ରୀର ଦର, ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ଏବଂ ବଜାରରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ଏହାକୁ ପ୍ରାୟତଃ ଚାହିଦାର ନିର୍ଧାରକ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । **ଚାହିଦା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀ** ହେଉଛି ସେହି କାରକ ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦରରେ କେତେ କିଣାଯିବ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ | ଯେହେତୁ ସମୟ କ୍ରମେ ଏହି ନିର୍ଧାରକଗୁଡିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ଚାହିଦାର ସାମଗ୍ରିକ ସ୍ତର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରେ । ଏହି କାରଣଗୁଡିକରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେତୁ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଅଧିକ କିମ୍ବା କମ୍ ଯେକୌଣସି ଦରରେ କ୍ରୟ କରାଯାଇପାରେ ।

ସମଗ୍ର ଚାହିଦା ବକ୍ରର ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ଦ୍ୱାରା ଏଭଳି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଏ । ଯଦି ଚାହିଦା ବକ୍ର ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ବୋଲି ଆମେ କହୁଛୁ। ଏହା ଚିତ୍ର 4.3a ରେ ମୂଳ ଚାହିଦା D_1D_1 ରୁ ଉଚ୍ଚ ଚାହିଦା D_2D_2 କୁ ଏକ ପଦକ୍ଷେପ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ମୂଳ ଚାହିଦା ବକ୍ରକୁ ମୃଦୁ ପାନୀୟର ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ । ଚାହିଦାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ତରକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଗ୍ରାହକମାନେ ୧୫.୦୦ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ ୬,୦୦୦ ମୃଦୁ ପାନୀୟ କିଣିବେ। ଚାହିଦା ବଢ଼ିଲେ

ଚିତ୍ର 4.3a: ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି

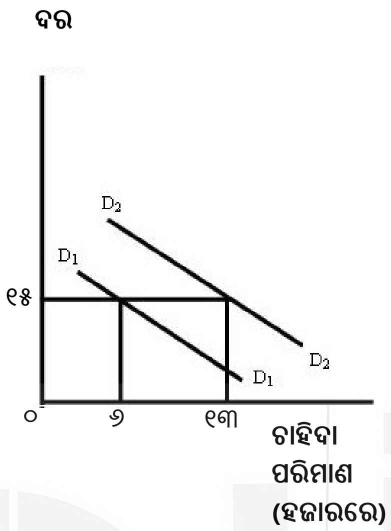

ଚିତ୍ର 4.3b: ଚାହିଦା କମିଲା

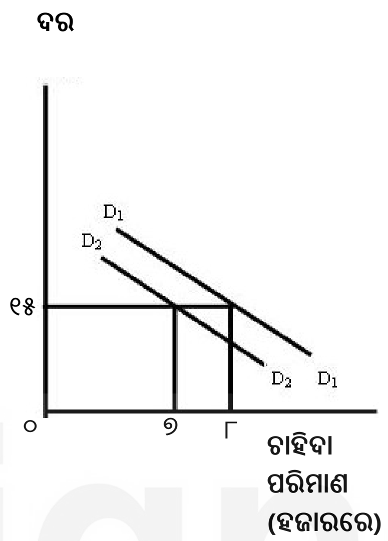

ଅଧିକ ଚାହିଦା ଥିବାରୁ ଗ୍ରାହକମାନେ ମୂଳ ଚାହିଦା ରେ ୬,୦୦୦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ୧୩,୦୦୦ ମୃଦୁ ପାନୀୟ କିଣିବେ।

ଚାହିଦା ହ୍ରାସକୁ ସମଗ୍ର ଚାହିଦା ବକ୍ରକୁ ବାମ ପଟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରି ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ । ଚିତ୍ର 4.3b ରେ, ଏହା ମୂଳ ଚାହିଦା D1D1 ରୁ ନିମ୍ନ ଚାହିଦା D2D2 କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଛି। ପ୍ରଥମେ ୧୩ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ ୮ ହଜାର ମୃଦୁ ପାନୀୟ କିଣାଯାଇଥିବା ବେଳେ ଚାହିଦା କମିବା ପରେ ମାତ୍ର ୭ ହଜାର ମୃଦୁ ପାନୀୟ କିଣାଯାଇଥାଏ।

ଏହା ଦେଖିବା ଜରୁରୀ ଯେ ଚାହିଦାରେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କିପରି ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥାଏ ସେ ବିଷୟରେ ଆମେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲୁ | ଦର ବଦଳିବା ସହିତ ଲୋକମାନେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଚାହିଦାବକ୍ର ରେ ବେଶୀ କିମ୍ବା କମ୍ କିଣୁଛନ୍ତି। ଚିତ୍ର 4.1 ରେ A* ରୁ B* କୁ ଗତି ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦର୍ଶାଏ। ଏହା ସମଗ୍ର ଚାହିଦା ବକ୍ରରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ନୁହେଁ, ଯେପରିକି ଚିତ୍ର 4.3a ଏବଂ 4.3b ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଯେତେବେଳେ ସମଗ୍ର ଚାହିଦା ବକ୍ର ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହୁଏ, ଚାହିଦାରେ *ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ* । ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ଭଳି କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି *ଆୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ରୁଚି ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆଶାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ବଜାରରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ* ଇତ୍ୟାଦି । ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ଏହି ଚଳଗୁଡିକୁ *ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ଚଳ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ* ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

ଧରନ୍ତୁ ଆପଣ ଆଜିର ଖବରକାଗଜରେ ପଢିଛନ୍ତି ଯେ ଅଧିକ ଗାଜର ଚାହିଦା ହେଉଥିବାରୁ ଗାଜର ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ତେବେ ଆସନ୍ତାକାଲି ଆପଣ ପଢନ୍ତୁ ଯେ ଗାଜରର ବଢୁଥିବା ଦର ସାଧାରଣ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଗାଜର ଚାହିଦାକୁ ବହୁତ ହ୍ରାସ କରିଛି କାରଣ ଗ୍ରାହକମାନେ ଆଳୁ ଏବଂ ମଟର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ଦୁଇଟି ବୟାନ ପରସ୍ପରର ବିରୋଧୀ ବୋଲି ଜଣାପଡିଛି । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି ବଢୁଥିବା ଦରକୁ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ସହ ଯୋଡିବା; ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ସହିତ ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିକୁ ଯୋଡ଼ିଥାଏ। ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୪.୬ ଚାହିଦାର ଏକ ନିର୍ଧାରକ ଭାବରେ ଉତ୍ପାଦର ଦର

ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ଯେ ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଅଧିକ ଦର ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଦରରେ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଏବଂ ସକ୍ଷମ ହେବେ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା ସମଗ୍ର ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ଚାହିଦା କିମ୍ବା ବିକ୍ରୟ କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା ସମୟରେ, ଜଣେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବିଶ୍ଳେଷକ କିମ୍ବା ପରିଚାଳକ ପ୍ରଥମେ ବିଚାର କରିବେ ତାହା ହେଉଛି ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଦର । ଯଦି ଇନଭେଣ୍ଟରି ତିଆରି ହୋଇଛି, ତେବେ ଚାହିଦା ଥିବା ପରିମାଣକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ବିଚାର କରିପାରେ। ଏହା କରିବାର ଏକ ଲୋକପ୍ରିୟ ଉପାୟ ପାଲଟିଛି ରିହାତି । କାର୍, ଘରୋଇ ଉପକରଣ, ଖେଳନା ଏବଂ ଏପରିକି ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଁ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାରର ରିହାତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି। ଏଭଳି ରିହାତି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କ୍ରୟ ଦର ହ୍ରାସ କରିବାର ଏକ ଉପାୟ ଏବଂ ଏହା ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାହକମାନେ ଚାହୁଁଥିବା ପରିମାଣକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ଏକ ଉପାୟ ଅଟେ ଯାହା ଅତିରିକ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ କୁ ହଟାଇବା ପରେ ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଏଡାଇ ଦିଆଯାଏ । ଦର ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ତରକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରିହାତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଶେଷ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଥାଏ। ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ, ଏହାକୁ *ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ* କୁହାଯାଏ । ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦର ହ୍ରାସ ପାଉଥିବାରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଚାହିଦା ହେଉଛି।

୪.୭ ଚାହିଦାର ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭାବରେ ଆୟ

ଅପରପକ୍ଷରେ, ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ଚଳ, ଯେପରି ନାମ ସୂଚିତ କରେ, ଚାହିଦା ବକ୍ରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ। ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ସେବାକୁ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ *ସ୍ୱାଭାବିକ ସାମଗ୍ରୀ* ବୋଲି କୁହନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଏପରି ଜିନିଷ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆୟ ବଢିବା ସହିତ ବ୍ୟବହାର ବଢିଥାଏ ଏବଂ ଏହାର ବିପରୀତ ମଧ୍ୟ ସତ ଅଟେ । ବାସ୍ତବରେ, ଏକ ଚାହିଦା ଫଳନ ଖୋଜିବା ବିରଳ ଅଟେ ଯେଉଁଥିରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଭାବରେ ଆୟର କିଛି ପରିମାପ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆୟ ବଢିବା ସହିତ ବ୍ୟବହାର ବଢିଥାଏ ତାକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ସାମଗ୍ରୀ କୁହାଯାଏ । ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆୟ ବଢିବା ସହିତ ବ୍ୟବହାର ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ନିମ୍ନମାନର *ସାମଗ୍ରୀ କୁହାଯାଏ*।

ଉତ୍ପାଦ ଚାହିଦା ଏବଂ ଆୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସମ୍ପର୍କ ହେଉଛି ଏକ କାରଣ ଯେ ମୋଟ ଘରୋଇ ଉତ୍ପାଦ (ଜିଡିପି) ସ୍ତର ଏବଂ ଜିଡିପିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉପରେ ଏତେ ଜାତୀୟ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଏ । ଜିଡିପି ହେଉଛି ଅର୍ଥନୀତିରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ଆୟର ସବୁଠାରୁ ବ୍ୟାପକ ପରିମାପକ । ଚାହିଦା ବିଶ୍ଳେଷଣରେ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆୟ କିମ୍ବା ଅବଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆୟ ପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକ ପ୍ରାୟତଃ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଏହି ପଦକ୍ଷେପଗୁଡ଼ିକ ଜିଡିପି ସହିତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ । ତେଣୁ ଜିଡିପିର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଧାରାକୁ ଦେଖିଲେ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା କ'ଣ ହୋଇପାରେ ତାହା ବୁଝିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ।

୪.୮ ଚାହିଦା ନିର୍ଣ୍ଣୟକ ଭାବରେ ସ୍ୱାଦ ଏବଂ ପସନ୍ଦ

ଆମେ ସମସ୍ତେ କିଛି ଜିନିଷକୁ ପସନ୍ଦ କରିଥାଉ ଏବଂ ଅନ୍ୟକୁ ନାପସନ୍ଦ କରିଥାଉ । ସମାନ ପରିବେଶରେ ବଢୁଥିବା ଏକ ଯୋଡ଼ି ସମାନ ଯାଆଁଳା ପିଲାଙ୍କର ସେମାନେ କିଣୁଥିବା ଜିନିଷରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପସନ୍ଦ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ପସନ୍ଦଗୁଡିକ କିପରି ଗଠିତ ହୁଏ ଏବଂ କ'ଣ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ତାହା ଜାଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ | ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ, ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ ଏବଂ ସାମାଜିକ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ବିଶ୍ଲେଷକମାନଙ୍କୁ ପସନ୍ଦ କିପରି ଗଠନ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଏ ତାହା ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବହୁତ କିଛି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି |

ପ୍ରାଥମିକତା ଢାଞ୍ଚା ବିଷୟରେ ଆମର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ। ପସନ୍ଦ ଏବଂ ପସନ୍ଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବାର ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ । ସ୍ୱାଦ ଏବଂ ପସନ୍ଦରେ ଏଭଳି ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଭିନ୍ନ ବଜାରକୁ କିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ତାହା ସମସ୍ତେ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅଟୋମୋବାଇଲ ବଜାର କୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ୧୯୫୦ ଏବଂ ୧୯୬୦ ଦଶକରେ ଲୋକମାନେ ବଡ଼, ଶକ୍ତିଶାଳୀ କାର୍ କୁ ପସନ୍ଦ କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ୧୯୭୦ ଦଶକରେ, ଛୋଟ, କମ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ, କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ଇନ୍ଧନ-ଦକ୍ଷ କାର୍ ସପକ୍ଷରେ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଢାଞ୍ଚା ବଦଳିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କିଛି ଅଂଶରେ, କାର୍ ପାଇଁ ପସନ୍ଦ ଢାଞ୍ଚାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଜୀବନଶୈଳୀ ର

କାରଣ ସହିତ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହୋଇପାରେ, ଯେପରିକି ସ୍ପୋର୍ଟିୟର ଏବଂ ସମ୍ବଳ ସଂରକ୍ଷଣ ସହିତ ଅଧିକ ଜଡ଼ିତ ।

ଡ୍ରାଇଭିଂ ଏବଂ ପାର୍କିଂରେ ସହଜତା ଭଳି ସୁବିଧାଜନକ କାରଣ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରେ । ଜନସଂଖ୍ୟାଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ବିଶେଷକରି ଛୋଟ ପରିବାର ପ୍ରତି ଏକ ଧାରା ମଧ୍ୟ କିଛି ପ୍ରଭାବ ପକାଇପାରେ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ, ଇନ୍ଧନ-ଦକ୍ଷ କାର୍ ପ୍ରତି ପ୍ରାଥମିକତା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଛୋଟ କାର୍ ଗୁଡ଼ିକର ଚାହିଦାକୁ ଡାହାଣ ଦିଗକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବ (ଚିତ୍ର 4.3a ଦେଖନ୍ତୁ)। ଅପରପକ୍ଷେ, ଧୂମପାନ ପ୍ରତି ସାମାଜିକ ମନୋଭାବ ବଦଳିଯାଇଛି ଏବଂ ତେଣୁ କେହି ଆଶା କରିବେ ଯେ ସିଗାରେଟ୍ ର ଚାହିଦା ବାମ ପଟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି (ଚିତ୍ର 4.3b ଦେଖନ୍ତୁ)। ସେହିପରି ଶବ୍ଦ ଓ ପରିବେଶ ପ୍ରଦୂଷଣ ସମ୍ପର୍କରେ ସଚେତନତା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ଦୀପାବଳି ପାଳନ ସମୟରେ ବାଣର ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇଛି।

ଆମେ ଯେତିକି ଭାବିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ ଯେ ଆମେ ନିଜ ମନକୁ ଜାଣୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ର ପ୍ରଭାବ ବିନା ଆମର କ୍ରୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଜେ ନେଇଥାଉ, ଆମେ ସମ୍ଭବତଃ ବିଭିନ୍ନ ସହକର୍ମୀ ଗୋଷ୍ଠୀଦ୍ୱାରା ବହୁତ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାଉ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ଆମେ କାମ କରୁ, ସହପାଠୀ, ରୁମମେଟ୍, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ଆମେ ସାମାଜିକତା କରିଥାଉ, ପଡ଼ୋଶୀ ଇତ୍ୟାଦି । ପୋଷାକ, ମନୋରଞ୍ଜନ, କଲେଜ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ, ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଜିନିଷ ବିଷୟରେ ଆମର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଏହି ସହକର୍ମୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାଏ ।

ବ୍ୟବସାୟିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ, ବିଜ୍ଞାପନ ହେଉଛି ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ରୁଚି ଏବଂ ପସନ୍ଦ ଗଠନ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ କାରଣ | ଆମେ ବିଜ୍ଞାପନକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ସୂଚନାମୂଳକ କିମ୍ବା ମୁଖ୍ୟତଃ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ବୋଲି ଭାବିପାରିବା | କୌଣସି ଉତ୍ପାଦ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସୂଚନାଗତ ବିଜ୍ଞାପନ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଛି: ଏହା କିପରି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଏହାର ମୂଲ୍ୟ କେତେ, ଆପଣ ଏହାକୁ କେଉଁଠାରେ କିଣିପାରିବେ, ଏହାର କେଉଁ ଗୁଣ (ଆକାର, ଓଜନ, ଇତ୍ୟାଦି)। ଖବରକାଗଜ ବିଜ୍ଞାପନରେ ପ୍ରାୟତଃ ସବୁଠାରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସୂଚନାମୂଳକ ଉପାଦାନ ରହିଥାଏ । ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ତରଫରୁ ସିଧାସଳଖ କ୍ରୟ କ୍ରିୟା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ସେଗୁଡିକ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଛି ।

ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ବିଜ୍ଞାପନଗୁଡିକ ଏକ ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ସେବାର ଛବିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ପାଇଁ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଛି। ସେମାନେ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦକୁ କିଣିଲେ ଆମେ କିପରି ଅନୁଭବ କରିବୁ ତାହାର ସକାରାତ୍ମକ ଚିତ୍ର ଉତ୍ତୋଳନ କରି ଉତ୍ପାଦରୁ ଆମକୁ ମିଳୁଥିବା ସନ୍ତୋଷକୁ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଟେଲିଭିଜନ କିମ୍ବା ସୋସିଆଲ ମିଡିଆ ବିଜ୍ଞାପନ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ। ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ କେତେ ବ୍ୟବହାରଯୋଗ୍ୟ ସୂଚନା ଦିଅନ୍ତି? ସାଧାରଣତଃ ଅଧିକ ନୁହେଁ। ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦର ନାମ କୁହନ୍ତି; ଏହାର ସେବନକୁ ଖୁସି, ସୁସ୍ଥ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ (ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି) ସହିତ ଯୋଡନ୍ତୁ; ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ, ସେହି ଉତ୍ପାଦ ସପକ୍ଷରେ ଆପଣଙ୍କ ପସନ୍ଦ ଢାଞ୍ଚାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ଭାବମୂର୍ତ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା

କରନ୍ତୁ। ଏଭଳି ବିଜ୍ଞାପନର ଏକକ ପ୍ରଦର୍ଶନ ସାଧାରଣତଃ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ସେହି ବିଜ୍ଞାପନ ଏବଂ ସମାନ ବିଜ୍ଞାପନର ବାରମ୍ବାର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପସନ୍ଦକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଇଛି ।

ମାପ ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ଚାହିଦା-ରୁଚି ଏବଂ ପସନ୍ଦର ଏହି ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଜଣେ ବିଶ୍ଳେଷକଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ଭାଳିବା ସବୁଠାରୁ କଷ୍ଟକର ଅଟେ । ସ୍ୱାଦ ଏବଂ ପସନ୍ଦକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ଜିନିଷକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା କଷ୍ଟକର ଅଟେ, ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଚିହ୍ନଟ ହୋଇଥିବା ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକୁ ମାପିବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର ଅଟେ । ଚାହିଦାର ଏହି ନିର୍ଣ୍ଣାୟକକୁ ହିସାବ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରୟାସର ଉପାୟଗୁଡିକ ବେଳେବେଳେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୪.୯ ଚାହିଦା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀ ଭାବରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦର

ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦକୁ କେତେ କିଣନ୍ତି ତାହା ଅନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ କିମ୍ବା ସେବା ପାଇଁ ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିବା ଦର ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇପାରେ । ଚିତ୍ର 4.4a ଏବଂ 4.4b ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବାର ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରେ ଚାହିଦା ବକ୍ର ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ଦର୍ଶାଏ। ଉଭୟ ରେଖା ସ୍ୱୟଂ-ବ୍ୟାଖ୍ୟାମୂଳକ ଅଟେ । ପୂର୍ବରୁ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା ଯେ ୧୯୭୦ ଦଶକରେ ପେଟ୍ରୋଲ ଦର ବୃଦ୍ଧି ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ବଡ଼ ବନାମ ଛୋଟ କାରର ଚାହିଦା ଉପରେ କିଛି ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ପେଟ୍ରୋଲ ଏବଂ କାର୍ ହେଉଛି ପରିପୂରକ ସାମଗ୍ରୀ; ସେମାନେ ଏକାଠି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ ଅଟନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ପେଟ୍ରୋଲ ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା, ଅଟୋମୋବାଇଲ ବଜାର ଉପରେ ଅତି କମରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରଭାବ ପଡିଥିଲା । ପ୍ରଥମତଃ, ଗ୍ୟାସର ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ ଡ୍ରାଇଭିଂ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିଥିଲା, ଏବଂ ଏହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଗାଡି ଚଳାଇବାପାଇଁ ମୋଟ ମାଇଲ ସଂଖ୍ୟା ହ୍ରାସ କରିଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ବଡ଼ କାର୍ ତୁଳନାରେ ଛୋଟ, ଅଧିକ ଇନ୍ଧନ କ୍ଷମତା ସମ୍ପନ୍ନ କାର୍ ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇଥିଲା।

ଏହି ସମ୍ପର୍କକୁ ଅଧିକ ସାଧାରଣ ଶବ୍ଦରେ କୁହାଯାଇପାରେ । ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଆମେ ଦୁଇଟି ଦ୍ରବ୍ୟ, A ଏବଂ B କୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁ, ଏବଂ B A ର ପରିପୂରକ ଅଟେ । ଯଦି B ର ଦର ବଢିଯାଏ, ତେବେ ଆମେ ଆଶା କରିପାରିବା ଯେ A ପାଇଁ ଚାହୁଁଥିବା ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଇବ । କାହିଁକି? କାରଣ ଦ୍ରବ୍ୟ B ର ଦର ବଢିବା ସହିତ ଚାହିଦା ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଏହାର ଚାହିଦା ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏବେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କମ୍ ଦରରେ ବି କିଣିଥାନ୍ତେ ସେମାନେ ଆଉ ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ କ୍ରୟ କରୁନାହାନ୍ତି। ଏହି ସମାନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ A ପାଇଁ ଆଉ କୌଣସି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ, କାରଣ A କେବଳ B ସହିତ ମିଶି ଏକ ଭଲ ଉପଯୋଗୀ ଥିଲା । ତେଣୁ ଏ'ର ଚାହିଦା ପରିମାଣ ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ। ଏହାର ବିପରୀତ କଥା ମଧ୍ୟ ସତ: ଯଦି B ର ମୂଲ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଏ, ତେବେ A ର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ। ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବା ଉଚିତ ଯେ ବ୍ୟବସାୟ ବିଶ୍ଳେଷକମାନେ କାହିଁକି କେବଳ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦର ଦର ବିକ୍ରି ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତିତ ନୁହଁନ୍ତି ବରଂ ପରିପୂରକ ଉତ୍ପାଦର ଦରର ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତିତ ।

ଚିତ୍ର 4.4: ବିକଳ୍ପ ଏବଂ ପରିପୂରକ ପାଇଁ ଚାହିଦା ବର୍ଣ୍ଣ

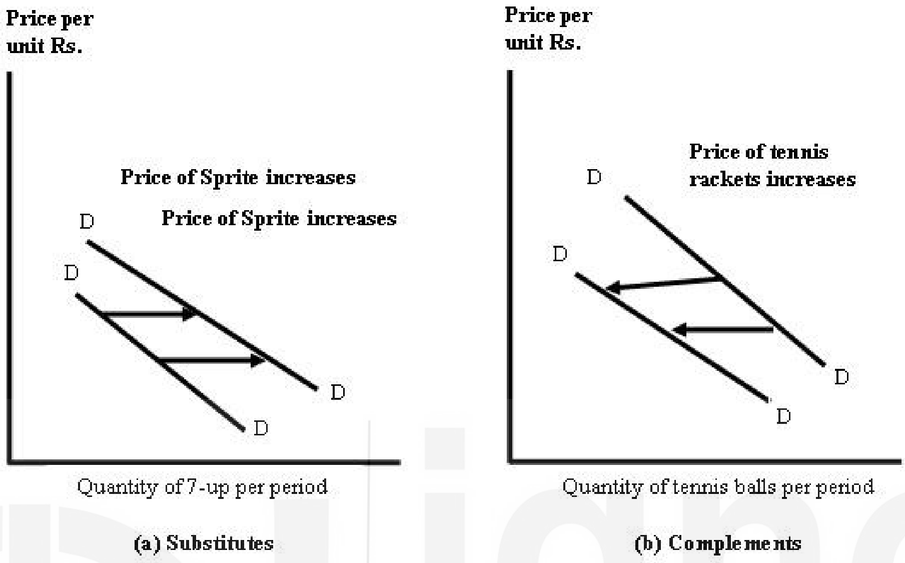

(a) Substitutes (b) Complements

କଫିର ଚାହିଦା ଉପରେ ଚା'ର ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ର କ'ଣ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଆପଣ ଆଶା କରିବେ? ଏଗୁଡ଼ିକ ବିକଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀ। ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେ ଅନୁମାନ କରିଥାଉ ଯେ ଲୋକମାନେ ଚା' ଓ କଫିକୁ ସମାନ ଢଙ୍ଗରେ ଦେଖନ୍ତି; କିଛି ଲୋକ ଦୁଇଟି ପାନୀୟର ଦର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇବାର ସୁବିଧା ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ପିଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହେବେ । ଯଦି ଚା'ର ଦର ବଢ଼ିବ ତେବେ କଫିର ଚାହିଦା ମଧ ବଢ଼ିବ ବୋଲି ଆମେ ଆଶା କରୁଛୁ । କାହିଁକି? ଚା'ର ଦାମ୍ ବଢ଼ିଲେ କମ୍ ଲୋକ ଚା' ପିଅନ୍ତି (ଚାହିଦା ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ)। ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଏବେ ସେମାନେ ପିଉଥିବା ଚା'ର ବିକଳ୍ପ ନେବେ ଏବଂ ଏହା କଫିର ଚାହିଦା ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ଭାବରେ ଦେଖାଯାଉଛି । ସାଧାରଣତଃ, ଯଦି ଆମ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦ ଅଛି, *ସି* ଏବଂ *ଡି*, ଯାହା ବିକଳ୍ପ ଅଟେ, ଆମେ ଆଶା କରିପାରିବା ଯେ *ସି* (କିମ୍ବା *ଡି*) ର ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି *ଡି* (କିମ୍ବା *ସି*)ର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି କରିବ।

ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ବିଶ୍ଳେଷକମାନେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ମୂଲ୍ୟ କୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ଅଛନ୍ତି ଯାହା ସେମାନେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁଥିବା ଉତ୍ପାଦକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ । ଉଭୟ ପରିପୂରକ ଏବଂ ବିକଳ୍ପ ଉତ୍ପାଦର ମୂଲ୍ୟ ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇପାରେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ, ଆମେ ଦେଖିବୁ ଯେ ଚାହିଦାର ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ-ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ନାମକ ଏକ ମାପ କିପରି ଦୁଇଟି ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିପୂରକ, ବିକଳ୍ପ କିମ୍ବା କୌଣସି ନୁହେଁ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବ ।

୪.୧୦ ଚାହିଦାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିର୍ଧାରକ

କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଉପରେ କିଛି ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିବା ସମସ୍ତ ଜିନିଷକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଏକ ସ୍ମରଣୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ | ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା, ଚାରିଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଛି: ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଦର, ଆୟ, ସ୍ୱାଦ ଏବଂ ପସନ୍ଦ, ଏବଂ ପରିପୂରକ କିମ୍ବା ବିକଳ୍ପ ଉତ୍ପାଦର ଦର। ବିଭାଗ ୪.୬ରେ ଆହୁରି ଅନେକଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଥିଲା, ଯାହା ଚାହିଦାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା। ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣ ପ୍ରଭାବର ଦିଗ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି କରିବ ନା ହ୍ରାସ କରିବ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହେବେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଉତ୍ପାଦର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି କରିଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଜନସଂଖ୍ୟାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ଚାହିଦାର ନିର୍ଧାରକ ଭାବରେ ଦେଖନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପରିବର୍ତ୍ତିତ ବୟସ ବଣ୍ଟନ, ବିଭିନ୍ନ ବଜାର ଉପରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଭାବ ପକାଇପାରେ । ଜନସଂଖ୍ୟାରେ ୬୫ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କ ବଢୁଥିବା ଅନୁପାତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଉତ୍ପାଦ ଭଳି ଜିନିଷର ଚାହିଦା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜନସଂଖ୍ୟାଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଭୌଗୋଳିକ ବିତରଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରେ । ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା ଉପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଚିନ୍ତା କରିପାରନ୍ତି ।

୪.୧୧ ସାରଣୀ

ଚାହିଦା ବିଶ୍ଳେଷଣ ହେଉଛି ବ୍ୟବସାୟନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକ ଆବଶ୍ୟକ ସୂଚନାଗତ ସାଧନ କାରଣ, ଏକ ଅର୍ଥରେ, ଚାହିଦା ମୂଳତଃ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ଯେ କ'ଣ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯିବ ଏବଂ କେଉଁ ଦରରେ। ତଦନୁଯାୟୀ, ବ୍ୟବସାୟଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ସେବାର ଚାହିଦା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ କାରଣ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ଚାହିଦା ବିଶ୍ଳେଷଣ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

ଚାହିଦା ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଅଧିକ ଦର ତୁଳନାରେ କମ୍ ଦରରେ ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବାର ଅଧିକ ୟୁନିଟ୍ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଏବଂ ସକ୍ଷମ ହୁଅନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ଜିନିଷ ସ୍ଥିର ରହିଥାଏ ।

ଚାହିଦାର ନିୟମ ଦୁଇଟି ପ୍ରଭାବରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଏ: ଆୟ ଏବଂ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ । *ଆୟ ପ୍ରଭାବ* ରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜେଟ୍ ଦିଆଗଲେ, କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଦର ବୃଦ୍ଧି ଅନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ କମ୍ ଆୟ କରିଥାଏ । *ପ୍ରତିବଦଳ ପ୍ରଭାବ* କହୁଛି ଯେ ଗ୍ରାହକମାନେ ଅଧିକ ଦାମୀ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଶସ୍ତା ସାମଗ୍ରୀ ବଦଳାଉଛନ୍ତି।

ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ହେଉଛି ବଜାରରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦାର ଅନୁରୂପ ମିଶ୍ରଣ । ବଜାର ଚାହିଦା ବକ୍ର ଏକ ଉତ୍ପାଦର ମୋଟ ଚାହିଦା ପରିମାଣକୁ ଏହାର ନିଜ ଦର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ କରେ ଯେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଦର, ସେହି ବଜାରରେ କ୍ରୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୋଟ ଆୟ ଏବଂ ଏହାର ବିତରଣ, ସ୍ୱାଦ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଚଳ ସ୍ଥିର ରହିଥାଏ ।

ଯେ କୌଣସି ବଜାରରେ ଚାହୁଁଥିବା ସମୁଦାୟ ପରିମାଣ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଉତ୍ପାଦର ଦର, ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଉତ୍ପାଦର ଦର ଉପରେ, ସେହି ବଜାରରେ କ୍ରୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ, ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆୟର ବଣ୍ଟନ, ରୁଚି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଭାବୀ ଚଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

୪.୧୨ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

ଚାହିଦା ନିୟମ ରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଏହାର ନିଜ ଦର ସହିତ ବିପରୀତ ଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ ।

ବଜାର ଚାହିଦା ହେଉଛି ଏକ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦାବି କରାଯାଉଥିବା ପରିମାଣର ସମୁଦାୟ ପରିମାଣ ।

ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ ହେଉଛି ସାମଗ୍ରୀ ଯାହା ଅନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ବଦଳରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ ।

ପରିପୂରକ ହେଉଛି ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଶି ବ୍ୟବହୃତ ସାମଗ୍ରୀ ।

୪.୧୩ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ସଠିକ୍ ଚାହିଦା ସୂଚନା ର ଆବଶ୍ୟକତା କାହିଁକି ହୋଇପାରେ ତାହାର ତିନୋଟି କାରଣ ଦିଅନ୍ତୁ ।

2. ଚାହିଦା ବକ୍ରରେ ଗତିର କାରଣ କ'ଣ ଏବଂ ଚାହିଦା ବକ୍ରରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରର କାରଣ କ'ଣ? ବୁଝାନ୍ତୁ।

3. ପୁନୀତା ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଟଙ୍କା ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ପୋଷାକ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ପୋଷାକର ଦର କମିଯାଏ, ସେ ଅଧିକ ପୋଷାକ କିଣନ୍ତି ।

   a. ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପ୍ରଭାବ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ପୋଷାକ କିଣିବା ପାଇଁ ବାଧ କରେ କି? ବୁଝାନ୍ତୁ।

   b. ଆୟ ପ୍ରଭାବ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ପୋଷାକ କିଣିବାକୁ ବାଧ କରେ କି? ବୁଝାନ୍ତୁ।

4. ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ଜିନିଷର ଦୁନିଆରେ ଯେଉଁଠି ସମସ୍ତ ଆୟ ଦୁଇଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ, ସେଠାରେ ଉଭୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନିମ୍ନ ମାନର ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ସତ ନା ମିଛ? ବୁଝାନ୍ତୁ।

୪.୧୪ ଅଧିକ ପଢନ୍ତୁ

ଆଲେନ୍, ଡବ୍ଲ୍ୟୁ.ବି., ୱେଗେଲଟ୍, କେ. ଡୋହର୍ଟି, ଏନ୍., ଏବଂ ମ୍ୟାନ୍ସଫିଲ୍ଡ, ଇ. (୨୦୧୨), *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ୍ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: ଥିଓରି, ଆପ୍ଲିକେସନ୍ ଆଣ୍ଡ କେସ୍* (ଅଷ୍ଟମ ସଂସ୍କରଣ)। ଡବ୍ଲୁ ଡବ୍ଲୁ ନର୍ଟନ ଆଣ୍ଡ କମ୍ପାନୀ ।

ଲୁଇସ୍, ଡବ୍ଲ୍ୟୁ.ସି., ଜୈନ, ଏସ୍.କେ., ଏବଂ ପିଟରସେନ୍, ଏଚ୍.ସି. *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ)। ପିୟର୍ସନ ।

ୟୁନିଟ୍ ୫ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- **ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଧାରଣାକୁ** ବୁଝନ୍ତୁ;
- **ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାକୁ** ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତୁ;
- **ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ୱ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ବିଭିନ୍ନ ପରିମାପ ପ୍ରୟୋଗ** କରନ୍ତୁ।

ଗଠନ

୫.୧ ପରିଚୟ
୫.୨ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା
୫.୩ ଚାପ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା
୫.୪ ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା
୫.୫ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏବଂ ଆୟ
୫.୬ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ନିର୍ଧାରକ
୫.୭ ଚାହିଦାର ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା
୫.୮ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ-ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା
୫.୯ ଚାହିଦା ଉପରେ ବିଜ୍ଞାପନର ପ୍ରଭାବ
୫.୧୦ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ
୫.୧୧ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ
୫.୧୨ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ
୫.୧୩ ଅଧିକ ପଠନ

୫.୧ ପରିଚୟ

ପୂର୍ବ ୟୁନିଟରେ, ଆମେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲୁ ଯେ ଯେତେବେଳେ ଦର ହ୍ରାସ ପାଇବ, ଚାହିଦା ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ | ଯଦିଓ ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ଏହି ଗୁଣାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ଅଧିକାଂଶ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ପାଇଁ ବିଦ୍ୟମାନ, ମ୍ୟାନେଜର ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟ ବିଶ୍ଳେଷକମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ପରିମାଣ ଅର୍ଥାତ୍ କେତେ ପରିମାଣରେ ଜାଣିବାକୁ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହୀ ହୁଅନ୍ତି? ଏପରି ଅନେକ ପରିସ୍ଥିତି ଅଛି ଯେଉଁଥିରେ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ମୂଲ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଚାହୁଁଥିବା ପରିମାଣ କେତେ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ତାହା ମାପିବାକୁ ଚାହିଁପାରେ | ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ବିଶ୍ଳେଷକମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଚଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ଗୋଟିଏ ଚଳର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବିଷୟରେ ଜଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି । ଉଦାହରଣ

ସ୍ୱରୂପ, ଦରରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିକ୍ରୟ ଉପରେ କ'ଣ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ ତାହା ଜାଣିବା ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳତାର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଗ୍ରହଣୀୟ ପରିମାପ ହେଉଛି *ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା* । ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ହେଉଛି ଏକ ସାଧାରଣ ଧାରଣା ଯାହା ଉପରେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ, ବ୍ୟବସାୟୀ ଏବଂ ସରକାରୀ ଅଧିକାରୀମାନେ ଏଭଳି ମାପ ପାଇଁ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଟିକସ ହାର ହ୍ରାସ କଲେ ଟିକସ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ କି ନାହିଁ ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଅର୍ଥମନ୍ତ୍ରୀ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇପାରନ୍ତି । ସେହିଭଳି, ଆୟ କିମ୍ବା ବିଜ୍ଞାପନ ପରି ଚାହିଦାର ଅନ୍ୟତମ ନିର୍ଧାରକରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସମ୍ବେଦନଶୀଳତାକୁ ମାପିବା ପ୍ରାୟତଃ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ ।

ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାକୁ ପରିମାଣରେ ଶତକଡା ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅନୁପାତ ଏବଂ କିଛି ସାଧନ (ଯେପରିକି ଦର କିମ୍ବା ଆୟ) ରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅନୁପାତ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ଯାହା ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରେ । ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବ୍ୟବହାର କରିବାର କାରଣ ହେଉଛି ଏହା ସେହି ୟୁନିଟ୍‌ଗୁଡିକ ଜାଣିବାର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଦୂର କରେ ଯେଉଁଥିରେ ପରିମାଣ ଏବଂ ଦର ମାପ କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପରିମାଣ କିଲୋଗ୍ରାମ, ଗ୍ରାମ, ଲିଟର କିମ୍ବା ଗ୍ୟାଲନ୍ ରେ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ଦର ଡଲାର, ଟଙ୍କା, ୟୁରୋ ଇତ୍ୟାଦିରେ ହୋଇପାରେ । ୟୁନିଟ୍ ଉପରେ ଆଧାରିତ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ର ଏକ ମାପ ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଏବଂ ବିଭ୍ରାନ୍ତିକର ତୁଳନା ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ବ୍ୟବହାର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ର ମାପକୁ ମାପ ଏକକଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ବୁଝିବା ସହଜ କରିଥାଏ ।

ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ହେଉଛି, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନକୁ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରଖି, ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ରେ ଏକ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି କିଛି ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଯଦି ଆମେ Y କୁ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ, X କୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଏବଂ E କୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବାକୁ ଦେଇଥାଉ, ତେବେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାକୁ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଏ

E = Y ରେ % ପରିବର୍ତ୍ତନ / X ରେ % ପରିବର୍ତ୍ତନ

ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଦୁଇଟି ରୂପ ଅଛି: ଚାପ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏବଂ ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା । ପୂର୍ବଟି କିଛି ବ୍ୟବଧାନରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ର ହାରାହାରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ । ଆର୍କ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ସଂଖ୍ୟାଗତ ମୂଲ୍ୟ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ମିଳିପାରେ:

$$\text{ଚାପ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା} = \frac{Y\,\text{ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ} \,/\, \text{ହାରାହାରି}\,Y}{X\,\text{ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ} \,/\, \text{ହାରାହାରି}\,X} = \frac{Y_2 - Y_1 \,/\, 0.5(Y_2 + Y_1)}{X_2 - X_1 \,/\, 0.5(X_2 + X_1)}$$

$$= \frac{Y_2 - Y_1 \,/\, 0.5(Y_2 + Y_1)}{X_2 - X_1 \,/\, 0.5(X_2 + X_1)}$$

ଯେଉଁଠାରେ ପାଦାଙ୍କଗୁଡିକ ଦେଖାଯାଇଥିବା ଦୁଇଟି ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁକୁ ସୂଚିତ କରନ୍ତି, କିମ୍ବା ବ୍ୟବଧାନର ଚରମ ସୀମାକୁ ସୂଚିତ କରନ୍ତି ଯେଉଁଥିପାଇଁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରାଯାଏ ।

ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାଗୁଡିକ ଚାହିଦା ବକ୍ରର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିନ୍ଦୁରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ପ୍ରତି ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ସୂଚିତ କରେ । ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାଗୁଡିକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଗଣନା କରାଯାଏ:

$$(e) = \frac{\delta Y}{\delta X} * \frac{X_1}{Y_1}$$

ଏହା ଭଲ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଯେତେବେଳେ ଫଳନ ଦ୍ୱିପାକ୍ଷିକ ହୁଏ: Y = f (X)। ତଥାପି, ଯେତେବେଳେ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଥାଏ, ଆଂଶିକ ଅବକଳଜ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଧରନ୍ତୁ ଯେ Y = f (W, X, Z) ଏବଂ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ପାଇଁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଖୋଜିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ। ଆମର ହୋଇଥାନ୍ତା

$$e_W = \frac{\partial Y}{\partial W} * \frac{W}{Y}$$

$$e_x = \frac{\partial Y}{\partial X} * \frac{X}{Y}$$

$$e_z = \frac{\partial Y}{\partial Z} * \frac{Z}{Y}$$

ଯଦିଓ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ନିମ୍ନଲିଖିତ ତିନୋଟି ବ୍ୟବସାୟ ଜଗତରେ ଏହାର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରୟୋଗ କାରଣରୁ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ୍: ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା, ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏବଂ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ-ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭାଗରେ ଆମେ ଏବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରୁଛୁ ।

୫.୨ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା

ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଉତ୍ପାଦର ମୂଲ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ବିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ପରିମାଣର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ମାପିଥାଏ। ଏହା ହେଉଛି ବିକ୍ରିର ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯାହାକୁ ମୂଲ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । E_p ଚାହିଦାର ଚାପ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେବ, ଏବଂ e_p ଚାହିଦାର ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେବ। ଯଦି E_p (କିମ୍ବା e_p) ର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟ ଏକରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ ଦରରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଶତ ହ୍ରାସ (ବୃଦ୍ଧି) ଫଳରେ ବିକ୍ରିରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି (ହ୍ରାସ) ହେବ। ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ *ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ* ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ; ଅର୍ଥାତ୍, ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ବିକ୍ରି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଅଟେ । ତେଣୁ ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ । ଯେତେବେଳେ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟ ଏକରୁ କମ୍ ହୁଏ, ବିକ୍ରୟରେ ପ୍ରତିଶତ

ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଠାରୁ କମ୍ ହୋଇଥାଏ । ଏହାପରେ *ଦର କୁ ନେଇ* ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । *ଏକକ* ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଫଳାଫଳ ସେତେବେଳେ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ ଦରରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ବିକ୍ରିରେ ସମାନ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଏଭଳି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଗୁଣକର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟ ସମାନ ଅଟେ । ଏହି ସମ୍ପର୍କଗୁଡ଼ିକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରାଯାଇଛି:

ଯଦି $|e_p|$ କିମ୍ବା $|E_p| > 1$, ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ ।

ଯଦି $|e_p|$ କିମ୍ବା $|E_p| < 1$, ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୁଏ ।

ଯଦି $|e_p|$ କିମ୍ବା $|E_p| = 1$, ଚାହିଦା ଏକକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୋଇଥାଏ ।

୫.୩ ଚାପ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା

ସାରଣୀ 5.1 ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା କିଛି ଉତ୍ପାଦର କାଳ୍ପନିକ ଦର ଏବଂ ଦାବି କରାଯାଇଥିବା ଅନୁରୂପ ପରିମାଣ କୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଆମେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଦୁଇଟି ସର୍ବନିମ୍ନ ଦର ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ 30 ଟଙ୍କା ରୁ 10 ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ଚାପ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରିପାରିବା:

$$E_p = \frac{(360-280)}{(360+280)} \Big/ \frac{(10-30)}{(10+30)} = -.25$$

ତେଣୁ ଏହି ପରିସରରେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ରହିଛି। E_p = - .25 ର ଏହି ମୂଲ୍ୟର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଦରରେ ଏକ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ଚାହିଦା ଫଳନର ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ (ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନର ବିପରୀତ ଦିଗରେ) .25% ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ।

ସାରଣୀ 5.1: ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ଚାହିଦା ସୂଚୀ

ମୂଲ୍ୟ (P) ଟଙ୍କା	ପରିମାଣ (Q) (ୟୁନିଟ୍)	ଚାପ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା	ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା
90	40	– 4.00	– 9.00
70	120	– 1.50	– 2.33
50	200	-0.67	-1.00
30	280	– 0.25	– 0.43
10	360		– 0.11

ଯଦି ଆମେ 50 ଏବଂ 70 ର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଚାପ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରୁ, ଆମ ପାଖରେ ଅଛି

$$E_p = \frac{(200-120)}{(200+120)} \Big/ \frac{(50-70)}{(50+70)} = -1.5$$

ଆମେ କହିବୁ ଯେ ଚାହିଦା ଏହି ପରିସରରେ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ କାରଣ ବିକ୍ରିରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଅଟେ । ଆପଣ ଯେକୌଣସି ଦର ବିସ୍ତାର ଉପରେ ଚାପ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରିପାରିବେ। ଏକ ବ୍ୟାୟାମ ଭାବରେ ସାରଣୀ 5.1 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଚାହିଦା ଫଳନର ଚରମ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ 90 ଟଙ୍କା ରୁ 10 ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ଚାପ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଆକଳନ କରାଯାଏ । ନିଜକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରନ୍ତୁ ଯେ ଏହି ଦୁଇଟି ବିନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟରେ ଚାପ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟ 1 ଅଟେ ।

୫.୪ ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା

ସାରଣୀ 5.1 ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାହିଦା ସୂଚୀ ପାଇଁ ବୀଜଗଣିତ ସମୀକରଣ ହେଉଛି

P = 100 – .25Q

କିମ୍ବା Q = 400 – 4P

ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ଏହି ଚାହିଦା ଫଳନ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବା। ଆସନ୍ତୁ ସେହି ବିନ୍ଦୁ ଚୟନ କରିବା ଯେଉଁଠାରେ P = 10 ଏବଂ Q = 360:

$$e_p = \frac{dQ}{dP} * \frac{P}{Q}$$
$$e_p = (-4)(10/360)$$
$$e_p = -.11$$

କାରଣ $|e_p| < 1$ ଆମେ କହିବୁ ଯେ 10 ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ। ବର୍ତ୍ତମାନ, 70 ଟଙ୍କା ଦର ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ:

$$e_p = \frac{dQ}{dP} * \frac{P}{Q}$$

$$e_p = (-4)(70/120)$$
$$e_p = -2.33$$

ଏଠାରେ, $|e_p| > 1$, ଏବଂ ଚାହିଦା ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ।

ଏହି ଉଦାହରଣରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଯେକୌଣସି ଚାହିଦା ଫଳନରେ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ (ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ ହୁଏ) ଫଳନର ଅଂଶ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରାଯାଏ । ଏହା ଅନୁସରଣ କରେ ଯେ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ "ଉତ୍ପାଦ X ର ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ" ଭାବରେ ଏପରି ବିବୃତି ଦେଇପାରିବା ନାହିଁ କାରଣ ଏହା ଏକ ଦରର ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପାଇଁ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଉଚ୍ଚ ଦରରେ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୋଇଥିବା ବେଳେ କମ୍ ଦରରେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ରହିଥାଏ। ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି, ଦର କମ୍ ଥିବା ବେଳେ ଦର ହ୍ରାସ ତୁଳନାରେ ବହୁତ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରୁ ଦର ହ୍ରାସ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଚାହିଦା ଅଧିକ ଉତ୍ସାହିତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଭାରତୀୟ ବଜାରରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଲଞ୍ଚ ହୋଇଥିବା ସେଲୁଲାର ଫୋନ୍ (ହ୍ୟାଣ୍ଡସେଟ୍)ର ଦର କୁ ବିଚାରକୁ ନିଅନ୍ତୁ, ଯାହାର ଦର ହ୍ୟାଣ୍ଡସେଟ୍ ପିଛା ୨୫,୦୦୦ ଟଙ୍କାରୁ ୩୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା। ଚାହିଦା ବଜାରର ଉଚ୍ଚ ବର୍ଗଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରହିଥିଲା। ଏହି ଦର ହ୍ରାସ ପାଇବା ପରେ ଚାହିଦା ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ମଧମ ଏବଂ ନିମ୍ନ ଭାଗରେ ପ୍ରବେଶ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା, ଯାହା ଏକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ସୂଚାଇଥାଏ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୧

1. ଚାହିଦାର ଏକ ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଜେନେରିକ ସମୀକରଣ କ'ଣ?

....

....

....

....

2. ନିମ୍ନଲିଖିତ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରିବାକୁ ଏହି ସମୀକରଣ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ:

(a) ୮ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର କାରର ମୂଳ ଦର ୯ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରାଗଲେ କାର୍ ର ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ, ଯାହାଫଳରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା କାର୍ ସଂଖ୍ୟା ୫୦,୦୦୦ରୁ ୪୦,୦୦୦କୁ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ।

....

....

....

....

(b) ଚାହିଦାର ନିଜସ୍ୱ ବିଜ୍ଞାପନ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିଜ୍ଞାପନ ପାଇଁ ନିଜର ଖର୍ଚ୍ଚ ୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କାରୁ ୧୫,୦୦୦ ଟଙ୍କାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରେ, ଯାହା ଫଳରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଚକୋଲେଟ୍ ବାର୍ ସଂଖ୍ୟା ୫୦,୦୦୦ରୁ ୭୫,୦୦୦ କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ ।

....

....

....

....

୫.୫ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏବଂ ଆୟ

ଯେତେବେଳେ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟ ଏକରୁ ଅଧିକ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ଆମେ ଚାହିଦାକୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ବୋଲି ସଂଜ୍ଞା ଦେଇଛୁ । ଏହା ସତ ହେବା ପାଇଁ, ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ (Qରେ% ପରିବର୍ତ୍ତନ > P ରେ % ପରିବର୍ତ୍ତନ) ଠାରୁ ଅଧିକ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଯଦି ଏହା ସତ ହୁଏ, ତେବେ ଯଦି ଦର ହ୍ରାସ କରାଯାଏ ତେବେ ଆପଣ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆୟରେ କ'ଣ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରିବେ? ଅର୍ଥନୀତିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ମନେ ରଖନ୍ତୁ ଯେ ମୋଟ ଆୟ (TR) ଦର (P) ଗୁଣ ପରିମାଣ (Q) ସହିତ ସମାନ ଅଟେ ।

ଏକ ଚରମ ମାମଲା ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଦରରେ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରତିଶତ ହ୍ରାସ ବିକ୍ରୟରେ ପଚାଶ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧିକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରେ (ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ୧୦ ହେବ)। ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା ରଖିବେ। ଦରରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସାମାନ୍ୟ ହ୍ରାସ ବିକ୍ରିରେ ବଡ଼ ବୃଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଭରଣା ଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ । ସମୁଦାୟ ଆୟ ଏବଂ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ମଧ୍ୟରେ ସଠିକ୍ ସମ୍ପର୍କ ଦେଖିବା ପାଇଁ, ଆସନ୍ତୁ Q = 400 - 4P ସମୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାହିଦା ଫଳନକୁ ଫେରିବା ଯାହା ସାରଣୀ 5.2 ପାଇଁ ଆଧାର ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ସାରଣୀରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ ଚାହିଦା ବକ୍ର ସହିତ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା କିପରି ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ।

ସାରଣୀ ୫.୨: ଚାହିଦା, ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏବଂ ଆୟ

ଦର (P)	**ପରିମାଣ** (Q)	**ମୋଟ ଆୟ** (TR= P*Q)	**ସୀମାନ୍ତ ଆୟ** (MR = DTR/DK)	**ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା** e_p = dQ/dP * P/Q
100	0	0	100	
90	40	3,600	80	– 9.00
80	80	6,400	60	– 4.00
70	120	8,400	40	– 2.33
60	160	9,600	20	– 1.50
50	200	10,000	0	– 1.00
40	240	9,600	– 20	– 0.67
30	280	8,400	– 40	– 0.43
20	320	6,400	– 60	– 0.25
10	360	3,600	– 80	– 0.11

ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ Q = 0 ସମୟରେ କୌଣସି ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ କାରଣ ଶୂନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ବିଭାଜନ କୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ନାହିଁ।

ଏହି ସାରଣୀରେ, ମୋଟ ଆୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସହିତ ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (MR) କୁ ମୋଟ ଆୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହାର ବା ଆଉ ଏକ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରି ଉତ୍ପାଦିତ ଅତିରିକ୍ତ ଆୟ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଏହି ଉଦାହରଣରେ, Q ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ P ପାଇଁ ଚାହିଦା ଫଳନ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ସମାଧାନ କରାଯାଇପାରିବ:

Q = 400 – 4P ବିଚାର କରନ୍ତୁ
$\Rightarrow$ 4P=400–Q
$\Rightarrow$ P = 100 – 0.25Q

Q ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ କରିବା ଏବଂ ପ୍ରଥମ ଅବକଳଜ ଅମଳ ନେବା:

TR = P.Q
TR = (100 – .25Q)Q
TR = 100Q – 0.25Q^2
MR = dTR/dQ
MR = 100 – 0.5Q

ଚାହିଦା ବକ୍ର ସହିତ ମୋଟ ଆୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଫଳନଗୁଡିକ ଚିତ୍ର 5.1 ରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି । ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଫଳନର ପ୍ରବଣତା ଚାହିଦା ଫଳନର ପ୍ରବଣତାଠାରୁ ଦୁଇଗୁଣ ଅଟେ । ଆପଣ ଚିତ୍ର 5.1 ରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଯେ ଚାହିଦା ହେଉଛି ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଯାହା ପାଇଁ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସକାରାତ୍ମକ ଅଟେ । ଯେହେତୁ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ହେଉଛି ମୋଟ ଆୟର ପ୍ରବଣତା (ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ MR = dTR/dQ), ଆପଣ କହିପାରିବେ ଯେ ଦର ହ୍ରାସ କରି ବିକ୍ରି ବଢ଼ାଇବା ଦ୍ୱାରା ଏହି ବ୍ୟବଧାନରେ ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ। ତେବେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଥିବା ସମୟରେ ଦର ହ୍ରାସ (Q = 200 ରୁ ଅଧିକ) ଆୟ ହ୍ରାସ କରିବ। ଚିତ୍ର 5.1 ଏବଂ ସାରଣୀ 5.2 ର ପରୀକ୍ଷାରୁ, ଆମେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏବଂ ମୋଟ ଆୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିପାରିବା |

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ, ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାହିଦାର ସ୍ଥିରତା ସହିତ ଜଡିତ । ଯଦି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏକ ଠାରୁ କମ୍ ହୁଏ, ତେବେ ଦରରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରେ ।

ଚିତ୍ର 5.1: ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ଆୟ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଚାହିଦା ବକ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ଦର୍ଶାଏ । 0 ରୁ 200 ୟୁନିଟ୍ ମଧ୍ୟରେ, ଚାହିଦା ଫଳନ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ; ଏହି ସମାନ ପରିସରରେ, ଦର ହ୍ରାସ ଏବଂ ଚାହିଦା ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ହେବା ସହିତ ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ୨୦୦ ୟୁନିଟ୍ ରୁ ଅଧିକ ହେଲେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ରହିଥାଏ ଏବଂ ଦର ହ୍ରାସ ଓ ଚାହିଦା ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ।

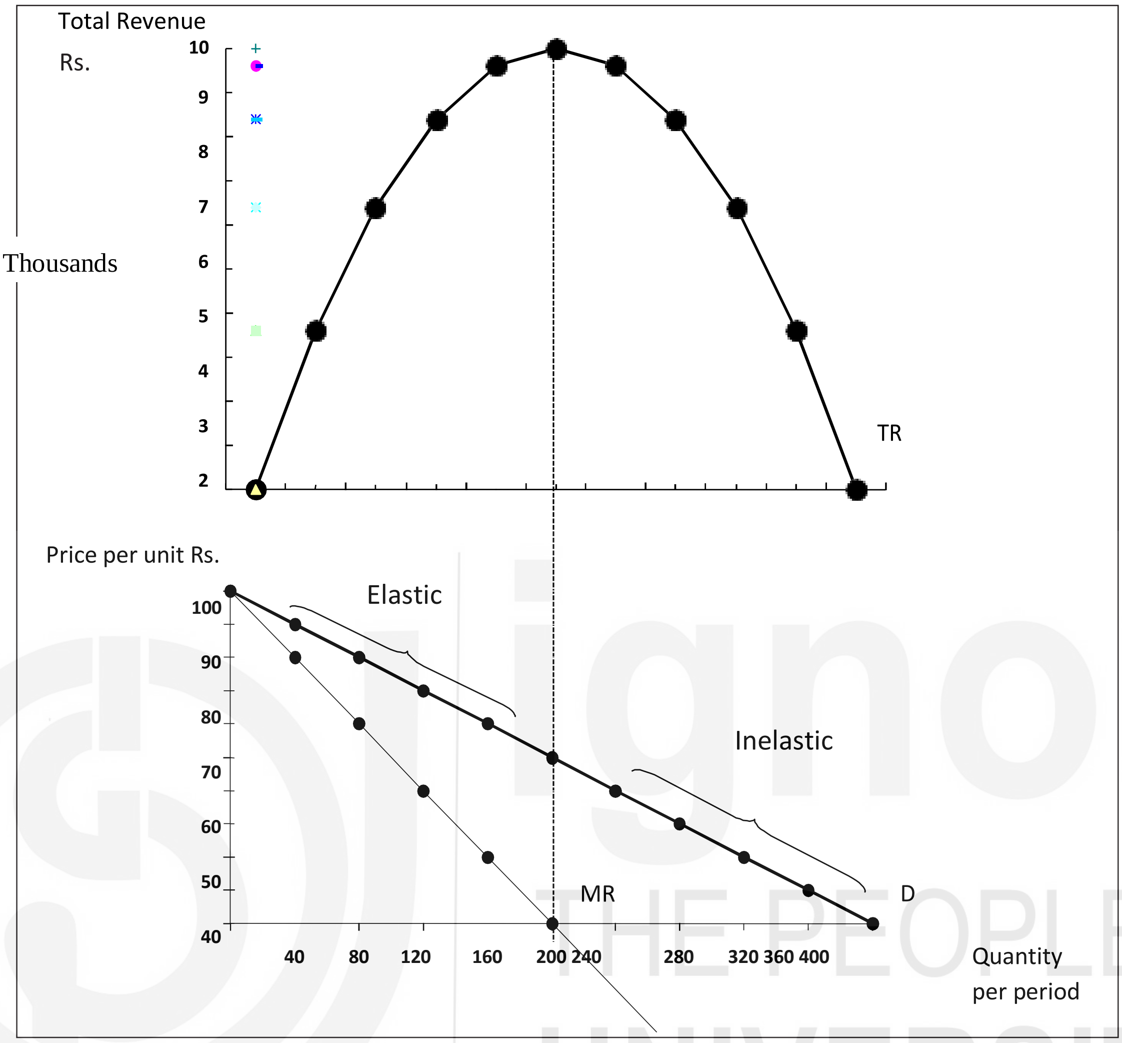

ଏହାପରେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦୁଇଟି ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ ଏବଂ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଆୟ ସମାନ ଦିଗରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ । ତଥାପି, ଯଦି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏକ ଠାରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବ। ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ, ଯାହା ଫଳରେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ମୋଟ ଖର୍ଚ୍ଚ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ । ଏହି ଫଳାଫଳଗୁଡ଼ିକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରାଯାଇପାରେ:

ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା

୧. ଦର ହ୍ରାସ କରନ୍ତୁ....... ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତୁ
୨. ଦର ବଢ଼ାନ୍ତୁ......... ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ କରନ୍ତୁ

ଦର ଏବଂ ମୋଟ ଆୟ ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ଗତି କରେ ।

ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା

1. ଦର ହ୍ରାସ କରନ୍ତୁ....... ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ କରନ୍ତୁ
2. ଦର ବଢ଼ାନ୍ତୁ......... ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତୁ

ଦର ଏବଂ ମୋଟ ଆୟ ସମାନ ଦିଗରେ ଗତି କରେ ।

ଯଦି ଚାହିଦା ଫଳନର ଏକକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଥାଏ, ତେବେ ଦର ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମାନ ସ୍ତରର ଆୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବ। ଆପଣ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଯେ ଏକ ରୈଖିକ ଚାହିଦା ଫଳନ ପାଇଁ, ଦର ହ୍ରାସ ପାଇବା ସହିତ, ଚାହିଦା କମ୍ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ କିମ୍ବା ଅଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୋଇଯାଏ । ଆପଣ ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଯେତେବେଳେ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୋଇଥାଏ, ଦର ହ୍ରାସ ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ଜଡିତ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଥିବା ରେଞ୍ଜରେ ଯଦି ଦର ହ୍ରାସ ଜାରି ରହେ, ତେବେ ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ ପାଇବ। ଏହିପରି, ଚାହିଦା ଏକକ ଭାବରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଥିବା ମୂଲ୍ୟ (ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରିମାଣ) ଉପରେ ମୋଟ ଆୟ ସର୍ବାଧିକ ହେବ। ଆପଣ ଚିତ୍ର 5.1 ରୁ ଦେଖିପାରିବେ ଯେ ଏହି ବିନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ସ୍ଥାନ ଯେଉଁଠାରେ MR = 0 ଅଛି। ଏହି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ହେଉଛି ମୋଟ ଆୟର ପ୍ରବଣତା । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ଫଳନର ସର୍ବାଧିକ ହୋଇପାରେ ଯେଉଁଠାରେ ଏହାର ପ୍ରବଣତା ଶୂନ ଅଟେ । ସମୁଦାୟ ଆୟ ପାଇଁ, ଆମ ପାଖରେ ଅଛି

TR = P.Q = (100 – 0.25Q) Q
TR = 100Q – 0.25Q^2
dTR/dQ = 100 – 0.5Q

ପ୍ରଥମ ଅବକଳଜକୁ 0 ସହ ସମାନ ସେଟ୍ କରିବା ଏବଂ Q ପାଇଁ ସମାଧାନ କରିବା, ଆମେ ପାଇଲୁ

dTR/dQ = 100 – .5Q = 0
-.50Q = –100
Q=200

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଡର ସ୍ଥିତି ଯାଞ୍ଚ କଲେ, ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଯେ

d^2TR/d = – 0.5 < 0Q^2

ଯେହେତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବକଳଜ ନକାରାତ୍ମକ ଅଟେ, ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ମୋଟ ଆୟ Q = 200 ରେ ସର୍ବାଧିକ ଅଟେ । ଯେଉଁ ଦରରେ ୨୦୦ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି ହେବ ତାହା ହେଉଛି ୫୦ ଟଙ୍କା, ତେଣୁ ତାହା ହେଉଛି ଆୟ ବୃଦ୍ଧିକାରୀ ଦର ।

ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏବଂ ମୋଟ ଆୟ ମଧରେ ସମ୍ପର୍କ କୁ କଳନ ଗଣିତ ବ୍ୟବହାର କରି ମଧ ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ । ସମୁଦାୟ ଆୟ ହେଉଛି ଦର ଗୁଣନ ପରିମାଣ । ପରିମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋଟ ଆୟର ଅବକଳଜକୁ ନେଲେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ମିଳିଥାଏ:

$$TR = P * Q$$

$$MR = \frac{d(TR)}{dQ} = \frac{d(PQ)}{dQ} = P + Q\frac{dP}{dQ}$$

ସମୀକରଣରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବାର ଆଉ ଏକ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରୟରୁ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ଅତିରିକ୍ତ ଆୟ ଶେଷ ୟୁନିଟ୍ (P)ର ବିକ୍ରୟ ଦର ସହିତ ସମାନ ଅଟେ, ଯାହା କମ୍ ଦରରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ୟୁନିଟ୍ (QdP/dQ)ରୁ କମ୍ ଆୟ ପାଇଁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରାଯାଏ । ଏହି ସମୀକରଣ ଲେଖାଯାଇପାରିବ

$$MR = P(1 + \frac{QdP}{PdQ})$$

କିନ୍ତୁ ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ $(\mathrm{Q/P})\ \mathrm{dP/dQ} = 1/e_p$

$$MR = P(1 + \frac{1}{e_p})$$

ଏହି ସମୀକରଣ ସୂଚିତ କରେ ଯେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ହେଉଛି ଚାହିଦାର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଏକ ଫଳନ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଚାହିଦା ଏକକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ, $e_p = -1$ ତେବେ,

$$MR = P\left(1 + \frac{1}{-1}\right) = 0$$

ଯେହେତୁ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଶୂନ, ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ମୋଟ ଆୟ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ ନାହିଁ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଯଦି ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୁଏ, କୁହନ୍ତୁ e_p= -2, ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଶୂନରୁ ଅଧିକ ହେବ। ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଚାହିଦାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରି ଦର ହ୍ରାସ କଲେ ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏହି ସମୀକରଣରୁ ଏହା ମଧ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଯଦି ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୁଏ, ତେବେ e_p= -୦.5, ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ନକାରାତ୍ମକ ହୋଇଥାଏ, ଯାହା ସୂଚାଇଥାଏ ଯେ ଦର ହ୍ରାସ ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ କରିବ ।

କେତେକ ବିଶ୍ଳେଷକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଆକଳନର ଉପଯୋଗିତା ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଛନ୍ତି। ସେମାନେ ଯୁକ୍ତି କରନ୍ତି ଯେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଅନାବଶ୍ୟକ ଅଟେ, ଯେପରିକି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ସିଧାସଳଖ ମୋଟ ଆୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ । ତେଣୁ

ପରିଚାଳକମାନେ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ନଥାଇ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବକୁ ଆକଳନ କରିପାରିବେ । ଯଦିଓ ଏହା ସତ, ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଆକଳନ ଏତେ ପରିମାଣରେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଯେ ସେମାନେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନୀତିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାର ଏକ ତ୍ୱରିତ ଉପାୟ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ, ତେବେ ଏହା ମଧ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଦର ବୃଦ୍ଧି ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ କରିବ । ସେହିପରି ଯଦି ଅର୍ଥମନ୍ତ୍ରୀ ଟିକସ ଜରିଆରେ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ସିଗାରେଟ୍ ଉପରେ ଶୁଳ୍କ ବଢ଼ାଇବା ଦ୍ୱାରା ସେ ଚାହୁଁଥିବା ଫଳାଫଳ ମିଳିବ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭାଗରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଜ୍ଞାନର ଉପଯୋଗିତା ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।

ଉଦାହରଣ

ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା: ଫିଲିପ୍ ମୋରିସ୍ ଙ୍କ ଏକ ମାମଲା ଅଧ୍ୟୟନ

ଫିଲିପ୍ ମୋରିସ୍ ଏକ ସ୍ୱିସ୍-ଆମେରିକୀୟ ବହୁରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସିଗାରେଟ୍ ଏବଂ ତମାଖୁ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଯାହାର ଉତ୍ପାଦ ୧୮୦ରୁ ଅଧିକ ଦେଶରେ ବିକ୍ରି ହୋଇଥାଏ । ୧୯୯୩ରେ ଏହା ସିଗାରେଟ ଦର୧୮% ହ୍ରାସ କରିଥିଲା। ଏହି ଦର ହ୍ରାସ କାରଣରୁ, ଉତ୍ପାଦର ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ମଧ୍ୟରେ ବିପରୀତ ସମ୍ପର୍କ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କବିକ୍ରି ପରିମାଣ 12.5% ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ୧୯୯୪ମସିହାରେ ଜଣାପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ଏହି ଖରାପ ଦର ରଣନୀତି ଯୋଗୁଁ ଫିଲିପ୍ ମୋରିସ୍ ଙ୍କ ଲାଭ ୨୫% ହ୍ରାସ ପାଇଛି। ଏବେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି ଯେ ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି ସତ୍ତ୍ୱେ ଲାଭ କାହିଁକି ହ୍ରାସ ପାଇଲା। ଏଠାରେ ଚିତ୍ରରେ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଧାରଣା ଆସିଛି ।

ଯଦି ଆମେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରୁ, ତେବେ ଏହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଟେ:

$$e_p = \frac{\%Q}{\%P}$$

$$e_p = \frac{\%12.5}{\%18}$$

$$e_p = .69$$

ଏହା ଏକରୁ କମ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ । ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୋଇଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ବିକ୍ରି ପରିମାଣରେ % ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରରେ % ପରିବର୍ତ୍ତନଠାରୁ କମ୍ ହୋଇଥାଏ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସିଗାରେଟ୍ ର ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଏବଂ ଦର ହ୍ରାସ ସହିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ କାରଣ ବିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକର ବୃଦ୍ଧି ବିକ୍ରି ପିଛା କମ୍ ଦରକୁ ଭରଣା କରିପାରିବ

ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅଧିକ ସିଗାରେଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଥିବାରୁ ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଯାହା ଫଳରେ ଲାଭ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଯଦି ଫିଲିପ୍ ମୋରିସ୍ ପରିଚାଳକମାନେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଅର୍ଥନୈତିକ ଧାରଣା ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ଭଲ ରଣନୀତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ଲାଭ ହ୍ରାସ ପାଇନଥାନ୍ତା ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

1. ଯଦି ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଶୂନ, ତେବେ

   a. ସମୁଦାୟ ଆୟ ଶୂନ
   b. ହାରାହାରି ଆୟ ଶୂନ
   c. ସମୁଦାୟ ଆୟ ସର୍ବାଧିକ କିମ୍ବା ସର୍ବନିମ୍ନ ଅଟେ
   d. ହାରାହାରି ଆୟ ସର୍ବାଧିକ ରହିଛି

2. ଏକ ଅର୍ଥନୀତି ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକର ସମୁଦାୟ ଆୟ ଫଳନ TR = 120Q – 0.1Q2 ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ ।

   a. କେଉଁ ଉତ୍ପାଦନ ସୀମା ଉପରେ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ ।
   b. ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ୭୧.୭୦ ଟଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଛି। ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଦର ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ବୁଝାନ୍ତୁ।

....

....

....

....

3. ନିମ୍ନଲିଖିତ ସାରଣୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ:

ଦର	**ବିକ୍ରୟ**	**ମୋଟ ଆୟ**	**ସୀମାନ୍ତ ଆୟ**	**ଚାପ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା**
3.50	80			

3.40	85			
3.30	90			
3.20	95			
3.10	100			
3.00	105			
2.90	110			
2.80	115			
2.70	120			
2.60	125			

୫.୬ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ନିର୍ଧାରକ

ଅନେକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ପାଇଁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଆକଳନ କରାଯାଇପାରେ; ସାରଣୀ ୫.୩ ରେ କିଛି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇଛି । ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାଗୁଡିକ ସମୟର ଅବଧିକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ ଯାହା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆଡଜଷ୍ଟ ହେବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଲମ୍ବା ନୁହେଁ । ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ମୂଲ୍ୟଗୁଡିକ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବୁଝାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଅଧିକ ସମୟ ମିଳିଥାଏ । ସାରଣୀ ୫.୩ ରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାରେ ଭିନ୍ନତା ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ। ଆମେରିକୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ (ଅର୍ଥାତ୍, e_p= |4.10|) ଅଟେ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଜଳର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଚାହିଦା ଅତ୍ୟଧିକ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ (ଅର୍ଥାତ୍, e_p= |0.14|) ଅଟେ । ଚାହିଦା ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ, କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ । ସାଧାରଣତଃ, ତିନୋଟି କାରଣ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା: (୧) ବିକଳ୍ପଉପଲବ୍ଧତା, (୨) ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା ରେ ବ୍ୟୟ ହେଉଥିବା ଆୟର ଅନୁପାତ ଏବଂ (୩) ସମୟର ଅବଧି।

ବିକଳ୍ପର ଉପଲବ୍ଧତା: ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ହେଉଛି ବିକଳ୍ପର ଉପଲବ୍ଧତା | ଯେଉଁ ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଭଲ ବିକଳ୍ପ ଅଛି ତାହାର ଚାହିଦା ତା ଠାରୁ ଅଧିକ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ ଯାହା ପାଇଁ କିଛି ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ |

ସିନେମା ଏହାର ଏକ ଉତ୍ତମ ଉଦାହରଣ। ସିନେମା ହେଉଛି ମନୋରଞ୍ଜନର ଏକ ରୂପ, କିନ୍ତୁ ଅନେକ ବିକଳ୍ପ ମନୋରଞ୍ଜନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅଛି | ଯେତେବେଳେ ସିନେମା ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟରେ ଟିକେଟ ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଏହି ବିକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାନ ନେଇଥାଏ । ତେଣୁ, ସାରଣୀ 5.3 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଭଳି ଗତି ଚିତ୍ରର ଚାହିଦା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ । ଘନିଷ୍ଠ ବିକଳ୍ପ ଥିବା

ଉତ୍ପାଦର ଅନ୍ୟ ଉଦାହରଣ ଏବଂ ତେଣୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ହେଉଛି ମାରୁତି କାରର ଚାହିଦା, ସ୍ମାର୍ଟ ଫୋନର ଚାହିଦା, ବିମାନ ଯାତ୍ରାର ଚାହିଦା ଇତ୍ୟାଦି ।

ସାରଣୀ ୫.୩: ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଆକଳନ

ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା	ଆନୁମାନିକ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା	
ବିଜୁଳି	– 0.13	ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳ
ବିଜୁଳି	– 1.89	ଦୀର୍ଘ କାଳ
ପାଣି	– 0.14	ଦୀର୍ଘ କାଳ
ଗତି ଚିତ୍ର	– 3.69	ଦୀର୍ଘ କାଳ
Gasoline	– 0.15	ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳ
Gasoline	– 0.78	ଦୀର୍ଘ କାଳ
ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା	– 4.10	ଦୀର୍ଘ କାଳ

ଉତ୍ସ: ଏଚ୍ ଏସ୍ ହୁଥାକର ଏବଂ ଏଲ୍ ଡି ଟେଲର, ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ଉପଭୋକ୍ତା ଚାହିଦା। ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଆକଳନ (କେମ୍ବ୍ରିଜ୍, ମାସ୍: ହାର୍ଭାର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ୍, 1970), ଏବଂ ଆଇ ଏଲ୍ ସ୍ୱିନି, "ପେଟ୍ରୋଲିନ୍ ପାଇଁ ଚାହିଦା: ଏକ ଭିଣ୍ଟେଜ୍ କ୍ୟାପିଟାଲ ମଡେଲ," ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଅର୍ଥନୀତି ବିଭାଗ, ଷ୍ଟାନଫୋର୍ଡ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, 1975।

ଅପରପକ୍ଷେ, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ର ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ଚାହିଦାକୁ ବିଚାରକୁ ନିଅନ୍ତୁ। ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ଥାନୀୟ ଯୋଗାଣକାରୀ ଦର ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତି, ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପାଖରେ କିଛି ବିକଳ୍ପ ଥାଏ। ଶୀତଳତା ଏବଂ ଆଲୋକ ପାଇଁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ର ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ଚାହିଦା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ। ଭାରତରେ ଲାଇସେନ୍ସ ରାଜ ସମୟରେ, ଯେତେବେଳେ ସରକାର ଏକଚାଟିଆ ପ୍ରଦାନକାରୀ ଥିଲେ, ବଜାରରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସେବା ପ୍ରଦାନକାରୀ ନଥିବାରୁ ଟେଲିକମ୍ ସେବାର ଚାହିଦା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଥିଲା । ଏହିପରି, ଘନିଷ୍ଠ ବିକଳ୍ପ ଥିବା ଏକ ଉତ୍ପାଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ଥାଏ; ଯାହାର କୌଣସି ଘନିଷ୍ଠ ବିକଳ୍ପ ନଥାଏ, ସେମାନଙ୍କର ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ ବିଜ୍ଞାପନ ପାଇଁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶନ ହେଉଛି ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଅନୁଭବ କରାଇବା ଯେ ବିଜ୍ଞାପନ କରାଯାଉଥିବା ଉତ୍ପାଦର କୌଣସି ଘନିଷ୍ଠ ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୋଇଯାଏ ।

ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିବା ଆୟର ଅନୁପାତ: ମୋଟ ଖର୍ଚ୍ଚର ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ଅନୁପାତ ଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ପାଇଁ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୋଇଥାଏ । ଲୁଣର ଚାହିଦା କୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ | ୧ କେଜି ଲୁଣ ଏକ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଧାରଣ ପରିବାରର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବ ଏବଂ ଏହାର ଦର ମାତ୍ର କିଛି ଟଙ୍କା ହେବ |

ଯଦି ଲୁଣର ଦର ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୁଏ, ତେବେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିବାରର କ୍ରୟ ଶକ୍ତି ଉପରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ଲୁଣର ଚାହିଦା ଉପରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ ନାହିଁ। ଅପରପକ୍ଷେ, ମୋଟ ଖର୍ଚ୍ଚର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଂଶ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ପାଇଁ ଚାହିଦା ଅଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେବ। ତେଣୁ , ଛୁଟି ଯାତ୍ରା ଏବଂ ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ ର ଚାହିଦା ପରିବାରର ବଜେଟର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଅଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଥାଏ । ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟର ଆପେକ୍ଷିକ ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଇନସୁଲିନର ଚାହିଦା ବୋଧହୁଏ ବହୁତ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ କାରଣ ଏହି ଔଷଧ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବା ମଧୁମେହ ରୋଗୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଜରୁରୀ ଅଟେ ।

ସମୟ ଅବଧି: ଚାହିଦା ସାଧାରଣତଃ ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ତୁଳନାରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ ଅଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣ ହେଉଛି ଯେ, ଅଧିକ ସମୟ ଦିଆଗଲେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଆଡଜଷ୍ଟ ହେବାର ଅଧିକ ସୁଯୋଗ ରହିଛି । ସାରଣୀ ୫.୩ ସୂଚାଉଛି ଯେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପାଇଁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ମୂଲ୍ୟର ଦଶ ଗୁଣରୁ ଅଧିକ ।

ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା

ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ସୂଚନା ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇପାରେ କାରଣ ସେମାନେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତି, ଯଦି ଚାହିଦା ବର୍ତ୍ତମାନର ଦରରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୁଏ, ତେବେ ଦର ହ୍ରାସ ଫଳରେ ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ ପାଇବ । ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ଥିବା ଉତ୍ପାଦର ଦର ହ୍ରାସ କଲେ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ମୋଟ ଆୟ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଦର ବୃଦ୍ଧିର ବିପରୀତ ହେବ । ଯଦି ଚାହିଦା ଏକକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୁଏ, ତେବେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ମୋଟ ଆୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବ ନାହିଁ। ତେବେ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଥିବା ବେଳେ ଦର ହ୍ରାସ ସବୁବେଳେ ସଠିକ୍ ରଣନୀତି ନୁହେଁ। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିବ୍ୟୟ ଓ ଲାଭ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ପ୍ରଭାବକୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ବିଚାରକୁ ନିଆଯିବା ଦରକାର। ଅବରୋଧ ୪ରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତି ବିଷୟରେ ଅଧିକ କୁହାଯିବ ।

ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ କିପରି ଉପଯୋଗୀ ହୋଇପାରେ ତାହାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ ଭାବରେ, ଆସନ୍ତୁ ସିଗାରେଟର ଚାହିଦା ଉପରେ ବିଚାର କରିବା । ବୟସ ବର୍ଗ ଅନୁଯାୟୀ ସିଗାରେଟ୍ ର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଛି:

ବୟସ ବର୍ଗ	**ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା**
୧୨-୧୭ ବର୍ଷ	– 1.40
୨୦-୨୫ ବର୍ଷ	– 0.89
୨୬-୩୫ ବର୍ଷ	– 0.47
୩୬-୭୪ ବର୍ଷ	– 0.45

ଏହି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସୂଚିତ କରେ ଯେ ବୟସ୍କ ଧୂମପାନକାରୀଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଯୁବ ଧୂମପାନକାରୀମାନେ ଦର ପ୍ରତି ଅଧିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଅଟନ୍ତି । ଏହା ସିଗାରେଟ କିଣିବା ପାଇଁ ଯାଉଥିବା ଆୟର ଅଂଶ ସହିତ ଜଡିତ ହୋଇପାରେ । ଶାରୀରିକ/ମାନସିକ ନିଶା ସେବନକୁ କେତେ ମାତ୍ରାରେ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରତିଫଳିତ କରିପାରେ । ସିଗାରେଟ୍ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ, ଏହି ଫଳାଫଳସୂଚିତ କରେ ଯେ ଯଦି ସମସ୍ତ ବିକ୍ରେତା ଆନୁପାତିକ ଭାବରେ ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତି, ତେବେ ବୟସ୍କ ଧୂମପାନକାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସିଗାରେଟ୍ ଉପରେ ସମୁଦାୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । (ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଯେତେବେଳେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୁଏ, ଦର ଏବଂ ମୋଟ ଆୟ ସମାନ ଦିଗରେ ଗତି କରେ)। ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ରାଣ୍ଡଗୁଡିକ ସମଗ୍ର ଉତ୍ପାଦ ଶ୍ରେଣୀ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେବ କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରାଣ୍ଡରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ରାଣ୍ଡଅଛି ଯାହା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବିକଳ୍ପକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ; ତଥାପି, ଉତ୍ପାଦ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ, କିଛି ଭଲ ବିକଳ୍ପ ହୋଇପାରେ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

1. କିଛି ବର୍ଷ ତଳେ ଏକ ବଡ଼ ସହରର ଜଣେ ମେୟର ନିଶାସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚୋରି, ଠକେଇ ଓ ସଶସ୍ତ୍ର ଡକାୟତି ହାର ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିଲା। ଯେଉଁମାନେ ଡ୍ରଗ୍ସ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣର ଡ୍ରଗ୍ସ କିଣିବା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଅର୍ଥ ରୋଜଗାର କରିପାରୁ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଅପରାଧ ଆଡକୁ ମୁହାଁଉଥିଲେ। ଡ୍ରଗ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅପରାଧ ଚୋରି ଇତ୍ୟାଦିକୁ ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ସେ ଦୃଢ଼ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ମେୟର କହିଛନ୍ତି। ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ସେ ଯେଉଁ ନୀତି ଆପଣାଇଥିଲେ ତାହା ହେଲା ଡ୍ରଗ୍ସ ଟ୍ରାଫିକ୍ ଉପରେ ଦୃଢ଼ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଗ୍ରହଣ କରିବା। ସେ ନିଶା ବେପାରୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ସହ ରାସ୍ତାରେ ନିଶା ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିମାଣ ହ୍ରାସ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଅପରାଧ ହାର କମିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା। ମେୟରଙ୍କ ନୀତିର ବିଫଳତା ପାଇଁ ଆପଣ କ'ଣ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣ ଦେଇପାରିବେ?

....

....

....

....

2. ଅଟୋମୋବାଇଲ ◌୍ କର୍ମଚାରୀ ସଂଘ ଥରେ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଥିଲା ଯେ ଅଟୋମୋବାଇଲ ନିର୍ମାତାମାନେ ମଜୁରୀ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏହା ସହିତ ଅଟୋମୋବାଇଲ ◌୍ ଦର ହ୍ରାସ କରିବା ଉଚିତ୍। ଅଟୋମୋବାଇଲର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ପ୍ରାୟ ୪ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ଦର୍ଶାଇ ସଂଘ ନିଷ୍ପତି ନେଇଛି ଯେ ଦର ହ୍ରାସ ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା, ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ସମୁଦାୟ ପ୍ରାପ୍ତିବୃଦ୍ଧି କରିବା ଏବଂ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ଲାଭକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା କିମ୍ବା ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ତେବେ ମାରୁତି ସୁଜୁକି ଲିମିଟେଡର ଜଣେ ମୁଖପାତ୍ର ଦାବି କରିଛନ୍ତି ଯେ ଅଟୋମୋବାଇଲର ଚାହିଦା ୦.୫-୧.୫

ରେଞ୍ଜରେ ରହିଛି। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଟୋମୋବାଇଲର ଚାହିଦାର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଶ୍ରମ-ପରିଚାଳନା ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ମଜୁରୀ ମୂଲଚାଲରେ ଏକ ରଣନୈତିକ କାରଣ ପାଲଟିଯାଏ । ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ।

……………………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………

୫.୭ ଚାହିଦାର ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା

ଚାହିଦାର ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଆୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ବିକ୍ରିର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ମାପିଥାଏ। ଆୟରେ ଅନୁରୂପ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ବିଭାଜିତ ବିକ୍ରିରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଏହା ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଚାପ ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା (E_1) ଏବଂ ବିନ୍ଦୁ ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା (e_1) ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପଦ୍ଧତିଗୁଡିକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଟେ:

$$E_1 = \frac{Q_2 - Q_1}{I_2 - I_1} * \frac{I_2 + I_1}{Q_2 + Q_1}$$

$$e_1 = \frac{\delta Q}{\delta I} * \frac{I_1}{Q_1}$$

ବିକ୍ରୟ ଏବଂ ଆୟ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦିଆଗଲେ, ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଗଣନା ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଗଣନା ସହିତ କଠୋର ଭାବରେ ସମାନ ଅଟେ । ଯଦି କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାର ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏକରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦକୁ ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ବୋଲି କୁହାଯାଏ; ଯଦି ଏହା ଏକରୁ କମ୍ ହୁଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦ ଆୟ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ । ସାଧାରଣ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଆୟ ୦ରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ କାରଣ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଅଧିକ ପରିମାଣର ସାମଗ୍ରୀ କିଣିବେ। ଯଦି କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଆୟ ନକାରାତ୍ମକ ହୁଏ, ତେବେ ଦ୍ରବ୍ୟ ହେଉଛି ନିମ୍ନ ମାନର; ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକମାନେ ନିଜର ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ କମ୍ ଉତ୍ପାଦ କିଣିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବେ। ଆଳୁ କିଛି ପରିବାର ପାଇଁ ନିମ୍ନମାନର ଜିନିଷର ଉଦାହରଣ ହୋଇପାରେ, ଯେପରି କି ଶସ୍ତା ଷ୍ଟୋରରୁ କ୍ରୟ କରାଯାଏ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି କିଛି ପରିବାର କେବଳ କ୍ରୟ ଶକ୍ତି ଅଭାବରୁ କିଛି ଜିନିଷ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଆୟ ବଢିବା ସହିତ ପରିବାର ଏହି ନିମ୍ନମାନର ଜିନିଷ କିଣିବାରୁ ଦୂରେଇ ଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସମ୍ପର୍କକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରାଯାଇପାରେ:

ଯଦି e_1 କିମ୍ବା E_1 ଶୂନ୍ୟରୁ ଅଧିକ ହୁଏ ସେ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ରୂପେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ । ଯଦି e_1 କିମ୍ବା E_1 ଶୂନ୍ୟରୁ କମ୍ ହୁଏ ସେ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ନିମ୍ନମାନର ଦ୍ରବ୍ୟ ରୂପେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ ।
ଯଦି e_1 କିମ୍ବା $E_1 > 1$, ତେବେ ଦ୍ରବ୍ୟ ହେଉଛି ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ।

ଯଦି e_1 କିମ୍ବା $E_1 < 1$, ତେବେ ଦ୍ରବ୍ୟ ହେଉଛି ଆୟ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ।

ଯଦି e_1 କିମ୍ବା $E_1 = 1$, ତେବେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏକକ ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ ।

ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଉପଯୋଗୀ ହୋଇପାରେ ବୋଲି କେବଳ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ, ନିମ୍ନଲିଖିତ ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ପାଇଁ ଏହାର ବଜାର କ୍ଷେତ୍ରପାଇଁ ଆୟରେ ଆକଳିତ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧିର ଏକ ଯଥେଷ୍ଟ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ଆକଳନ ହାସଲ କରିଛି; ମନେକରନ୍ତୁ ୪.୫ ପ୍ରତିଶତ। ପରିଚାଳକମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ବିକ୍ରୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାର୍ଷିକ 200,000 ୟୁନିଟ୍ ହାରରେ ଚାଲୁଛି, ଏବଂ ମାର୍କେଟିଂ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାର ଚାପ ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା 1.2 ଆକଳନ କରିଛି। ଯଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ଥିର ରହିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ, ତେବେ ଆମେ ଏହି ସୂଚନାକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷ ପାଇଁ ବିକ୍ରୟ ପ୍ରୋଜେକ୍ଟ କରିବାରେ ଗୋଟିଏ ସାଧନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବା, ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ:

$$E_1 = \frac{\Delta\%Q}{\Delta\%I}$$

ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ

$$\%\Delta Q = (E_1)(\%\Delta I)$$
$$\%\Delta Q = (1.2)(4.5)$$
$$\%\Delta Q = 5.4$$

ତେଣୁ ଆସନ୍ତା ବର୍ଷର ବିକ୍ରି ବର୍ତ୍ତମାନର ସ୍ତରଠାରୁ ୫.୪ ପ୍ରତିଶତ ବା ଚଳିତ ବର୍ଷର ବିକ୍ରିର ୧.୦୫୪ ଗୁଣ ହେବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଛି।

(1.054) (200,000) = 210,800 ୟୁନିଟ୍

ବ୍ୟବସାୟ ଚକ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ସମୟରେ ବିଦେଶୀ ଛୁଟି କିମ୍ବା ବଡ଼ କାର୍ ଭଳି ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ହାର ଠାରୁ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି। ତେବେ ଅର୍ଥନୈତିକ ମାନ୍ଦାବସ୍ଥା ସମୟରେ ଏଭଳି ସାମଗ୍ରୀର ଚାହିଦା ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ହ୍ରାସ ପାଇପାରେ। ଅପରପକ୍ଷେ ମୌଳିକ ଖାଦ୍ୟ ଭଳି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ସାମଗ୍ରୀ

ବିକ୍ରେତାମାନେ ଆର୍ଥିକ ସମୃଦ୍ଧି ସମୟରେ ବିଶେଷ ଲାଭ ପାଇବେ ନାହିଁ, ବରଂ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ମାନ୍ଦାବସ୍ଥାର ପ୍ରମାଣ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଜାଣିବେ ।

୫.୮ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ- ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା

ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦର ବିକ୍ରୟ ପରିମାଣ ବିକଳ୍ପ କିମ୍ବା ପରିପୂରକ ଉତ୍ପାଦର ମୂଲ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇପାରେ । ଚାହିଦାର ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସେହି ପ୍ରକାରର ପ୍ରଭାବକୁ ମାପିବା ପାଇଁ ଏକ ମାଧ୍ୟମ ପ୍ରଦାନ କରେ | ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦର ବିକ୍ରିରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅନୁପାତ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦର ଦରରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅନୁପାତ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଚାପ (E_c) ଏବଂ ବିନ୍ଦୁ (e_c) ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାଗୁଡିକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ:

$$E_c = \frac{Q_{b2} - Q_{b1}}{P_{a2} - P_{a1}} + \frac{P_{a2} + P_{a1}}{Q_{b2} + Q_{b1}}$$

$$e_c = \frac{\delta Q_a}{\delta P_b} * \frac{P_b}{Q_a}$$

ଯେଉଁଠାରେ ଅକ୍ଷର ପାଦାଙ୍କଗୁଡିକ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରନ୍ତି । ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଏକ ନକାରାତ୍ମକ ଗୁଣସୂଚକ ସୂଚିତ କରେ ଯେ ଉତ୍ପାଦ A ର ଦର ହ୍ରାସ ଫଳରେ ଉତ୍ପାଦ B ର ବିକ୍ରୟ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, କିମ୍ବା ଏହାର ବିପରୀତ, ଆମେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିପାରିବା ଯେ ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ (ଯେପରିକି କ୍ୟାସେଟ୍ ଟେପ୍ ପ୍ଲେୟାର ଏବଂ କ୍ୟାସେଟ୍ ଟେପ୍)। ତେଣୁ, ଯେତେବେଳେ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଗୁଣକ ନକାରାତ୍ମକ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକୁ ପରିପୂରକ ଭାବରେ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଏ ।

ସମାନ ଯୁକ୍ତି ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚେ ଯେ ଯଦି ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସକାରାତ୍ମକ ହୁଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ବିକଳ୍ପ ଅଟେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଚିନି ର ଦର ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ କମ୍ ଚିନି କିଣାଯିବ, କିନ୍ତୁ ଚିନି ବିକଳ୍ପ ର ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଏହି ମାମଲା ପାଇଁ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରିଥାଉ, ଉଭୟ ଗଣନାକାରୀ ଏବଂ ବିଭାଜନକାରୀ (ଯଥାକ୍ରମେ ଚିନି ବିକଳ୍ପର Q ରେ% ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ଚିନିର P ରେ % ପରିବର୍ତ୍ତନ) ସମାନ ସଙ୍କେତ ରହିବ, ଏବଂ ଗୁଣକ ସକାରାତ୍ମକ ହେବ।

ଯଦି ଦୁଇଟି ଜିନିଷର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନଥାଏ, ତେବେ ଗୋଟିଏର ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନ୍ୟଟିର ବିକ୍ରିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବ ନାହିଁ । ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଅନୁପାତର ଗଣନାକାରୀ 0 ହେବ, ଏବଂ ଏହିପରି ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଗୁଣକ 0 ହେବ। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଦୁଇଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅଣ୍ଡାର ଦରରେ ୧୦% ବୃଦ୍ଧି ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନିକ କ୍ୟାଲକୁଲେଟର ବିକ୍ରି ପରିମାଣ ଉପରେ କ'ଣ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ ତାହା ବିଚାର କରନ୍ତୁ।

ଏହି ସମ୍ପର୍କଗୁଡ଼ିକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରାଯାଇପାରେ:

ଯଦିe_c କିମ୍ବା $E_c > 0$, ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକଳ୍ପ ଅଟେ

ଯଦିe_c କିମ୍ବା $E_c < 0$, ଦ୍ରବ୍ୟ ପରିପୂରକ ଅଟେ

ଯଦିe_c କିମ୍ବା $E_c = 0$, ଦ୍ରବ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଟେ

ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସବୁବେଳେ ସମାନ ହୋଇନପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଦିଲ୍ଲୀ ବଜାରରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରୁଥିବା ଦୁଇଟି ଦୈନିକ ଖବରକାଗଜ ଟାଇମ୍ସ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ ଟାଇମ୍ସକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଅଧିକାଂଶ ବିଶ୍ଳେଷକ ଏକମତ ହେବେ ଯେ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦ ବିକଳ୍ପ ଅଟେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସକାରାତ୍ମକ ଅଟେ । ତେବେ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ ଟାଇମ୍ସର ଦରରେ ଏକ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରେ ଟାଇମ୍ସ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆର ଚାହିଦାରେ ଯେଉଁ ପରିବର୍ତନ ଘଟିଛି ତାହା ଟାଇମ୍ସ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆର ଦରରେ ଏକ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ ଟାଇମ୍ସର ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହ ସମାନ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ।

ଅନେକ ବୃହତ୍ ନିଗମ ଅନେକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତି । ମାରୁତି ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଅଟୋମୋବାଇଲ, ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ ଲିଭର ଅନେକ ବ୍ରାଣ୍ଡର ସାବୁନ ଏବଂ ଜିଲେଟ୍ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ରେଜର ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ଯଦି ମାରୁତି ଏହାର ଅଲ୍ଟୋ ମଡେଲର ଦର ହ୍ରାସ କରେ, ତେବେ ଏହାର ମଡେଲ ଏସ-ପ୍ରେସୋର ବିକ୍ରି ହ୍ରାସ ପାଇପାରେ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରେ, ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଜ୍ଞାନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିର୍ମାତାମାନଙ୍କୁ ଏଭଳି ପ୍ରଭାବର ଆକଳନ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ |

୫.୯ ଚାହିଦା ଉପରେ ବିଜ୍ଞାପନର ପ୍ରଭାବ

ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ ହେଉଥିବା ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ସେବା ପ୍ରତି ଆମର ମନୋଭାବକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ | ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିଜ୍ଞାପନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ଉତ୍ପାଦ ଲାଇନର ବିକ୍ରିକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା | ଯେତେବେଳେ ପେପ୍ସି କୋଲା କର୍ପୋରେସନ୍ କୌଣସି

ଟେଲିଭିଜନ ଶୋ' କିମ୍ବା କ୍ରିକେଟ୍ ମ୍ୟାଚ୍ ର ପ୍ରାୟୋଜକ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଏ, ସେତେବେଳେ ଏହା ଆଶା କରେ ଯେ ଏହା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏଭଳି ଉତ୍ପାଦ ବର୍ଦ୍ଧନ ସ୍ୱାଦ ଏବଂ ପସନ୍ଦ ମାଧ୍ୟମରେ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ ।

ଚାହିଦା ଫଳନକୁ ଡାହାଣ ଦିଗକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା ସହିତ, ବିଜ୍ଞାପନ ଏହାକୁ କିଛି ମାତ୍ରାରେ ଅଧିକ ଖରାପ କରିବାର ପ୍ରଭାବ ପକାଇପାରେ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ବିଜ୍ଞାପନ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଉପଭୋକ୍ତା ବ୍ରାଣ୍ଡ ପସନ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ, ଯାହା ଫଳରେ ଗ୍ରାହକମାନେ ସେହି ଉତ୍ପାଦର ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି କମ୍ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ବିଜ୍ଞାପନର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଭାବ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ଅଧିକ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ କରିବା । ଏହା ଯେତିକି ସତ, ପରିଚାଳନାର ଯେତିକି ବିକ୍ରି ନ ହରାଇ ଦର ବଢ଼ାଇବାର କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି, ନଚେତ୍ ଯେତିକି କ୍ଷତି ହୋଇଥାନ୍ତା। ଆମେ ଦେଖିଛୁ ଯେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେଲେ ଉତ୍ପାଦର ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ।

୫.୧୦ ସାରଣୀ

ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ଧାରଣା କେବଳ ପ୍ରତିଶତ ହିସାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ଦୁଇଟି ଚଳର ପ୍ରବଣତା ସମ୍ପର୍କ ଅଟେ । ଏହା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାକୁ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଥିବା ଦୁଇଟି ଚଳର ଏକକ ଏବଂ ମାପଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିଥାଏ ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ କେତେ ଦର ଆଦାୟ କରିବେ ତାହାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ହେଉଛି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟକ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନର ମୋଟ ଆୟ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଫଳନ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଅଟେ ।

ଯେତେବେଳେ ଚାହିଦା ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେବ, ସେତେବେଳେ ଦର ହ୍ରାସ ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବ; ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେବ, ଦର ହ୍ରାସ ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ କରିବ । ଦର ବୃଦ୍ଧି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ବିପରୀତ ସ୍ଥିତି ଉପୁଜିଛି। ଯେତେବେଳେ ଚାହିଦା ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେବ, ଦର ବୃଦ୍ଧି ମୋଟ ଆୟ ହ୍ରାସ କରିବ; ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଚାହିଦା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେବ, ଦର ବୃଦ୍ଧି ମୋଟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବ |

ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟକ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ବିକଳ୍ପଉପଲବ୍ଧତା | ନିକଟତମ ବିକଳ୍ପ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରୁ ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏର ସମଗ୍ର ଦଳ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ରହିବ। ଉତ୍ପାଦ ରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ଆୟର ଅନୁପାତ କମ୍ ହେଲେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ କମ୍ ହେବ ।

ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ, ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ ଯେତେ ଅଧିକ ସମୟ ହୋଇଥାଏ । ଉପଭୋକ୍ତା ଏବଂ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ପାଖରେ ସମୟ ଥିଲେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଅଳ୍ପ ବିକଳ୍ପ ଥିବା ଜିନିଷଗୁଡିକର ବିକଳ୍ପ ବିକଶିତ କରିପାରେ ।

ଚାହିଦା ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ହେଉଛି ଆୟର ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଆୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବା ସହିତ ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସାଧାରଣତଃ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ ।

ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ହେଉଛି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଦରରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଏହା ପରସ୍ପରର ବିକଳ୍ପ (ସକାରାତ୍ମକ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା) ଏବଂ ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ ଉତ୍ପାଦ (ନକାରାତ୍ମକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା) କୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୫.୧୧ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗୋଟିଏ ଚଳର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ଅନ୍ୟ ଚଳର ଭିନ୍ନତା ପ୍ରତି ମାପିଥାଏ ।

ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଚାହୁଁଥିବା ପରିମାଣର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ଡିଗ୍ରୀକୁ ମାପିଥାଏ ।

ଚାହିଦାର ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ମାପିଥାଏ ।

ଚାହିଦାର ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗୋଟିଏ ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ଅନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ମାପିଥାଏ ।

୫.୧୨ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ୧୯୯୫ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଖବରକାଗଜରେ ବ୍ୟବହୃତ ଖବରକାଗଜ ନ୍ୟୁଜ୍ ପ୍ରିଣ୍ଟର ଦରରେ ଦ୍ରୁତ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥିଲା। ଯେହେତୁ ଭାରତୀୟ ଖବରକାଗଜ (ବେତନ ପରେ) ପାଇଁ ନ୍ୟୁଜପ୍ରିଣ୍ଟ ହେଉଛି ଦ୍ୱିତୀୟ ବୃହତ୍ତମ ଖର୍ଚ୍ଚ, ତେଣୁ ପ୍ରକାଶକମାନେ ଦର ବୃଦ୍ଧିକୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ଥିଲେ। ଧରନ୍ତୁ ଯେ ନ୍ୟୁଜପ୍ରିଣ୍ଟର ଚାହିଦାକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇପାରେ:

   $Q_1 = 17.3 - .0092P + 0.00671,$

ଯେଉଁଠାରେ Q_1 ଚାହିଦା କରାଯାଇଥିବା ପରିମାଣ (ମୁଣ୍ଡପିଛା କିଲୋଗ୍ରାମରେ), P ହେଉଛି ନ୍ୟୁଜ୍ପ୍ରିଣ୍ଟର ଦର (ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ପିଛା ଟଙ୍କାରେ), ଏବଂ I ମୁଣ୍ଡପିଛା ଆୟ (ଟଙ୍କାରେ) ଅଟେ ।

(a) ଯଦି ବଜାରରେ ୧ ନିୟୁତ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯଦି ମୁଣ୍ଡପିଛା ଆୟ ୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ସମାନ ହୁଏ, ତେବେ ନ୍ୟୁଜପ୍ରିଣ୍ଟର ଚାହିଦା କ'ଣ?

(b) ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ, ଯଦି ନ୍ୟୁଜପ୍ରିଣ୍ଟର ଦର ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ପିଛା ୪୦୦ ଟଙ୍କା ସମାନ ହୁଏ, ତେବେ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା କ'ଣ?

(c) ୧୯୯୪ ମସିହାର ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ ଅନୁଯାୟୀ, ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଭାରତୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ନ୍ୟୁଜପ୍ରିଣ୍ଟର ଚାହିଦା ରହିଛି $Q_2 = 2672 - 0.51p$, ଯେଉଁଠାରେ Q_2 କେତେ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ନ୍ୟୁଜ୍ ପ୍ରିଣ୍ଟ ◌୍ ଚାହିଦା ରହିଛି (ହଜାରରେ)। ଯଦି ଦର ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ପିଛା ୫୦୦ ଟଙ୍କା ସହ ସମାନ ହୁଏ ତେବେ ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଭାରତୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ନ୍ୟୁଜ୍ ପ୍ରିଣ୍ଟ୍ ର ଚାହିଦାର ମୂଲ୍ୟ କେତେ?

(d) ଏହି ଅଧ୍ୟୟନ ଆଧାରରେ, ୧୯୯୫ ଦର ବୃଦ୍ଧି ଫଳରେ ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଭାରତୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ନ୍ୟୁଜପ୍ରିଣ୍ଟରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ ଘଟିବ କି? କାହିଁକି?

2. ନିମ୍ନଲିଖିତ ସାରଣୀରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ବିକ୍ରୟ (Q), ମୋଟ ଆୟ (TR) ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (MR) କିପରି ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ।

ଦର	ପରିମାଣ	ମୋଟ ଆୟ	ସୀମାନ୍ତ ଆୟ
180	44	7920	–
160	48	7680	– 60
140	52	7280	– 100
120	56	6720	– 140
100	60	6000	– 180
80	64	5120	– 220
60	68	4080	– 260
40	72	2880	– 300
20	76	1520	– 340

a. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୁଡିକ ପାଇଁ ଚାପ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରନ୍ତୁ:
P = 180 ରୁ P = 160:
P = 120 ରୁ P = 100: P = 60 ରୁ P = 40:
ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ଆପଣ କ'ଣ କହିପାରିବେ?

b. b. P = 100 ରେ ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରନ୍ତୁ

3. ସହଜ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପାଇଁ ପୁନଃଉତ୍ପାଦିତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2 ରେ ଦର ଏବଂ ବିକ୍ରୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିଚାର କରନ୍ତୁ।

ଦର	ବିକ୍ରୟ
3.50	80
3.40	85
3.30	90
3.20	95
3.10	100
3.00	105
2.90	110
2.80	115
2.70	120
2.60	125

(a) ଏହି ସମ୍ପର୍କ ଚାହିଦା ନିୟମ କୁ ଅନୁସରଣ କରେ କି? ବୁଝାନ୍ତୁ।

(b) ଦରରେ 3.40 ଟଙ୍କାରୁ 3.30 ଟଙ୍କାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଚାପ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ମୂଲ୍ୟ ଗଣନା କରନ୍ତୁ। ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ନା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ?

(c) ଏହି ୧୦ଟି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣକୁ ୱାଇ-ଅକ୍ଷରେ ଦର ଏବଂ ଏକ୍ସ-ଅକ୍ଷରେ ଥିବା ପରିମାଣ ସହିତ ସଂଯୋଗ କରି ଏକ ଚାହିଦା ବକ୍ର ଗଠନ କରନ୍ତୁ।

(d) ଏହି ଗ୍ରାଫ୍ ଆଧାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୨.୯୫ ଟଙ୍କା ଦରରେ କେତେ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବ ବୋଲି ଆପଣ ଆଶା କରିବେ?

(e) ତଥ୍ୟାବଳୀ ଉପରେ ଆଧାରିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ର ଚାହିଦା ଫଳନ ପାଇଁ ବୀଜଗଣିତ ସମୀକରଣ ହେଉଛି $P = 5.10 - .02Q$

(f) ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ୧୧୮ ୟୁନିଟ୍ ର ଲକ୍ଷ ବିକ୍ରି ସ୍ତର ରହିଛି, ତେବେ ଏହାର ଦର କ'ଣ ହେବ?

(g) ବିକ୍ରୟ (Q)ର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ମୋଟ ଆୟ (TR) ପାଇଁ ବୀଜଗଣିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସନ୍ଧାନ କରନ୍ତୁ।

(h) ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (MR) ପାଇଁ ବୀଜଗଣିତ ସମୀକରଣ କ'ଣ?

(i) ଏହି ବୀଜଗଣିତ କାର୍ଯ୍ୟଉପରେ ଆଧାର କରି, ଦର ଏବଂ ବିକ୍ରୟର ଅନୁରୂପ ସ୍ତର ଖୋଜନ୍ତୁ ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ମୋଟ ଆୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବ।

(j) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଚାହିଦା ଫଳନ ପୂର୍ବରୁ ଦିଆଯାଇଥିବା P ହେଉଛି Q ର ଫଳନ ପରିବର୍ତ୍ତେ Q ହେଉଛି P ର ଫଳନ ରୂପେ ଲେଖ ।

(k) ୩.୧୫ ଟଙ୍କା ଦରରେ ଚାହିଦାର ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା କ'ଣ? ଏହି ସମୟରେ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ନା ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ?

୫.୧୩ ଅଧିକ ପଠନ

ପର୍ଲୋଫ୍, ଜେ.ଏମ୍.(୨୦୧୪)। "*ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ*", ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ, ପିୟର୍ସନ ଏଜୁକେସନ ଏସିଆ।

କ୍ରିଷ୍ଟଲ, କେ.ଏ., ଏବଂ ଲିପ୍ସି, ଆର.ଜି.(୧୯୯୭)। *ବ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଅର୍ଥନୀତି*। ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ୍ ।

- ଆଲପର, ଏନ.ଓ., ଆର୍ଚିବାଲ୍ଡ, ଆର.ବି., ଏବଂ ଜେନସେନ, ଇ. (1987) "କେଉଁ ମୂଲ୍ୟରେ ଭ୍ୟାନିଟି? ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଇସେନ୍ସ ପ୍ଲେଟ୍ ର ଚାହିଦାର ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ମଡେଲ। *ନ୍ୟାସନାଲ ଟ୍ୟାକ୍ସ ଜର୍ଣ୍ଣାଲ* 40 (ମାର୍ଚ୍ଚ): 103-109।

- ବିମାନ୍, ଜେ., ହେଗମ୍ୟାନ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଡୁଓର୍ସ। ଆର.(୧୯୯୧)। "ଚାହିଦାର ମୂଲ୍ୟ ଇଲାଷ୍ଟିସିଟି: ଏକ କ୍ୟାମ୍ପଗ୍ରାଉଣ୍ଡ ଉଦାହରଣ। ଯାତ୍ରା ଗବେଷଣା ପତ୍ରିକା 30(1) 22/29doi: 10.1177/004728759103000105

ୟୁନିଟ୍ 6 ଚାହିଦା ଆକଳନ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କରି, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- **ଚାହିଦା ଆକଳନ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପଦ୍ଧତିଗୁଡିକର ଏକ ବିସ୍ତୃତ ପରିସର** ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ;
- ଏହି ପଦ୍ଧତିଗୁଡିକ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଫଳାଫଳର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ପାଇଁ;
- **ଚାହିଦା କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକୃତି** କୁ ବୁଝିବା;
- **ବିଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତିର ଶକ୍ତି ଏବଂ ଦୁର୍ବଳତାକୁ** ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ;
- **ବୁଝନ୍ତୁ** ଯେ ଚାହିଦା ଆକଳନ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନ ହେଉଛି ବିପଦକୁ ହ୍ରାସ କରିବା ବିଷୟରେ |

ଗଠନ

୬.୧ ପରିଚୟ
୬.୨ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଚାହିଦା ଆକଳନ କରନ୍ତୁ
୬.୩ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣର ସଠିକତା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ - ସମାଶ୍ରୟଣ ପରିସଂଖ୍ୟାନ
୬.୪ ଚାହିଦା ମାପ ପାଇଁ ମାର୍କେଟିଂ ଆଭିମୁଖ୍ୟ
୬.୫ ଚାହିଦାର ପୂର୍ବାନୁମାନ କୌଶଳ
୬.୬ ବାରୋମେଟ୍ରିକ ପୂର୍ବାନୁମାନ
୬.୭ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପଦ୍ଧତି: ସମାଶ୍ରୟଣ ମଡେଲ୍
୬.୮ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ
୬.୯ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ
୬.୧୦ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ
୬.୧୧ ଅଧିକ ପଠନ

୬.୧ ପରିଚୟ

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି, ଚାହିଦା ଆକଳନ ଏବଂ ଚାହିଦା ପୂର୍ବାନୁମାନ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କ'ଣ? ଏହାର ଉତ୍ତର ହେଉଛି ଆକଳନ ଚାହିଦା ସ୍ତର ଏବଂ ଏହାକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ମାପିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଅପରପକ୍ଷରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଯୋଗକୁ ଦେଖିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଭବିଷ୍ୟତର ଚାହିଦାର ସାମଗ୍ରିକ ସ୍ତରର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଏହି କାରଣରୁ, ବ୍ୟବହୃତ କୌଶଳର ସେଟ୍ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ, ଯଦିଓ ଦୁଇଟିଯାକ ପରସ୍ପରବ୍ୟାପି। ସାଧାରଣତଃ, ଚାହିଦା ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଆକଳନ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଚାହିଦା ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ପୂର୍ବାନୁମାନ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଚାହିଦା କେତେ ଅଧିକ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଜଣେ ପରିଚାଳକ ଏକ ପୂର୍ବାନୁମାନ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର

କରିପାରିବେ । ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନୀତିକୁ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ପରିଚାଳକ ଏକ ଆକଳନ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରିବେ।

ସର୍ବୋତ୍ତମ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତି ଅନୁସରଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଖରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ ଚାହିଦା ବିଷୟରେ ସୂଚନା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ହେଲେ ଏହା କେବଳ ସେହି ଦର ଆଦାୟ କରିପାରିବ ଯାହା ବଜାର ବହନ କରିବ । ଗୋଟିଏ ପଟେ ଚାହିଦାକୁ ନେଇ ଅତ୍ୟଧିକ ଆଶାବାଦୀ ଆକଳନ ଯୋଗୁଁ ଅତ୍ୟଧିକ ଅଧିକ ଦର ମିଳିବା ସହ ବିକ୍ରି ହ୍ରାସ ପାଇପାରେ। ଅପରପକ୍ଷରେ ଚାହିଦାର ଅତ୍ୟଧିକ ନିରାଶାଜନକ ଆକଳନ ଯୋଗୁଁ ଦର ବହୁତ କମ୍ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରେ ଯାହା ଫଳରେ ଲାଭ ହାନି ହୋଇପାରେ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଖରେ ଯେତେ ସଠିକ, ସୂଚନା ରହିବ, ତାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ସମ୍ଭାବନା ସେତେ କମ୍ ହେବ ଯାହା ଏହାର ପରିଚାଳନା ଏବଂ ଲାଭ ଉପରେ ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ ।

ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାର ସ୍ତର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବ, ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ସାମଗ୍ରିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ରଣନୀତିର ଅଂଶ ବିଶେଷ ଅଣ-ଦର ସାଧନ ଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ନେବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏହା କରୁଥିବା ବିଜ୍ଞାପନର ସ୍ତର ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ଅନୁଭବ ଆବଶ୍ୟକତା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯିବ। ଯେହେତୁ ବିଜ୍ଞାପନ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ, ତେଣୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନାବଶ୍ୟକ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ଏଡ଼ାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ଚାହିଦା ବିଷୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆଶା ବହୁତ କମ୍ ଥାଏ ତେବେ ଏହା ବିଜ୍ଞାପନ ଉପରେ ବିପୁଳ ପରିମାଣର ଅର୍ଥ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଭରଣା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିପାରେ, ଯାହା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ତତଃ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ । ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଏହା ଏହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ଉତ୍ପାଦକୁ ପୁନଃଡିଜାଇନ୍ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇପାରେ, ଯାହା ଫଳରେ ଗବେଷଣା ଏବଂ ବିକାଶ ଖର୍ଚ୍ଚ ଆକାରରେ ଅନାବଶ୍ୟକ ଅତିରିକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହୋଇପାରେ ।

ପୂର୍ବ ୟୁନିଟରେ, ଚାହିଦା ବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ଏକ ଉପକରଣ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଥିଲା। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏହା ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା ଯେ ଦର ଏବଂ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ ଏବଂ ଆୟ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାଗୁଡିକ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ବିଭିନ୍ନ ସମଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ପରିସ୍ଥିତିକୁ କିପରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେବ ସେ ବିଷୟରେ ଉପଯୋଗୀ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଆମେ ଅନୁମାନ କରିଥିଲୁ ଯେ ଏହି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାଗୁଡିକ ଜଣାଥିଲା କିମ୍ବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ପୂର୍ବରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଥିଲା ଯାହା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ସହଜରେ ଗଣନା କରାଯାଇପାରିବ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ, ଏହା ସାଧାରଣତଃ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନେକ ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ, ପରିଚାଳକ ଯିଏ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଚାହୁଁଛନ୍ତି ସେମାନେ ଏକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସେଟ୍ ବିକଶିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଏକ ଚାହିଦା ସମୀକରଣ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେଉଁଥିରୁ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଗଣନା କରାଯାଇପାରିବ। ଏହି ଆନୁମାନିକ ସମୀକରଣକୁ ଦର, ଆୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନ ବିଷୟରେ ଧାରଣା ଆଧାରରେ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ୟୁନିଟରେ ଚାହିଦା ଆକଳନ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନର ମୌଳିକ କୌଶଳ ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଏ ।

୬.୨ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଲେଷଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଚାହିଦା ଆକଳନ କରିବା

ଅବରୋଧ ୧ ରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିବା ମୌଳିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ଉପକରଣଗୁଡିକ ମଧ ଚାହିଦା ସମ୍ପର୍କଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ । ଚାଇନିଜ୍ ରାତ୍ରୀ ଭୋଜନରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଏକ ଛୋଟ ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟ ଚେନ୍ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଏହି ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଥିବା ୮ଟି ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟର ରେଣ୍ଡମ ନମୁନା ପାଇଁ ଦୈନିକ ଦିଆଯାଉଥିବା ଖାଦ୍ୟର ଦର ଏବଂ ହାରାହାରି ସଂଖ୍ୟା ବିଷୟରେ ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଛି।

ଏହି ତଥ୍ୟାବଳୀ ନିମ୍ନରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଚାହିଦା ଫଳନର ଗୁଣାଙ୍କ ଆକଳନ କରିବାକୁ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଲେଷଣ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ$Q_d = a + bP$ । ଆନୁମାନିକ ସମୀକରଣ ଆଧାରରେ, ଚାହିଦାର ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାକୁ ଚଳର ହାରାହାରି ମୂଲ୍ୟରେ ଗଣନା କରନ୍ତୁ।

ସହର	ଦୈନିକ ଭୋଜନ (Q)	ଦର (P)
1	100	150
2	90	180
3	85	190
4	110	140
5	120	130
6	90	190
7	105	160
8	100	140

ସମାଧାନ: ଚଳ ଗୁଡ଼ିକର ହାରାହାରି ମୂଲ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି $\bar{Q} = 100$ ଏବଂ $\bar{P} = 160$ । ଚାହିଦା ସମୀକରଣର ଗୁଣାଙ୍କ ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅନ୍ୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ନିମ୍ନରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି।

ସହର	$\boldsymbol{Q_i - \bar{Q}}$	$\boldsymbol{P_i - \bar{P}}$	$\boldsymbol{(P_i - \bar{P})^2}$	$\boldsymbol{(Q_i - \bar{Q})(P_i - \bar{P})}$
1	0	– 1	100	0
2	– 10	2	400	– 20
3	– 15	3	900	– 45
4	10	– 2	400	– 20
5	20	– 3	900	– 60
6	– 10	3	900	– 30
7	5	0	0	0
8	0	– 2	400	0
			$\boldsymbol{\Sigma(P_i - \bar{P})^2}$ $\boldsymbol{= 4000}$	$\boldsymbol{S(P_i - \bar{P})(Q_i - \bar{Q})}$ $\boldsymbol{= -1750}$

ଯେପରି ଦର୍ଶାଯାଇଛି, $(P_i - \bar{P})^2$ର ଯୋଗ 4000 ଏବଂ ସମୁଦାୟ $(P_i - \bar{P})(Q_i - \bar{Q})$= -1750 ତେଣୁ, $\hat{b}$ଏବଂ$\hat{a}$ ଗଣନା ପାଇଁ ସମୀକରଣଗୁଡିକ ବ୍ୟବହାର କରି ଆମେ ପାଇବା $\hat{b} = -\frac{175}{400} = -.4375$ $\hat{a} = 100 - (-.4375)(160) = 170$ ।

ତେଣୁ, ଆନୁମାନିକ ଚାହିଦା ସମୀକରଣ ହେଉଛି $Q_d = 170 - .4375$*P. ପୂର୍ବ ୟୁନିଟ୍ ରୁ ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଚାହିଦାର ବିନ୍ଦୁ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାର ସୂତ୍ର ହେଉଛି EP = (dQ/dP)(P/Q)। ଆନୁମାନିକ ଚାହିଦା ଫଳନ ଉପରେ ଆଧାର କରି, dQ/dP = -.4375। ଏହିପରି, ଦର ଏବଂ ପରିମାଣ ଚଳ ପାଇଁ ହାରାହାରି ମୂଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରି, Ep = (-.4375)(160/100) = – 0.7।

୬.୩ ସମାଶ୍ରୟଣର ସଠିକତା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ସମୀକରଣ - ସମାଶ୍ରୟଣ ପରିସଂଖ୍ୟାନ

ଥରେ ପ୍ରାଚଳ ବା ପାରାମିଟରଗୁଡିକ ଆକଳନ କରାଯିବା ପରେ, ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର ଶକ୍ତିକୁ ଦୁଇଟି ଉପାୟରେ ମାପ କରାଯାଇପାରିବ । ପ୍ରଥମରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ସାମଗ୍ରିକ ସମୀକରଣ କେତେ ଭଲ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ତାହା ମାପିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଗୁଣାଙ୍କ ନାମକ ଏକ ମାପ R^2 ଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ କରାଯାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ମାପ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଏବଂ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ t- ସାଂଖ୍ୟିକୀ ବ୍ୟବହାର କରେ।

ସାମଗ୍ରିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ଶକ୍ତିର ପରୀକ୍ଷଣ: Y [ଅର୍ଥାତ୍, (Yi - $\bar{Y}$] ର ମାଧ୍ୟମାନ ବର୍ଗ ବିଚ୍ୟୁତିକୁ Y ର ଭିନ୍ନତା ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତୁ । ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ର ସମସ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ଏହି ବିଚ୍ୟୁତିଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗ କରି ସମୁଦାୟ ଭିନ୍ନତା ମିଳିଥାଏ

ସମୁଦାୟ ଭିନ୍ନତା = $\Sigma(Y_i - \bar{Y})^2$

ସମୁଦାୟ ଭିନ୍ନତାକୁ ଦୁଇଟି ଉପାଦାନରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ: ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭିନ୍ନତା ଏବଂ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭିନ୍ନତା। ଏହି ଧାରଣାଗୁଡିକ ନିମ୍ନରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ, ଆନୁମାନିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣରେ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ କରି (ସୂଚିତ) ପୂର୍ବାନୁମାନ ମୂଲ୍ୟ ଗଣନା କରନ୍ତୁ:

$\widehat{Y}_1 = \hat{a}\hat{b}X_i$

ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ମୂଲ୍ୟ Y_i ଏବଂ ହାରାହାରି ମୂଲ୍ୟ $\bar{Y}$ [ଅର୍ଥାତ୍, $(\widehat{Y}_1 - \bar{Y})^2$] ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଗୀୟ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିବା ଭିନ୍ନତା ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଏହାର ହାରାହାରି ମୂଲ୍ୟରୁ Y ର ବିଚ୍ୟୁତି X ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଫଳାଫଳ (ଅର୍ଥାତ୍, ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ) । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟବହୃତ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟର ତଥ୍ୟରେ, ପରିବ୍ୟୟ ମୂଲ୍ୟ ଠାରୁ ଅଧିକ କିମ୍ବା କମ୍ ହେବାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନ ହାର (X_i) ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦନ ହାର ଠାରୁ ଅଧିକ କିମ୍ବା କମ୍ ଅଟେ ।

ସମୁଦାୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭିନ୍ନତା ଏହି ବର୍ଗବିଚ୍ୟୁତିଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗ କରି ମିଳିଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍,

ସମୁଦାୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭିନ୍ନତା = $\Sigma(\hat{Y}_i - \bar{Y})^2$

ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭିନ୍ନତା ହେଉଛି Y_iଏବଂ $\hat{Y}_i$ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ | ଅର୍ଥାତ୍, ହାରାହାରି ମୂଲ୍ୟ ($\bar{Y}$) ରୁ ବିଚ୍ୟୁତିର କିଛି ଅଂଶ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ, X ଦ୍ୱାରା "ବର୍ଣ୍ଣନା" କରାଯାଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ ବିଭ୍ରାଟ $Y_i - \hat{Y}_i$ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହି ପାର୍ଥକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସମୁଦାୟ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭିନ୍ନତା $\Sigma(Y_i - \hat{Y}_i)^2$ମିଳିଥାଏ

ଭିନ୍ନତାର ତିନୋଟି ଉତ୍ସ ଚିତ୍ର 6.1 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।

ଚିତ୍ର 6.1: ଆନୁମାନିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଉତ୍ସ

ଚିତ୍ରରେ ସମୀକରଣ ଏବଂ ଲେବଲିଂ ଭୁଲ ଏବଂ ଏହା ଏକ ଛବି ଅଟେ ।

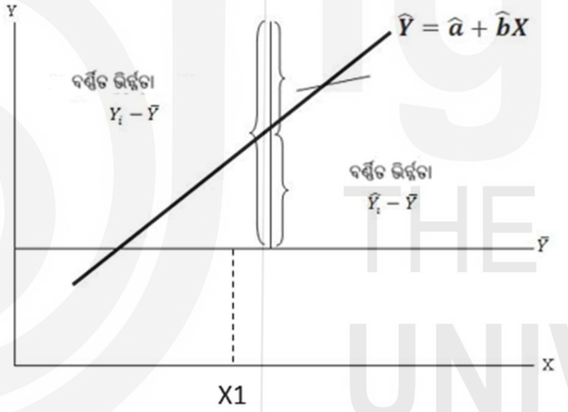

ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ଗୁଣାଙ୍କ (R^2) ସମୁଦାୟ' ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅନୁପାତକୁ ମାପିଥାଏ)
ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ଯାହା ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ଦ୍ୱାରା "ବର୍ଣ୍ଣନା" କରାଯାଏ । ତାହା ଅଟେ

$$R^2 = \frac{\text{ସମୁଦାୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭିର୍ନ୍ନତା}}{\text{ସମୁଦାୟ ଭିର୍ନ୍ନତା}} = \frac{\Sigma(\hat{Y}_i - \bar{Y})^2}{\Sigma(Y_i - \bar{Y})^2}$$

R^2 ର ମୂଲ୍ୟ ୦ ରୁ ୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଯଦି ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ Y ରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ନାହିଁ (ଅର୍ଥାତ୍, ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ଏବଂ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ), R^2 ଶୂନ୍ୟ ହେବ। ଯଦି ସମୀକରଣ ସମସ୍ତ ଭିନ୍ନତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ (ଅର୍ଥାତ୍, ସମୁଦାୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭିନ୍ନତା = ସମୁଦାୟ ଭିନ୍ନତା), ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ଗୁଣାଙ୍କ ୧ ହେବ। ସାଧାରଣତଃ, R^2ର ମୂଲ୍ୟ ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ

ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ସେତିକି ଭଲ ହେବ । ଆନୁମାନିକ ସମୀକରଣର ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ଶକ୍ତିକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ଫିଟ୍ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାୟତଃ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ R^2 ଅଧିକ ହୁଏ, ସମୀକରଣ ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଫିଟ୍ କରେ ବୋଲି କୁହାଯାଏ। ନିମ୍ନ R^2 ଏକ ଖରାପ ଫିଟ୍ ର ସୂଚକ ହେବ ।

ସାରଣୀ ୭.୧: ସମାଶ୍ରୟଣ ମୋଡ୍ ରେ ଭିନ୍ନତାର ଉତ୍ସ ଗଣନା

Y_i	ସମୁଦାୟ ଭିନ୍ନତା $(Y_i - \bar{Y})^2$	$\hat{Y}_i$	ଭିନ୍ନତା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି $(\hat{Y}_i - \bar{Y})^2$	ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭିନ୍ନତା $(Y_i - \hat{Y}_i)^2$
100	18,807.38	87.08	22,518.00	166.93
150	7,593.38	148.13	7,922.78	3.50
160	5,950.58	184.76	2,743.66	613.06
240	8.18	209.18	781.76	949.87
230	50.98	270.23	1,094.95	1,618.45
370	17,651.78	367.91	17,100.79	4.37
410	29,880.58	392.33	24,083.94	312.23
Y_i=237.14	$\Sigma(Y_i - \bar{Y})^2$ =79,942.86		$\Sigma(\hat{Y}_i - \bar{Y})^2$ =76,248.88	$\Sigma(Y_i - \hat{Y}_i)^2$ =3,668.41

ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଫିଟ୍ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ଗୁଣାଙ୍କ କେତେ ଉଚ୍ଚ ହେବା ଉଚିତ୍? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର କୌଣସି ସଠିକ ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ସମୟ କ୍ରମେ ଉପଭୋକ୍ତା ଏବଂ ଆୟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କିଛି ସମ୍ପର୍କ ପାଇଁ, ଜଣେ ଅତି କମରେ R^2= 0.95 ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରିପାରେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଯେପରିକି ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦନ ଅବଧି ରେ ପଚାଶଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଆକଳନ କରିବା, R^2=0.40 କିମ୍ବା 0.50 କୁ ବହୁତ ଭଲ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ ।

ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଆନୁମାନିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣ ଆଧାରରେ, ତାହା ହେଉଛି

$$\hat{Y}_1 = 87.08 + 12.21X_1$$

$$R^2 = \frac{\text{ସମୁଦାୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭିନ୍ନତା}}{\text{ସମୁଦାୟ ଭିନ୍ନତା}} = \frac{76{,}245.88}{79{,}942.86} = 0.954$$

R^2 ର ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି 0.954, ଅର୍ଥାତ୍ ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟରେ ୨୫ ପ୍ରତିଶତରୁ ଅଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ । ତେଣୁ, ସମୀକରଣ ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ବହୁତ ଭଲ ଭାବରେ ଫିଟ୍ କରିବ ବୋଲି ଜଣାପଡିବ ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ର ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ଶକ୍ତିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି କି ନାହିଁ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଟି-ଟେଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଏହି ପରୀକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଆନୁମାନିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ଗୁଣାଙ୍କର ମାନକ ବିଚ୍ୟୁତି (କିମ୍ବା ମାନକ ତ୍ରୁଟି) ଗଣନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏକ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳ ଏବଂ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥିର ହୋଇନାହିଁ କାରଣ ବିଭିନ୍ନ ତଥ୍ୟାବଳୀ ନମୁନା ପାଇଁ b ର ଆକଳନ ଭିନ୍ନ ହେବ।

ଏହି ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏର ମାନକ ତ୍ରୁଟି $\hat{b}$ ରେ ଭିନ୍ନତାର ପରିମାଣର ଆକଳନ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଏହି ମାନକ ତ୍ରୁଟି ପାଇଁ ସମୀକରଣ ହେଉଛି

$$S\hat{b} = \sqrt{\frac{\Sigma\left(Y_i - \hat{Y}_i\right)^2/(n-2)}{\Sigma(X_i - \bar{X})^2}}$$

ଯେଉଁଠାରେ n ହେଉଛି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ସଂଖ୍ୟା । ଏହି ବିଭାଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉତ୍ପାଦନ- ପରିବ୍ୟୟ ଉଦାହରଣ ପାଇଁ, n = 7 ଏବଂ ଏହାର ମାନକ ତ୍ରୁଟି$\hat{b}$

$$S\hat{b} = \sqrt{\frac{3{,}668.41/5}{511.40}} = 1.19$$

ସର୍ବନିମ୍ନ ବର୍ଗ ଆକଳନ $\hat{b}$ କୁ ପ୍ରାଚଳ b ର ଆକଳନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଜଣାପଡିଛି ଯେ $\hat{b}$ ତ୍ରୁଟି ଅଧୀନରେ ଅଛି ଏବଂ ଏହିପରି ପ୍ରାଚଳ b ର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ $\hat{b}$ କୁ ଆକଳନ କୁହାଯାଏ ।

$\hat{b}$ ରେ ଭିନ୍ନତା କାରଣରୁ, ପ୍ରକୃତ ପ୍ରାଚଳ b ର ଆକଳନ ପାଇଁ ଏକ ସୀମା ବା ବ୍ୟବଧାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ବେଳେବେଳେ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ପରିସଂଖ୍ୟାନର ନୀତି ବ୍ୟବହାର କରି, b ପାଇଁ ଏକ 95 ପ୍ରତିଶତ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟବଧାନ ଆକଳନ ସମୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ ଯଥା ($\hat{b} + t_{n-k-1}S_b$) ଯେଉଁଠାରେ t_{n-k-1} ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ବିତରଣର ମୂଲ୍ୟକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ଯାହାକୁ t ର ବିତରଣ କୁହାଯାଏ । ପାଦାଙ୍କ (n -k -1) ସ୍ୱାଧୀନତାର ଡିଗ୍ରୀ ସଂଖ୍ୟାକୁ ବୁଝାଏ, ଯେଉଁଠାରେ n ହେଉଛି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କିମ୍ବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ k ହେଉଛି ସମୀକରଣରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ସଂଖ୍ୟା । 95 ପ୍ରତିଶତ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟବଧାନ ଆକଳନ କରିବାରେ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ t-ମୂଲ୍ୟର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ତାଲିକା ସାରଣୀ 6.4 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଏଠାରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିବା ଉଦାହରଣରେ, n = 7 ଏବଂ k = 1, ତେଣୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାର ପାଞ୍ଚଟି (ଅର୍ଥାତ୍, 7 -1 -1) ମାତ୍ରା ଅଛି, ଏବଂ ସାରଣୀରେ t ର ମୂଲ୍ୟ 2.571 ଅଟେ । ତେଣୁ,

ଉତ୍ପାଦ ପରିବ୍ୟୟ ସମ୍ପର୍କର ବାରମ୍ବାର ଆକଳନ ରେ, ଏହା ଆଶା କରାଯାଏ ଯେ ପ୍ରାୟ 95 ପ୍ରତିଶତ ସମୟ ଏପରି ଯେ ପାରାମିଟର b ର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ b+ ର ଆନୁମାନିକ ମୂଲ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବ୍ୟବଧାନରେ ରହିବ କିମ୍ବା b ର ମାନକ ତ୍ରୁଟିଠାରୁ ମାଇନସ୍ 2.571 ଗୁଣ ହେବ । ଉତ୍ପାଦ-ପରିବ୍ୟୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ପାଇଁ, 95 ପ୍ରତିଶତ ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟବଧାନ ଆକଳନ ହେବ

12।21+2।571(1।19)

କିମ୍ବା ୯.୧୫ରୁ ୧୫.୨୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ। ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଏହି ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ (ଅର୍ଥାତ୍, b ର ମୂଲ୍ୟ) ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତ ସୀମାନ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା 0.95 ଅଟେ ।

ଯଦି ନିର୍ଭରଶୀଳ ଏବଂ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ପାରାମିଟର b ଶୂନ୍ୟ ହେବ। Y ଏବଂ X ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର ଶକ୍ତି ପାଇଁ ଏକ ମାନକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପରୀକ୍ଷା ହେଉଛି 95 ପ୍ରତିଶତ ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟବଧାନରେ ମୂଲ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଛି କି ନାହିଁ ଯାଞ୍ଚ କରିବା | ଯଦି ଏହା ନ ହୁଏ, ତେବେ X ଏବଂ Y ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ପରିସଂଖ୍ୟାନଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଯଦି ସେହି ବ୍ୟବଧାନରେ ଶୂନ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୁଏ, ତେବେ 6 କୁ ଅଣ-ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ। ଉତ୍ପାଦ- ପରିବ୍ୟୟ ଉଦାହରଣ ପାଇଁ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟବଧାନ ଶୂନ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନଥିଲା, ଏବଂ ତେଣୁ ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ $\hat{b}$, ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟର ଏକ ଆକଳନ, ପରିସଂଖ୍ୟାନଗତ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ କିମ୍ବା ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ହାର ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି ।

ସମାନ ପରୀକ୍ଷା କରିବାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉପାୟ ହେଉଛି ଆନୁମାନିକ ଗୁଣାଙ୍କ $(\hat{b})$ କୁ ଏହାର ମାନକ ତ୍ରୁଟି ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତ କରିବା | ଏହି ଅନୁପାତର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ବିତରଣ t ବଣ୍ଟନ ସହିତ ସମାନ; ତେଣୁ, ଏହି ଅନୁପାତକୁ t-ମୂଲ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଯଦି ଏହି ଅନୁପାତର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାର n - k - 1 ମାତ୍ରା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପାଇଁ t ର ସାରଣୀ ମୂଲ୍ୟ ସହିତ ସମାନ କିମ୍ବା ଅଧିକ ଅଟେ, ତେବେ $\hat{b}$ କୁ ପରିସଂଖ୍ୟାନଗତ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଉତ୍ପାଦ - ପରିବ୍ୟୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରି, t-ମୂଲ୍ୟ ଗଣନା କରାଯାଏ

$$t = \left|\frac{\hat{b}}{s_{\hat{b}}}\right| = \left\lceil\frac{12.21}{1.19}\right\rceil = 10.26$$

ଯେହେତୁ ଏହି ଅନୁପାତ ସାରଣୀ 6.2 ରୁ ଟି-ପରିସଂଖ୍ୟାନର ମୂଲ୍ୟ 2.571 ରୁ ଅଧିକ, ଏହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ ଯେ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପରିସଂଖ୍ୟାନଗତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି ।

ସାଧାରଣତଃ, ଯଦି ଅନୁପାତର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟ $\hat{b}/S_{\hat{b}}$ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାର n -k -1 ମାତ୍ରା ପାଇଁ ସାରଣୀରୁ ମୂଲ୍ୟଠାରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ $\hat{b}$ ପରିସଂଖ୍ୟାନଗତ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ସାରଣୀ 6.2: ଛାତ୍ର ବଣ୍ଟନର ଚୟନିତ ମୂଲ୍ୟ

୯୫ ପ୍ରତିଶତ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟବଧାନ

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାର ମାତ୍ରା	t-ମୂଲ୍ୟ
1	12.706
3	3.182
5	2.571
7	2.365
10	2.228
20	2.086
30	2.043
60	2.000
120	1.980

ସମୀକରଣର ମାନକ ତ୍ରୁଟି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସଠିକତା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯାହା ସହିତ ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟ ସହିତ ଜଡିତ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳର ମୂଲ୍ୟ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିପାରିବା । ଏକ ସାଧାରଣ ନୀତି ଭାବରେ, ସମୀକରଣର ମାନକ ତ୍ରୁଟିର ମୂଲ୍ୟ ଯେତେ କମ୍ ହେବ, ସମୀକରଣ ସେତେ ଅଧିକ ସଠିକ ହେବ ଏବଂ ତେଣୁ ଏଥିରୁ କରାଯାଇଥିବା କୌଣସି ପୂର୍ବାନୁମାନ ସେତେ ଅଧିକ ସଠିକ ହେବ । ଏହାକୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉପାୟରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ମାନକ ତ୍ରୁଟି ସମାଶ୍ରୟଣ ରେଖା ବିଷୟରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଚଳର ମାନକ ବିଚ୍ୟୁତିକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ। ତେଣୁ, ମୂଲ୍ୟ ଯେତେ ଛୋଟ ହେବ, ସମୀକରଣର ତଥ୍ୟାବଳୀ ସହିତ ସେତେ ଭଲ ଫିଟ୍ ହେବ ଏବଂ ଆକଳନ ପ୍ରକୃତ ସମାଶ୍ରୟଣ ରେଖା ସହିତ ସେତେ ନିକଟତର ହେବ। ଅପରପକ୍ଷେ, ମାନକ ତ୍ରୁଟି ଯେତେ ବଡ଼ ହେବ, ସମାଶ୍ରୟଣ ରେଖାରୁ ବିଚ୍ୟୁତି ସେତେ ବଡ଼ ହେବ ଏବଂ ଏଥିରୁ ଉପୁଜିଥିବା କୌଣସି ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ସେତେ କମ୍ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ରଖାଯାଇପାରିବ। ଗୁଣାଙ୍କର ମାନକ ତ୍ରୁଟି ସମାନ ରେଖାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ପାଇଁ ଆନୁମାନିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ଗୁଣାଙ୍କରେ କେତେ ପରିମାଣର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ରଖାଯାଇପାରିବ ତାହାର ସଙ୍କେତ ଦେଇଥାଏ । ପୁନର୍ବାର, ମୂଲ୍ୟ ଯେତେ କମ୍ ହେବ, ଆନୁମାନିକ ଗୁଣାଙ୍କରେ ସେତେ ଅଧିକ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ରଖାଯାଇପାରିବ ଏବଂ ଏହାର ବିପରୀତ ଘଟିଥାଏ ଯେତେବେଳେ ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥାଏ। ଶେଷରେ, t-ଟେଷ୍ଟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ପାଇଁ ସମାଶ୍ରୟଣ ଗୁଣାଙ୍କର ସଠିକତାର ଅଧିକ ମାପ ପ୍ରଦାନ କରେ।

2 ରୁ ଅଧିକ କିମ୍ବା ସମାନ t ର ମୂଲ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ସୂଚିତ କରେ ଯେ ଗଣନା ଗୁଣାଙ୍କ ଏକ ବିଶ୍ୱସନୀୟ ଆକଳନ, ଯେତେବେଳେ କି 2 ରୁ କମ୍ ମୂଲ୍ୟ ସୂଚିତ କରେ ଯେ ଗୁଣାଙ୍କ ଅବିଶ୍ୱସନୀୟ ଅଟେ ।

(ଟିପ୍ପଣୀ: ଏହା ମଧ୍ୟ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ସମୀକରଣ ଆଧାରିତ ତଥ୍ୟାବଳୀ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଏହି ପରିସଂଖ୍ୟାନର ସଠିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ t-ଟେଷ୍ଟ ସାରଣୀ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପରେ ଆସନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଚାର କରିବା ଯେ ସେଗୁଡିକ କିପରି ଅଭ୍ୟାସରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ । ଏହା କରିବା ପାଇଁ, ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ଆକଳନ କରାଯାଇଥିବା ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣରେ ଉଦାହରଣ ସମାଶ୍ରୟଣ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଯୋଡିପାରିବା।

$$\log QD = \log 200 - \underset{(0.3)}{1.5 \log Po} + \underset{(0.4)}{2.4 \log Ao}$$

ସମ୍ପୃକ୍ତ ଆକଳନର ମାନକ ତ୍ରୁଟି ଗୁଡ଼ିକ ଜଟିଳବନ୍ଧନୀରେ ଅଛି
R^2 = 0.95, k = 2 ଏବଂ n = 20

R^2 ଆମକୁ କ'ଣ କହୁଛି? ଉଭୟ ଗୁଣାଙ୍କ ବିଶ୍ୱସନୀୟ କି? ବୁଝାନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୬.୪ ଚାହିଦା ପାଇଁ ବିପଣନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମାପ

ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟବସାୟିକ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ କିଛି ମାତ୍ରାରେ ଅନିଶ୍ଚିତତା ରହିଥାଏ ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପସନ୍ଦର ଫଳାଫଳ କ'ଣ ହେବ ତାହା ଠିକ୍ ଭାବରେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ସହିତ ଜଡିତ ଅନିଶ୍ଚିତତାକୁ ହ୍ରାସ କରିବାର ଏକ ଉପାୟ ହେଉଛି ପୂର୍ବାନୁମାନ ପାଇଁ ସମ୍ବଳ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା | ଭବିଷ୍ୟତର ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥିତିର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିଚାଳନା ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଆକଳନ କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ବାରମ୍ବାର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଚାହିଦା ର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ପରିଚାଳକମାନେ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ମୋଟ ଚାହିଦା ରେ ଆଗ୍ରହୀ ଅଟନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଘରୋଇ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଅଫିସ ୍ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶିଳ୍ପ ବିକ୍ରି ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଆକଳନ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ, ପ୍ରୋଜେକ୍ସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବଜାର ଅଂଶ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇପାରେ । ଯଦି ଏକ ପୂର୍ବାନୁମାନ ରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ବିକ୍ରି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସଫଳ ପ୍ରବେଶକୁ ଅସମ୍ଭବ କରିବ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ଖୋଜିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇପାରେ ।

ପୂର୍ବାନୁମାନ ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ମିଶ୍ରଣ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିପାରେ। ମାରୁତି ସୁଜୁକି ଲିମିଟେଡ୍ ଭଳି ଅଟୋମୋବାଇଲ ନିର୍ମାତା ପାଇଁ ପରିଚାଳକମାନେ ଉତ୍ପାଦିତ ହେବାକୁ ଥିବା ସୁଇଫ୍ଟ ବନାମ ଅଲ୍ଟୋର ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ, ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ମୁଖ୍ୟତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର କାର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ କମ୍ପାନୀର ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ପାଦନ ସୁବିଧା ଦ୍ୱାରା ସୀମିତ ଅଟେ । ତେବେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ପରିଚାଳକମାନେ ଉତ୍ପାଦନ ସୁବିଧା ନିର୍ମାଣ କିମ୍ବା ସଂଶୋଧନ କରିପାରିବେ। କିନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର ଗାଡି ଆସିବା ଆରମ୍ଭ ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଏଭଳି ଚୟନ କରିବାକୁ ପଡିବ । ସଠିକ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଏହି ଲମ୍ବା ଲିଡ୍ ଟାଇମ୍ କାରଣରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଅନିଶ୍ଚିତତାକୁ ହ୍ରାସ କରିପାରିବ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ପେଟ୍ରୋଲ ଦର ବଢିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ, ତେବେ ଅଲ୍ଟୋ କିମ୍ବା କମ୍ପାକ୍ଟ କାରର ଆପେକ୍ଷିକ ଚାହିଦା ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।

ପୂର୍ବାନୁମାନ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚାଳନା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ | ବୃହତ୍ ବ୍ୟବସାୟରେ ପ୍ରମୁଖ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରାୟତଃ ସବୁବେଳେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାରର ପୂର୍ବାନୁମାନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ହୋଇଥାଏ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ପୂର୍ବାନୁମାନ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତର ଏକ ସହଜ ଆକଳନ ଠାରୁ ଟିକେ ଅଧିକ ହୋଇପାରେ । ଅନ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପାଇଁ ହଜାର ହଜାର କାର୍ଯ୍ୟ ଘଣ୍ଟା ଏବଂ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଇପାରେ। ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ନିଜସ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଇପାରେ, ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ପରାମର୍ଶଦାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଇପାରେ, କିମ୍ବା ସରକାରୀ ଏଜେନ୍ସିଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବା ସୂଚନା ଉପରେ ଆଧାରିତ ହୋଇପାରେ । ପୂର୍ବାନୁମାନ ପାଇଁ ଏକ ଭଲ ତଥ୍ୟାବଳୀର ବିକାଶ ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ଉପରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଆଧାରିତ ହେବ । ଏକ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଯେଉଁ ତଥ୍ୟରୁ ନିଆଯାଇଛି ତାହାଠାରୁ ଭଲ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ। ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ତଥ୍ୟର ତିନୋଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସ ହେଉଛି ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ମତାମତ, ସର୍ବେକ୍ଷଣ ଏବଂ ବଜାର ପରୀକ୍ଷଣ ।

ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ମତାମତ

ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସାମୂହିକ ବିଚାର ସୂଚନାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସ ହୋଇପାରେ | ବାସ୍ତବରେ, କିଛି ପୂର୍ବାନୁମାନ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ମୁଖ୍ୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବୁଝାମଣା ଆଧାରରେ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପରିଚାଳକମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥିତିର ଆକଳନ ଆଧାରରେ ଆକଳନ ବିକଶିତ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇପାରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ, କମ୍ପାନୀର ବିକ୍ରୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଭବିଷ୍ୟତର ସମ୍ଭାବନାର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାକୁ କୁହାଯାଇପାରେ । ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ପରାମର୍ଶଦାତାମାନଙ୍କୁ ଶିଳ୍ପ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଆଧାରରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ ବିକଶିତ କରିବା ପାଇଁ ନିୟୋଜିତ କରାଯାଇପାରେ । ଯଦିଓ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସବୁବେଳେ “ଦୁର୍ବହ ତଥ୍ୟାବଳୀ” ର ଉତ୍ପାଦ ନୁହେଁ, ତଥାପି ଏହାର ଉପଯୋଗୀତାକୁ ଅଣଦେଖା କରାଯିବା ଉଚିତ ୍ ନୁହେଁ । ବାସ୍ତବରେ, ଏକ ଶିଳ୍ପ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବୁଝାମଣା ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାରେ ବହୁତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରେ |

ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କଠାରୁ ମିଳିଥିବା ସୂଚନାର ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ପଦ୍ଧତି ରହିଛି । ସବୁଠାରୁ ଉପଯୋଗୀ ହେଉଛି ଡେଲ୍ଫି କୌଶଳ । ଏହାର ବ୍ୟବହାରକୁ ଏକ ସରଳ ଉଦାହରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ । ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଛଅ ଜଣ ବାହ୍ୟ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ ଏକ ପ୍ୟାନେଲକୁ ଆଗାମୀ ବର୍ଷ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିକ୍ରିର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାକୁ କୁହାଯାଏ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଦୁଇ ଜଣ ପ୍ୟାନେଲ ସଦସ୍ୟ ୮ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରନ୍ତି, ତିନି ଜଣ ସଦସ୍ୟ ୫ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିକ୍ରିରେ କୌଣସି ବୃଦ୍ଧି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ପୂର୍ବାନୁମାନ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଆଧାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କୁ ସଂଶୋଧିତ ବିକ୍ରୟ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାକୁ କୁହାଯାଏ । ଦ୍ରୁତ ବିକ୍ରୟ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଆଶା କରୁଥିବା କିଛି ଲୋକ ସେମାନଙ୍କ ସମକକ୍ଷଙ୍କ ବିଚାର ଆଧାରରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁନରାବୃତ୍ତିରେ କମ୍ ଆଶାବାଦୀ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଉପସ୍ଥାପନ କରିପାରନ୍ତି। ଅପରପକ୍ଷେ, ଧୀର ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରୁଥିବା କିଛି ଲୋକ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ଉପରକୁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରିପାରନ୍ତି। ତେବେ କିଛି ପ୍ୟାନେଲ ସଦସ୍ୟ ମଧ ଥାଇ ପାରନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପୂର୍ବାନୁମାନର କୌଣସି ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ ବାଧତାମୂଳକ ନୁହେଁ ।

ମାନି ନିଅନ୍ତୁ ଯେ ପ୍ୟାନେଲର ଦ୍ୱିତୀୟ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ୨ ପ୍ରତିଶତ ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧିର ଗୋଟିଏ ଆକଳନ, ୫ ପ୍ରତିଶତରୁ ଗୋଟିଏ, ୬ ପ୍ରତିଶତରୁ ୨ଟି ଏବଂ ୭ ପ୍ରତିଶତରୁ ୨ଟି ଆକଳନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ। ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଥରେ ପରସ୍ପରର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବାନୁମାନକୁ ଅଧିକ ବିଚାର କରିବାକୁ କୁହାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏକ ସହମତି ରେ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିମ୍ବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁନରାବୃତ୍ତି ବିକ୍ରୟ ଆକଳନରେ ଅଳ୍ପ କିମ୍ବା କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାରି ରହେ ।

ଡେଲ୍ଫି କୌଶଳର ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ୟାନେଲ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କପୂର୍ବାନୁମାନ ଆକଳନ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଅନ୍ୟ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ଠାରୁ ସେମାନଙ୍କ ବିଚାର କାହିଁକି ଭିନ୍ନ ତାହା ସେମାନେ ବିଚାର କରିବାକୁ ବାଧ ହେଉଛନ୍ତି। ଆଦର୍ଶଭାବରେ, ଏହି ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁନରାବୃତ୍ତି ସହିତ ଅଧିକ ସଠିକ୍ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଚିତ୍ ।

ଡେଲ୍ଫି ପଦ୍ଧତିରେ ଗୋଟିଏ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଏହାର ଖର୍ଚ୍ଚ । ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ମତାମତର ଉପଯୋଗିତା ଭବିଷ୍ୟବାଣୀ କରିବା ପାଇଁ ନିୟୋଜିତ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ, ଏକ ଶିଳ୍ପରେ ସବୁଠାରୁ ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକମାନେ ପରାମର୍ଶଦାତା ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବଡ଼ ଦେୟ ଆଦାୟ କରିବା ସ୍ଥିତିରେ ଥାଆନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ନିୟୋଜିତ କରାଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କୁ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାମିଲ କରିବାରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହୋଇପାରେ । ଆଉ ଏକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଯେଉଁମାନେ ନିଜକୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଭାବନ୍ତି ସେମାନେ ପ୍ୟାନେଲରେ ଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟବାଣୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିପାରନ୍ତି । ଫଳରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରେ।

ସର୍ବେକ୍ଷଣ

ପରିଚାଳନାଗତ ଯୋଜନାର ସର୍ବେକ୍ଷଣ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପାଇଁ ତଥ୍ୟାବଳୀର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସ ହୋଇପାରେ | ଏଭଳି ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରିବାର ଯୁକ୍ତି ହେଉଛି ଯୋଜନା ସାଧାରଣତଃ ଭବିଷ୍ୟତକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଆଧାର ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବୃହତ୍ ନିଗମଗୁଡିକ ପାଇଁ ପୁଞ୍ଜି ବ୍ୟୟ ବଜେଟ୍ ସାଧାରଣତଃ ଆଗୁଆ ଯୋଜନା କରାଯାଏ । ତେଣୁ ଏଭଳି ନିଗମଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ନିବେଶ ଯୋଜନାର ସର୍ବେକ୍ଷଣ ରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୁଞ୍ଜିସାମଗ୍ରୀର ଚାହିଦା ର ଯଥେଷ୍ଟ ସଠିକ୍ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯିବା ଉଚିତ।

ଅନେକ ବେସରକାରୀ ଓ ସରକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନିୟମିତ ସର୍ଭେ କରିଥାନ୍ତି। ବାର୍ଷିକ ନ୍ୟାସନାଲ କାଉନସିଲ ଅଫ୍ ଆପ୍ଲାଏଡ୍ ଇକୋନୋମିକ ରିସର୍ଚ୍ଚ (ଏନସିଏଇଆର) ପକ୍ଷରୁ ପରିବାରଗୁଡ଼ିକର ବଜାର ସୂଚନା ସର୍ବେକ୍ଷଣକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ମିଳିଛି। ଅନେକ ବେସରକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ଓଆରଜି-ମାର୍ଗ ଏବଂ ଟିଏନଏସ ଇଣ୍ଡିଆ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୌଗୋଳିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସର୍ଭେ କରନ୍ତି ।

ଯଦି ବିଦ୍ୟମାନ ଉତ୍ସରୁ ମିଳିଥିବା ତଥ୍ୟ ଏହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିନଥାଏ, ତେବେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିଜର ସର୍ଭେ କରିପାରେ। ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ସାଧାରଣ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ସେହି କମ୍ପାନୀଗୁଡିକ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି କିମ୍ବା ଏକ ବିଦ୍ୟମାନ ଉତ୍ପାଦରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନୂଆ କିମ୍ବା ସଂଶୋଧିତ ପ୍ରଡକ୍ଟ ସହିତ, କେଉଁ ବିଷୟରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯିବ ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି ତଥ୍ୟାବଳୀ ନାହିଁ। ଏକ ସମ୍ଭାବନା ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ର ଆନୁମାନିକ ଚାହିଦା ବିଷୟରେ ପରିବାରଗୁଡିକର ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରିବା | ସାଧାରଣତଃ, ଏହି ପରି ସର୍ବେକ୍ଷଣଗୁଡିକ ଉତ୍ପାଦ କିଣିବାର ଅଧିକ ସମ୍ଭାବନା ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଜନସଂଖ୍ୟାଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ (ଉଦାହରଣ, ବୟସ, ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଆୟ) ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଦରନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନୀତି ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି କିପରି ପ୍ରଭାବିତ ହେବ ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ।

ଯଦିଓ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା ର ସର୍ବେକ୍ଷଣ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିପାରେ, ତଥାପି ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ଉପରେ ଅଧିକ ନିର୍ଭର କରେ । ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ସର୍ବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପ୍ରତି ଯତ୍ନବାନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ଏଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ସଠିକ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସର୍ବେକ୍ଷଣ ନମୁନା ସଠିକ୍ ଭାବରେ ଚୟନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଗୁଡିକ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବ। ଶେଷରେ, ସର୍ବେକ୍ଷଣ ପ୍ରଶାସନର ପଦ୍ଧତି ଏକ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହାର ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସର୍ଭେ କରାଯାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉତ୍ତରକୁ ପକ୍ଷପାତ କରିବାରୁ ଦୂରେଇ ରହିବା ଉଚିତ୍ | ଖରାପ ବାକ୍ୟଯୁକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ କିମ୍ବା ଏକ ଅଣଯଦୃଚ୍ଛ ନମୁନାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ତଥ୍ୟାବଳୀ ମିଳିପାରେ ଯାହାର ମୂଲ୍ୟ କମ୍ ଅଟେ ।

ଏପରିକି ସବୁଠାରୁ ସତର୍କତାର ସହ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଥିବା ସର୍ଭେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦାକୁ ଅତି ସଠିକତାର ସହ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ। କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଉତ୍ତରଦାତାମାନେ

କୌଣସି ଉତ୍ପାଦ କିଣିବେ କି ନାହିଁ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସୂଚନା ନାହିଁ। ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ, ସର୍ଭେ କରାଯାଇଥିବା ଲୋକମାନେ ସମୟ ପାଇଁ ଚାପଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇପାରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତର ଉପରେ ଅଧିକ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିପାରନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନିଜକୁ ଅନୁକୂଳ ଆଧାରରେ ରଖିବା କିମ୍ବା ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମୋଦନ ହାସଲ କରିବାର ଇଚ୍ଛା (ସଚେତନ କିମ୍ବା ଅଚେତ) ପ୍ରତିଫଳିତ କରିପାରେ । ଏହି ସୀମିତତା କାରଣରୁ, ପୂର୍ବାନୁମାନ ଉପଭୋକ୍ତା ସର୍ବେକ୍ଷଣର ଫଳାଫଳ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ। ବରଂ, ଏହି ତଥ୍ୟାବଳୀଗୁଡିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ସୂଚନାର ପରିପୂରକ ଉତ୍ସ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ।

ବଜାର ପରୀକ୍ଷଣ

ସର୍ବେକ୍ଷଣ ତଥ୍ୟାବଳୀରେ ଏକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଯେ ସର୍ଭେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକୃତ ଉପଭୋକ୍ତା ଆଚରଣରେ ଅନୁବାଦ ହୋଇନପାରେ। ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରାହକମାନେ ଯାହା କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ତାହା କରିବା ଜରୁରୀ ନୁହେଁ। କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରଚଳନ କିମ୍ବା ନୀତି ର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପୂର୍ବରୁ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଥିବା ବଜାର ପରୀକ୍ଷଣର ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ଏହି ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ଦୂର କରାଯାଇପାରିବ ।

ବଜାର ପରୀକ୍ଷଣ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରଥମେ ଏକ ପରୀକ୍ଷା ବଜାର ଚୟନ କରିଥାଏ । ଏହି ବଜାରଅନେକ ସହରକୁ ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇପାରେ; ଦେଶର ଏକ ଅଞ୍ଚଳ, କିମ୍ବା ମେଲିଂ ତାଲିକାରୁ ନିଆଯାଇଥିବା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଏକ ନମୁନା। ଥରେ ବଜାର ଚୟନ ହେବା ପରେ, ପରୀକ୍ଷଣରେ ଅନେକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ। ଏଥିରେ ପରୀକ୍ଷା ବଜାରରେ ଏକ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦ ବିଷୟରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଧାରଣାର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ । ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସହରରେ ଏକ ପ୍ରଚଳିତ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରେ । ତୃତୀୟ ସମ୍ଭାବନା ହେଉଛି ଏକ ନୂତନ ବିଜ୍ଞାପନ ଅଭିଯାନରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ପରୀକ୍ଷା ।

ଏକ ପରୀକ୍ଷା ବଜାର ଚୟନ କରିବା ସମୟରେ ପରିଚାଳକମାନେ ଅନେକ ବିଷୟ ଉପରେ ବିଚାର କରିବା ଉଚିତ୍ | ପ୍ରଥମେ, ଅବସ୍ଥାନ ପରିଚାଳନାଯୋଗ୍ୟ ଆକାରର ହେବା ଉଚିତ୍ । ଯଦି କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବହୁତ ବଡ଼ ହୁଏ, ତେବେ ପରୀକ୍ଷଣ କରିବା ଏବଂ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ବ୍ୟୟବହୁଳ ଏବଂ କଷ୍ଟକର ହୋଇପାରେ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ପରୀକ୍ଷା ବଜାରର ବାସିନ୍ଦାମାନେ ବୟସ, ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଆୟରେ ଭାରତର ସାମଗ୍ରିକ ଜନସଂଖ୍ୟା ସହିତ ସମାନ ହେବା ଉଚିତ୍ । ଯଦି ଏହା ନ ହୁଏ, ତେବେ ଫଳାଫଳ ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲାଗୁ ହୋଇନପାରେ। ଶେଷରେ, ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାପନ କେବଳ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଉଛି ସେମାନଙ୍କୁ ହିଁ କିଣିବା ସମ୍ଭବ ହେବା ଉଚିତ୍ ।

ସର୍ବେକ୍ଷଣ ତୁଳନାରେ ବଜାର ପରୀକ୍ଷଣର ଏକ ଫାଇଦା ଅଛି ଯେ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆଚରଣକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ସୀମାବଦ୍ଧତା ଅଛି । ଗୋଟିଏ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି

ଏଥିରେ ଥିବା ବିପଦ । ପରୀକ୍ଷା ବଜାରରେ ଯେଉଁଠାରେ ଦର ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଏ, ଗ୍ରାହକମାନେ ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ କୁ ବଦଳାଇ ପାରନ୍ତି । ଥରେ ପରୀକ୍ଷଣ ଶେଷ ହେବା ପରେ ଏବଂ ଦର ଏହାର ମୂଳ ସ୍ତରକୁ ହ୍ରାସ ପାଇବା ପରେ, ସେହି ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପାରେ | ଆଉ ଏକ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ କାରଣକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ । କେତେକ ବଜାର ପରୀକ୍ଷଣର ଫଳାଫଳ ଖରାପ ପାଣିପାଗ, ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି କିମ୍ବା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ରଣନୀତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇପାରେ । ଶେଷରେ, ଯେହେତୁ ଅଧିକାଂଶ ପରୀକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ଅବଧିର ହୋଇଥାଏ, ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଦର କିମ୍ବା ବିଜ୍ଞାପନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସଚେତନ ନ ହୋଇପାରନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରଭାବକୁ ଅଣଦେଖା କରିପାରେ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

ଚାହିଦା ମାପ ପାଇଁ ପ୍ରମୁଖ ମାର୍କେଟିଂ ପଦ୍ଧତି କ'ଣ?

....

....

....

୭.୫ ଚାହିଦା ପୂର୍ବାନୁମାନ କୌଶଳ

ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ, ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ମାପିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ। ତଥାପି, ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ ଏକ ସମସ୍ୟା ହୋଇପାରେ ଯଦି ସମାଶ୍ରୟଣ ମଡେଲରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସ୍ୱାଧୀନ ଭରିଏବଲ୍ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୁଏ। ଯେତେବେଳେ ଏକ ଚଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମୟ ସହିତ ବୁଝାମଣାଯୋଗ୍ୟ ଢାଞ୍ଚା ଦେଖାଏ, ସମୟ- ଶ୍ରେଣୀ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଭବିଷ୍ୟତ ମୂଲ୍ୟର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ବିକଳ୍ପ ପଦ୍ଧତି ଅଟେ ।

ସମୟ- ଶ୍ରେଣୀ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ତଥ୍ୟାବଳୀରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା | ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ, ଏହି ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ଚାରିଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି:

୧. ଧାରା
୨. ଋତୁକାଳୀନତା
୩. ଚକ୍ରୀୟ ଢାଞ୍ଚା
୪. ଅଚାନକ ଅସ୍ଥିରତା

ଏକ ଧାରା ହେଉଛି ଚଳରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଭାରତରେ ଜନସଂଖ୍ୟା ର ସମୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ବାଘ ଭଳି ବିପନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ଧାରା ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ଋତୁକାଳୀନ ଉପାଦାନ ନିୟମିତ ବ୍ୟବଧାନରେ ହେଉଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ । ମୌସୁମୀ ସମୟରେ ଛତା ବିକ୍ରିରେ ବଡ଼ ଧରଣର ବୃଦ୍ଧି ଋତୁକାଳୀନତାର ଏକ ଉଦାହରଣ ହେବ।

ଏକ ସମୟ ଶ୍ରେଣୀର ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାପଡିପାରେ ଯେ ଚକ୍ରୀୟ ଢାଞ୍ଚା ଅଛି, ଯାହା ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟର ସ୍ଥାୟୀ ଅବଧି ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହା ପରେ ନିମ୍ନ ମୂଲ୍ୟ ଅଟେ । ବ୍ୟବସାୟ ଚକ୍ର ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ଫିଟ୍ ହୁଏ । ଶେଷରେ, ଏକ ଚଳରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯାହା କୌଣସି ବିଚକ୍ଷଣ ଢାଞ୍ଚା ଅନୁସରଣ କରେ ନାହିଁ ତାହା ଆକସ୍ମିକ ଅସ୍ଥିରତା କାରଣରୁ ହୋଇଥାଏ । ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀରେ ଧାରା, ଋତୁକାଳୀନତା ଏବଂ କୌଣସି ଚକ୍ରୀୟ ଢାଞ୍ଚା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ତଥାପି, ସଂଜ୍ଞା ଅନୁଯାୟୀ, ଆକସ୍ମିକ କାରଣରୁ ଚଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଏ ନାହିଁ। ଏକ ସମୟ ଶ୍ରେଣୀର ଯାଦୃଚ୍ଛିକ ଉପାଦାନ ଯେତେ ବଡ଼ ହେବ, ସେହି ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସେତେ କମ୍ ସଠିକ ହେବ।

ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନ

ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟବହୃତ ପୂର୍ବାନୁମାନ କୌଶଳ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନ । ନାମରୁ ଜଣାପଡୁଛି ଯେ, ଏହି ପଦ୍ଧତି ଏହି ଧାରଣା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଯେ ତଥ୍ୟାବଳୀର ଏକ ସମୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଏକ ପରିଚୟଯୋଗ୍ୟ ଧାରା ଅଛି । ଋତୁକାଳୀନ ଏବଂ ଚକ୍ରୀୟ ଭିନ୍ନତାକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ପାଇଁ ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନକୁ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବିନ୍ଦୁ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ ।

ସାରଣୀ ୬.୩ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ତ୍ରୈମାସିକ ବିକ୍ରିର ଏକ ସମୟ ଶ୍ରେଣୀ ଯାହା ତିନି ବର୍ଷ ର ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ତଥ୍ୟାବଳୀଗୁଡିକ ରୈଖିକ ଏବଂ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଧାରା ପ୍ରୋଜେକ୍ସନକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଏବଂ ଏକ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ଋତୁଗତ ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ପଦ୍ଧତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ସାରଣୀ 6.3: କାଳ୍ପନିକ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ବିକ୍ରୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ

ଅବଧି ନମ୍ବର	ତ୍ରୈମାସିକ	ବିକ୍ରୟ (ଲକ୍ଷ)
1	2018:I	୩୦୦ ଟଙ୍କା
2	2018:II	305
3	2018:III	315
4	2018:IV	340
5	2019:I	346
6	2019:II	352

7	2019:III	364
8	2019:IV	390
9	2020:I	397
10	2020:II	404
11	2020:III	418
12	2020:IV	445

ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବକ୍ର ଆସଞ୍ଜନ ମୂଳତଃ, ସମୀକରଣର ପାରାମିଟର ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ ବିକଶିତ ସାଧାରଣ ନ୍ୟୂନତମ ବର୍ଗ ଧାରଣା ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଜଣେ ବିଶ୍ଳେଷକ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି ଯେ ଗୋଟିଏ ଅବଧିରୁ ଅନ୍ୟ ଅବଧିରେ ବିକ୍ରିରେ ସ୍ଥିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହାର ରହିବ ବୋଲି ଧରି ଏକ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯିବ। ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିକ୍ରି ସମାନ ପରିମାଣରେ ବଦଳିବ। ସାରଣୀ 6.4 ର ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସେହି ହାର ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେବ।

ପରିସଂଖ୍ୟାନଗତ ଭାବେ, ଏଥିରେ ସମୀକରଣର ପ୍ରାଚଳର ଆକଳନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ

$$S_t = S_0 + bt$$

ଯେଉଁଠାରେ S ବିକ୍ରୟକୁ ଦର୍ଶାଏ ଏବଂ t ସମୟ ଅବଧିକୁ ସୂଚିତ କରେ। ଆକଳନ କରାଯିବାକୁ ଥିବା ଦୁଇଟି ପ୍ରାଚଳ ହେଉଛି S_0 ଏବଂ b। S_0 ରେଖାର ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଛେଦା◌ଂଶର ମୂଲ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରାଚଳ b ହେଉଛି ପରିବର୍ତ୍ତନର ସ୍ଥାୟୀ ହାର ଏବଂ ପ୍ରବଣତା ସହିତ ମେଳ ଖାଏ । ଅନେକ ହାତ କ୍ୟାଲକୁଲେଟର ସମୀକରଣର ପ୍ରାଚଳ ଆକଳନ କରିପାରନ୍ତି । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକ୍ରିୟାଗୁଡିକ ମଡେଲରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଏକମାତ୍ର ଆବଶ୍ୟକତା ହେଉଛି ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଆଧାର କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଦୁଇଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚାବିକୁ ଠେଲି ଦିଅନ୍ତୁ। ଏହାପରେ ମେସିନ୍ ଆନୁମାନିକ ପ୍ରାଚଳଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରାଇ ଦିଏ। ସାରଣୀ ୬.୩ର ତଥ୍ୟ ପାଇଁ କ୍ୱାର୍ଟର୍ସଗୁଡ଼ିକୁ ୧ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କ୍ରମାଗତ ସଂଖ୍ୟା ଭାବରେ ଇନପୁଟ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ଅର୍ଥାତ୍, 2018:I କୁ ୧ ଭାବରେ ପ୍ରବେଶ କରାଯିବ, 2018: II କୁ 2 ଭାବରେ ପ୍ରବେଶ କରାଯିବ, ଇତ୍ୟାଦି। ସାରଣୀରୁ ମିଳିଥିବା ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ସମୀକରଣକୁ ଆକଳନ କରାଯାଏ ।

$$S_f = 281.394 + 12.811t$$

ସମୀକରଣର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହେଉଛି ପ୍ରତି ତ୍ରୈମାସିକରେ ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧିର ଆନୁମାନିକ ସ୍ଥାୟୀ ହାର ହେଉଛି ୧୨.୮୧୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେକୌଣସି ତ୍ରୈମାସିକ ପାଇଁ ବିକ୍ରିର ପୂର୍ବାନୁମାନ, t ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି S_t ପ୍ରାପ୍ତ କରାଯାଇପାରିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ୨୦୨୧ର ତୃତୀୟ ତ୍ରୟମାସ ହେଉଛି ସମୟ ଶ୍ରେଣୀ ର ୧୫ତମ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ। ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ତ୍ରୟମାସରେ ଆନୁମାନିକ ବିକ୍ରି ୨୮୧.୩୯୪+ ୧୨.୮୧୧(୧୫) ବା ୪୭୩.୫୭ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ହେବ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଧରନ୍ତୁ ଯେ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପାଇଁ ଦାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିକ୍ରୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରତିଶତ ହାର ଆକଳନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି। ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତି ପିରିୟଡରେ ବିକ୍ରି ସ୍ଥିର ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଉଛି। ଏହି ସମ୍ପର୍କକୁ ଗାଣିତିକ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇପାରେ

$S_t = S_{t-1}(1+g)$

ସେହିଭଳି,

$S_{t-I} = S_{t-2}(1+g)$

ଯେଉଁଠାରେ କି ହେଉଛି ପରିବର୍ତ୍ତନର ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରତିଶତ ହାର, ବା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର । ଏହି ଦୁଇଟି ସମୀକରଣ ସୂଚାଉଛି ଯେ

$S_t = S_0\,(1+g)^2$

ଏବଂ, ସାଧାରଣତଃ, $S_t = S_0\,(1+g)t$

ଯେପରି ଦେଖାଯାଇଛି, ଏହି ସମୀକରଣର ପାରାମିଟରଗୁଡିକ ସାଧାରଣ ନିମ୍ନତମ ବର୍ଗ ବ୍ୟବହାର କରି ଆକଳନ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ। ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ସମୀକରଣ ରୈଖିକ ନୁହେଁ । ତଥାପି, ସମୀକରଣର ଏକ ସରଳ ରୂପାନ୍ତର ଅଛି ଯାହା ସାଧାରଣ ନିମ୍ନତମ ବର୍ଗ ବ୍ୟବହାର କରି ଏହାକୁ ଆକଳନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଏ |

ଲଗ୍ ନିଅନ୍ତୁ, ଫଳାଫଳ ହେଉଛି

ln S_t = ln $[S_0\,(1+g)t]$

କିନ୍ତୁ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଲଗରିଦମ୍ ହେଉଛି କେବଳ ଲଗରିଦମ୍ ର ଯୋଗ । ତେଣୁ

ln S_t= ln S_0+ ln$[(1+g)t]$

ସମୀକରଣର ଡାହାଣ ପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଆହୁରି ସରଳ କରାଯାଇପାରିବ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରି

ln $[(1+g)t]$ = t[ln$(1+g)$]

ତେଣୁ

ln S_t = ln S_0 + t[ln$(1 + g)$]

ଏହି ସମୀକରଣ ଆକାରରେ ରୈଖିକ ଅଟେ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିକଳ୍ପ ଗୁଡିକ କରି ଏହା ଦେଖାଯାଇପାରେ:

Y_t = ln S_t
Y_o= ln S_o
b = ln(l + g)

ତେଣୁ ନୂଆ ସମୀକରଣ ହେଉଛି

$Y_t = Y_o + bt$।

ଯାହା ରୈଖିକ ଅଟେ ।

ଏହି ସମୀକରଣର ପାରାମିଟରଗୁଡିକ ଏକ ହାତ କ୍ୟାଲକୁଲେଟର ବ୍ୟବହାର କରି ସହଜରେ ଆକଳନ କରାଯାଇପାରିବ । ଚାବିକାଠି ହେଉଛି ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଯେ ବିକ୍ରୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଲଗାରିଦମ୍ ରେ ଅନୁବାଦ କରାଯାଇଛି। ତେଣୁ, S_1 ବଦଳରେ S_i ରେ ଅଛି ଯାହାକୁ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଭାବରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଅବଶ୍ୟ, ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ t ମୂଲ୍ୟପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ, ତେଣୁ, 1996 ର ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସ ପାଇଁ, ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଥିବା ଡାଟା ଗୁଡିକ ହେଉଛି 300 = 5.704 ଏବଂ l; ଦ୍ୱିତୀୟ ତ୍ରୟମାସ ପାଇଁ, 305 = 5.720 ଏବଂ 2; ଏବଂ ଇତ୍ୟାଦି । ପରିବର୍ତ୍ତିତ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସାରଣୀ 6.4 ରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛିS_I

ସାରଣୀ 6.4: କାଳ୍ପନିକ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ବିକ୍ରୟ ତଥ୍ୟାବଳୀର ପ୍ରାକୃତିକ ଲଗରିଦମ୍

ଅବଧି ସଂଖ୍ୟା (t)	**ତ୍ରୈମାସିକ**	**ଜାତୀୟ ବିକ୍ରୟ ଲଗରିଦମ୍ (ଲକ୍ଷରେ)S_t**
1	2018:I	5.704
2	2018:II	5.720
3	2018:III	5.753
4	2018:IV	5.829
5	2019:I	5.847
6	2019: II	5.864
7	2019: III	5.897
8	2019:IV	5.966
9	2020:I	5.984
10	2020:II	6.001
11	2020:III	6.036
12	2020:IV	6.098

ସାଧାରଣ ନିମ୍ନତମ ବର୍ଗ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରି, ସାରଣୀ 6.5 ରୁ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଆଧାରରେ ସମୀକରଣର ଆନୁମାନିକ ପାରାମିଟରଗୁଡିକ ହେଉଛି

Y_t = ୫.୬୬୨୩ + ୦.୦୩୫୩୧

କିନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରାଚଳଗୁଡିକ ତଥ୍ୟାବଳୀର ଲଗରିଦମ୍ ରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ, ମୂଳ ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପାଇଁ, ସେଗୁଡିକ ସମ୍ପର୍କ ଆଧାରରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ln $S_o = Y_o$ = 5.6623 ଏବଂ 1n (1 + g) = b = 0.0353। ଆଣ୍ଟିଲଗ୍ ଉତ୍ପାଦନ S_o = 287.810 ଏବଂ 1 + g = 1.0359। ଏହି ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ S_o ଓ 1 + g ମୂଳ ସମୀକରଣରେ ପୁନଃ ସ୍ଥାପିତ କରିବା ଦ୍ୱାରା ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

S_t = 287.810 $(1.0359)^t$

ଯେଉଁଠାରେ 0 ଅବଧିରେ 287.810 ବିକ୍ରି (ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରେ) ଏବଂ ଆନୁମାନିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର, g, 0.0359 ବା 3.59 ପ୍ରତିଶତ ଅଟେ ।

ଭବିଷ୍ୟତ ତ୍ରୟମାସରେ ବିକ୍ରିର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ, 1 ର ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ସମୀକରଣରେ ବଦଳାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ୨୦୨୧ ର ତୃତୀୟ ତ୍ରୟମାସ (ଅର୍ଥାତ୍ ପଞ୍ଚଦଶ ତ୍ରୟମାସ)ରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ବିକ୍ରି ୨୮୭.୮୧୦ (୧.୦୩୫୯)୧୫, ବା ୪୮୮.୫୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ହେବ।

ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀରେ ଋତୁଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀରେ ଋତୁକାଳୀନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ। ବିଶେଷ କରି ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୟମାସରେ ବିକ୍ରିରେ ବଡ଼ ଧରଣର ବୃଦ୍ଧି କେତେକ ଶିଳ୍ପର ଏକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ। ବାସ୍ତବରେ, କିଛି ଖୁଚୁରା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୀପାବଳି ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ମୋଟ ବିକ୍ରିର ବିପୁଳ ପରିମାଣ କରିଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ନିଜସ୍ୱ ଋତୁକାଳୀନ ବିକ୍ରୟ ଢାଞ୍ଚା ରହିଛି । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ ଗରମ, ଆର୍ଦ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ସେବା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଏୟାର କଣ୍ଡିସନର ବ୍ୟାପକ ବ୍ୟବହାର ହେତୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବିକ୍ରି ଅବଧି ରହିଛି। ସେହିଭଳି ଆୟକର ସମୟ ସୀମା ପାଖେଇ ଆସୁଥିବାରୁ ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସରେ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟଙ୍କ ସେବାର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ।

ସାରଣୀ ୬.୪ରେ ଥିବା ତଥ୍ୟର ଘନିଷ୍ଠ ଅନୁଧାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ତ୍ରୈମାସିକ ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି ବର୍ଷ ସାରା ସମାନ ଭାବରେ ବଣ୍ଟନ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ତ୍ରୈମାସିକ ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୟମାସରୁ

ପ୍ରଥମ ତ୍ରୈମାସକୁ ବୃଦ୍ଧି ସାମାନ୍ୟ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୟମାସର ବୃଦ୍ଧି ଅନ୍ୟ ତ୍ରୟମାସ ତୁଳନାରେ କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ଅଧିକ ରହିଛି। ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ତଥ୍ୟରେ ଋତୁକାଳୀନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛି।

ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଆଧାରରେ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ଋତୁଗତ ଭିନ୍ନତା ଗମ୍ଭୀର ତ୍ରୁଟି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସାରଣୀ ୬.୪ ସୂଚାଉଛି ଯେ ୨୦୨୦ ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୟମାସରେ ପ୍ରକୃତ ବିକ୍ରି ୪୪୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯଦି ଆନୁମାନିକ ସମୀକରଣକୁ ସେହି ସମୟ ପାଇଁ ବିକ୍ରିର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ (ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଡେଲର ସ୍ଥାୟୀ ହାର ବ୍ୟବହାର କରି), ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ସମୁଦାୟ 281.394 +12.811 (12), ବା 435.13 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା । ବାସ୍ତବ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନିତ ବିକ୍ରି ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଘଟିଥାଏ କାରଣ ସମୀକରଣ ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୈମାସିକ ର ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧିକୁ ବିଚାରକୁ ନେଇନଥାଏ । ବରଂ ସମୀକରଣରୁ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ମୂଲ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତ୍ରୟମାସର ହାରାହାରିକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ । ତେଣୁ ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୟମାସରେ ବିକ୍ରିକୁ କମ୍ ଆକଳନ କରାଯିବ। ଅପରପକ୍ଷରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସମୀକରଣ ଅନ୍ୟ ତ୍ରୟମାସ ପାଇଁ ବିକ୍ରିକୁ ଅଧିକ ଆକଳନ କରିପାରେ।

ଋତୁକାଳୀନ ଭାବେ ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ସଂଗଠିତ କରି ପୂର୍ବାନୁମାନର ସଠିକତାକୁ ଉନ୍ନତ କରାଯାଇପାରିବ । ସମ୍ଭବତଃ ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟର ସବୁଠାରୁ ସାଧାରଣ ପଦ୍ଧତି ହେଉଛି ଅନୁପାତ-ଟୁ-ଟ୍ରେଣ୍ଡ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ସମୀକରଣର ପୂର୍ବାନୁମାନ ଆଧାରରେ ସାରଣୀ 6.4 ରୁ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରି ଏହାର ବ୍ୟବହାର କୁ ଦର୍ଶାଯାଇପାରିବ,

$$S_t = 281.394 + 12.811_t$$

ବାସ୍ତବ ଏବଂ ଗଣନା କରାଯାଇଥିବା ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୈମାସିକ ବିକ୍ରୟ ସାରଣୀ 6.5 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ସାରଣୀର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସ୍ତମ୍ଭ ହେଉଛି ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୟମାସପାଇଁ ବାସ୍ତବ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ବିକ୍ରିର ଅନୁପାତ । ଏହି ଅନୁପାତ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ଋତୁକାଳୀନ ତ୍ରୁଟିର ଏକ ମାପ ।

ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ, ତିନି ବର୍ଷ ର ଅବଧି ପାଇଁ, ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୟମାସପାଇଁ ହାରାହାରି ବାସ୍ତବ ବିକ୍ରି ସେହି ତ୍ରୈମାସପାଇଁ ହାରାହାରି ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ବିକ୍ରିର ୧୦୨ ପ୍ରତିଶତ ଥିଲା । ଫ୍ୟାକ୍ଟର 1.02 କୁ ଭବିଷ୍ୟତର ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୈମାସିକ ବିକ୍ରୟ ଆକଳନକୁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ୨୦୨୦ ର ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୟମାସ ପାଇଁ ବିକ୍ରିର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖାଯାଏ, ତେବେ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସମୀକରଣ ୪୩୫.୧୩ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଆକଳନ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଏହି ସଂଖ୍ୟାକୁ ୧.୦୨୦ ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ ଫ୍ୟାକ୍ଟରକୁ ମିଶାଇ ପୂର୍ବାନୁମାନକୁ ୪୪୩.୮ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇଛି, ଯାହା ସେହି ତ୍ରୟମାସପାଇଁ ବାସ୍ତବ ବିକ୍ରି ୪୪୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ପାଖାପାଖି। ଅନ୍ୟ ତ୍ରୟମାସରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ବିକ୍ରୟ ପାଇଁ ଏକ ନିମ୍ନଗାମୀ ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସମାନ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ ।

ଋତୁକାଳୀନ ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିପାରେ । ତେବେ ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନରେ ଏବେ ବି କିଛି ତ୍ରୁଟି ରହିଛି। ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ସୀମିତ । ଯଦି ଏହି ଧାରାକୁ ଶେଷ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁଠାରୁ ବହୁତ ଅଧିକ ଆକଳନ କରାଯାଏ,

ସାରଣୀ 6.5: ଅନୁପାତ-ରୁ-ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରି ଋତୁକାଳୀନ ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ

ବର୍ଷ	**ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୈମାସିକ ବିକ୍ରି ର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଛି**	**ପ୍ରକୃତ ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୈମାସିକ ବିକ୍ରି**	**ବାସ୍ତବ/ପୂର୍ବାନୁମାନ ଚତୁର୍ଥ ତ୍ରୈମାସିକ ବିକ୍ରି**
2018	332.64	୩୪୦ ଟଙ୍କା	1.022
2019	383.88	390	1.016
2020	435.13	445	1.023
		ହାରାହାରି =	1.020

ପୂର୍ବାନୁମାନର ସଠିକତା ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଆଉ ଏକ ସୀମା ହେଉଛି ଆପେକ୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାରରେ ଅସ୍ଥିରତା ଭଳି କାରଣକୁ ବିଚାରକୁ ନିଆଯାଏ ନାହିଁ । ବରଂ ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅନୁମାନ କରେ ଯେ ଐତିହାସିକ ସମ୍ପର୍କ ବଦଳିବ ନାହିଁ ।

ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ

ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନ ବାସ୍ତବରେ କେବଳ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଯେଉଁଠାରେ ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ ହେଉଛି ସମୟ । ଏହି ପଦ୍ଧତିର ଗୋଟିଏ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣର ଗୁରୁତ୍ୱ ସମାନ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆନୁମାନିକ ଗୁଣାଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁର ପ୍ରଭାବ ଶେଷ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁ ଭଳି ବହୁତ ଅଧିକ । ଯଦି ପୂରା ସମୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଢାଞ୍ଚାରେ ସାମାନ୍ୟ କିମ୍ବା କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ, ତେବେ ଏହା କୌଣସି ସମସ୍ୟା ନୁହେଁ । ତେବେ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସିରିଜ୍ ଆରମ୍ଭ ଅପେକ୍ଷା ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସଠିକ ତଥ୍ୟ ରହିବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅତୀତର ୧୦ ବର୍ଷର ବିକ୍ରି ର ତଥ୍ୟ ତୁଳନାରେ ଭବିଷ୍ୟତର ବିକ୍ରିର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାରେ ଗତ ତିନି ମାସର ବିକ୍ରୟ ଇତିହାସ ଅଧିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ହୋଇପାରେ ।

ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ହେଉଛି ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ପୂର୍ବାନୁମାନର ଏକ କୌଶଳ ଯାହା ଅଧିକ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥାଏ । ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ହେଉଛି ଏକ ମସୃଣୀକରଣ ସ୍ଥିରାଙ୍କ, a ଚୟନ କରିବା, ଯେଉଁଠାରେ $0 < a < 1.0$। ଯଦି ଏକ ସମୟ ଶ୍ରେଣୀରେ n ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଅଛି, ତେବେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବଧି (ଅର୍ଥାତ୍, $n + 1$) ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ କୁ ଅବଧି n ରେ ଶୃଙ୍ଖଳାର ନିରୀକ୍ଷିତ ମୂଲ୍ୟ ଏବଂ

ସେହି ସମାନ ଅବଧି ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ ମୂଲ୍ୟର ଭାରିତ ହାରାହାରି ଭାବରେ ଗଣନା କରାଯାଏ । ତାହା ଅଟେ

$$F_{n+1} = \alpha X_n + (12 - \alpha)F_n$$

ଯେଉଁଠାରେ Fn+1 ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବଧି ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ ମୂଲ୍ୟ ଅଟେ, Xn ହେଉଛି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ନିରୀକ୍ଷିତ ମୂଲ୍ୟ, ଏବଂ Fn ହେଉଛି ସମୟ ଶ୍ରେଣୀର ଶେଷ ଅବଧି ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟର ପୂର୍ବାନୁମାନ। F_n ଏବଂ ପୂର୍ବର ସମସ୍ତ ଅବଧି ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ ମୂଲ୍ୟ ସମାନ ଢଙ୍ଗରେ ଗଣନା କରାଯାଏ।
ବିଶେଷ କରି,

$$F_t = \alpha X_{t-1} + (1 - a)F_{t-1}$$

ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ (ଅର୍ଥାତ୍, t = 2) ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶେଷ (ଅର୍ଥାତ୍, t = n) କୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ F_1 ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାକୁ ସମୀକରଣ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ କାରଣ ସେଠାରେ X_o କିମ୍ବା F_o ନାହିଁ । ଏହି ସମସ୍ୟା ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରଥମ ଅବଧି ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସେହି ଅବଧି ପାଇଁ ନିରୀକ୍ଷିତ ମୂଲ୍ୟ ସହିତ ସମାନ ବୋଲି ଧରି ନେଇ ସମାଧାନ କରାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ $F_1 = X_1$। ସମୀକରଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଏହା ଦେଖାଯାଇପାରେ ଯେ ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଦ୍ୱିତୀୟ-ଅବଧି ପୂର୍ବାନୁମାନ କେବଳ ପ୍ରଥମ ଅବଧି ପାଇଁ ନିରୀକ୍ଷିତ ମୂଲ୍ୟ, କିମ୍ବା $F_1 = X_1$।

ଚୟନ କରାଯାଇଥିବା ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ସ୍ଥିରତା ସମୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଗୁରୁତ୍ୱ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । a ଯେପରି 1.0 ପାଖକୁ ଗତି କରେ, ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଏ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି a = 1.0, ତେବେ (1- a) = 0 ଏବଂ ସମୀକରଣସୂଚିତ କରେ ଯେ ପୂର୍ବାନୁମାନ କେବଳ ଶେଷ ଅବଧି ପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ଅପରପକ୍ଷେ, ପୂର୍ବ ସମୟର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣକୁ କମ୍ ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥାଏ ।

ସାରଣୀ ୬.୬ ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ଉପରେ ଆଧାରିତ ପୂର୍ବାନୁମାନ

ସପ୍ତାହ(T)	**ବିକ୍ରୟ**(X_t)	a= 0.20(F_t)	a= 0.40(F_t)	a= 0.60(F_t)	a= 0.80(F_t)
1	400	400.00	400.00	400.00	400.00
2	430	400.00	400.00	400.00	400.00
3	420	406.00	412.00	418.00	424.00
4	440	408.80	415.20	419.20	420.80
5	460	415.04	425.12	431.68	436.18
6	440	424.03	439.07	448.67	455.23
7	470	427.23	439.44	443.47	443.05
8	430	435.78	451.67	459.39	464.61

9	440	434.62	443.00	441.76	436.92
10	420	435.70	441.80	440.70	439.38
11		432.56	433.08	428.28	423.88

ମାନି ନିଅନ୍ତୁ ଯେ ଗତ 10 ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିକ୍ରି ସାରଣୀ 6.6 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ମନେକରାଯାଉ, = = ଯଦି α = ୦.୨୦, $F_2 = F_1 = X_1$, ତେବେ

F_3 = ୦.୨୦(୪.୩୦) + ୦.୮୦(୪୦୦) = ୪୦୬.୦

ଏବଂ

F_4 = ୦.୨୦(୪୨୦) + ୦.୮୦(୪୦୬) = ୪୦୮.୮

A ର ଚାରିଟି ଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ ମୂଲ୍ୟ ସାରଣୀ 6.6 ରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି। ସମୟ ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବା ୧୧ ତମ ସପ୍ତାହ ଶେଷ ହେବା ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବଧି ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ବିକ୍ରି କୁ ମଧ୍ୟ ସାରଣୀରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। a = 0.20 ବ୍ୟବହାର କରି, ଏକାଦଶ ସପ୍ତାହ ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଥିବା ବିକ୍ରୟ ମୂଲ୍ୟ ଗଣନା କରାଯାଏ

F_{11} = ୦.୨୦(୪୨୦) + ୦.୮୦(୪୩୫.୭) = ୪୩୨.୫୬

ସାରଣୀ ୬.୬ ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ କାହିଁକି ଏହି ପଦ୍ଧତିକୁ ମସୃଣୀକରଣ କୌଶଳ କୁହାଯାଏ । a = 0.20 ଉପରେ ଆଧାରିତ ପୂର୍ବାନୁମାନଗୁଡିକ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ମୂଳ ବିକ୍ରୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ତୁଳନାରେ ମସୃଣ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବହୁତ କମ୍ ଅସ୍ଥିରତା ଦେଖାଏ। ଏହା ମଧ ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ a ର ବୃଦ୍ଧି ସହିତ, F_tବୃଦ୍ଧିରେ ଅସ୍ଥିରତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, କାରଣ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସମୟ ଶ୍ରେଣୀର ଶେଷ ନିରୀକ୍ଷିତ ମୂଲ୍ୟକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥାଏ।

ଏକ ମସୃଣୀକରଣ ସ୍ଥିରାଙ୍କ ଚୟନ

a ର ଯେ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ମସୃଣୀକରଣ ସ୍ଥିରାଙ୍କ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ । ଏହି ମୂଲ୍ୟ ଚୟନ କରିବାର ଏକ ମାନଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ଅଧିକ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିନ୍ଦୁଗୁଡିକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଓଜନ ବିଷୟରେ ବିଶ୍ଳେଷକଙ୍କ ସହଜ ବିଚାର । କିନ୍ତୁ a ର ମୂଲ୍ୟ ଚୟନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଅନୁଭୂତିଭିତ୍ତିକ ଆଧାର ମଧ ରହିଛି । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ନିରୀକ୍ଷିତ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନ ମାନ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଗବିଚ୍ୟୁତିର ଯୋଗକୁ ହ୍ରାସ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସମାଶ୍ରୟଣ ସମୀକରଣର ଗୁଣାଙ୍କ ଚୟନ କରାଯାଏ । ଏହି ସମାନ ପଦ୍ଧତି ମସୃଣୀକରଣ ସ୍ଥିରାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ ।

ଏହି ଶବ୍ଦଟି $(X_t - F_t)^2$ ପ୍ରକୃତ ସମୟ- ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଏବଂ ସମାନ ଅବଧି ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ ମଧ୍ୟରେ ବିଚ୍ୟୁତିର ବର୍ଗ ଅଟେ । ତେଣୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଏହି ମୂଲ୍ୟଗୁଡିକ ଯୋଡି, ବର୍ଗବିଚ୍ୟୁତିର ଯୋଗକୁ ହିସାବ କରାଯାଇପାରେ

$$\sum_{t=1}^{n}(X_t - F_t)^2$$

a ଚୟନ କରିବାର ଏକ ପଦ୍ଧତି ହେଉଛି ମୂଲ୍ୟ ଚୟନ କରିବା ଯାହା ଏହି ପରିମାଣକୁ କମ୍ କରେ । ସାରଣୀ 6.6 ରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ a ର ତଥ୍ୟାବଳୀ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ, ଏହି ପରିମାଣଗୁଡିକ ହେଉଛି

ମସୃଣୀକରଣ ସ୍ଥିରାଙ୍କ	**ବର୍ଗ ବିଚ୍ୟୁତିର ଯୋଗ**
0.20	6484.23
0.40	4683.87
0.60	4213.08
0.80	4394.52

ଏହି ଫଳାଫଳସୂଚିତ କରେ ଯେ, ମସୃଣୀକରଣ ସ୍ଥିରାଙ୍କର ଚାରିଟି ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ, a = 0.60 ଏହି ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରି ସର୍ବୋତ୍ତମ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପ୍ରଦାନ କରେ। ଅବଶ୍ୟ, ଏହା ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ ◌୍ ଯେ 0.60 ରୁ 0.80 କିମ୍ବା 0.40 ରୁ 0.60 ମଧ୍ୟରେ ମୂଲ୍ୟ ଥାଇପାରେ ଯାହା ଆହୁରି ଭଲ ଫଳାଫଳ ଦେଇଥାଏ ।

ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ର ଏକ ଫାଇଦା ହେଉଛି ଏହା ଅଧିକ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଏ । ଅନ୍ୟଟି ହେଉଛି, ଯେହେତୁ ଅତିରିକ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ, ପୂର୍ବାନୁମାନ ଅପଡେଟ୍ କରିବା ସହଜ ହୋଇଥାଏ । ଟ୍ରେଣ୍ଡ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନ ସହିତ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ସମୀକରଣଗୁଡ଼ିକୁ ପୁନଃ ଆକଳନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ।

ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ର ପ୍ରାଥମିକ ଅସୁବିଧା ହେଉଛି ଯଦି ତଥ୍ୟାବଳୀରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରା ଅଛି ତେବେ ଏହା ବହୁତ ସଠିକ୍ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପ୍ରଦାନ କରେ ନାହିଁ । ଯଦି ସମୟ ଧାରା ସକାରାତ୍ମକ ହୁଏ, ତେବେ ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ଉପରେ ଆଧାରିତ ପୂର୍ବାନୁମାନ ବହୁତ କମ୍ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିବା ବେଳେ ନକାରାତ୍ମକ ସମୟ ଧାରା ଯୋଗୁଁ ଆକଳନ ବହୁତ ଅଧିକ ହେବ। ଯେତେବେଳେ ତଥ୍ୟାବଳୀରେ କୌଣସି ସ୍ପଷ୍ଟ ସମୟ ଧାରା ନଥାଏ ସେତେବେଳେ ସରଳ ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ସର୍ବୋତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ତଥାପି, ଅଧିକ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ପ୍ରକାରର ବିସ୍ଫୋରକ ମସୃଣୀକରଣ ଅଛି ଯାହା ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାରେ ଉଭୟ ଧାରା ଏବଂ ଋତୁକାଳୀନତାକୁ ହିସାବ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଏ ।

୬.୬ ବାରୋମେଟ୍ରିକ୍ ପୂର୍ବାନୁମାନ

ବାରୋମେଟ୍ରିକ୍ ପୂର୍ବାନୁମାନ ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥନୈତିକ ସୂଚକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିରୀକ୍ଷିତ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଚାହିଦା ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିର୍ମାତାଙ୍କୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଦିଓ ଏହା ସାଧାରଣତଃ ସେମାନଙ୍କୁ ମାପିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ପାଞ୍ଚଟି ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସୂଚକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରଥମତଃ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବରୁ ଅଗ୍ରଣୀ ସୂଚକ ଗୁଡିକ ଚାଲିଥାଏ । ଏହାର ଏକ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ଦିଆଯାଇଥିବା ବିଲ୍ଡିଂ ପରମିଟ୍ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ଯାହା କାଠ, କଂକ୍ରିଟ ଇତ୍ୟାଦି ବିଲ୍ଡିଂ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି କରିବ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ **ଏକ ଆକସ୍ମିକ ସୂଚକାଙ୍କ** ମଧ୍ୟ ରହିଛି। ଖୁଚୁରା ବିକ୍ରି ଏହି ବର୍ଗରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବ, କାରଣ ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି ସମ୍ପୃକ୍ତ ସାମଗ୍ରୀର ଉତ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି କରିବ । ତୃତୀୟତଃ ଚାହିଦା **ରେ** ପରିବର୍ତନ ପଛରେ ପଛୁଆ ସୂଚକାଙ୍କ ରହିଛି। କଂପାନିଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ନୂତନ ଶିଳ୍ପ ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହି ମାମଲାରେ ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇଛି ଯେ ଚାହିଦା ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ସ୍ଥାପିତ ହେବା ପରେ କଂପାନିଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦନ ସୁବିଧାରେ ନିବେଶ କରିବେ। ତେଣୁ, ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ ବୃଦ୍ଧି ଏକ ସଙ୍କେତ ବା ନିଶ୍ଚିତତା ଯେ ଚାହିଦାରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇସାରିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅର୍ଥନୀତିରେ ଉନ୍ନତି ଘଟୁଛି, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଚାହିଦା ସ୍ତରରେ ଆହୁରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଶା କରାଯାଇପାରେ ।

ଏହି ତିନୋଟି ପ୍ରକାର ସୂଚକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାରେ ଏକକ ସୂଚକ ସର୍ବଦା ସଠିକ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ, ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସୂଚକ ଗୋଷ୍ଠୀ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ। ଚତୁର୍ଥ ଓ ପଞ୍ଚମ ପ୍ରକାର ସୂଚକାଙ୍କ ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଯଥାକ୍ରମେ **କମ୍ପୋଜିଟ୍ ଇଣ୍ଡେକ୍ସ ଓ ଡିଫ୍ୟୁଜନ୍ ଇଣ୍ଡେକ୍ସ**। କମ୍ପୋଜିଟ୍ ସୂଚକାଙ୍କ ଅନେକ ଅଗ୍ରଣୀ ସୂଚକାଙ୍କର ଭାରିତ ହାରାହାରିକୁ ନେଇ ଗଠିତ ଯାହା ଏକ ସାମଗ୍ରିକ ଧାରା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ | ବିସ୍ତାର ସୂଚକାଙ୍କ ହେଉଛି ଅଗ୍ରଣୀ ସୂଚକମାନଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀ ଯାହାର ଦିଗପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ପୃଥକ ଭାବରେ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରାଯାଏ । ଯଦି ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଗ୍ରଣୀ ସୂଚକାଙ୍କଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧାରୁ ଅଧିକ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି, ତେବେ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏବଂ ଏହାର ବିପରୀତ ହେବ ବୋଲି ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଛି। ପୁନର୍ବାର, ଏହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ହିଁ ପୂର୍ବାନୁମାନର ଆଧାର, ପରିବର୍ତ୍ତନର ବାସ୍ତବ ଆକାର କୁ ମାପ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ବିଭିନ୍ନ ସୂଚକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଣୀ ସମୟର ଲମ୍ବରେ ଭିନ୍ନତା ଥାଇପାରେ ବୋଲି ପରିସ୍ଥିତି ଜଟିଳ ଅଟେ । ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବାନୁମାନର ସଠିକତା ହ୍ରାସ ପାଇପାରେ।

୬.୭ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପଦ୍ଧତି: ସମାଶ୍ରୟଣ ମଡେଲ୍

ଆକଳନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଲେଷଣ କିପରି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ତାହା ଆପଣ ଦେଖିଛନ୍ତି। ଏହି ଭାଗରେ ଆପଣ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକାଧିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଲେଷଣର ଅନେକ ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖିବେ।

ଏହି ବିଭାଗରେ ଆମେ ତେଜରାତି ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିଗ୍ ସ୍କାଏ ଫୁଡ୍ସ (ବିଏସଏଫ)ର ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରି ଚାହିଦା ଆକଳନ କରିବୁ ।

Excel କିମ୍ବା କୌଣସି ମାନକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପ୍ୟାକେଜରେ ଉପଲବ୍ଧ ଆକଳନର (ଓଏଲଏସ) ସାଧାରଣ ନିମ୍ନତମ ବର୍ଗ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରି, ଆମେ ଆକଳନ କରିଥିବା ଚାହିଦା ଫଳନ ଥିଲା

$Q = 15.939 - 9.057P + .009INC + 5.092PC$

ଯେଉଁଠାରେ Q = ବିକ୍ରୟ; P = ବିଏସଏଫର ଦର; INC= ଆୟ; PC = ବିଏସଏଫର ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଦ୍ୱାରା ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିବା ଦର । ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳର ପୂର୍ବାନୁମାନ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି ବୋଲି ଧରି ଏହି ମଡେଲ୍ ବିକ୍ରିର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ।

ସାରଣୀ 6.7: ବିଗ୍ ସ୍କାଏ ଖାଦ୍ୟର ଚାହିଦା ଫଳନ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ତଥ୍ୟାବଳୀ

ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ	ବିକ୍ରି (ହଜାର ୟୁନିଟ୍)	ଦର	ଆୟ (ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କା)	ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଦର
2016Q4	20	5	2620	5
2017Q1	16	5.2	2733	4.8
2017Q2	16	5.32	2898	4.8
2017Q3	14	5.48	3056	4.5
2017Q4	16	5.6	3271	4.44
2018Q1	19	5.8	3479	4.55
2018Q2	17	6.03	3736	4.6
2018Q3	18	6.01	3868	4.85
2018Q4	21	5.92	4016	5.1
2019Q1	26	5.9	4152	5.4
2019Q2	30	5.85	4336	5
2019Q3	26	5.8	4477	4.95
2019Q4	27	5.85	4619	5
2020Q1	29	5.8	4764	5

ସାରଣୀ ଆଉଟପୁଟ୍ (Excel Spreadsheetରୁ)

ସମାଶ୍ରୟଣ ପରିସଂଖ୍ୟାନ	
ସମାଶ୍ରୟଣ ବର୍ଗ	0.897591549
ମଜୁରା ସମାଶ୍ରୟଣ ବର୍ଗ	0.866869014
ମାନକ ତ୍ରୁଟି	1.985445508
ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ	14

	ଗୁଣାଙ୍କ	ମାନକ ତ୍ରୁଟି	t- ପରିସଂଖ୍ୟାନ
ଛେଦାଂଶ	15.9392633	20.76872418	0.76746473
ଦର	–9.05740835	3.119255598	–2.903708294
ଆୟ (ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା)	0.00857807	0.001545678	5.549714378
ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଦର	5.09168419	2.581615572	1.972285976

ବିଗ୍ ସ୍କାଏ ଫୁଡ୍ସ ର ଏକ ବ୍ୟଷ୍ଟି ଅର୍ଥନୀତି ସେବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପୂର୍ବାନୁମାନ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି ଯାହା ଆଗାମୀ ଏକ ବର୍ଷ ପାଇଁ ତ୍ରୈମାସିକ ଅନୁଯାୟୀ ଆୟ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଏକ ଭଲ ଆକଳନ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀର ଦର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ବିଏସଏଫ ଏକ ସରଳ ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ମଡେଲ (w = .୫ ସହିତ) ବ୍ୟବହାର କରି ଯଥେଷ୍ଟ ସଫଳତା ହାସଲ କରିଛି । ଏବଂ ଅବଶ୍ୟ ବିଏସଏଫ ଏହାର ନିଜସ୍ୱ ଦର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଥାଏ ।

ଧରନ୍ତୁ ଯେ ବିଏସଏଫ ଆସନ୍ତା ତ୍ରୈମାସରେ ଦର ୫.୮୫ ରେ କରିବାକୁ ଯୋଜନା କରୁଛି, ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଦର ୪.୯୯ ହେବ ଏବଂ ସେହି ଆୟ ୪୮୦୦ ହେବ ବୋଲି ପୂର୍ବାନୁମାନ କରାଯାଇଛି। ଏହାପରେ ବିଏସଏଫ ପାଇଁ ବିକ୍ରି ର ପୂର୍ବାନୁମାନ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ କରାଯାଇପାରିବ:

$$K = 15.939 - 9.057\ (5.85) + .009\ (4800) + 5.092\ (4.99)$$
$$Q = 31.565$$

ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ, ଏହି ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ସମୟରେ, ବିଏସଏଫ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସହିତ ଆରମ୍ଭ କରେ ଯାହା ଆୟ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରୋଜେକ୍ସନ ପ୍ରଦାନ କରେ ଏବଂ ଏକ ବିସ୍ଫୋରକ ମସୃଣୀକରଣ ମଡେଲ ପ୍ରଦାନ କରେ ଯାହା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀର ଦର ପାଇଁ ଏକ ଆକଳିତ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଏହାପରେ ଏହାକୁ ଚାହିଦାର ଏକାଧିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ମଡେଲ୍ ଏବଂ ବିକ୍ରି ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ବିଏସଏଫର ନିଜସ୍ୱ ଦର ଯୋଜନା ସହିତ ମିଶ୍ରଣ କରାଯାଏ । ଏହାପରେ ବିଏସଏଫ ଏହି ପଦ୍ଧତିକୁ ବିଭିନ୍ନ ଦରର ପ୍ରଭାବ ଉପରେ ପରୀକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳଗୁଡିକର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଆଧାରରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିପାରେ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

ଏହାକୁ ନିଜେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ। ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଆୟ ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀର ଦର ପାଇଁ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଆମ ଉଦାହରଣରେ ଥିବା ପୂର୍ବାନୁମାନ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ, ଏବଂ ଆପଣ ବିଏସଏଫର ମୂଲ୍ୟ 5.45 ଟଙ୍କା ପରିବର୍ତ୍ତେ 5.75 ଟଙ୍କା ରେ ସେଟ୍ କରିବାର ପ୍ରଭାବର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି। ବିକ୍ରୟ (Q) ପାଇଁ ଆପଣ କେଉଁ ଆକଳନ ପାଇବେ?

$k = 15.939 - 9.057() + .009() + 5.092()$

Q = ______________

ଏହି ଫଳାଫଳ ଆଧାରରେ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ ଆପଣ କ'ଣ କହିପାରିବେ?

୭.୮ ସାରଣୀ

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆମେ ଚାହିଦା ଆକଳନ ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନ କୌଶଳଉପରେ ନଜର ପକାଇଛୁ ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ(ଗୁଡିକ)ର ଚାହିଦାସ୍ତରର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ଏକକ ଭାବରେ କିମ୍ବା ମିଶ୍ରିତ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ । କୌଶଳ ର ଚୟନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମ୍ବଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ, ଏହା ଯେଉଁ ବଜାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ସେ ବିଷୟରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଜ୍ଞାନର ମୂଲ୍ୟ ଏବଂ ସହଜରେ ସୂଚନା ହାସଲ କରାଯାଇପାରିବ । ଆମେ ବିଚାର କରିଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ୍ଧତିର ବ୍ୟବହାରରେ ନିଜର ଫାଇଦା ଏବଂ ଅସୁବିଧା ଅଛି ଏବଂ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ 'ସଠିକ୍' କିମ୍ବା 'ଭୁଲ୍' ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ସବୁଠାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ କୌଶଳ (ଗୁଡିକ) ଚୟନ କରିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିର୍ମାତାଙ୍କ ପାଇଁ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ଏକ ସାଧାରଣ ନୀତି ଭାବରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଖରେ ଯେତେ ଅଧିକ ଏବଂ ଅଧିକ ସଠିକ ସୂଚନା ରହିବ ସେତେ ଭଲ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦକ୍ଷ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ହେବ । ବିଶେଷକରି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବଦଳୁଥିବା ବଜାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯେଉଁ ବିପଦକୁ ସାମ୍ନାକୁ ଆଣିବ ତାହାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ହ୍ରାସ କରିପାରିବ।

ବିକ୍ରୟ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଗୁଣାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତି, ଯେପରିକି ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ମତାମତ, ଡେଲ୍ଫି ପଦ୍ଧତି, କିମ୍ବା ବଜାର ସର୍ବେକ୍ଷଣ ବ୍ୟବହାର କରି କିମ୍ବା ପରିମାଣାତ୍ମକ ମଡେଲ୍ ବ୍ୟବହାର କରି ବିକଶିତ କରାଯାଇପାରେ, ଯେପରିକି ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ, ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଜନ, କିମ୍ବା ଏକାଧିକ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ। ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଗୁଣାତ୍ମକ ଏବଂ ପରିମାଣାତ୍ମକ ପୂର୍ବାନୁମାନ କୌଶଳର ମିଶ୍ରଣ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏକରୁ ଅଧିକ ବିକ୍ରୟ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଏ କାରଣ ଏହା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ପୂର୍ବାନୁମାନରେ ତ୍ରୁଟି ହ୍ରାସ ପାଇପାରେ ।

୬.୯ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

ଚାହିଦା ପୂର୍ବାନୁମାନ ହେଉଛି ଭବିଷ୍ୟତର ଚାହିଦାର ପୂର୍ବାନୁମାନ ବା ଆକଳନ ।

ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟରୁ ପୂର୍ବାନୁମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ସମାଶ୍ରୟଣ ଉଭୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବଂ ଆକଳନ କୌଶଳବ୍ୟବହାର କରେ ।

ଧାରା ପ୍ରଣାଳୀ ହେଉଛି ଏକ ପୂର୍ବାନୁମାନ କୌଶଳ, ଯେଉଁଠାରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଅଧୀନରେ ଚଳର ସମୟ ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଏକ ଧାରା ରେଖା କିମ୍ବା ବକ୍ରକୁ ରୈଖିକ ଭାବରେ କିମ୍ବା ନିମ୍ନତମ -ବର୍ଗ ପଦ୍ଧତି ଭାବରେ ପରିଚିତ ଏକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ କୌଶଳ ମାଧ୍ୟମରେ ଫିଟ୍ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୬.୧୦ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

ଏହି ୟୁନିଟରେ ସାରଣୀ 6.7 ଦେଖନ୍ତୁ। ଏହି ଟେବୁଲରେ ବିଗ୍ ସ୍କାଏ ଫୁଡ୍ସର ବିକ୍ରି ଏବଂ ଦର, ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆୟ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦାୟ କରାଯାଇଥିବା ଦର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତଥ୍ୟର ଏକ ସେଟ୍ ରହିଛି । ଏହି ତଥ୍ୟାବଳୀ ରେ 2016Q_4 ରୁ 2020Q_1 ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି । ପୂର୍ବ ସମସ୍ୟା ପରି, ଆପଣ 2020 ର ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସ ପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିବା ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟକୁ ଅଣଦେଖା କରିବା ଉଚିତ ୍ ଏବଂ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଉପକରଣଗୁଡିକ ବ୍ୟବହାର କରି ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ କେତେ ଭଲ ଭାବରେ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିପାରିବେ ତାହା ଦେଖିବା ଉଚିତ୍ ।

a. କେବଳ ପ୍ରଥମ ୧୩ଟି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ନୂତନ ଚାହିଦା ଫଳନ ଆକଳନ କରି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତୁ, ବିକ୍ରୟ (S), ଦର (P), ଆୟ (INC), ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଦର (CP)ର ଏକ ଫଳନ ସହିତ। ଏଠାରେ ଆପଣଙ୍କ ଫଳନ ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଫଳାଫଳ ଲେଖନ୍ତୁ:

S = a + bIP + b2INC + b3PC

କୁଟିଳ ବନ୍ଧନୀରେ t-ଅନୁପାତକୁ ରଖନ୍ତୁ।

$R^2 =$

b. ବର୍ତ୍ତମାନ, 2016 Q_4- 2019Q_4 ର ତଥ୍ୟାବଳୀ ଆଧାରରେ ଆୟ ପାଇଁ ଏକ ସରଳ ରୈଖିକ ସମୟ ଧାରା ଆକଳନ କରନ୍ତୁ:

INC=a +bT

() t-ଅନୁପାତ

୧୯୯୫ ର ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସ ପାଇଁ ଆୟ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ତ୍ରୈମାସିକ ଆଗକୁ ଧାରା ଆକଳନ କରନ୍ତୁ: 2020 ର ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସ ପାଇଁ ଆୟ ପୂର୍ବାନୁମାନ Q_1 =

c. 2020 ର ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସ ପାଇଁ ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଦର (ସିପି) ର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବାକୁ ଏକ ଘାତାଙ୍କୀ ମସୃଣୀକରଣ ମଡେଲ୍ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ:

୨୦୨୦ ପାଇଁ ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଦର ପୂର୍ବାନୁମାନ Q_1 =

d. ବିଗ୍ ସ୍କାଏ ଫୁଡ୍ସ ୨୦୧୭ର ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସରେ ଏହାର ଦର ୫.୮୦ ଟଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ବୋଲି ଧରି ନେଲେ, ୨୦୨୦Q_1 ପାଇଁ ବିକ୍ରୟ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା ପାଇଁ ପାର୍ଟସ୍ a ରୁ c ରେ ଥିବା ସୂଚନା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ ।

ପ୍ରଥମ ୨୦୨୦ ବିକ୍ରି ପୂର୍ବାନୁମାନ Q_1=

e. ବର୍ତ୍ତମାନ, ବିକ୍ରୟ ତଥ୍ୟାବଳୀର ଏକ ସରଳ ରୈଖିକ ସମୟ ଧାରା ଆଧାରରେ ଆଉ ଏକ ବିକ୍ରୟ ପୂର୍ବାନୁମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତୁ:

ଦ୍ୱିତୀୟ ୨୦୨୦ ବିକ୍ରି ପୂର୍ବାନୁମାନ Q_1 =

f. ୧୯୯୨ ର ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟମାସରେ ବିକ୍ରିର ପ୍ରକୃତ ସ୍ତର ୨୯ ଥିଲା, କେଉଁ ମଡେଲ ସର୍ବୋତ୍ତମ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଦେଇଥିଲା? ପ୍ରକୃତ ବିକ୍ରି ନ ଜାଣି, ଆପଣ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇଟି ମଡେଲକୁ କିପରି ବିଚାର କରିପାରିଥାନ୍ତେ, ଏବଂ କେଉଁଟିରେ ଆପଣଙ୍କର ସର୍ବାଧିକ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ରହିଥାନ୍ତା ବୋଲି ଆପଣ ଭାବନ୍ତି? କାହିଁକି?

୬.୧୧ ଅଧିକ ପଢନ୍ତୁ

ମଦାଲା, ଜି.ଏସ୍., ଏବଂ ଏଲେନ୍ ମିଲର, ୧୯୮୯। ମାଇକ୍ରୋ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: ଥିଓରୀ ଆଣ୍ଡ ଆପ୍ଲିକେସନ୍ ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନ୍ୟୁୟର୍କ।

ଲୁଇସ୍, ଡବ୍ଲ୍ୟୁ.ସି., ଜୈନ, ଏସ୍.କେ., ଏବଂ ପିଟରସେନ୍, ଏଚ୍.ସି. *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ)। ପିୟର୍ସନ ।

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍ ଆଣ୍ଡ ୍ ଗୁପ୍ତା, ଜିଏସ୍ (୨୦୧୬)। *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ୍ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: କନସେପ୍ଟ ଆଣ୍ଡ କେସ୍*, ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ଢୋଲକିଆ, ଆର., ଏବଂ ଓଝା, ଏ.ଏନ.(୧୯୯୬)। *ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ* । ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ଅବରୋଧ ୩

ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଅବରୋଧ 3 ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଅବରୋଧ ୩ ରେ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକଳନ ବିଷୟରେ ପରିଚୟ ଦିଆଯାଇଛି । ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ସାଧନକୁ ମିଶ୍ରଣ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରରେ ବିକ୍ରୟ କରେ | ଏହି ଅବରୋଧରେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ ଏବଂ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରଭାବ ଯାଞ୍ଚ କରାଯାଏ । **ୟୁନିଟ୍ ୭ରେ ଉତ୍ପାଦନ** ଫଳନ ଏବଂ ଏହାର ବିଲ୍ଡିଂ ବ୍ଲକଗୁଡ଼ିକୁ ପରିଚାଳନାଗତ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ । ଜଣେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ । ଏହା ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି ଯେ ଏକ ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସାଧନ ଦର ଆଧାରରେ ସାଧନର ଏକ ଅନୁକୁଳତମ ମିଶ୍ରଣ ଚୟନ କରିବ । ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଆକଳନ ଏବଂ ଏହାର ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର ମଧ ଏହି ୟୁନିଟରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । **ୟୁନିଟ୍ ୮ ଓ ୯** ରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯିବ। ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନର ଦର୍ପଣ ଚିତ୍ର କାରଣ ଯଦି ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି, ଉତ୍ପାଦନର ଏକକ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ହ୍ରାସମାନ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ ତେବେ ଏକକ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଇତ୍ୟାଦି । ୟୁନିଟ୍ ୮ରେ ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ସମେତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପରିବ୍ୟୟ କୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଲାଭ-ଅଲାଭ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଅପରେଟିଂ ଲିଭରେଜ୍ ପରି ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର କେତେକ ପ୍ରୟୋଗ ମଧ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି। **ୟୁନିଟ୍ ୯ରେ,** ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଓ ପରିସର ସୁଲାଭ ର ଅର୍ଥନୀତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି। ଶେଷରେ, ଅବରୋଧ 1 ଏବଂ 2 ରେ ବିକଶିତ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଉପକରଣଗୁଡିକ ବ୍ୟବହାର କରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକଳନ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ ।

ୟୁନିଟ୍ 7 ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ମାଧମରେ ଯିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- **ଉତ୍ପାଦନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିଶ୍ଲେଷଣ ପାଇଁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଧାରଣା ଏବଂ ନିୟମ ସହିତ** ପରିଚିତ;
- **ଉତ୍ପାଦନର ଅର୍ଥନୀତିକୁ ବୁଝନ୍ତୁ;**
- **ଦକ୍ଷ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସର୍ତ୍ତାବଳୀର ସେଟ୍** ବୁଝନ୍ତୁ।

ଗଠନ[ସମ୍ପାଦନା]

୭.୧ ପରିଚୟ

୭.୨ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ

୭.୩ ଗୋଟିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ

୭.୪ ଦୁଇଟି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ

୭.୫ ସାଧନର ଅନୁକୂଳତମ ମିଶ୍ରଣ

୭.୬ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପଲବ୍ଧି

୭.୭ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୂପ

୭.୮ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର

୭.୯ ସାରାଂଶ

୭.୧୦ ଆତ୍ମ - ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରଶ୍ନ

୭.୧୧ ଅଧିକ ପଠନ

୭.୧ ପରିଚୟ

ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାଧନଗୁଡିକୁ ଉତ୍ପାଦରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ସାଧନଗୁଡ଼ିକ ଜମି, ଶ୍ରମ, ପୁଞ୍ଜି, ଉଦ୍ୟୋଗ ଇତ୍ୟାଦି ହୋଇପାରେ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା ହୋଇପାରେ | ଏକ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପରିଚାଳକମାନେ ଚାରି ପ୍ରକାରନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି: (କ) ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ କି ନାହିଁ, (ଖ) କେତେ ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ, (ଗ) କେଉଁ ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ଏବଂ (ଘ) କେଉଁ ପ୍ରକାରର ପ୍ରବିଧି ବିଜ୍ଞାନ ବ୍ୟବହାର କରିବେ। ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଉପରୋକ୍ତ (c) ଏବଂ (d) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରିଚାଳକଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିୟମର ବିଶ୍ଳେଷଣ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ନିଷ୍ପତ୍ତିର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏହି ବ୍ଲକର ୟୁନିଟ୍ ୮ ଓ ୟୁନିଟ୍ ୯ରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବ।

ଏହି ୟୁନିଟରେ, ଆମେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଧାରଣା ବିଷୟରେ ଏକ ସାଧାରଣ ଆଲୋଚନା ସହିତ ଆରମ୍ଭ କରିବୁ । ଏହି ୟୁନିଟର ବିଶ୍ଳେଷଣ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକକ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ କେନ୍ଦ୍ରିତ କରେ | ବହୁବିଧ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ମଧ୍ୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରକୃତି ଯେତେବେଳେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ଥାଏ ତାକୁ ପ୍ରଥମେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ତା'ପରେ ଆମେ ଦୁଇଟି କିମ୍ବା ଅଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ଥିବା ସମୟରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ସାଧନର ଅନୁକୁଳତମ ମିଶ୍ରଣ ଖୋଜିବାର ସମସ୍ୟା କୁ ଆଗେଇ ଥାଉ । ବହୁବିଧ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦ ମିଶ୍ରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆପଣ ଉତ୍ପାଦନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଶିଖିବେ । ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଉତ୍ପାଦନର ବିଭିନ୍ନ ଫଳନୀୟ ରୂପ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଆକଳନ ସହିତ ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଶେଷ ହୁଏ ।

୭.୨ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ

ଧରନ୍ତୁ ଆମେ ସେଓ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ । ଆମକୁ ଜମି, ଚାରା, ସାର, ପାଣି, ଶ୍ରମିକ ଏବଂ କିଛି ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଦରକାର । ଏଗୁଡ଼ିକୁ *ଇନ୍‌ପୁଟ୍* ବା *ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନ କୁହାଯାଏ ।* ଏହାର *ଉତ୍ପାଦନ* ହେଉଛି ସେଓ । ସାଧାରଣତଃ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ବିଭିନ୍ନ ସାଧନର ମିଶ୍ରଣ ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରେ । ଏକ *ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ* ହେଉଛି ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ଫଳନୀୟ ସମ୍ପର୍କ । ଏହା ସାଧନ ର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇପାରୁଥିବା ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ ଦେଖାଏ । ଏହା *ଏକ ଉତ୍ପାଦର ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ* ବୈଷୟିକ ସମ୍ପର୍କକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

ସାଧାରଣତଃ, ଆମେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିପାରିବା:

$$Q = f\ (x1, x2, ...,xn)$$

ଯେଉଁଠାରେ Q ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣ, x1, x2, ...,xn ହେଉଛି ବିଭିନ୍ନ ସାଧନ ର ପରିମାଣ, ଏବଂ f ହେଉଛି ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ଫଳନୀୟ ସମ୍ପର୍କ । ସ୍ପଷ୍ଟତା ପାଇଁ, ଆସନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ସାଧନ କିମ୍ବା ଦୁଇଟି ସାଧନ ବ୍ୟବହାର କରି ଉତ୍ପାଦିତ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ଆମର ଧ୍ୟାନ ସୀମିତ ରଖିବା । ଯଦି ପୁଞ୍ଜି (K) ଏବଂ ଶ୍ରମ (L) ନାମକ ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ସାଧନ ଥାଏ, ତେବେ ଆମେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନକୁ ଏହିପରି ଲେଖିଥାଉ:

$$Q = f\ (L, K)$$

ଏହି ଫଳନ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ ସାଧନର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହାର ପାଇଁ ପ୍ରାପ୍ତ ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବାଧିକ ହାର (Q) ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଯେ କମ୍ପ୍ୟୁଟର, ଟେଲିଭିଜନ ସେଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଭଳି ଉତ୍ପାଦ ସ୍ଥିର ହୋଇପାରେ, କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷା, ଚିକିତ୍ସା ସେବା ଇତ୍ୟାଦି ଭଳି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ସେହିଭଳି ପୁଞ୍ଜି ଓ ଶ୍ରମ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ। ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଏହି ୟୁନିଟରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିବା ନୀତିଗୁଡିକ ଦୁଇଟିରୁ ଅଧିକ ସାଧନ ଥିବା ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗୁ ହୁଏ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଦକ୍ଷତା ଏବଂ ବୈଷୟିକ ଦକ୍ଷତା

ଆମେ କହୁଛୁ ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ *ବୈଷୟିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ* ହୋଇଥାଏ ଯେତେବେଳେ ଏହା କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାଧନଗୁଡ଼ିକର ମିଶ୍ରଣରୁ ସର୍ବାଧିକ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ହାସଲ କରିଥାଏ । ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନରେ ଉତ୍ପାଦନର ବୈଷୟିକ ଦକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଜଣେ ଉତ୍ପାଦକ ଗୋଟିଏ ସାଧନକୁ ହ୍ରାସ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଏକ କିମ୍ବା ଏକାଧିକ ସାଧନ ବୃଦ୍ଧି ନକରି ସମାନ ସ୍ତରରେ ଉତ୍ପାଦ ବଜାୟ ରଖିପାରିବେ ନାହିଁ। ଯେତେବେଳେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ଯେକୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାଧନର ମିଶ୍ରଣରୁ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ପାଦନ ବୈଷୟିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦକ୍ଷ ବୋଲି ସେମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି।

ଅପରପକ୍ଷରେ, ଆମେ କହୁଛୁ ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ *ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ*, ଯେତେବେଳେ ଏହା ସାଧନର ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ସର୍ବନିମ୍ନ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରେ ଯଦି ସାଧନର ଦର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥାଏ । ତେଣୁ, ଯେତେବେଳେ କେବଳ ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥାଏ, ଆମେ ବୈଷୟିକ ଦକ୍ଷତା ସମସ୍ୟାର ମୁକାବିଲା କରିଥାଉ; ଅର୍ଥାତ୍ କିପରି ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ। ଅପରପକ୍ଷେ, ଯେତେବେଳେ ସାଧନର ମିଶ୍ରଣ ସହିତ ସାଧନର ଦର ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥାଏ, ଆମେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦକ୍ଷତା ସମସ୍ୟାର ମୁକାବିଲା କରିଥାଉ; ଅର୍ଥାତ୍ ସର୍ବନିମ୍ନ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦନ କିପରି ଉତ୍ପାଦନ କରାଯିବ।

ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦକ୍ଷ ନା ଅପାରଗ ତାହାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ସମୟରେ ଯତ୍ନବାନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଦକ୍ଷ କୁହାଯାଇପାରେ ଯଦି ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଏକାଧିକ ସାଧନ ବ୍ୟବହାର କରି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜିନିଷ ଗୁଡିକୁ ସ୍ଥିର ରଖି ସମାନ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ତେବେ, ଯଦି ଏକ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କିଛି ସାଧନରୁ କମ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ତେବେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦର ଉତ୍ପାଦନ ସାଧନଗୁଡ଼ିକର ଦର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଏପରିକି ଯେତେବେଳେ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବୈଷୟିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ ହୁଏ, ଗୋଟିଏ ପ୍ରକ୍ରିୟା

ସାଧନ ଦରର ଗୋଟିଏ ସେଟ୍ ଅଧୀନରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ ହୋଇପାରେ, ଅନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅନ୍ୟ ସାଧନ ଦରରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ ହୋଇପାରେ ।

ଆସନ୍ତୁ ବୈଷୟିକ ଦକ୍ଷତା ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦକ୍ଷତା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଉଦାହରଣ ନେବା । ଏକ ABC ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କପା କପଡ଼ା ବ୍ୟବହାର କରି ରେଡିମେଡ୍ ପୋଷାକ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛି। ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ୧୦ ପ୍ରତିଶତ କପଡ଼ା ନଷ୍ଟ ହେଉଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଛି। ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସଂଶୋଧନ କରି କପଡ଼ାର ଅପଚୟ ଦୂର କରାଯାଇପାରିବ ବୋଲି ଜଣେ ଇଞ୍ଜିନିୟର ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି। ଏହି ପରାମର୍ଶ ଉପରେ ଜଣେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଭିନ୍ନ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଯଦି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା କପଡ଼ାର ପରିବ୍ୟୟ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସଂଶୋଧନ କରିବା ତୁଳନାରେ କମ୍ ହୁଏ ତେବେ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସଂଶୋଧନ କରିବା ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦକ୍ଷ ହୋଇନପାରେ।

ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳ ଏବଂ ଦୀର୍ଘ କାଳ

ସମସ୍ତ ସାଧନକୁ ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ; i) ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ଏବଂ ii) ପରିବର୍ତ୍ତୀ ସାଧନ । ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ହେଉଛି ସେହି ଯାହାର ପରିମାଣ ବିଚାରାଧୀନ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁଯାୟୀ ସମୟ ଅବଧି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବ। ଯଦିଓ ସମୟ ବ୍ୟବଧାନ ଯେତେ ମାତ୍ରାରେ ହେଉ ନା କାହିଁକି କୌଣସି ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରେ, ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନର ପରିମାଣ ବଢ଼ାଇବାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବହୁତ ଅଧିକ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଦ୍ରୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଅସମ୍ଭବ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହି ପରି ସାଧନଗୁଡିକୁ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବର୍ଗୀକୃତ କରାଯାଏ ଏବଂ ଏଥିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଏବଂ ଉପକରଣ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ଅପରପକ୍ଷେ, ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ହେଉଛି ଯାହାର ପରିମାଣ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇପାରିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ନିର୍ମାଣ ବ୍ୟବସାୟରେ ଅଳ୍ପ ବିଜ୍ଞପ୍ତିରେ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ କରାଯାଇପାରେ । ଅନେକ 'ବିଲ୍ଡର' ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୈନିକ ମଜୁରି ଭିତ୍ତିରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାରେ ବାରମ୍ବାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଏ । ବଟର ଉତ୍ପାଦନରେ

ଯାଉଥିବା କ୍ଷୀରର ପରିମାଣ ଶୀଘ୍ର ଏବଂ ସହଜରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ଏହିପରି ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ଭାବରେ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଏ |

ଏକ ସାଧନ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଛି କି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ତାହା ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମୟ ଅବଧି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ। ବିଚାରାଧୀନ ସମୟ ଅବଧିର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ହେବ ଏବଂ ସ୍ଥାୟୀ ହେବ ନାହିଁ। ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିବା ସହଜ ମନେ କରନ୍ତି । ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳ ସେହି ସମୟ ଅବଧିକୁ ବୁଝାଏ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କିଛି ସାଧନ ସ୍ଥାୟୀ ରହେ। ଯେହେତୁ ସମସ୍ତ ସାଧନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଏବଂ ଉପକରଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ସବୁଠାରୁ କଷ୍ଟକର ଅଟେ, ତେଣୁ କମ୍ ସମୟ ବ୍ୟବଧାନକୁ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଏବଂ ଉପକରଣ ସ୍ଥିର ରହୁଥିବା ସମୟ ବ୍ୟବଧାନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଦୀର୍ଘକାଳ ହେଉଛି ସେହି ସମୟ ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମସ୍ତ ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିବେଶକୁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରିବା କିମ୍ବା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ନମନୀୟତା ଅଛି ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସାଧାରଣତଃ ସାଧନ ବ୍ୟବହାର ଅନୁପାତରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କୁ ଅନୁମତି ଦେଇଥାଏ । ଦୀର୍ଘକାଳରେ, ସାଧନ ଅନୁପାତ ଯଥେଷ୍ଟ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ମାରୁତି ଉଦ୍ୟୋଗ ଲିମିଟେଡରେ ପାରମ୍ପରିକ ମେସିନ୍ ଉପକରଣରେ ଅଧିକ ଶ୍ରମ ଏବଂ କମ୍ ବ୍ୟୟବହୁଳ ଉପକରଣ ସହିତ ଏକ ଅଟୋମୋବାଇଲ ୍ ରଙ୍ଗ ତିଆରି କରାଯାଇପାରିବ, କିମ୍ବା ଏହା କମ୍ ଶ୍ରମ ଏବଂ ଅଧିକ ବ୍ୟୟବହୁଳ ଉପକରଣ ସହିତ ସଂଖ୍ୟାଗତ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ମେସିନ୍ ଉପକରଣରେ ତିଆରି କରାଯାଇପାରିବ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରମର ପରିମାଣ ଏବଂ ବ୍ୟବହୃତ ଉପକରଣର ପରିମାଣ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ ।ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହି ୟୁନିଟରେ ଏହି ଦିଗକୁ ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ବିଚାର କରାଯାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ, ବହୁତ କମ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅଛି ଯେଉଁଥିରେ ସାଧନକୁ ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁପାତରେ ମିଶ୍ରଣ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ରାନବ୍ୟାକ୍ସି ବା ସ୍ମିଥ୍-କ୍ଲାଇନ୍-ବିଚାମ୍ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଫାର୍ମାସ୍ୟୁଟିକାଲ୍ କମ୍ପାନିକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଔଷଧ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ପ୍ରତି ୧୦ ଗ୍ରାମ ୍ ଔଷଧପିଛା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଆସ୍ପିରିନ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ। ଏପରିକି ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆସ୍ପିରିନ୍ ଅନୁପାତରେ ଏକ

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ (ଯଦିଓ ଅଳ୍ପ) ପରିମାଣର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇପାରେ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଯଦି ସାଧନ ଅନୁପାତରେ କୌଣସି ନମନୀୟତା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତେବେ ଟେକ୍ନୋଲୋଜିକୁ ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁପାତ ପ୍ରକାର ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ । ଆମେ ଏହି ଚରମ ଘଟଣାକୁ ଏହି ୟୁନିଟରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥାଉ, କିନ୍ତୁ ଯେପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବା ଉଚିତ, ଏହା ଅଭ୍ୟାସରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରଳ ଅଟେ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

1. ଏକ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ କ'ଣ? ଏକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନଠାରୁ କିପରି ଭିନ୍ନ ଅଟେ?

   ....

   ....

   ....

   ....

2. ଆମେ କେବେ କହିପାରିବା ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ: (କ) ବୈଷୟିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ, (ଖ) ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ? ବୈଷୟିକ ସ୍ତରରେ ଦକ୍ଷ ସଂସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବେ ଦକ୍ଷ ହେବା ଜରୁରୀ କି?

   ....

   ....

   ....

   ....

୭.୩ ଗୋଟିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ

ସବୁଠାରୁ ସରଳତମ ଦୁଇଟି ସାଧନ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ - ଯେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ ସାଧନ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ପରିମାଣ ସହିତ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସାଧନଟି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ପରିମାଣ ସହିତ। ଧରନ୍ତୁ ଯେ ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ହେଉଛି ମେସିନ୍ ଉପକରଣର ସେବା, ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ହେଉଛି ଶ୍ରମ, ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ହେଉଛି ଏକ ଧାତୁ ଭାଗ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନକୁ ଏହିପରି ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ:

$$Q = f(K, L)$$

ଯେଉଁଠାରେ Q ହେଉଛି ଧାତୁ ଭାଗର ଉତ୍ପାଦନ, K ହେଉଛି ପାଞ୍ଚଟି ମେସିନ୍ ଟୁଲ୍ (ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ) ର ସେବା, ଏବଂ L ହେଉଛି ଶ୍ରମ (ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ) । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନକୁ ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ସହିତ ମିଶ୍ରଣ କରାଯାଇପାରେ ।

ସମୁଦାୟ, ହାରାହାରି ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ

ଉପରୋକ୍ତ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଆମକୁ ସର୍ବାଧିକ ମୋଟ *ଉତ୍ପାଦ* (TP) ଦେଖାଏ ଯାହା ସାଧନର ବିଭିନ୍ନ ପରିମାଣର ମିଶ୍ରଣ ବ୍ୟବହାର କରି ପ୍ରାପ୍ତ କରାଯାଇପାରିବ । ଧରନ୍ତୁ ଧାତୁ ଯନ୍ତ୍ରାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପାଞ୍ଚଟି ମେସିନ୍ ଉପକରଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଶ୍ରମର ବିଭିନ୍ନ ସାଧନ ସ୍ତର ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ଜାଣିବାକୁ ସ୍ଥିର କରେ । ସାରଣୀ 7.1 ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ପାଇଁ ସମୁଦାୟ ଉତ୍ପାଦ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ। ଏହି ଉଦାହରଣରେ, TP ଏକ ପଏଣ୍ଟ (ଛଅ ଜଣ ଶ୍ରମିକ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରମ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଷଷ୍ଠ ଏବଂ ସପ୍ତମ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ପରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ।

ସାରଣୀ ୭.୧: ଶ୍ରମର ମୋଟ, ହାରାହାରି ଓ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ

(ପାଞ୍ଚଟି ମେସିନ୍ ଉପକରଣରେ ସ୍ଥାୟୀ ପୁଞ୍ଜି ସହିତ)

ଶ୍ରମିକ ଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା (L)	ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ (TP) (ବର୍ଷକୁ ହଜାର) (Q)	ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ($MP_L = \Delta Q/\Delta L$)	ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ($AP_L = Q/L$)

0	0	—	—
1	10	10	10
2	28	18	14
3	54	26	18
4	76	22	19
5	90	14	18
6	96	6	16
7	96	0	13.5
8	92	–4	11.5

ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା ହେଉଛି ସାଧନର *ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ* (AP) ଏବଂ *ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ* (MP)। ଏକ ସାଧନର AP ହେଉଛି TP ଯାହା ଏହି ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସାଧନ ପରିମାଣ ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ AP ହେଉଛି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ବ୍ୟବହାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତର ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦ-ସାଧନ ଅନୁପାତ । ସାଧନର MP ହେଉଛି ଏକ ୟୁନିଟ୍ ସାଧନ ଯୋଡିବା ଦ୍ୱାରା TPରେ ସଂଯୋଗ, ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ସାଧନର ପରିମାଣ ସ୍ଥିର ଥାଏ । ମେସିନ୍ ପାର୍ଟସ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଆମର ଉଦାହରଣରେ, ଶ୍ରମର AP ହେଉଛି TP ବିଭକ୍ତ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ।

$$AP_L = Q/L$$

ସାରଣୀ ୭.୧ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଅନୁଯାୟୀ, AP_L ପ୍ରଥମେ ଉଠିଥାଏ, ସର୍ବାଧିକ ୧୯ରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ ଏବଂ ପରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ସେହିଭଳି ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ହେଉଛି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନ (ପାଞ୍ଚଟି ମେସିନ୍

ଟୁଲ୍ ର ସେବା) ବ୍ୟବହାର ସହିତ ଜଣେ ଅତିରିକ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅତିରିକ୍ତ ଉତ୍ପାଦନ।

$$MP_L = \Delta Q/\Delta L$$

Δ ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି 'ପରିବର୍ତ୍ତନ'। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, MP_4 (ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ) ପାଇଁ ସାରଣୀ 7.1 ରୁ $\Delta Q = 76-54 = 22$ ଏବଂ $\Delta L = 4-3 = 1$। ତେଣୁ, $MP_4 = (22/1) = 22$। ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଯଦିଓ MP ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରମିକ ଯୋଡିବା ସହିତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏହା ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ଅଷ୍ଟମ କର୍ମୀଙ୍କୁ ଯୋଡିବା ପରେ ଏହା ନକାରାତ୍ମକ ହୋଇଯାଏ (-4) ।

ଚିତ୍ର 7.1: TP, MP ଏବଂ AP ବକ୍ର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନର ତିନୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ

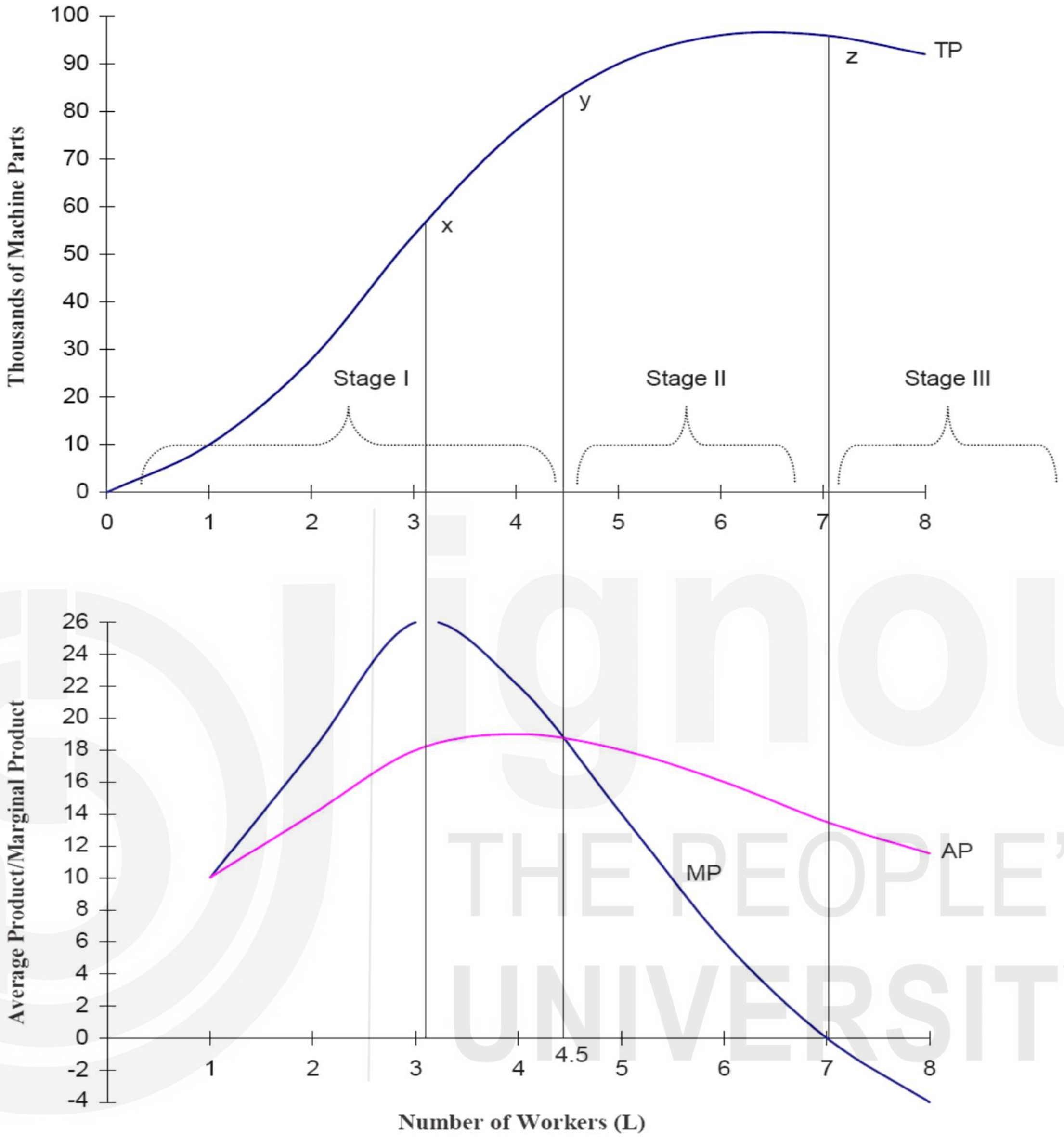

ମେସିନ୍ ପାର୍ଟସ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଉଦାହରଣ ପାଇଁ ସମୁଦାୟ, ହାରାହାରି ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକର ରୈଖିକ ଉପସ୍ଥାପନା ଚିତ୍ର 7.1 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି।

TP, MP ଏବଂ AP ବକ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ

ସାରଣୀ 7.1 ଏବଂ ଚିତ୍ର 7.1 ରେ ଏହାର ରୈଖିକ ଉପସ୍ଥାପନା ଯାଞ୍ଚ କରନ୍ତୁ। ଆମେ TP, MP ଏବଂ AP ବକ୍ରମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିପାରିବା ।

1a) ଯଦି $MP > 0$, ତେବେ L ବଢିବା ସହିତ TP ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । TP ବକ୍ର ଉତ୍ପତ୍ତିରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, 0 ରୁ 3 ମଧ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧି ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଏବଂ ପରେ ହ୍ରାସ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । MP ସର୍ବାଧିକ 3 ରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ, ଯାହା TP ବକ୍ର ରେ ଥିବା ଏକ ନୀତି ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିନ୍ଦୁ (x) ସହିତ ମେଳ ଖାଏ । ନୀତି ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିନ୍ଦୁରେ, TP ବକ୍ର ବର୍ଦ୍ଧିତ ହାରରେ ବଢିବାଠାରୁ ହ୍ରାସ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି କୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ।

b) ଯଦି $MP = 0$, L ବଢିବା ସହିତ TP ସ୍ଥିର ରହିବ। ଶ୍ରମିକ ୬ରୁ ୭ ମଧ୍ୟରେ TP ସ୍ଥିର ରହିଛି।

c) ଯଦି MP < ୦, ତେବେ L ବଢିବା ସହିତ TP ହ୍ରାସ ପାଇବ । TP ୭ ରୁ ଅଧିକ ହ୍ରାସ ପାଇଛି। ଏହାବ୍ୟତୀତ, $MP = 0$ ସମୟରେ TP ବକ୍ର ସର୍ବାଧିକରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ ଏବଂ ଏହା ପରେ $MP < 0$ ରେ ହ୍ରାସ ପାଇବା ଆରମ୍ଭ କରେ ।

2. MP ବକ୍ର (ଏମପି = ଏପି) AP ବକ୍ର ରେ ସର୍ବାଧିକ ବିନ୍ଦୁରେ ଛେଦନ କରେ । ଏହା ଶ୍ରମ ସାଧନ ହାର ୪.୫ରେ ହୁଏ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଯେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ $MP > AP$, AP ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି (ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 4.5 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) - MP ବଢୁଛି ନା ହ୍ରାସ ପାଉଛି ସେଥିରେ କିଛି ଫରକ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ $MP < AP$ (ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୪.୫ରୁ), ସେତେବେଳେ AP ହ୍ରାସ ପାଉଛି। ତେଣୁ, ଏହି ଛେଦନ APର ସର୍ବାଧିକ ବିନ୍ଦୁରେ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହାର କାରଣ ବୁଝିବା ଜରୁରୀ । ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେ, MP AP ଠାରୁ ଅଧିକ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ AP ବଢିଥାଏ । ଏବଂ MP AP ଠାରୁ କମ୍ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ AP ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଯେହେତୁ MP AP ଉପରେ କିମ୍ବା ତଳକୁ ଅଛି କି ନାହିଁ ତାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି AP ସକାରାତ୍ମକ କିମ୍ବା ନକାରାତ୍ମକ ଭାବରେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ, ତେଣୁ ଏହା AP ବକ୍ରରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବିନ୍ଦୁରେ $MP = AP$କୁ ଅନୁସରଣ କରେ ।

MP ଏବଂ AP ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସମ୍ପର୍କ ଅର୍ଥନୀତି ପାଇଁ ଅନନ୍ୟ ନୁହେଁ । ୧୦ ଟି ଇନିଂସରେ ହାରାହାରି ୫୦ ରନ୍ କରିଥିବା ସଚିନ ତେନ୍ଦୁଲକର କହନ୍ତି, କ୍ରିକେଟବ୍ୟାଟ୍ସମ୍ୟାନ୍ ଙ୍କୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ପରବର୍ତ୍ତୀ ଇନିଂସରେ ସେ ୧୦୦ ରନ୍ କରିଥିଲେ। ତାଙ୍କର ସୀମାନ୍ତ ସ୍କୋର ୧୦୦ ଏବଂ ଏବେ ତାଙ୍କ ହାରାହାରି ୫୦ରୁ ଅଧିକ

ହେବ। ଅଧିକ ସଠିକ ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଏହା ୫୪ ଅର୍ଥାତ୍ (୫୦ * ୧୦ + ୧୦୦)/ (୧୦+୧) = ୬୦୦/୧୧ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେବେଳେ ସୀମାନ୍ତ ସ୍କୋର ହାରାହାରି ଠାରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ହାରାହାରି ବୃଦ୍ଧି ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ସେ ଶୂନ ସ୍କୋର କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ତାଙ୍କର ମାର୍ଜିନାଲ ସ୍କୋର ହାରାହାରିଠାରୁ କମ୍ ହେବ ଏବଂ ତାଙ୍କ ହାରାହାରି ୪୫.୫ କୁ ଖସି ଆସିବ ଅର୍ଥାତ୍ ୫୦୦/୧୧ ହେଉଛି ୪୫.୪୫। ଯଦି ସେ ୫୦ ରନ୍ କରିଥାନ୍ତେ ତେବେ ହାରାହାରି ସ୍ଥିର ରହିଥାନ୍ତା ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ସ୍କୋର ହାରାହାରି ସହ ସମାନ ହୋଇଥାନ୍ତା।

କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପନ୍ନି ନିୟମ

ଚିତ୍ର 7.1 ରେ ଥିବା MP ବକ୍ର ର ପ୍ରବଣତା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୀତିକୁ ଦର୍ଶାଏ, *କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପନ୍ନି ନିୟମ*। ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନର ୟୁନିଟ୍ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ବେଳେ, ଅନ୍ୟ ସାଧନ ଗୁଡିକ ସ୍ଥିର (ସ୍ଥାୟୀ) ରୁହନ୍ତି, ଏକ ବିନ୍ଦୁ ଅଛି ଯାହାପରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନର MP ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ। ସାରଣୀ ୭.୧ ରେ ଏହି ନିୟମକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଦେଖନ୍ତୁ ଯେ MP ଚତୁର୍ଥ କର୍ମୀ (ସାଧନ) ଯୋଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିଲା; ଏହାପରେ MP କମିଯାଏ । ଏହି ନିୟମ କହୁଛି ଯେ MP କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ବଢିପାରେ କିମ୍ବା ସ୍ଥିର ରହିପାରେ, କିନ୍ତୁ ଯେହେତୁ ଆମେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନର ୟୁନିଟ୍ ବୃଦ୍ଧି କରୁଛୁ, MP ଖସିବା ଆରମ୍ଭ କରିବା ଉଚିତ୍ | ଏହା ନିମ୍ନଗାମୀ ଏବଂ ନକାରାତ୍ମକ ହୋଇପାରେ, କିମ୍ବା ସବୁବେଳେ ସକାରାତ୍ମକ ରହିପାରେ | ସ୍ପଷ୍ଟତା ପାଇଁ ଆଉ ଏକ ଉଦାହରଣ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ସାରର ଏକକ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦନ ୫୦%, ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରୟୋଗରେ ଆଉ ୩୦% ଏବଂ ତୃତୀୟ ପ୍ରୟୋଗ ୨୦% ବୃଦ୍ଧି ପାଇପାରେ ଇତ୍ୟାଦି । ତେବେ ବର୍ଷକୁ ୫ରୁ ୬ ଥର ସାର ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ଉତ୍ପାଦ ଶୂନକୁ ଖସି ଆସିପାରେ।

କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପନ୍ନି ର ନିୟମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତିନୋଟି କଥା ଧାନ ଦେବା ଉଚିତ୍ ।

1. ଏହି ନିୟମ ଏକ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ସାଧାରଣୀକରଣ, ଭୌତିକ କିମ୍ବା ଜୈବିକ ନିୟମରୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇନାହିଁ ।
2. ବୈଷୟିକଜ୍ଞାନ ସ୍ଥିର ରହିଛି ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ବୈଷୟିକଜ୍ଞାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଗଲେ କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପନ୍ନି ନିୟମ ସାଧନର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ର

ପ୍ରଭାବର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିପାରିବ ନାହିଁ।

3. ଏହା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ଅତି କମରେ ଗୋଟିଏ ସାଧନ ଅଛି ଯାହାର ପରିମାଣ ସ୍ଥିର (ସ୍ଥାୟୀ) ରଖାଯାଉଛି । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପତ୍ତି ନିୟମ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲାଗୁ ହୁଏ ନାହିଁ ଯେଉଁଠାରେ ସମସ୍ତ ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ ।

ଉତ୍ପାଦନର ପର୍ଯ୍ୟାୟ

MP ଏବଂ AP ର ଆଚରଣ ଆଧାରରେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଉତ୍ପାଦନକୁ ତିନୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି:

ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ: MP > ୦, AP ବଢୁଛି । ତେଣୁ MP > AP।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ: MP > ୦, କିନ୍ତୁ AP ହ୍ରାସ ପାଉଛି । MP < AP କିନ୍ତୁ TP ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି (କାରଣ MP >0)।

ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ: MP < ୦। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ TP ହ୍ରାସ ପାଉଛି।

ଏହି ଫଳାଫଳଚିତ୍ର 7.1 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ପ୍ରଥମ କିମ୍ବା ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କୌଣସି ଲାଭବାନ ଉତ୍ପାଦକ ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ ନାହିଁ। ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ, ଆଉ ଏକ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ ଯୋଡି, ଉତ୍ପାଦକ ସମସ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ର ଏପି ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବେ । ତେଣୁ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଉତ୍ପାଦନ ବନ୍ଦ କରିବା ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ହେବ। ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଉତ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ କାରଣ ଶ୍ରମ ସାଧନ ହ୍ରାସ କରି ମୋଟ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରିବ ଏବଂ ଏକ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମର ପରିବ୍ୟୟ ସଞ୍ଚୟ କରାଯାଇପାରିବ ।

ତେଣୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ସୀମା ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି। ଚିତ୍ର 7.1 ରେ ନୀତି ପରିବର୍ତ୍ତନ (x) ବିନ୍ଦୁରେ, ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିଥିଲୁ ଯେ MP ସର୍ବାଧିକ ହୋଇଛି। ବିନ୍ଦୁ y ରେ, ଯେହେତୁ

AP ସର୍ବାଧିକ ଅଟେ, ଆମର AP = MP ଅଛି। ବିନ୍ଦୁ z ରେ, TP ସର୍ବାଧିକରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ। ତେଣୁ, ଏହି ସମୟରେ MP = 0। ଯଦି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ମୁକ୍ତ ହୁଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦର ଅନୁକୂଳତମ ସ୍ତର ବିନ୍ଦୁ z ରେ ଥାଏ ଯେଉଁଠାରେ TP ସର୍ବାଧିକ ହୋଇଥାଏ। ତେବେ ବାସ୍ତବରେ କୌଣସି ସାଧନ ମୁକ୍ତ ଭାବେ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ନାହିଁ। ଏଥିପାଇଁ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଦର ଦେବାକୁ ପଡୁଛି। ଧରନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦକ ଦୈନିକ ଶ୍ରମିକ ପିଛା ୨୦୦ ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନର ଏକ ୟୁନିଟ୍ (କୁହନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ସେଓ)ର ମୂଲ୍ୟ ୧୦ ଟଙ୍କା । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍ପାଦକ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତିରିକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବେ

(ଉତ୍ପାଦର ଏକ ୟୁନିଟ୍ ର ଦର) * (ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ) > (ଶ୍ରମର ଏକ ୟୁନିଟ୍ ର ଦର)

ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଉତ୍ପାଦ (MRP) $>P_L$

ଠିକ ସମାନ ଢ଼ଙ୍ଗରେ,

(ଉତ୍ପାଦର ଏକ ୟୁନିଟ୍ ର ଦର) * (ପୁଞ୍ଜିର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ) > (ପୁଞ୍ଜିର ଏକ ୟୁନିଟ୍ ର ଦର)

ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଞ୍ଜିର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଉତ୍ପାଦ (MRP) $> P_K$

ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱ ଆୟ ବୃଦ୍ଧିକୁ ସୂଚାଇଥାଏ ଏବଂ ଡାହାଣ ପାର୍ଶ୍ୱ ଆଉ ଏକ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ ଯୋଡିବାର ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧିକୁ ଦର୍ଶାଏ । ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧିଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ, ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ। ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଶ୍ରମର ୟୁନିଟ୍ ବୃଦ୍ଧି କରୁଛୁ, ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଯେ MP ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ଆମେ ଅନୁମାନ କରୁ ଯେ ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, MP ହ୍ରାସ ପାଇବା ସହିତ ଆୟ ହ୍ରାସ ପାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିବ, ଏବଂ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ଆସିବ ଯେତେବେଳେ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ସମାନ ହେବ । ଏହି ସମୟରେ ଉତ୍ପାଦକ ଅଧିକ ୟୁନିଟ୍ ସାଧନ ଯୋଡିବା ବନ୍ଦ କରିଦେବେ। ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଯେହେତୁ MP ହ୍ରାସ ପାଇବ, ଅତିରିକ୍ତ ଆୟ ଅତିରିକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ତୁଳନାରେ କମ୍ ହେବ, ଏବଂ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ଲାଭ ହ୍ରାସ ପାଇବ।

ତେଣୁ, ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି କାରଣର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ ଦର ଉପରେ କୌଣସି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନଥିବା ଉତ୍ପାଦକ ଏକ

ସାଧନ ର ବ୍ୟବହାର ବୃଦ୍ଧି କରିବେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ-

ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦର ମୂଲ୍ୟ (VMP) = ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ର ଏକ ୟୁନିଟ୍ ର ଦର

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

1. ନିମ୍ନଲିଖିତ ସାରଣୀର ଖାଲି ସ୍ଥାନଗୁଡିକ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ

ପୁଞ୍ଜି	**ଶ୍ରମ**	**ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ**	AP_L	MP_L
1	0	0		
1	1	2	2	
1	2	5		3
1	3		3	4
1	4	12	3	
1	5	14		
1	6		$2\frac{1}{2}$	1
1		$15\frac{3}{4}$	$2\frac{1}{4}$	
1	8	11		
1	9		1	–2

2. AP_L ଓ MP_L ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କୁହନ୍ତୁ ।

....

....

....

....

....

....

....

3. ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ କାହିଁକି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏବଂ ତା'ପରେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ହ୍ରାସ ପାଇବ?

....

....

....

....

....

....

....

4. କ୍ରମାଗତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କାହିଁକି କେବେ କୌଣସି ସାଧନକୁ ସ୍ଥିର ରଖିବ? କ'ଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ଯଦି ଗୋଟିଏ ସାଧନ ସ୍ଥାୟୀ କିମ୍ବା ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ହୋଇଥାଏ?

....

....

....

....

....

....

....

5. ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଏକ ଚେୟାର ନିର୍ମାତା ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି ଯେଉଁଠାରେ ଉପକରଣ ସ୍ଥିର ରହିଛି । ନିର୍ମାତା ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୧ରୁ ୭କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ଚେୟାର ସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ବଦଳିଯାଏ: ୧୦, ୧୭, ୨୨, ୨୫, ୨୬, ୨୫ ଏବଂ ୨୩।

a) ଏହି ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ପାଇଁ ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଏବଂ ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ଗଣନା କରନ୍ତୁ।

b) ଏହି ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଶ୍ରମର ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଉତ୍ପନ୍ନି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ ନା ଶ୍ରମର ହ୍ରାସମାନ ଉତ୍ପନ୍ନି କିମ୍ବା ଉଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ? ବୁଝାନ୍ତୁ।

c) ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ନକାରାତ୍ମକ ହେବାର କାରଣ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ତାହା ସହଜରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ?

....

....

....

....

....

....

....

6. ଜଣେ ଲାଭବାନ ଉତ୍ପାଦକ ପ୍ରଥମ କିମ୍ବା ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ନୁହେଁ, ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କାହିଁକି ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ? ବୁଝାନ୍ତୁ।

....

....

....

....

....

୭.୪ ଦୁଇଟି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଏଭଳି ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମୁହାଁଇଛୁ ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଇଟି ସାଧନ (ଯଥା ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ) ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ଯଦିଓ, ଆମେ ଆମର ବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ଦୁଇଟି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ରେ ସୀମିତ ରଖିଥାଉ, ସମସ୍ତ ଫଳାଫଳ ଦୁଇରୁ ଅଧିକ ସମୟ ଧରି ରହିଥାଏ । ଆମେ ଆମର ବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ଦୁଇଟି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ରେ ସୀମିତ ରଖୁଛୁ କାରଣ ଏହା ଆମକୁ କେବଳ ରୈଖିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ସୁଯୋଗ ଦେଇଥାଏ | ଏକରୁ ଅଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ସମୟରେ, ଆମେ କେବଳ ବିଭାଗ 7.3 ରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିବା ପରି AP ଏବଂ MP ବକ୍ରଗୁଡିକର ସେଟ୍ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବା ନାହିଁ, କାରଣ ଏହି ବକ୍ରଗୁଡିକ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସାଧନ ର ବ୍ୟବହାରକୁ ସ୍ଥିର ରଖି ଏବଂ କେବଳ ଗୋଟିଏ ସାଧନ ର ବ୍ୟବହାରକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଦେଇଥିଲା। ଯଦି ଆମେ ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ସ୍ତର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରୁ, ତେବେ TP, AP ଏବଂ MP ବକ୍ରଗୁଡିକ ବଦଳିଯିବ। ଦୁଇଟି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଗୋଟିଏ ସାଧନର ବ୍ୟବହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ ଅନ୍ୟ ସାଧନ ର MP ଏବଂ AP ବକ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପୁଞ୍ଜିରେ ବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବତଃ ଶ୍ରମର ବିସ୍ତୃତ ବ୍ୟବହାରରେ ଏହାର MP ବୃଦ୍ଧି କରିବ ।

ଉତ୍ପାଦନ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର

ଗ୍ରୀକ୍ ଭାଷାରେ 'ISO' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ହେଉଛି 'ସମାନ'। ଏକ ଉତ୍ପାଦନ *ଆଇସୋକ୍ୱାଣ୍ଟ (ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର)* ହେଉଛି ଦୁଇଟି ସାଧନ ର ସେହି ସମସ୍ତ ମିଶ୍ରଣର ଗୁଚ୍ଛ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରେ | ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ ନାମକ ଦୁଇଟି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ସହିତ, ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରଦାନ କରେ, ଯାହା ସମାନ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦନ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ୧୫ ୟୁନିଟ୍ ପୁଞ୍ଜି (K) ଓ ୨ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ (L) କିମ୍ବା K=୧୦ ଏବଂ L=୩ କିମ୍ବା K=୫ ଏବଂ L=୫ କିମ୍ବା K=୩ ଏବଂ L=୫

କିମ୍ବା K=୩ ଏବଂ L=୭ ବ୍ୟବହାର କରି ୫ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରିବ। ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମର ଏହି ଚାରିଟି ମିଶ୍ରଣ ଚିତ୍ର 7.2 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା 5 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ ସହିତ ଜଡିତ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରର ଚାରି ବିନ୍ଦୁ ଅଟେ । ଏବଂ ଯଦି ଆମେ ଧରି ନେଉ ଯେ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ବିଭାଜିତ ହୁଏ, ତେବେ ଏହି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ରେ ଆହୁରି ଅନେକ ମିଶ୍ରଣ ରହିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସନ୍ତୁ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ପୁଞ୍ଜି, ଶ୍ରମ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ବିଭାଜିତ ହୋଇଥାଏ ଯାହା ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରର ସାଧାରଣଭାବରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ । ଚିତ୍ର ୭.୩ ରେ ଏଭଳି ତିନୋଟି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର । ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମର ସମସ୍ତ ମିଶ୍ରଣ ଦେଖାଏ ଯାହା 10 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ | ଏହି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ଅନୁଯାୟୀ, K_0 ୟୁନିଟ୍ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ L_0 ୟୁନିଟ୍ ହେଲେ ଏହି ଉତ୍ପାଦ ହାସଲ କରିବା ସମ୍ଭବ

ଚିତ୍ର ୭.୨: ଉତ୍ପାଦନ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର: ଏହି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ରେ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ ସାଧନର ବିଭିନ୍ନ ମିଶ୍ରଣ ଦେଖାଯାଏ ଯାହା ୫ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରିବ ।

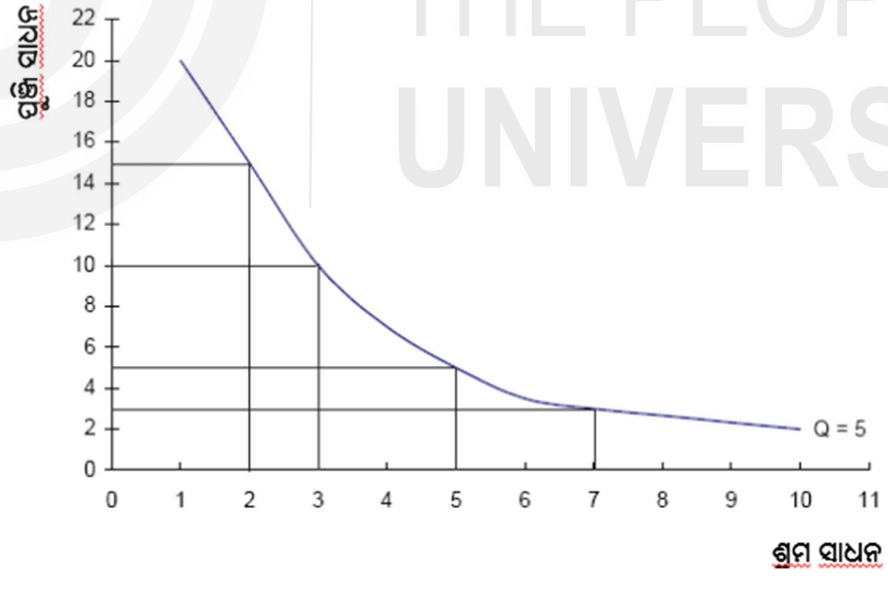

ଚିତ୍ର 7.3: ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ମାନଚିତ୍ର: ଏହି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ ସାଧନର ବିଭିନ୍ନ ମିଶ୍ରଣ ଦେଖାଇଥାଏ ଯାହା 10, 15, ଏବଂ 20 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରେ ।

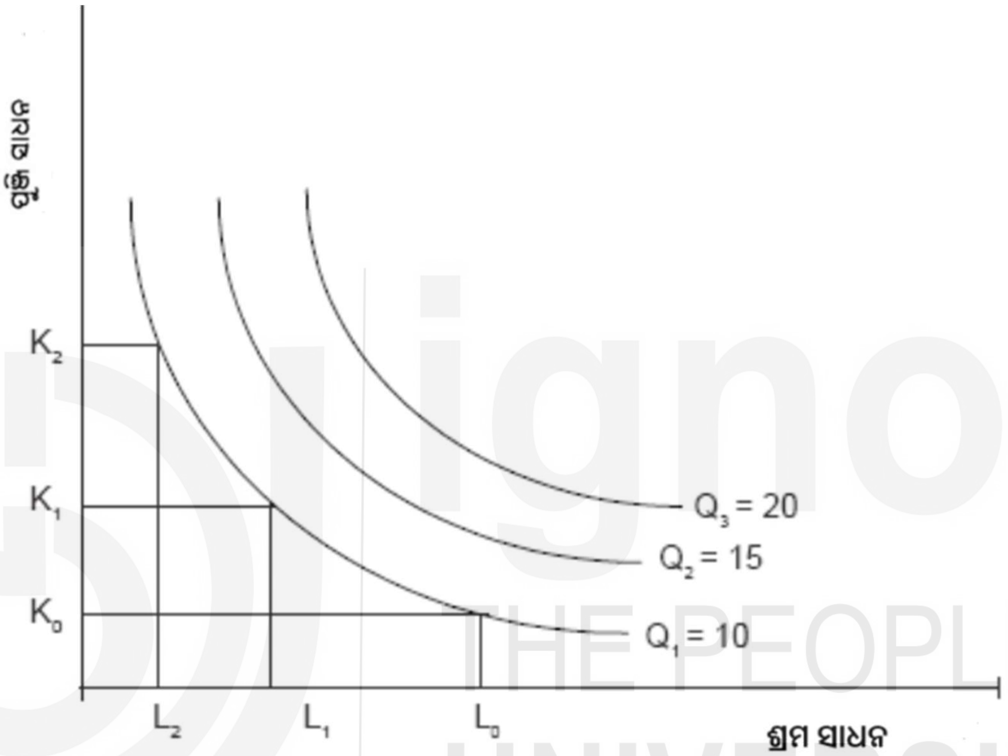

ଶ୍ରମ ସାଧନ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ପୁଞ୍ଜିର K_1 ୟୁନିଟ୍ ଏବଂ ଶ୍ରମ ସାଧନର L_1 ୟୁନିଟ୍ କିମ୍ବା ପୁଞ୍ଜିର K_2 ୟୁନିଟ୍ ଏବଂ L_2 ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲେ ମଧ ଏହି ଉତ୍ପାଦନ ମିଳିପାରିବ । ସେହିଭଳି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର-II ପୁଞ୍ଜି ଓ ଶ୍ରମର ବିଭିନ୍ନ ମିଶ୍ରଣକୁ ଦର୍ଶାଉଛି, ଯାହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ୧୫ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦକୁ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରିବ। ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର-III ସମସ୍ତ ମିଶ୍ରଣ ଦେଖାଏ ଯାହା 20 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦକୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁଞ୍ଜି-ଶ୍ରମ ମିଶ୍ରଣ କେବଳ ଗୋଟିଏ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରରେ ହୋଇପାରିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକୁ ଛେଦକରାଯାଇପାରିବେ ନାହିଁ। ଏହି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକ ଅସୀମ ସଂଖ୍ୟକ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ତିନୋଟି ଯାହା ଅଙ୍କାଯାଇପାରିବ । ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ମାନଚିତ୍ର କୁହାଯାଏ । ଏକ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ମାନଚିତ୍ରରେ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରର ଉପର ଏବଂ ଡାହାଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦନ ସୂଚିତ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଚିତ୍ର ୭.୩ ରେ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର II ରେ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର I ତୁଳନାରେ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତର ସୂଚିତ କରେ, ଏବଂ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର III ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର II ତୁଳନାରେ ଉତ୍ପାଦର ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରକୁ ସୂଚିତ କରେ ।

ସାଧାରଣତଃ, ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉପାୟରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ପ୍ରଥମେ, Q_0 କୁହନ୍ତୁ, ଉତ୍ପାଦର ଏକ ହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଯାଏ। ତେଣୁ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନକୁ ଏହିପରି ଲେଖାଯାଇପାରେ

$Q_0 = f(K,L)$

ଏହି ସମୀକରଣକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରୁଥିବା K ଏବଂ L ର ସେହି ମିଶ୍ରଣଗୁଡିକ ଉତ୍ପାଦ ହାର Q_0 ପାଇଁ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ ।

ବୈଷୟିକ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନର ସୀମାନ୍ତ ହାର

ଯେପରି କି ଆମେ ଉପରୋକ୍ତ ଦେଖିଛୁ, ସାଧାରଣତଃ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ଅନେକ ଉପାୟ (ସାଧନ ର ମିଶ୍ରଣ) ଅଛି । ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ସ୍ଥିର ରହେ, ତେବେ ଗୋଟିଏ ସାଧନ କୁ ଅନ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ

ବଦଳାଯାଇପାରିବ, ସେହି ହାରକୁ ସୀମାନ୍ତ ବୈଷୟିକ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ହାର (MRTS) କୁହାଯାଏ। ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ ନାମକ ଦୁଇଟି ସାଧନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାକୁ ପୁଞ୍ଜିର ପରିମାଣ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ଯାହାକୁ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦନକୁ ପ୍ରଭାବିତ ନକରି ଶ୍ରମର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ଦ୍ୱାରା ବଦଳାଯାଇପାରିବ ।

K ପାଇଁ $\mathrm{MRTS}_L = \frac{\Delta K}{\Delta L}$

MRTSକୁ ଏକ ସକରାତ୍ମକ ସଂଖ୍ୟା ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି, କାରଣ ΔK/ΔL, ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରର ପ୍ରବଣତା, ନକାରାତ୍ମକ ଅଟେ । ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବିସ୍ତାର ଉପରେ MRTS ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶ୍ରମକୁ ପୁଞ୍ଜି ବଦଳରେ ରଖାଯାଇଥିବା ବେଳେ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ଥିର ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ΔK/ΔL ର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆମେ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ୮ ୟୁନିଟ୍ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ୨ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ କିମ୍ବା ୪ ୟୁନିଟ୍ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ କିମ୍ବା ୨ ୟୁନିଟ୍ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ୮ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ ବ୍ୟବହାର କରି ୧୦ ଯୋଡ଼ା ଜୋତା ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରିବ । ଚିତ୍ର ୭.୪ରୁ ବିନ୍ଦୁ a ଏବଂ b ମଧ୍ୟରେ ପୁଞ୍ଜି ପାଇଁ ଶ୍ରମର MRTS ΔK/ΔL = (4-8) / (4-2) = –4/2 = -2 କିମ୍ବା | ୨ |। ବିନ୍ଦୁ b ଏବଂ c ମଧ୍ୟରେ, MRTS -2/4 = -1/2 କିମ୍ବା | ୧/୨ |। ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ ପରସ୍ପରର ଉପଯୁକ୍ତ ବିକଳ୍ପ ନଥିବାରୁ ଏମଆରଟିଏସ ହ୍ରାସ ପାଇଛି । ତେଣୁ, ଯେହେତୁ ଅଧିକ ଶ୍ରମ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରସ୍ଥିର ରଖିବା ସହିତ କମ୍ ପୁଞ୍ଜି (ଶ୍ରମର ଅନ୍ୟ ଏକ ୟୁନିଟ୍ ବଦଳରେ) ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ ।

ଚିତ୍ର 7.4: ବୈଷୟିକ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନର ସୀମାନ୍ତ ହାର

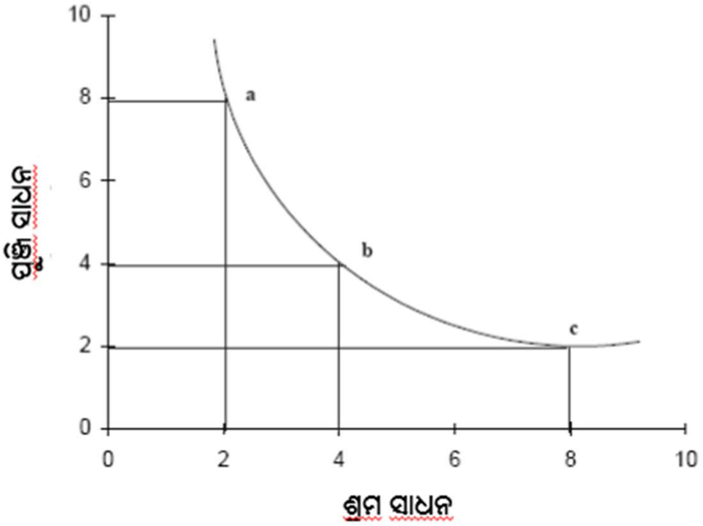

ପୁଞ୍ଜି ପାଇଁ ଶ୍ରମର MRTS ଏବଂ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ MP_K ଏବଂ MP_L ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସରଳ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ଯେହେତୁ ଏକ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ସହିତ, ଉତ୍ପାଦର ସ୍ତର ସମାନ ରହିଥାଏ, ଯଦି ଶ୍ରମର ΔL ୟୁନିଟ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ପୁଞ୍ଜିର ΔK ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ, ତେବେ ଶ୍ରମର ΔL ୟୁନିଟ୍ (ଅର୍ଥାତ୍, $\Delta L * MP_L$) କାରଣରୁ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ପୁଞ୍ଜିର ΔK ୟୁନିଟ୍ (ଯଥା, $\Delta K * MP_K$) ହ୍ରାସ ହେତୁ ଉତ୍ପାଦ ହ୍ରାସ ସହିତ ମେଳ ଖାଇବା ଉଚିତ୍। ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଏକ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ସହିତ,

$$\Delta L * MP_L = \Delta K * MP_K$$

ଯାହା କି ସମାନ ଅଟେ

$$\left|\frac{\Delta K}{\Delta L}\right| = \frac{MP_L}{MP_K}$$

ତଥାପି, ଯେପରି ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିଛୁ ଯେ ΔK/ΔL K ପାଇଁ $MRTS_L$ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ, ଏବଂ ତେଣୁ, ଆମେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦର ଅନୁପାତ ଭାବରେ K ପାଇଁ L ର MRTS ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଥାଉ।

$$MRTS_{L\ \text{for}\ K} = \frac{MP_L}{MP_K}$$

ସେମାନେ କେତେ ସହଜରେ ପରସ୍ପରର ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ହୋଇପାରିବେ ସେଥିରେ ସାଧନ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟାପକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, କିଛି ଚରମ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ, ଗୋଟିଏ ସାଧନ କୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ସାଧନ ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବଦଳାଯାଇପାରେ; ଅନ୍ୟ କେତେକ ଚରମ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କୌଣସି ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଅଧିକାଂଶ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆମେ ଯାହା ଦେଖୁଛୁ ତାହା ହେଉଛି ସାଧନ ର ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ । ଏହି ତିନୋଟି ସାଧାରଣ ଆକୃତି ଯାହା ଏକ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ହୋଇପାରେ ତାହା ଚିତ୍ର 7.5 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ପ୍ୟାନେଲ I ରେ, ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ଗୁଡିକ ସଠିକ୍ କୋଣ ଅଟେ ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଦୁଇଟି ସାଧନ a ଏବଂ b ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁପାତରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ସେମାନେ ଆଦୌ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହଁନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅଟୋମୋବାଇଲ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଟାୟାର ଏବଂ ବ୍ୟାଟେରୀ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଏଭଳି ସମସ୍ତ ମାମଲାରେ MRTS ଶୂନ ରହିବ। ଅନ୍ୟ ଚରମ ମାମଲା ହେଉଛି ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ୟାନେଲ୍ II ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ସାଧନ A ଏବଂ B ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ଅଟେ। ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ଗୁଡିକ ଏକ ସରଳ ରେଖା ହେବ ଯେଉଁଥିରେ ସ୍ଥିର ପ୍ରବଣତା ବା MRTS ରହିବ । ଏହି ପ୍ରକାରର ଏକ ଉତ୍ତମ ଉଦାହରଣ

ଚିତ୍ର ୭.୫: ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରର ତିନୋଟି ସାଧାରଣ ପ୍ରକାର ଆକୃତି

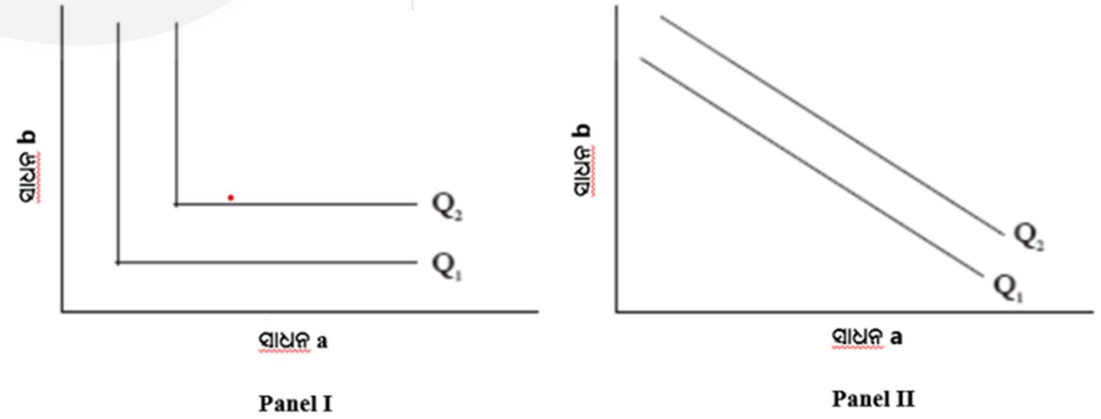

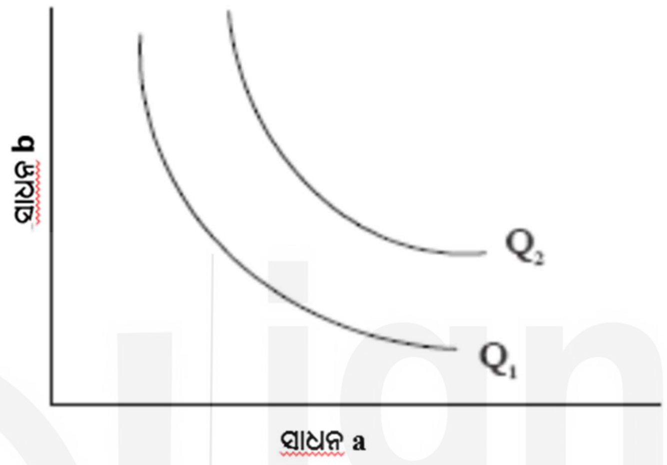

Panel III

ପ୍ରାକୃତିକ ଗ୍ୟାସ୍ ଏବଂ ଇନ୍ଧନ ତୈଳ ହେବ, ଯାହା ଶକ୍ତି ଉତ୍ପାଦନରେ ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ଅଟେ । ସବୁଠାରୁ ସାଧାରଣ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ପ୍ୟାନେଲ IIIରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇଛି। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାଧନଗୁଡିକ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ଅଟେ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ bକୁ ସ୍ଥିର ରଖି ଆଉ ଏକ ୟୁନିଟ୍ ବଦଳରେ ସାଧନ aକୁ ଯେଉଁ ହାରରେ ଛାଡି ଦିଆଯାଇପାରିବ ତାହା ସାଧନ b ର ପରିମାଣ ବଢିବା ସହିତ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ।

ଉତ୍ପାଦନର ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ର

ଚିତ୍ର 7.6 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଭଳି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ଗୁଡିକର ସକାରାତ୍ମକ ପ୍ରବଣତା ଅଂଶ ମଧ୍ୟ ଥାଇପାରେ, କିମ୍ବା ନିଜ ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇପାରେ। OA ଉପରେ ଏବଂ OB ତଳେ, ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରର ପ୍ରବଣତା ସକାରାତ୍ମକ ଅଟେ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ହାର ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଉଭୟ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମରେ ବୃଦ୍ଧି ଆବଶ୍ୟକ ।   ଯଦି ଏପରି ହୁଏ, ତେବେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ସାଧନର MP ନକାରାତ୍ମକ

ହେବା ଜରୁରୀ। OA ଉପରେ ପୁଞ୍ଜିର MP ନକାରାତ୍ମକ ରହିଛି। ତେଣୁ କମ୍ ପୁଞ୍ଜି ବ୍ୟବହାର କଲେ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏବଂ ଶ୍ରମପରିମାଣ ସ୍ଥିର ରହିବ। OB ତଳେ, ଶ୍ରମର MP ନକାରାତ୍ମକ।

ତେଣୁ କମ୍ ଶ୍ରମ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜିର ପରିମାଣ ସ୍ଥିର ରହିବ। OA ଏବଂ OB ରେଖାକୁ *ରିଜ୍ ଲାଇନ୍* କୁହାଯାଏ । ଏବଂ ଏହି ରିଜ୍ ଲାଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ଘେରି ରହିଥିବା ଅଞ୍ଚଳକୁ *ଉତ୍ପାଦନର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଞ୍ଚଳ* କୁହାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ରିଜ୍ ଲାଇନ୍ ବାହାରେ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ର *ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅକ୍ଷମ*।

ଚିତ୍ର ୭.୬: ଉତ୍ପାଦନର ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ର

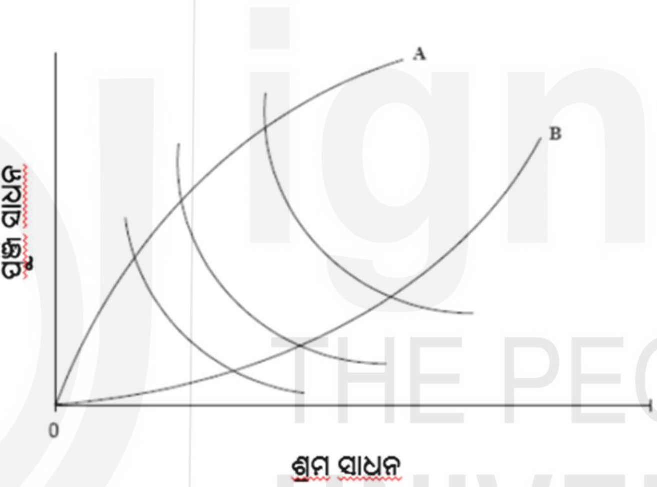

୭.୫ ସାଧନର ଅନୁକୂଳତମ ମିଶ୍ରଣ

ଉପରୋକ୍ତ ବିଭାଗରେ ଆପଣ ଶିଖିଛନ୍ତି ଯେ ସାଧନର ବିଭିନ୍ନ ମିଶ୍ରଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଯେକୌଣସି ଇଚ୍ଛିତ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହି ୟୁନିଟ୍ ରେ ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପରିଚାଳକଙ୍କ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମସ୍ୟା ହେଉଛି, କେଉଁ ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ବ୍ୟବହାର କରିବେ। ଅର୍ଥାତ୍, *ଅନୁକୂଳତମ ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ କ'ଣ?* ଯଦିଓ ସମସ୍ତ ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ବୈଷୟିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ନିୟୋଜିତ କରିବାର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ (ବ୍ୟୟ) ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଏହିପରି, ଉତ୍ପାଦନ ପରିଚାଳକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଦୁଇଟି ସାଧନ ଚୟନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଯେକୌଣସି ଗୋଟିଏ କରିପାରିବେ:

1. ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ଚୟନ କରନ୍ତୁ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ବ୍ୟୟ ସହିତ ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବାଧିକ ସ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରେ।
2. ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ଚୟନ କରନ୍ତୁ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ସର୍ବନିମ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ କୁ ଆଗେଇ ନେଇଥାଏ।

ତେଣୁ, ଏକ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଧୀନରେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ନ୍ୟୁନ କରିବା କିମ୍ବା ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଧୀନରେ ଉତ୍ପାଦକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇଛି । ଏବେ ଆମେ ଏହି ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ନୀତି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ । ଏହା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ଏକ ଧାରଣା *ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ପ୍ରଚଳନ କରିବୁ*, ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରୁଥିବା ସାଧନର ସମସ୍ତ ମିଶ୍ରଣ ଦେଖାଇଥାଏ ।

ସମପରିବ୍ୟୟ ରେଖା

ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକ ସର୍ବସ୍ୱୀକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ । ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଧିକ ଲାଭ ହାସଲ କରେ, ତେବେ ଏହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିବ କିମ୍ବା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ପରିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବ । ଧରନ୍ତୁ ୨ଟି ସାଧନ ଅଛି: ପୁଞ୍ଜି (K) ଏବଂ ଶ୍ରମ (L) ଯାହା ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମୟ ଅବଧିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ପରିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (K, L) ର କେଉଁ ମିଶ୍ରଣ ବାଛିବା ଉଚିତ୍?

ଯଦି ୨ଟି ସାଧନ, K, L ଅଛି, ତେବେ ପୁଞ୍ଜିର ଦର (P_K) ଏବଂ ଶ୍ରମର ଦର (P_L) କୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି (K, L)ର ବିକଳ୍ପ ମିଶ୍ରଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ, ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ବ୍ୟୟ ପାଇଁ କିଣାଯାଇପାରିବ । ଧରନ୍ତୁ C ହେଉଛି ସମୁଦାୟ ଖର୍ଚ୍ଚ, ତା'ହେଲେ

$$C = P_L * L + P_K * K$$

ଏହି ସରଳରୈଖିକ ଫଳନକୁ ଏକ ଗ୍ରାଫରେ ପ୍ଲଟ କରାଯାଇପାରିବ ।

ଚିତ୍ର ୭.୭: ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ରେଖା

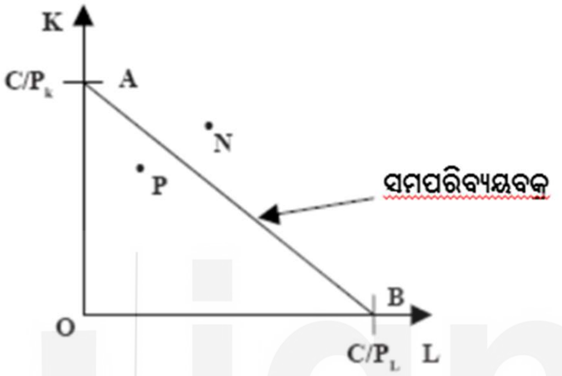

ଯଦି କେବଳ ପୁଞ୍ଜି କ୍ରୟ କରାଯାଏ, ତେବେ ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣରେ କିଣାଯାଇପାରିବ ତାହା ହେଉଛି ଚିତ୍ର 7.7 ରେ ବିନ୍ଦୁ A ଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା C/P_K। ଯଦି କେବଳ ଶ୍ରମ କ୍ରୟ କରାଯାଏ, ତେବେ ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣର ଶ୍ରମ କ୍ରୟ କରାଯାଇପାରିବ ତାହା ହେଉଛି ଚିତ୍ରରେ ବିନ୍ଦୁ ବି ଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା C/P_L । 2 ପଏଣ୍ଟ A ଏବଂ B କୁ ଏକ ସିଧା ରେଖା ଦ୍ୱାରା ଯୋଡାଯାଇପାରିବ । ଏହି ସିଧା ରେଖାକୁ **ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ରେଖା** ବା ସମାନ ପରିବ୍ୟୟ ରେଖା କୁହାଯାଏ । ଏହା (K, L)ର ବିକଳ୍ପ ମିଶ୍ରଣ କୁ ଦର୍ଶାଏ ଯାହା ଦିଆଯାଇଥିବା ବ୍ୟୟ ସ୍ତର C ପାଇଁ କ୍ରୟ କରାଯାଇପାରିବ । ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ର ଡାହାଣ ଏବଂ ଉପରର କୌଣସି ବିନ୍ଦୁ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ କାରଣ ଏଥିରେ C ଠାରୁ ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ P ପରି ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ର ବାମ ଏବଂ ତଳର କୌଣସି ବିନ୍ଦୁ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ, ଯଦିଓ ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ C ଠାରୁ କମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଛି । ଆପଣ ଯାଞ୍ଚ କରିବା ଉଚିତ୍ ଯେ ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ର ପ୍ରବଣତା ହେଉଛି[1]

---

[1] ନକାରାତ୍ମକ ସଙ୍କେତ ହେଉଛି ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ର ପ୍ରବଣତା ନକାରାତ୍ମକ ଅଟେ ।

$$-\frac{\Delta K}{\Delta L}=\frac{C}{P_K}*\frac{C}{P_L}=\frac{P_L}{P_K}$$

ଉଦାହରଣ

ନିମ୍ନଲିଖିତ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ:

$P_L = 10$, $P_K = 20$ ମୋଟ ବ୍ୟୟ = 200

ଆସନ୍ତୁ ପ୍ରଥମେ K ଏବଂ L ର ବିଭିନ୍ନ ମିଶ୍ରଣକୁ ପ୍ଲଟ୍ କରିବା ଯାହା ସମ୍ଭବ । ଆମେ କେବଳ ସେହି ମାମଲାକୁ ବିଚାର କରିଥାଉ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୨୦୦ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଜେଟ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ କରେ | ବିକଳ୍ପ ମିଶ୍ରଣ ଚିତ୍ର (7.8)ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି।

ଚିତ୍ର ୭.୮: ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ର ସ୍ଥାନାନ୍ତର

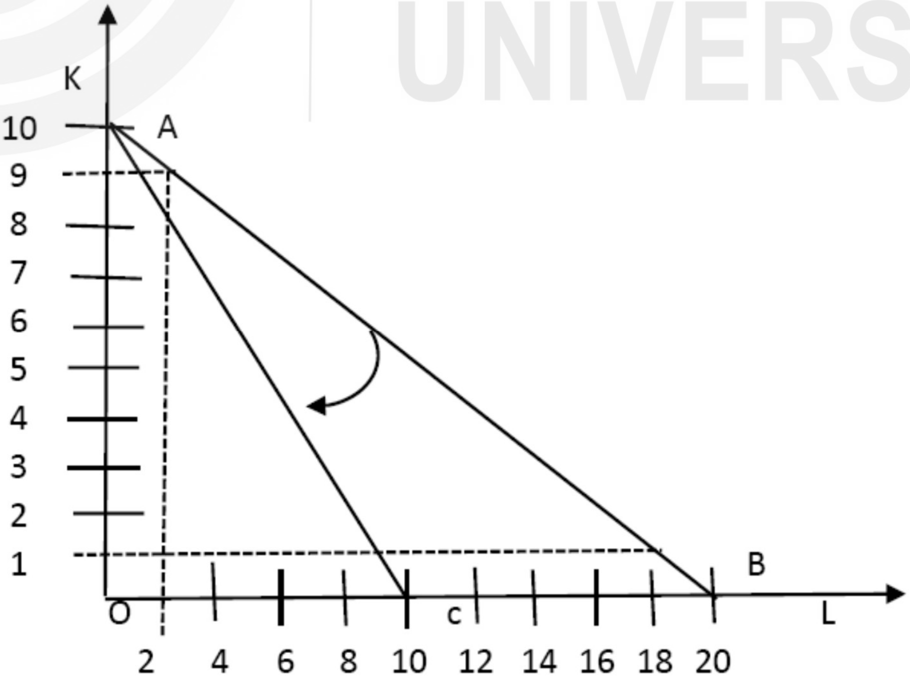

ଏହି ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ର ପ୍ରବଣତା ହେଉଛି -୧/୨ । ଯଦି P_L ୨୦କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ ଶ୍ରମ ମହଙ୍ଗା ହୁଏ ତେବେ କ'ଣ ହେବ? ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସେହି ବଜେଟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବର୍ତ୍ତମାନ କମ୍ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ କିଣିପାରିବ । ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ଏବେ ବି ବିନ୍ଦୁ A ରେ Y-ଅକ୍ଷକୁ ପୂରଣ କରେ (କାରଣ ପୁଞ୍ଜିର ଦର ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅଛି), କିନ୍ତୁ ବିନ୍ଦୁ C ରେ ଏକ୍ସ-ଅକ୍ଷକୁ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ତୀର ଦିଗରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଦିଗକୁ ଗତି କରେ । ତେଣୁ ପ୍ରବଣତା -୧କୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ଆପଣ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉପରେ ସମପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍:

i) ଶ୍ରମ ଦର ରେ ହ୍ରାସ
ii) ପୁଞ୍ଜି ଦର ରେ ବୃଦ୍ଧି
iii) ପୁଞ୍ଜି ଦର ରେ ହ୍ରାସ
iv) ଶ୍ରମ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜି ଦର ରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜେଟରେ ବୃଦ୍ଧି
[**ସଙ୍କେତ:**ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ର ପ୍ରବଣତା ବଦଳିବ ନାହିଁ]

ସାଧନର ଅନୁକୂଳତମ ମିଶ୍ରଣ: ଦୀର୍ଘକାଳୀନ

ଯେତେବେଳେ ଉଭୟ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ହୋଇଥାଏ, ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମର ଅନୁକୂଳତମ ସାଧନ ହାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନରୁ ବୈଷୟିକ ସୂଚନା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକ ସାଧନ ଦର ଅର୍ଥାତ୍ ସମପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଫଳନ ର ବଜାର ତଥ୍ୟାବଳୀ ସହିତ ମିଶ୍ରିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ଆମେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ମାନଚିତ୍ରରେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ସମପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥାଉ, ତେବେ ଆମେ ସହଜରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିପାରିବା ଯେ କେଉଁ ସାଧନ ର ମିଶ୍ରଣ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ବ୍ୟୟ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିଥାଏ।

ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ହାରର ପରିବ୍ୟୟକୁ ନ୍ୟୁନ କରିବାର ସମସ୍ୟା ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ବିଶେଷ କରି ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସର୍ବନିମ୍ନ ପରିବ୍ୟୟରେ ୫୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି। ଚିତ୍ର 7.9 ରେ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦନ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ଅଙ୍କନ କରାଯାଇଛି। ଚିତ୍ର 7.9 ରେ ବିନ୍ଦୁ A, Z ଏବଂ B ଦ୍ୱାରା ତିନୋଟି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମିଶ୍ରଣ (ଆହୁରି ଅନେକ ମିଶ୍ରଣ ମଧ୍ୟରେ) ସୂଚିତ କରାଯାଇଛି। ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିମ୍ନ

ସମପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର, ଅର୍ଥାତ୍ ପଏଣ୍ଟ Z ରେ ପଏଣ୍ଟ ଚୟନ କରିବା ଉଚିତ୍ । ବାସ୍ତବରେ, Z ହେଉଛି ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମର ସର୍ବନିମ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ମିଶ୍ରଣ । A ରୁ Z ସମପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର 50 ୟୁନିଟ୍ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ସହିତ ସ୍ପର୍ଶକ ଅଟେ ।

ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିବ୍ୟୟ ପରିମାଣ ଅଧୀନରେ ଉତ୍ପାଦକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାର ସମସ୍ୟା ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଆପଣ ନିଜକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଉଚିତ ୍ ଯେ ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ, ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମପରିବ୍ୟୟ ରେଖା ସହିତ ସଂଯୋଜିତ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରାଯିବ। ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଚିତ୍ର 7.9 ରେ ଥିବା ଦୁଇଟି ସମପରିବ୍ୟୟ ରେଖା ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକ ଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜେଟ୍ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଚିତ୍ର 7.9 ରେ ନୂତନ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ପଏଣ୍ଟ Q କିମ୍ବା 100 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦ ସର୍ବାଧିକ ଉପଲବ୍ଧ ଅଟେ।

ଚିତ୍ର 7.9: ସାଧନର ଅନୁକୂଳତମ ମିଶ୍ରଣ

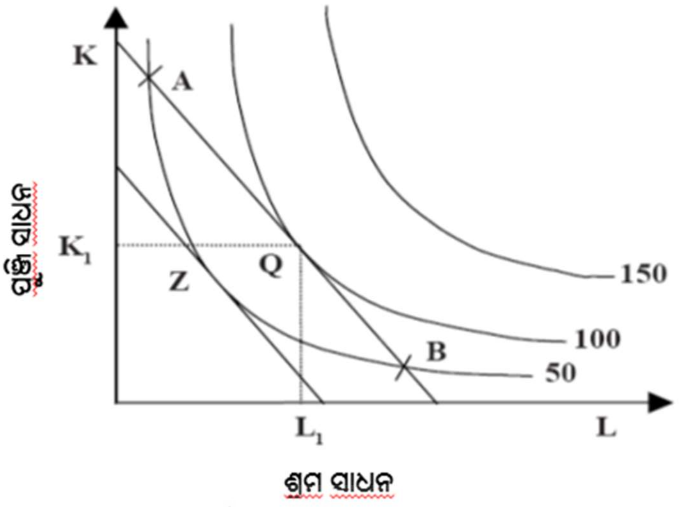

ଉତ୍ପାଦନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ଦକ୍ଷ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ସମପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ସହିତ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ସର୍ଶ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଯଦି ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା, ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଧୀନରେ କିମ୍ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିବା, ଉଭୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମାନ ଦକ୍ଷତା ସ୍ଥିତି ସତ ଅଟେ । ଯଦି ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରି ଉତ୍ପାଦକୁ ସ୍ଥିର ରଖିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସାଧନ କୁ ଅନ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ବଦଳାଇବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସାଧନ ର ନ୍ୟୁନତମ ପରିବ୍ୟୟ ମିଶ୍ରଣ ବ୍ୟବହାର କରୁନାହିଁ। ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୋଟିଏ ସାଧନ କୁ ଅନ୍ୟ ସାଧନ ବଦଳରେ ନେବା ଉଚିତ୍।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ପୁଞ୍ଜି ଉପରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ଟଙ୍କା ଶ୍ରମ ରେ ବ୍ୟୟ ହେଉଥିବା ଅତିରିକ୍ତ ଟଙ୍କା ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦ ସୃଷ୍ଟି କରେ, ତେବେ ଅଧିକ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ କମ୍ ଶ୍ରମ ନିୟୋଜିତ ହେବା ଉଚିତ୍ । ଚିତ୍ର ୭.୯ର ବିନ୍ଦୁ Q ରେ, ପୁଞ୍ଜି ଉପରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ଟଙ୍କା ପିଛା ପୁଞ୍ଜିର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ଶ୍ରମ ଉପରେ ବ୍ୟୟ କରାଯାଉଥିବା ଟଙ୍କା ପିଛା ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଗାଣିତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏହାକୁ ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ

$$\frac{MP_L}{P_L} = \frac{MP_K}{P_K} \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ 1$$

କିମ୍ବା ସମାନ ଭାବରେ,

$$\frac{MP_L}{P_L} = \frac{MP_K}{P_K} \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots$$[2]

ଯେତେବେଳେ ଉପରୋକ୍ତ ସମୀକରଣର ୨ଟି ପାର୍ଶ୍ୱ ସମାନ ନଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଥାଏ ସାଧନ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା। ଆସନ୍ତୁ ସଂଖ୍ୟା ସହିତ କାମ କରିବା । ଧରନ୍ତୁ $P_L = 10$, $P_K = 20$,

$MP_L = 50$ ଏବଂ $MP_K = 40$ । ତେଣୁ, ଆମପାଖରେ ଅଛି

$$\frac{50}{10} > \frac{40}{20}$$

---

[2] ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ $\frac{MP_L}{MP_K}$ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରର ପ୍ରବଣତା ଏବଂ ଏହା MRTS ମଧ୍ୟ ଅଟେ ଏବଂ ସମପରିବ୍ୟୟ ରେଖାର ପ୍ରବଣତା ମଧ୍ୟ ଅଟେ, ଯେହେତୁ ଅନୁକୁଳତମ ପାଇଁ ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ସହିତ ସ୍ପର୍ଶ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, ଫଳାଫଳ ଅନୁସରଣ କରେ । ଅଧିକାଂଶ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକରେ P_L କୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଶ୍ରମର ଦର ଯାହା w ବା ମଜୁରି ହାର ଏବଂ P_K ଯାହା r କିମ୍ବା ଭଡ଼ା ଭାବରେ ପୁଞ୍ଜିର ଦର ଅଟେ । ଏହିପରି ସନ୍ତୁଳନ ଅବସ୍ଥାକୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖାଯାଇପାରେ

$$\frac{MP_L}{MP_K} = \frac{w}{r}$$

ଏହା ଏକ ଦକ୍ଷ ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, କାରଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପୁଞ୍ଜି ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରମ ଉପରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ଟଙ୍କା ପିଛା ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦ ପାଉଛି । ଯଦି ଗୋଟିଏ ୟୁନିଟ୍ ପୁଞ୍ଜି ବିକ୍ରି କରି ୨ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ (P_K = ୨୦, P_L = ୧୦) ହାସଲ କରାଯାଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦରେ ନିଟ୍ ବୃଦ୍ଧି ୬୦ ହେବ[3]। ତେଣୁ ପୁଞ୍ଜି ପାଇଁ ଶ୍ରମର ବିକଳ୍ପ ଫଳରେ ବିନା ଅତିରିକ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ। ଅକ୍ଷମ ମିଶ୍ରଣ ଚିତ୍ର 7.୨ ରେ A ପରି ଏକ ବିନ୍ଦୁ ସହିତ ମେଳ ଖାଏ । ସେହି ସମୟରେ ୨ଟି ଅଧିକ ପୁଞ୍ଜି ନିୟୋଜିତ ହୋଇଥାଏ। ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲାଭ ପାଇବା ପାଇଁ କଂପାନି ପଏଣ୍ଟ Qରେ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଞ୍ଜି ପାଇଁ ଶ୍ରମ କୁ ବଦଳାଇ ସମପରିବ୍ୟୟ ରେଖା ତଳକୁ ଚାଲିଯିବ | ଅପରପକ୍ଷରେ, ଚିତ୍ର 7.୨ ରେ B ପରି ଏକ ବିନ୍ଦୁରେ ଏହାର ବିପରୀତ ସତ - ଅତ୍ୟଧିକ ଶ୍ରମ ଅଛି ଏବଂ ଅସମାନତା ଅଛି

$\frac{MP_L}{P_L} < \frac{MP_K}{P_K}$ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବ

ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଶ୍ରମ ରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ଟଙ୍କା ତୁଳନାରେ ପୁଞ୍ଜି ରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ଟଙ୍କା ପିଛା ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ଏକ ଲାଭକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଶ୍ରମ ପାଇଁ ପୁଞ୍ଜିର ବିକଳ୍ପ ହେବା ଉଚିତ୍ ।

ଧରନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଚିତ୍ର ୭.୯ରେ ବିନ୍ଦୁ Bରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା। ଯଦି ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିବା (B ବିନ୍ଦୁରେ ୫୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦ ସହିତ ସମାନ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରରେ ଅଛି), ତେବେ ଫାର୍ମ ୫୦-ୟୁନିଟ୍ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ସହିତ Bରୁ Z କୁ ଯିବା ଉଚିତ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇବ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ୫୦ରେ ବଜାୟ ରହିବ। ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦିଆଯାଇଥିବା

---

[୩] ଯେହେତୁ MP = ୫୦, ୨ ୟୁନିଟ୍ ଶ୍ରମ ୧୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ଏବଂ ପୁଞ୍ଜିକୁ ୧ ୟୁନିଟ୍ ହ୍ରାସ କଲେ ଉତ୍ପାଦନ ୪୦ ୟୁନିଟ୍ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ (MP_K = ୪୦)। ତେଣୁ ନିଟ୍ ବୃଦ୍ଧି ହେଉଛି ୬୦ ୟୁନିଟ୍। ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଅନୁମାନ କରେ ଯେ MP_L ଏବଂ MP_K ସମ୍ପୃକ୍ତ ପରିସରରେ ସ୍ଥିର ରହିଥାଏ । ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ପୁଞ୍ଜି ବଦଳରେ ଅଧିକ ଶ୍ରମ ନିୟୋଜିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା MP_L ହ୍ରାସ ପାଇବ ଏବଂ MP_K ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ (ଏହା କ୍ରମହ୍ରାସମାନଉତ୍ପନ୍ନି ନିୟମକୁ ଅନୁସରଣ କରାଯାଏ) ଏବଂ ଏହିପରି ସମୀକରଣ (1) ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବ ।

ପରିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ତେବେ ଏହା ବିରୁ Q କୁ ଯିବା ଉଚିତ, ଯେଉଁଠାରେ ସମପରିବ୍ୟୟବକ୍ର 100-ୟୁନିଟ୍ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରେ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିନା ଅତିରିକ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଉତ୍ପାଦନ ୫୦ରୁ ୧୦୦କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ। ତେଣୁ ଉଭୟ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନିଷ୍ପତ୍ତି

(a) ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ବ୍ୟୟ ସହିତ ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବାଧିକ ସ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରେ, ଏବଂ

(b) ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ କରିବାର ସର୍ବନିମ୍ନ ପରିବ୍ୟୟକୁ ନେଇଯାଏ ତାହା ଚିତ୍ର 7.9 ରେ ବିନ୍ଦୁ Q ରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଛି।

ତୁମେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା ଉଚିତ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ହେଉଛି |

ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସମପରିବ୍ୟୟ-ସମଉତ୍ପାଦ ଫ୍ରେମୱାର୍କ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରୟୋଗକୁ ସମର୍ଥନ କରେ । ଏହା ସରଳ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଦର୍ଶାଏ ଯେ, ଯେତେବେଳେ ସାଧନ ର ଆପେକ୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ମ୍ୟାନେଜରମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ମହଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ସାଧନ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ମହଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ସାଧନ ବଦଳରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେବେ। ହାରାହାରି ଆମେ ଜାଣିଛୁ ଯେ ଆମେରିକା, ବ୍ରିଟେନ, ଜାପାନ ଓ ଜର୍ମାନୀ ଭଳି ବିକଶିତ ଦେଶ ତୁଳନାରେ ଭାରତରେ ଶ୍ରମ କମ୍ ମହଙ୍ଗା। ତେଣୁ ବିକଶିତ ଦେଶ ତୁଳନାରେ ଭାରତରେ ହାରାହାରି ପ୍ରତି ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ଅଧିକ ଶ୍ରମ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଉତ୍ପାଦନ କୌଶଳ ମିଳିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ନୁହେଁ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ସହରରେ ଆପଣଙ୍କ ଆଖପାଖରେ ଦେଖୁଥିବା ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ, ଶସ୍ତା ଶ୍ରମିକମାନେ ସେହି କାମ କରନ୍ତି ଯାହା ବିକଶିତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ମେସିନ୍ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦନ କରାଯାଏ ।

ସମପରିବ୍ୟୟ-ସମଉତ୍ପାଦ ଫ୍ରେମୱାର୍କର ଏକ ପ୍ରୟୋଗ ହେଉଛି ୧୯୭୦ ଦଶକରେ ଶକ୍ତି ଉତ୍ପାଦର ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ଦର ପ୍ରତି ଶିଳ୍ପର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା । (୧୯୭୩ ଏବଂ ପୁନର୍ବାର ୧୯୭୯ରେ ତୈଳ ଦର ଝଟକା ମନେ ରଖନ୍ତୁ)। ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ପେଟ୍ରୋଲ ଏବଂ ପେଟ୍ରୋଲିୟମ ଉତ୍ପାଦର ଅଧିକାଂଶ ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି,

ଏବଂ ଆମର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଅନୁଯାୟୀ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଶକ୍ତି ପାଇଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନକୁ ବଦଳାଇ ଶକ୍ତି ସଂରକ୍ଷଣ କରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

1. ନିମ୍ନଲିଖିତ ସାରଣୀରେ ଉପଲବ୍ଧ ସୂଚନା ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ସମଉତ୍ପାଦ ମାନଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରନ୍ତୁ।

Isoquant-I		Isoquant-II		Isoquant-III	
L	K	L	K	L	K
2	11	4	13	6	15
1	8	3	10	5	12
2	5	4	7	6	9
3	3	5	5	7	7
4	2.3	6	4.2	8	6.2
5	1.8	7	3.5	9	5.5
6	1.6	8	3.2	10	5.3
7	1.8	9	3.5	11	5.5

1a) **ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର** ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟି ଆପଣଙ୍କୁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଦାନ କରେ ଏବଂ କାହିଁକି?

....

....

....

....

....

....

1b) **ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡ଼ିକ** ମଧ୍ୟରୁ ଯେକୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିଅନ୍ତୁ ଏବଂ $MRTS_{LK}$ ଗଣନା କରନ୍ତୁ। ଗଣନା କରାଯାଇଥିବା MRTS ବିଷୟରେ ଆପଣ କ'ଣ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି? ନିରୀକ୍ଷିତ ଧାରାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।

ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର..........

L	K	$MRTS_{LK}$

2. କମ୍ପ୍ୟୁଟର ଚିପ୍ ଉତ୍ପାଦରେ ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ହେଉଛି ଘଣ୍ଟା ପ୍ରତି ୫୦ ଚିପ୍ । ମେସିନ-କ୍ୟାପିଟାଲର ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ଶ୍ରମର ବୈଷୟିକ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନର ସୀମାନ୍ତ ହାର ହେଉଛି ୧/୪ । ପୁଞ୍ଜିର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ କ'ଣ?

....

....

....

....

3. ଯଦି ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମସ୍ତ ସାଧନ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ହୋଇଥାନ୍ତା ତେବେ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକ କିପରି ଦେଖାଯିବ? ଯଦି ସାଧନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନତା ଥାଏ ତେବେ କ'ଣ ହେବ?

....

....

....

....

୭.୬ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି

ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆୟତନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦ କିପରି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ସାଧନ ସମାନ ଅନୁପାତରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ (କୁହନ୍ତୁ 10%) ଉତ୍ପାଦ କିପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଏଥିରେ ୩ଟି ସମ୍ଭାବନା ଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଛି। ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ସାଧନ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ (ଅର୍ଥାତ୍ ୧୦%ରୁ ଅଧିକ) ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ତେବେ ସ୍ଥିତି ହେଉଛି **ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି (IRS)**। ଯଦି ସାଧନ ବୃଦ୍ଧି ତୁଳନାରେ ଉତ୍ପାଦ କମ୍ ବଢ଼ିଥାଏ, ତେବେ ଏହା **ହ୍ରାସମାନ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି (DRS)** ର ଏକ ମାମଲା।ଶେଷରେ, ଉତ୍ପାଦ ସାଧନ ସହିତ ସମାନ ଅନୁପାତରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇପାରେ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ସାଧନ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହେଲେ ବି ଉତ୍ପାଦ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇପାରେ । ଏହା ହେଉଛି **ସମାନୁପାତିକ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି** (CRS) ର ଏକ ମାମଲା ।

ଚିତ୍ର 7.10: ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି ଦେଖାଉଥିବା ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର

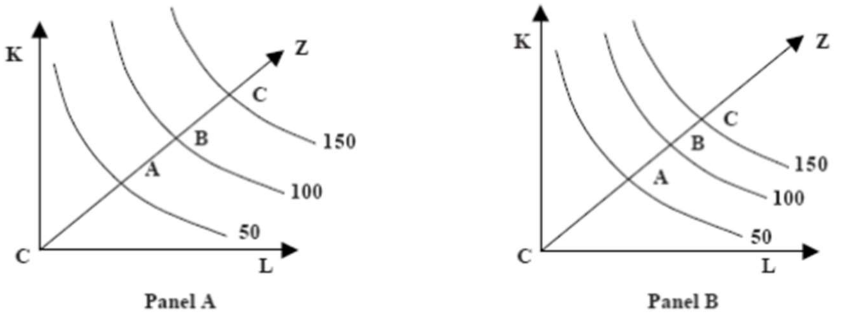

CRS: OA = AB = BC

ସମାନୁପାତିକ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି

IRS: OA > AB > BC

ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି

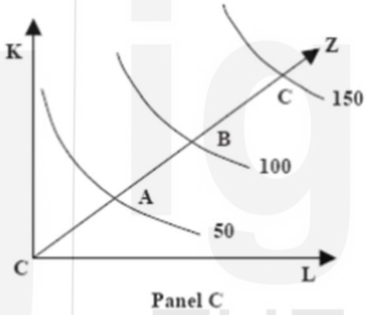

DRS: OA < AB < BC

ହ୍ରାସମାନ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି

ହ୍ରାସମାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି

ୟୁନିଟ୍ ୮ରେ ଆମେ ପରିବ୍ୟୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି ଯାଞ୍ଚ କରିବୁ ଏବଂ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି ଏବଂ ହ୍ରାସମାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉପୃନ୍ନି କରିବାର ଆଗୁଆ କାରଣ ମଧ ଯାଞ୍ଚ କରିବୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦାହରଣକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। 4*4*4 ପରିମାପ ବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ବାକ୍ସର ଆକାର 1*1*1 ଥିବା ଏକ ବାକ୍ସର କ୍ଷମତାର 64 ଗୁଣ ଥାଏ, ଯଦିଓ ପୂର୍ବଟି ଛୋଟ ବାକ୍ସ ତୁଳନାରେ ମାତ୍ର 16 ଗୁଣ ଅଧିକ କାଠ ବ୍ୟବହାର କରେ [4]।

---

[4] ବାକ୍ସର ପରିମାଣ : ୪ * 4 * 4 = 64 ବାକ୍ସ ର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ: 4 * 4 * 6 =96

1 * 1 * 1 = 1 1 * 1 * 6 =6

ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ଚିତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ (ଚିତ୍ର 7.10)

ପ୍ୟାନେଲ୍ A ସମାନୁପାତିକ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ଦେଖାଏ। ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ୫୦, ୧୦୦ ଏବଂ ୧୫୦ ଥିବା ତିନୋଟି ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ଚିତ୍ରରେ, କ୍ରମାଗତ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରଗୁଡିକ CZ ରଶ୍ମି ସହିତ ପରସ୍ପରଠାରୁ ସମାନ ଦୂରତାରେ ଅଛନ୍ତି। ପ୍ୟାନେଲ୍ B ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ଦେଖାଏ, ଯେଉଁଠାରେ 2 ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତା କମ୍ ଏବଂ କମ୍ ହୋଇଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ପାଦନକୁ 50 ରୁ 100 କୁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ କରିବା ପାଇଁ, ସାଧନ ବୃଦ୍ଧି ଦୁଇଗୁଣରୁ କମ୍ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ୟାନେଲ C ପାଇଁ ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣ, ଯାହା ବର୍ଦ୍ଧମାନ ହ୍ରାସମାନ ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ, ସମାନ ଅଟେ ।

କେଉଁ ଶିଳ୍ପ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ଉତ୍ପାଦ ଦେଖାଇବ ତାହାର ସାର୍ବଜନୀନ ଉତ୍ତର ନାହିଁ। କେତେକ ଶିଳ୍ପ ଯଥା ଲୋକମତ (ଟେଲିକମ୍ ଏବଂ ଇଲେକ୍ଟ୍ରିସିଟି ଜେନେରେସନ୍) ବିପୁଳ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦନ ଉପରେ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ଦେଖାଉଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ବିସ୍ତାର ଉପରେ ସମାନୁପାତିକ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି କିମ୍ବା ହ୍ରାସମାନ ଉତ୍ପନ୍ନି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ତେଣୁ, କୌଣସି ଶିଳ୍ପର ସମାନୁପାତିକ, ବର୍ଦ୍ଧମାନ କିମ୍ବା ହ୍ରାସମାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ରହିଛି କି ନାହିଁ ତାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ।

୭.୭ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଫଳନୀୟ ରୂପ

ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟାବଳୀ (ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ, କିମ୍ବା କ୍ରସ୍-ସେକ୍ସନ୍ ତଥ୍ୟାବଳୀ, କିମ୍ବା ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ତଥ୍ୟାବଳୀ) ବ୍ୟବହାର କରି ସମାଶ୍ରୟଣ କୌଶଳ (MMPC-005, "କ୍ୱାଣ୍ଟିଟେଟିଭ୍ ଆନାଲିସିସ୍ ଫର ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ୍ ଆପ୍ଲିକେସନ୍ସ" ଉପରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଦେଖନ୍ତୁ) ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଆକଳନ କରାଯାଇପାରେ। ଏଥିପାଇଁ, ପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଏକ ଫଳନୀୟ ରୂପ ଚୟନ

କରିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ପର୍କ। ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ସାଧାରଣ ରୂପ ହେଉଛି,

$$Q = f(K, L)$$

ଯେଉଁଠାରେ, Q = ଉତ୍ପାଦ, K = ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ L = ଶ୍ରମ ।

ଯଦିଓ, ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ପର୍କକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଫଳନୀୟ ରୂପ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି, କେବଳ କୋବ୍-ଡଗ୍ଲାସ୍ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ବିଷୟରେ ଏଠାରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି। କୋବ୍-ଡଗ୍ଲାସ୍ ଫଳନର ସାଧାରଣ ରୂପ ଏହିପରି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି:

$$Q = AK^{\alpha}L^{\beta}$$

ଯେଉଁଠାରେ A, a, ଏବଂ b ହେଉଛି ସ୍ଥିରାଙ୍କ ଯାହା ଆକଳନ କରାଗଲେ, ସାଧନ (K ଏବଂ L) ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ (Q) ମଧ୍ୟରେ ପରିମାଣାତ୍ମକ ସମ୍ପର୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ।

ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ଶ୍ରମ ସାଧନର ହାର ସ୍ଥିରାଙ୍କ A, a, ଏବଂ b ର ଫଳନ ଅଟେ । ତାହା ଅଟେ

$$MP_K = \frac{dQ}{dK} \alpha AK^{\alpha-1} L^{\beta}$$

$$MP_L = \frac{dQ}{dL} = \beta AK^{\alpha} L^{\beta-1}$$

ସ୍କେଲକୁ ରିଟର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିରକ $(\alpha+\beta)$ ର ଯୋଗବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ତାହା ଅଟେ

$(\boldsymbol{\alpha}+\boldsymbol{\beta})$ >୧ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଉତ୍ପନ୍ନି,

$(\boldsymbol{\alpha}+\boldsymbol{\beta})$ = ୧ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସମାନୁପାତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି, ଏବଂ

$(\alpha+\beta) < ୧$ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ହ୍ରାସମାନ ଉତ୍ପନ୍ନି ।

ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ସ୍ଥିରାଙ୍କ ପାଇଁ ସଂଖ୍ୟାଗତ ଆକଳନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଅଧ୍ୟୟନାଧୀନ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଣାଳୀ ବିଷୟରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସୂଚନା ମିଳିଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧନ ପାଇଁ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ସବୁ ଆନୁମାନିକ ଫଳନରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରିବ।

କୋବ୍-ଡଗ୍ଲାସ୍ ଫଳନ ସିଧାସଳଖ ସମାଶ୍ରୟଣ ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ଆକଳନ କରିବାକୁ ନିଜକୁ ପ୍ରଦାନ କରେ ନାହିଁ କାରଣ ଏହା ଏକ ଅଣରୈଖିକ ସମ୍ପର୍କ ଅଟେ । ବୈଷୟିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ଆକଳନର ସାଧାରଣ ନ୍ୟୁନତମ-ବର୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସମୀକରଣ ପାରାମିଟରର ଏକ ରୈଖିକ ଫଳନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ତଥାପି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଲଗରିଦମ୍ ନେଇ ଏକ ରୈଖିକ ସମୀକରଣ ବାହାର କରାଯାଇପାରେ । ତାହା ଅଟେ

$\log Q = \log A + \alpha \log K + \beta \log L$

ସେଟିଂ ଦ୍ୱାରା ଏକ ରେଖୀୟ ସମ୍ପର୍କ ଦେଖାଯାଇପାରେ,

$Y = \log Q$, $A^* = \log A$, $X1 = \log K$, $X2 =$ ଲଗ୍ L ଏବଂ

ଫଳନକୁ ପୁନଃ ଲିଖିତ କରନ୍ତୁ

$$Y = A^* + \alpha X_1 + \beta X_2$$

ଏହି ଫଳନକୁ ସିଧାସଳଖ ନ୍ୟୁନତମ-ବର୍ଗ ରିଗ୍ରେସନ୍ କୌଶଳ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ପର୍କ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଆନୁମାନିକ ପାରାମିଟର ଦ୍ୱାରା ଆକଳନ କରାଯାଇପାରିବ। ତା'ପରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଆଣ୍ଟିଲୋଗାରିଦମ୍ ନିଆଯାଇପାରେ, ଯାହା ଆନୁମାନିକ ଫଳନକୁ ଏହାର ପାରମ୍ପରିକ ଗୁଣାତ୍ମକ ରୂପରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଥାଏ । ଆମେ ଏଠାରେ କମ୍ପ୍ୟୁଟିଂ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ବିବରଣୀ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବୁ ନାହିଁ କାରଣ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନେକ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି । ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ,

ଆମେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିଭାଗରେ କୋବ୍-ଡଗ୍ଲାସ୍ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର କିଛି ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଆକଳନ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିବୁ।

ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଶ୍ଳେଷଣର ପ୍ରକାର

ଥରେ ଏକ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଏକ ଫଳନୀୟ ରୂପ ଚୟନ କରାଯିବା ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦକ୍ଷେପ ହେଉଛି ଏହାର ଆକଳନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାକୁ ଥିବା ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଶ୍ଳେଷଣର ପ୍ରକାର ଚୟନ କରିବା । ସାଧାରଣତଃ, ଏକ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଆକଳନ ପାଇଁ ତିନି ପ୍ରକାରର ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଶ୍ଳେଷଣ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା: (କ) ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ବିଶ୍ଳେଷଣ, (ଖ) କ୍ରସ୍ ସେକ୍ସନ୍ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ (ଗ) ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ବିଶ୍ଳେଷଣ।

a) **ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ବିଶ୍ଳେଷଣ:** ଅତୀତରେ ବିଭିନ୍ନ ଅବଧିରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଭିନ୍ନ ସାଧନର ପରିମାଣ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବଧିରେ ଉତ୍ପାଦିତ ଉତ୍ପାଦର ପରିମାଣକୁ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ କୁହାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆମେ ୧୯୭୦ରୁ ୨୦୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଇସ୍ପାତ ଶିଳ୍ପରେ କେତେ ପରିମାଣର ଶ୍ରମ, ପୁଞ୍ଜିର ପରିମାଣ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ କଞ୍ଚାମାଲର ପରିମାଣ ସମ୍ପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ହାସଲ କରିପାରିବା । ୧୯୭୦ରୁ ୨୦ ମଧ୍ୟରେ ଇସ୍ପାତର ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ପର୍କିତ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଏବଂ ସୂଚନା ଆଧାରରେ, ଆମେ ସମାଶ୍ରୟଣ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରି ସେ ସାଧନ ପରିମାଣ ଏବଂ ଫଳସ୍ୱରୂପ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଆକଳନ କରିପାରିବା ।

ବିଶ୍ଳେଷଣ ସମୟ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ଟେକ୍ନୋଲୋଜିରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନଥିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ । ଅର୍ଥାତ୍, ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଷୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଇ ଗତି କରିଥିବା ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବୁ ନାହିଁ। ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଆକଳନ କରିବାରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ସମସ୍ୟା ରହିଛି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦିଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମାନ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ

କରିଛନ୍ତି, ତେବେ କ୍ଷମତା, ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଗତିରେ ଆଗକୁ ବଢ଼ିଥାଇପାରେ । ତେଣୁ, କ୍ରସ୍ ସେକ୍ସନ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଅଧିକ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ।

b) **କ୍ରସ୍ ସେକ୍ସନ ବିଶ୍ଲେଷଣ**: ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଶିଳ୍ପର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦିତ ଉତ୍ପାଦର ପରିମାଣକୁ କ୍ରସ୍ ସେକ୍ସନ୍ ତଥ୍ୟାବଳୀ କୁହାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆମେ ୨୦ ମସିହାରେ ଇସ୍ପାତ ଶିଳ୍ପର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଶ୍ରମର ପରିମାଣ, ପୁଞ୍ଜିର ପରିମାଣ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ କଞ୍ଚାମାଲର ପରିମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତଥ୍ୟ ହାସଲ କରିପାରିବା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏଭଳି ତଥ୍ୟ ଏବଂ 2000 ମସିହାର ସୂଚନା ଆଧାରରେ, ଆମେ ସାଧନର ପରିମାଣ ଏବଂ ଫଳସ୍ୱରୂପ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଆକଳନ କରିବାକୁ ସମାଶ୍ରୟଣ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବା ।

c) **ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ବିଶ୍ଲେଷଣ**: ଏହି ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ଆମେ ଇଞ୍ଜିନିୟର କିମ୍ବା କୃଷି ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବା ବୈଷୟିକ ସୂଚନା ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଏହି ବିଶ୍ଳେଷଣ ସେତେବେଳେ କରାଯାଏ ଯେତେବେଳେ ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଏହି ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ଥିବା ତଥ୍ୟପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ବୈଷୟିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଏ । ଏହି କୋଣରୁ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ମାପ ପାଖକୁ ଯିବା ଦ୍ୱାରା ଲାଭ ମିଳିଥାଏ । ଯେହେତୁ ତଥ୍ୟାବଳୀର ଉପଯୋଗୀତାର ପରିସୀମା ଜଣାଯାଏ, ଏବଂ, ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ କ୍ରସ୍-ସେକ୍ସନ ଅଧ୍ୟୟନ ପରି, ଆମେ ବାସ୍ତବ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପରିସରରେ ସୀମିତ ନୁହଁ ।

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଶ୍ଳେଷଣର ସୀମାବଦ୍ଧତା

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ୍ଧତିର କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ରହିଛି ।

1. ଉଭୟ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ କ୍ରସ୍-ସେକ୍ସନ ବିଶ୍ଳେଷଣ ନିରୀକ୍ଷିତ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମୂଲ୍ୟର ବିସ୍ତାରରେ ସୀମିତ ଅଟେ । ସେହି ପରିସୀମା ବାହାରେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଆକଳନ ଗମ୍ଭୀର

ଭାବରେ ବିଭ୍ରାନ୍ତିକର ହୋଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦକତା 85% କ୍ଷମତା ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ହ୍ରାସ ପାଇପାରେ; 70%-85% କ୍ଷମତା ବ୍ୟବହାର ସୀମାରେ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରାପ୍ତ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଏହା ଦେଖାଇବ ନାହିଁ।

2. ସମୟ ଶୃଙ୍ଖଳା ବିଶ୍ଳେଷଣର ଆଉ ଏକ ସୀମା ହେଉଛି ଧାରଣା ଯେ ଚଳଗୁଡିକର ସମସ୍ତ ନିରୀକ୍ଷିତ ମୂଲ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଏବଂ ସମାନ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ସ୍ଥିର ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ। ବାସ୍ତବରେ, ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପ, ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦକୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ଉନ୍ନତ, ଦ୍ରୁତ ଏବଂ / କିମ୍ବା ଶସ୍ତା ଉପାୟ ଖୋଜୁଛନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କର ଟେକ୍ନୋଲୋଜି ବଦଳିବା ସହିତ, ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି । ଏଭଳି ବୈଷୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ମୁକାବିଲା କରିବାର ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ହେଉଛି ଏହାକୁ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳରେ ପରିଣତ କରିବା ।

3. ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବରେ, ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନରେ କେବଳ ଦକ୍ଷ (ନ୍ୟୁନତମ-ପରିବ୍ୟୟ) ସାଧନର ମିଶ୍ରଣ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ। ଯଦି ଏହି ଧାରଣା ଅନୁଯାୟୀ ମାପ କରାଯାଏ, ତେବେ ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଉତ୍ପାଦନ ନାମମାତ୍ରଠାରୁ କମ୍ ଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ତଥ୍ୟାବଳୀରୁ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ଏକ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଖୋଜିବା ବହୁତ କଷ୍ଟକର, ଯାହା ଏକ ସାଧାରଣ ମାମଲା ଭାବରେ ବୈଷୟିକ ଦକ୍ଷତା ମାନଦଣ୍ଡକୁ ପୂରଣ କରେ ।

4. ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀର ସୀମାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରେ କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସେମାନେ ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଉପରେ ଧାନ ଦିଅନ୍ତି । ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଆମକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାର୍କେଟିଂ କିମ୍ବା ଆର୍ଥିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଷୟରେ କିଛି କହିନଥାଏ, ଯଦିଓ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଗୁଡିକ ଉତ୍ପାଦନକୁ ସିଧାସଳଖ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ |

5. ଏହା ବ୍ୟତୀତ, ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ତଥ୍ୟାବଳୀ ମାପିବାରେ ଉଭୟ ଧାରଣାଗତ ଏବଂ ପରିସଂଖ୍ୟାନଗତ ସମସ୍ୟା ରହିଛି।

ଟନ୍ ଟନ୍ କୋଇଲା, ଇସ୍ପାତ ଇତ୍ୟାଦି ଭୌତିକ ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକରେ ସିଧାସଳଖ ଉତ୍ପାଦନ ମାପିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ଯଦି ଗୋଟିଏରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଛି, ତେବେ ଏହି ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଉଥିବା ଓଜନ, ଉତ୍ପାଦନର ଭାରିତ ହାରାହାରି ଗଣନା କରାଯାଇପାରେ । ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବିଧ ଉତ୍ପାଦନ ୟୁନିଟରେ, ଉତ୍ପାଦର ମୂଲ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ସଂଶୋଧିତ ଉତ୍ପାଦ ଦରର ଶୃଙ୍ଖଳା ବ୍ୟବହାର କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ହୋଇନପାରେ। 'ମୋଟ ମୂଲ୍ୟ' ଓ 'ନିଟ୍ ମୂଲ୍ୟ' ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ବାଛିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ବିଶେଷ କରି କଞ୍ଚାମାଲର ତୀବ୍ରତା ଅଧିକ ଥିବା ବେଳେ ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟର ଆକଳନ କରିବାରେ ଉତ୍ପାଦନ ଧାରଣା ପରିବର୍ତ୍ତେ "ନିଟ୍ ମୂଲ୍ୟ ସଂଯୋଜିତ" ଧାରଣା ବ୍ୟବହାର କରିବା ଭଲ ମନେହୁଏ ।

ଶ୍ରମ ସମ୍ପର୍କିତ ତଥ୍ୟାବଳୀ ମୁଖ୍ୟତଃ "ନିୟୋଜିତ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା" କିମ୍ବା "ନିୟୋଜିତ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ଘଣ୍ଟା" ଆକାରରେ ଉପଲବ୍ଧ । 'ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା' ତଥ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଉଚିତ ୍ ନୁହେଁ କାରଣ, ଏହା ଶ୍ରମର ଅବନିୟୋଗକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିନପାରେ, ଏବଂ ସେମାନେ ଅଧିକୃତ ହୋଇପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଭାବରେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ। ଏପରିକି ଯଦି ଆମେ 'ମନୁଷ୍ୟ ଘଣ୍ଟା' ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରୁ, ତେବେ ଏହାକୁ ଦକ୍ଷତା ସାଧନ ପାଇଁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରିବା ଉଚିତ୍ । ମଜୁରୀ, ବୋନସ ଇତ୍ୟାଦି ରେ ବ୍ୟୟ କରି ଦିଆଯାଇଥିବା ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଶ୍ରମକୁ ମାପିବା ମଧ୍ୟ ଅନୁଚିତ ।

ପୁଞ୍ଜି ସାଧନର ତଥ୍ୟାବଳୀ ସବୁବେଳେ ଗମ୍ଭୀର ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଆସିଛି। ନିଟ୍ ନିବେଶ ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଞ୍ଜି ଭଣ୍ଡାରର ମୂଲ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ସବୁଠାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ତଥାପି, ସ୍ଥାୟୀ ପୁଞ୍ଜିର ଅବକ୍ଷୟ ମାପିବା, ସ୍ଥାୟୀ ପୁଞ୍ଜିର ଗୁଣବତ୍ତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଇନ୍ଭେଣ୍ଟରୀ ମୂଲ୍ୟାୟନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପୁଞ୍ଜିର ଗଠନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦକତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ୟା ରହିଛି ।

ଶେଷରେ, ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଅର୍ଥମିତି ଆକଳନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ସେତେବେଳେ ସାଧନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକଘାତୀ ସମ୍ବନ୍ଧସମୂହ, ସ୍ୱସରଳ ସମ୍ବନ୍ଧ, ସମପ୍ରବୀର୍ଣ୍ଣତା ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟରେ ବହୁ-ସାମଞ୍ଜସ୍ୟର ମାନକ ସମସ୍ୟାକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ ।

୭.୮ ଉତ୍ପାଦନ ସାଧନର ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର

ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଅନେକ ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର ଅଛି । ଏହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ସାଧନର ନ୍ୟୂନତମ-ପରିବ୍ୟୟ ମିଶ୍ରଣ ଗଣନା କରିବାକୁ କିମ୍ବା ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ଚୟନ କରିବାକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବାଧିକ ସ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରେ । ସାଧନ କାରକଗୁଡିକର ଅନେକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମିଶ୍ରଣ ଅଛି ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜାଣିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ | ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ନିୟୋଜିତ କରିବାର ଅତିରିକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଉତ୍ପାଦକତା ଏହାର ମୂଲ୍ୟଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଉଚିତ୍ ହୋଇପାରେ । ଏକ ସାଧନ କାରକର ଅତିରିକ୍ତ ବ୍ୟବହାର ବନ୍ଦ ହେବା ଉଚିତ ଯେତେବେଳେ ଏହାର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଉତ୍ପାଦକତା ଏହାର ଦର ସହିତ ସମାନ ହୋଇଥାଏ । ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ମଧ୍ୟ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଯଦି ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି, ତେବେ ଉତ୍ପାଦନର ସମସ୍ତ ସାଧନରେ ଆନୁପାତିକ ବୃଦ୍ଧି ମାଧ୍ୟମରେ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଉଚିତ ହେବ, ଯଦି ଉତ୍ପାଦର ଯଥେଷ୍ଟ ଚାହିଦା ଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଯଦି ଆୟତନ ଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ହ୍ରାସ ପାଉଛି, ତେବେ ଉତ୍ପାଦର ଯଥେଷ୍ଟ ଚାହିଦା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ସମସ୍ତ ସାଧନରେ ଆନୁପାତିକ ବୃଦ୍ଧି ମାଧ୍ୟମରେ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଉଚିତ ୍ ନୁହେଁ । ତଥାପି, ଯଦି ଉତ୍ପାଦର ଯଥେଷ୍ଟ ଚାହିଦା ଥାଏ, ତେବେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସମାନୁପାତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ଉପସ୍ଥିତିରେ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ କରିବା ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ହୋଇପାରେ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

1. ଧାରା 7.8 ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ବ୍ୟବହାର ବ୍ୟତୀତ ଆପଣ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର କିଛି ଅଧିକ ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରିପାରିବେ କି?

   ....

…………………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………………………

୭.୯ ସାରାଂଶ

ଏକ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରେ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାଧନ ସେଟ୍ ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରିବ। ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନ ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ଅନୁକୁଳତମ ସାଧନ-ଉତ୍ପାଦ ମିଶ୍ରଣ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡିବ । ଏହି ୟୁନିଟରେ, ଆମେ ଦେଖାଇଛୁ ଯେ କିପରି ଜଣେ ଉତ୍ପାଦକ ପରିଚାଳକ ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରନ୍ତି । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଆମେ ଦେଖାଇଛୁ ଯେ କିପରି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ପରିବ୍ୟୟରେ ଉତ୍ପାଦନକୁ ସର୍ବାଧିକ କରାଯାଇପାରିବ ।

କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପନ୍ନି ନିୟମରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଯେହେତୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସାଧନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନର ସମାନ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଡାଯାଏ, ଶେଷରେ ଏକ ବିନ୍ଦୁରେ ପହଞ୍ଚିବ ଯେଉଁଠାରେ ଉତ୍ପାଦରେ ଅନୁରୂପ ବୃଦ୍ଧି ହ୍ରାସ ପାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିବ । ଆମେ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ, ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ମଧ ଦେଖିଛୁ | ଉତ୍ପାଦନର ତିନୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅଛି । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ $MP>0$ ଏବଂ $MP>AP$ ଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ| ଷ୍ଟେଜ୍ 2 କୁ $MP>0$ ଏବଂ $MP<AP$ ଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ | ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ $MP<0$ ଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ | ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ତାର ହେଉଛି ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ଉତ୍ପାଦକ ପରିଚାଳକ ଏପରି ଏକ ବିନ୍ଦୁରେ ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରନ୍ତି ଯେଉଁଠାରେ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦର ମୂଲ୍ୟ ଉତ୍ପାଦର ଦର ସହିତ ସମାନ ହୋଇଥାଏ ।

ଏକ ଉତ୍ପାଦନ ସମଉତ୍ପାଦବକ୍ରରେ ଦୁଇଟି ସାଧନର ସମସ୍ତ ମିଶ୍ରଣ ରହିଥାଏ ଯାହା ସମାନ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଦାନ କରିବ । ବୈଷୟିକ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନର ସୀମାନ୍ତ ହାର ହେଉଛି wK/wL, ଯାହା ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ଥିର ରଖିଥାଏ । ପ୍ରତିସ୍ଥାପନର ହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ହାର ନିୟମ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ସାଧନକୁ ଅନ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ବଦଳାଯାଇପାରିବ, ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ସ୍ଥିର ରହେ । ଏକ ସମପରିବ୍ୟୟ ରେଖାରେ ସାଧନର ସମସ୍ତ ମିଶ୍ରଣ ରହିଥାଏ ଯାହାର ସମାନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଥାଏ । ସମପରିବ୍ୟୟ ରେଖାର ନିରପେକ୍ଷ ପ୍ରବଣତା ହେଉଛି ସାଧନ-ଉତ୍ପାଦ ଅନୁପାତ । ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପତ୍ତି, ଏକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଧାରଣା, ସମାନ ଅନୁପାତରେ ଏବଂ ସମାନ ଦିଗରେ ସମସ୍ତ ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ ।

୭.୧୦ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ନିମ୍ନଲିଖିତ ସାରଣୀରେ ଖାଲି ସ୍ଥାନଗୁଡିକ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ।

ଶ୍ରମର ଏକକ	ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ	ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ	ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ
1		40	
2			48
3	138		
4		44	
5			24
6	210		
7		29	
8			-27

2. ଶ୍ରମର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟୋଜନ ସ୍ତରରେ ଶ୍ରମର ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ଠାରୁ ଅଧିକ

ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ନା ହ୍ରାସ ପାଉଛି? ବୁଝାନ୍ତୁ।

3. ହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପନ୍ନି ନିୟମ କୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଘଟଣାର ଏକ ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ।
4. କେବଳ ଗୋଟିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କାହିଁକି ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।
5. ଏକ AP ବକ୍ର ଏବଂ ସମ୍ପୃକ୍ତ MP ବକ୍ର କାହିଁକି AP ବକ୍ର ରେ ସର୍ବାଧିକ ବିନ୍ଦୁରେ ଛେଦ କରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।
6. ଯେତେବେଳେ AP ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି (ହ୍ରାସ ପାଉଛି) ସେତେବେଳେ MP କାହିଁକି (AP ଠାରୁ କମ୍) ଅଧିକ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।
7. ଧରନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଜର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ୫୦୦ ଶ୍ରମିକ ଏବଂ ୩୨୫ ୟୁନିଟ୍ ପୁଞ୍ଜି ବ୍ୟବହାର କରୁଛି। ମଜୁରି ହାର ୨୫ ଟଙ୍କା ଏବଂ ପୁଞ୍ଜି ମୂଲ୍ୟ ୧୩୦ ଟଙ୍କା ରହିଛି। ଶେଷ ଶ୍ରମିକ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦନରେ ୨୫ ୟୁନିଟ୍ ଯୋଡ଼ିଥିବା ବେଳେ ପୁଞ୍ଜିର ଶେଷ ୟୁନିଟ୍ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦନରେ ୬୫ ୟୁନିଟ୍ ଯୋଡ଼ିଛି। ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିଚାଳକ ଅନୁକୁଳତମ ସାଧନ ଚୟନ କରୁଛନ୍ତି କି? କାହିଁକି ବା କାହିଁକି ନୁହେଁ? ଯଦି ନାହିଁ, ପରିଚାଳକ କ'ଣ କରିବା ଉଚିତ୍?

୭.୧୧ ଅଧିକ ପଢନ୍ତୁ

ଅଧିକାର, ଏମ୍ .(୧୯୮୭)। *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (୩ୟ ସଂସ୍କରଣ)।ଖୋସଲା ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ମଦଲା, ଜି.ଏସ୍., ଏବଂ ମିଲର, ଇ.ଏମ୍.*ମାଇକ୍ରୋ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: ଥିଓରୀ ଏବଂ ଆପ୍ଲିକେସନ*। ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନ୍ୟୁୟର୍କ।

ମରିସ୍, ଏସ୍.ସି., ସ୍ମିଥସନ୍, ସି.ଡବ୍ଲ୍ୟୁ., ଏବଂ ଥୋମାସ, ସି.ଆର୍.(୨୦୦୧)। *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜିତ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ।* ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍ ପବ୍ଲିସିଂ।

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଗୁପ୍ତା, ଜି.ଏସ୍. *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ଧାରଣା ଏବଂ ମାମଲା*। ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ଢୋଲକିଆ, ଆର., ଏବଂ ଓଝା, ଏ. ଏନ. *ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ ।* ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ୟୁନିଟ୍ ୪ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

- ଏହି ୟୁନିଟ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ଯିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:
- ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା କିଛି ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣାକୁ ବୁଝନ୍ତୁ
- ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ବୁଝନ୍ତୁ
- ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ପ୍ରୟୋଗ କୁ ବୁଝିବା

ଗଠନ

୮.୧ ପରିଚୟ

୮.୨ ପ୍ରକୃତ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ

୮.୩ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ କିମ୍ବା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ

୮.୪ ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟ

୮.୫ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ପରୋକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ

୮.୬ ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ, ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ

୮.୭ ସ୍ଥାୟୀ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ

୮.୮ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ

୮.୯ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ

୮.୧୦ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣର ପ୍ରୟୋଗ

୮.୧୧ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ

୮.୧୨ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

୮.୧୩ ଅଧିକ ପଠନ

୮.୧ ପରିଚୟ

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଧ୍ୟୟନରେ ପରିବ୍ୟୟର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ଏହା ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଇଥିବା ଦୁଇଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତିପାଇଁ ଏକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ପ୍ରଦାନ କରେ: (କ) ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ କି ନାହିଁ ଏବଂ (ଖ) ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଗଲେ କେତେ ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ। ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଅଛି: **ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ** ଏବଂ **ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ।**

ଏହି ୟୁନିଟରେ, ଆମେ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ ଯାହା ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଅଟେ । ଆମେ ଏହି ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ମଧ୍ୟରେ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁଏବଂ ଏହା ମଧ୍ୟ ଯାଞ୍ଚ କରୁ ଯେ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣାକୁ ଚିକିତ୍ସା କରିବାରେ କିପରି ଭିନ୍ନ ଅଟନ୍ତି । ଆମେ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ସାଧନଗୁଡିକର ସର୍ବୋତ୍ତମ ମିଶ୍ରଣରେ ପହଞ୍ଚିବାରେ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଆକଳନ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୁଏ ।

୮.୨ ପ୍ରକୃତ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ

ପ୍ରକୃତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ପରିବ୍ୟୟ, ଯାହା କଞ୍ଚାମାଲ, ଶ୍ରମ, ଭଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ଭଳି ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା ଉତ୍ପାଦନ କିମ୍ବା ଅଧିଗ୍ରହଣ କରିବା ସମୟରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବହନ କରେ | ଧରନ୍ତୁ, ଆମେ ଯେଉଁ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ୧୦ ଦିନ ପାଇଁ ନିୟୋଜିତ କରିଥାଉ ତାଙ୍କୁ ଆମେ ଦୈନିକ ୧୫୦ ଟଙ୍କା ଦେଇଥାଉ, ତେବେ ଶ୍ରମର ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ୧୫୦୦ ଟଙ୍କା | ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଏହି ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ପରିବ୍ୟୟ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି କାରଣ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ

ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତି ରିପୋର୍ଟ କରିବା ଏବଂ ଏହାର କର ହିସାବ କରିବାରେ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ (ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକୃତରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ପରିବ୍ୟୟ) ସହିତ ଜଡିତ ଅଛନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ପ୍ରକୃତ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ **ଅଧିଗ୍ରହଣ ପରିବ୍ୟୟ** ବା ଖର୍ଚ୍ଚ **ପରିବ୍ୟୟ ମଧ କୁହାଯାଏ ।**

ଅପରପକ୍ଷରେ, **ବିକଳ୍ପ** ପରିବ୍ୟୟକୁ ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସର୍ବୋତ୍ତମ ବ୍ୟବହାରରେ ଏକ ସମ୍ବଳର ମୂଲ୍ୟ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଶ୍ରୀ ରାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବାର୍ଷିକ ୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଚାକିରି ଛାଡି ନିଜର ଛୋଟ ଛୋଟ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛନ୍ତି । ଯଦିଓ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଶ୍ରମର ନିଜ ବ୍ୟବସାୟରେ ହିସାବ ପରିବ୍ୟୟ ୦, ତଥାପି ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ବାର୍ଷିକ ୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା। ତେଣୁ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ନିଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ କାମ କରି ସେ ଯେଉଁ ରୋଜଗାର କରୁଛନ୍ତି। କେହି ଆପଣଙ୍କୁ ପଚାରିପାରନ୍ତି ଯେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏହି ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରକୃତରେ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ କି? ଉତ୍ପାଦନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ସମାନ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଯାହା ଏକ କୋଠାର ମାଲିକ ଅଟେ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଅଫିସ ◌୍ ଜାଗା ପାଇଁ ଭଡ଼ା ଦିଏ ନାହିଁ। ଯଦି କୋଠାଟି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭଡ଼ାରେ ଦିଆଯାଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଭଡ଼ା ରୋଜଗାର କରିପାରିଥାନ୍ତା। ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଭଡ଼ା ହେଉଛି ଅଫିସ୍ ଜାଗାର ଉପଯୋଗ କରିବାର ଏକ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଏହାକୁ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାର ପରିବ୍ୟୟର ଏକ ଅଂଶ ଭାବରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ | ବେଳେବେଳେ ଏହି ସୁଯୋଗ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ବିକଳ୍ପ ଖର୍ଚ୍ଚ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

୮.୩ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ

ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ପରିବ୍ୟୟ ଯେଉଁଥିରେ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ଦେୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତେଣୁ, ଏକ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମାଲିକାନାରେ ଥିବା କିମ୍ବା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ସାଧନ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଆର୍ଥିକ ଦେୟ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଜଣେ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ଦୈନିକ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ଦେଇଥାଏ ଏବଂ ୧୦ ଦିନ ପାଇଁ ୧୫ ଜଣ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ

ନିୟୋଜିତ କରିଥାଏ, ଏହାର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ୧୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା ହେବ । କଞ୍ଚାମାଲ କ୍ରୟ, କୋଠା ଭଡ଼ା, ବିଜ୍ଞାପନ ବାବଦରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ଅର୍ଥ ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ଅପରପକ୍ଷେ, **ଅନ୍ତର୍ନିହିତ** ପରିବ୍ୟୟ ତ୍ୟାଗ କରିଥିବା ସୁଯୋଗର ମୂଲ୍ୟକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ ନଗଦ ଦେୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ ନାହିଁ। ତେଣୁ, ଏକ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାଲିକଙ୍କ ମାଲିକାନା କିମ୍ବା ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଥିବା ସମ୍ବଳବ୍ୟବହାର କରିବାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ | ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ପରି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କିନ୍ତୁ ବେଳେବେଳେ ଅବହେଳିତ ହେଇଥାଏ କାରଣ ସେମାନେ ଏତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ନୁହଁନ୍ତି । ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ତ୍ୟାଗ କରିଥିବା ଉତ୍ପାଦ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାଲିକ ଯଦି ନିଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ସମ୍ବଳବ୍ୟବହାର କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନଙ୍କର ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାରରେ ନିଜର ସମ୍ବଳ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତେ ତେବେ କିଛି ଆୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜଣେ ପରିଚାଳକ ଯିଏ କି ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାଉଛନ୍ତି, ସେହି ଦରମାକୁ ଛାଡି ଦିଅନ୍ତି ଯାହା ଆମେ ଆମର ପୂର୍ବ ଉଦାହରଣରେ ଦେଖିଛୁ ଯେ ଅନ୍ୟ କାହା ପାଇଁ କାମ କରି ରୋଜଗାର କରାଯାଇପାରିଥାନ୍ତା । ଏହି ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ ସାଧାରଣତଃ ହିସାବ ବିବୃତିରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ଏହାକୁ ବିଚାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୮.୪ ହିସାବ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟ

ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଓ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟୟ କିପରି ହେବ ସେନେଇ ଯଥେଷ୍ଟ ମତଭେଦ ରହିଛି। ମତଭେଦର କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ଦୁଇ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟମାନେ ସବୁବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଆର୍ଥିକ ବିବରଣୀ କୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ରହିଥାନ୍ତି। ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତି ଉପରେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ବେଶୀ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତି କାରଣ ସେମାନେ ସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ଦେୟ ର ଅନୁସନ୍ଧାନ ରଖନ୍ତି ଏବଂ ଅତୀତର ପ୍ରଦର୍ଶନର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରନ୍ତି । **ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ପରିବ୍ୟୟ** ଟିକସ ଆବଶ୍ୟକତା ପରିଚାଳନା କରିବା ସହିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭ କିମ୍ବା କ୍ଷତି ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଆଗେଇ ନେବାର ଚିତ୍ର ଦେଖନ୍ତି। ଭବିଷ୍ୟତରେ କ'ଣ ପରିବ୍ୟୟ ହେବ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିପରି ଏହାର ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିବ ଏବଂ ଏହାର ଲାଭରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ ଏହାର ସମ୍ବଳକୁ

ପୁନଃସଂଗଠିତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିବ ସେ ବିଷୟରେ ସେମାନେ ଚିନ୍ତିତ ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନେ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟକୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ହେବା ଦରକାର। ଯେହେତୁ ବ୍ୟବସାୟିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ଏକମାତ୍ର ପରିବ୍ୟୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ଭବିଷ୍ୟତ ପରିବ୍ୟୟ, ଏହା ହେଉଛି ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟ ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ | ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଉଭୟ ସେମାନଙ୍କ ଗଣନାରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରନ୍ତି । ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କ ପାଇଁ, ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ଏଥିରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ସିଧାସଳଖ ଦେୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ମଜୁରୀ ଏବଂ ଉପାଦାନଗୁଡିକର ମୂଲ୍ୟ ଅର୍ଥର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ଯାହା ଅନ୍ୟତ୍ର ଉପଯୋଗୀ ହୋଇପାରେ |

ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ 'ଲାଭ' ଶବ୍ଦକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ଲାଭ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର *ମୋଟ ଆୟ – ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ* । କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଲାଭକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ହେଉଛି ମୋଟ ଆୟ– ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ)। ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦନ ରେଖାରେ ସମ୍ବଳ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ (ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ସମେତ) କୁ ବିଚାରକୁ ନେଇଥାନ୍ତି । ତେଣୁ, ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ କହନ୍ତି ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେବଳ ଏହାର ପରିବ୍ୟୟ ବହନ କରୁଛି, ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ ପୂରଣ ହେଉଛି, ଏବଂ ଏହା ହେଉଛି, ଉଦ୍ୟୋଗୀ ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ପାଦନ ଧାରାରେ ନିଜର ପ୍ରତିଭା ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦ ପାଉଛନ୍ତି । ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମୁଦାୟ ଆୟ ଏହାର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ ଉଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କୁ ମିଳୁଥିବା ଅବଶିଷ୍ଟ ଆୟକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ବା ଶୁଦ୍ଧ ଲାଭ କୁହାଯାଏ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଏବଂ ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ଲାଭର ଉଦାହରଣ

ଶ୍ରୀ. ରାଜ ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୋକାନୀ। ଷ୍ଟୋର ଏବଂ ଇନଭେଣ୍ଟରୀରେ ସେ ଇକ୍ୱିଟି ଭାବରେ ୨ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ନିବେଶ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବାର୍ଷିକ କାରବାର ହେଉଛି ୮ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଯେଉଁଥିରୁ ଷ୍ଟୋରର ବାର୍ଷିକ ଲାଭ ପାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ସାମଗ୍ରୀର ମୂଲ୍ୟ, ଭଡ଼ା କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦରମା ଏବଂ ଉପକରଣ ଏବଂ କୋଠାର ଅବକ୍ଷୟ

କାଟିବାକୁ ପଡିବ । ବାର୍ଷିକ ଆୟ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ବୃତ୍ତିରେ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ଥିବା ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଥିଲେ। ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ୧.୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଲାଭ ହୋଇଥିବା କହିଥିଲେ। ଶ୍ରୀ. ରାଜ ଏହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିନଥିଲେ ଏବଂ ପେଶାରେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିଥିଲେ । ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରକୃତ ଲାଭ ୧.୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ନୁହେଁ ବରଂ ମାତ୍ର ୭୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା। ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲେ ଯେ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ବ୍ୟବସାୟରେ ଶ୍ରୀ ରାଜଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳକ ଭାବରେ ବିତାଇଥିବା ସମୟର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ମାଲିକଙ୍କ ଇକ୍ୱିଟି ଉପରେ ସୁଧକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନକରି ଖର୍ଚ୍ଚକୁ କମ୍ ଆକଳନ କରିଥିଲେ। ଦୁଇଟି ଆୟ ବିବରଣୀ ନିମ୍ନରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି:

ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆୟ ବିବରଣୀ			**ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆୟ ବିବରଣୀ**		
	D	D		D	D
ବିକ୍ରୟ		8,00,000	ବିକ୍ରୟ		8,00,000
ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ			*ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ*		
ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ସାମଗ୍ରୀର ପରିବ୍ୟୟ	6,00,000		ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ସାମଗ୍ରୀର ପରିବ୍ୟୟ	6,00,000	
ଦରମା	40,000		ଦରମା	40,000	
ଅବମୂଲ୍ୟାୟନ	10,000	6,50,000	ଅବମୂଲ୍ୟାୟନ	10,000	6,50,000
			ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ		
			ମାଲିକ ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କୁ ଦରମା	50,000	
			ମାଲିକଙ୍କ ଇକ୍ୱିଟି	25,000	75,000
			ଉପରେ ସୁଧ		
ଆକାଉଂଟିଂ ଲାଭ		1,50,000	ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ		75,000

ନିୟନ୍ତ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ଏବଂ ଅଣ-ନିୟନ୍ତ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ

ନିୟନ୍ତ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ତାହା ଯାହା କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ଭିଜିଲାନ୍ସ ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କିମ୍ବା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବାରେ ସକ୍ଷମ ଏବଂ ତେଣୁ, କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ଦକ୍ଷତା ଆକଳନ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ । ଅଣ-ନିୟନ୍ତ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି, ଯାହାକୁ ପ୍ରଶାସନିକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଏବଂ ତଦାରଖ ଅଧୀନରେ ଅଣାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ। ଅବଶ୍ୟ, ଅବହେଳା ଏବଂ ଅବକ୍ଷୟ କାରଣରୁ ହୋଇଥିବା ପରିବ୍ୟୟ ବ୍ୟତୀତ ଅଧିକାଂଶ ପରିବ୍ୟୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ । ତେବେ ଏଭଳି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କେଉଁ ସ୍ତରରେ କରାଯାଇପାରିବ ତାହା ଭିନ୍ନ: କାରଖାନାର ଦୋକାନ ସ୍ତରରେ କିଛି ପରିବ୍ୟୟ (ଯେପରିକି ପୁଞ୍ଜି ପରିବ୍ୟୟ) ନିୟନ୍ତ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଦୋକାନ ସ୍ତରରେ ଇନଭେଣ୍ଟରୀ ପରିବ୍ୟୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଇପାରିବ ।

ପକେଟ୍ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ବହି ପରିବ୍ୟୟ

ପକେଟ୍ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରୁ ସେହି ପରିବ୍ୟୟ ଗୁଡ଼ିକ ବୁଝାଏ ଯାହା ବାହାର ବାବଦରେ ଚଳନ୍ତି ନଗଦ ଦେୟକୁ ଉନ୍ନତ କରିଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିବା ମଜୁରୀ ଏବଂ ଦରମା ପକେଟ୍ ଖର୍ଚ୍ଚରୁ ବାହାରେ ଅଟେ । ପକେଟ୍ ପରିବ୍ୟୟର ଅନ୍ୟ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ଭଡ଼ା, ସୁଧ, ପରିବହନ ଶୁଳ୍କ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଦାନ। ଅପରପକ୍ଷେ, **ବହି ପରିବ୍ୟୟ** ହେଉଛି ସେହି ବ୍ୟବସାୟିକ ପରିବ୍ୟୟ, ଯେଉଁଥିରେ କୌଣସି ନଗଦ ଦେୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ ବରଂ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଲାଭ ଏବଂ କ୍ଷତି ହିସାବରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ଏବଂ ଟିକସ ସୁବିଧା ନେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ମାଲିକ ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦରମା, ଯଦି ପ୍ରଦାନ କରାନଯାଏ, ତେବେ ଏହା ଏକ ବହି ପରିବ୍ୟୟ ଅଟେ । ମାଲିକଙ୍କ ନିଜସ୍ୱ ପାଣ୍ଠିର ସୁଧ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଅବକ୍ଷୟ ପରିବ୍ୟୟ ବହି ପରିବ୍ୟୟ ର ଅନ୍ୟ ଉଦାହରଣ । ପକେଟ ବାହାରେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ବହି ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ କିମ୍ବା ଆରୋପିତ ପରିବ୍ୟୟ କୁହାଯାଏ ।

ଅତୀତ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ପରିବ୍ୟୟ

ଅତୀତର ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଅତୀତରେ ହୋଇଥିବା ପ୍ରକୃତ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସେମାନେ ସର୍ବଦା ଆୟ ବିବରଣୀରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମାପ ମୂଳତଃ ଏକ ରେକର୍ଡ ରଖିବା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅଟେ । ଏହି ପରିବ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକୁ କେବଳ ପୁନର୍ବିଚାରରେ ନିରୀକ୍ଷଣ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯାଇପାରିବ । ଯଦି ଏହାକୁ ଅତ୍ୟଧିକ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ, ତେବେ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ଦାୟୀ କାରଣଗୁଡିକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରି ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ସଂଶୋଧନମୂଳକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ତନ୍ନତନ ଯାଞ୍ଚ କରିପାରିବ । ଭବିଷ୍ୟତ ପରିବ୍ୟୟ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଅତୀତର ପରିବ୍ୟୟ ଆଧାର ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ |

ଭବିଷ୍ୟତର ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ପରିବ୍ୟୟ ଯାହା ଭବିଷ୍ୟତ ସମୟରେ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି | ଯେହେତୁ ଭବିଷ୍ୟତ ଅନିଶ୍ଚିତ, ତେଣୁ ଏହି ପରିବ୍ୟୟ ଆକଳନ କରିବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଠିକ୍ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଦ୍ରାସ୍ଫୀତି ଏବଂ ଅବସ୍ଫୀତି ସମୟରେ, ଦୁଇଟି ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଯଥେଷ୍ଟ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗୁଡିକ ଆଗୁଆ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ସେମାନେ ଭବିଷ୍ୟତ ପରିବ୍ୟୟର ଆକଳନ ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି | ଅତୀତର ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ଭବିଷ୍ୟତର ପରିବ୍ୟୟ ପରିଚାଳନା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅଧୀନରେ ଥାଏ ଏବଂ ସେଗୁଡିକ ଯୋଜନା କରାଯାଇପାରେ କିମ୍ବା ଏଡାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ । ବ୍ୟୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ, ଭବିଷ୍ୟତରେ ଲାଭର ଆକଳନ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜି ବଜେଟ୍ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଭଳି ବିଭିନ୍ନ କାରଣ ପାଇଁ ପରିଚାଳନା ଭବିଷ୍ୟତ ଖର୍ଚ୍ଚ ଆକଳନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେତେବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଆକଳନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଐତିହାସିକ ପରିବ୍ୟୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ସେତେବେଳେ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତର ପରିବ୍ୟୟ ପୂର୍ବ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ହେବ । ଦରରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ, ଏଭଳି ଧାରଣା ଭୁଲ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇପାରେ ।

ଐତିହାସିକ ଏବଂ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପରିବ୍ୟୟ

ଐତିହାସିକ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ସମୟରେ ହୋଇଥିବା ପ୍ରକୃତ ଖର୍ଚ୍ଚ; ଯେବେ ସମ୍ପତ୍ତି ମୂଳତଃ ଅଧିଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା। ଅପରପକ୍ଷେ, ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ପରିବ୍ୟୟ, ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ସମ୍ପତ୍ତି କ୍ରୟ କରାଗଲେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଐତିହାସିକ ଏବଂ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପରିବ୍ୟୟ ମଧରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସମୟ କ୍ରମେ ମୂଲ୍ୟ

ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ପରିଣତ ହୁଏ । ଧରନ୍ତୁ ୧୯୯୫ ମସିହାରେ ଗୋଟିଏ ମେସିନ୍ ୫୦,୦୦୦ ଟଙ୍କାରେ ଅଧିଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସେହି ମେସିନ୍ କୁ ୨୦୦୧ ମସିହାରେ ୧,୨୦,୦୦୦ ଟଙ୍କାରେ ଅଧିଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରିବ | ଏଠାରେ ୫୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ହେଉଛି ମେସିନର ଐତିହାସିକ କିମ୍ବା ମୂଳ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ୧,୨୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଏହାର ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପରିବ୍ୟୟ | ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମେସିନର ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେତୁ ଦୁଇଟି ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ୭୦,୦୦୦ ଟଙ୍କାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଦେଇଛି । ପାରମ୍ପରିକ ଆର୍ଥିକ ଆକାଉଣ୍ଟରେ ସମ୍ପତ୍ତିର ମୂଲ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଐତିହାସିକ ପରିବ୍ୟୟରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଦର ସ୍ତରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବା ପାଇଁ ଐତିହାସିକ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ୍ । ଯଦି ସମୟ କ୍ରମେ ସମ୍ପତ୍ତିର ଦର ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହୁଏ, ତେବେ ଐତିହାସିକ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ହେବ । ଯଦି ଦର ବଢିଯାଏ ତେବେ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ପରିବ୍ୟୟ ଐତିହାସିକ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବ ଏବଂ ଏହାର ବିପରୀତ ହେବ ଯଦି ଦର ହ୍ରାସପାଏ । ଯଥେଷ୍ଟ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ, ଐତିହାସିକ ପରିବ୍ୟୟ ବାସ୍ତବ ପରିବ୍ୟୟର ଖରାପ ସୂଚକ ଅଟେ ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସାମାଜିକ ପରିବ୍ୟୟ

ବିଶେଷ କରି ସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଉ ଏକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଯାହା କରିବା ଉପଯୋଗୀ ତାହା ହେଉଛି ଘରୋଇ ଏବଂ ସାମାଜିକ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ । **ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିବ୍ୟୟ** ହେଉଛି ତାହା ଯାହା ସମ୍ପୃକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ନିୟୋଜିତ ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ସିଧାସଳଖ ଆଦାୟ କରାଯାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ ସାମାଜିକ ପରିବ୍ୟୟ କୌଣସି ସିଧାସଳଖ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ନଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ (ଅର୍ଥାତ୍, ସେଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ସମାଜକୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରାଯାଏ)। ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏକ ନିର୍ମାତାଙ୍କ କଥା ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଯିଏ ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁକୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟରେ ନିଷ୍କାସନ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପାଣିରେ ଫିଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତି । ଡମ୍ପିଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିବ୍ୟୟ ଶୂନ ଥିବା ବେଳେ ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ସମାଜ ପାଇଁ କ୍ଷତିକାରକ। ଏହା ଦ୍ୱାରା ଲୋକମାନେ ଖରାପ ପ୍ରଭାବିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ପାଣିକୁ ବିଶୋଧନ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ପରିବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ କିମ୍ବା ପାନୀୟ ଜଳ ଆଣିବା ପାଇଁ ବହୁତ ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ଯଦି ଏହି ବାହ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦନର ବାସ୍ତବ କିମ୍ବା ସାମାଜିକ ପରିବ୍ୟୟର

ପ୍ରକୃତ ଚିତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ବାହ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅଣଦେଖା କଲେ ସମାଜରେ ସମ୍ବଳର ଅପାରଗ ଓ ଅବାଞ୍ଛିତ ଆବଣ୍ଟନ ହୋଇପାରେ।

ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟ

ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ପରିବ୍ୟୟ, ଯାହା ବିଚାରାଧୀନ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଫଳସ୍ୱରୂପ ହୋଇଥାଏ । ସମ୍ପୃକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟକୁ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ କୁହାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସତ୍ତ୍ୱେ ପୂର୍ବରୁ ହୋଇଥିବା ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ହେବାକୁ ଥିବା ପରିବ୍ୟୟ ବର୍ତ୍ତମାନର ନିଷ୍ପତ୍ତି **ସମସ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ** ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟ ଅଟେ ।

ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କିମ୍ବା ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟର ତିନୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଅଛି | ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ, ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତିରୁ ପ୍ରବାହିତ ଭବିଷ୍ୟତ ପରିବ୍ୟୟର ପ୍ରଭାବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରମ ଏବଂ କଞ୍ଚାମାଲ ପରିବ୍ୟୟ, ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିଣାମ ।

ଏହାବ୍ୟତୀତ ଯଦି ଏଭଳି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଯୋଗୁଁ ପୁଞ୍ଜି ଉପକରଣ ଉପରେ କୌଣସି ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ, ତେବେ ଏହାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯିବା ଉଚିତ, ଯଦିଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ନିଷ୍ପତ୍ତି ପରେ ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକର ଉପଯୋଗୀ ଜୀବନ ବାକି ରହିପାରେ । ତେଣୁ, ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ନିଷ୍ପତ୍ତିର ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବ, ଯାହା ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଯାହା ହେଉ ନା କାହିଁକି ବର୍ତ୍ତମାନର କୌଣସି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଏଥିରେ ବାଦ୍ ଦିଆଯିବ।

ବ୍ୟବହାରାଧୀନ ସମ୍ବଳର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ, ଯେପରି କି ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭରେ ପହଞ୍ଚିବା ସମୟରେ ଏକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟ ରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଅନେକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉଭୟ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ ଭାବରେ ଭବିଷ୍ୟତର ପରିବ୍ୟୟ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ | ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବର୍ତ୍ତମାନର ବିଶ୍ଳେଷଣର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଭବିଷ୍ୟତରେ କିଛି ପରିବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ଆଶା କରେ, ତେବେ ସେହି ଭବିଷ୍ୟତ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ଯଦି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜଣାଯାଏ ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମୂଲ୍ୟ ସର୍ତ୍ତାବଳୀରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ୍ ।

ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟ

ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ଖର୍ଚ୍ଚ ଯାହା ଅତୀତରେ କରାଯାଇଛି କିମ୍ବା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଚୁକ୍ତିଭିତ୍ତିକ ଚୁକ୍ତିନାମା କିମ୍ବା ପୂର୍ବ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଅଂଶ ଭାବରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯନ୍ତ୍ରପାତି, ଉପକରଣ, ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତର ଭଡ଼ା ଦେୟ ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅର୍ଥ ଯାହା କି ଏକ ଗୋଦାମରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା କି ଲିଜ୍ ଚୁକ୍ତିର ଅଂଶ ଭାବରେ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ପଡିବ । ସାଧାରଣତଃ ଅର୍ଥନୈତିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ନୁହେଁ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ପାଇଁ ଅର୍ଡର କରିବା ପାଇଁ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଥିବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉପକରଣ କ୍ରୟ। ଆମେ ଅନୁମାନ କରୁ ଛୁ ଯେ ଉପକରଣଗୁଡିକ କେବଳ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ ଯାହା ପାଇଁ ଏହା ମୂଳତଃ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ରୂପାନ୍ତରିତ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ଉପକରଣ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି ଏକ ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଏହି ଉପକରଣର କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବହାର ନଥିବାରୁ ଏହାର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟ ଶୁନ୍ୟ ଏବଂ ତେଣୁ, ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ନୁହେଁ । ବେଳେବେଳେ ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅପରିହାର କିମ୍ବା ଅଣ-ପଳାୟନଯୋଗ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ଅପରପକ୍ଷେ, **ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟ** ଏକ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ସମୁଦାୟ ଅତିରିକ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ବୁଝାଏ । ଉତ୍ପାଦ ରେଖାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଏକ ମେସିନ୍ ଯୋଡିବା କିମ୍ବା ବଦଳାଇବା, ବିତରଣ ଚ୍ୟାନେଲ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟର ଉଦାହରଣ ଅଟେ । ବେଳେବେଳେ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟକୁ ପରିହାରଯୋଗ୍ୟ ବା ପଳାୟନ ଯୋଗ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଯେହେତୁ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଏକ ପରିକଳ୍ପିତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ **ବିଭେଦକ ପରିବ୍ୟୟ** ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ଯେପରି ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ, କାରଣ ପରିଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରାଯାଇଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଏହା ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ । ଏହା ହେଉଛି ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟ, ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ।

1. ଏକ ବିଜନେସ ସ୍କୁଲରୁ ସ୍ନାତକ ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଲିବାକୁ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହାର ପରିଚାଳନାରେ ନିଜର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ ନିୟୋଜିତ କରନ୍ତି | ଆପଣ ତାଙ୍କ ସମୟପାଇଁ କେତେ ପରିବ୍ୟୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବେ? ଏହା ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ନା ପ୍ରକାଶ୍ୟ?

....

....

....

....

2. ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ତାଲିକା କିମ୍ବା ପୁଞ୍ଜି ଉପକରଣର ଐତିହାସିକ ପରିବ୍ୟୟ କାହିଁକି ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ?

....

....

....

....

....

3. ଉଭୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ପଦ୍ଧତିରୁ ଅବକ୍ଷୟରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟର ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ।

....

....

....

....

....

୮.୫ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ପରୋକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ

କିଛି ଖର୍ଚ୍ଚ ଅଛି, ଯାହାକୁ ସିଧାସଳଖ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଦାୟୀ କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ୟୁନିଟ୍ ର ଉତ୍ପାଦନରେ ନିୟୋଜିତ କଞ୍ଚାମାଲ, ଶ୍ରମ ସାଧନ ଏବଂ ମେସିନ୍ ସମୟ ସାଧାରଣତଃ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରିବ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଷ୍ଟେସନାରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ଖର୍ଚ୍ଚ, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶୁଳ୍କ, ପ୍ଲାଣ୍ଟ ◌୍ ଓ କୋଠାଗୁଡ଼ିକର ଅବକ୍ଷୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ରହିଛି, ଯାହାକୁ ସହଜରେ ଏବଂ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ଅଲଗା କରି ଉତ୍ପାଦନର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକୁ ଦାୟୀ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ। ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟଙ୍କ ଅଲଗା ଖର୍ଚ୍ଚ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, କିମ୍ବା ପ୍ରଧାନ ପରିବ୍ୟୟ ବୋଲି କୁହନ୍ତି । ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟମାନେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଯୁଗ୍ମ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ପରୋକ୍ଷ କିମ୍ବା ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ ବୋଲି କୁହନ୍ତି । **ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ** ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଓ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ଠିକ ଭାବରେ ସଦୃଶ ବା ସମାନ ନୁହେଁ ।

ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ସ୍ଥାୟୀ କିମ୍ବା ପରିବର୍ତ୍ତୀ ରେ ବିଭକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମାନଦଣ୍ଡ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ସହିତ ପରିବ୍ୟୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ କି ନାହିଁ, ଯେତେବେଳେ କି ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉତ୍ପାଦ ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡିକର ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅଲଗା କରାଯାଏ କି ନାହିଁ ସେହି ଆଧାରରେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ବିଭକ୍ତ କରନ୍ତି । ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ଷ୍ଟେଟମେଣ୍ଟଗୁଡିକ ପ୍ରାୟତଃ ଓଭରହେଡ୍ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ 'ଭେରିଏବଲ୍ ଓଭରହେଡ୍' ଏବଂ 'ଫିକ୍ସଡ୍ ଓଭରହେଡ୍' ବର୍ଗରେ ବିଭକ୍ତ କରନ୍ତି । ଯଦି ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଓଭରହେଡ୍ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟରେ ଯୋଡାଯାଏ, ତେବେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଯାହାକୁ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ମୂଲ୍ୟ ବୋଲି କୁହନ୍ତି, ଆମେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଥାଉ ।

ଅଲଗା ଯୋଗ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସାଧାରଣ ପରିବ୍ୟୟ

ଏହାର ଅଲଗା ଯୋଗ୍ୟତା ଆଧାରରେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ମଧ୍ୟ ବର୍ଗୀକରଣ କରାଯାଇପାରିବ । ଏକ ଉତ୍ପାଦ, ଏକ ବିଭାଜନ କିମ୍ବା ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପାଇଁ ସହଜରେ ଦାୟୀ ହୋଇପାରୁଥିବା ପରିବ୍ୟୟକୁ **ଅଲଗା ପରିବ୍ୟୟ** କୁହାଯାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ, **ସାଧାରଣ ପରିବ୍ୟୟ** ହେଉଛି ସେଗୁଡ଼ିକ, ଯାହାକୌଣସି ଗୋଟିଏ ୟୁନିଟ୍ ଅପରେସନରେ ଠାବ

କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକାଧିକ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ କଞ୍ଚାମାଲର ପରିବ୍ୟୟ ଉତ୍ପାଦ ଅନୁଯାୟୀ ଅଲଗା (ଟ୍ରେସେବଲ୍) ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ଚାର୍ଜ ଉତ୍ପାଦ ଅନୁଯାୟୀ ଅଲଗା ହୋଇନପାରେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ କୁଳପତିଙ୍କ ଦରମା ବିଭାଗଭିତ୍ତିକ ନୁହେଁ ବରଂ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦରମା ବିଭାଗଭିତ୍ତିକ ହୋଇପାରେ। ଅଲଗା ଏବଂ ସାଧାରଣ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଏବଂ ପରୋକ୍ଷ ଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ କୁହାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦର ସ୍ଥାପିତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ବିବିଧ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଏବଂ ପରୋକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ |

୮.୬ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ, ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ

ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (TC) ହେଉଛି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦନ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟର ସମୁଦାୟ । ଏହା ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ମୋଟ ସମ୍ବଳର ଅର୍ଥ ମୂଲ୍ୟକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜୋତା ତିଆରି କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ଚମଡ଼ା, ସୂତା, ତାଙ୍କ କର୍ମଶାଳା ପାଇଁ ଭଡ଼ା, ଋଣ ପୁଞ୍ଜି ଉପରେ ସୁଧ, କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ମଜୁରି ଏବଂ ଦରମା ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟରେ ବିନିଯୋଗ ହୋଇଥିବା ପାଣ୍ଠି ପାଇଁ ସେ କେତେ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରନ୍ତି ତାହା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବ । ସନ୍ତୁଳନ ସ୍ତର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ କରୁଛି କି ନାହିଁ ତାହା ଜାଣିବା ରେ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ ।

ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ (AC) ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନର ଏକକ ପିଛା ପରିବ୍ୟୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଉତ୍ପାଦିତ ଏକକ ସଂଖ୍ୟା (N) ଦ୍ୱାରା ବିଭାଜିତ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ସହ ସମାନ। ଯଦି TC =₹500 ଏବଂ N = 50 ତେବେ AC = ₹10.ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ଲାଭ ହିସାବ କରିବା ପାଇଁ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ ।

ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ (MC) ଉତ୍ପାଦନରେ ଏକ-ୟୁନିଟ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଜଡିତ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ବୁଝାଏ । ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ (MC) ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ଅତିରିକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ । ଉତ୍ପାଦନର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରରେ, ଜଣେ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାରେ ହେଉଥିବା ଅତିରିକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ କୁ ଯାଞ୍ଚ କରେ ଏବଂ ଏହା ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରଦାନ କରେ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ୧୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର

TC ୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଏବଂ ୧୦୧ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର TC ୧୦,୦୫୦ ଟଙ୍କା, ତେବେ N = 101 ରେ MC 50 ଟଙ୍କା ସମାନ ଅଟେ। ଏହି ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଉତ୍ପାଦନର ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ହାର ବିଷୟରେ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ଅଟୋମୋବାଇଲ ଉତ୍ପାଦନ କାରଖାନାରେ, ଉତ୍ପାଦନ ଅବଧି ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ଅତିରିକ୍ତ କାର୍ ତିଆରି କରିବାର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ଅତିରିକ୍ତ କାର୍ ସହିତ ସିଧାସଳଖ ଜଡିତ ଶ୍ରମ, ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ଶକ୍ତି ଖର୍ଚ୍ଚ । ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟର ସେହି ଉପଶ୍ରେଣୀ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଯେ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟରେ ଉଭୟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ ।

ତେବେ କ୍ଷୁଦ୍ର ୟୁନିଟରେ ଉତ୍ପାଦନର ପରିକଳ୍ପନା କରା ନଗଲେ ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହୀ ହେବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି କୌଣସି ସଂସ୍ଥା ୫୦୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଟିଭି ସେଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ତେବେ ୫୦୦୧ ୟୁନିଟ୍ ଟିଭି ସେଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାରେ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇନପାରେ। ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାରକୁ ନେଇ ଏହି ଅସୁବିଧାର ସମାଧାନ କରାଯାଇପାରିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଉତ୍ପାଦିତ ଟିଭି ସେଟ୍ ଗୁଡ଼ିକୁ ଶତାଧିକ ୟୁନିଟରେ ମାପ କରାଯାଏ ଏବଂ ତିନି ଶହ ଟିଭି ସେଟ୍ ର ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର ଉତ୍ପାଦନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (TC) ୧୫,୦୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦନକୁ ଚାରିଶହ ଟିଭି ସେଟ୍ କୁ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥାଏ ଏବଂ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ୧୮,୦୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ବୋଲି ଆକଳନ କରେ, ତେବେ ଶହେ ଟିଭି ସେଟ୍ ର (ବର୍ତ୍ତମାନର ତିନିଶହ ୟୁନିଟ୍ ର ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରଠାରୁ ଅଧିକ) ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟ ୩, ୦୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ।

କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କରିବା ର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି କି ନାହିଁ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବାରେ ସୀମାନ୍ତ ଏବଂ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଆବଶ୍ୟକ । ବାସ୍ତବରେ, ବିଚାର କରାଯିବାକୁ ଥିବା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟ ପରିଚାଳକ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ପରିସ୍ଥିତି କିମ୍ବା ଉତ୍ପାଦନ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ।

୮.୭ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ

ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟର ସେହି ଅଂଶ ଯାହା ଉତ୍ପାଦନ ସହିତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅବକ୍ଷୟ, ଜମି ଓ କୋଠାର ଭଡ଼ା, ସମ୍ପତ୍ତି ଟିକସ ଏବଂ ବଣ୍ଡ ଉପରେ ସୁଧ ପୈଠ ଉପରେ ବ୍ୟୟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟର

ଉଦାହରଣ। କ୍ଷମତା କୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ସମାନ ରହିଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ, ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟର ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ମଜୁରି ଏବଂ କଞ୍ଚାମାଲ ଉପରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ।

ତଥାପି, ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟକୁ ସ୍ଥାୟୀ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ଭାବରେ ବର୍ଗୀକରଣ କରିବା ବହୁତ ସହଜ ନୁହେଁ । କିଛି ପରିବ୍ୟୟ ଅଛି, ଯାହା ଏହି ଚରମ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼େ । ଏହାକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ-ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ କୁହାଯାଏ । ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେଗୁଡିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ କିମ୍ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିର ନୁହେଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅବକ୍ଷୟ ଶୁଳ୍କର କିଛି ଅଂଶ ସ୍ଥିର ଏବଂ କିଛି ଅଂଶ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ତେବେ ସମ୍ପତ୍ତିର ବୈଷୟିକ ଅପ୍ରଚଳନ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଯୋଗୁଁ ଅବକ୍ଷୟ ପରିବ୍ୟୟ କେତେ ଏବଂ ଉପକରଣ ର ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ କାରଣରୁ କେତେ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର । ତଥାପି, ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ସ୍ଥାୟୀ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ରେ ବର୍ଗୀକରଣ କରିବା ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ । ସନ୍ତୁଳନ ସ୍ତର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଏହି ପାର୍ଥକ୍ୟ ବହୁତ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଟେ । ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, ସାଧାରଣତଃ, ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ, ଯାହା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଏବଂ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ନୁହେଁ।

ଜଣେ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ପରୋକ୍ଷ ଖର୍ଚ୍ଚ ଅଟେ । ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ, କାରଣ ସମୁଦାୟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ କୁ ଉତ୍ପାଦନର ସମୁଦାୟ ୟୁନିଟ୍ ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ।

୮.୮ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ

ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳକୁ ଏପରି ଏକ ଅବଧି ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ଯେଉଁଥିରେ ସାଧନ ର ଅତିକମରେ ଗୋଟିଏ ଉପାଦାନର ଯୋଗାଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯନ୍ତ୍ରପାତି, କୋଠା ଇତ୍ୟାଦି ଭଳି କେତେକ ସାଧନ କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଚାହିଁଲେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବଦଳାଇବା, ଯୋଡିବା କିମ୍ବା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ସମୟ ଲାଗେ । ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ପରିବ୍ୟୟ ଯାହା ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାୟୀ

ସାଧନଗୁଡିକର ଉପଯୋଗର ମାତ୍ରା ସହିତ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ | ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଏହି ପରିବ୍ୟୟଗୁଡିକ ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ, (ଯନ୍ତ୍ରପାତିର କ୍ଷମତା ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରଖି) । ତେଣୁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାଏ: ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ । ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ, ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହୁଥିବା ବେଳେ ଉତ୍ପାଦ ସହିତ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ ।

ଅପରପକ୍ଷରେ, ଦୀର୍ଘକାଳୀ ଏପରି ଏକ ଅବଧି ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ଯେଉଁଥିରେ ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ସମସ୍ତ ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ହେଉଛି ସେହି ସମୟ-ଅବଧି ଯେଉଁଥିରେ ସମସ୍ତ ଆଡ଼ଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନୁଭବ କରିବା ସମ୍ଭବ । ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ପରିବ୍ୟୟ ଯାହା ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆକାର ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ସ୍ଥିର ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ବାସ୍ତବରେ, ଦୀର୍ଘକାଳରେ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ନାହିଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍, ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ଏହିପରି, ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ, କିଛି ସାଧନ ସ୍ଥାୟୀ (ଯେପରି କି ସଂସ୍ଥାପିତ କ୍ଷମତା) ଏବଂ ଅନ୍ୟଗୁଡିକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ (କ୍ଷମତା ବ୍ୟବହାରର ସ୍ତର ପରି); କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆକାର ସମେତ ସମସ୍ତ ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ ।

ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ଉଭୟ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ କି ନାହିଁ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ ଏବଂ ଯଦି ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଏ ତେବେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ସହିତ କେତେ ଅଧିକ କିମ୍ବା କମ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯିବ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ ସେତେବେଳେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଅଟେ । ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ଲାଣ୍ଟଆକାର ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ବିଚାର କରୁଛି, ତେବେ ସମ୍ପ୍ରସାରଣର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଯାଞ୍ଚ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ନିବେଶ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

1. ବିଭିନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣାଗୁଡିକୁ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ:

a. ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ

....

....

....

....

b. ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ

....

....

....

....

୨. ଏହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତୁ:

a. ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ:..

b. ପରୋକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ: ....

c. ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ: ....

d. ଅଲଗାଯୋଗ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ: ....

e. ସାଧାରଣ ପରିବ୍ୟୟ : ....

f. ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ: ....

g. ସାମାଜିକ ପରିବ୍ୟୟ: ....

h. ଅଣ-ନିୟନ୍ତ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ : ....

୩. 'ସ୍ଥାୟୀଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ' ଏବଂ 'ପରିବର୍ତ୍ତୀ ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ' ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତୁ।

……

……

……

……

4. ସମସ୍ତ 'ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ' କୁ 'ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ' ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରିବ କି?

……

……

……

……

୮.୯ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ

ଉପରୋକ୍ତ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକରେ, ଆମେ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିଛୁ । ଆମେ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିଥିଲୁ । ସ୍ଥାୟୀ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପରିଚାଳକଙ୍କ ପାଇଁ ବହୁତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ | ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସେହି ପରିବ୍ୟୟ, ଯାହାକୁ ବ୍ୟବସାୟ ପରିଚାଳକ ଉତ୍ପାଦନର ସ୍ତର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କିମ୍ବା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରିବେ । ଅପରପକ୍ଷେ, ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟବସାୟ ପରିଚାଳକଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବାହାରେ, ଏପରି ଖର୍ଚ୍ଚ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ବିଶେଷରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ

ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟର ତିନୋଟି ଧାରଣା କୁ ବିଚାରକୁ ନିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ: ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ (TFC), ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ (TVC), ଏବଂ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (TC)। **ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ** ହେଉଛି ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ପରିବ୍ୟୟ କରାଯାଉଥିବା ସମୟ ର ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ । ଯେହେତୁ ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ର ପରିମାଣ ସ୍ଥିର ହୋଇଛି, ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ବିଶେଷରେ ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ସମାନ ହେବ। ସାରଣୀ ୮.୧ ରେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିବ୍ୟୟ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଏହି ସାରଣୀ ଅନୁଯାୟୀ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ୧୦୦ ଟଙ୍କା । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଚିତ୍ର 8.1 ରେ ରୈଖିକ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି।

ସାରଣୀ ୮.୧: ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ (₹ରେ)

Q	TFC	TVC	TC	MC	AFC	AVC	ATC
0	100	0	100				
1	100	50	150	50	100.0	50	150
2	100	90	190	40	50.0	45	95.0
3	100	120	220	30	33.3	40	73.3
4	100	140	240	20	25.0	35	60.0
5	100	150	250	10	20.0	30	50.0
6	100	156	256	6	16.7	26	42.7
7	100	175	275	19	14.3	25	39.3
8	100	208	308	33	12.5	26	38.5
9	100	270	370	62	11.1	30	41.1
10	100	350	450	80	10.0	35	45.0

ଚିତ୍ର ୪.1: ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର

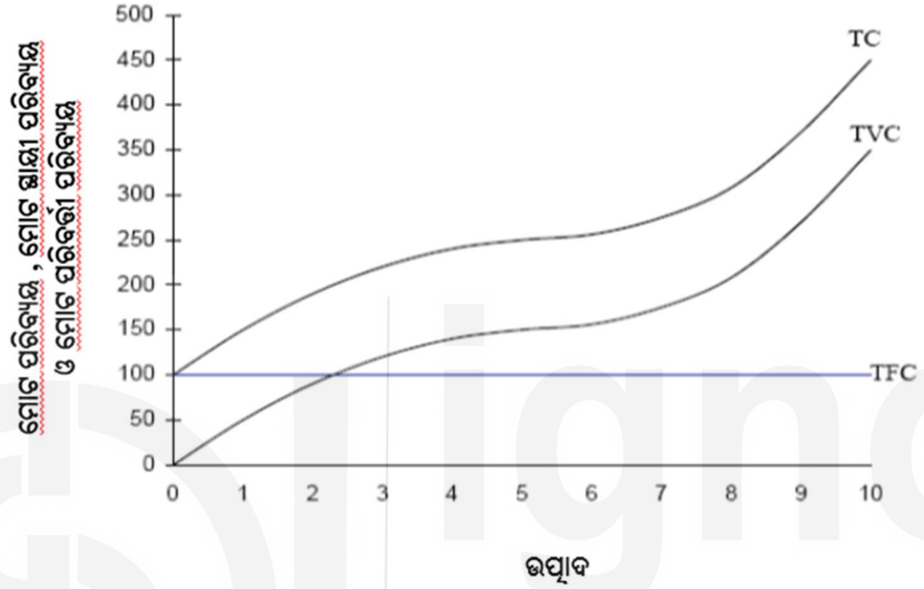

ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ । ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାକୁ ଆମକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ର ଦର ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଧରନ୍ତୁ ଯଦି ଆମ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ଅଛି ଯଥା ଶ୍ରମ (V1) ଏବଂ କଞ୍ଚାମାଲ (V2) ଏବଂ ଏହି ସାଧନଗୁଡିକର ଅନୁରୂପ ଦର ହେଉଛି P1 ଏବଂ P2, ତେବେ ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ (TVC) = P1 * V1 + P2 *V2। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦନ ବଢିବା ସହିତ ସେମାନେ ବୃଦ୍ଧି ପାଆନ୍ତି, କାରଣ ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ପାଦନ ହାର ପାଇଁ ଅଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ହାର ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଅଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଖର୍ଚ୍ଚ । ସାରଣୀ ୪.1 ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଚିତ୍ର ୪.1 ରେ ରୈଖିକ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି।

ଶେଷରେ, *ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ* ହେଉଛି ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟର ମିଶ୍ରଣ । ସାରଣୀ ୪.1 ରେ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ସ୍ତମ୍ଭ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାକୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦରେ ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ମୋଟ

ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଯୋଡନ୍ତୁ। ସାରଣୀ ୫.1 ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ସହିତ ଅନୁରୂପ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଚିତ୍ର ୫.1 ରେ ରୈଖିକ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଯେହେତୁ ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ସ୍ଥିର ଅଟେ, ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର କେବଳ 100 ଟଙ୍କାରେ ଏକ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ରେଖା ଅଟେ। ଏବଂ ଯେହେତୁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟର ମିଶ୍ରଣ, ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରର ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ସହିତ ସମାନ ଆକୃତି ଅଛି କିନ୍ତୁ ଏହା ଉପରେ 100 ଟଙ୍କାର ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଦୂରତା ରହିଛି ।

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଅନୁଯାୟୀ ଆମେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳ ପାଇଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିପାରିବା:

TC = TFC + TVC

କେଉଁଠି,

TC = ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ

TFC = ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ

TVC = ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ

ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ

ଯଦିଓ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନଗୁଡିକ ବହୁତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ, ପରିଚାଳକମାନେ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନରେ ମଧ୍ୟ ଆଗ୍ରହୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ତିନୋଟି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଅନୁଯାୟୀ ତିନୋଟି ହାରାହାରି ମୂଲ୍ୟ ଧାରଣା ଅଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ (AFC), ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ (AVC) ଏବଂ ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (ATC)। ଚିତ୍ର ୫.2 ସାଧାରଣ ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନକୁ ରୈଖିକ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଏ । *ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ* ହେଉଛି ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ବିଭକ୍ତ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ । ଉତ୍ପାଦ (Q) ବଢିବା ସହିତ ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ତେଣୁ, ଆମେ ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଏହିପରି ଲେଖିପାରିବା:

AFC = TFC/Q କିମ୍ବା ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ = ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ/ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ

ଚିତ୍ର ୪.2: ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ଓ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର

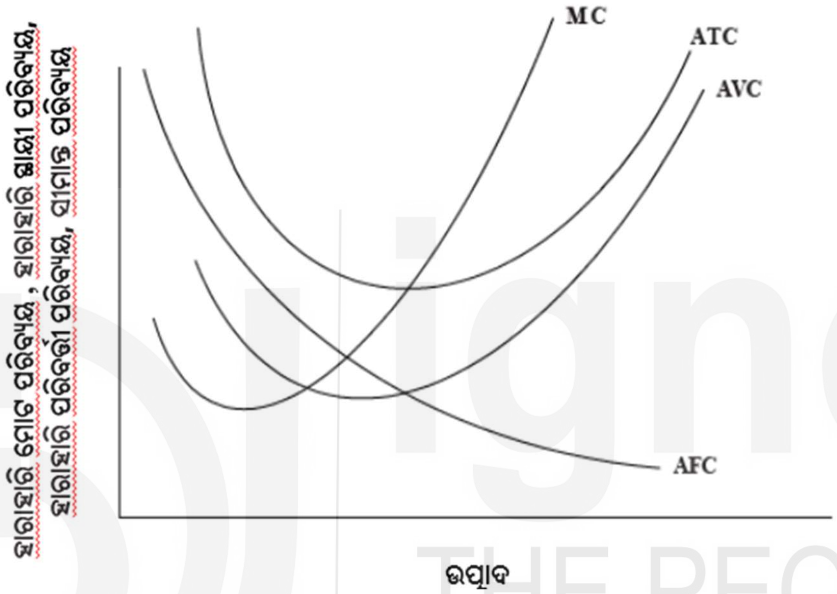

ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ

ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ବିଭକ୍ତ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ। ଚିତ୍ର ୪.2 ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନକୁ ରୈଖିକ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଏ। ପ୍ରଥମେ, ଉତ୍ପାଦର ବୃଦ୍ଧି ଫଳରେ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ପରେ, ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟେ ।

$AVC = \frac{TVC}{Q}$ କିମ୍ବା ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ = ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ/ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ

କେଉଁଠି,

Q = ଉତ୍ପାଦ

TVC = ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ

AVC = ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ

ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ

ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (ATC) ହେଉଛି ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟର ମିଶ୍ରଣ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ATC ହେଉଛି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବିଭକ୍ତ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ । ତେଣୁ,

$$ATC = AFC + AVC = \frac{TC}{Q}$$

ଚିତ୍ର ୪.2 ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନକୁ ରୈଖିକ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଇଛି । ଯେହେତୁ ATC ହେଉଛି AFC ଏବଂ AVCର ମିଶ୍ରଣ, ତେଣୁ ATC ବକ୍ର ସର୍ବଦା AVC ବକ୍ର ଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ। ଏହାବ୍ୟତୀତ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ AFC ହ୍ରାସ ପାଉଥିବାରୁ ଉତ୍ପାଦ ବଢ଼ିବା ସହିତ AVC ଓ ATC ନିକଟତର ହେଉଛି। ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ATC ବକ୍ର ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ତରରେ AFC ବକ୍ର ନିକଟରେ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ AVC ବକ୍ର ନିକଟତର ହୁଏ । ଏହା ସୂଚିତ କରେ ଯେ ଉତ୍ପାଦର ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟର ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଉତ୍ପାଦର ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ ପରିବ୍ୟୟର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଉପାଦାନ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ।

ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ

ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ(MC) ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ଏକ ୟୁନିଟ୍ ଯୋଡିବା ଦ୍ୱାରା ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ କିମ୍ବା ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟରେ ସଂଯୋଗ । ତେଣୁ,

$$MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q} = \frac{\Delta TVC}{\Delta Q}$$

କେଉଁଠି,

MC = ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ

ΔQ = ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ΔTC = ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେତୁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ΔTVC = ଉତ୍ପାଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେତୁ ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଦୁଇଟି ସଂଜ୍ଞା ସମାନ ଅଟେ କାରଣ, ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ସମୁଦାୟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ସମାନ ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ (ଯେହେତୁ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ସ୍ଥିର ରହେ)। ଚିତ୍ର 8.2 ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନକୁ ରୈଖିକ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଏ। ନିମ୍ନ ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରରେ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଉତ୍ପାଦରେ ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥାଏ । ଏହି ଆଚରଣର କାରଣ କ୍ରମ ହ୍ରାସମାନ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ପରିଚାଳକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଏକ ରଣନୈତିକ ଧାରଣା କାରଣ ଏହା ସେହି ପରିବ୍ୟୟକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ଯାହା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସର୍ବାଧିକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅଛି । ଅଧିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ, ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସେହି ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ସୂଚିତ କରେ ଯାହା ଉତ୍ପାଦର ଶେଷ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନରେ ପରିବ୍ୟୟ ହୁଏ ଏବଂ ତେଣୁ, ଶେଷ ୟୁନିଟ୍ ଦ୍ୱାରା ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ ହ୍ରାସ କରି "ସଞ୍ଚୟ" କରାଯାଇପାରିବ । ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଚିତ୍ର ଏହି ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରେ ନାହିଁ। କେଉଁ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ଉତ୍ପାଦନ କରାଯିବ ସେ ବିଷୟରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ନିଷ୍ପତ୍ତି ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହାର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାଏ । ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସହିତ ମିଶିଲେ, ଯାହା ଉତ୍ପାଦର ଏକ ଅଧିକ କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ କମ୍ ୟୁନିଟ୍‌ରୁ ଆୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ସୂଚିତ କରେ, ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଏ ଯେ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରକୁ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କରିବା କିମ୍ବା ସଂକୁଚିତ କରିବା ଲାଭଦାୟକ କି ନାହିଁ।

ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ

ବିଭିନ୍ନ ହାରାହାରି ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଚିତ୍ର 8.2 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଚିତ୍ରଟି ସାଧାରଣ AFC, AVC, ATC ଏବଂ MC ବକ୍ରଗୁଡିକ ଦେଖାଏ କିନ୍ତୁ ସାରଣୀ 8.1 ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ପାଇଁ ସ୍କେଲ୍

ଅନୁଯାୟୀ କରାଯାଏ ନାହିଁ। MC ଉଭୟ AVC ଏବଂ ATCକୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁରେ ଛେଦ କରିଛି। ଯେତେବେଳେ ଉଭୟ MC ଏବଂ AVC ହ୍ରାସ ପାଉଛି, AVC ଧୀରେ ଧୀରେ ହ୍ରାସ ପାଇବ । ଯେତେବେଳେ ଉଭୟ MC ଏବଂ AVC ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି, MC ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଫଳରେ AVC ଆଗରେ MC ସର୍ବନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିବ। ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଯେତେବେଳେ MC AVC ଠାରୁ କମ୍ ହେବ, AVC ହ୍ରାସ ପାଇବ, ଏବଂ ଯେତେବେଳେ MC AVCକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବ, AVC ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ MC AVC ତଳେ ରହିବ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ହ୍ରାସ ପାଇବ ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ MC AVC ଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ, ସେଠାରେ AVC ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ।

ତେଣୁ, ଯେଉଁ ପ୍ରତିଛେଦ ବିନ୍ଦୁରେ ଯହିଁରେ MC = AVC, AVC କେବଳ ହ୍ରାସ ପାଇବା ବନ୍ଦ କରିଛି ଏବଂ ସର୍ବନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିଛି, କିନ୍ତୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିନାହିଁ । ସେହିଭଳି MC ବକ୍ର ATC ବକ୍ର କୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁରେ ଛେଦ କରେ। ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି MCକୁ TC କିମ୍ବା TVCରେ ସଂଯୋଗ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇପାରେ ଯାହା ଉତ୍ପାଦର ଆଉ ଏକ ଏକକରୁ ପରିଣତ ହୁଏ । ତେବେ, MC ଏବଂ AFC ମଧ୍ୟରେ ସେପରି କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, କାରଣ ଉଭୟ ସମ୍ପର୍କିତ ନୁହଁନ୍ତି; ସଂଜ୍ଞା ଅନୁଯାୟୀ MC କେବଳ ସେହି ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ ଯାହା ଉତ୍ପାଦ ସହିତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ଏବଂ ସଂଜ୍ଞା ଅନୁଯାୟୀ AFC ଉତ୍ପାଦ ଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଟେ ।

ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ, ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ

ସାଧନ ଉତ୍ପାଦକତା ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସିଧା ସମ୍ପର୍କ ଅଛି | ଏହାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ, ଆସନ୍ତୁ ଶ୍ରମକୁ କହୁଥିବା ଏକକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ L କୁ ବିଚାର କରିବା । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସାଧନ ସ୍ଥିର ରହିଥାଏ । AP ଏବଂ MP ଯଥାକ୍ରମେ ଶ୍ରମର ହାରାହାରି ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦକୁ ସୂଚିତ କରିବେ । ଯଦି W ହେଉଛି ମଜୁରୀ ହାର ଏବଂ L ହେଉଛି ଶ୍ରମର ପରିମାଣ, ତେବେ

TVC = W * L

ତେଣୁ, ଯଦି Q ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦ,

$$\text{AVC} = \frac{\text{TVC}}{\text{Q}} = \text{W}\left\{\frac{\text{L}}{\text{Q}}\right\}$$

ଫଳସ୍ୱରୂପ, ଯେହେତୁ Q/L ହେଉଛି ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ (AP), AVC = W/ AP

ଏହାବ୍ୟତୀତ, ΔTVC = W * ΔL (W ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ସ୍ଥିର ବୋଲି ଧରାଯାଏ।)। ΔQ ଦ୍ୱାରା ବିଭାଜିତ ହୋଇ ଆମେ ପାଇଥାଉ

$$\text{MC} = \frac{\text{TVC}}{\text{Q}} = \text{W}\left\{\frac{\Delta\text{L}}{\Delta\text{Q}}\right\}$$

କିନ୍ତୁ, ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ (MP) = $\Delta Q/\Delta L$ । ତେଣୁ, MC = W/ MP

ଚିତ୍ର ୫.3 ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ, ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଦର୍ଶାଏ। AVC = W / AP ସମ୍ପର୍କ ଦର୍ଶାଏ ଯେ AP ସର୍ବାଧିକ ଥିବା ବେଳେ AVC ସର୍ବନିମ୍ନ ଥାଏ । ସେହିଭଳି, ସମ୍ପର୍କ MC = W/ MP ଦର୍ଶାଏ ଯେ MP ସର୍ବାଧିକ ଥିବା ବେଳେ MC ସର୍ବନିମ୍ନ ଥାଏ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଯେତେବେଳେ AP ସର୍ବାଧିକ ଥାଏ, AP = MP । ତେଣୁ, ଯେତେବେଳେ AVC ସର୍ବନିମ୍ନ ଥାଏ, AVC = MC । ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଯେତେବେଳେ MP ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି, MC ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ଆଉ ଯେତେବେଳେ MP ହ୍ରାସ ପାଉଛି, ସେତେବେଳେ MC ବଢୁଛି ।

ପରିଚାଳକ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ସମସ୍ୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ବିଚାରକୁ ନିଆଯିବାକୁ ଥିବା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟ ଗୋଟିଏ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଅନ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଭିନ୍ନ ହେବ । ସାଧାରଣତଃ, TC ଧାରଣା ଉତ୍ପାଦନର ସନ୍ତୁଳନ ବିନ୍ଦୁ ପରିମାଣ ଖୋଜିବାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ କରୁଛି କି ନାହିଁ ତାହା ଜାଣିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ TC ଧାରଣା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଏକ ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ଲାଭ ହିସାବ କରିବା ପାଇଁ AC ଧାରଣା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଉଚିତ କି ନାହିଁ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ MC ଧାରଣା ଜରୁରୀ ଅଟେ ।

ଚିତ୍ର ୪.3: ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ, ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ, ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଓ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ

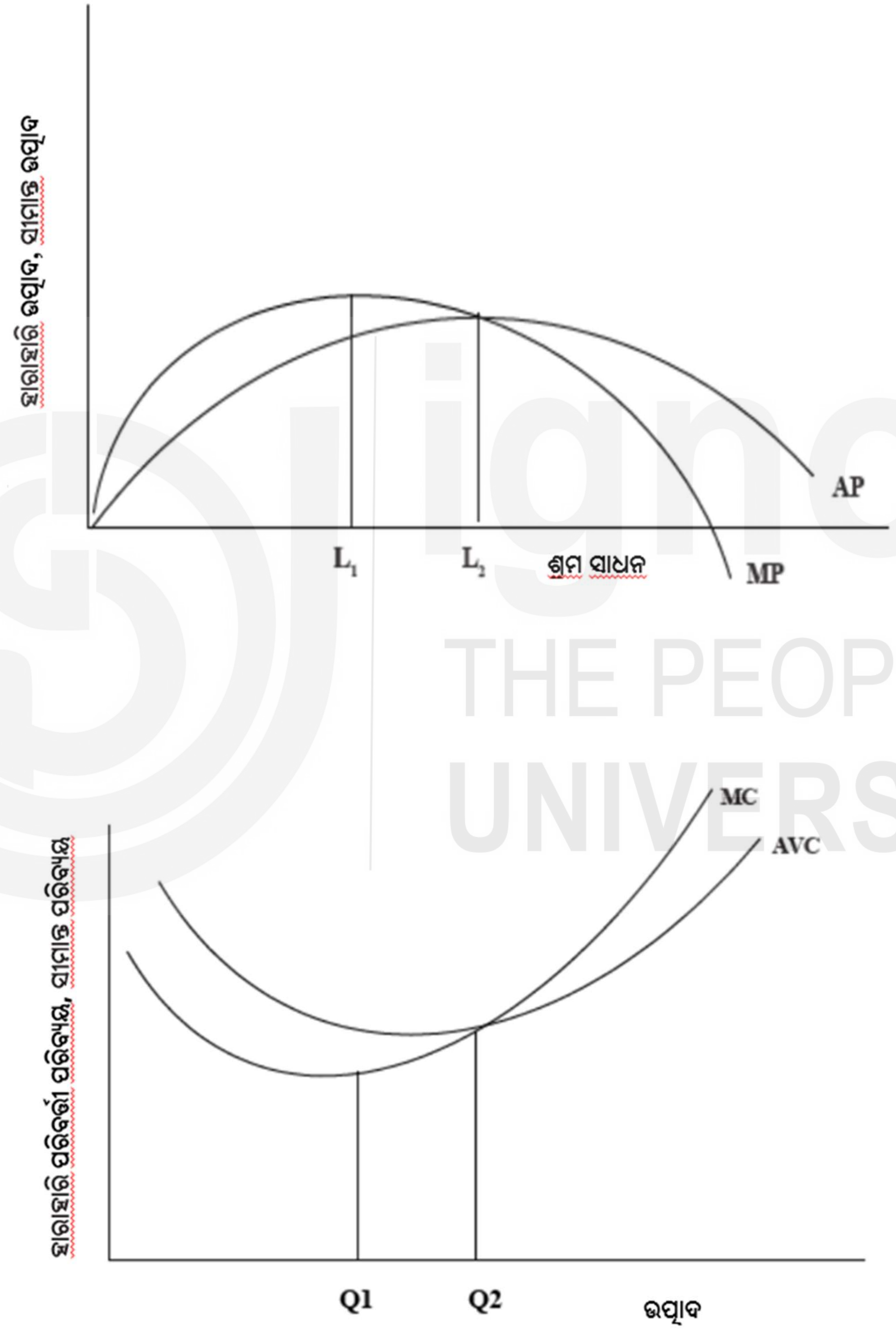
ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ, ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ
AP
MP
L1
L2
ଶ୍ରମ ସାଧନ
ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ, ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ
MC
AVC
Q1
Q2
ଉତ୍ପାଦ

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

1. ନିମ୍ନ ସାରଣୀରେ ଥିବା ଖାଲି ସ୍ଥାନଗୁଡିକ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ:

Q	TFC	TVC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
1.	50		55				
2.	50	8		25			
3.	50		60.5				
4.		13					
5.	50		65				
6.	50	18			3	11.3	3
7.	50		72.5				
8.	50	28					
9.			86				
10.	50	45		5		9.5	9
11.	50	54.5		4.5		9.5	9.5
12.	50	65.2					
13.	50		130				
14.	50	99.1					
15.	50		174.75				
16.	50	162					
17.	50		259.25				
18.		269.5					

19.	50		399				
20.	50	450		2.5	22.5	25	101

ଟିପ୍ପଣୀ: ଉତ୍ପାଦ Q '000 ୟୁନିଟ୍ ରେ ମାପ କରାଯାଏ

ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ '000 ଟଙ୍କାରେ ମାପ କରାଯାଏ

୨. ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ୬୦ ଟଙ୍କା ମଜୁରି ହାରରେ ଏକମାତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ୨୦ ଜଣ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ନିୟୋଜିତ କରୁଛି। ଶ୍ରମର ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ହେଉଛି ୩୦, ଶେଷ ଶ୍ରମିକ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦରେ ୧୨ ୟୁନିଟ୍ ଯୋଡ଼ିଛନ୍ତି ଏବଂ ସମୁଦାୟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ୩୬୦୦ ଟଙ୍କା ।

a. ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ କେତେ? ....

b. ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ କେତେ? ....

ଗ. କେତେ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଛି? ....

d. ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ କେତେ? ....

e. ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି, ସ୍ଥିର ନା ହ୍ରାସ ପାଉଛି? ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବିଷୟରେ ଧାରଣା କ'ଣ?

....

3. ଧରନ୍ତୁ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଉତ୍ପାଦର ବିସ୍ତାର ଉପରେ ସ୍ଥିର ଅଟେ । ଏହି ବିସ୍ତାର ଉପରେ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ କେତେ? ଏହି ପରିସୀମା ଉପରେ ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ କ'ଣ ହେଉଛି?

....

....

୮.୧୦ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣର ପ୍ରୟୋଗ

ଏହି ୟୁନିଟର ପୂର୍ବ ଭାଗରେ, ଆମେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳ ପାଇଁ ମୋଟ, ସୀମାନ୍ତ ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲୁ । ଏହି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରଗୁଡିକ ମଧରେ ସମ୍ପର୍କ ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ବହୁତ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି । ଏଠାରେ ଆମେ ଏହି ଧାରଣାଗୁଡିକର କିଛି ପ୍ରୟୋଗ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ ।

ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା

ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ଦେଖିଛୁ ଯେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତର ହେଉଛି ସେହି ବିନ୍ଦୁ ଯେଉଁଠାରେ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସର୍ବନିମ୍ନ ଅଟେ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ହେଉଛି ସେହି ବିନ୍ଦୁ ଯେଉଁଠାରେ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦାହରଣ ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ।

$TC = 128 + 6Q + 2Q^2$

ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ (TFC = 128) ଥିବାରୁ ଏହା ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଅଟେ ।

$$AC = (TC/Q) = \frac{128}{Q} + 6 + 2Q$$

$$\frac{d(AC)}{dQ} = -\frac{128}{Q^2} + 2 = 0$$

$$2Q^2 = 128$$

$$Q^2 = 64$$

$$Q = 8$$

କିମ୍ବା

$$MC = \frac{d\,(TC)}{dQ} = 6 + 4Q = 0$$

AC = MC ଅବସ୍ଥାରେ

$$\frac{128}{Q} + 6 + 2Q = 6 + 4Q$$

$$\frac{128}{Q} - 2Q = 0$$

$$2\,Q^2 = 128$$

$$Q^2 = 64$$

$$Q = 8$$

ଏହିପରି Q = 8 ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବୋତ୍ତମ ସ୍ତର ଅଟେ ।

ଲାଭ-ଅଲାଭ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର

ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଏକ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଉପକରଣ ହେଉଛି ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକା, ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରୟୋଗ । ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକାରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଉତ୍ପାଦନର କେଉଁ ସ୍ତରରେ, ମୋଟ ଆୟ କେବଳ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ । ସାଧାରଣତଃ, ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକା ଅନୁମାନ କରେ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ପରିବ୍ୟୟ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ବିସ୍ତାରରେ ସ୍ଥିର ଅଛି; ତେଣୁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏକ ସରଳ ରେଖା ଭାବରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ

। ଯେହେତୁ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ସ୍ଥିର ଅଟେ, ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ ।

ଚିତ୍ର ୪.4 ରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ର ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକା ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଏଠାରେ, ଏହା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ବିକ୍ରି ପରିମାଣ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦର ଦର ପ୍ରଭାବିତ ହେବ ନାହିଁ। ତେଣୁ, ମୋଟ ଆୟ ଉତ୍ପାଦ ସହିତ ଆନୁପାତିକ ଅଟେ । ଫଳସ୍ୱରୂପ, ମୋଟ ଆୟ ବକ୍ର ଉତ୍ପତ୍ତି ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ସରଳ ରେଖା ଅଟେ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ୫୦୦ ଟଙ୍କା, ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ୪ ଟଙ୍କା ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରୟ ଦର ୫ ଟଙ୍କା ରହିଛି। ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକା, ଯାହା ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ମୋଟ ଆୟ ବକ୍ରକୁ ମିଶାଇଥାଏ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିକ୍ରୟ ସ୍ତରରୁ ହୋଇଥିବା ଲାଭ କିମ୍ବା କ୍ଷତି କୁ ଦର୍ଶାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଚିତ୍ର ୮.୪ ଦର୍ଶାଉଛି ଯେ ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୨୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରେ ତେବେ ଏହା ୩୦୦ ଟଙ୍କା କ୍ଷତି ସହିବ । ତାଲିକାରେ ଲାଭ-ଅଲାଭ ବିନ୍ଦୁ, ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯାହା ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କ୍ଷତି ଏଡ଼ାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି ତେବେ ପହଞ୍ଚିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଚିତ୍ରରୁ ଏହା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ; ଲାଭ-ଅଲାଭ ବିନ୍ଦୁ ହେଉଛି 500 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦ। ୫୦୦ ୟୁନିଟ୍ ରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ କରିଥାଏ।

ଚିତ୍ର ୪.4 ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକା

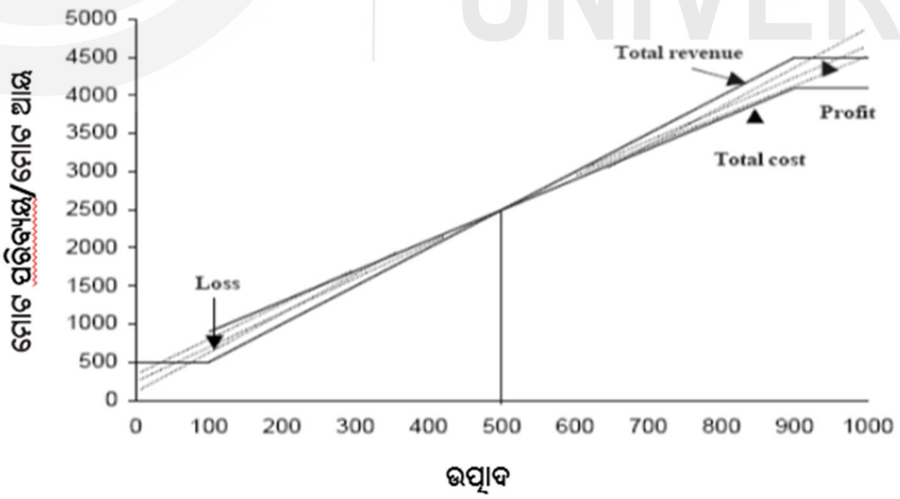

ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକ୍ରିୟା ପାଇଁ ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକା ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ସଠିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ, ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକା ପରିବ୍ୟୟ, ଆୟ ଏବଂ ଲାଭ ଉପରେ ଉତ୍ପାଦନ ହାରର ପ୍ରଭାବର ଉପଯୋଗୀ ଆକଳନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିକ୍ରି କିମ୍ବା ଲାଭରେ ଆକଳିତ ହ୍ରାସର ପ୍ରଭାବ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକା ବ୍ୟବହାର କରିପାରେ। ଅପରପକ୍ଷରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର କେତେ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ପଡିବ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିପାରେ ଯାହାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା କିମ୍ବା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ । ତେବେ ଲାଭ-ଅଲାଭ ତାଲିକାକୁ ସତର୍କତାର ସହ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଜରୁରୀ, କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସୀମାବଦ୍ଧତା, ବେଳେବେଳେ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇନପାରେ । ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ମୂଲ୍ୟ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ କିମ୍ବା ଯଦି ପରିବ୍ୟୟର ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୁଏ, ଆନୁମାନିକ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଆୟ ବକ୍ରଗୁଡିକ ଏହି ତ୍ରୁଟିର ଅଧୀନରେ ରହିପାରେ।

ଆମେ ପରିଚିତ ବୀଜଗଣିତ ସମୀକରଣ ସହିତ ଲାଭ-ଅଲାଭ ଉତ୍ପାଦ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିପାରିବା ।

TR = P * Q

ଟିସି = ଟିଏଫସି + ଟିଭିସି $\left\{\mathrm{AVC}\ \frac{\mathrm{TVC}}{\mathrm{Q}}\ \mathrm{so}, \mathrm{TVC} = \mathrm{AVC} * \mathrm{Q}\right\}$

ବ୍ରେକ୍ଲେନ୍ ପଏଣ୍ଟରେ, ଟିଆର = ଟିସି

P * Q = TFC + (AVC *Q)

$$\mathrm{Q}\ \frac{\mathrm{TFC}}{\mathrm{P} - \mathrm{AVC}} = \frac{\text{Total Fixed cost}}{\text{Price} - \text{Variable cost per unit}}$$

ଏଠାରେ Q ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ଲାଭ-ଅଲାଭ ପରିମାଣ । ମୂଲ୍ୟ (P) ସହିତ Q କୁ ଗୁଣିତ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଉତ୍ପାଦର ଲାଭ-ଅଲାଭ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଥାଉ । ଚିତ୍ର ୫.4 ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଆମର ଉଦାହରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଟିଏଫସି = ₹500, P = ₹5 ଏବଂ AVC = ₹4। ଫଳସ୍ୱରୂପ,

$$Q\ \frac{500}{5-4} = \frac{500}{1} = 500$$

ତେଣୁ ବ୍ରେକେଭେନ୍ ଆଉଟପୁଟ୍ (କ୍ୟୁ) ୫୦୦ ୟୁନିଟ୍ ହେବ। ସେହିଭଳି ବ୍ରେକେଭେନ୍ ଉତ୍ପାଦନ ମୂଲ୍ୟ ୨୫୦୦ ଟଙ୍କା (ପି * କ୍ୟୁ = ୫ * ୫୦୦ ଟଙ୍କା) ହେବ।

ଲାଭ ଅବଦାନ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପ୍ରାୟତଃ *ଲାଭ ଅବଦାନ ବିଶ୍ଳେଷଣ* କରିବାକୁ ଉପଯୋଗୀ ମନେ କରନ୍ତି । ଲାଭ ଅବଦାନ ହେଉଛି ଦର ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ (P - AVC) ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ପରେ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରୟ ଉପରେ ଲାଭ ଦିଗରେ ଏକ ଅବଦାନକୁ ଦର୍ଶାଏ । ଆମର ଉଦାହରଣରେ ଯେହେତୁ ଦର 5 ଟଙ୍କା ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ 4 ଟଙ୍କା, ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ଲାଭ ଯୋଗଦାନ 1 ଟଙ୍କା (₹5 - 4) ହେବ। ଉତ୍ପାଦର ନିମ୍ନ ହାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଟଙ୍କା ହରାଇପାରେ କାରଣ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଭ ଯୋଗଦାନ ଦ୍ୱାରା ଭରଣା ହୋଇନାହିଁ । ତେଣୁ, ଉତ୍ପାଦର ଏହି ନିମ୍ନ ହାରରେ, ଲାଭ ଯୋଗଦାନ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଭରଣା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଭରଣା ହେବା ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ ଉପାର୍ଜନ କରିବ।

ଜଣେ ପରିଚାଳକ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଭରଣା କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ 'ଆବଶ୍ୟକ' ଲାଭ (πR) ଅର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଉତ୍ପାଦନ ହାର ଜାଣିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । ଧରି ନିଅନ୍ତୁ ଯେ ଉଭୟ ଦର ଏବଂ AVC ସ୍ଥିର ଅଟେ । ମୋଟ ଆୟରୁ ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଓ ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟର ସମଷ୍ଟିକୁ ବାଦ ଦେଲେ ଲାଭ ମିଳେ । ତେଣୁ

$\pi R = TR - TC$

$\pi R = (P * Q) - \{TFC + (AVC * Q)\}$

Q ପାଇଁ ଏହି ସମୀକରଣର ସମାଧାନ ଏକ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରଦାନ କରେ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲାଭ ହାର ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ । ତେଣୁ

πR + TFC = (P * Q) - (AVC *Q)

πR + TFC = Q (P - AVC)

$$Q = \frac{\pi_R + \text{TFC}}{\text{P} - \text{AVC}}$$

ଲାଭ ଅବଦାନ ବିଶ୍ଳେଷଣକିପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ, ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଆମ ଉଦାହରଣରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ଯେଉଁଠାରେ TFC = ₹ 500, P = ₹ 5 ଏବଂ AVC = 4) ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଯେ 10,000 ଟଙ୍କା ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ କେତେ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦକୁ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ପଡିବ। ଏହି ଲାଭ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ୧୦,୫୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ ହାର ଆବଶ୍ୟକ; ତାହା ଅଟେ

$$Q = \frac{10{,}000+500}{5-4} = 10500$$

ଅପରେଟିଂ ଲିଭରେଜ୍

ପରିଚାଳକମାନେ ବିକଳ୍ପ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଣାଳୀ ମଧ୍ୟରେ ତୁଳନା କରିବା ଉଚିତ୍ | ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର Plant ବଦଳରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର Plant ଲଗାଯିବା ଉଚିତକି? ଏଭଳି ତୁଳନାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଲାଭ-ଅଲାଭ ବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ବିସ୍ତାର କରାଯାଇପାରେ । *ଅପରେଟିଂ ଲିଭରେଜ୍ (E_π) ର ମାତ୍ରାକୁ* ବିଚାର କରନ୍ତୁ, ଯାହା ବିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ସଂଖ୍ୟାରେ 1% ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ଲାଭର ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ତେଣୁ,

$$E_\pi = \frac{\text{ଲାଭର ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ}}{\text{ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରିର ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ}}$$

$$= \frac{(\Delta\pi\,/\,\pi)\Delta\pi}{\Delta Q/Q} = \frac{Q}{\Delta Q} * \frac{d\pi}{\pi} \text{ କିମ୍ବା } \frac{Q}{dQ} * \frac{d\pi}{\pi}$$

ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ବିଶେଷରେ ଉତ୍ପାଦର ଦର ସ୍ଥିର ଥାଏ, ଅପରେଟିଂ ଲିଭରେଜ୍ ର ମାତ୍ରାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ତିନୋଟି ଚଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ: ଉତ୍ପାଦ ହାର, ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟର ସ୍ତର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ଏକକ ପିଛା ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ। ଲାଭ ପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ ସମୀକରଣକୁ ବଦଳାଇବା ଦ୍ୱାରା ଏହା ଦେଖାଯାଇପାରେ

$\pi = \mathrm{TR} - (\mathrm{TVC} + \mathrm{TFC})$

$$\pi = P * Q - (AVC * Q) - TFC$$

ଏବଂ ଲାଭରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ $\Delta\,\pi = P * \Delta Q - (\mathrm{AVC}) * \Delta Q$

ତେଣୁ, ଅପରେଟିଂ ଲିଭରେଜ୍ ର ମାତ୍ରା ହେବ

$$\mathrm{E}_{\pi} = \frac{[\mathrm{P} * \Delta\mathrm{Q} - (\mathrm{AVC}) * \Delta\mathrm{Q}] / [\mathrm{P} * \mathrm{Q} - (\mathrm{AVC}) * \mathrm{Q} - \mathrm{TFC}]}{\Delta Q \,/\, Q}$$

ସରଳୀକରଣ ଉପରେ,

$$\mathrm{E}_{\pi} = \frac{\mathrm{Q}\,(\mathrm{P} - \mathrm{AVC})}{\mathrm{Q}\,(\mathrm{P} - \mathrm{A} \quad) - \mathrm{TFC}}$$

ଉଦାହରଣ: ନିମ୍ନଲିଖିତ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ, ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ଦର ଥିବା ତିନୋଟି ସଂସ୍ଥା I, II ଏବଂ III କୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ	**ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ (₹)**	ହାରାହାରି **ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ** (₹)	ଉତ୍ପାଦର ଦର (₹)
ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -I	1,00,000	2	5
ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -II	60,000	3	5
ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -III	26,650	4	5

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ-II ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ-III ତୁଳନାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -I ର ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଅଧିକ। ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -II ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -III ତୁଳନାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ-Iର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ ରହିଛି। ମୁଖ୍ୟତଃ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -Iରେ ଅଧିକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ମେସିନ୍ ପ୍ରଚଳନ ସହିତ ଶ୍ରମ ଏବଂ ସାମଗ୍ରୀ (ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ) ପାଇଁ ପୁଞ୍ଜି (ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ) ବଦଳାଇଛି। ଅପରପକ୍ଷରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -IIIରେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି କାରଖାନା ତୁଳନାରେ କମ୍ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଓ ଅଧିକ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ରହିଛି, କାରଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -IIIରେ କମ୍ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ମେସିନ୍ ରହିଛି। ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -II ମଧମ ସ୍ଥାନରେ ରହିଛି।

ଏହି ପ୍ଲାଣ୍ଟଗୁଡ଼ିକୁ ତୁଳନା କରିବା ସମୟରେ, ଆମେ ଅପରେଟିଂ ଲିଭରେଜ୍ ର ମାତ୍ରା ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଧରାନ୍ତୁ ତିନୋଟି ଯାକ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ପାଇଁ Q=40,000।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ-I ପାଇଁ, $E_{\pi} \;=\; \dfrac{40000\;(\;5-2)}{40000\;(5-2)-\;100000} = 6$

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ- II ପାଇଁ, $E_{\pi} \;=\; \dfrac{40000\;(\;5-3)}{40000\;(5-2)-\;600000} = 4$

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ- III ପାଇଁ, $E_{\pi} \;=\; \dfrac{40000\;(\;5-4)}{40000\;(5-4)-\;26{,}650} = 3$

ଅର୍ଥାତ୍ ବିକ୍ରି ପରିମାଣରେ ୧% ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -Iରେ ଲାଭ ୬%, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -IIରେ ୪% ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -IIIରେ ୩% ଲାଭ ହୋଇଥାଏ। ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -II ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -III ତୁଳନାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -Iର ଲାଭ ବିକ୍ରି ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ଅଧିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -III ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -IIର ଲାଭ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ -III ତୁଳନାରେ ବିକ୍ରି ପରିମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ଅଧିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 4

1. ସ୍ପିଡ୍-ମେରିନ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମୋଟରବୋଟ୍ ଇଞ୍ଜିନ୍ ନିର୍ମାଣ କରିଥାଏ। ସେମାନେ ନିକଟରେ ସେମାନଙ୍କର

ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ମୋଟ ଆୟ ଆକଳନ କରିଥିଲେ:

TC = 80,000 – 600Q + 2Q2 TR = 400Q-Q2

ଯେଉଁଠାରେ TC ହେଉଛି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ, TR ହେଉଛି ମୋଟ ଆୟ, ଏବଂ Q ହେଉଛି ପ୍ରତିବର୍ଷ ଉତ୍ପାଦିତ ଇଞ୍ଜିନ ସଂଖ୍ୟା ।

a. କେଉଁ ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ-ଅଲାଭରେ ପହଞ୍ଚିବ? ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ପାଇଁ କେତେ ଇଞ୍ଜିନ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍?

....

....

....

....

2. ଧରାଯାଉ $TC=6Q + 2Q^2 – Q^3$, ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବୋତ୍ତମ ସ୍ତର (Q) ବାହାର କର।

....

....

....

....

୩. ଗତ ଅବଧି ରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ହାରାହାରି ଲାଭ ଏବଂ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟର ପରିମାଣ ସମୁଦାୟ ୧,୦୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଥିଲା । ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି ୧୦,୦୦୦ ଥିଲା। ଯଦି ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ୪ ଟଙ୍କା ଥିଲା, ତେବେ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ୟୁନିଟ୍ ର ବିକ୍ରୟ ଦର କ'ଣ ଥିଲା? ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୧୧, ୦୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରି ବିକ୍ରି

କରେ ତେବେ କେତେ ଲାଭ ବଦଳିବ? (ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ୪ ଟଙ୍କା ରହିଥାଏ ବୋଲି ଧରି ନିଅନ୍ତୁ) ।

....

....

....

....

୮.୧୧ ସାରଣୀ

ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ସମୟରେ ହିସାବ ଆଭିମୁଖ୍ୟ କିମ୍ବା ଅର୍ଥନୈତିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହେଁ । ହାତରେ ଥିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ବିଚାରକୁ ନିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଉଭୟ ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଏବଂ ପାରମ୍ପରିକ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପରିବ୍ୟୟର ସଂଜ୍ଞାରେ ଯଥେଷ୍ଟ କଠୋର ଅଟନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷରେ ପରିଚାଳନାଗତ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଏକ ନମନୀୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଚାହୁଁଛନ୍ତି। ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣାକୁ ଏପରି ଭାବରେ ବିଚାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହାଦ୍ୱାରା ସଠିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ । ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀ ହାତରେ ଥିବା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ କେଉଁ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବୋଲି ପଚାରି "ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ" ଖର୍ଚ୍ଚ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ୍, ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀ ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ପାରମ୍ପରିକ ଧାରଣା ଦ୍ୱାରା ବାଧ ନୁହଁନ୍ତି ।

ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ, ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟରେ ସ୍ଥାୟୀ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ରହିଥାଏ । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ସହିତ ଜଡିତ ଅତିରିକ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ । ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ବିଭକ୍ତ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦ । ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନ ଥାଏ, କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ଉତ୍ପାଦର ଉପସ୍ଥିତି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରର ଆକୃତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ବିଶେଷକରି, ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସାଧନର ସୀମାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିପରୀତ

ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରଗୁଡିକ U-ଆକାରର ଅଟେ । ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିନ୍ଦୁରୁ ଅଧିକ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଏବଂ ଉଭୟ ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁରେ ନିମ୍ନରୁ ଛେଦ କରିଥାଏ ।

ଏହି ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣର ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ୱ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅନେକ ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି ଯେପରିକି ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉତ୍ପାଦନ, ଲାଭ-ଅଲାଭ ଉତ୍ପାଦ, ଲାଭ ଯୋଗଦାନ, ଅପରେଟିଂ ଲିଭରେଜ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

୮.୧୨ ଆତ୍ମ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ହିସାବ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ?
2. ଆପଣ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସହିତ କାମ କରୁଛନ୍ତି କିମ୍ବା ଏହାର ପ୍ରକୃତି ଜାଣନ୍ତି ତାହାକୁ ନିଅନ୍ତୁ । ଜଣେ (କ) ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ଏବଂ (ଖ) ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣାର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତୁ।
3. ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟର ମହତ୍ତ୍ୱ କ'ଣ?
4. ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ କ'ଣ? କେଉଁ ପ୍ରକାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ଏହା ଉପଯୋଗୀ?
5. ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ପରିବ୍ୟୟ କ'ଣ? ଏହି ଦୁଇଟି ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କ'ଣ?
6. ଏକ ଔଷଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ନୂତନ ଆଣ୍ଟିବାୟୋଟିକ ଔଷଧ ର ବିକାଶ ଏବଂ ପରୀକ୍ଷଣ ପାଇଁ ୫ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛି । ମାର୍କେଟିଂ ବିଭାଗ ର ମୁଖ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆକଳନ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ନୂତନ ପ୍ରଡକ୍ଟ ଲଞ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାପନରେ ୩ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ । ଭବିଷ୍ୟତର ସମସ୍ତ ବିକ୍ରିରୁ ମୋଟ ଆୟ ୬ କୋଟି ଟଙ୍କା ହେବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଛି, ତେଣୁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଆୟଠାରୁ ୨ କୋଟି ଟଙ୍କା ଅଧିକ ହେବ। ଏହି ଉତ୍ପାଦକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରଡକ୍ଟ ଅଫରରୁ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ସେ ସୁପାରିସ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ସୁପାରିସ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା କ'ଣ? ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟର ମୁଖ୍ୟ ଏବେ ସୂଚାଉଛନ୍ତି ଯେ ଯଦି ଏହାକୁ ବିକ୍ରି କରାଯାଏ ତେବେ ଏହି ପ୍ରଡକ୍ଟକୁ ୩.୫ କୋଟି ଟଙ୍କାର କର୍ପୋରେଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ ଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବ। ଏହି ନୂତନ ସୂଚନା ଆପଣଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ କି? ବୁଝାନ୍ତୁ।

7. ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ କପୁରଙ୍କ ବାପା ତାଙ୍କୁ ୩୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଏକ ନୂଆ ଟ୍ରକ୍ ଦେଇଥିଲେ। ନିକଟରେ ଶ୍ରୀ କପୁର ତାଙ୍କ କିଛି ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଗର୍ବ କରୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଆୟ ସାଧାରଣତଃ ମାସିକ ୧,୫୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କର ପରିଚାଳନା ପରିବ୍ୟୟ (ଇନ୍ଧନ, ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଏବଂ ଅବକ୍ଷୟ) ମାସକୁ ମାତ୍ର ୧,୨୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଥିଲା। ଶ୍ରୀ କପୁରଙ୍କ ଟ୍ରକ୍ ଭଳି ଏକ ଟ୍ରକ୍ ମାସିକ ୩୫, ୦୦୦ ଟଙ୍କା ଭଡ଼ାରେ ମିଳୁଛି। ଯଦି ଶ୍ରୀ କପୁର ଅନ୍ୟ କାହା ପାଇଁ ଟ୍ରକ୍ ଚଳାଉଥିଲେ, ତେବେ ସେ ମାସକୁ ୫୦୦୦ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁଥିଲେ।

a. ଶ୍ରୀ କପୁରଙ୍କର ପ୍ରତି ମାସରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ କେତେ? ମାସକୁ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟ କେତେ?

b. ଶ୍ରୀ କପୁର ପ୍ରତି ମାସରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ସମ୍ବଳର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟର ପରିମାଣ କେତେ?

ଗ. ଶ୍ରୀ. କପୁର ଗର୍ବିତ ଯେ ସେ ମାସକୁ ୩୦, ୦୦୦ ଟଙ୍କା (= ୧, ୫୦, ୦୦୦ - ୧, ୨୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା) ନିଟ୍ ନଗଦ ପ୍ରବାହ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି, କାରଣ ଯଦି ସେ ଅନ୍ୟ କାହା ପାଇଁ କାମ କରୁଥିଲେ ତେବେ ସେ ମାସକୁ କେବଳ ୫୦୦୦ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁଥିଲେ । ଆପଣ ଶ୍ରୀ କପୁରଙ୍କୁ କ'ଣ ପରାମର୍ଶ ଦେବେ?

9. ନିମ୍ନଲିଖିତ ସାରଣୀ ସାବିତ୍ରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସହିତ ଜଡିତ । ନିମ୍ନରେ ଥିବା ଖାଲି ସ୍ଥାନଗୁଡିକ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ:

ଉତ୍ପାଦ	ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ	ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ	ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ	ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ	ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ	ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ	ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ
100	260		60				
200							0.30
300						0.50	
400				1.05			
500			360				
600							3.00

700						1.60	
800	2040						

10. ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଏକ ସ୍ଥାନୀୟ ଧାତୁ ନିର୍ମାଣକାରୀ ଏହାର ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ମୋଟ ଆୟ ଫଳନକୁ ଆକଳନ କରିଛି

$TC = 1600 + 100Q + 25Q^2$

$TR = 500Q$

ଉତ୍ପାଦର ଲାଭ-ଅଲାଭ ପରିମାଣ କେତେ? ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାର ସ୍ଥାନରେ ଆନୁମାନିକ ପରିମାଣ ବିକ୍ରି କରିପାରିବ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରେ ନାହିଁ ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ-ଅଲାଭ ହାର କୁ କିପରି ହ୍ରାସ କରିପାରିବ?

11. ଗୋଟିଏ ଟିଭି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୧୫, ୦୦୦ ଟଙ୍କା ରେ ରଙ୍ଗୀନ ଟିଭି ସେଟ୍ ବିକ୍ରି କରିଥାଏ । ଏହାର ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ୩୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଏବଂ ଏହାର ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ୧୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା । ଏହାର ଲାଭ-ଅଲାଭ ରେଖା ଅଙ୍କନ କରନ୍ତୁ, ଏବଂ ତା'ପରେ ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ।

12. ବ୍ରାଇଟ୍ ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନିକ୍ସ କ୍ଷୁଦ୍ର ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନିକ୍ କ୍ୟାଲକୁଲେଟର ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛି । ମାସକୁ ୧୦, ୦୦୦ ଟଙ୍କା ଲାଭ ପାଇବା ପାଇଁ କେତେ କାଲକୁଲେଟର ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି। ପ୍ରତି କାଲକୁଲେଟରର ଦର ୩୦୦ ଟଙ୍କା, ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ମାସିକ ୫,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ।

a. ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବିକ୍ରି ପରିମାଣ କ'ଣ?

b. ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାଲକୁଲେଟରକୁ ୩୦୦ ଟଙ୍କା ପରିବର୍ତ୍ତେ ୩୫୦ ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରି କରେ, ତେବେ ଆବଶ୍ୟକ ବିକ୍ରି ପରିମାଣ କେତେ ହେବ?

c. ଯଦି ଦର 350 ଟଙ୍କା ଅଟେ, ଏବଂ ଯଦି ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ 100 ଟଙ୍କା ପରିବର୍ତ୍ତେ 85 ଟଙ୍କା ହୁଏ, ତେବେ ଆବଶ୍ୟକ ବିକ୍ରୟ ପରିମାଣ କେତେ ହେବ?

୮.୧୩ ଆଗକୁ ପଢନ୍ତୁ

ଅଧିକାର, ଏମ୍ .(୧୯୮୭)। *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (୩ୟ ସଂସ୍କରଣ)।ଖୋସଲା ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ମଦଲା, ଜି.ଏସ୍., ଏବଂ ମିଲର, ଇ.ଏମ୍. *ମାଇକ୍ରୋ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: ଥିଓରୀ ଏବଂ ଆପ୍ଲିକେସନ*। ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନ୍ୟୁୟର୍କ।

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଗୁପ୍ତା, ଜି.ଏସ୍. *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ଧାରଣା ଏବଂ ମାମଲା*। ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ମେହେଟ୍ଟା, ପି.ଏଲ୍.(୨୦୧୬)। *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ବିଶ୍ଳେଷଣ, ସମସ୍ୟା ଏବଂ ମାମଲା*। ସୁଲତାନ ଚାନ୍ଦ ଆଣ୍ଡ ସନ୍ସ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ ।

ଢୋଲକିଆ, ଆର., ଏବଂ ଓଝା, ଏ. ଏନ. *ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ ।* ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ୟୁନିଟ୍ ୯ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟର ଆଚରଣକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରନ୍ତୁ;
- ଆକାରଗତ ସୁଲାଭର ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ସକୁ ବୁଝିବା;
- ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟର ବିଭିନ୍ନ ଫଳନୀୟ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ;
- ଏହି ତାତ୍ତ୍ୱିକ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅନୁଭୂତିମୂଳକ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକୁ ବୁଝିବା;
- ଏପରି ଅନୁଭୂତିମୂଳକ ଆକଳନର ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ।

ଗଠନ

୯.୧ ପରିଚୟ

୯.୨ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ

୯.୩ ଆକାରଗତ ସୁଲାଭ ଓ ଅଲାଭ

୯.୪ ଶିକ୍ଷଣ ବକ୍ର

୯.୫ ପରିସରର ସୁଲାଭ

୯.୬ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଏହାର ନିର୍ଧାରକ

୯.୭ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକଳନ

୯.୮ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଅନୁଭୂତିମୂଳକ ଆକଳନ

୯.୯ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର

୯.୧୦ ସାରାଂଶ

୯.୧୧ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରଶ୍ନ

୯.୧୨ ଅଧିକ ପଠନ

୯.୧ ପରିଚୟ

ୟୁନିଟ୍ ୮ରେ, ଆପଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ବିଭିନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଧାରଣା, ଏହି ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଏବଂ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ବିଷୟରେ ଶିଖିଛନ୍ତି । ଆମେ ଏହି ୟୁନିଟରେ ପରିବ୍ୟୟର ବିଶ୍ଳେଷଣ ମଧ୍ୟ ଜାରି ରଖିବୁ, ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ପରିବ୍ୟୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ, ଜଣେ ପରିଚାଳକ ଗୋଟିଏ ପଟେ ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଅନ୍ୟପଟେ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିବା ଉଚିତ୍ | ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରଗୁଡିକର ଆକଳନ ଉତ୍ପାଦନ ପରିଚାଳକଙ୍କୁ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରର ପ୍ରକୃତି ଓ ଆକାରକୁ ବୁଝିବା ଏବଂ ଉପଯୋଗୀ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ | ଉଭୟ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଆକଳନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ, କାରଣ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ଉଭୟ ସେଟ୍ ସୂଚନା ଆବଶ୍ୟକ ହେବ। ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିର୍ମାତାମାନଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତରର ସର୍ବୋତ୍ତମତାକୁ ବିଚାର କରିବାକୁ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ ପରିଚାଳକଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଏ । ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାରର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କିମ୍ବା ସଂକୋଚନ କୁ ବିଚାର କରିବା ସମୟରେ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବା ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ଅନୁକୂଳ ବୋଲି ନିଶ୍ଚିତ କରିବା ସମୟରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ | ବର୍ତ୍ତମାନର ୟୁନିଟରେ, ଆମେ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନଗୁଡିକର ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତି, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକର କିଛି ଅନୁଭୂତିମୂଳକ ଆକଳନର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଆନୁମାନିକ ଫଳନଗୁଡିକର ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ ।

୯.୨ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ

ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ, ସମସ୍ତ ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ, ଏବଂ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅନେକ ବିକଳ୍ପ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ସ୍ତର ହୋଇପାରେ ଯାହା ସେ ଚାହୁଁଛି । କୌଣସି ସାଧନ ସ୍ଥିର ହୋଇନଥିବାରୁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ (ମୋଟ କିମ୍ବା ହାରାହାରି) ନାହିଁ। ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିବାର ଏକ ଉପଯୋଗୀ ଉପାୟ ହେଉଛି ଏହାକୁ ଏକ ଯୋଜନା ଦିଗନ୍ତ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରିବା | ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ଯୋଜନା ବକ୍ର ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ କାରଣ ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଭବିଷ୍ୟତର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

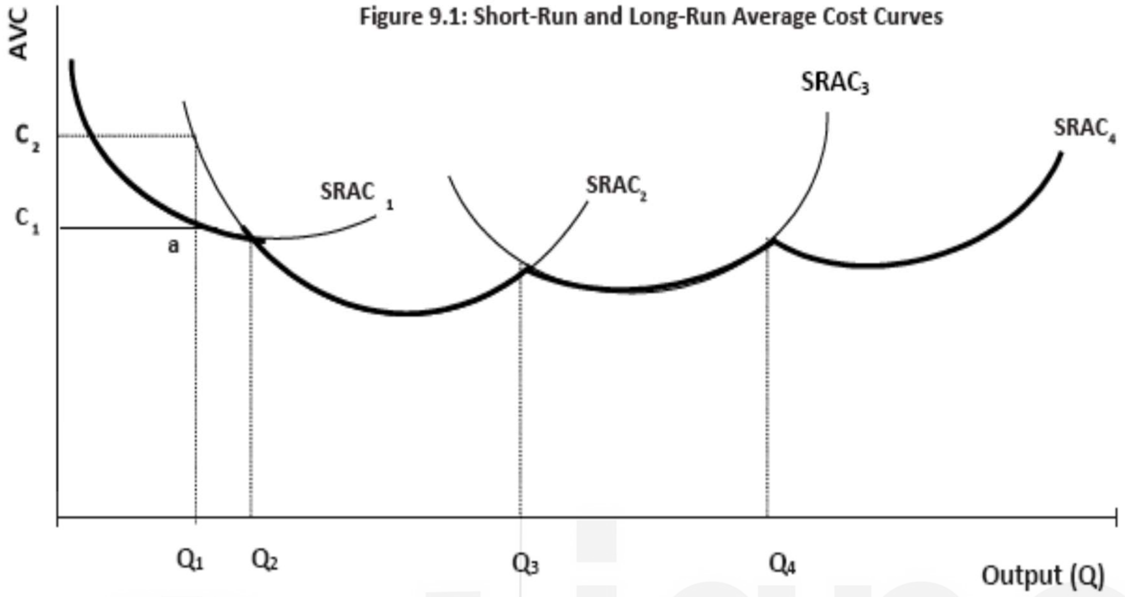

Figure 9.1: Short-Run and Long-Run Average Cost Curves

ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପର୍କକୁ ଏକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ । *ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର* (LRAC) *ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର* (SRAC) ରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଆସନ୍ତୁ ଏକ ସରଳ ଉଦାହରଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବା । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଚାରୋଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ଯଥା ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -1 (ଛୋଟ ଆକାର), ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -2 (ମଧ୍ୟମ ଆକାର), ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -3 (ବୃହତ ଆକାର) ଏବଂ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -4 (ବହୁତ ବଡ ଆକାର) ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ପସନ୍ଦ ର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ । ଚିତ୍ର 9.1 (SRAC$_1$, SRAC$_2$, SRAC$_3$, ଏବଂ SRAC$_4$) ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନଗୁଡିକ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଅଲଗା ଆୟତନ ପରିଚାଳନା ସହିତ ଜଡିତ । ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରର ସର୍ବନିମ୍ନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଉତ୍ପାଦ ହାର Q_1 C_1 ର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟରେ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -1 କିମ୍ବା C_2 ପରିବ୍ୟୟରେ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -2 ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରେ ।

ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ, ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -1 ପାଇଁ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ ଅଟେ, ଏବଂ ଏହିପରି ପଏଣ୍ଟ a ହେଉଛି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଉପରେ ଏକ ବିନ୍ଦୁ । ଉତ୍ପାଦର ବିଭିନ୍ନ ହାର ପାଇଁ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ପୁନରାବୃତ୍ତି କରି, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ଶୂନ୍ୟରୁ Q_2 ର ଉତ୍ପାଦ ହାର ପାଇଁ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -1 ସବୁଠାରୁ ଦକ୍ଷ ଏବଂ SRAC$_1$ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଏକ ଅଂଶ ଅଟେ । Q_2 ରୁ Q_3 ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -2 ର ଉତ୍ପାଦ ହାର ସବୁଠାରୁ ଦକ୍ଷ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ହାର Q_3 ରୁ Q_4 ପାଇଁ, ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -3 ସବୁଠାରୁ ଦକ୍ଷ ଅଟେ । ଚିତ୍ର 9.1 ରେ ବୋଲ୍ଡ ଚେହେରାରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ସ୍କାଲୋପ୍ ଆକୃତିର ବକ୍ର ହେଉଛି ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ

ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର। ଏହି ବୋଲ୍ଟ ଚେହେରା ବକ୍ରକୁ ଏକ ଲିଫାଫ ବକ୍ର କୁହାଯାଏ (କାରଣ ଏହା ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ଘେରିଥାଏ)। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ଏହି ଲିଫାଫ ବକ୍ର ରେ ରହିବାକୁ ଯୋଜନା କରୁଛନ୍ତି। ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର-୨ ପରିଚାଳନା କରୁଥିବା ଏବଂ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ସି-୨ ମୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ କ୍ୱାର୍ଟର ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରଥମ କ୍ୱାର୍ଟରରେ ରହିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -୧ ସହିତ ଆଡଜଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଯୋଜନା କରିବ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ C_1କୁ ହ୍ରାସ ପାଇବ ।

ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଚୟନ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ବିକଳ୍ପ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ରହିବ, ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସହିତ ସମାନ ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଅଛି। ଏହି ପ୍ଲାଣ୍ଟଗୁଡିକ ପାଇଁ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଚିତ୍ର ୨.2 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି, ଯଦିଓ ଆହୁରି ଅନେକ ବିଦ୍ୟମାନ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରର ଏକ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଚାପର କେବଳ ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉପରେ ରହିବ। ଏହିପରି, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ସୁଗମ ୟୁ-ଆକୃତିର ବକ୍ର ଭାବରେ ଦର୍ଶାଯାଇପାରେ । ଏହି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ସହିତ ସମାନ ହେଉଛି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର (LRMC), ଯାହା ଏହାର ସର୍ବନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁ a ରେ LRACକୁ ଛେଦ କରେ, ଯାହା କି ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର 4 ($SRAC_4$)ର ସର୍ବନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟ ଅଟେ । ଏହିପରି, ଏକ ବିନ୍ଦୁ a ରେ ଏବଂ କେବଳ ଏକ ବିନ୍ଦୁ *a* ରେ, ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅନନ୍ୟ ଫଳାଫଳ ଘଟିଥାଏ:

SRAC = SRMC ଯେତେବେଳେ LRAC = LRMC

ଚିତ୍ର ୨.2: ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର

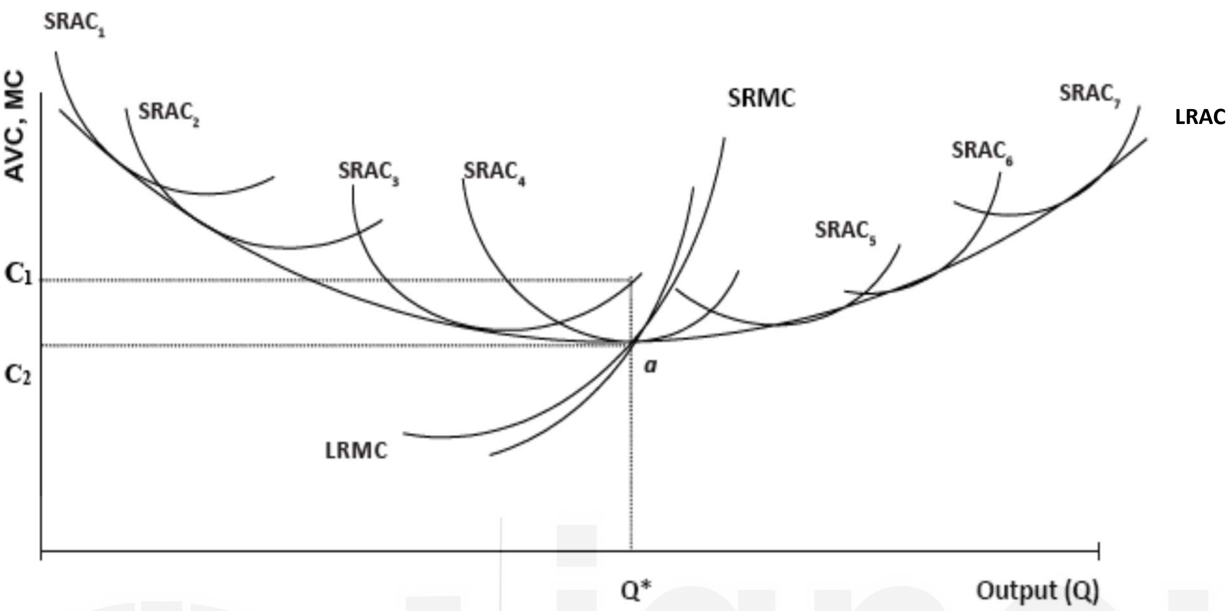

ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଏକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଏହା ଦର୍ଶାଏ ଯେ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦନରେ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ସର୍ବନିମ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇପାରିବ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଖରେ ଏହାର ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାରରେ ସମସ୍ତ ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଶୋଧନ କରିବାକୁ ସମୟ ଅଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଧରନ୍ତୁ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଚିତ୍ର ୨.2 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର $SRAC_3$ ରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି, ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବର୍ତ୍ତମାନ Q* ର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛି। $SRAC_3$ ବ୍ୟବହାର କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ C_2 ଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି। ଯଦି ଭବିଷ୍ୟତ ଚାହିଦାର ଆକଳନ ସୂଚାଉଛି ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାର ଦରରେ ପ୍ରତି ଅବଧିରେ Q* ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି ଜାରି ରଖିବାକୁ ଆଶା କରିପାରେ, ତେବେ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆୟତନକୁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର $SRAC_4$ ସହିତ ଜଡିତ ଆକାରକୁ ବୃଦ୍ଧି କରି ଲାଭକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରିବ । ଏହି କାରଖାନା ଦ୍ୱାରା, Q* ର ଉତ୍ପାଦନ ହାର ପାଇଁ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ C_2 ହେବ ଏବଂ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭ C_2-C_1 ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏହିପରି, ସମୁଦାୟ ଲାଭ $(C_2-C_1)*Q^*$ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ।

LRAC ବକ୍ରର ୟୁ-ଆକୃତି ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ନିୟମକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ । ଏହି ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ, ଆକାରଗତ ସୁଲାଭ ଯୋଗୁଁ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ବଢ଼ିବା ସହିତ ଉତ୍ପାଦନର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ, ଯାହା ବୃହତ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ସମ୍ଭବ କରିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆକାରଗତ ସୁଲାଭ କେବଳ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆକାରର ପ୍ଲାଣ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଥାଏ, ଯାହାକୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର କୁହାଯାଏ ଯେଉଁଠାରେ ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଆକାରଗତ ସୁଲାଭର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୋଗ କରାଯାଏ । ସର୍ବୋତ୍ତମ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ବାଦ, ପରିଚାଳନାଗତ ଅପାରଗତା କାରଣରୁ ଆକାରଗତ ଅଲାଭ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ।

ଯେହେତୁ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆକାର ଏକ ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରେ, ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ସୂଚନାର ପ୍ରତିପୁଷ୍ଟି ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା କମ୍ ଦକ୍ଷ ହୋଇଯାଏ । ଏହା ଦ୍ୱାରା LRAC ବକ୍ର ଉପରକୁ ମୁହାଁଇଥାଏ । ଚିତ୍ର 9.2 ରେ ଥିବା LRAC କୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ଆମେ କହିପାରିବା ଯେ Q* ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ହେଉଛି ଏବଂ Q* ପରେ ହ୍ରାସମାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ହେଉଛି । ତେଣୁ, ବିନ୍ଦୁ Q* ହେଉଛି ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉତ୍ପାଦର ବିନ୍ଦୁ ଏବଂ ସମ୍ପୃକ୍ତ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର -4 ହେଉଛି ସର୍ବୋତ୍ତମ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର । ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦକୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଅଛି, ତେବେ ଆପଣ ଉତ୍ପାଦନର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (LRTC) ସହଜରେ ପାଇପାରିବେ, କାରଣ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ କେବଳ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ଗୁଣଫଳ ଅଟେ । ତେଣୁ, LRTC = LRAC *Q।

ଚିତ୍ର 9.3 ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଦର୍ଶାଏ। ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଆପଣ ସହଜରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହାସଲ କରିପାରିବେ, ଯାହା ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ଶେଷ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନରୁ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ଦର୍ଶାଏ, ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଖରେ ବ୍ୟବହୃତ ସମସ୍ତ ସାଧନ ର ପରିମାଣରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ସମୟ ଅଛି।

ଚିତ୍ର 9.3: ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ

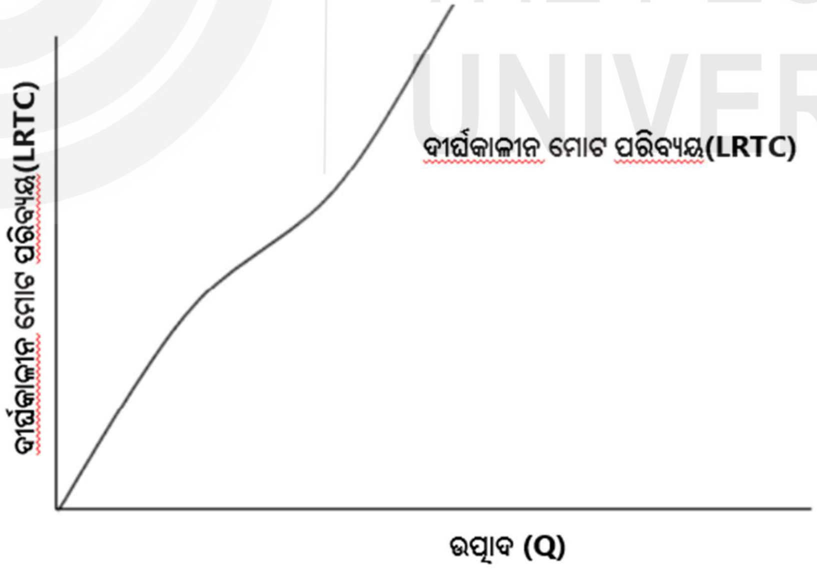

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

1. ବୁଝାନ୍ତୁ ଯେ ଯେଉଁ ବିନ୍ଦୁରେ ସେମାନେ ସମାନ ଅଟନ୍ତି, ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ତୁଳନାରେ କାହିଁକି ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଅଧିକ?

....

....

....

....

2. ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ କାହିଁକି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ କମ୍ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ?

....

....

....

....

3. ଦୀର୍ଘକାଳରେ ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ କାହିଁକି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ?

....

....

....

....

4. ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ କାହିଁକି "ଲିଫାଫ ବକ୍ର" କୁହାଯାଏ? କାହିଁକି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ମଧ୍ୟ ଏକ ଲିଫାଫ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ?

....

....

....

....

5. "ପରିବ୍ୟୟ -କୁଶଳତା" ଦ୍ୱାରା ଆପଣ କ'ଣ ବୁଝନ୍ତି? ଏକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଚିତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

6. ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ବାରମ୍ବାର କୁହନ୍ତି ଯେ ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଯୋଜନା କରିଥାଏ ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ବୁଝାନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୯.୩ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଓ ଅଲାଭ

ଆମେ ପୂର୍ବ ଭାଗରେ ଦେଖିଛୁ ଯେ ବୃହତ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିବ | ଅବଶ୍ୟ, କିଛି ସମୟ ପରେ, କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ବଡ଼ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଅଧିକ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ। ପ୍ରକୃତରେ, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ (LRAC) ବକ୍ର ୟୁ-ଆକାରର କାହିଁକି? LRAC ବକ୍ରର ଆକୃତିକୁ କ'ଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ? ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣ ର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ଏଠାରେ ଏହା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ସମସ୍ତ ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ହୋଇଥିବାରୁ କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ଉତ୍ପନ୍ନି ନିୟମ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ଭାବେ ଲାଗୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଆମେ ଅନୁମାନ କରୁ ଯେ ସମ୍ବଳ ଦର ସ୍ଥିର ଅଛି। ତେବେ ଆମର ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣ କ'ଣ? ୟୁ-ଆକୃତିର LRAC ବକ୍ରକୁ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଏବଂ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ କୁହନ୍ତି।

କାରଖାନାଆକାର ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଓ ଅଲାଭ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରର ଆଚରଣ ସହିତ ଜଡିତ | ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ବଢିବା ସହିତ LRAC ହ୍ରାସ ପାଏ, ତେବେ ଆମେ କହିଥାଉ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଉପଭୋଗ କରେ । ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ବଢିବା ସହିତ LRAC ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ତେବେ ଆମର ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ ଅଛି । ଶେଷରେ, ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ LRAC ସ୍ଥିର ରହେ, ତେବେ ଆମର ସମାନୁପାତିକ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ରହିଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆମପାଖରେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଓ ଅଲାଭ ନଥାଏ । ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ LRAC ବକ୍ରର ହ୍ରାସମାନ ଭାଗକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ । ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆକାର ବଢିବା ସହିତ, LRAC ସାଧାରଣତଃ ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ଉତ୍ପାଦର କିଛି ବିସ୍ତାର ଉପରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି, ଯେହେତୁ ଉତ୍ପାଦର ଆକାର ବିସ୍ତାରିତ ହୁଏ, ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ସାଧନଗୁଡ଼ିକର ବିଶେଷୀକରଣ ପାଇଁ ଅଧିକ ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ । ଶ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ସବୁଠାରୁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗୁ ହୋଇପାରେ । LRAC

ହ୍ରାସ ପାଇଁ ଯୋଗଦାନ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ଉନ୍ନତ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଏବଂ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ପୁଞ୍ଜି ଉପକରଣ ବ୍ୟବହାର କରିବାର କ୍ଷମତା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ; ପରିଚାଳନାଗତ ବିଶେଷୀକରଣ; ଅଧିକ ପରିମାଣରେ କ୍ରୟ କରି କିଛି ସାଧନ ପାଇଁ କମ୍ ପରିବ୍ୟୟ (ରିହାତି)ର ଫାଇଦା ଉଠାଇବାର ସୁଯୋଗ; ଉପଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଉପଯୋଗ ଇତ୍ୟାଦି ।

କିନ୍ତୁ, କିଛି ସମୟ ପରେ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ଅଲାଭ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ, ଏବଂ ତେଣୁ, ଅଧିକ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ହୋଇପାରେ। ଉତ୍ପାଦନକୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ସ୍ତରରୁ ଅଧିକ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରମର ଅତ୍ୟଧିକ ଭିଡ଼, ପରିଚାଳନାଗତ ଅଦକ୍ଷତା ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ୟା ଦେଖାଦେଇପାରେ, ଯାହା ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରେ ।

ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଓ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ କୁ ବେଳେବେଳେ ଯଥାକ୍ରମେ ***ଆଭ୍ୟନ୍ତରିଣ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ*** ଏବଂ ***ଆଭ୍ୟନ୍ତରିଣ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ*** କୁହାଯାଏ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ଆଡଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ ରୁ ହୋଇଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷେ, ବହିରାଗତ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ରହିପାରେ। ବହିରାଗତ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଏକ ଶିଳ୍ପର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ସହିତ, କେତେକ ବିଶେଷ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟ ଉପଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ବର୍ଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଆସନ୍ତି । ସେହିଭଳି ଶିଳ୍ପର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ସହିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ କଞ୍ଚାମାଲ, ଉପକରଣ ଆଦି ଯୋଗାଣ ପାଇଁ କେତେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୟୁନିଟ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇପାରିବ। ଏହାବ୍ୟତୀତ, ସେମାନେ ଏକାଠି ହୋଇ ଗବେଷଣା ଇତ୍ୟାଦି କରିପାରିବେ, ଯାହାର ଲାଭ ଶିଳ୍ପର ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ମିଳିବ । ତେଣୁ ସମଗ୍ର ଶିଳ୍ପର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ଦ୍ୱାରା ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭବାନ ହୋଇଥାଏ। ଏହି ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ବାହ୍ୟ ଅଟେ, ଏହି ଅର୍ଥରେ ଯେ ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କୌଣସି ପ୍ରୟାସ କାରଣରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ ବରଂ ସମଗ୍ର ଶିଳ୍ପର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ହେତୁ ଏହା ହାସଲ କରିଛି । ଏହି ସବୁ ବହିରାଗତ ସୁଲାଭ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ।

ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭକୁ ପ୍ରାୟତଃ ପରିବ୍ୟୟ -ଉତ୍ପାଦ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା, $\mathbf{E_c}$ ମାଧ୍ୟମରେ ମାପ କରାଯାଏ ।

ଉତ୍ପାଦରେ ଏକ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପାଦନର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି $\mathbf{E_c}$:

$$E_c = (\Delta TC/\Delta TC) \,/\, (\Delta Q/Q) = (\Delta TC/\Delta Q) \,/\, (TC/Q) = MC/AC$$

ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ, $\mathbf{E_c}$ ଏକ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ ଯେତେବେଳେ ସୀମାନ୍ତ ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସମାନ ଅଟେ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦ ସହିତ ଆନୁପାତିକ ଭାବରେ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଏବଂ ଏଥିରେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଓ ଅଲାଭ ନଥାଏ। ଯେତେବେଳେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଥାଏ, ସେତେବେଳେ MC AC ଠାରୁ କମ୍ ହେବ

(ଉଭୟ ହ୍ରାସ ପାଉଛି) ଏବଂ E_c ଏକରୁ କମ୍ ହେବ । ଶେଷରେ, ଯେତେବେଳେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ ଥାଏ, ସେତେବେଳେ MC AC ଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ, ଏବଂ E_c ଏକରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ ।

ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ

ଆଭ୍ୟନ୍ତରିଣ ସୁଲାଭ

ବାସ୍ତବ ଏବଂ ମୌଦ୍ରିକ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସୁଲାଭ ଅଟେ । ଯେତେବେଳେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସାଧନର ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଏ, ଏହା ବାସ୍ତବ ସୁଲାଭକୁ ଜନ୍ମ ଦିଏ । ଯେତେବେଳେ ବିପୁଳ ପରିମାଣର ସାଧନ କ୍ରୟ କରାଯାଏ ଏବଂ ବିପୁଳ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରୟ କରାଯାଏ, ବିପୁଳ ପରିମାଣରେ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ହେତୁ ସାଧନ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ବିତରଣ ପରିବ୍ୟୟରେ ସଞ୍ଚୟ ହୁଏ, ଏହି ସଞ୍ଚୟକୁ **ମୌଦ୍ରିକ ସୁଲାଭ** କୁହାଯାଏ ।

A) **ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ବାସ୍ତବ ସୁଲାଭ**

a. ଉତ୍ପାଦନ ସୁଲାଭ

ଉତ୍ପାଦନ ସୁଲାଭ ଉତ୍ପାଦନର ବିଭିନ୍ନ ସାଧନରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଯେପରିକି

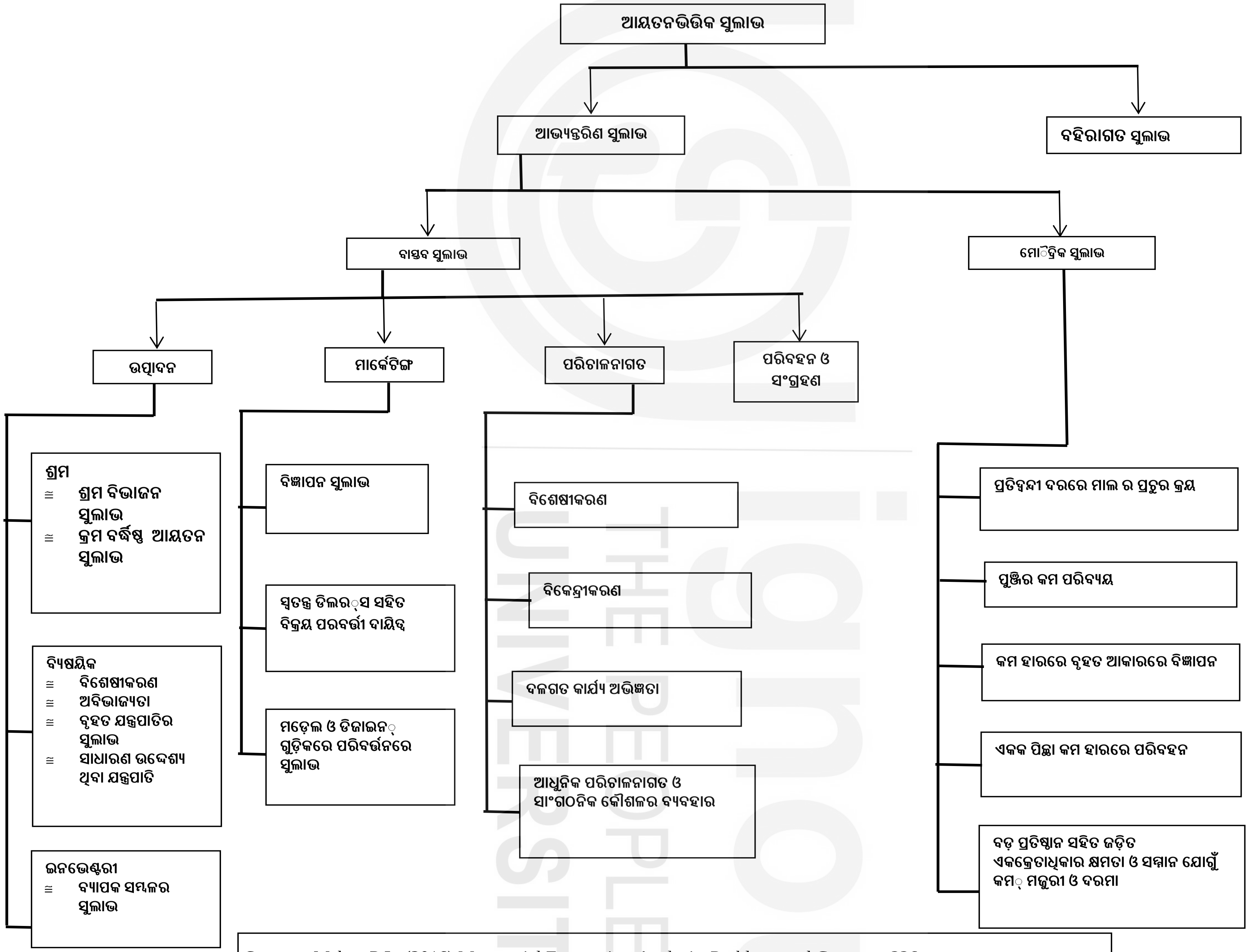
ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ
ଆଭ୍ୟନ୍ତରିଣ ସୁଲାଭ
ବହିରାଗତ ସୁଲାଭ
ବାସ୍ତବ ସୁଲାଭ
ମୋିଦ୍ରିକ ସୁଲାଭ
ଉତ୍ପାଦନ
ମାର୍କେଟିଙ୍ଗ
ପରିଚାଳନାଗତ
ପରିବହନ ଓ ସଂଗ୍ରହଣ
ଶ୍ରମ
≅ ଶ୍ରମ ବିଭାଜନ ସୁଲାଭ
≅ କ୍ରମ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଆୟତନ ସୁଲାଭ
ବୈଷୟିକ
≅ ବିଶେଷୀକରଣ
≅ ଅବିଭାଜ୍ୟତା
≅ ବୃହତ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ସୁଲାଭ
≅ ସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିବା ଯନ୍ତ୍ରପାତି
ଇନଭେଣ୍ଟରୀ
≅ ବ୍ୟାପକ ସମ୍ଭଳର ସୁଲାଭ
ବିଜ୍ଞାପନ ସୁଲାଭ
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଡିଲର୍‌ସ ସହିତ ବିକ୍ରୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦାୟିତ୍ୱ
ମଡ଼େଲ ଓ ଡିଜାଇନ୍‌ ଗୁଡ଼ିକରେ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସୁଲାଭ
ବିଶେଷୀକରଣ
ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ
ଦଳଗତ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭିଜ୍ଞତା
ଆଧୁନିକ ପରିଚାଳନାଗତ ଓ ସାଂଗଠନିକ କୌଶଳର ବ୍ୟବହାର
ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଦରରେ ମାଲ ର ପ୍ରଚୁର କ୍ରୟ
ପୁଞ୍ଜିର କମ ପରିବ୍ୟୟ
କମ ହାରରେ ବୃହତ ଆକାରରେ ବିଜ୍ଞାପନ
ଏକକ ପିଛା କମ ହାରରେ ପରିବହନ
ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଏକକ୍ରେତାଧିକାର କ୍ଷମତା ଓ ସମ୍ମାନ ଯୋଗୁଁ କମ୍‌ ମଜୁରୀ ଓ ଦରମା

Source : Mehta, P.L. (2016) Managerial Economies: Analysis, Problems and Cases, pp.226

- **ଶ୍ରମ ସୁଲାଭ**

ବୃହତ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦନ ଶ୍ରମ ବିଭାଜନ ଏବଂ ବିଶେଷୀକରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ଯାହା ଦ୍ଵାରା ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସମୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ବୃହତ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦନ ହେତୁ, ବୈଷୟିକ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହି କ୍ରମ ବର୍ଦ୍ଧନଶୀଳ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ଉପରେ ସକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ, ଯାହା ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ପାଦକତା ଏବଂ ବୃହତ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ କମ୍ ପରିବ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ।

- **ବୈଷୟିକ ସୁଲାଭ**

ବୈଷୟିକ ସୁଲାଭ ସ୍ଥାୟୀ ପୁଞ୍ଜି ସହିତ ଜଡିତ ଯେଉଁଥିରେ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଏବଂ ଉପକରଣ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ମେସିନ୍ ଏବଂ ଉପକରଣର ବିଶେଷତା ଏବଂ ଅବିଭାଜ୍ୟତା ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ । ମେସିନରେ ଅବିଭାଜ୍ୟତାର ଏକ ଧର୍ମ ଥାଏ ତେଣୁ, ଯେତେବେଳେ ବୃହତ ଉତ୍ପାଦନ (ମେସିନର ସର୍ବାଧିକ କ୍ଷମତା) ହାସଲ କରାଯାଏ, ମେସିନ୍ ପରିବ୍ୟୟ ବଡ଼ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୁଏ ।

ବଡ଼ ଆକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକରେ, ବଡ଼ ବଡ଼ ମେସିନ୍ ଅଛି ଯାହା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନିରନ୍ତର ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରିଥାଏ ଯାହା ବିଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମେସିନ୍ ର ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିବାରୁ ଶ୍ରମର ସମୟ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ସଞ୍ଚୟ କରିଥାଏ । ଏବଂ ଆୟତନ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ, ସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଅଧିକ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ବାକି ରହିଯାଏ ଯାହା ଏହାର ସ୍ଥାପନ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ ।

- **ଇନ୍ଭେଣ୍ଟରୀ ସୁଲାଭ**

ଇନଭେଣ୍ଟରୀର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଯଥାକ୍ରମେ ସାଧନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ଯୋଗାଣ ଏବଂ ଚାହିଦାରେ ଅଶୃଙ୍ଖଳ ଅସ୍ଥିରତାକୁ ପୂରଣ କରିବା | ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆକାର ବଢିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ବ୍ୟାପକ ସମ୍ବଳ କାରଣରୁ ଏହି ଅସ୍ଥିରତା ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ।

ଖ) ମାର୍କେଟିଂ ସୁଲାଭ

ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ବିଜ୍ଞାପନ, ଗବେଷଣା ଓ ବିକାଶ (ଯେପରିକି ନୂତନ ମଡେଲ୍ ଏବଂ ଡିଜାଇନ୍ ବିକଶିତ କରିବା) ଖର୍ଚ୍ଚ ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟାପିଯାଏ ଏବଂ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ଖର୍ଚ୍ଚ ଯଥେଷ୍ଟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ।

ଗ) ପରିଚାଳନାଗତ ସୁଲାଭ

ପରିଚାଳନାଗତ ସୁଲାଭ ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ବିଶେଷୀକରଣ, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ, ଦଳଗତ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭିଜ୍ଞତା ଏବଂ ଆଧୁନିକ ପରିଚାଳନା କୌଶଳ । ଯେତେବେଳେ ପରିଚାଳନାର ଆକାର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ପରିଚାଳନାକାର୍ଯ୍ୟର ବିଭାଜନ (ଉତ୍ପାଦନ, ବିକ୍ରୟ, ଅର୍ଥ ଇତ୍ୟାଦି) କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହା

ଦ୍ୱାରା ସମାନ କାର୍ଯ୍ୟ ବାରମ୍ବାର ସମ୍ପାଦନ କରାଯିବା ଫଳରେ ବିଶେଷୀକରଣ ହୋଇଥାଏ । ଦଳୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭିଜ୍ଞତା ପରିଚାଳକଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର କ୍ଷମତାରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଗୁଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଦ୍ରୁତ ହୋଇଥାଏ ଯାହା ପରିଚାଳନାଗତ ଦକ୍ଷତାକୁ ଆଗେଇ ନେଇଥାଏ ।

d) ପରିବହନ ଏବଂ ସଂଗ୍ରହଣ ସୁଲାଭ

ଉତ୍ପାଦର ଆକାର ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ସଂଗ୍ରହଣ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପରିବହନ ପରିବ୍ୟୟ କିଛି ମାତ୍ରାରେ ହ୍ରାସ ପାଉଛି ଏବଂ ତା'ପରେ ସେମାନେ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ଯାହା ଏକ ଏଲ୍ ଆକୃତିର ବକ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ।

ଖ) ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ମୋ◌ିଦ୍ରିକ ସୁଲାଭ

ଏହି ସୁଲାଭଗୁଡିକ ଏହାର ବୃହତ ଆକାର ହେତୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ସମସ୍ତ ସଞ୍ଚୟ ଏବଂ ରିହାତି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏହାର କିଛି ଉଦାହରଣ ହେଉଛି:

- କଞ୍ଚାମାଲ ଦର ଯେତେବେଳେ ଅଧିକ କ୍ରୟ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ହୋଇଯାଏ ।
- ବ୍ୟାଙ୍କଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ କମ୍ ସୁଧରେ ଋଣ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ଶେଷରେ ଏହା ପୁଞ୍ଜିବାବଦରେ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ।
- ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ବଡ଼ ଧରଣର ବିଜ୍ଞାପନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ଦର ଦିଆଯାଉଛି।
- ବହୁ ପରିମାଣ ସାମଗ୍ରୀର ପରିବହନ ପାଇଁ ପରିବହନ ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ ହୋଇଥାଏ।
- ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନେ ଯଦି କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପହଞ୍ଚିଥାଆନ୍ତି, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ବଜାରରେ ବଡ଼ ଆକାର କିମ୍ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କାରଣରୁ ଏକକ୍ରେତାଧିକାର ଶକ୍ତି ମିଳିଥାଏ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ଶ୍ରମ ପରିବ୍ୟୟ ସଞ୍ଚୟ କରାଯାଇପାରିବ।

ବହିରାଗତ ସୁଲାଭ

ବହିରାଗତ ସୁଲାଭ ହେଉଛି ସେଗୁଡିକ ଯାହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ ବରଂ ଏଗୁଡିକ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶିଳ୍ପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଅଂଶୀଦାର ହୋଇଥାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ବାହ୍ୟ ଅଟେ କାରଣ ସେମାନେ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରୟାସ ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଯେତେବେଳେ ସମଗ୍ର

ଶିଳ୍ପବିସ୍ତାର ହୁଏ ସେତେବେଳେ ଏହା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ | ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ସୂଚନାର ସୁଲାଭ, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣର ସୁଲାଭ, ବିଭାଜନର ସୁଲାଭ ଇତ୍ୟାଦି । ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସୁଲାଭ ଭଳି ଏହି ବହିରାଗତ ସୁଲାଭ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ ।

ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ

ଉତ୍ପାଦର ଏକ ସ୍ତରରେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ ଦେଖାଯାଏ, ଯେଉଁଠାରେ ଉତ୍ପାଦନରେ ଗୋଟିଏ ୟୁନିଟ୍ ବୃଦ୍ଧି ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ କୁ ବଢ଼ାଇଥାଏ । ଏହି ସ୍ତରରେ କ୍ରମହ୍ରାସମାନ ଉତ୍ପନ୍ନି ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭକୁ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ **ବୈଷୟିକ କାରଣ ପରିବର୍ତ୍ତେ** ମାନବୀୟ ଓ ଆଚରଣଗତ ସମସ୍ୟା କାରଣରୁ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ ଦେଖାଦେଇଥାଏ ।

ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ ପାଇଁ ଅନେକ କାରଣ ଅଛି, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କିଛି ନିମ୍ନରେ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି:

ନୈତିକ ଏବଂ ପ୍ରେରଣା ସମସ୍ୟା

ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆକାର ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସଂଗଠନରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି ଯାହା ମାଲିକ ଏବଂ ପରିଚାଳନା ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କକୁ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ ଯାହା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେରଣା ହ୍ରାସ କରିଥାଏ । ପ୍ରେରଣା ହ୍ରାସ ପାଇଲେ ଉତ୍ପାଦକତା ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ।

ଯୋଗାଯୋଗ ସମସ୍ୟା

ଯେକୌଣସି ବ୍ୟବସାୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଏବଂ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଗାଯୋଗ ଚ୍ୟାନେଲ ଗୁଡିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ | ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଆକାର ବଢ଼ାଇଥାଏ, କମାଣ୍ଡର ସ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ, ଏହା ଯୋଗାଯୋଗରେ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ ଏବଂ ଏକ ବାର୍ତ୍ତା ବିକୃତ କିମ୍ବା ହଜିଯାଇପାରେ | ତେଣୁ ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଯୋଗାଯୋଗ ମଧ୍ୟ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବ, ଯାହା ଉତ୍ପାଦକତା ହ୍ରାସ କରିବ।

ସଂକ୍ଷିପ୍ତରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଆକାର ବୃଦ୍ଧି ସହିତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଯୋଗାଯୋଗ, ପ୍ରେରଣା ଏବଂ ମନୋବଳ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିଚାଳନା କଠୋର ଚ୍ୟାଲେଞ୍ଜର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ ଏବଂ ସେମାନେ ସେହି ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ନୁହଁନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ ସାମ୍ନାକୁ ଆସିବ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

1. ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଏବଂ ବହିରାଗତ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରନ୍ତୁ। ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତୁ।

   ....

   ....

   ....

2. ବାସ୍ତବ ଏବଂ ମୌଦ୍ରିକ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

3. ଉଦାହରଣ ସହିତ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଅଲାଭ କାରଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୯.୪ ଶିକ୍ଷଣ ବକ୍ର

ଶିକ୍ଷଣ ବକ୍ର ଶ୍ରମ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ଅତିରିକ୍ତ ଏକକ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ଦର୍ଶାଏ । ଏହା ମୂଳତଃ ଏହି ଧାରଣା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଯେ, ଅଭ୍ୟାସ ସହିତ ଶ୍ରମିକମାନେ ଉନ୍ନତି କରନ୍ତି ଏବଂ ଶେଷରେ, ଆଉ ଏକ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦକୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । **ସମୟକ୍ରମେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯୋଗୁଁ ପରିବ୍ୟୟରେ ଏହି ହ୍ରାସ ହେଉଛି ଶିକ୍ଷଣ** ବକ୍ର ପ୍ରଭାବ ।

୯.୫ ପରିସରର ସୁଲାଭ

ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭର ଧାରଣା ଅନୁଯାୟୀ, ଉତ୍ପାଦନର ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ଉତ୍ପାଦର ଆୟତନକୁ କୁହାଯାଏ ତାହାକୁ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ଅନୁସରଣ କରେ । ଅପରପକ୍ଷେ, ପରିସର ସୁଲାଭ ଧାରଣା ଅନୁଯାୟୀ, ଉତ୍ପାଦର ବିଭିନ୍ନତାରୁ ଏଭଳି ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ମିଳିପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ପରସ୍ପର ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ - ଏକ ଅଟୋମୋବାଇଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍କୁଟର ଏବଂ କାର୍ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ଏବଂ ଏକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଏବଂ ଗବେଷଣା କରେ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୁଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ଉତ୍ପାଦନ କିମ୍ବା ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ । ସାଧନ କିମ୍ବା ଉତ୍ପାଦନ ସୁବିଧାର ମିଳିତ ବ୍ୟବହାର, ଯୁଗ୍ମ ମାର୍କେଟିଂ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ, କିମ୍ବା ସମ୍ଭବତଃ ଏକ

ସାଧାରଣ ପ୍ରଶାସନର ପରିବ୍ୟୟ ସଞ୍ଚୟ ରୁ ଏହି ସୁବିଧାଗୁଡିକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରେ । ମିଳିତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ମଟନ୍ ଏବଂ ଲୋମ, ଅଣ୍ଡା ଏବଂ କୁକୁଡ଼ା ମାଂସ, ସାର ଇତ୍ୟାଦି ।

ତେଣୁ, ଦୁଇଟି (କିମ୍ବା ଅଧିକ) ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ ଖର୍ଚ୍ଚ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ ଖର୍ଚ୍ଚ ଠାରୁ କମ୍ ହେଲେ ପରିସର ସୁଲାଭ ବିଦ୍ୟମାନ ହୋଇଥାଏ । ପରିସରର ସୁଲାଭ କେତେ ମାତ୍ରାରେ ଅଛି ତାହା ମାପିବା ପାଇଁ, ଆମେ ଜାଣିବା ଉଚିତଯେ ଯେତେବେଳେ ଦୁଇଟି (କିମ୍ବା ଅଧିକ) ଉତ୍ପାଦ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ନୁହେଁ ବରଂ ମିଳିତ ଭାବରେ ଉତ୍ପାଦ କରାଯାଏ ତେବେ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟର କେତେ ପ୍ରତିଶତ ସଞ୍ଚୟ ହୁଏ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ସମୀକରଣ ପରିସର (SC)ର ସୁଲାଭର ମାତ୍ରା ପ୍ରଦାନ କରେ ଯାହା ପରିବ୍ୟୟରେ ସଞ୍ଚୟକୁ ମାପିଥାଏ:

$$SC = \frac{C(Q_1) + C(Q_2) - C(Q_1 + Q_2)}{C(Q_1 + Q_2)}$$

ଏଠାରେ, C (Q1) ଉତ୍ପାଦର ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ Q1, C (Q2) ଉତ୍ପାଦର ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ Q2, ଏବଂ C (Q1, Q2) ଉଭୟ ଉତ୍ପାଦନ (Q1 +Q2) ଉତ୍ପାଦନର ମିଳିତ ପରିବ୍ୟୟକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୮.୪୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ବାର୍ଷିକ ୧୦୦୦୦ ଟିଭି ସେଟ୍ ଏବଂ ୫୦୦୦ ରେଡିଓ ସେଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେବଳ ୧୦୦୦୦ ଟିଭି ସେଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ତେବେ ପରିବ୍ୟୟ ୧୦.୦୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ହେବ ଏବଂ ଯଦି ଏହା କେବଳ ୫୦୦୦ ରେଡିଓ ସେଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ତେବେ ପରିବ୍ୟୟ ୦.୫୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ହେବ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଉଭୟ ଟିଭି ଏବଂ ରେଡିଓ ସେଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ କମ୍ ଅଟେ । ଏଣୁ ଏଠାରେ ପରିସରର ସୁଲାଭ ରହୁଛି। ତେଣୁ,

$$SC = \frac{10.00 + 0.50 - 8.40}{8.40} = 0.25$$

ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଗ୍ମ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଯାହା ପରିବ୍ୟୟର ୨୫% ସଞ୍ଚୟ ହେଉଛି।

ପରିସରର ସୁଲାଭ ସହିତ, ମିଳିତ ପରିବ୍ୟୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିବ୍ୟୟର ପରିମାଣ ଠାରୁ କମ୍ ଅଟେ, ଯାହା ଫଳରେ SC 0 ରୁ ଅଧିକ ଅଟେ । ପରିସରର ଅଲାଭ ସହିତ, SC ନକାରାତ୍ମକ ଅଟେ । ସାଧାରଣତଃ, SC ର ମୂଲ୍ୟ ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ପରିସରର ସୁଲାଭ ସେତେ ଅଧିକ ହେବ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

1. ଉଦାହରଣ ବ୍ୟବହାର କରି ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଏବଂ ପରିସରର ସୁଲାଭ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରନ୍ତୁ।

……

……

……

……

୯.୬ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଏହାର ନିର୍ଧାରକ

ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଏହାର ନିର୍ଧାରକ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ଯେପରିକି ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆକାର, ଉତ୍ପାଦର ସ୍ତର, ସାଧନ ଦର, ପ୍ରବିଧି ବିଜ୍ଞାନ, ପରିଚାଳନାଗତ ଦକ୍ଷତା ଇତ୍ୟାଦି । ଏକ ଗାଣିତିକ ଆକାରରେ, ଏହାକୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇପାରେ,

C = f (S, O, P, T, E....)

କେଉଁଠାରେ, C = ପରିବ୍ୟୟ (ଏହା ଏକକ ପରିବ୍ୟୟ କିମ୍ବା ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ହୋଇପାରେ)

S = ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର

O = ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର

P = ଉତ୍ପାଦନରେ ବ୍ୟବହୃତ ସାଧନର ଦର

T = ପ୍ରବିଧି ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରକୃତି

E = ପରିଚାଳନାଗତ ଦକ୍ଷତା

ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ନିର୍ଧାରକ

ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ଅନେକ କାରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଏବଂ ଏହି କାରକଗୁଡିକ ସମାନ ଶିଳ୍ପରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ଶିଳ୍ପରୁ ଅନ୍ୟ ଶିଳ୍ପକୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଏକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ଧାରକଗୁଡ଼ିକ ହେଲା:

a) ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର

b) ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର

c) ଉତ୍ପାଦନରେ ବ୍ୟବହୃତ ସାଧନର ଦର,

d) ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ପ୍ରକୃତି

e) ପରିଚାଳନା ଦକ୍ଷତା

ପରିବ୍ୟୟ ଉପରେ ଏହି ସବୁ କାରଣର ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ ଆମେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ ।

a) **ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆକାର**: ପରିବ୍ୟୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆକାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଚଳ ଅଟେ । ଅପରେସନ ବା ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ର ଆୟତନ ଏବଂ ଏକକ ପରିବ୍ୟୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବିପରୀତ ଭାବରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଯେ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆୟତନ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଏକକ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ଏହାର ବିପରୀତ । ଏଭଳି ସମ୍ପର୍କ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ବିଭିନ୍ନ ଆକାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ନିମ୍ନଗାମୀ ହେଇଥାଏ । ଏଭଳି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ମୁଖ୍ୟତଃ ପରିବ୍ୟୟର ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଆକଳନ ଦେଇଥାଏ ।

b) **ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର**: ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ଏବଂ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ସକାରାତ୍ମକ ଭାବରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ, କାରଣ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବଢିଥାଏ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ହ୍ରାସ ସହିତ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ କଞ୍ଚାମାଲ, ଶ୍ରମ ଇତ୍ୟାଦିର ଅଧିକ ବ୍ୟବହାର ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଯଦି ବୃଦ୍ଧି ଯଥେଷ୍ଟ ହୁଏ, ତେବେ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଏବଂ ଉପକରଣ ଏବଂ ପରିଚାଳକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଭଳି ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ପଡିପାରେ ।

c) **ସାଧନର ଦର**: ସାଧନର ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ, ଯାହା ସାଧନ ର ଆପେକ୍ଷିକ ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଦରରେ ସାପେକ୍ଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । କାରଣ ଯେଉଁ ସାଧନର ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉତ୍ସରୁ ଏକକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ହେବ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ତେଣୁ ଉତ୍ପାଦନ ଦର ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ସିଧାସଳଖ ବଦଳିଥାଏ ।

d) **ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ**: ପରିବ୍ୟୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରେ ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଧନ ଅଟେ । ସଂଜ୍ଞା ଅନୁଯାୟୀ, ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାରେ ଉନ୍ନତି ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରେ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦକତା ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ତେଣୁ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାରେ ଉନ୍ନତି ସହିତ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ। ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳକୁ ପ୍ରାୟତଃ ପୁଞ୍ଜି-ଉତ୍ପାଦ ଅନୁପାତ ଭାବରେ ମାପ କରାଯାଏ । ଉନ୍ନତ ଜ୍ଞାନକୌଶଳରେ ସାଧାରଣତଃ ପୁଞ୍ଜି-ଉତ୍ପାଦ ଅନୁପାତ ଅଧିକ ଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

e) **ପରିଚାଳନାଗତ ଦକ୍ଷତା**: ଏହା ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟ ଏକ ସାଧନ |

ପରିଚାଳନାଗତ ଦକ୍ଷତା ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟକୁ କମ୍ କରିଥାଏ । ପରିଚାଳନାଗତ ଦକ୍ଷତାକୁ ପରିମାଣାତ୍ମକ ଭାବରେ ମାପିବା କଷ୍ଟକର । ଅବଶ୍ୟ, ଦୁଇଟି ସମୟରେ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ସାଂଗଠନିକ କିମ୍ବା ପରିଚାଳନାଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ କିପରି ପରିବ୍ୟୟ କୁଶଳତା ଆଣିଛି ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରେ, ଯଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନଗୁଡିକର ପ୍ରଭାବକୁ ବାଦ୍ ଦେବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ

୯.୭ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକଳନ

ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା ଏକ ଦଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ପରିବ୍ୟୟ-ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପର୍କର ମାପ ପାଇଁ ଅନେକ ପଦ୍ଧତି ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ତିନୋଟି ବ୍ୟାପକ ପଦ୍ଧତି - ହିସାବ, ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଏବଂ ଅର୍ଥମିତି - ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ହିସାବ ପଦ୍ଧତି

ଏହି ପଦ୍ଧତିକୁ ପରିବ୍ୟୟ ହିସାବରକ୍ଷକମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ, ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟକୁ ସ୍ଥିର, ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧ-ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ପରିବ୍ୟୟରେ ବର୍ଗୀକୃତ କରି ପରିବ୍ୟୟ-ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପର୍କ ଆକଳନ କରାଯାଏ । ଏହାପରେ ଏହି ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ପୃଥକ ଭାବରେ ଆକଳନ କରାଯାଏ । ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ, ଅର୍ଦ୍ଧ- ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଯାହା ଉତ୍ପାଦର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିସ୍ତାର ଉପରେ ସ୍ଥିର କରାଯାଏ, ଏବଂ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଯାଞ୍ଚ ଏବଂ ଅଭିଜ୍ଞତା ଆଧାରରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତର ପାଇଁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ, ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଏକ ସରଳ ଗଣିତ ପ୍ରଣାଳୀ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରାପ୍ତ କରାଯାଇପାରିବ ।

ଯଦିଓ, ହିସାବ ପଦ୍ଧତି ବହୁତ ସରଳ ମନେହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଏହା ଟିକିଏ କଷ୍ଟକର କାରଣ ବାସ୍ତବ ପରିବ୍ୟୟ-ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପର୍କର ଭଲ ଆକଳନ ରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଏକ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟୟର ବିସ୍ତୃତ ବିଭାଜନ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ସଠିକ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦ ହାରରେ ବ୍ୟାପକ ଅସ୍ଥିରତା ସହିତ ଅଭିଜ୍ଞତା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ପଦ୍ଧତି

ପରିବ୍ୟୟ ଆକଳନର ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ପଦ୍ଧତି ସିଧାସଳଖ ଉତ୍ପାଦ ସହିତ ସାଧନର ଭୌତିକ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ଆଧାରିତ, ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ସାଧନର ଦର ବ୍ୟବହାର କରେ । ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଆକଳନ କରିବାର ଏହି ପଦ୍ଧତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଏହି ଜ୍ଞାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଯେ କୌଣସି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକୃତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ: (କ) ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଏବଂ (ଖ) ସାଧନର ଦର ।

ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ୟୁନିଟ୍ - 7 ରେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ଆକଳନ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ସମୟରେ ଦେଖିଛୁ ଯେ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଏବଂ ସାଧନ ଦର ପାଇଁ, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ସାଧନ ମିଶ୍ରଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

କରାଯାଇପାରିବ । ଏହା ପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧନକୁ ଏହାର ଦର ଅନୁଯାୟୀ ନିମ୍ନତମ ପରିବ୍ୟୟ ମିଶ୍ରଣରେ ଗୁଣିତ କରି, ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ବିକଶିତ କରିବା ପାଇଁ ଫଳାଫଳ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇପାରିବ । ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିମ୍ନତମ ପରିବ୍ୟୟ ମିଶ୍ରଣର ଆକଳନ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହି ପଦ୍ଧତିକୁ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ପଦ୍ଧତି କୁହାଯାଏ ।

ଏହି ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରିବା ସମୟରେ କରାଯାଇଥିବା ଧାରଣା ହେଉଛି ଯେ ଉଭୟ ପ୍ରବିଧି ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ସାଧନ ଦର ସ୍ଥିର ଅଟେ । ଏହି ପଦ୍ଧତି ସର୍ବଦା ପରିବ୍ୟୟର ସଠିକ୍ ଆକଳନ ଦେଇନପାରେ କାରଣ ପ୍ରବିଧି ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ସାଧନ ଦର ସମୟ କ୍ରମେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ | ତେଣୁ ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଅଧିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଅଟେ । ଯଦି ଭଲ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ପାଇବା କଷ୍ଟକର ହୁଏ ତେବେ ଏହି ପଦ୍ଧତି ଉପଯୋଗୀ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ବିଷୟରେ ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝିବା ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ବିସ୍ତୃତ ନମୁନା ଆବଶ୍ୟକ, ଯାହା ସର୍ବଦା ସମ୍ଭବ ହୋଇନପାରେ ।

ଅର୍ଥମିତି ପଦ୍ଧତି

ଏହି ପଦ୍ଧତିକୁ ବେଳେବେଳେ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପଦ୍ଧତି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନଗୁଡିକର ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ | ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅଧୀନରେ, ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ପରିବ୍ୟୟ-ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପର୍କ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମାଶ୍ରୟଣର ମୌଳିକ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଏହି ତଥ୍ୟାବଳୀ ଶିଳ୍ପରେ ଥିବା ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପର ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବର୍ଷ ପାଇଁ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ-ବିଭାଗ ତଥ୍ୟାବଳୀ ହୋଇପାରେ ।

ବ୍ୟବହୃତ ତଥ୍ୟାବଳୀର ପ୍ରକାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି, ଆମେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ କିମ୍ବା ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଆକଳନ କରିପାରିବା। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ନମୁନା ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷମତାରେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ ତାହାର ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ତେବେ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହେବ। ଅପରପକ୍ଷରେ, ଯଦି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆକାର ଥିବା ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ-ବିଭାଗ ତଥ୍ୟାବଳୀ, କିମ୍ବା ସମଗ୍ର ଶିଳ୍ପର ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ତେବେ ଆନୁମାନିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହେବ।

ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକଳନ ପାଇଁ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତିନୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ପ୍ରଥମେ, ପରିବ୍ୟୟର ନିର୍ଧାରକଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୂପ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଯାଏ । ତୃତୀୟତଃ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୂପ ଚୟନ କରାଯାଏ ଏବଂ ତା'ପରେ ଚୟନ କରାଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୂପର ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ସମାଶ୍ରୟଣର ମୌଳିକ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।

ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୂପ

ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ (TC) ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ତିନୋଟି ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୂପ ଅଟେ ।

ସରଳରୈଖିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ: $TC = a_1 + b_1Q$

ଦ୍ୱିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ: $TC = a_2 + b_2Q + c_2Q^2$

ତ୍ରିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ: $TC = a_3 + b_3Q + c_3Q^2 + d_3Q^3$

ଯେଉଁଠାରେ, a1, a2, a3, b1, b2, b3, c2, c3, d3 ସ୍ଥିରାଙ୍କ ଅଟେ ।

ଯେତେବେଳେ ପରିବ୍ୟୟର ସମସ୍ତ ନିର୍ଧାରକ ଚୟନ କରାଯାଏ ଏବଂ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ଏକ କମ୍ପ୍ୟୁଟରରେ ସମାଶ୍ରୟଣ ସଫ୍ଟୱେୟାର୍ ପ୍ୟାକେଜ୍ ବ୍ୟବହାର କରି ବିକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୂପଗୁଡିକ ଆକଳନ କରାଯାଇପାରେ। ଏହାପରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଅନୁମାନର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଧାରରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ସବୁଠାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ରୂପ ଚୟନ କରାଯାଏ ।

ସମାଶ୍ରୟଣ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାର କରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନରେ ସ୍ଥିରାଙ୍କଗୁଡିକର ଆକଳନ କରାଯିବା ପରେ, ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଚୟନିତ ରୂପଗୁଡିକ ପାଇଁ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ (AC) ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ (MC) ଫଳନ ଗଣନା କରାଯିବ। ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୂପ ପାଇଁ TC, AC ଏବଂ MC ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ରୈଖିକ ଉପସ୍ଥାପନା ଏବଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନିମ୍ନରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

A. ସରଳରୈଖିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ

$TC = a_1 + b_1Q$

$AC=(TC)/Q= (a_1/Q) +b_1$

$$MC = \frac{d\,(TC)}{dQ} = b_1$$

ସାଧାରଣ TC, AC ଏବଂ MC ବକ୍ର ଯାହା ଏକଘାତୀ ବା ସରଳରୈଖିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଅଟେ ତାହା ଚିତ୍ର 9.4 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଏହି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନଗୁଡ଼ିକର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଧର୍ମ ଅଛି: TC ହେଉଛି ଏକ ସରଳରୈଖିକ ଫଳନ, ଯେଉଁଠାରେ AC ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଭାବରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ପରେ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ହେବା ସହିତ MCର ମୂଲ୍ୟ ନିକଟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମତଳ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ MC b_1 ରେ ସ୍ଥିର ଥାଏ ।

B. ଦ୍ୱିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ

$TC = a_2 + b_2Q + c_2Q^2$

$AC = (TC/Q) = (a_2/Q)+ b_2 + c_2Q$

$$MC = \frac{d\,(TC)}{dQ} = b_2+ 2c_2Q$$

ସାଧାରଣ TC, AC, ଏବଂ MC ବକ୍ର ଯାହା ଏକ ଦ୍ୱିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଅଟେ ଚିତ୍ର 9.5 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି| ଏହି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନଗୁଡିକର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଧର୍ମ ଅଛି: TC ବର୍ଦ୍ଧିତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ; MC ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ଏକ ରୈଖିକ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଫଳନ; ଏବଂ AC ହେଉଛି ଏକ U-ଆକାରର ବକ୍ର ।

ଗ. ତ୍ରିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ

$TC = a_3 + b_3Q + c_3Q^2 +d_3Q^3$

$AC = (TC/Q) = (a_3/Q) +b_3+c_3\, Q+d_3Q^2$

$$MC = \;= \frac{d\,(TC)}{dQ} = b_3+ 2c_3Q + 3d_3\,Q^2$$

ଏକ ତ୍ରିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ସାଧାରଣ TC, AC ଏବଂ MC ବକ୍ରଗୁଡିକ ଚିତ୍ର 9.6 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଏହି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନଗୁଡିକର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଧର୍ମ ଅଛି: TC ପ୍ରଥମେ ଚିତ୍ର 9.6 ରେ ଉତ୍ପାଦନ ହାର Q_1 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହ୍ରାସ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ ଏବଂ ପରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ; ଏବଂ ଉଭୟ AC ଏବଂ MC ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହେଉଛି U ଆକୃତିର ଫଳନ ।

ସରଳରୈଖିକ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରଦାନ କରିବ ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ହ୍ରାସ କରିବ । ଦ୍ୱିଘାତୀ ଫଳନ ଏକ U-ଆକାରର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ କିନ୍ତୁ ଏହା ଏକ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ସୂଚିତ କରିବ । ତ୍ରିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉଭୟ U-ଆକାରର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଏବଂ U-ଆକାରର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ସହିତ ସୁସଙ୍ଗତ ଅଟେ । ତେଣୁ, ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପରିବ୍ୟୟ-ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପର୍କର ବୈଧତା ଯାଞ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ, ଜଣେ ଏକ ତ୍ରିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନକୁ ଅନୁମାନ କରିବା ଉଚିତ୍ |

ଚିତ୍ର 9.4: ସରଳରୈଖିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର

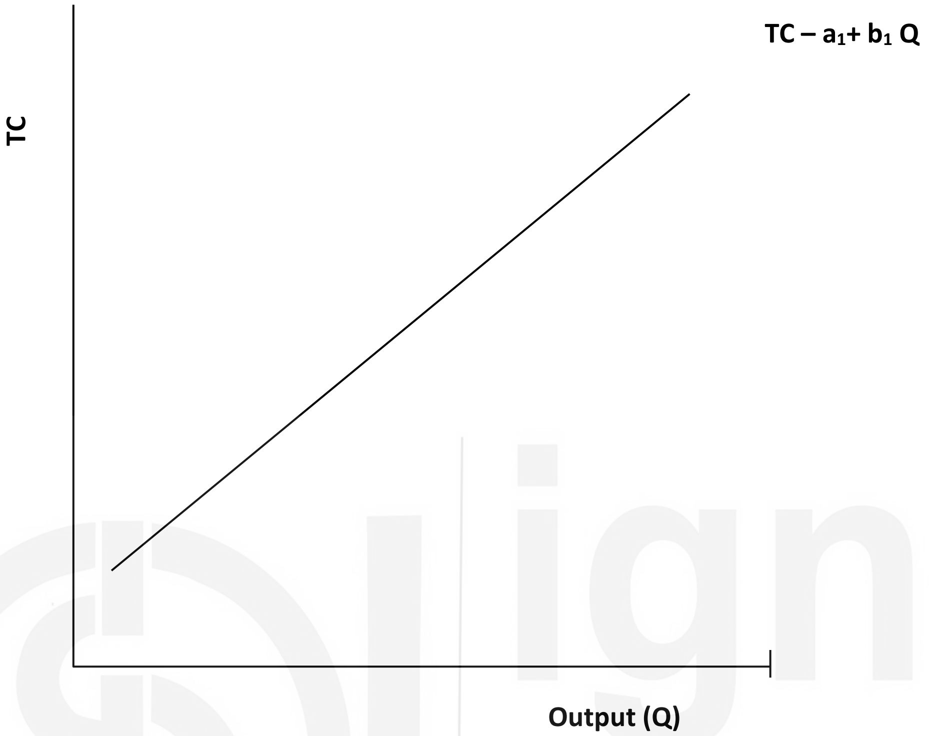

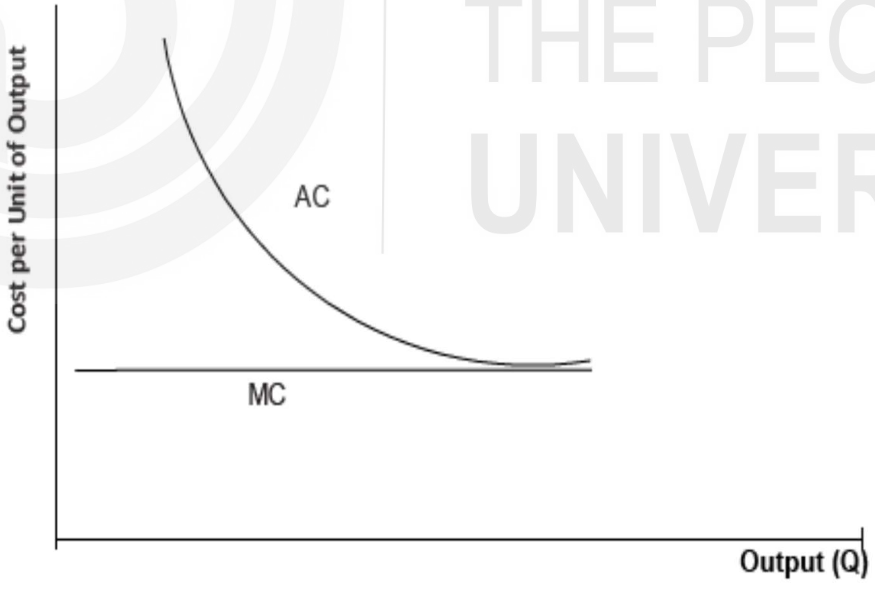

ଚିତ୍ର 9.5: ଦ୍ୱିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର

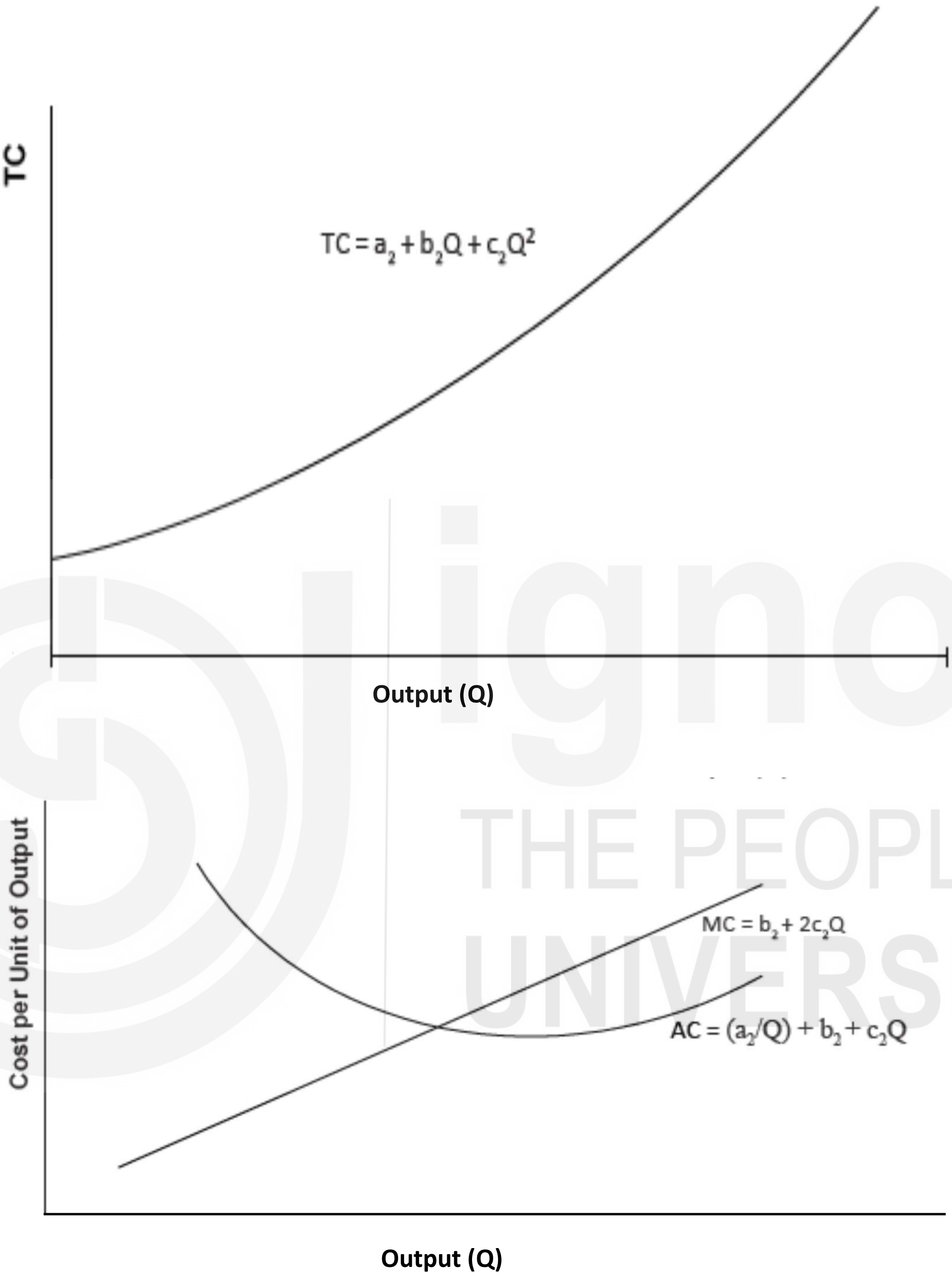

ଚିତ୍ର 9.6 : ତ୍ରିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର

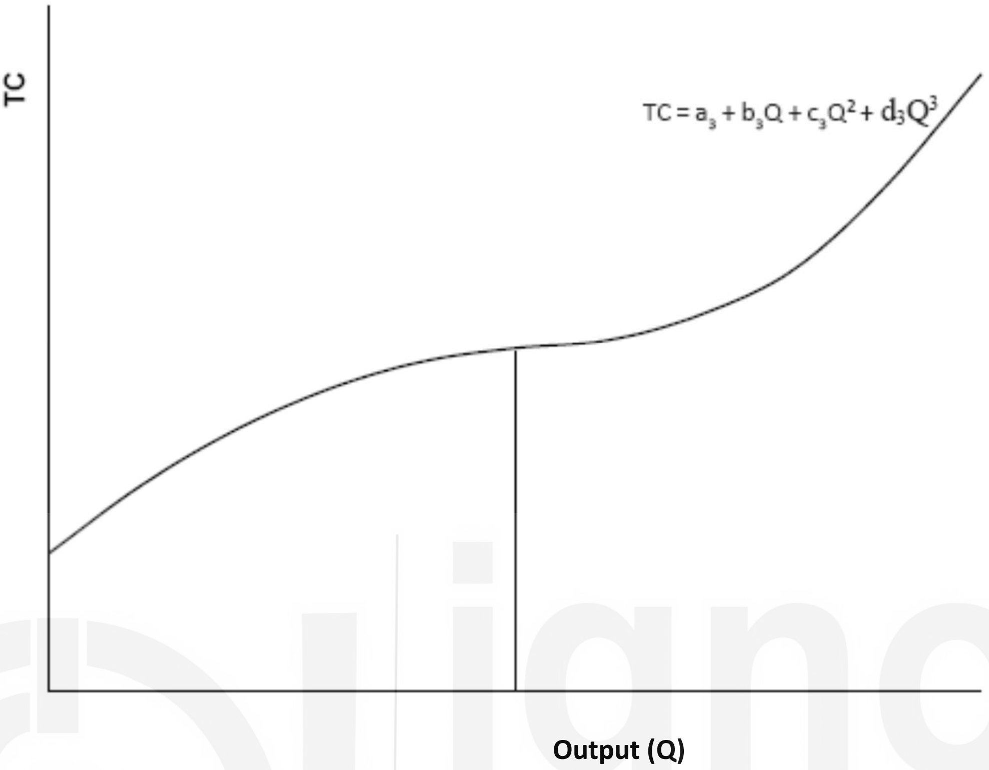
TC
$TC = a_3 + b_3Q + c_3Q^2 + d_3Q^3$
Output (Q)

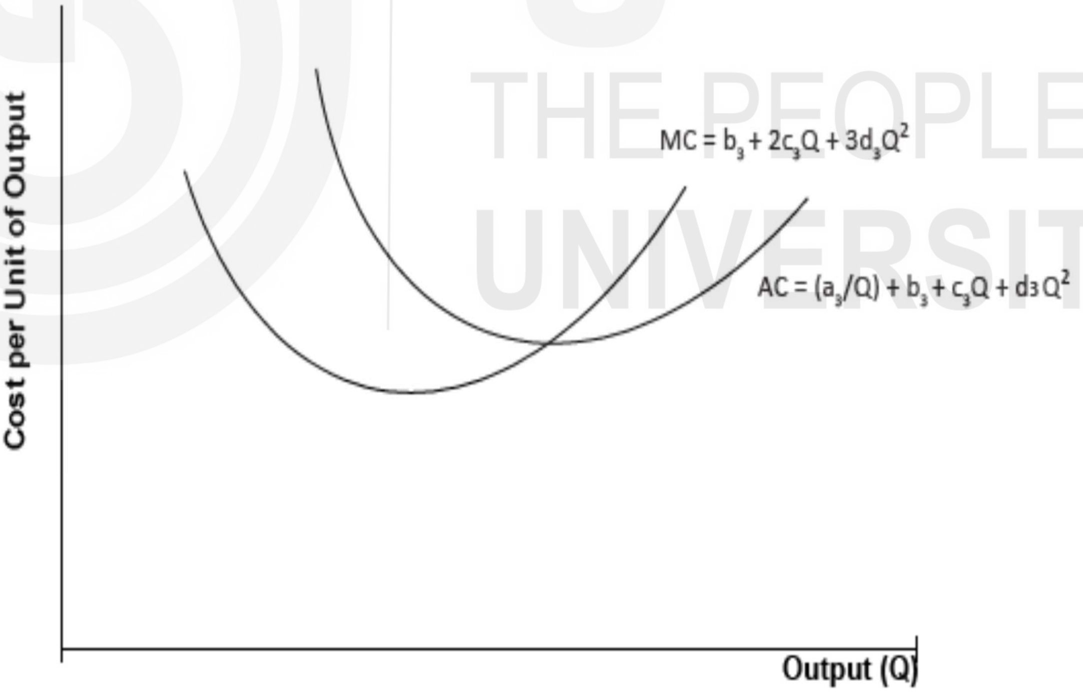
Cost per Unit of Output
$MC = b_3 + 2c_3Q + 3d_3Q^2$
$AC = (a_3/Q) + b_3 + c_3Q + d_3Q^2$
Output (Q)

ଆନୁମାନିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଏକ ଉଦାହରଣ:

ଏକ ରାସାୟନିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦ-ପରିବ୍ୟୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରି, ନିମ୍ନଲିଖିତ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଦ୍ୱିଘାତୀ ଫଳନ ବ୍ୟବହାର କରି ଆକଳନ କରାଯାଇଥିଲା:

$TC = 1016 – 3.36Q + 0.021Q^2$

a) ହାରାହାରି ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ।

ଖ) ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ଯାହା ଉତ୍ପାଦର ସେହି ହାରରେ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିବ।

ଗ) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନାଇଟ୍ରୋଜେନ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଏକ ନୂତନ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲା । ଏହି ସାରର ବର୍ତ୍ତମାନର ବଜାର ଦର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ଉତ୍ପାଦ ପିଛା ୫.୫୦ ଟଙ୍କା ଏବଂ ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହା ସେହି ସ୍ତରରେ ରହିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି । କାରଖାନା ନିର୍ମାଣ ହେବା ଉଚିତକି?

i) ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହେଉଛି

$AC = (TC/Q) = (a_2/Q) + b_2 + c_2Q = (1016/Q) – 3.36 + 0.021Q$

ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହେଉଛି

$MC = \frac{d\,(TC)}{dQ} = b_2 + 2c_2Q = –3.36 + 2(0.021)\,Q = –3.36 + 0.042Q$

ii) ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ପ୍ରଥମ ଅବକଳଜ ନେବା, ଏହାକୁ ଶୂନ୍ୟ ସହ ସମାନ କରିବା ଏବଂ Q ପାଇଁ ସମାଧାନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ସର୍ବନିମ୍ନ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିଣତ ହେଉଥିବା ଉତ୍ପାଦନ ହାର ମିଳିଥାଏ ।

$$\frac{d(AC)}{dQ} = \frac{a_2}{Q^2} + c_2 = -\frac{1016}{Q^2} + 0.021 = 0$$

$$\frac{1016}{Q^2} = 0.021;\ \ 0.021Q^2 = 1016;\ Q^2 = 48381;\ Q = 220$$

ଉତ୍ପାଦର ଏହି ହାରରେ ପରିବ୍ୟୟ ଖୋଜିବା ପାଇଁ, ଏସି ସମୀକରଣରେ Q ପାଇଁ 220 ବିକଳ୍ପ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଏହାକୁ ସମାଧାନ କରନ୍ତୁ।

$A = (1016/Q) – 3.36 + 0.021Q = (1016/220) – 3.36 + (0.021 * 220)$

ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ୫.୮୮ ଟଙ୍କା।

iii) ଯେହେତୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପରିବ୍ୟୟ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ୫.୮୮ ଟଙ୍କା, ଯାହା ବଜାର ଦର (୫.୫୦ ଟଙ୍କା) ଠାରୁ ୦.୩୮ ଟଙ୍କା ଅଧିକ, ତେଣୁ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ନିର୍ମାଣ କରାଯିବା ଉଚିତ ୍ ନୁହେଁ ।

ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଆକଳନ

ସମାନ ପ୍ରକାରର ସମାଶ୍ରୟଣ କୌଶଳକୁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନଗୁଡିକର ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ତେବେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆୟତନ ବଦଳିଥିବା ବେଳେ ଟେକ୍ନୋଲୋଜି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ସାଧନ ସ୍ଥିର ରହିଛି, ତାହା ଖୋଜିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର। ତେଣୁ, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରିବା କଷ୍ଟକର ଅଟେ । ସାଧାରଣତଃ, ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ବିଭାଗ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଉପରେ ଆଧାରିତ ସମାଶ୍ରୟଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି। ବିଶେଷ କରି, ବିଭିନ୍ନ ଆକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଏକ ନମୁନା ଚୟନ କରାଯାଏ, ଏବଂ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର TC ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଏ, ଏହା ସହିତ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳ, ଯେପରିକି ମଜୁରି ହାର କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନ ଦରରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ।

ଚିତ୍ର ୯.7: ସାଧାରଣ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର

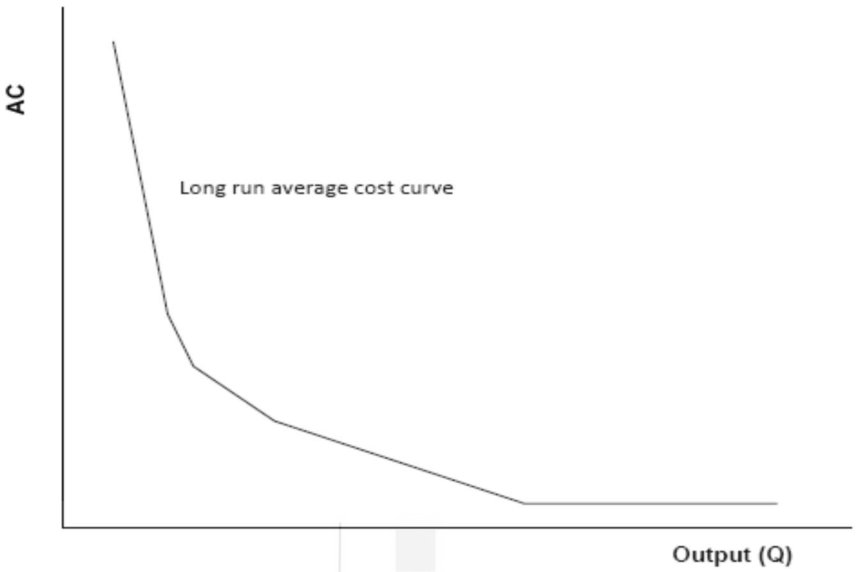

ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଅନେକ ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଜଣାପଡିଛି ଯେ ନିମ୍ନ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତରରେ ବହୁତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ, ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଶେଷରେ ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତରରେ ଆନୁଭୂମିକ ଅକ୍ଷର ନିକଟତର ହୋଇଯାଏ । ତେଣୁ ଚିତ୍ର ୯.୧ରେ ଥିବା U-ଆକୃତିର ବକ୍ର ବିପରୀତ, ଯାହାକୁ ପ୍ରାୟତଃ ବ୍ୟଷ୍ଟି ତତ୍ତ୍ୱରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଚିତ୍ର ୯.୭ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା L ଆକାରର ହୋଇଥାଏ।

ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକଳନରେ ସମସ୍ୟା

ଅର୍ଥନୈତିକ ତଥ୍ୟାବଳୀରୁ ଅନୁଭୂତିମୂଳକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହାସଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସମୟରେ ଆମେ କେତେକ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥାଉ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କିଛି ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ନିମ୍ନରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

1. ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସମୟରେ ଆମେ ନିଶ୍ଚିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ସେମାନେ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ଯୁଗ୍ମିତ ହୋଇଛନ୍ତି। ଅର୍ଥାତ୍, ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ତଥ୍ୟାବଳୀ ପାଇଁ ପରିବ୍ୟୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୋଇଥାଏ।

2. ଆମେ ଏକ ସମୟ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ବିଷୟରେ ତଥ୍ୟାବଳୀ ହାସଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ୍ ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସମାନ ହାରରେ ଉତ୍ପାଦନ ହୋଇଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଏକ ମାସକୁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ସମୟ ଅବଧି ଭାବରେ ଚୟନ କରାଯାଏ ଯେଉଁଥିରେ ଚଳଗୁଡିକ ମାପ କରାଯାଏ, ତେବେ ଉତ୍ପାଦ ହାରରେ ବ୍ୟାପକ ସାପ୍ତାହିକ ଅସ୍ଥିରତା ରହିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ହେବ ନାହିଁ। ଏଭଳି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାସିକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଏକ ହାରାହାରି ଉତ୍ପାଦ ହାରକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବ ଯାହା ପ୍ରକୃତ ପରିବ୍ୟୟ-ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପର୍କକୁ

ଲୁଚାଇପାରେ । ଉତ୍ପାଦ ହାର କେବଳ ସମାନ ହେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ଏକ ହାର ହେବା ଉଚିତ୍ ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆଡଜଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଏହାବ୍ୟତୀତ ବାହ୍ୟ କାରଣ ଯଥା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଫଳତା, ଆବଶ୍ୟକ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇବାରେ ବିଳମ୍ବ ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ଉତ୍ପାଦନରେ କୌଣସି ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ। ଏକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ, ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣରେ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ବିସ୍ତୃତ ହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଗତ ୨୪ ମାସର ପରିବ୍ୟୟ-ଉତ୍ପାଦ ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ଅନୁଧାନ କଲେ, ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତି ମାସରେ ଉତ୍ପାଦ ହାର ସମାନ ଥିଲା, ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ବିଷୟରେ ଅଳ୍ପ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିବ।

3. ପରିବ୍ୟୟ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସାଧାରଣତଃ ଆକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କନିଜ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରେ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ରେକର୍ଡ କରାଯାଏ ଏବଂ ଏପରି ଭାବରେ ଯେ ଏହା ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ସୂଚନାକୁ କମ୍ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥାଏ । ପରିବ୍ୟୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସମୟରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ତଥା ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଯେପରି ଠିକ୍ ଭାବରେ ବିଚାରକୁ ନିଆଯାଇଛି ଏବଂ ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଯେପରି ଠିକ୍ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ ସେଥିପ୍ରତି ଯତ୍ନବାନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

4. ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏକରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ସାଧନ ସହିତ ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଛି, ସେଠାରେ ଉତ୍ପାଦ ଅନୁଯାୟୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ଅଲଗା କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇନପାରେ । ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟୟ ଆବଣ୍ଟନ କରିବାର ଏକ ସରଳ ପଦ୍ଧତି ମୋଟ ଉତ୍ପାଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦର ଆପେକ୍ଷିକ ଅନୁପାତ ଉପରେ ଆଧାରିତ | ତଥାପି, ଏହା ସର୍ବଦା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବ୍ୟୟକୁ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିନପାରେ।

5. ଯେହେତୁ ସମୟ କ୍ରମେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ତେଣୁ କୌଣସି ପରିବ୍ୟୟର ମୌଦ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହେବ । ପରିବ୍ୟୟ-ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପର୍କର ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ, ଦର ସୂଚକାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିବ୍ୟୟ ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ହ୍ରାସ କରି ପରିବ୍ୟୟ ଉପରେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବକୁ ଦୂର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ମଜୁରୀ ଏବଂ ଉପକରଣ ଦର ସୂଚକାଙ୍କ ସହଜରେ ଉପଲବ୍ଧ ଏବଂ ପ୍ରାୟତଃ ମୌଦ୍ରିକ ପରିବ୍ୟୟକୁ 'ହ୍ରାସ' କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ |

6. ଶେଷରେ, ସମୀକରଣ ବା ବକ୍ରର ଫଳନୀୟ ରୂପ ଚୟନ କରିବାରେ ଏକ ସମସ୍ୟା ଅଛି ଯାହା ତଥ୍ୟାବଳୀକୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଭାବରେ ଫିଟ୍ କରିବ। ବ୍ୟବହାରିକ ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ଯେ କୌଣସି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଉପଯୋଗିତା ବହୁ ପରିମାଣରେ, ଚୟନ କରାଯାଇଥିବା ଫଳନୀୟ ରୂପର ଉପଯୁକ୍ତତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ତିନୋଟି ଫଳନୀୟ ରୂପ ଅଛି, ଯାହା ଲୋକପ୍ରିୟ, ଯଥା, ସରଳରୈଖିକ, ଦ୍ୱିଘାତୀ ଏବଂ

ତ୍ରିଘାତୀ । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଫଳନର ଚୟନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ବିକଳ୍ପ ପରିକଳ୍ପନାର ଗାଣିତିକ ଧର୍ମସହିତ ତଥ୍ୟାବଳୀର ଅର୍ଥନୈତିକ ଧର୍ମଗୁଡିକର ଯୋଗାଯୋଗ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍ତରରେ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ଏବଂ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ପଦ୍ଧତି ଅର୍ଥମିତି ପଦ୍ଧତି ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାବେଳେ ଅର୍ଥମିତି ପଦ୍ଧତି ଶିଳ୍ପ କିମ୍ବା ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ । ସାମୁହିକ ସ୍ତରରେ ଅର୍ଥମିତି ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରୟୋଗ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ଏବଂ ବ୍ୟଷ୍ଟି ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଭଲ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଅବଶ୍ୟ, ଏହା ବୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିବା ତିନୋଟି ପଦ୍ଧତି ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ନୁହେଁ, ବରଂ ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ ଅଟେ । ସେମାନେ ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ଏକ ପଦ୍ଧତିର ଚୟନ ଅଧ୍ୟୟନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ସମୟ ଏବଂ ଖର୍ଚ୍ଚ ବିଚାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

୯.୮ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଆକଳନ

ବିଭିନ୍ନ ଶିଳ୍ପର ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପରିବ୍ୟୟ ଆଚରଣ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ସମୟ-ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ-ବିଭାଗ ତଥ୍ୟାବଳୀ ବ୍ୟବହାର କରି ଅନେକ ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଇଛି। ସାରଣୀ ୯.୧ରେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ଆକଳନ କରୁଥିବା ଅନେକ ଜଣାଶୁଣା ଅଧ୍ୟୟନ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ଏହି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଅଧ୍ୟୟନ ଗୋଟିଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ସୂଚାଇଥାଏ: ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ସ୍ଥିର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ଏକ ସରଳରୈଖିକ ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହେଉଛି ସେହି ସମ୍ପର୍କ ଯାହା ଉତ୍ପାଦନର "ସାଧାରଣ" ପରିସୀମା ତୁଳନାରେ ବାସ୍ତବ ପରିବ୍ୟୟ ସ୍ଥିତିକୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ । U-ଆକାରର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ (AC) ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ (MC) ବକ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଛି, କିନ୍ତୁ ଏହା ଆଶା ଠାରୁ କମ୍ ପ୍ରଚଳିତ ।

ସାରଣୀ ୯.୧: ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରକୁ ଆକଳନ କରୁଥିବା ଜଣାଶୁଣା ଅଧ୍ୟୟନସଂଖ୍ୟା

ନାମ	ଶିଳ୍ପର ପ୍ରକାର	ଅନୁସନ୍ଧାନ
ଡିନ୍ (୧୯୩୬)	ଆସବାବପତ୍ର	ସ୍ଥିର MC ଯାହା ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ବିଫଳ ହୋଇଛି
ଡିନ୍ (୧୯୪୧)	ଚମଡ଼ା ବେଲ୍ଟ	MCରେ ବିଶେଷ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇନାହିଁ
ଡିନ୍ (୧୯୪୧)	Hosiery	ସ୍ଥିର MC ଯାହା ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ବିଫଳ ହୋଇଛି

ଡିନ୍ (୧୯୪୨)	ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ ଷ୍ଟୋର	ଷ୍ଟୋର ଭିତରେ ଥିବା ବିଭାଗ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ହ୍ରାସ ପାଉଛି କିମ୍ବା ସ୍ଥିର MC
ଇଜେକିଏଲ ଏବଂ ୱାଇଲି (୧୯୪୧)	ଇସ୍ପାତ	MC ହ୍ରାସ କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଭିନ୍ନତା
ହଲ୍ ଆଣ୍ଡ ହିଚ୍ (୧୯୩୯)	ଉତ୍ପାଦନ	ଅଧିକାଂଶରେ MC ହ୍ରାସ କରିଛନ୍ତି
ଜନ୍ଷ୍ଟନ୍ (୧୯୬୦)	ବିଦ୍ୟୁତ, ମଲ୍ଟି ପ୍ରଡକ୍ଟ ଫଂକ୍ସନ ଫୁଡ୍ ପ୍ରୋସେସିଂ	“ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ” ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ଏକ ସରଳରୈଖିକ ଫଳନ, ଏବଂ MC ସ୍ଥିର ଅଟେ
ଜନ୍ଷ୍ଟନ୍ (୧୯୬୦)	ବିଜୁଳି	ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ, ତା’ପରେ ଚପଟା ହୁଏ, କ୍ଷମତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥିର MC ଆଡକୁ ମୁହାଁଇଥାଏ
ମ୍ୟାନ୍ସଫିଲ୍ଡ ଏବଂ ୱେନ (୧୯୫୮)	ରେଳବାଇ	ସ୍ଥିର MC
Yntema (1940)	ଇସ୍ପାତ	ସ୍ଥିର MC

ଉତ୍ସ: ଏ.ଏ. ୱାଲ୍ଟର୍ସ, "ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ: ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସର୍ବେକ୍ଷଣ", ଇକୋନୋମେଟ୍ରିକା, ଜାନୁଆରୀ-ଫେବୃଆରୀ 1963, ପିପି.49-54

ସାରଣୀ ୯.୨ ରେ ଅନେକ ଜଣାଶୁଣା, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଅଧ୍ୟୟନ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । କିଛି ଶିଳ୍ପ, ଯେପରିକି ହାଲୁକା ଉତ୍ପାଦନ (ବେକିଂ ଉତ୍ପାଦର), ଆକାରର ସୁଲାଭ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଗୁରୁତ୍ୱହୀନ ଏବଂ ଅଲାଭ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଛୋଟ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଏକ ବୃହତ କାରଖାନା ତୁଳନାରେ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ଅଛି । ମାଂସ ପ୍ୟାକିଂ କିମ୍ବା ଘରୋଇ ଉପକରଣ ଉତ୍ପାଦନ ଭଳି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିଳ୍ପରେ, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଉତ୍ପାଦନର ଏକ ବିସ୍ତୃତ ପରିସର ଉପରେ ସମତଳ ବୋଲି ଜଣାପଡିଛି, ସେଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ପ୍ରାୟ ସମାନ ଭାବରେ ଦକ୍ଷ ବୋଲି ସୂଚିତ କରେ । ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ବା ଧାତୁ (ଆଲୁମିନିୟମ ୍ ଏବଂ ଇସ୍ପାତ) ଉତ୍ପାଦନ ଭଳି ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶିଳ୍ପରେ ଆକାରର ଯଥେଷ୍ଟ ସୁଲାଭ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଏକ ବୃହତ୍ କାରଖାନା ସବୁଠାରୁ ଦକ୍ଷ। ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଅଧ୍ୟୟନରେ ଆକାରର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଲାଭ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ, ବୋଧହୁଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ଯେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାଠାରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ତେଣୁ ସେମାନେ ଅତିରିକ୍ତ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ନିର୍ମାଣ କରି ସମ୍ଭବ ହେଲେ ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଏଡ଼ାଇ ଯାଆନ୍ତି।

ସାରଣୀ ୯.୨: ଜଣାଶୁଣା, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଅଧ୍ୟୟନ ସଂଖ୍ୟା

ନାମ	**ଶିଳ୍ପର ପ୍ରକାର**	**ଅନୁସନ୍ଧାନ**
ଆଲପର୍ଟ (୧୯୫୯)	ଧାତୁ	ମାସ ପିଛା ଉତ୍ପାଦର କିଛି ମାତ୍ରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ମିଳେ; ଏହା ପରେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ପନ୍ନି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଏବଂ ଆନୁଭୂମିକ LRAC ତା ପରେ ମିଳିଥାଏ
ବେନ୍ (୧୯୫୬)	ଉତ୍ପାଦନ	ମଲ୍ଟି ପ୍ଲାଣ୍ଟ ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଅଳ୍ପ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ
ଗ୍ରିବିନ୍ (୧୯୫୩)	ଗ୍ୟାସ୍ (ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍)	ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପାଦନର LRAC ହ୍ରାସ ପାଇଛି
ହୋଲ୍ଟନ୍ (୧୯୫୬)	ଖୁଚୁରା ବିକ୍ରି	LRAC L-ଆକୃତି
ଜନ୍ଷ୍ଟନ୍ (୧୯୬୦)	ଜୀବନ ନିଶ୍ଚିତତା	LRAC ହ୍ରାସ ପାଇଛି
ଜନ୍ଷ୍ଟନ୍ (୧୯୬୦)	ସଡ଼କ ଯାତ୍ରୀ ପରିବହନ (ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍)	LRAC ଖସିଯାଉଛି କିମ୍ବା ସ୍ଥିର ଅଛି
ଜନ୍ଷ୍ଟନ୍ (୧୯୬୦)	ବିଦ୍ୟୁତ (ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍)	ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପାଦନର LRAC ହ୍ରାସ ପାଇଛି
ଲୋମାକ୍ସ (୧୯୫୧)	ଗ୍ୟାସ୍ (ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍)	ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପାଦନର LRAC ହ୍ରାସ ପାଇଛି
ଲୋମାକ୍ସ (୧୯୫୨)	ବିଦ୍ୟୁତ (ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍)	ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପାଦନର LRAC ହ୍ରାସ ପାଇଛି
ମୁର (୧୯୫୯)	ଉତ୍ପାଦନ	ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରଚଳିତ ରହିଥାଏ
ନେରଲୋଭ (୧୯୬୧)	ବିଦ୍ୟୁତ୍ (ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା)	LRAC (ଟ୍ରାନ୍ସମିସନ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ) ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ତା'ପରେ ବଢ଼ିବାର ସଙ୍କେତ ଦେଖାଏ
ଗୁପ୍ତା (୧୯୬୮)*	ମାନୁଫାକ୍ଚରିଂ (ଭାରତ)	୧୮ଟି ଶିଳ୍ପରେ L-ଆକୃତି,

		୫ଟି ଶିଳ୍ପରେ U-ଆକୃତି, ଏବଂ ୬ଟି ଶିଳ୍ପରେ ସରଳରୈଖିକ

ଉତ୍ସ: ଏ.ଏ. ୱାଲ୍ଟର୍ସ, "ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ: ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସର୍ବେକ୍ଷଣ", ଇକୋନୋମେଟ୍ରିକା, ଜାନୁଆରୀ-ଫେବୃଆରୀ 1963, ପିପି.49-54।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 4

1. ପ୍ରଦୀପ କମ୍ପାନୀର ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ଫଳନ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଟେ: $TVC = 50Q - 10Q^2 + Q^3$

ଉତ୍ପାଦିତ ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ସଂଖ୍ୟା Q କେଉଁଠାରେ ଅଛି?

a) ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର କ'ଣ ଯେଉଁଠାରେ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସର୍ବନିମ୍ନ ଅଟେ?

ଖ) ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର କ'ଣ ଯେଉଁଠାରେ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ସର୍ବନିମ୍ନ ଅଟେ?

ଗ) ଅଂଶ (ଖ)ର ଉତ୍ତରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦରେ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟର ମୂଲ୍ୟ କ'ଣ?

………

………

………

……………………………

2. ଆପଣ ୟେଣ୍ଟେନାର ଅନୁସନ୍ଧାନକୁ ଇଜେକିଏଲ ଏବଂ ୱାଇଲିଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାନ ସହିତ କିପରି ସମନ୍ୱୟ କରିବେ?

………

………

………

……………………………

3. ଜନ୍ସ୍ଟନ୍ (ଇଲେକ୍ଟ୍ରିସିଟି)ର ଅନୁସନ୍ଧାନକୁ ଆପଣ କିପରି ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବେ?

....

....

....

....

୪. ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ଜଡିତ । ବାସ୍ତବରେ, ଆନୁମାନିକ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନରୁ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇପାରେ। ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନର ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ଆପଣ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଶ୍ଳେଷଣର କିଛି ସୀମା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିପାରିବେ କି?

....

....

....

....

5. ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ଉପରୋକ୍ତ ସୀମାସତ୍ତ୍ୱେ, ଏକ ଆନୁମାନିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଜଣେ ପରିଚାଳକଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ। ଏହି ଯୁକ୍ତିକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ କିଛି ପଏଣ୍ଟ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିପାରିବେ କି?

....

....

....

....

6. କେତେକ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଜଣାପଡିଛି ଯେ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ପ୍ରାୟତଃ ଅନୁଭୂତ ଅଟେ, କିନ୍ତୁ ପାରମ୍ପରିକ ପରିବ୍ୟୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସୂଚିତ କରେ ଯେ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର U-ଆକାରର ଅଟେ । ଏହି ସ୍ୱଷ୍ଟ ଅସଙ୍ଗତି ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱଷ୍ଟୀକରଣ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

7. 2000 ମସିହାରେ ଏବିସି ମାନୁଫାକ୍ଚରିଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହେଉଛି $AC = 3 + 4Q$

ଯେଉଁଠାରେ AC ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ (ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ଟଙ୍କାରେ), ଏବଂ Q ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦ ହାର ।

a) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ପ୍ରାପ୍ତ କରନ୍ତୁ।

ଖ) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଅଛି କି? ବୁଝାନ୍ତୁ।

ଗ) ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦର ମୂଲ୍ୟ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ୩ ଟଙ୍କା, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ କିମ୍ବା କ୍ଷତି କରୁଛି କି? ବୁଝାନ୍ତୁ।

d) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହାସଲ କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୯.୯ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର

ଆନୁମାନିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ:

1. ଅନୁକୂଳତମ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ,
2. ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳତମ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ, ଏବଂ
3. ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଯୋଗାଣ ବକ୍ର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ।

ଅନୁକୂଳତମ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର, ଯେପରି କି ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି, ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ସର୍ବନିମ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଏକ ଅନୁକୂଳତମ ପ୍ଲାଣ୍ଟ K (ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର)ର ସେହି ମୂଲ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଏ ଯାହା ପାଇଁ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସର୍ବନିମ୍ନ ଅଟେ । ଯଦି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଏକ ତ୍ରିଘାତ ଫଳନ ଅଟେ, ତେବେ ଫଳସ୍ୱରୂପ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଏକ ପାରମ୍ପରିକ U-

ଆକାରର ବକ୍ର ହେବ। ଯେଉଁ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ସ୍ତରରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସର୍ବନିମ୍ନ ହେବ ତାହା ଅନୁକୁଳତମ ଆକାରର ହେବ।

ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରଖାନା ପାଇଁ, ଅନୁକୁଳତମ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ଏପରି ଏକ ବିନ୍ଦୁରେ ହାସଲ କରାଯିବ ଯେଉଁଠାରେ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସର୍ବନିମ୍ନ ଅଟେ । ଏହି ଅବସ୍ଥାକୁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନରୁ ସହଜରେ ଯାଞ୍ଚ କରାଯାଇପାରିବ।

କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରକୁ କେତେ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦ ଯୋଗାଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ତାହା ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଆଦାୟ କରିପାରୁଥିବା ଦର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ। ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଯୋଗାଣ ଉତ୍ପାଦ ଦରର ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ଫଳନ ଅଟେ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଯୋଗାଣ ସୂଚୀ ପାଇବା ପାଇଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 5

1. ଆପଣ ବିଭାଗ ୨.୨ ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର କିଛି ଅଧିକ ପରିଚାଳନାଗତ ବ୍ୟବହାର ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରିପାରିବେ କି?

....

....

....

....

୯.୧୦ ସାରାଂଶ

ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ, ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ସମସ୍ତ ସାଧନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ତେଣୁ, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ, ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ପାଇଁ ସର୍ବନିମ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ ଦର୍ଶାଏ ଯେତେବେଳେ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଏକ ଇଚ୍ଛିତ ଆୟତନ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇପାରିବ । ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ଏହା ଦର୍ଶାଏ ଯେ ଛୋଟ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ତୁଳନାରେ ବଡ଼ ପ୍ଲାଣ୍ଟର ମୂଲ୍ୟ କେତେ ପରିମାଣରେ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ଅଛି । ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ କିମ୍ବା ଅଲାଭ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ସହିତ ଜଡିତ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ କାରଣରୁ କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ପରିବାହ୍ୟ କାରଣରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଉତ୍ପାଦର ବିବିଧତା ଦ୍ୱାରା ପରିସରର ସୁଲାଭ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ,

ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭରେ ଉତ୍ପାଦର ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି କୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି, ଯେତେବେଳେ କି ପରିସରର ସୁଲାଭରେ ବିଦ୍ୟମାନ କାରଖାନା ଏବଂ ଉପକରଣରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଉତ୍ପାଦରେ ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ।

ଆମେ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ତିନୋଟି ପ୍ରକାର ବିଷୟରେ ମଧ ଆଲୋଚନା କରିଛୁ ଯଥା ସରଳରୈଖିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ଦ୍ୱିଘାତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ଏବଂ ତ୍ରିଘାତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଆକଳନ । ଯଦିଓ, ଉଭୟ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳନ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଆକଳନ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ବହୁତ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ, ଏପରି ଫଳନଗୁଡିକର ଆକଳନ କରିବାରେ ଧାରଣାଗତ ଏବଂ ପରିସଂଖ୍ୟାନଗତ ସମସ୍ୟା ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଆମେ ବୁଝିପାରୁଛୁ ଯେ ପରିଚାଳକ ଯଦି ତାଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଗବେଷଣା ଆଧାରରେ ଆକଳନକୁ କିପରି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଜାଣନ୍ତି ତେବେ ଏହା ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ।

୯.୧୧ ଆତ୍ମ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ?
2. ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନର ନିର୍ଧାରକଗୁଡିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବେ?
3. ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଆକଳନ କରିବାର ଅର୍ଥମିତି ପଦ୍ଧତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ? ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ପଦ୍ଧତି (ଆକାଉଣ୍ଟିଂ ଏବଂ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ) ଆକଳନ ପରିବ୍ୟୟ ତୁଳନାରେ କାହିଁକି ଅଧିକ ଲୋକପ୍ରିୟ?
4. ଅର୍ଥନୈତିକ ତଥ୍ୟାବଳୀରୁ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ହାସଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସମୟରେ ଆପଣ କେଉଁ ସାଧାରଣ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି?
5. ଏକ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଆକଳନ କରାଯାଏ
   $C=128+6Q+2Q^2$
   ଉତ୍ପାଦନ ହେବାକୁ ଥିବା ଉତ୍ପାଦ Q ର ଅନୁକୂଳତମ ସ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ?
6. ଧରନ୍ତୁ ଯେ ଏକ XYZ କର୍ପୋରେସନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଟେ

   $TC=300+3Q+0.02Q^2$

   ଯେଉଁଠାରେ TC ହେଉଛି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ, Q ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦ ।
   a. ସମ୍ପୃକ୍ତ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ କ'ଣ?
   b. ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଗଣନା କରନ୍ତୁ।
7. ଜଣେ ପରାମର୍ଶଦାତା ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ରିପୋର୍ଟ ଆଧାରରେ, ଏକ ABC ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସମୁଦାୟ ଏବଂ ନାମମାତ୍ର ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଗୁଡିକ ହେଉଛି

$Tic = 200 + 5Q - 0.04Q^2 + 0.001Q^3$

$MC = 5 - 0.08Q + 0.003Q^2$

କେବଳ ଏହି ସମୀକରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସଭାପତି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛନ୍ତି। ଆପଣଙ୍କୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି।

a. ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟର ସ୍ତର (ଯଦି ଅଛି) ଏବଂ ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ, ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ହାରାହାରି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ସମୀକରଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ।

b. ସର୍ବନିମ୍ନ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ।

ଗ. ଯଦି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ୫୦୦ ଟଙ୍କାକୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ତେବେ କେଉଁ ଉତ୍ପାଦ ହାର ସର୍ବନିମ୍ନ ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟରେ ପରିଣତ ହେବ?

୮. ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏଣ୍ଟରପ୍ରାଇଜେସ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ କୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି।

$TC = 100Q - 3\,Q^2 + 0.1Q^3$

a. ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ଯାହା ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିବ।

୨. ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ହାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ଯାହା ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିବ।

୯.୧୨ ଅଧିକ ପଢନ୍ତୁ

ଅଧିକାର, ଏମ୍ .(୧୯୮୭)। *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (୩ୟ ସଂସ୍କରଣ)।ଖୋସଲା ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ମଦଲା, ଜି.ଏସ୍., ଏବଂ ମିଲର, ଇ.ଏମ୍. (1989). *ମାଇକ୍ରୋ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: ଥିଓରୀ ଏବଂ ଆପ୍ଲିକେସନ୍*। ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନ୍ୟୁୟର୍କ।

ମରିସ୍, ଏସ୍.ସି., ସ୍ମିଥସନ୍, ସି.ଡବ୍ଲ୍ୟୁ., ଏବଂ ଥୋମାସ, ସି.ଆର୍.(୨୦୦୧)। *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜିତ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ*। ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା- ହିଲ୍ ପବ୍ଲିସିଂ।

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଗୁପ୍ତା, ଜି.ଏସ୍. *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ଧାରଣା ଏବଂ ମାମଲା*। ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ଢୋଲକିଆ, ଆର., ଏବଂ ଓଝା, ଏ. ଏନ. *ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ* । ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

- ଲୁଇସ୍, ଡବ୍ଲ୍ୟୁସି, ଜୈନ, ଏସ.କେ., ଏବଂ ପିଟରସେନ, ଏଚ.ସି. *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ)। ପିୟର୍ସନ ।

ଅବରୋଧ 4

ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି

ଅବରୋଧ 4 ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି

ଅବରୋଧ 4 ବିଭିନ୍ନ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଦର ଆଚରଣ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ପରିଚୟ ଦିଏ । **ୟୁନିଟ୍ ୧୦ରେ ବଜାର** ଢାଞ୍ଚା ଏବଂ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । କେତେକ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କାହିଁକି 'ପ୍ରାକୃତିକ' ଅର୍ଥାତ୍ ଶିଳ୍ପର ପ୍ରକୃତି ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର କିମ୍ବା ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ପରିଚାଳକମାନେ ନିଜେ କାହିଁକି କିଛି ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ତାହା ଏଥିରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରାଯାଏ । **ୟୁନିଟ୍ ୧୧** ଚରମ ପ୍ରକାରର ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଅର୍ଥାତ୍ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଏକାଧିକାର ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ବେଞ୍ଚମାର୍କ ଭାବରେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କରେ । ଏହି ବଜାର ଅଧୀନରେ ହାସଲ ହୋଇଥିବା ଫଳାଫଳଗୁଡିକ ଏହି ଦୁଇଟି ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ବଜାରରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଫଳାଫଳକୁ ତୁଳନା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଦିଓ ଏହି ଦୁଇଟି ଢାଞ୍ଚା ବାସ୍ତବରେ ମିଳିବା କଷ୍ଟକର, ତଥାପି ଏହା ସାର୍ବଜନୀନ ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । **ୟୁନିଟ୍ ୧୨** ଏକାଧିକାରମୂଳକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରକୁ ପରୀକ୍ଷଣ କରେ ଏବଂ ଖେଳ ତତ୍ତ୍ୱର ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ପରିଚୟ ଦିଏ । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଥମିକ ଉପାୟରେ କରାଯାଏ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ୟୁନିଟ୍ ର ମୁଖ୍ୟ ଫୋକସରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ନ ହୁଏ । ବଜାର ଏକାଗ୍ରତାର ଧାରଣା ଏବଂ ଏହାର ମାପ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ଶେଷରେ **ୟୁନିଟ୍ ୧୩** ପୂର୍ବ ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଚଳିତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବଜାରରେ ଅନୁସରଣ କରାଯାଉଥିବା ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ବିଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତିଅନୁସନ୍ଧାନ କରେ । ଏହା ଦର ବିଭେଦର ଧାରଣା ଏବଂ ଏହାର ସୂକ୍ଷ୍ମତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ଏବଂ ଯୁକ୍ତି କରେ ଯେ ଦର ବିଭେଦରେ ନିୟୋଜିତ ହେବାକୁ ହେଲେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦର ଉପରେ କିଛି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କୌଶଳ ଯଥା ବଣ୍ଡଲିଂ, ପିକ୍ ଲୋଡ୍ ଦର, ଦୁଇ ଭାଗ ଏବଂ ମଲ୍ଟିପାର୍ଟ ପ୍ରାଇସିଂ ସହିତ ଅନେକ ଉଦାହରଣ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ।

ୟୁନିଟ୍ ୧୦ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଏବଂ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

- ଏହି ୟୁନିଟ୍ ମାଧମରେ ଯିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:
- **ବଜାର ଗଠନର ଧାରଣା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଆଚରଣ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ** କୁ ବୁଝନ୍ତୁ;
- **ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ର ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ** ବର୍ଗୀକରଣ କରନ୍ତୁ;
- **ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ସାଧନଗୁଡ଼ିକର** ବିଶ୍ଳେଷଣ କରନ୍ତୁ;
- **ବଜାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରବେଶ ରେ ଥିବା ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକୁ** ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ।

ଗଠନ

୧୦.୧ ପରିଚୟ

୧୦.୨ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାର ବର୍ଗୀକରଣ

୧୦.୩ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ସାଧନ

୧୦.୪ ପ୍ରବେଶ ରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ

୧୦.୫ ରଣନୈତିକ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ-ଏକ ଅଧିକ ଆଲୋଚନା

୧୦.୬ ଉତ୍ପାଦର ଦର ବିଶ୍ଳେଷଣ

୧୦.୭ ସାରାଂଶ

୧୦.୮ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

୧୦.୯ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

୧୦.୧୦ ଅଧିକ ପଠନ

୧୦.୧ ପରିଚୟ

ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଇଥିବା ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା | ଯଦି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦର ଅତ୍ୟଧିକ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରରେ ଅନ୍ୟ ଯୋଗାଣକାରୀଙ୍କ ସହ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେବ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଯଦି ଦର ଅତ୍ୟଧିକ କମ୍ ହୁଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍ୱାଭାବିକ ହାରରେ ଲାଭ ହାସଲ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇନପାରେ । ତେଣୁ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ହେଉଛି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି କ୍ଷେତ୍ର, ଯେଉଁଥିପ୍ରତି ଅଧିକ ପରିଚାଳନାଗତ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ଏହି ୟୁନିଟରେ ଆମେ ଏହି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିବା କାରକଗୁଡ଼ିକୁ ଯାଞ୍ଚ କରିବୁ । ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣ ଫଳନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ । ପାରମ୍ପରିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଅନୁଯାୟୀ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଲାଭର ସର୍ବାଧିକରଣ କରିବା ଦିଗରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଛନ୍ତି। ବଜାରରେ ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣର ପରସ୍ପର ସମ୍ପର୍କ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ, ଯାହାକୁ ପ୍ରାୟତଃ ସନ୍ତୁଳନ ଦର ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ତେବେ ଅନ୍ୟ ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି ଯାହା କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା - ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂଖ୍ୟା, ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ବଜାରରେ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି ୟୁନିଟରେ ଆପଣ ବଜାର ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରକ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ବୁଝିବେ | ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ, ଆପଣ ବିଭିନ୍ନ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଅଧୀନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଷୟରେ ମୂଲ୍ୟବାନ ବୁଝାମଣା ହାସଲ କରିବା ଉଚିତ୍, ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନର ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆ ପରିସ୍ଥିତିଠାରୁ ଅଧିକ ସାଧାରଣ ଅଟେ ।

୧୦.୨ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାର ବର୍ଗୀକରଣ

ଏକ ବଜାରର ଢାଞ୍ଚା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଦର୍ଶାଏ ଏବଂ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜାର ଗଠନ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପରସ୍ପର ସହିତ କେତେ ମାତ୍ରାରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଜଡିତ ଅଟନ୍ତି । 'ମାର୍କେଟ୍ ଷ୍ଟ୍ରକ୍ଚର' ଶବ୍ଦଟି ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜାରରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମାତ୍ରାକୁ ବୁଝାଏ । ନିଜର ଉତ୍ପାଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ବଜାର ଦରକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କ୍ଷମତା ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମାତ୍ରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ଏବଂ ଏହି ଶକ୍ତି ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମାତ୍ରା ସହିତ ବିପରୀତ ଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ | ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମାତ୍ରା ଯେତେ ଅଧିକ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜାର ଶକ୍ତି ସେତେ କମ୍ ଓ ବିପରୀତ। ବଜାର ଶକ୍ତି ସାଧାରଣତଃ ଦରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କ୍ଷମତା ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ ।

ଦର, ଉତ୍ପାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ତା'ର ନୀତି ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁଯାୟୀ ଆଚରଣ କରେ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରଦର୍ଶନ ଏହାର ଫଳାଫଳ କିମ୍ବା ଏହାର ଆଚରଣର ଫଳାଫଳର ସୂଚକ ଅଟେ । ସମଗ୍ର ଧାରଣା ଢାଞ୍ଚା-ଆଚରଣ-ପ୍ରଦର୍ଶନ (S-C-P) ପରିକଳ୍ପନାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ । ତେଣୁ ବ୍ୟଷ୍ଟିଅର୍ଥନୀତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ, ଏହି ପରିକଳ୍ପନାରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ଏହାର ଆଚରଣ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ, ଯାହା ବଦଳରେ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବଜାରର ଢାଞ୍ଚା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ଏବଂ ଆଚରଣ ବଜାରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଯଦି ବଜାର ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ତେବେ କମ୍ କିମ୍ବା କୌଣସି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ନଥିବା ବଜାର ତୁଳନାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରଦର୍ଶନ ଏବଂ ଆଚରଣ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଚାଲୁଥିବା ଉପଭୋକ୍ତା ସାମଗ୍ରୀ (FMCG) କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଆଚରଣ ଯେଉଁଠାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଅଛନ୍ତି, ଏୟାରଲାଇନ୍ସ ଶିଳ୍ପ ଯେଉଁଠାରେ କମ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଛି, ତାହାର ଦରଠାରୁ ବହୁତ ଭିନ୍ନ ଅଟେ ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବେଶ ଦ୍ୱାରା ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ । ତେଣୁ ପରିଚାଳକମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜାର ପରିବେଶରେ ସେମାନଙ୍କ ର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଉଚିତ, ଯେଉଁଥିରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି। ଯେକୌଣସି ବଜାରକାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ ଘଟଣା ହେଉଛି ପ୍ରତିଯୋଗିତା । ବିଚାରାଧୀନ ଉତ୍ପାଦର ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଆଚରଣ ରଚନା କରାଯାଏ । ଯେହେତୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର

ବାତାବରଣ ବଜାରର ଢାଞ୍ଚା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ, ତେଣୁ ଏହି ଧାରଣାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ

ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜାରର ଢାଞ୍ଚା ଏହି ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ନିର୍ଧାରକମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ବଜାରର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଢାଞ୍ଚା ଦ୍ୱାରା ଦର, ଉତ୍ପାଦ ଭିନ୍ନତା ଇତ୍ୟାଦି ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ । ବଜାରର ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବର୍ଗୀକରଣ ସୀମିତ ସଂଖ୍ୟକ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ବିଶ୍ଲେଷଣ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ । ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ ବର୍ଗୀକରଣ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚାରୋଟି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି: ୧) ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର ବଣ୍ଟନ, ୨) କ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର ବଣ୍ଟନ, ୩) ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ଏବଂ ୪) ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନର ସର୍ତ୍ତାବଳୀ ।

i) ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର ବଣ୍ଟନ

ବଜାରକୁ ଯୋଗାଣ କରାଯାଉଥିବା ଉତ୍ପାଦର ଦର ଏବଂ ପରିମାଣକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାର ସଂସ୍ଥାର କ୍ଷମତା ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନସଂଖ୍ୟା ସହିତ ଜଡିତ | ଯଦି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ବିକ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି, ତେବେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରଭାବ କମ୍ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି। ଆପଣଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳରେ ଫଳ ଏବଂ ପନିପରିବା ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଦର ଉପରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଯଦି ବଜାରରେ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ବିକ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦର ଦର ଏବଂ ସମୁଦାୟ ଯୋଗାଣ ଉପରେ ଅଧିକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖିପାରିବ । ଏହି ତଥ୍ୟକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂଖ୍ୟାକୁ ବଡ଼, ଅଳ୍ପ, ଦୁଇ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବର୍ଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ।

ii) କ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର ବଣ୍ଟନ

ବଜାରକୁ କ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର ବିତରଣ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇପାରେ, ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଅନେକ ଛୋଟ କ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଦର ଦେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି | ଏକ ସହରରେ ଏକ ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜାମସେଦପୁରର ଟିସ୍କୋ ଏକ ବଡ଼ ଏବଂ ବୋଧହୁଏ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ । ତେଣୁ ଟିସ୍କୋ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଯୋଗାଣକାରୀଙ୍କଠାରୁ କେଉଁ ଦରରେ ସାଧନ କ୍ରୟ କରୁଛି ତାହା ଉପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାରେ ସକ୍ଷମ ହେବ। ସେହିଭଳି ଗୁରଗାଓଁର ମାରୁତି ସୁଜୁକି ଲିମିଟେଡ୍ ଏକ ବୃହତ୍ ଅଟୋମୋବାଇଲ ନିର୍ମାତା ଏବଂ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଯୋଗାଣକାରୀଙ୍କଠାରୁ କାଚ, ରେଡିଏଟର କ୍ୟାପ୍ ଏବଂ ଆକ୍ସେସରିଜ୍ ଭଳି ସାମଗ୍ରୀ କିଣିବା ଦର ଉପରେ ଏହାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି। ଉଭୟ ମାରୁତି ସୁଜୁକି ଲିମିଟେଡ୍ ଏବଂ ଟିସ୍କୋ ହେଉଛି ଏପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯେଉଁମାନଙ୍କର କ୍ରୟ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ 'ଏକକ୍ରେତାଧିକାର' ଶକ୍ତି ରହିଛି ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି। ତେବେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ରେତା ଥିଲେ ସେମାନେ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଠାରୁ କମ୍ ଦର ଦାବି କରିପାରିବେ ନାହିଁ। ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ କମ୍ ଦରରେ ବୁଝାମଣା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବାର ଗୋଟିଏ କାରଣ ହେଉଛି ଅଧିକ ପରିମାଣର କ୍ରୟ।

iii) ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ

ଯଦି ବଜାରରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରୁଥିବା ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ସମାନ କିମ୍ବା ସମଜାତୀୟ ନୁହଁନ୍ତି, ତେବେ ସେଗୁଡିକ ଭିନ୍ନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ବଜାରରେ 'ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ' ବିଦ୍ୟମାନ । ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ଜୀବନର ଏକ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଆମେ ବଜାରରେ କିଣୁଥିବା ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ କିଛି ପରିମାଣର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ୟାକେଜିଂ, ବିଜ୍ଞାପନ ଇତ୍ୟାଦି ଭଳି ବିଭିନ୍ନ ସାବୁନରେ ଥିବା ଉପାଦାନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ । ଏପରିକି ସେଓ ଏବଂ କଦଳୀ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥିବା ସମାନ ଜିନିଷ ଗୁଡିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଗିଚା ଏବଂ ସେଗୁଡିକର ମାର୍କେଟିଂ ପଦ୍ଧତି ଆଧାରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ଗହମ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ଉତ୍ତମ ଉଦାହରଣ ଯାହାକୁ ଅବିଭେଦନ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ | ଦୁଇଟି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଉତ୍ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ଚାହିଦାର ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ-ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିସ୍ଥାପନତା ବା ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନତାର ମାତ୍ରା ମାପ କରାଯାଏ । ୟୁନିଟ୍ ୫ରେ ଏହି ଲକ୍ଷଣ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିଲା। ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ବା ସମାନ

ଉତ୍ପାଦରେ ବର୍ଗୀକୃତ କରାଯାଇପାରେ, ବିଭିନ୍ନ ବ୍ରାଣ୍ଡର ସାବୁନ ପରି ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ, ରେଡିଓ ଏବଂ ଟେଲିଭିଜନ ଭଳି କମ୍ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ଏବଂ ଶସ୍ୟ ଏବଂ ସାବୁନ ପରି କୌଣସି ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ନାହିଁ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଜଣେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ଅନ୍ୟ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଏପରି ହୋଇନପାରେ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ରାହୁଲ ଅନୁଭବ କରିପାରନ୍ତି ଯେ କୋକ ଏବଂ ପେପ୍ସି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସଚିନଙ୍କର ପେପ୍ସି ପାଇଁ ଏକ ଦୃଢ଼ ବ୍ରାଣ୍ଡ ପସନ୍ଦ ହୋଇପାରେ । ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ହେଉଛି ଅନେକ ବିଜ୍ଞାପନର ଏକ ଆଧାର ଯାହା ଗଣମାଧ୍ୟମରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେଉଁଠାରେ ବିଜ୍ଞାପନ କରାଯାଉଥିବା ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଏକ ଦୃଢ଼ ବ୍ରାଣ୍ଡ ପସନ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଏ ।

iv) ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ

କୌଣସି ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପ୍ରବେଶ କିମ୍ବା ପ୍ରସ୍ଥାନ ଏକ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କିମ୍ବା ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବାର କଷ୍ଟ କିମ୍ବା ସହଜତାକୁ ବୁଝାଏ । ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ, ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପୁଞ୍ଜି ସ୍ଥିର ହୋଇଛି, ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ ବିଶେଷ ଫରକ ପକାଏ ନାହିଁ । ତେବେ ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନର ସହଜତା ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ବଜାରର ପ୍ରକୃତିର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଅଟେ । ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିବ ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡିବ । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଔଷଧ ଉପରେ ପେଟେଣ୍ଟ ଥିବା ରାନବ୍ୟାକ୍ସି ଭଳି ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ୧୨ ବର୍ଷ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦର ବଜାର କରିବା ପାଇଁ ପେଟେଣ୍ଟ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିକାର ଅଟେ । ଯଦି ସେହି ଔଷଧର କୌଣସି ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ନଥାଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପେଟେଣ୍ଟ ଅବଧି ପାଇଁ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବ । ତେଣୁ ଏହି ଔଷଧ ପାଇଁ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଧିକ ରହିଛି। ସେହିଭଳି ଭାରତୀୟ ରେଳବାଇ ଏକାଧିକାର ହୋଇଥିବାରୁ କୌଣସି ନୂଆ ପ୍ରବେଶକାରୀ ବଜାରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବେ ନାହିଁ। ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟ ମଧ୍ୟ ବଜାରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ

ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଛି ଯାହା ଫଳରେ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପାଇଁ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡିଛି । ଅପରପକ୍ଷରେ ଖୁଚୁରା ଆଉଟଲେଟ୍ ଏବଂ ରେସ୍ତୋରାଁ ବ୍ୟବସାୟରେ ଅନେକ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରକୁ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ରହିଛି।

ଉପରୋକ୍ତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆଧାରରେ ବଜାରକୁ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ଚାରିଟି ମୌଳିକ ପ୍ରକାରରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ସପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ, ଏକାଧିକାର, ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଏବଂ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା।

ଏକ ସମାନ ଉତ୍ପାଦର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାର ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ । ବଜାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଦସ୍ୟ, କ୍ରେତା ହୁଅନ୍ତୁ କିମ୍ବା ବିକ୍ରେତା, ମୋଟ ଶିଳ୍ପ ତୁଳନାରେ ଏତେ ଛୋଟ ଯେ ସେ ଉତ୍ପାଦର ଦରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଅଟନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତା ମାନେ ମୂଳତଃ ଦର ଗ୍ରହଣକାରୀ ଅଟନ୍ତି । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦରରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯେକୌଣସି ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରି କରିପାରିବ । ଯେହେତୁ ମାଗଣାରେ ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ ହୋଇଥାଏ, ତେଣୁ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ।

ଏକାଧିକାର ହେଉଛି ଏକ ବଜାର ପରିସ୍ଥିତି ଯେଉଁଥିରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦର କେବଳ ଜଣେ ଉତ୍ପାଦକ ଥାଏ । ଦର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଯଥେଷ୍ଟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରହିଛି। ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଯଦି ଉତ୍ପାଦକୁ ଅଲଗା କରାଯାଏ ଏବଂ ଯଦି ସେହି ବ୍ୟବସାୟରେ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନପ୍ରବେଶ କରିବାର କୌଣସି ବିପଦ ନଥାଏ, ତେବେ ଏକ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରେ ।

ୟୁନିଟ୍ ୧୧ରେ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଏବଂ ଏକାଧିକାର ବିଷୟରେ ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଭାବେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି।

ଇ.ଏମ୍. ଚେମ୍ବରଲିନ୍ ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ଶବ୍ଦ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏକ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ ବୁଝାଏ ଯେଉଁଥିରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । ପାର୍ଥକ୍ୟ ବାସ୍ତବ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା ଗ୍ରାହକମାନେ ଏହା ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଦୁଇଟି ବ୍ରାଣ୍ଡର ସାବୁନ ସମାନ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଗ୍ରାହକମାନେ

ସତେଜତା ପରି କିଛି ଅଭିନବ ଦିଗରେ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି | ଏଭଳି ବଜାର ଢାଞ୍ଚାରେ ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଦର ଉପରେ କିଛି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରହିଛି। ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ସେମାନେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ।

ଯେହେତୁ ସମଗ୍ର ଢାଞ୍ଚା ଅନୁମାନିତ ଉତ୍ପାଦ ଭିନ୍ନତା ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ତେଣୁ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ। ତେଣୁ ସ୍ୱାଭାବିକଠାରୁ ଅଧିକ ଲାଭ କେବଳ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳରେ ଅର୍ଜନ କରାଯାଇପାରିବ ।

ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ହେଉଛି ଏକ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଯେଉଁଥିରେ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମଗ୍ର ଶିଳ୍ପର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଦାୟୀ ଅଟନ୍ତି । ଉତ୍ପାଦକୁ ଅଲଗା କରାଯାଇପାରେ କିମ୍ବା ହୋଇନପାରେ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସମନ୍ୱିତ ଇସ୍ପାତ ଶିଳ୍ପର ଉତ୍ପାଦନର ୧୦୦% ଭାରତରେ ମାତ୍ର ୫ କିମ୍ବା ୬ଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରହିଛି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ତିଆରି କରନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷେ, ମାତ୍ର ତିନୋଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଥିବା ଯାତ୍ରୀବାହୀ କାର୍ ଶିଳ୍ପରେ ଉତ୍ପାଦରେ ବଜାର ଭିନ୍ନତା ରହିଛି। ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରକୃତି ଏପରି ଯେ ଅନେକ ସମୟରେ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରବେଶ କଷ୍ଟକର ହୋଇଥାଏ । ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରକୁ ଜୋରଦାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କୁ ପଛରେ ପକାଇବା ପାଇଁ ଉଭୟ ଦର ଏବଂ ପରିମାଣକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି । ଲାଭଦାୟକ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ କୌଣସି ସାଧାରଣୀକରଣ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ

ୟୁନିଟ୍ ୧୨ରେ ଆମେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ ।

ଏହା ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଏହି ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ କେବଳ ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ରୂପରେ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ - **ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା** ଏବଂ **ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା** । ଏହି ବର୍ଗୀକରଣ ଅଧୀନରେ ଏକାଧିକାର, ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଏବଂ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ବଜାରର ବିଶେଷ ମାମଲା ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ, ଯାହା କି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଠାରୁ କମ୍ ଅଟେ । ଏହିପରି, ଏହି ପ୍ରକାରଗୁଡିକ ମୌଳିକ ମାନଦଣ୍ଡ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ବ୍ୟବହାର କରି ଏକ ବଜାରରେ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ମାତ୍ରାକୁ ଦର୍ଶାଏ । ସାରଣୀ 10.1 ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ର ବଜାର ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆଧାରରେ ଏକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରେଫରେନ୍ସ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ସାରଣୀ ୧୦.୧ ବଜାରର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆଧାରରେ ବର୍ଗୀକରଣ

ବଜାର ଢାଞ୍ଚାର ପ୍ରକାର	ଭେଦଭାବର ଆଧାର			
	ସ୍ୱାଧୀନ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା	ବିକ୍ରେତା ଙ୍କ ଏକାଗ୍ରତା	ଉତ୍ପାଦ ଭିନ୍ନତା	ପ୍ରବେଶ ସର୍ତ୍ତ
ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତିଯୋଗିତା	ବହୁତ	ନାହିଁ	ସମାନ ଉତ୍ପାଦ	ମୁକ୍ତ କିମ୍ବା ସହଜ
ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା	ବହୁତ	ନାହିଁ କିମ୍ବା କମ୍	ଉତ୍ପାଦ ଗୁଡିକ ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ	ମୁକ୍ତ କିମ୍ବା ସହଜ
ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର	ଅଳ୍ପ କିଛି	ମଧ୍ୟମ କିମ୍ବା ଉଚ୍ଚ	ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ସମାନ କିମ୍ବା ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ ହୋଇପାରେ	କଷ୍ଟକର
ଦ୍ୱୟାଧିକାର	ଦୁଇ	ଉଚ୍ଚ	ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ସମାନ କିମ୍ବା ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ ହୋଇପାରେ	ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର କିମ୍ବା ଅସମ୍ଭବ
ଏକାଧିକାର	ଏକ	ବହୁତ ଉଚ୍ଚ	ଦୂର ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ	ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କିମ୍ବା ଅସମ୍ଭବ

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

ଧରନ୍ତୁ ଆପଣ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଚାଲୁଥିବା ଉପଭୋକ୍ତା ସାମଗ୍ରୀ ସହିତ କାରବାର କରୁଥିବା ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ କମ୍ପାନୀର ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାଗୁଡିକ ଏହା କେଉଁ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ କାହିଁକି ବର୍ଗୀକୃତ କରନ୍ତୁ?

....

....

....

....

୧୦.୩ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ଉପାଦାନ

ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିଛୁ ଯେ ବଜାରରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ଭିନ୍ନତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ | ଏଥିରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ନିରପେକ୍ଷ ଭାବେ ଅନୁମାନ କରାଯାଉଛି। କ'ଣ ହେବ ଯଦି ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମାନକ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ କେବଳ ଜଣେ କ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି?

ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ କ୍ରେତା ଦର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବେ, କାହାଠାରୁ କେତେ କିଣିବେ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବେ। ସମଗ୍ର ଦର-ପରିମାଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଏକ ଭିନ୍ନ ଗୁଣାତ୍ମକ ଦିଗ ନେଇଥାଏ । ସେହିଭଳି ଉତ୍ପାଦର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରକୃତି, ବଜାରରେ ନୂତନ ପ୍ରବେଶ ର ସମ୍ଭାବନା ବଜାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଆଚରଣ ଉପରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର 'ପ୍ରବେଶ' ବ୍ୟବସାୟିକ ଆଚରଣରେ ବିଶେଷ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ରହିଛି ଯାହା କୁ ଆମେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭାଗରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକର ମୁକାବିଲା କରିବୁ ।

କ୍ରେତାଙ୍କ ପ୍ରଭାବ

ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ସେହି ମାମଲାକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛୁ ଯେଉଁଠାରେ କେବଳ ଜଣେ କ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିକୁ **ଏକକ୍ରେତାଧିକାର** ବୋଲି କୁହାଯାଏ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଭାରତରେ ରେଲୱେ ୱାଗନ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ମାତ୍ର ୬ଟି କମ୍ପାନୀ ଅଛି ଯାହା କେବଳ ଜଣେ କ୍ରେତା ରେଳବାଇକୁ ଯୋଗାଣ କରିଥାଏ । ଏପରି ସ୍ଥିତି ସ୍ଥାନୀୟ ଶ୍ରମ ବଜାରରେ ମଧ୍ୟ ରହିପାରେ ଯେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହିଁ ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ

ଏକମାତ୍ର ଚାକିରି ପ୍ରଦାନକାରୀ। ଭାରତୀୟ ବଜାରରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ କିଛି ବଡ଼ କ୍ରେତାଙ୍କ ମାମଲା ସାମ୍ନାକୁ ଆସିଥାଏ, ଯାହାକୁ **ଅଳ୍ପକ୍ରେତାଧିକାର** ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଡେଟୋନେଟର ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟିକ ବିସ୍ଫୋରକ ତିଆରି କରୁଥିବା ବିସ୍ଫୋରକ ଶିଳ୍ପର ତିନୋଟି ପ୍ରମୁଖ ଗ୍ରାହକ ଅଛନ୍ତି: କୋଲ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଲିମିଟେଡ୍ (CIL), ଜଳସେଚନ ବିଭାଗ ଏବଂ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସରକାରୀ ଏଜେନ୍ସି। ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଜଣେ ଗ୍ରାହକ CIL ଶିଳ୍ପର ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରାୟ ୬୦% ନେଇଥାଏ। ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରାୟ ୧୦ଟି ସଂସ୍ଥା ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ ଯୋଜନାଚୂଡ଼ାନ୍ତ କରିବା ପାଇଁ CIL ସହିତ ଦର ଏବଂ ପରିମାଣ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ଭାରୀ ଉପକରଣ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଶିଳ୍ପରେ ସାଧାରଣତଃ କିଛି ନିର୍ମାତା ଏବଂ ଅଳ୍ପ କ୍ରେତା ଙ୍କ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଥାଏ ଏବଂ ସରକାର ମୁଖ୍ୟ କ୍ରେତା ଅଟନ୍ତି । ଏପରି ଉତ୍ପାଦରେ ଦର ଏବଂ ପରିମାଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପ୍ରାୟତଃ କୌଣସି ବଜାର ଶକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ଟେବୁଲ ରେ ବୁଝାମଣା'ର ରୂପ ନେଇଥାଏ । ଯେହେତୁ କ୍ରେତା ଓ ବିକ୍ରେତାଙ୍କୁ ମିଶାଇ ସମଗ୍ର ବଜାରର ସଦସ୍ୟମାନେ ଅଧିକ ନୁହଁନ୍ତି, ତେଣୁ ପ୍ରାୟତଃ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଜାଣନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଖାଉଟି ସାମଗ୍ରୀ ଭଳି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଗ୍ରାହକଙ୍କ ସହ ସିଧାସଳଖ ଯୋଗାଯୋଗ ନାହିଁ।

ଉତ୍ପାଦନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ସାମଗ୍ରିକ ଶିଳ୍ପ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ବଜାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବନିମ୍ନ ଦକ୍ଷ ଆୟତନ (MES) ବେଳେବେଳେ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ ଆକାର ଦେବାରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । MES ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ସର୍ବନିମ୍ନ ଆୟତନ ଯାହା ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ନେବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ଅଟୋମୋବାଇଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସର୍ବନିମ୍ନ ଦକ୍ଷ ଆୟତନ ବହୁତ ଅଧିକ ଅଟେ । ଏହା ସହଜରେ ଆକର୍ଷଣୀୟ କାରଣ ଯଦି ଏକ ପୁଞ୍ଜି ପ୍ରଧାନ ଅଟୋମୋବାଇଲ ୍ ପ୍ଲାଣ୍ଟରେ ମାତ୍ର ୧୦୦ଟି କାର୍ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ, ତେବେ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଅଧିକ ହେବ, ଯେତେବେଳେ କି ଅଧିକ ପରିମାଣର କାର୍ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଅନେକ କାର୍ ଉପରେ ବିସ୍ତାରିତ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା

ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇବ ଏବଂ ସର୍ବନିମ୍ନ ଦକ୍ଷ ଆୟତନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ। ଟ୍ରାଭେଲ ଏଜେଣ୍ଟ ଭଳି ଏକ ସେବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ MES ସେହି ଅନୁଯାୟୀ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଛୋଟ ହେବ ।

ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଭଳି ଏକ ଉନ୍ନତ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୧୦ଟି ସମନ୍ୱିତ ଇସ୍ପାତ କାରଖାନା ରହିଛି, ତାହାର କାରଣ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଏବଂ ଏହିପରି MES ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରେ । ଯେହେତୁ ଏଭଳି ଇସ୍ପାତ କାରଖାନାର ସର୍ବନିମ୍ନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଆକାର କିଛି ନିୟୁତ ଟନ୍, ତେଣୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଇସ୍ପାତ ଶିଳ୍ପରେ ୧୦୦ରୁ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ଏବଂ ଲାଭଜନକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସବୁ ଦେଶରେ ମାତ୍ର ହାତଗଣତି ଇସ୍ପାତ କାରଖାନା ରହିଛି। ଅପରପକ୍ଷରେ ଇସ୍ପାତ ବିଲେଟ୍ ବା ବାର୍ କୁ ସାଧନ ଭାବେ ନେଉଥିବା ରୋଲିଂ ମିଲ୍ ଗୁଡ଼ିକରେ ସର୍ବନିମ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଆକାର ଯଥେଷ୍ଟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଚାହିଦାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି।

ଏହାବ୍ୟତୀତ, ସର୍ବନିମ୍ନ ଆକାର ସ୍ଥିର ରହେ ନାହିଁ ବରଂ ବୈଷୟିକ ଉନ୍ନତି ସହିତ ବ୍ୟାପକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ବୈଷୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ କୌଣସି କାରଖାନାର ଅର୍ଥନୈତିକ ଆକାରକୁ ବଢ଼ାଇଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଜଣେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ ଯେ ସମୟ କ୍ରମେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନସଂଖ୍ୟା ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ସିନ୍ଥେଟିକ୍ ଫାଇବର ଭଳି କେତେକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଶିଳ୍ପରେ ଏହା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ। ଅପରପକ୍ଷେ, ବୈଷୟିକ ଉଦ୍ଭାବନ କ୍ଷୁଦ୍ର ଆକାରର ପ୍ଲାଣ୍ଟଗୁଡ଼ିକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସକ୍ଷମ କରିବା ସମ୍ଭବ କରିପାରେ । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅନେକ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ଖୁବଶୀଘ୍ର ବଜାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ହୋଇଯାଏ ଯେପରି କି ଭାରତରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ଘଟିଛି ।

ସର୍ବନିମ୍ନ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ବ୍ୟତୀତ ଆବଶ୍ୟକ କଞ୍ଚାମାଲର ଉପଲବ୍ଧତା, କୁଶଳୀ ଶ୍ରମ ଇତ୍ୟାଦି କାରଣ ମଧ୍ୟ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ ଗଢ଼ିତୋଳିପାରେ । ସେହିଭଳି ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ମେସିନ୍ ରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଦକ୍ଷ ଲୋକ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉନାହାନ୍ତି। ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବଜାର ସମ୍ଭାବନା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି କାରଣଗୁଡ଼ିକ ବେଳେବେଳେ ଉତ୍ପାଦନକୁ ସୀମିତ କରିଥାଏ ଏବଂ ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିଥାଏ ।

ଉତ୍ପାଦ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ଆମେ ପୂର୍ବରୁ କହିସାରିଛୁ ଯେ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବଜାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କାରଣ ଏହା ଦରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାପାଇଁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କ୍ଷମତାକୁ ସୂଚିତ କରେ । ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦକୁ ଅନନ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ, ତେବେ ଏହା ପ୍ରିମିୟମ୍ ଦର ହାସଲ କରିପାରେ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜାର ଶକ୍ତି ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ରୋଲ୍ସ ରଏସ୍ ଅଟୋମୋବାଇଲ ବିଳାସରେ ଚରମ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଏହାର ଦର ଅଧିକ ରହିଛି । ଗ୍ରାହକମାନେ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ସେହି ପ୍ରିମିୟମ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ । ରୋଲ୍ସ ରଏସ୍ କିମ୍ବା ମର୍ସିଡିଜ୍ ବେଞ୍ଜ୍ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମାତ୍ରା ବହୁତ କମ୍। ଭାରତରେ ରେଳ ସେବାର ଉଦାହରଣ ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରାଯାଇପାରେ । ରେଳବାଇରେ ଭାରତୀୟ ରେଳକ୍ୟାଟରିଂ ଆଣ୍ଡ ଟୁରିଜିମ୍ କର୍ପୋରେସନ୍ (IRCTC)ର ଏକାଧିକାର ଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ରେଳ ଟିକେଟ୍ ବୁକିଂ ପାଇଁ କେବଳ ଆଇଆରସିଟିସି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛନ୍ତି। ତେଣୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ନିଗମ ଏହି ସେବା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ଅର୍ଥରେ ରେଳ ସେବାର ବଜାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ନୁହେଁ। ଯଦିଓ ଭାରତରେ ସରକାରୀ କଟକଣା ଯୋଗୁଁ ଏହି ଏକାଧିକାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଯାହା ଆଗାମୀ ବର୍ଷରେ ବଦଳିବାକୁ ଯାଉଛି । ଅପରପକ୍ଷରେ ସାବୁନ୍ କିମ୍ବା ଡିଟର୍ଜେଣ୍ଟ ଭଳି ପ୍ରଡକ୍ଟ ପାଇଁ ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି। ତେଣୁ ଡିଟର୍ଜେଣ୍ଟ ବଜାରରେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି। ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଭୌତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବଜାରର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଢାଞ୍ଚାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ । ଯଦି ବିତରଣ ପରିବ୍ୟୟ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ପରିବ୍ୟୟରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଉପାଦାନ ଅଟେ, ତେବେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ସ୍ଥାନୀୟ ହୋଇଯିବ । ସେହିଭଳି ନଷ୍ଟ ହେଉଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ସର୍ବଦା ସ୍ଥାନୀୟ ହୋଇଥାଏ।

ଶାରୀରିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ସର୍ବନିମ୍ନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଆକାର ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ

ସିମେଣ୍ଟ ଭଳି ଉତ୍ପାଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ରୋଚକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି। କଞ୍ଚାମାଲ ଉପରେ ପରିବହନ ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ କରିବା କାରଣରୁ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ସିମେଣ୍ଟ କାରଖାନା ଖଣି ସ୍ଥାନ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଖଣି ସ୍ଥଳ ନିକଟରେ ଏକ ବୃହତ ଦକ୍ଷ କାରଖାନା ଅନୁକୂଳତମ ପରିବ୍ୟୟରେ ସିମେଣ୍ଟ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରିବ, କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଚାହିଦା କେବେ ବି ଯଥେଷ୍ଟ ବଡ଼ ନୁହେଁ । ଯଦି ଏଭଳି କାରଖାନାକୁ ଦୂର ବଜାରରେ (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଗୁଜରାଟରୁ କେରଳ) ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ତେବେ ପରିବହନ ପରିବ୍ୟୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ହୋଇପାରେ। ଏଭଳି ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଗ୍ରାହକମାନେ ସବୁବେଳେ ଅଧିକ ଦାମରେ ସିମେଣ୍ଟ କିଣିବେ। ସାରା ଦେଶରେ ସମାନ ଥିବା ଲେଭି ମୂଲ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ସରକାର ଏହାକୁ ଆଂଶିକ ଭାବେ ଭରଣା କରୁଛନ୍ତି।

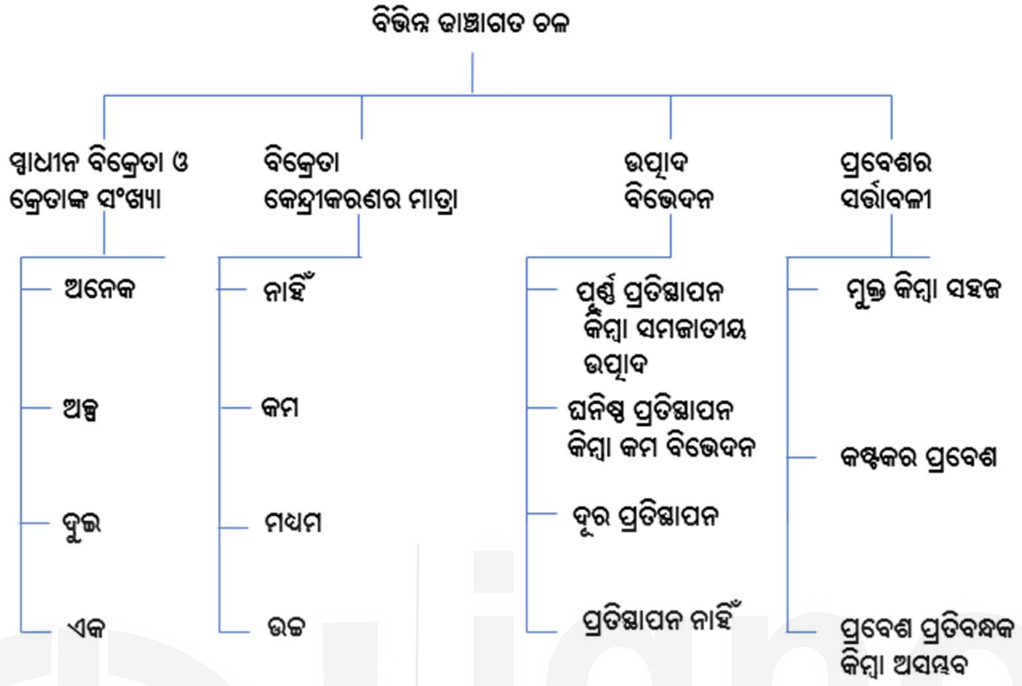
ବିଭିନ୍ନ ଢାଞ୍ଚାଗତ ଚଳ
ସ୍ୱାଧୀନ ବିକ୍ରେତା ଓ କ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା
ବିକ୍ରେତା କେନ୍ଦ୍ରୀକରଣର ମାତ୍ରା
ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ
ପ୍ରବେଶର ସର୍ତ୍ତାବଳୀ
ଅନେକ
ଅଳ୍ପ
ଦୁଇ
ଏକ
ନାହିଁ
କମ
ମଧ୍ୟମ
ଉଚ୍ଚ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ କିମ୍ବା ସମଜାତୀୟ ଉତ୍ପାଦ
ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ କିମ୍ବା କମ ବିଭେଦନ
ଦୂର ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ
ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ନାହିଁ
ମୁକ୍ତ କିମ୍ବା ସହଜ
କଷ୍ଟକର ପ୍ରବେଶ
ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କିମ୍ବା ଅସମ୍ଭବ

୧୦.୪ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ

ବଜାର ଚୟନ: ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ

ବଜାର ଚୟନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରବେଶ, ତା'ପରେ ଏହାର ବଞ୍ଚିବା ଏବଂ ଶେଷରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଚୟନ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ନିର୍ଭର କରେ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେତେ ଦକ୍ଷ । ଦକ୍ଷ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅକ୍ଷମମାନେ ବାହାରକୁ ଯାଆନ୍ତି ।

ପ୍ରବେଶ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ: କୌଣସି ଶିଳ୍ପ କିମ୍ବା ବଜାରରେ ଏକ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରବେଶ କେତେ ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବ ତାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଯଦି ଆମେ ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ଦେଖୁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ବିକ୍ରେତା ଏକାଗ୍ରତାର ମାତ୍ରା ପ୍ରବେଶ ର ସର୍ତ୍ତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ମୁକ୍ତ ପ୍ରବେଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ଏବଂ ସୀମିତ ପ୍ରବେଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମାତ୍ରା ପ୍ରବେଶ ର ସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଜଣେ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀ ଏହା ସହିତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସୁବିଧା ଆଣିପାରିବେ |

- ନୂତନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ପ୍ରଦାନ କରେ,
- ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ତୁଳନ ପରିବର୍ତ୍ତନ,
- ନୂତନ ବୈଷୟିକ ଏବଂ ପରିଚାଳନା କୌଶଳ ସହିତ ଆସିଥାଏ,
- ସୁଯୋଗ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ।

ପ୍ରବେଶ ର ସର୍ତ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ଉପାଦାନ

ନିମ୍ନଲିଖିତ କିଛି କାରଣ ଯାହା କୌଣସି ବଜାରର ଗଠନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ଏହି ତାଲିକା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ବରଂ ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ପରିସ୍ଥିତିର ଏକ ବଡ଼ ଅଂଶକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।

- ଆଇନଗତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ
- ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପୁଞ୍ଜି ଖର୍ଚ୍ଚ
- ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଏକୀକରଣ
- ଉତ୍ପାଦନର ଅନୁକୁଳତମ ଆୟତନ
- ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ

ଆଇନଗତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ: ପ୍ରାୟ ସବୁ ଦେଶର ନିୟମାବଳୀ ରହିଛି। ପେଟେଣ୍ଟ ଆଇନ ହେଉଛି ଏପରି ଏକ ନିୟମ, ଯାହା ଉଦ୍ଭାବକ ଏବଂ ଇନୋଭେଟରଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ ଏବଂ ସୁରକ୍ଷା ଦେଇଥାଏ । ଏହି ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ପେଟେଣ୍ଟଧାରୀ କିମ୍ବା ଲାଇସେନ୍ସପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଉପଯୋଗ କରିପାରିବେ ନାହିଁ। ଭାରତର ନିଜସ୍ୱ ଆଇନଗତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଛି ଏବଂ ଏହାର ଶିଳ୍ପ ଲାଇସେନ୍ସିଂ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ସଂରକ୍ଷଣ ଭଳି କିଛି ଆଇନ ଅଛି, ଯାହା ପ୍ରବେଶକୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ କରେ ଏବଂ ଏହିପରି ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରୁ ରକ୍ଷା କରେ |

ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପୁଞ୍ଜି ପରିବ୍ୟୟ: କୋଇଲା, ଇସ୍ପାତ, ଶକ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ମୌଳିକ ସାମଗ୍ରୀ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପୁଞ୍ଜି ପରିବ୍ୟୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ । ତେଣୁ ନୂଆ ଉଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡୁଛି। ଯେଉଁ ଶିଳ୍ପରେ ପୁଞ୍ଜି ଆବଶ୍ୟକତା ଅଧିକ, ସେଠାରେ ବଜାରରେ କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆଧିପତ୍ୟ

ଥିବା ବେଳେ ଅଣ ସ୍ଥାୟୀ ଉପଭୋକ୍ତା ସାମଗ୍ରୀ ଭଳି ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପୁଞ୍ଜି ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ ଏବଂ ତେଣୁ ବଜାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ହୋଇପାରେ।

ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଏକୀକରଣ: ଏକ ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଏକୀକରଣୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହେଉଛି ଯାହା କଞ୍ଚାମାଲ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଉତ୍ପାଦ ତଥା ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ଭାରତରେ ଉଲ୍ଲମ୍ବ ଏକୀକରଣୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ସେଲ୍ ଏବଂ ଟିସ୍କୋ ଭଳି ସମନ୍ୱିତ ଇସ୍ପାତ କାରଖାନା ଏବଂ ଡିମାର୍ଟ ଏକ ସୁପରମାର୍କେଟ୍ ଚେନ୍ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ ସୀମିତ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ପାଇଁ ସୀମିତ ଅଟେ କାରଣ ଏଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ପାଦକ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ସହିତ କଞ୍ଚାମାଲ କିମ୍ବା ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତି । ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀମାନେ ଦେଖିବେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ପୁଞ୍ଜି ଆବଶ୍ୟକତା ଅଧିକ ଏବଂ ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସହଜ ହେବ ନାହିଁ ।

ଇଷ୍ଟତମୀକରଣ: ଉତ୍ପାଦନର ଅନୁକୂଳତମ ଆୟତନ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ଆୟତନ ଯେଉଁଥିରେ ଉତ୍ପାଦନର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସର୍ବନିମ୍ନ ଅଟେ । ପୂର୍ବରୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିବା ଅନୁଯାୟୀ ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନର ସର୍ବନିମ୍ନ ଦକ୍ଷ ଆୟତନ ଅଟେ । ଯଦି କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଉତ୍ପାଦନର ସର୍ବୋତ୍ତମ ପରିମାଣ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ହୁଏ ଏବଂ ଯଦି ସମୁଦାୟ ବଜାରକୁ କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦକ୍ଷତାର ସହ ସେବା ପ୍ରଦାନ କରିପାରିବେ, ତେବେ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀମାନେ ଏଭଳି ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା କଷ୍ଟକର ହେବ । ଏଭଳି ବଜାରର ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ବିମାନ ଉତ୍ପାଦନ।

ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ: ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରେ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି ଯେଉଁଠାରେ ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ଅତ୍ୟଧିକ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇବା ପାଇଁ ଶସ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ । କେଲଗ୍ସ ହେଉଛି ବଜାରର ଅଗ୍ରଣୀ ଏବଂ ସାଧାରଣ ମକା ଫ୍ଲେକ୍ସଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗ୍ରାନୋଲା ଫ୍ଲେକ୍ସ ଏବଂ ମୁସ୍ଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୪୦ରୁ ଅଧିକ ପ୍ରକାରର ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରେ | ଏତେ ବ୍ୟାପକ ବିବିଧତା ସହିତ, ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀମାନେ ଖୁଚୁରା ଆଉଟଲେଟଗୁଡିକରେ ସେଲ୍ଫ ସ୍ପେସ୍ ପାଇଁ କେଲଗ୍ସ ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇଥାଏ ଯେଉଁଥିରେ କେଲଗ୍ସ ଉତ୍ପାଦରେ ଭିଡ଼ ଥାଏ । ଏଭଳି ବ୍ୟାପକ

ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରି, କେଲଗ୍ସ ବଜାରରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛି ।

ପ୍ରବେଶ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ ସହିତ ଜଡିତ ହେଉଛି ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ଧାରଣା । ଯେକୌଣସି ପରିଚାଳକ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜାର ଅଂଶକୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ଏବଂ ତେଣୁ ଏହାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ସ୍ଥିତି ପ୍ରତି ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସ୍ଥାପନ କରି ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେବଳ ଏହାର ବଜାର ଅଂଶକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖେ ନାହିଁ ବରଂ ଏହାକୁ ବୃଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ କରିପାରିବ | ଏହା ବୋଧହୁଏ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଏବଂ ଏହାର ବିଶ୍ଳେଷଣର ସବୁଠାରୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଦିଗ | ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦିନ ଏପରି ପ୍ରୟାସ କରାଯାଏ ଏବଂ ଆମ ଆଖପାଖ ପରିବେଶରେ ଏହା ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ | ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ଏକ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ବିଜ୍ଞାପନ ଖର୍ଚ୍ଚ । କୋକ୍ ଏବଂ ପେପ୍ସି ଭଳି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ବିପୁଳ ବିଜ୍ଞାପନ ଖର୍ଚ୍ଚ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଯାଞ୍ଚ କରନ୍ତୁ ଯେ ଜଣେ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀ ସମାନ ଭାବରେ ଭଲ ପାନୀୟ ଆଣିଲେ ମଧ୍ୟ ଏତେ ବଡ଼ ବ୍ରାଣ୍ଡ୍ ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସମ୍ଭବ କି ନାହିଁ। ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଜାରର ଏହି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବୁ |

ଯେତେବେଳେ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ସେତେବେଳେ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରହିଛି। ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରହିଛି, ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପାଇଁ ବଜାର ଶକ୍ତିର ଉତ୍ସ ପାଲଟିଥାଏ । *ପ୍ରବେଶ* ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ: *ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ଆଇନଗତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଏବଂ ରଣନୈତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ*।

ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ: ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପ୍ରବେଶ ରେ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଏବଂ ଏହା ସେତେବେଳେ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ତୁଳନାରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଏକ ବୃହତ ବିସ୍ତାରର ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ବ୍ୟାପକ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହେତୁ, ଛୋଟ ହାରରେ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଏତେ ଅଧିକ ଯେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପାଇଁ ପ୍ରବେଶ ଲାଭଦାୟକ ନୁହେଁ । ଫଳରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଏକାଧିକାର ସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ। ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ଉତ୍ପାଦନ, ବିମାନ ନିର୍ମାତା, ରେଳବାଇ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ ଏକାଧିକାରର

ଉଦାହରଣ। ଆପଣ ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ ୍ ଯେ ବୈଷୟିକ ପ୍ରଗତି ଅନେକ ସମୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶିଳ୍ପର ପ୍ରାକୃତିକ ଏକାଧିକାର ଚରିତ୍ରକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରିଥାଏ । ଟେଲିକମ୍ୟୁନିକେସନରେ ଏପରି ଘଟିଛି, ଯାହାକୁ କିଛି ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରାକୃତିକ ଏକାଧିକାର ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଉଥିଲା।

ଆଇନଗତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ: ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଅନୁଯାୟୀ, ପେଟେଣ୍ଟଗୁଡିକ ଏକ ଆଇନଗତ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ଏକ ଉଦାହରଣ ଅଟେ । ୧୯୭୦ ଏବଂ ୮୦ ଦଶକରେ ଭାରତରେ ସାଧାରଣ ଭାବେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଶିଳ୍ପ ଲାଇସେନ୍ସ ଏଭଳି ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ଆଉ ଏକ ଉଦାହରଣ । କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଲାଇସେନ୍ସ ଦେଇ ସରକାର ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ। ଏହା ଶିଳ୍ପ ଲାଇସେନ୍ସ ମାଧ୍ୟମରେ ବଜାରରେ ଖେଳାଳିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାକୁ ସୀମିତ କରିଥିଲା, ଯାହା ଫଳରେ ଏକ ଆଇନଗତ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ଚିତ୍ର 10.1: **ପ୍ରବେଶ ସୀମା ଦର**

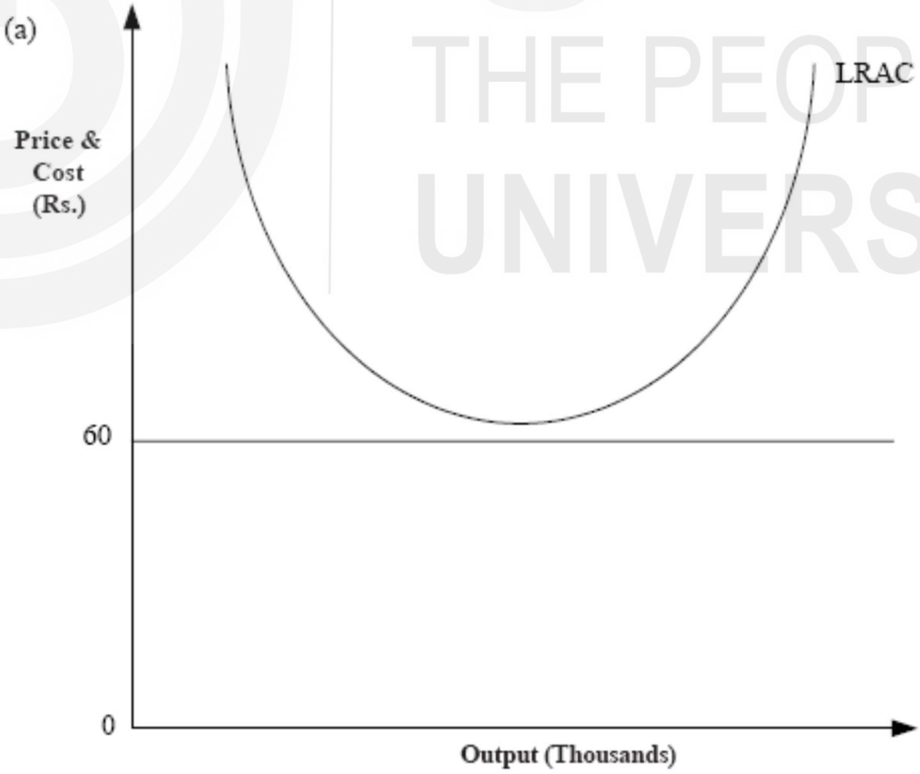

(a) **ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରବେଶକାରୀ**

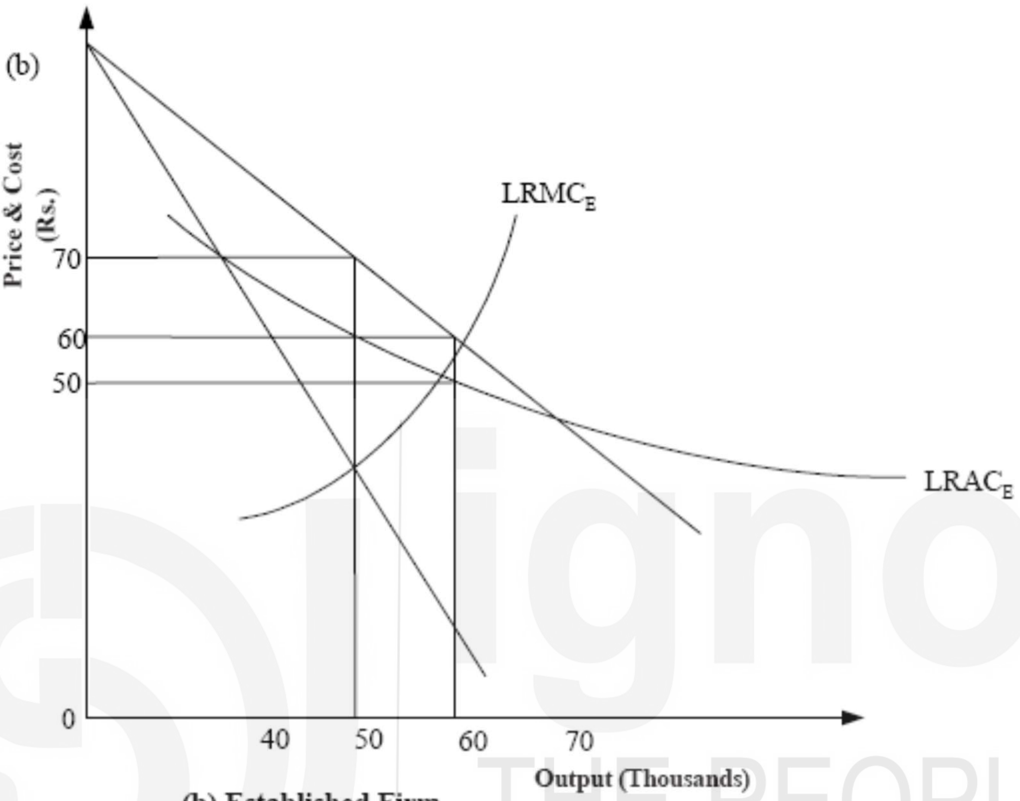

(b) Established Firm

ରଣନୈତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ: ଏପରି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କେବଳ ବିଦ୍ୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ରଣନୈତିକ ଆଚରଣ କାରଣରୁ ରହିଛି । ପରିଚାଳକମାନେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି କରି ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକିବା ପାଇଁ ନିବେଶ କରନ୍ତି । ଏକ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶଉପରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଲଗାଇବା କିମ୍ବା ସୀମିତ କରିବା ପାଇଁ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍ୱଳ୍ପ-କାଳୀନ ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକ ଦର ତୁଳନାରେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରେ। ଏହି ରଣନୀତିକୁ ପ୍ରବେଶ ସୀମା ଦର କୁହାଯାଏ । ପ୍ରବେଶ ସୀମା ଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଯାହା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ତୁଳନାରେ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ଉଠାଇଥାଏ । ଏହାର ଦର ହ୍ରାସ କରିବା ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଜାରି ରଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଠାରୁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଦରକୁ ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକ ସ୍ତରଠାରୁ କମ୍ କରିଥାଏ । ଚିତ୍ର 10.1 ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଚାହିଦା ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ବକ୍ର ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି (LRAC) ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ (MC) ବକ୍ରକୁ $LRAS_E$ ଏବଂ $LRMC_E$ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଏ ।

ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ MR = MC ସମୟରେ ୫୦, ୦୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରେ ଏବଂ ଚାହିଦା ବକ୍ରରୁ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭ ହେଲା:

P = (୧୦୦- ୮୦ ଟଙ୍କା) * ୫୦,୦୦୦ = ୧୦,୦୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା

ବଜାରରେ ନୂତନ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ LRAC କୁ ଚିତ୍ର 10.1 ରେ $LRAC_N$ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଯଦି ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ହୁଏ, ତେବେ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିପାରେ, କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ କମ୍ ଦର ପ୍ରବେଶକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବ । ଏଠାରେ $LRAC_N$ ସର୍ବନିମ୍ନ ୯୧ ଟଙ୍କାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଅଧିକ ଥିବା ବେଳେ $LRAC_E$ ସର୍ବନିମ୍ନ ୮୫ ଟଙ୍କାରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ । ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସର୍ବନିମ୍ନ $LRAC_N$ (୯୧ ଟଙ୍କା)ରୁ ସାମାନ୍ୟ କମ୍ କିନ୍ତୁ ନିଜର $LRAC_E$ ଅର୍ଥାତ୍ ୮୫ ଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରେ। ତେଣୁ ଏହାର ଦର ୯୧ ଟଙ୍କାରୁ ୮୫ ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଉ।

ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୭୦, ୦୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟ ୯୦ ଟଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ତେବେ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଭରଣା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ ନାହିଁ କାରଣ ଏହା କ୍ଷତି ସହିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ହେବ:

ଇପି = (୯୦ - ୮୦ ଟଙ୍କା) * ୭୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା = ୭,୦୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା

ଯଦିଓ ଏହି ଲାଭ ମୂଳ ଲାଭ ଠାରୁ କମ୍ ଅଟେ କିନ୍ତୁ ଯଦି ଆମେ ବ୍ୟବହାରିକ ବିନ୍ଦୁକୁ ଦେଖୁ, ତେବେ ଜଣାପଡିଛି ଯେ ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କ୍ଷତି ସହିଥାଏ, ତେବେ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଅସୁବିଧା ବିଷୟରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରେ । ଯଦି ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରକୁ ଆସିଥାନ୍ତା ତେବେ କମ୍ ଲାଭ ଅଧିକ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଠାରୁ ବିକ୍ରିର କିଛି ଅଂଶ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଥାନ୍ତେ। ଏହି ଉଦାହରଣଦର୍ଶାଏ ଯେ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ବିନା **ପ୍ରବେଶ-ସୀମା ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ** ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ।

ଅତିରିକ୍ତ କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି: ପ୍ରବେଶ ଉପରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଲଗାଇବାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉପାୟ ହେଉଛି ଆବଶ୍ୟକ ପରିମାଣଠାରୁ ଅଧିକ କ୍ଷମତା ନିର୍ମାଣ ଏବଂ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବା | ଏହା ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଏବଂ ପ୍ରବେଶ ହେଲେ ଦର ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଅତିରିକ୍ତ କ୍ଷମତା ସହଜରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇପାରିବ କାରଣ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କୁ ଏଭଳି କ୍ଷମତା ବିଶିଷ୍ଟ କାରଖାନା ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗିଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକାର ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ **ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ କ୍ଷମତା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ** ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ବିବିଧ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ: ଦୁଇଟି ସାମଗ୍ରୀକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବେ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ତୁଳନାରେ ଦୁଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ସାମଗ୍ରୀ ଏକାଠି ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ର ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ ବ୍ୟୟବହୁଳ ହେଲେ ପରିସରର ସୁଲାଭ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଜାରି ରହିଥାଏ ଏବଂ ଅଧିକ ସାମଗ୍ରୀ ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଥିବାରୁ ଏହା ପରିବ୍ୟୟ ପ୍ରଭାବଶୀଳ ହୋଇଯାଏ । ଏହା ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନପାଇଁ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିରୋଧକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ନୂଆ ଉତ୍ପାଦ ବିକାଶ: ବଜାରରେ ନିଜର ଉତ୍ପାଦର ବିକଳ୍ପ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ପ୍ରବେଶକୁ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରିପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଏଚ୍ୟୁଏଲ୍ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାହକ ଭିତ୍ତିଭୂମିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସାବୁନ ଉତ୍ପାଦନ କରିଥାଏ । ବିକଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟା ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ବଜାରରେ ଦିଆଯାଇଥିବା କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ସେତେ କମ୍ ଓ ଅଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହେବ। ଫଳରେ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରବେଶ ଅଧିକ କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡୁଛି।

ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟର କଥା ନିଅନ୍ତୁ। ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କମ୍ପ୍ୟୁଟର (ପିସି)/ଲାପଟପ୍ କାହିଁକି ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟ ୱିଣ୍ଡୋସ ସୁସଙ୍ଗତ ଅଟେ । ବିନା ୱିଣ୍ଡୋରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କମ୍ପ୍ୟୁଟର କାମ କରିପାରିବ ନାହିଁ। ଶିଳ୍ପ ସ୍ତରୀୟ ମାନକ ବିକଶିତ କରି ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି 'ହାଇ ସୁଇଚିଂ ପରିବ୍ୟୟ ' ସୃଷ୍ଟି କରିଛି।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

ନିମ୍ନରେ କିଛି ଶିଳ୍ପର ତାଲିକା ଦିଆଯାଇଛି । ସ୍ତମ୍ଭ 3 ରେ ସୂଚିତ କରନ୍ତୁ ଯେ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଉଚ୍ଚ କି ନିମ୍ନ। ସ୍ତମ୍ଭ 4 ରେ କାରଣ ଦିଅନ୍ତୁ।

S.No।	**ଶିଳ୍ପର ନାମ**	**ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ**	**କାରଣ**
1.	ସଫ୍ଟୱେୟାର		
2.	ହାର୍ଡୱେୟାର		
3.	ତୈଳ କ୍ଷେତ୍ର ରାସାୟନିକ ପଦାର୍ଥ		
4.	ସି ଏନ ସି ମେସିନ୍ tools		
5.	ଜଳଖିଆ ଶସ୍ୟ		
6.	ଆଲୁମିନିୟମ		
7.	ବଲ୍-ପଏଣ୍ଟ ପେନ୍		
8.	ଟେଲିଭିଜନ ସେଟ୍		
9.	ସିମେଣ୍ଟ		
10.	ଚକୋଲେଟ୍		

୧୦.୫ ରଣନୈତିକ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ - ଆଗକୁ ଆଲୋଚନା

ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାକୁ କେହି ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ବଜାରରେ ଅଗ୍ରଣୀ ସ୍ଥାନ ରେ ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ନୂତନ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କୁ ଦୂରେଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରୟାସ କରିବେ | ଯଦିଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ସୁବିଧା ବିକଶିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ସଫଳ ହୁଅନ୍ତି । ଅଭିନବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପ୍ରାୟତଃ ସର୍ବଦା ଅନୁକରଣର ତରଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ଅନୁସରଣ କରାଯାଏ ଏବଂ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ପ୍ରଥମ ମୁଭର୍ସ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବଜାର ସ୍ଥିତି ବଜାୟ ରଖିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୁଅନ୍ତି ।

ହାଇକ୍ ହେଉଛି ଭାରତୀ ଉଦ୍ୟୋଗଦ୍ୱାରା ୨୦୧୨ରେ ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରଥମ ଭାରତୀୟ ଇନଷ୍ଟାଣ୍ଟ ମେସେଜିଂ ଆପ୍ । ଏହାର ମଜାଳିଆ ଏବଂ କୁଲ୍ ଷ୍ଟିକର ପାଇଁ ଏହା ଏତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ଥିଲା ଯେ ପ୍ରତି ମାସରେ ମିଲିୟନ ୟୁଜର୍ସ ଏହା ଉପରେ ନଜର ଆସିଥିଲେ । ଏତେ କମ୍ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ୟୁନିକର୍ନ ରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ଏହା ସର୍ବକନିଷ୍ଠ ଷ୍ଟାର୍ଟଅପ୍ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ଯାହାର ମୂଲ୍ୟ ୧ ବିଲିୟନରୁ ଅଧିକ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହା ହ୍ୱାଟ୍ସଆପ୍ ଓ ଫେସବୁକ୍ ଭଳି ବିଦେଶୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଠାରୁ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ବଜାୟ ରଖି ପାରିନଥିଲା। ଭାରତୀୟ ଯୋଗାଯୋଗ ଶିଳ୍ପର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରମୁଖ ଉଦ୍ଭାବନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜାନୁଆରୀ ୨୦୨୧ରେ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପଡିଥିଲା । ସରଳ ସତ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଲାଭ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଥିବା ଅଧିକାଂଶ ବୃହତ ପରିମାଣର ବ୍ୟୟ ସେହି ଲାଭକୁ ବଜାୟ ନ ରଖିଲେ ରିଟର୍ଣ୍ଣ ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ।

ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ପ୍ରବେଶ କିମ୍ବା ଗତିଶୀଳତା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବା କିମ୍ବା ରଣନୀତିକ ଭାବରେ ଉପଯୋଗ କରିବା ର ଏକ ସମସ୍ୟା ଭାବରେ ଭାବନ୍ତି । ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ଯେପରି ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି, ବଜାରର ଢାଞ୍ଚାଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ନକରି (ଏବଂ, ତେଣୁ, ବଜାର ଅଂଶ ହରାଇବା) ଦରଠାରୁ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରେ । ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବଜାର ଭିତରେ ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୟ ଶିଳ୍ପରେ ଅନୁକରଣକାରୀଙ୍କ ଠାରୁ ରକ୍ଷା କରିଥାଏ । ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଶିଳ୍ପ ଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ଲାଭରେ କ୍ରମାଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ |

ଯଦିଓ ବିଭିନ୍ନ ସମୀକ୍ଷକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି, ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଉତ୍ସ ନିମ୍ନଲିଖିତ ତିନୋଟି ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ: ଉତ୍ପାଦ ଭିନ୍ନତା ସୁବିଧା, ନିରଙ୍କୁଶ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା, ଏବଂ ଆୟତନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସୁବିଧା। ଯେତେବେଳେ କ୍ରେତାମାନେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦକୁ ଅନ୍ୟ କମ୍ପାନୀର ଉତ୍ପାଦଠାରୁ ପୃଥକ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପସନ୍ଦର ଚଳନ ପାଇବା ପାଇଁ ଦର ପ୍ରିମିୟମ୍ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହୁଅନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏପରି ବିଭେଦନ ସେତେବେଳେ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ପାଲଟିଯାଏ ଯେତେବେଳେ ଅନୁକରଣକାରୀମାନେ ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀ ହୁଅନ୍ତୁ କିମ୍ବା ସମାନ ବଜାରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହୁଅନ୍ତୁ, ଏକ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ସମାନ ଦର ଅନୁଭବ

କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା କିପରି ହୋଇପାରିବ ତାହା ବୁଝିବା କଷ୍ଟକର କାରଣ ଗ୍ରାହକମାନେ (ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ) ସର୍ବଦା ଦୁଇଟି ସମାନ ଉତ୍ପାଦର କମ୍ ଦର ର ଚଳକୁ ପସନ୍ଦ କରିବେ ।

ତେବେ ଯଦି ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦ କିଣିବାଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ପାଦ କିଣିବା ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ମହଙ୍ଗା ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଦର ଦୀର୍ଘ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ ।

ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଏହି ପ୍ରକାରର ପରିବ୍ୟୟକୁ ସୁଇଚିଂ ପରିବ୍ୟୟ କୁହନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟ ପରିଚାଳକମାନେ ସର୍ବଦା ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦରେ ଲକ୍ କରି ସୁଇଚିଂ ପରିବ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଅଭ୍ୟାସ ଗଠନ ସ୍ୱିଚିଂ ପରିବ୍ୟୟର ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉତ୍ସ ଏବଂ ଅନେକ ମାର୍କେଟିଂ ଅଭିଯାନ ବର୍ତ୍ତମାନର ଗ୍ରାହକଙ୍କ କ୍ରୟ ଢାଞ୍ଚାକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବା ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିରୋଧ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଡିଜାଇନ୍ କରାଯାଇଛି । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଅନେକ ଉପଭୋକ୍ତା ନୂତନ ଉତ୍ପାଦ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ପରିବ୍ୟୟ କରନ୍ତି ଏବଂ, ଥରେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଚୟନ କରିବା ପରେ, ସେମାନେ ଅଧିକ ନିବେଶ କରିବାକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି

ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ପରିଚିତ ଉତ୍ପାଦ ଖୋଜିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରାଣ୍ଡନାମ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ସୁଇଚିଂ ପରିବ୍ୟୟର ଉଭୟ ଉତ୍ସ ପ୍ରାୟତଃ ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଲେବଲଗୁଡିକର ମୂଲ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ, ସୁଇଚିଂ ପରିବ୍ୟୟର ଆକାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଯାହା ସେମାନେ ବଜାୟ ରଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଶେଷରେ, ସ୍ୱିଚିଂ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟବହାର ରେ ଅତ୍ୟଧିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିପୂରକ ଉତ୍ପାଦ କ୍ରୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୁଏ ଯାହା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନର କ୍ରୟ ଢାଞ୍ଚାରେ ବନ୍ଦ କରିଦିଏ । ଆଇବିଏମ୍ ମେନ୍ଫ୍ରେମ୍ ର କ୍ରେତାମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଥିଲେ ଯେ ସଫ୍ଟୱେୟାର୍ ପୁନଃଲିଖନ ଏବଂ ଡାଟା ରେକର୍ଡ କରିବାର ବୃହତ ପରିବ୍ୟୟ ଦର କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ରେକର୍ଡ କରିଥାଏ ଯାହା ଅନ୍ୟଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଆଇବିଏମ୍ ର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ପ୍ରେରିତ କରିଥାଇପାରେ।

ଯେତେବେଳେ ନୂତନ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଦର କମ୍ ଥାଏ ସେତେବେଳେ ନିରଙ୍କୁଶ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ମିଳିଥାଏ ଏବଂ ସେମାନେ ଲାଭକୁ ତ୍ୟାଗ ନକରି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ଦର

(ପରିବ୍ୟୟ ଅସୁବିଧା ସହିତ ସମାନ ପରିମାଣରେ) ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରନ୍ତି । ନିରଙ୍କୁଶ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧାର ଅନେକ ଉତ୍ସ ଅଛି | ଗବେଷଣା ଏବଂ ବିକାଶରେ ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନରେ ଲର୍ଣ୍ଣିଙ୍ଗ-ବାଇ-ଡୁଇଙ୍ଗ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ସେମାନେ ପେଟେଣ୍ଟ ଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ ରହିପାରନ୍ତି | ସେହିଭଳି ଦୁର୍ଲଭ ସମ୍ବଳ (ଯେପରିକି ଉଚ୍ଚ ମାନର ଅଶୋଧିତ ତୈଳ ଜମା, ବିମାନବନ୍ଦର ଅବତରଣ ପରେ ଅଧିକ ଚାହିଦା କିମ୍ବା ଅଦ୍ଭୁତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରତିଭା) ଉପଲବ୍ଧ ହେବା ଦ୍ୱାରା ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା କମ୍ପାନୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଖୋଲାଯାଇପାରିବ । ଅଧିକାଂଶ କଂପାନି ସୀମିତ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଉପରମୁଣ୍ଡକୁ ଏକତ୍ରିତ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ସବୁଠାରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ବିତରଣ ଚ୍ୟାନେଲଗୁଡିକର ଆକସେସ୍ ନିଶ୍ଚିତ କରନ୍ତି, ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ଯାହା ମୂଲ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶକୁ କଷ୍ଟକର କରିପାରେ ।

ଆୟତନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସୁବିଧା ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ସବୁଠାରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରୂପ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ବିକ୍ରି ପରିମାଣ ବଢିବା ସହିତ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ୟୁନିଟ ପିଛା ପରିବ୍ୟୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ସେତେବେଳେ ସେଗୁଡିକ ଉପୁଜିଥାଏ । ଉତ୍ପାଦନରେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ (ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପରିବ୍ୟୟ, ଶ୍ରମର ବ୍ୟାପକ ବିଭାଜନ ଏବଂ ବଲ୍କ କ୍ରୟରେ ଲାଭ ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି) ସବୁଠାରୁ ପରିଚିତ ଉତ୍ସ କିନ୍ତୁ ବଣ୍ଟନରେ ସୁଲାଭ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରେ । କୌଣସି ନା କୌଣସି ଉପାୟରେ, ଆୟତନ ସୁବିଧାର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ହେଉଛି ଯେ ସେମାନେ କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ତରର ପ୍ରବେଶରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଯଦି ଉତ୍ପାଦନ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହେବା ସହିତ ପରିବ୍ୟୟ ଅଧା ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ଏକ ଛୋଟ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ପରିବ୍ୟୟ ଏହାର ଆକାରର ଦୁଇଗୁଣ ରୁ ଦୁଇଗୁଣ ଅଧିକ ହେବ । ଯେହେତୁ ଏହି ଆକାରର ଦର ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏଭଳି ଜଣେ ପ୍ରବେଶକାରୀ ନିଜ ଉତ୍ପାଦକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଭିନ୍ନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ, ତେଣୁ ଏହା କ୍ଷମତାସୀନଙ୍କ ଭଳି ଆୟତନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ କିମ୍ବା ଆଦୌ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଉଚିତ ◌୍ ନୁହେଁ । କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ଯେ, ଏହା ଏହାର ସମସ୍ୟାକୁ ଆହୁରି ବଢାଇଥାଏ, କାରଣ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଜାର ଉପରେ ଏକ ବୃହତ ପରିମାଣର (ଏବଂ ତେଣୁ ଅଧିକ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ) ଆକ୍ରମଣକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ପାଇଁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଅଧିକ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରୟାସ ପାଇଁ ପାଣ୍ଠି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ କଷ୍ଟକର ହୋଇପାରେ ।

ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ, କିଛି ବଜାର ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବିକଶିତ କରନ୍ତି ଏବଂ ଏପରିକି, ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ କରନ୍ତି, ବହୁତ କମ୍ କମ୍ପାନୀ ସେମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ କେବଳ ବଜାରର ଢାଞ୍ଚାଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହେଉ କିମ୍ବା ଶୋଷଣ ହେଉ, ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଲାଭଦାୟକ ବଜାର ସ୍ଥିତି ଥିବା କମ୍ପାନୀଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକିବା ପାଇଁ ରଣନୈତିକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦିଓ ରଣନୈତିକ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିରୋଧର ଅନେକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉଦାହରଣ ଅଛି, ତଥାପି କମ୍ପାନିଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଅତି କମରେ ତିନି ପ୍ରକାରର ଜେନେରିକ ରଣନୀତି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି: ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ, ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇବା।

ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ: କ୍ଷମତାସୀନଙ୍କୁ ହଟାଇବା ସମ୍ଭବତଃ ଜଣେ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ରଣନୀତି ଅଟେ କାରଣ ଯଦି ଏହା ସଫଳ ହୁଏ, ତେବେ ଏହା ଉଭୟ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କୁ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଏବଂ ଏହାକୁ ଏକାଧିକାର କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିଥାଏ । ସାମାନ୍ୟ ଭାବରେ, ଯଦି ଜଣେ ପ୍ରବେଶକାରୀ ଅନ୍ତତଃ ଆଂଶିକ ଭାବରେ କୌଣସି କ୍ଷମତାସୀନଙ୍କୁ ବିସ୍ଥାପିତ କରିପାରିବ, ତେବେ ପ୍ରବେଶ ପରେ ଏହା ଅଧିକ ଲାଭ ପାଇବ ଯଦି ଏହାକୁ କମ୍ ସମାନ ଭିତ୍ତିରେ ବଜାର ଅଂଶୀଦାର କରିବାକୁ ପଡିବ, ଏହି ରଣନୀତିକୁ ଅନୁସରଣ କରିବାରୁ ପ୍ରବେଶକାରୀମାନଙ୍କୁ ରୋକିବା ପାଇଁ, ଜଣେ କ୍ଷମତାସୀନ ନିଜକୁ ବଜାରରେ ଏପରି ଭାବରେ ବନ୍ଦ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ଏହାକୁ ବିସ୍ଥାପିତ କରିବାର ପରିବ୍ୟୟକୁ ବଢାଇଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ସାଧାରଣତଃ କ୍ଷମତାସୀନ ଙ୍କୁ ନିବେଶ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ ଯାହାର ପୁଞ୍ଜି ମୂଲ୍ୟ ବାହାରକୁ ଯିବା ସମୟରେ ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବା କଷ୍ଟକର ଅଟେ । ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ ବାହାରକୁ ଯିବାର ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇଥାଏ (ଏବଂ ତେଣୁ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ କ୍ଷମତାସୀନଙ୍କୁ ବାଧ କରିବା ବହୁତ କଷ୍ଟକର ହୋଇଥାଏ)। କେତେକ ଅଧିକାରୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ, ବୃହତ ଆୟତନର ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଏବଂ ଉପକରଣରେ ନିବେଶ କରି ଏହା କରନ୍ତି କାରଣ ଏହା ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦନରେ ବ୍ୟାପକ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ହାସଲ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ କରେ | ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ କିମ୍ବା ନିରଙ୍କୁଶ ପରିବ୍ୟୟ ସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଅତିରିକ୍ତ ଲାଭ ଅଛି ।

ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା: ସାଧାରଣତଃ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଧରଣର ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକିବା ଅସମ୍ଭବ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ଏହାର ପରିବ୍ୟୟ ନାହିଁ । ତେବେ ବଜାରରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଦକ୍ଷ ପ୍ରବେଶକାରୀମାନେ ଅଧିକ ଗମ୍ଭୀର ବିପଦ ଏବଂ ଅନେକ ପ୍ରବେଶ-ପ୍ରତିରୋଧ କୌଶଳ ପ୍ରବେଶକାରୀମାନଙ୍କୁ ବୃହତ ସ୍ତରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ବାଧ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ ଏବଂ ଏହା ସହିତ ଏହାକୁ ବହୁତ ମହଙ୍ଗା କରିଥାଏ । ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଣନୀତି ସାଧାରଣତଃ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଉପରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ ଯାହା ପ୍ରବେଶକାରୀମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ବହନ କରିବାକୁ ବାଧ କରି (ବ୍ୟାପକ ବିଜ୍ଞାପନ ଦ୍ୱାରା ଏକ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦ ଲଞ୍ଚ କରିବାର ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ମାଧ୍ୟମରେ) କରିବାକୁ ବାଧ କରି କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ତରର ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକିଥାଏ, ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ସର୍ବନିମ୍ନ ପ୍ରବେଶ ଆୟତନକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିଥାଏ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଯଦି ଏହି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ତେବେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ ସହ ଜଡିତ ବିପଦକୁ ବଢାଇଥାଏ । ଗ୍ରାହକଙ୍କ ନିକଟରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରବେଶକୁ ସୀମିତ କରୁଥିବା ପଦକ୍ଷେପ ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି କଟକଣା ଆସିଥାଏ, ଯାହା ଏକ ଅଧିକ ସାମାନ୍ୟ ବଜାର ପ୍ରବେଶ ରଣନୀତି ତୁଳନାରେ ଅଧିକ କଷ୍ଟକର ଏବଂ ବ୍ୟୟବହୁଳ କରିଥାଏ । ଏହା ପ୍ରାୟତଃ ଜେନେରିକ ଉତ୍ପାଦର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଚଳ ସହିତ ବଜାରକୁ ଭରିବା, ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲଢୁଆ ବ୍ରାଣ୍ଡ ବିକଶିତ କରିବା କିମ୍ବା ଖୁଚୁରା ଆଉଟଲେଟ୍ ଗୁଡିକର ପ୍ରବେଶକୁ ସୀମିତ କରି କରାଯାଏ ।

ଅଧିକାଂଶ ସୁପର ମାର୍କେଟଗୁଡିକର ସେଲ୍ଫଉପରେ ଏକ ସରଳ ନଜର ପକାଇଲେ ଅନେକ ଉଦାହରଣ ସାମ୍ନାକୁ ଆସିବ ଯେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ କମ୍ପାନୀର ଏକାଧିକ ବ୍ରାଣ୍ଡ (କିମ୍ବା ଅଗ୍ରଣୀ କମ୍ପାନୀର ଏକ ଛୋଟ ଗୋଷ୍ଠୀ) ସମସ୍ତ ଉପଲବ୍ଧ ସ୍ଥାନକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପୂରଣ କରିଦିଏ, ଯେଉଁଥିରେ ଜଣେ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଅଳ୍ପ କିମ୍ବା କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନଥାଏ (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଏଚ ୟୁ ଏଲ ଲଣ୍ଡ୍ରି ଡିଟରଜେଣ୍ଟ୍ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ, ଯାହା କେଲଗ୍ସର ଜଳଖିଆ ଶସ୍ୟ ଖାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରେ)।

ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇବା: ଏପରିକି ଯେତେବେଳେ ଜଣେ କ୍ଷମତାସୀନ ନିଶ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତି ଯେ ଏହାକୁ କୌଣସି ପ୍ରବେଶକାରୀ ବିସ୍ଥାପିତ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହା ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କୁ ଏକ ବିଦ୍ୟମାନ ବଜାରର

ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଦମନ କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛି, ବଜାର ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ପ୍ରବେଶ ଲାଭଦାୟକ ହୋଇପାରେ ।

ବାସ୍ତବରେ, ବଜାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ କାରଣ ଏହା ଆପେ ଆପେ କ୍ଷମତାସୀନଙ୍କ ଆୟ ହ୍ରାସ ନକରି ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ତଥାପି, ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପାଖରେ କେବଳ ସାମାନ୍ୟ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଥାଏ ଏବଂ କୌଣସି ରଣନୀତି ଯାହା ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇଥାଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଆୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧିକୁ ମନ୍ଥର କରିଥାଏ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଏବଂ ଲାଭ ରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ବଞ୍ଚିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପାରେ | ଏହି ପ୍ରକାରର ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ରଣନୀତି ହେଉଛି ବିଜ୍ଞାପନକୁ ବଢ଼ାଇବା ଏବଂ ବାସ୍ତବରେ, ଏହା ହେଉଛି କ୍ଷମତାସୀନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତି ଏକ ବହୁତ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା । ବିଜ୍ଞାପନ ହେଉଛି ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ (ଯାହା କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ତରର ପ୍ରବେଶକାରୀମାନଙ୍କୁ କ୍ଷତି ପହଞ୍ଚାଇଥାଏ) ଏବଂ ପ୍ରାୟତଃ ଏହା ହୁଏ ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିରପେକ୍ଷ ପରିମାଣ ପରିବର୍ତ୍ତେ କେତେ ପରିମାଣର ବିଜ୍ଞାପନ କରିଥାଏ ତାହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ଏକ ବିଜ୍ଞାପନ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ଯାହା ମୋଟ ବଜାର ବିଜ୍ଞାପନ ବୃଦ୍ଧି କରିଛି କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ବିଜ୍ଞାପନ ସେୟାରକୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ଥିର ରଖିବ, ତେଣୁ ଏହାର ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ନକରି ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବ । ଏହି ରଣନୀତିର ଆକର୍ଷଣୀୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ବିଜ୍ଞାପନ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷମତାସୀନଙ୍କ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ାଇବ। କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ବିଜ୍ଞାପନରେ ନିବେଶ ପ୍ରାୟତଃ ବୁଡ଼ିଯାଇଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ କ୍ଷମତାସୀନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି, ଯାହା ଏହାର ଫାଇଦା ପାଇଁ କ୍ଷତିକାରକ ବୋଲି ମନେହୁଏ କାରଣ ବିଜ୍ଞାପନ ଯୁଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବେଶକାରୀମାନେ କ୍ଷମତାସୀନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ପ୍ରତିକୂଳ ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ ହୁଅନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ କିଛି ନିବେଶ ଯାହାକୁ କ୍ଷମତାସୀନ ମାନେ ଅଯୌକ୍ତିକ ମନେ କରନ୍ତି କାରଣ ସେମାନେ ଅତିରିକ୍ତ ଆୟ ସୃଷ୍ଟି ନକରି ପରିବ୍ୟୟ ବଢ଼ାଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସଫଳ ହେଲେ ସେମାନେ ବିଦ୍ୟମାନ ଆୟ ସ୍ରୋତକୁ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କଠାରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ। ଏହା ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିରୋଧରେ ପୁଞ୍ଜିନିବେଶର ଅନ୍ୟତମ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ସୂଚାଇଥାଏ: ସେମାନେ ନିଟ୍ ଆୟ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେତିକି ସେମାନେ ଏହାକୁ ବିସ୍ଥାପିତ ହେବାରୁ ରୋକିଥାନ୍ତି ।

ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଫଳତାର ସହ ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକିବ ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯେ ପ୍ରବେଶ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇନଥିଲା ତୁଳନାରେ କମ୍ ଲାଭ ପାଇବ କିନ୍ତୁ ଏହା ଏକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଫଳତାର ସହ ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକିବ, ତା'ର ଲାଭ ବଜାୟ ରଖିବ ଏବଂ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇନାହିଁ, ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ତାର ବଜାର ସ୍ଥିତି ଦେଖିବ ଏବଂ ଏହା ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ଲାଭ ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୋପ ପାଇଯିବ ।

୧୦.୬ ବଜାରର ଦର ବିଶ୍ଲେଷଣ

ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ | ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିଛି ଜିନିଷ ଏବଂ/କିମ୍ବା ସେବା ଉତ୍ପାଦନରେ ନିୟୋଜିତ ଅଛନ୍ତି, ବଜାରରେ ବିକ୍ରି କରିବା ପାଇଁ କିଛି ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି | ତେଣୁ ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ। କେବଳ ଚରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହିଁ ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କୌଣସି ଭୂମିକା ନାହିଁ କାରଣ ବଜାରରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ରହିଛି କିମ୍ବା ଦ୍ରବ୍ୟର ଏତେ ସାର୍ବଜନୀନ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି ଯେ ଏହାର ଦର ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି । ନଚେତ୍ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉତ୍ପାଦକ ନିଜ ଉତ୍ପାଦର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥାନ୍ତି।

ଯୋଗାଣ ପରିମାଣ ଅନେକ କାରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଯୋଗାଣ ର ନିୟମ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦରକୁ ବିଚାରକୁ ନେଇଥାଏ । *ଯୋଗାଣ ର ନିୟମ* ଅନୁଯାୟୀ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଯୋଗାଣ ହେଉଛି ବିଭିନ୍ନ ପରିମାଣର ଦ୍ରବ୍ୟ ଯାହାକୁ ବିକ୍ରେତା ବଜାରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦରରେ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଏବଂ ସକ୍ଷମ ଅଟନ୍ତି, ଯଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାଦାନଗୁଡିକ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଥାଏ। ଯୋଗାଣ ଦୁର୍ଲଭ ସାମଗ୍ରୀ ସହିତ ଜଡିତ ଏବଂ ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ସାମଗ୍ରୀ ସହିତ ଜଡିତ ନୁହେଁ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ଚାହିଦା ଓ ଯୋଗାଣର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସାରଣୀ ୧୦.୨ ଚାହିଦା-ଯୋଗାଣ ସୂଚୀ

ଦର	ଚାହିଦା	ଯୋଗାଣ

5	100	200
4	120	180
3	150	150
2	200	110
1	300	50

ବଜାରର ଯେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ସଠିକ୍ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ | ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଦର ଏପରି ଏକ ପ୍ରାଚଳ ଯେ ଏହା ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣ ଉପରେ ସିଧାସଳଖ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ ଏବଂ ଏହା ଦ୍ୱାରା ଏହାର ବିକ୍ରୟ ଏବଂ ଲାଭ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ - ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସଫଳତା କିମ୍ବା ବିଫଳତାର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମାପକାଠି । ଯଦି ଦର ବହୁତ ଅଧିକ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ, ତେବେ ବିକ୍ରେତା ତାଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ କିଣିବା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଗ୍ରାହକ ପାଇପାରିବେ ନାହିଁ।

ଚିତ୍ର 10.2: ଚାହିଦା-ଯୋଗାଣ ବକ୍ର

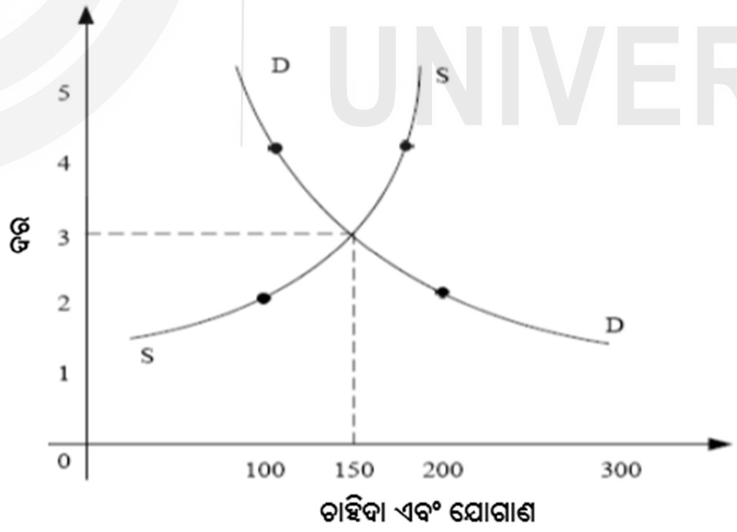

ଅପରପକ୍ଷେ, ଯଦି ଦର ବହୁତ କମ୍ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ, ତେବେ ବିକ୍ରେତା ନିଜର ପରିବ୍ୟୟ ଆଦାୟ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣ ପରିସ୍ଥିତି ସମୟ କ୍ରମେ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ

ଏବଂ ତେଣୁ ପରିଚାଳକମାନେ ସମୟ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ସମୀକ୍ଷା ଏବଂ ପୁନର୍ଗଠନ କରିବା ଉଚିତ୍ |

ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଦର ସେହି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ସାରଣୀ 10.2 ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣ ସୂଚୀକୁ ଦର୍ଶାଏ ।

ଚିତ୍ର 10.3: ଦର ଏବଂ ପରିମାଣ ଉପରେ ଚାହିଦାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବ

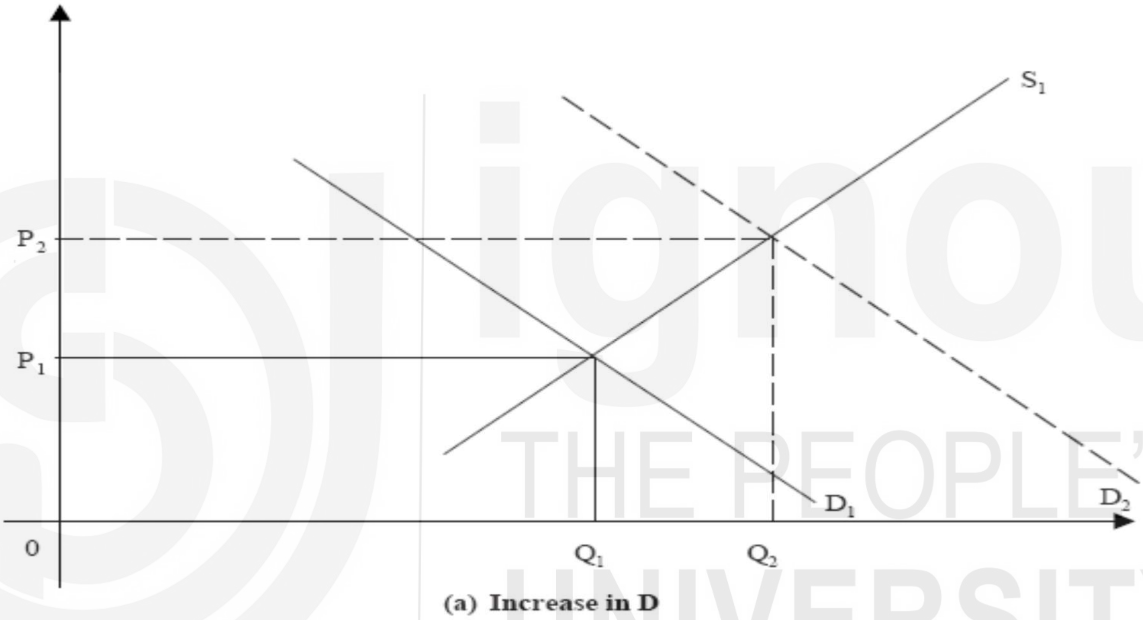

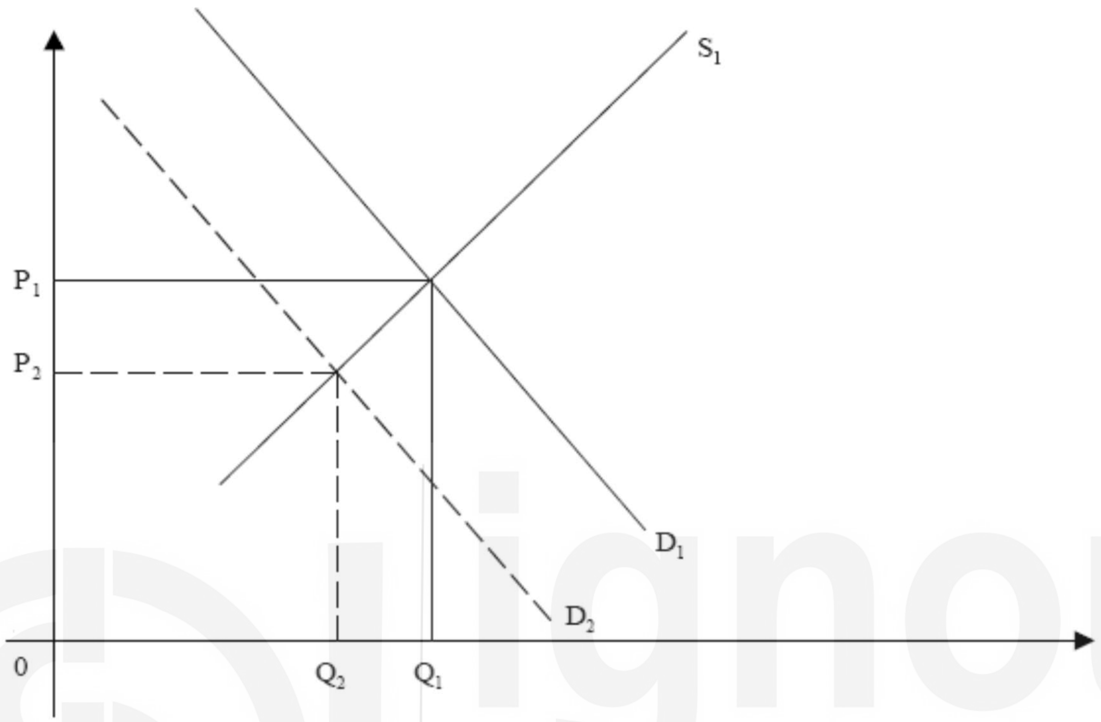

(b) Decrease in D

ଆସନ୍ତୁ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ଉପରୋକ୍ତ ଉଦାହରଣରେ ବଜାର ଦର, P = 3 ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦର ବଜାରରେ ପ୍ରଚଳିତ ନାହିଁ (ଚିତ୍ର 10.2)। କାରଣ ଯଦି P = 5, ଯୋଗାଣ ଚାହିଦାଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଗ୍ରାହକ ଖୋଜିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ। ଫଳରେ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ମଧରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଦର ୩କୁ ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ବାଧ ହେବେ। ଅପରପକ୍ଷରେ, ଯଦି P = 1, ଚାହିଦା ଯୋଗାଣଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ ଯାହା ଉତ୍ପାଦର କ୍ରେତାମାନଙ୍କ ମଧରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିବ, ଯାହା ମୂଲ୍ୟକୁ 3 କୁ ବୃଦ୍ଧି କରିବ । ତେଣୁ, P = 3 ରେ, ଚାହିଦା ଯୋଗାଣ ସହିତ ସମାନ, ଯାହାକୁ ସନ୍ତୁଳନ ଦର କୁହାଯାଏ । ଏହିପରି ସନ୍ତୁଳନ ଦର ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣର ପରସ୍ପର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ ।

ଆମେ ବ୍ଲକ ୨ରେ ଦେଖିଛୁ ଯେ ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦା ଭଳି ଯୋଗାଣ ମଧ ଅନେକ ଉପାଦାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେଣୁ ଚାହିଦା କିମ୍ବା ଯୋଗାଣକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ମଧ ଦରର ନିର୍ଧାରକ ଅଟନ୍ତି ।

ଚାହିଦା ଏବଂ/ କିମ୍ବା ଯୋଗାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଚିତ୍ର 10.3 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ପରି ଯଦି କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଯୋଗାଣ ସ୍ଥିର ହୁଏ, ଚାହିଦାର ସ୍ତର ସନ୍ତୁଳନ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଚାହିଦା ବକ୍ରର ସ୍ତରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା 'ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାଦାନ' ଦ୍ୱାରା ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । D1 ରୁ D2 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି, P1 ରୁ P2 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତୁଳନ ଦର ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ Q1ରୁ Q2 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ [ଚିତ୍ର 10.3 (କ) ଦେଖନ୍ତୁ]। ଚିତ୍ର ୧୦.୩(ବି)ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଚାହିଦା ହ୍ରାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ସତ୍ୟ ଅଟେ ।

ଯଦି କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦା ସ୍ଥିର ହୁଏ, ଚିତ୍ର 10.4 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଅନୁଯାୟୀ ଯୋଗାଣ ବକ୍ରର ସ୍ତର ଦ୍ରବ୍ୟର ସନ୍ତୁଳନ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ତେଣୁ ସନ୍ତୁଳନ ଦର ଦ୍ରବ୍ୟର ଯୋଗାଣ ବକ୍ରର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ 'ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାଦାନ' ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ। ଚିତ୍ର 10.4 (କ) ଦର୍ଶାଏ ଯେ S1 ରୁ S2 କୁ ଯୋଗାଣ ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ଦର P1 ରୁ P2 କୁ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ପରିମାଣ Q1 ରୁ Q2 କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ଚିତ୍ର 10.4 (ବି) ଠିକ୍ ବିପରୀତ ମାମଲା ଦର୍ଶାଏ ।ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସାଧାରଣ ସନ୍ତୁଳନ ଦର ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛୁ ଯାହା ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣର ପରସ୍ପର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ତେବେ ଚାହିଦା ଓ ଯୋଗାଣ ସୂଚୀର ବାସ୍ତବ ଆକାର ଉତ୍ପାଦର ଢାଞ୍ଚା, ବଜାର ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ। ତେଣୁ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦର ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ ।

ଚିତ୍ର 10.4: ଦର ଏବଂ ପରିମାଣ ଉପରେ ଯୋଗାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବ

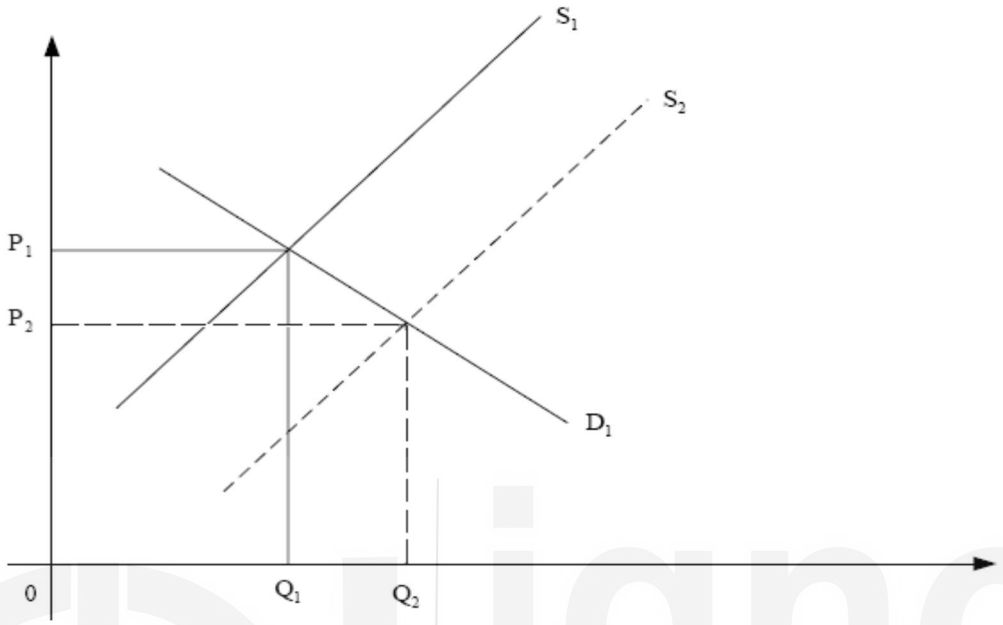

(a) S ରେ ବୃଦ୍ଧି

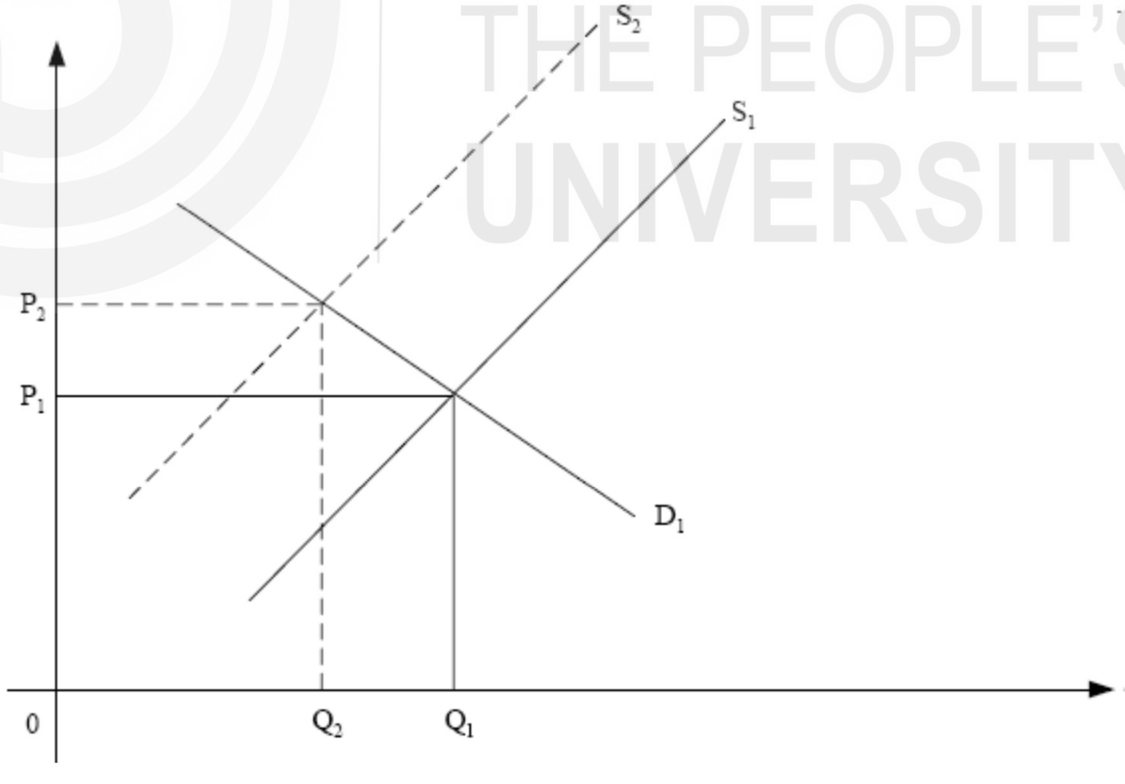

(b) S ରେ ହ୍ରାସ

ଯେହେତୁ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଦରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଅଧୀନରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୁଏ, ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅଟୋମୋବାଇଲ ଦର ସାବୁନ ଦରଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ସ୍ଥିର କରାଯାଏ କାରଣ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦ ବିଭିନ୍ନ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ ।

ତଦନୁଯାୟୀ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ୟୁନିଟଗୁଡିକରେ ଆମେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଧିକାର ଅଧୀନରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ, ଏବଂ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର (ଯଥାକ୍ରମେ ୟୁନିଟ୍ 12 ଏବଂ 13) ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ ।

ଏକ ବୃହତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅନେକ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରେ, ଯାହା ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରି ବିଭିନ୍ନ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ହୁଏ | ଆସନ୍ତୁ ଏଚ ୟୁ ଏଲ ର ଉଦାହରଣ ନେବା, ଯାହା କସମେଟିକ୍ସଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ଏଠାରେ ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ଅଛି | ବେଳେବେଳେ ଏପରି ହୁଏ ଯେ ଏପରି ଏକ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦର ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଅନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ମାରୁତି ସୁଜୁକି ଲିମିଟେଡର ରିଜ◌୍ ପ୍ରଚଳନ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ସୁଇଫ୍ଟ ଦର ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା ।

ବିବିଧ ଉତ୍ପାଦର ଦର / ସମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ଅନେକ ଉତ୍ପାଦର ଦର

ବିବିଧ ଉତ୍ପାଦର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା କଷ୍ଟକର କିନ୍ତୁ ଥରେ ସେଟ୍ ହେବା ପରେ ଉତ୍ପାଦ ଗୁଡ଼ିକ ବଜାରରେ ନିଜର ସ୍ଥାନ ତିଆରି କରିଥାନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ ୟୁନିଲେଭର ଲିମିଟେଡ୍ (ଏଚ ୟୁ ଏଲ)ର ଉଦାହରଣ ନିଅନ୍ତୁ, ଲିଭର ବ୍ରଦର୍ସ ଲିମିଟେଡ୍ ୧୯୩୧ରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ଲିଭର ବ୍ରଦର୍ସ ଇଣ୍ଡିଆ ଲିମିଟେଡ୍ ଗଠନ ହୋଇଥିଲା ଯାହାଶେଷରେ ୨୦୦୭ରେ ଏଚ ୟୁ ଏଲ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲା। ଏହା ହେଉଛି ଭାରତର ସର୍ବବୃହତ ପ୍ୟାକ୍ଡ୍ ମାସ୍ କଞ୍ଜୁମେସନ୍ ଗୁଡ୍ସ(ପିଏମ୍ ସିଜି)। ସବୁଠି ଲୋକଙ୍କ ଦୈନନ୍ଦିନ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିବା ହେଉଛି କମ୍ପାନିର ଲକ୍ଷ୍ୟ। ବିଗତ ୮୮ ବର୍ଷ ମଧରେ ଏଚ ୟୁ ଏଲ ପ୍ରାୟ ୧୦୦ଟି ବ୍ରାଣ୍ଡ ପ୍ରଚଳନ କରିଛି,

ଯେଉଁଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଦେଶରେ ଘରେ ଘରେ ପରିଚିତ ହୋଇପାରିଛି। ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଯତ୍ନ ଉତ୍ପାଦଠାରୁ ପାନୀୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାର ହୋଇଥାଏ । ସାରଣୀ 10.3 ରେ ଏଚ ୟୁ ଏଲ ର ଏଭଳି ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି। ଏହି ଉଦାହରଣ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ବିଷୟରେ ଏକ ଧାରଣା ଦେଇଥାଏ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦର ଦର ଅଲଗା ଅଲଗା କାରଣ ଏହା ବଜାରର ବିଭିନ୍ନ ସେଗମେଣ୍ଟକୁ ପୂରଣ କରିଥାଏ ।

ସାରଣୀ ୧୦.୩: ଏଚ୍ୟୁଏଲ୍ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦ ତାଲିକା

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଯତ୍ନ ଉତ୍ପାଦ	**ଉଦାହରଣ**	**ସାବୁନ ଏବଂ** Detergents	**ଉଦାହରଣ**	**ଫୁଡ୍, ବେଭରେଜ୍, ଆଇସ୍କ୍ରିମ୍ ଏବଂ ସୁପ୍**	**ଉଦାହରଣ**
ଓରାଲ କେୟାର ଚର୍ମ ଯତ୍ନ · କେଶର ଯତ୍ନ ଦେଓଡ୍ରାଣ୍ଟସ୍	*Pepsodent* *Close-up* *Lakme* *ପୋଖରୀର* *Rexona* *ଫେୟାର ଆଣ୍ଡ ଲଭ୍ଲି* *Vaseline* *Dove* *Sunsilk* *Clinic* *Plus* *Axe* *Dove*	ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଧୋଇବା FABRIC ଧୋଇବା ଘରୋଇ ଯତ୍ନ	*Rexona* *Lifebuoy* *Lux* *Pears* *ସର୍ଫ୍* *Excel* *ଚକ* *Rin* *Vim* *Domex*	ଖାଦ୍ୟ ପାନୀୟ SOUPS & ଆଇସକ୍ରିମ୍	*ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ଏବେ ଅଣ୍ଡା, ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ଲୁଣ,* *ବ୍ରୁକ୍ ବଣ୍ଡ, (ତାଜମହଲ, ରେଡ୍ ଲେବଲ୍, ଫ୍ରେସ୍) ବ୍ରୁ, ହର୍ଲିକ୍ସ ଏବଂ ବୁଷ୍ଟ* *Knorr* *Cor netto,* *Magnum* *କ୍ୱାଲିଟି ୱାଲ୍ ସ*

କଲର କସମେଟିକ୍ସ	*Rexona* *ପୋଖରୀର* *Elle* *Lakme*				

www.hul.co.in 7.12.2021 ରେ ଆକସେସ୍ ହୋଇଛି

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

1) ପାଞ୍ଚଟି ଉଦାହରଣ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ ଯେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦର ଦର ଅନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ଏବଂ ଏହାର ବିପରୀତ।

....

....

....

....

2) ବିବିଧ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ନାମ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ତାଲିକା (ଯେକୌଣସି ପାଞ୍ଚଟି)।

....

....

....

....

୧୦.୭ ସାରାଂଶ

ଏହି ୟୁନିଟରେ, ଆମେ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାର ଧାରଣା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଆଚରଣ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବକୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛୁ | ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାର ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ବଜାରରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ପ୍ରକୃତିର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଅଟେ । ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ସ୍ତର ବିକ୍ରେତା ଏବଂ କ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା, କ୍ରେତାଙ୍କ ଆଚରଣ, ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ ।

ବଜାରର ଦର ବିଶ୍ଲେଷଣ ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣର ପରସ୍ପର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଳନ ଦର କିପରି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ ତାହା ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ | ଏହା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଦର-ଉତ୍ପାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ବିଶ୍ଲେଷଣ ପାଇଁ ଆଧାର ସୃଷ୍ଟି କରେ |

୧୦.୮ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଦ୍ରବ୍ୟ କିମ୍ବା ସେବା ପାଇଁ ବଜାରରେ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର ବଣ୍ଟନକୁ ବୁଝାଏ ।

ସମ୍ପୂର୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଛି ଏକ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଯେଉଁଠାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତା ପ୍ରାୟ ସମାନ ଉତ୍ପାଦରେ କାରବାର କରନ୍ତି । ସମୁଦାୟ ଉତ୍ପାଦନ ତୁଳନାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଏତେ ଛୋଟ ଯେ ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟ 'ଦର ଗ୍ରହଣକାରୀ' ଅଟନ୍ତି ।

ଏକାଧିକାର ପରିସ୍ଥିତି ଏକ ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ସେବାର କେବଳ ଜଣେ ଉତ୍ପାଦକ ଦ୍ୱାରା ପରିଚିତ ହୁଏ

ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏକ ଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦର ଅନେକ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚିତ ।

ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପରିସ୍ଥିତିରେ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ଥିବା କିମ୍ବା ନଥିବା କମ୍ ବିକ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି।

ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ସ୍ପେସିଫିକେସନରେ ବାସ୍ତବ କିମ୍ବା ବୈଷୟିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରାଯାଇଥିବା ଉତ୍ପାଦରେ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଅଧିକ ବୁଝାଏ ।

ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, କ୍ରେତା ସଂଖ୍ୟା, ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରବେଶକାରୀ ଏବଂ ସରକାରୀ ନୀତି ସହିତ ମିଶି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା (ଏକ ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ସେବା ପାଇଁ) ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶକ୍ତିର ସାମୂହିକ ଫଳାଫଳ ।

ପ୍ରବେଶ ରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେଉଛି ସେହି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯାହା ଏକ ଶିଳ୍ପରେ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରବେଶରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରେ |

୧୦.୯ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1) କେତେକ କାରଣ ଉପରେ ଆଧାର କରି ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ ବର୍ଗୀକରଣ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଉଦାହରଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ତରକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତୁ।

2) ବିଭିନ୍ନ ଢାଞ୍ଚାଗତ ଚଳ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ। ଉଦାହରଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ତର ସ୍ପଷ୍ଟ କରନ୍ତୁ।

3) ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଷୟିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ ।

4) ଏକ କାଳ୍ପନିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦାହରଣ ନିଅନ୍ତୁ। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ରଣନୈତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ।

5) ପେପରବ୍ୟାକ୍ ବହି ଏବଂ ହାର୍ଡକଭର ବହି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରି ହେଉଛି । ବୁଝାନ୍ତୁ।

6) ସୁଇଚିଂ ପରିବ୍ୟୟ କ'ଣ? ଏକ ସୁଇଚିଂ ଦରର ଏକ ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଯାଞ୍ଚ କରନ୍ତୁ ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସୁଇଚିଂ ପରିବ୍ୟୟର ଅସ୍ତିତ୍ୱରୁ କିପରି ଲାଭବାନ ହୋଇପାରିବ?

୧୦.୧୦ ଅଧିକ ପଢନ୍ତୁ

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଗୁପ୍ତା, ଜି.ଏସ୍. *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ଧାରଣା ଏବଂ ମାମଲା*ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ମରିସ୍, ଏସ୍.ସି., ସ୍ମିଥସନ୍, ସି.ଡବ୍ଲ୍ୟୁ., ଏବଂ ଥୋମାସ, ସି.ଆର୍. *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜିତ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ।* ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍ ପବ୍ଲିସିଂ।

ଢୋଲକିଆ, ଆର., ଏବଂ ଓଝା, ଏ. ଏନ. *ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ ।* ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ୟୁନିଟ୍ ୧୧ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଧିକାର ଅଧୀନରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

- ଏହି ୟୁନିଟ୍ ମାଧମରେ ଯିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:
- ଶୁଦ୍ଧ/ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଧିକାର ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ;
- **ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ସନ୍ତୁଳନ ସ୍ଥିତି** ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ;
- ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଧିକାର ଅଧୀନରେ ଦର -ଉତ୍ପାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତିଯାଞ୍ଚ କରନ୍ତୁ;
- ଶୁଦ୍ଧ/ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଧିକାରର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରନ୍ତୁ।

ଗଠନ

୧୧.୧ ପରିଚୟ

୧୧.୨ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ[ସମ୍ପାଦନା]

୧୧.୩ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ

୧୧.୪ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ

୧୧.୫ ଏକାଧିକାର ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

୧୧.୬ ଏକ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ

୧୧.୭ କଲ୍ୟାଣ: ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବନାମ ଏକାଧିକାର

୧୧.୮ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଏକାଧିକାର ପ୍ରଭାବର ଗୁରୁତ୍ୱ

୧୧.୯ ସାରାଂଶ

୧୧.୧୦ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

୧୧.୧୧ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

୧୧.୧୨ ଅଧିକ ପଠନ

୧୧.୧ ପରିଚୟ

ପୂର୍ବ ୟୁନିଟରେ, ଆପଣଙ୍କୁ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାର ଧାରଣା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଆଚରଣ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ ପରିଚିତ କରାଯାଇଛି । ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିବେ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର ଶିଳ୍ପ ଏବଂ / କିମ୍ବା ବଜାରର ଗଠନର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟକ ଅଟେ ।

ଏହି ୟୁନିଟରେ, ଆମେ ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଅଧୀନରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆଚରଣକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବୁ, ଯଥା, ଶୁଦ୍ଧ / ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଏକାଧିକାର । ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଚଳ ହେଉଛି ମୋଟ ଶିଳ୍ପର ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାଂଗଠନିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଆକାର । ଏହି ସମଗ୍ର ୟୁନିଟ୍ ରେ, ଆମେ ଏହି ଧାରଣା କୁ ଅନୁସରଣ କରୁ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଅଟନ୍ତି ।

୧୧.୨ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଛି ବଜାରର ଏକ ରୂପ ଯେଉଁଥିରେ ଯଥାକ୍ରମେ ସାମଗ୍ରୀ କ୍ରୟ ଏବଂ ବିକ୍ରୟରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତା ପରସ୍ପର ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରନ୍ତି ଏବଂ ଦର ଉପରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କ୍ରେତା କିମ୍ବା ବିକ୍ରେତାଙ୍କ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଛି ବଜାର ଗଠନର ଏକ ଆଦର୍ଶ ରୂପ ଯେଉଁଥିରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ରହିଛି ।

ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବଜାରର ନିମ୍ନଲିଖିତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ **ଅଛି**:

1. ସମଗ୍ର ବଜାର ତୁଳନାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସ୍ୱାଧୀନ, ଅପେକ୍ଷାକୃତ କ୍ଷୁଦ୍ର ବିକ୍ରେତା ଏବଂ କ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ବଜାର ଦରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ନୁହଁନ୍ତି । ଏହାବ୍ୟତୀତ ବଜାର ଚାହିଦା/ ଦର କିମ୍ବା ବିକ୍ରୟ ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଝାମଣା କରିବା ପାଇଁ କ୍ରେତା/ବିକ୍ରେତାଙ୍କ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ସଂଘ ରହିବା ଉଚିତ ୍ ନୁହେଁ।

2. ବିଭିନ୍ନ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ସମାନ ଏବଂ ସମଜାତୀୟ ଅଟେ । ଉତ୍ପାଦର ଗୁଣବତ୍ତା, ବିବିଧତା, ରଙ୍ଗ, ଡିଜାଇନ୍, ପ୍ୟାକେଜିଂ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିକ୍ରୟ ପରିସ୍ଥିତି ମାଧ୍ୟମରେ ବିକ୍ରେତାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା

ଉତ୍ପାଦର କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ୍ ନୁହେଁ । ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରେତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ।

3. ଶିଳ୍ପରେ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକପ୍ରବେଶ ଉପରେ ଆଦୌ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନାହିଁ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଶିଳ୍ପ ଛାଡିବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଟନ୍ତି । ଏହା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ ଯେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ମଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ରହିବ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆପେକ୍ଷିକ ଅଂଶ ନଗଣ୍ୟ ରହିବ ।

4. ବଜାରରେ ଉଭୟ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତାମାନେ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ସେ ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ରଖିଛନ୍ତି । କ୍ରେତାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିବା ଦର ବିଷୟରେ ଜାଣନ୍ତି ଏବଂ ବିକ୍ରେତାମାନେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ରେତା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ଦର ବିଷୟରେ ଜାଣନ୍ତି |

5. ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ ଏବଂ ତେଣୁ ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିବହନ ପରିବ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦର ଦର ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଦି କ୍ରେତାମାନେ ଗୋଟିଏ ବିକ୍ରେତାଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବିକ୍ରେତାକୁ ଯିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରିବହନ ପରିବ୍ୟୟ ବହନ କରିବାକୁ ପଡିବ ନାହିଁ ।

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସାରଣୀ ୧୧.୧ରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରାଯାଇଛି

ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ବଣ୍ଟନର ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର।	ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବିକ୍ରେତା । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିକ୍ରେତା ଦର ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ନୁହଁନ୍ତି ।
କ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର ବଣ୍ଟନ	ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ରେତା କୌଣସି କ୍ରେତା ଦର ଉପରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାକୁ ସକ୍ଷମ ନୁହଁନ୍ତି ।
ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ।	କୌଣସି ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ନାହିଁ। ଦର ଆଧାରରେ କିଣିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଏ ।
ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ ର ସର୍ତ୍ତ ।	ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ଶିଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବଳ ସହଜରେ ହସ୍ତାନ୍ତରଯୋଗ୍ୟ ।

ପୂର୍ବ ୟୁନିଟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିବା ପରି, ଏକ ବଜାର ଖୋଜିବା କଷ୍ଟକର ଯାହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ସମସ୍ତ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ସର୍ତ୍ତାବଳୀକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରେ । ଏପରି କିଛି ବଜାର ଅଛି ଯେଉଁମାନେ ଏହି କଠୋର ସର୍ତ୍ତପୂରଣ କରିବାର ନିକଟତର ହୁଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସମନ୍ୱିତ ନୁହେଁ । ଯଦି ଏହା ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ନାହିଁ ତେବେ ଆପଣ ଏହି ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ଯୁକ୍ତି ପଚାରିପାରନ୍ତି । ଏହାର ଉତ୍ତର ହେଉଛି ଯେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଛି ଆଦର୍ଶ ବଜାର, ଏବଂ ଏକ ବେଞ୍ଚମାର୍କ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ହାସଲ ହୋଇଥିବା ଫଳାଫଳ ସହିତ ତୁଳନା କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ଅନ୍ୟ ବଜାରର ଫଳାଫଳବ୍ୟବହାର କରିପାରିବା |

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ବଜାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ତେବେ ଦର କମ୍ ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟର ନିକଟତର ହେବ, ଯେତେବେଳେ କି ଯଦି ବଜାର ଏକାଧିକାର ହୁଏ ତେବେ ଦର ଅଧିକ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ ଉପଯୋଗୀ ତୁଳନା ଉପଭୋକ୍ତାର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଧାରଣା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ।

ଉପଭୋକ୍ତାର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଅର୍ଥକୁ ଉପଭୋକ୍ତା କୌଣସି ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ସର୍ବାଧିକ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ଦେୟ ପରିମାଣ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ । କ୍ୟାମେରା ଭଳି ବଡ଼ ଟିକେଟ୍ ଜିନିଷ କିଣିବା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ। ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ଏକ ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ଯାହା ଆପଣ ସର୍ବାଧିକ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଅଟନ୍ତି । ଏହା ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବା ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେଉଛି ଉପଭୋକ୍ତାର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ [1]।

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବଜାରରେ ଉପଭୋକ୍ତାର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ପରିମାଣ ସର୍ବାଧିକ ଥିବା ବେଳେ ଏକାଧିକାର ବଜାରରେ ଏହା କମ୍ ରହିଛି। ବାସ୍ତବରେ, ଉପଭୋକ୍ତାର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଅର୍ଥର ଯଥାସମ୍ଭବ ଦଖଲ କରିବା ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରୟାସ । ଯେତେବେଳେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିଳ୍ପ ଏକାଧିକାର ହୋଇଯାଏ ସେତେବେଳେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହୁଏ । କିମ୍ବା ଭିନ୍ନ ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଉତ୍ପାଦକ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ନିଜର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ (କିମ୍ବା ଲାଭ) ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ଅଟନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷରେ, ଯେତେବେଳେ ଏକ ଏକାଧିକାର ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ହୋଇଯାଏ, ଉତ୍ପାଦକଙ୍କଠାରୁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହୁଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ବଢ଼ିଲେ ଗ୍ରାହକମାନେ ଭଲ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରିଯାଆନ୍ତି। ଏହାର ଏକ ଉଦାହରଣ ୧୯୯୧ମସିହାରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ମୁକ୍ତ ହେବା ପରଠାରୁ ଭାରତରେ ଅଟୋମୋବାଇଲ ଶିଳ୍ପର ଆଚରଣରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରୁ ଲାଭବାନ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ କେହି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଦାବି କରିପାରିବେ ଯେ ଉତ୍ପାଦକ ମାର୍ଜିନ୍ (କିମ୍ବା ଅତିରିକ୍ତ) ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଲାଭ ପାଇଁ ହ୍ରାସ ପାଇଛି ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

ଏକ ବୃହତ ସହରରେ ଗ୍ରୋସରୀ ଷ୍ଟୋରଗୁଡିକରେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଥିବା ପରି ମନେହୁଏ କାରଣ ସେଠାରେ ଅନେକ ବିକ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିକ୍ରେତା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଛୋଟ ଅଟନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି ।

a) ଆପଣ ଭାବନ୍ତି କି ଗ୍ରୋସରୀ ଷ୍ଟୋରଗୁଡିକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଏକ ଉଦାହରଣ ହୋଇପାରେ? ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ।

....

....

....

---

[1] ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ଆପଣ କେବେ ବି ସର୍ବାଧିକ ରାଶିରୁ ଅଧିକ ଦେୟ ଦେବେ ନାହିଁ।

....

....

b) ଆପଣଙ୍କ ମତରେ ଗ୍ରୋସରୀ ଷ୍ଟୋରର ବଜାର ଢାଞ୍ଚା କ'ଣ ଏବଂ କାହିଁକି?

....

....

....

....

୧୧.୩ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳରେ ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଉତ୍ପାଦ

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ଯୁକ୍ତିକୁ ଯାଞ୍ଚ କରିବା ପରେ, ଆସନ୍ତୁ ଏକ ଲାଭଜନକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଉତ୍ପାଦକୁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା । ଆପଣ ପୂର୍ବରୁ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ସ୍ୱଳ୍ପକାଳକୁ ଏକ ସମୟ ଅବଧି ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ଯେଉଁଥିରେ ଅତିକମରେ ଗୋଟିଏ ସାଧନ ସ୍ଥିର ହୋଇଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପୁଞ୍ଜି ଭଣ୍ଡାରକୁ ସ୍ଥାୟୀ ସାଧନ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ । ତଦନୁଯାୟୀ, ଏହି ବିଶ୍ଳେଷଣ ଅନୁମାନ କରେ ଯେ ଶିଳ୍ପରେ ଉତ୍ପାଦନ ସୁବିଧା ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୁବିଧାର ଆକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ କାରଣ ବିଚାର କରାଯାଉଥିବା ଅବଧି ବହୁତ କମ୍ ଅଟେ ଯାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକୁ ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ କିମ୍ବା ଛାଡିବାକୁ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇପାରେ ।

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ, ଯେହେତୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ କରି ବଜାର ଦରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରିବ ନାହିଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଆନୁଭୂମିକ ଚାହିଦା ବକ୍ରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଚାହିଦା ବକ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ - ଏହାର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଉତ୍ପାଦର ସମସ୍ତ ସ୍ତରରେ ଅସୀମତା ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରଚଳିତ ବଜାର ଦରଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଅଧିକ ଦର ଆଦାୟ କରେ, ତେବେ ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଚାହିଦା ଶୂନକୁ ଖସିଯିବ କାରଣ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ଅନ୍ୟ ଅନେକ ବିକ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷରେ ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଦର ସାମାନ୍ୟ ହ୍ରାସ କରେ, ତା'ହେଲେ ଏହାର ଚାହିଦା ଅସୀମକୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ କମ୍ ଦର ସହ ମେଳ ଖାଇବେ।

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହେଉଛି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀ ନୁହେଁ ବରଂ ଦର ଗ୍ରହଣକାରୀ । ଯେହେତୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଚାହିଦା ବା ହାରାହାରି ଆୟ (AR) ବକ୍ର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଆନୁଭୂମିକ ହୁଏ, ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (MR) ବକ୍ର ମଧ୍ୟ AR ବକ୍ର ସହିତ ମେଳ ଖାଏ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ, AR ଏବଂ MR ଉତ୍ପାଦର ସମସ୍ତ ସ୍ତରରେ ସ୍ଥିର ଏବଂ ସମାନ ଅଟେ । ଆପଣ ନିଜକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଉଚିତ ୍ ଯେ ଯଦି ଦର (ଅର୍ଥାତ୍ ହାରାହାରି ଆୟ) ସ୍ଥିର ରହେ, ତେବେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଦର ସହିତ ସମାନ ହେବ[2] ।

---

[2] ଯଦି $p=10$ ଏବଂ $q=1$, $TR=10$; ଯଦି $p = 10$ ଏବଂ $q = 2$, $TR = 20$; ଏମଆର ଏହିପରି 10 ଇତ୍ୟାଦି ଅଟେ । MR ସର୍ବଦା = 10 ହେବ ଏବଂ ତେଣୁ ଦର ସ୍ଥିର ରହିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦର ସହିତ ସମାନ ହେବ ।

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦର-ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଏବଂ ସନ୍ତୁଳନକୁ ଏକ ସଂଖ୍ୟାଗତ ଉଦାହରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରେ । ଧରନ୍ତୁ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଏବଂ ଯୋଗାଣ ସ୍ଥିତି ନିମ୍ନଲିଖିତ ସମୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଦିତ ହୁଏ:

ମୋଟ ଚାହିଦା: $Q = 25 – 0.5 P$

ମୋଟ ଯୋଗାଣ: $Q = 10 + 1.0 b$

ସନ୍ତୁଳନ ଦର ଏପରି ଏକ ବିନ୍ଦୁରେ ରହିବ ଯେଉଁଠାରେ ମୋଟ ଚାହିଦା ମୋଟ ଯୋଗାଣ ସହ ସମାନ ହେବ

$$25 - 0.5 P = 10 + 1.0 P$$

କିମ୍ବା $P = 10$

ଏହି ଦରକୁ ଚାହିଦା କିମ୍ବା ଯୋଗାଣ ଫଳନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି $P = 10$ ରେ ଶିଳ୍ପ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରାପ୍ତ କରାଯାଏ:

$$K = 10 + 1.0 (10)$$

$$= 20$$

ତେଣୁ ସନ୍ତୁଳନ ଦର, $P = 10$ ଏବଂ ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦନ, $Q = 20$।

ଚିତ୍ର 11.1 ଦର୍ଶାଉଛି ଯେ ଯେତେବେଳେ ବଜାର ଦର P_1 ରେ ଥାଏ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମ୍ମୁଖରେ ଚାହିଦା ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ହେଉଛି D_1 ଏବଂ MR_1। ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳତମ ଉତ୍ପାଦ ବିନ୍ଦୁ A ରେ ଅଛି, ଯେଉଁଠାରେ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ (MC) = P_1, ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦର Q_1 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ। ଉତ୍ପାଦର Q_1ସ୍ତରରେ ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ (ATC) ଦର ଠାରୁ କମ୍ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ କରିଥାଏ ।

ଧରନ୍ତୁ ବଜାର ଦର P_2 କୁ ଖସିଯାଏ, ଦର ପଏଣ୍ଟ Cରେ MC ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଯେହେତୁ ଉତ୍ପାଦନର ଏହି ସ୍ତରରେ (Q_2) ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଦର ଠାରୁ ଅଧିକ, ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ମୋଟ ଆୟ ଠାରୁ ଅଧିକ, ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କ୍ଷତି ସହିଥାଏ । କ୍ଷତିର ପରିମାଣ ହେଉଛି ୟୁନିଟ୍ ପିଛା କ୍ଷତି (CR) ଉତ୍ପାଦିତ ୟୁନିଟ୍ ସଂଖ୍ୟା (Q_2)ର ଦୁଇଗୁଣ।

ଚିତ୍ର 11.1: ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ସନ୍ତୁଳନ

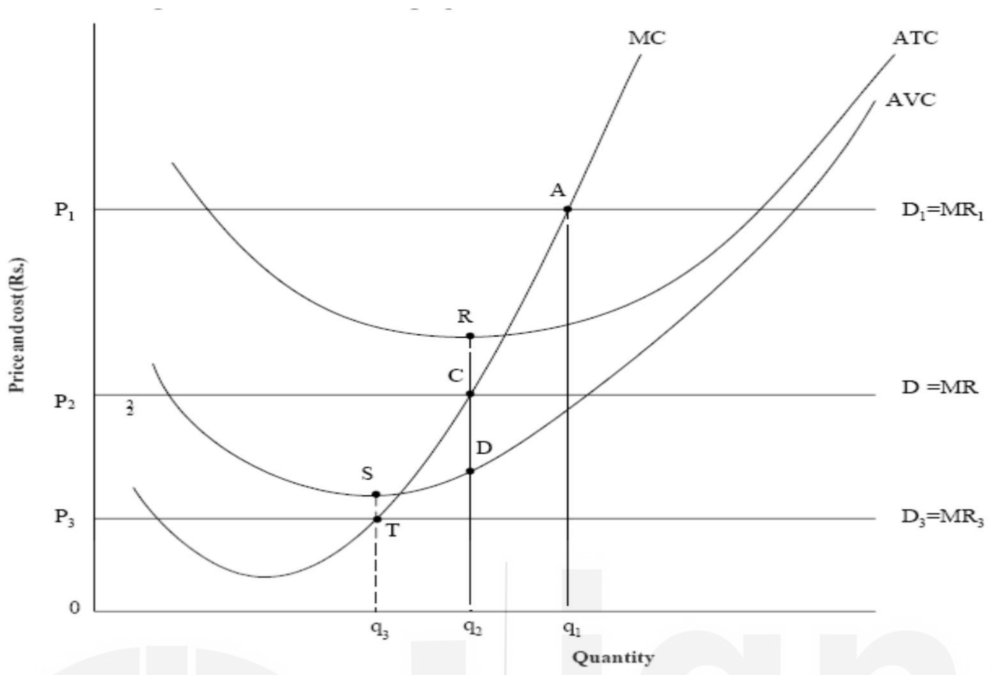

ଦର ସ୍ତର P_2 ରେ, ଚାହିଦା $D_2 = MR_2$ ଅଟେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତରରେ ହାରାହାରି ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଦର (ATC > P) ଠାରୁ ଅଧିକ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଉତ୍ପାଦନ କରି କମ୍ କ୍ଷତି ସହିଲେ ହିଁ ଉତ୍ପାଦନ ଜାରି ରଖିବ। ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଶୂନ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ, ମୋଟ ଆୟ ମଧ୍ୟ ଶୂନ ହେବ ଏବଂ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ହେବ । ତେଣୁ କ୍ଷତି ସମୁଦାୟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ସହ ସମାନ ହେବ। ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ $MC = MR_2$ (ପଏଣ୍ଟ C) ରେ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ମୋଟ ଆୟ ମୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ ଅଧିକ ଅଟେ, କାରଣ P_2 > ଉତ୍ପାଦର Q_2 ୟୁନିଟରେ AVC ଅଟେ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ସମସ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ କୁ ଭରଣା କରିବା ସ୍ଥିତିରେ ରହିବ ଏବଂ ତଥାପି ଏହାର ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟର କିଛି ଅଂଶ ଦେବା ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦିତ ୟୁନିଟ୍ (Q2) ସଂଖ୍ୟାର CD ଗୁଣ ରହିଛି । ଏହି ଉପାୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବା ତୁଳନାରେ ଉତ୍ପାଦନ ଜାରି ରଖିଲେ କମ୍ କ୍ଷତି ସହିଥାଏ।

ବଜାର ଦର P_3 ରେ, ଚାହିଦା $D_3 = MR_3$ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଏ । ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦ Q_3, T ରେ ରହିବ ଯେଉଁଠାରେ $MC = P_3$ ରହିବ। ଏହି ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରରେ, ଯେହେତୁ ଉତ୍ପାଦନର ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଦରଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେବଳ ଏହାର ସମସ୍ତ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ହରାଇନଥାଏ ବରଂ ଏହାର ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ST ଟଙ୍କା ହରାଇବ । ଶୂନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରି ଏବଂ କେବଳ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ହରାଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଆୟ ସ୍ଥିତିରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିପାରିବ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଦର ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ କମ୍ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳୀନ କ୍ଷତି-ନ୍ୟୁନିକରଣ ଉତ୍ପାଦ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ, ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ ହେଉଛି $P = MC$ ସେଟ୍ କରିବା । ଯେହେତୁ $P = MR$, ଏହା $MR = MC$ ସେଟିଂ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାପଡୁଛି ଯେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସ୍ୱାଭାବିକ କିମ୍ୱା ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭଠାରୁ ଅଧିକ ଲାଭ କରିବା ସମ୍ଭବ। ଅପରପକ୍ଷେ, ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି କ୍ଷତି ଏହାର ମୋଟ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ କମ୍ ହେବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ କ୍ଷତି କରିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ। ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ $P>AVC$ ଉତ୍ପାଦ ଜାରି ରଖିବ, କାରଣ ଏହା ବନ୍ଦ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏକ ଉତ୍ତମ ରଣନୀତି ଅଟେ । $P< AVC$ ହେଲେ ହିଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ।

୧୧.୪ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ଲାଭ- ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଉତ୍ପାଦ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ଲାଭ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ ଉତ୍ପାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ସାଧନ ଏବଂ ତେଣୁ ପରିବ୍ୟୟ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ, ଜଣେ ପରିଚାଳକ ଦକ୍ଷ ସ୍ତରର ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଯେକୌଣସି ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାରକୁ ନିୟୋଜିତ କରିବାକୁ ଚୟନ କରିପାରିବେ ଯାହା ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ପ୍ରଦାନ କରିବ । ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଆକାର ବା ପରିଚାଳନାର ଆୟତନ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳରେ ସ୍ଥିର ଥାଏ କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁଯାୟୀ ଏହାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇପାରେ ।

ଦୀର୍ଘକାଳରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ଭଳି ସମାନ ଢଙ୍ଗରେ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ଏହା ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଅଟେ । ଏଠାରେ ପୁନର୍ବାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅନୁଯାୟୀ ବଜାର ଦର ନେଇଥାଏ ଏବଂ ଏହି ବଜାର ଦର ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟରୁ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସେହି ୟୁନିଟର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ ଅଧିକ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି କରିବ । ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସୀମାନ୍ତ ଆୟଠାରୁ ଅଧିକ ହେଲେ ଏହା ଉତ୍ପାଦ ହ୍ରାସ କରିବ। ଏହି ଉପାୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ($MR = MC$; ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଅନୁଯାୟୀ) ତୁଳନା କରି ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିଥାଏ ।

ଚିତ୍ର ୧୧.୨: ଦୀର୍ଘକାଳରେ ଲାଭକ ସର୍ବାଧିକ ସନ୍ତୁଳନ

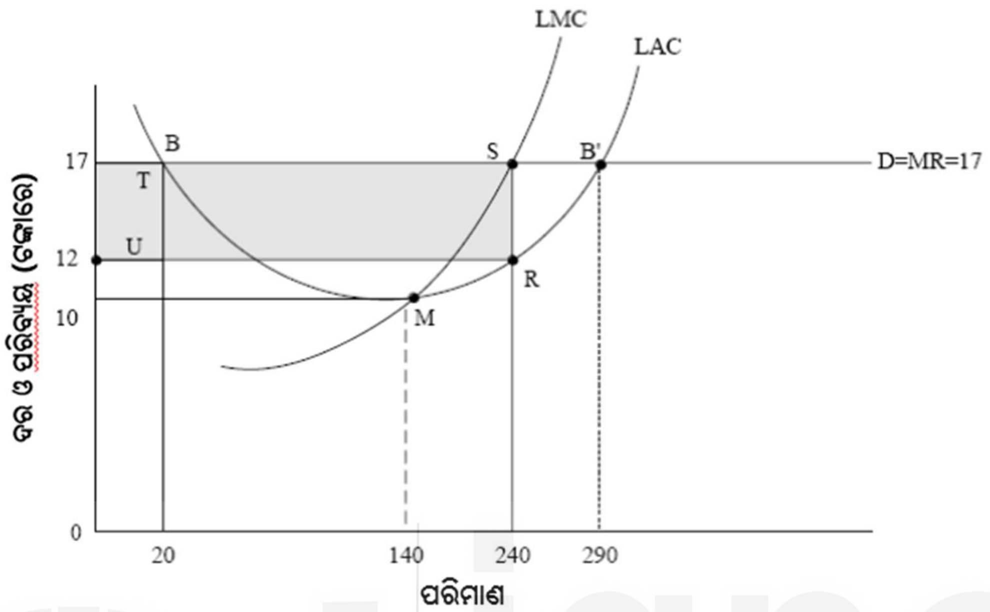

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ (LAC) ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ (LMC) ବକ୍ର ଚିତ୍ର 11.2 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ ଯାହା ସନ୍ତୁଳନ ଦର (୧୭ ଟଙ୍କା) କୁ ସୂଚାଇଥାଏ ଯାହା ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (ଅର୍ଥାତ୍, D = MR = P) ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଆପଣ ଦେଖିପାରନ୍ତି ଯେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦର LAC ଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ କରିପାରେ । ତେଣୁ ୨୦ରୁ ୨୯୦ ୟୁନିଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେକୌଣସି ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ କିଛି ମାତ୍ରାରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଦେଇଥାଏ। ଚିତ୍ର 11.2 ରେ, B ଏବଂ B^1 ହେଉଛି ଲାଭ-ଅଲାଭ ବିନ୍ଦୁ, ଯେଉଁଥିରେ ଦର LAC ସହ ସମାନ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଶୂନ, ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେବଳ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିପାରିବ ।

ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ୨୪୦ ୟୁନିଟ୍ (ପଏଣ୍ଟ S)ରେ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିଥାଏ। ଏହି ସମୟରେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ LMC ସହିତ ସମାନ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଆଦର୍ଶ ଭାବରେ ୨୪୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର ଚୟନ କରିବ । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପଏଣ୍ଟ Mରେ ୧୪୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ ନାହିଁ, ଯାହା LACର ସର୍ବନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁ ଅଟେ । ଏହି ସମୟରେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ, ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ କରି ଲାଭ ହାସଲ କରିପାରିବ । ଚିତ୍ର 11.2 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ, ବିନ୍ଦୁ S ରେ 240 ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନରେ ମୋଟ ଆୟ (ଦର ଗୁଣା ପରିମାଣ) 4080 ଟଙ୍କା (= 17 * 240 ଟଙ୍କା) ସହ ସମାନ ଅଟେ, ଯାହା କି ଆୟତାକାର କ୍ଷେତ୍ର OTSV ର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଅଟେ । ସମୁଦାୟ ପରିବ୍ୟୟ (ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଗୁଣା ପରିମାଣ) ୨,୮୮୦ ଟଙ୍କା (= ୧୨ * ୨୪୦ ଟଙ୍କା) ସହିତ ସମାନ ଅଟେ ଯାହା କି ଆୟତାକାର କ୍ଷେତ୍ର OURV ର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଅଟେ

। ସମୁଦାୟ ଲାଭ ହେଉଛି ୧,୨୦୦ ଟଙ୍କା = (୧୭ - ୧୨ ଟଙ୍କା) * ୨୪୦ ଟଙ୍କା, ଯାହା କି ଆୟତାକାର କ୍ଷେତ୍ର UTSRର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଅଟେ ।

ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏପରି ଆୟତନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ଯେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଦର ସହ ସମାନ ହେବ। ଏହା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ଲାଭଦାୟକ ପରିସ୍ଥିତି ହେବ (ଚିତ୍ର 11.2 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି)। ତେଣୁ ଯଦି ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ଦର ୧୭.୦୦ ଟଙ୍କା ହୁଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୨୪୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ ଏବଂ ୧,୨୦୦.୦୦ ଟଙ୍କା ଲାଭ କରିବ। ଏହି ଲାଭକୁ ସାଧାରଣଠାରୁ ଅଧିକ, ଅତ୍ୟଧିକ କିମ୍ବା ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଶ୍ନ ଯାହା ପଚାରିବା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ହେଉଛି ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରରେ ଏହା ଏକ ପରିସ୍ଥିତି ଅଟେ କି ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଶିଳ୍ପରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ ମଧ ସକାରାତ୍ମକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଜାରି ରଖିପାରିବ କି? ଏହାର ଉତ୍ତର ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ନା।

ଏହି ଫଳାଫଳ ଏହି ଧାରଣାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଯେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନାହିଁ । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଏକ ବଜାର ଅର୍ଥନୀତିରେ, ଲାଭ ହେଉଛି ଏକ ସଙ୍କେତ ଯାହା ନିବେଶ ଏବଂ ତେଣୁ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରେ | ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଶିଳ୍ପରେ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କ ସହିତ ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳିବ। ଯେଉଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଶକ୍ତି ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ କିମ୍ବା ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରେ ତାହା ହେଉଛି ଯଥାକ୍ରମେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ କିମ୍ବା ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷତିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ | ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ଶିଳ୍ପକୁ ଆକର୍ଷିତ କରେ ଯାହାର ପ୍ରବେଶ ଶିଳ୍ପ ଯୋଗାଣକୁ ବୃଦ୍ଧି କରେ | ଫଳସ୍ୱରୂପ, ଦର ହ୍ରାସ ପାଇବ ଏବଂ ଶିଳ୍ପରେ ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡିକ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ସ୍ତରରେ ରହିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରକୁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରିବେ । ସମସ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଦୂର ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଜାରି ରହିବ । କେବଳ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିପାରୁଥିବାରୁ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଆଉ କୌଣସି ଆକର୍ଷଣ ନାହିଁ। ଚିତ୍ର 11.2 କୁ ଅନୁଧାନ କରି ଆପଣ ଏହି ବଜାରରେ ଯେଉଁ ଦର ରହିବ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ ୍ ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ସହିତ ସମାନ ଭାବରେ ନିବେଶକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସଙ୍କେତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷତି କିଛି ବିଦ୍ୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଶିଳ୍ପରୁ ବାହାର କରିଦିଏ । ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ବିଦାୟ ଯୋଗୁଁ ଶିଳ୍ପ ଯୋଗାଣ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ଯାହା ବଜାର ଦରକୁ ବଢ଼ାଇଥାଏ। ଦର ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ଶିଳ୍ପର ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ସ୍ତରରେ ରହିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତରକୁ ଆଡଜଷ୍ଟ କରିଥାନ୍ତି। ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷତି ଦୂର ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଶୂନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ହାରରେ ଲାଭ ଅର୍ଜନ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ବିଦାୟ ନେଉଛନ୍ତି।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

ଧରି ନିଅନ୍ତୁ ଯେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ସମସ୍ତ ଧାରଣା ସତ ଅଟେ ।

a) ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ବୈଷୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବ କ'ଣ ହେବ?

....

....

....

....

b) ଆପଣଙ୍କ ମତରେ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଶିଳ୍ପରେ ଗବେଷଣା ଏବଂ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବ?

....

....

....

....

୧୧.୫ ଏକାଧିକାର ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ଏକାଧିକାର କୁ ଏକ ବଜାର ପରିସ୍ଥିତି ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରେ ଯେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗାଣକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରେ ଯାହାର **କୌଣସି ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ ନାହିଁ** । ଏକାଧିକାର ର ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ନିମ୍ନରେ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି:

• ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ବଣ୍ଟନର ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର	ଏକକ ବିକ୍ରେତା
• କ୍ରେତାଙ୍କ ବଣ୍ଟନର ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଆକାର	ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
• ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ	କୌଣସି ଘନିଷ୍ଠ ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ
• ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ ସର୍ତ୍ତ	ନିଷିଦ୍ଧ କିମ୍ବା କଷ୍ଟକର ପ୍ରବେଶ

ଯଦିଓ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଏକାଧିକାର ହେଉଛି ବଜାର ଗଠନର ଦୁଇଟି ଚରମ ମାମଲା, ତଥାପି ଉଭୟଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ସମାନ - ସେମାନଙ୍କୁ ବଜାରରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ସହ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାକୁ ପଡିବ ନାହିଁ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ବିକ୍ରେତାମାନେ ଏତେ ଛୋଟ ଯେ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଅଣଦେଖା କରିପାରନ୍ତି | ଅପରପକ୍ଷରେ, ଏକାଧିକାର ହେଉଛି ବଜାରର ଏକମାତ୍ର ବିକ୍ରେତା ଏବଂ ତାଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ନାହିଁ । ବଜାର ବା ଶିଳ୍ପ ଚାହିଦା ବକ୍ର ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ର ଚାହିଦା ଏକାଧିକାର ଅଧୀନରେ ସମାନ ଅଟେ କାରଣ ଶିଳ୍ପରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରହିଥାଏ ।

ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବଜାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡିକର ପରିଚାଳକମାନେ ଯେ ଆନୁଭୂମିକ ଚାହିଦା ବକ୍ରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି ଦର ଉପରେ କୌଣସି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ସେମାନେ କେବଳ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ ଚୟନ କରନ୍ତି | ତେବେ ନିମ୍ନଗାମୀ ଚାହିଦା ବକ୍ରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ଚିତ୍ର ୧୧.୩ ଦେଖନ୍ତୁ) ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଦର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର କ୍ଷମତା ରଖିଛି। ଯଦି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହେ, ତେବେ

ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ହ୍ରାସ କରି ଯେତିକି ଚାହିଁବ ସେତିକି ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବ। ଅପରପକ୍ଷରେ, ଯଦି ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଧିକ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ତେବେ ଏହାର ଦର ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ପଡିବ କାରଣ ବଜାରରେ ମୋଟ ଯୋଗାଣ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ହେବ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଛି । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ରେ ଥିବା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ଗ୍ରହଣକାରୀ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହେଉଛି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀ । ତେବେ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କ୍ଷମତା ରଖିବା ପାଇଁ ଏକାଧିକାର କେବଳ ଉତ୍ପାଦର ଏକମାତ୍ର ବିକ୍ରେତା ହେବା ଉଚିତ ୍ ନୁହେଁ ବରଂ ଏକ ଉତ୍ପାଦବିକ୍ରୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ ନାହିଁ ।

୧୧.୬ ଗୋଟିଏ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ

ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଭାବିବାକୁ ପ୍ରଲୋଭିତ ହୁଅନ୍ତି ଯେ ଯେହେତୁ ଏକାଧିକାର ହିଁ ବଜାରରେ ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ପାଦକ, ତେଣୁ ସେ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଯେକୌଣସି ଦର ଆଦାୟ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବେ । ଯଦିଓ ଏକାଧିକାର ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକ ଉଚ୍ଚ ଦର ଆଦାୟ କରିବ, ଏହା ମଧ୍ୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଏହା ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ କରୁଛି । ଆମର ପୂର୍ବ ଆଲୋଚନାରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ଯେ ଏକ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସେହି ସ୍ତରରେ ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ଯେଉଁଠାରେ ଏହାର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ (MC) ବକ୍ର ଅଧୋମୁଖ ପ୍ରବଣତା ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (MR)କୁ ନିମ୍ନରୁ ଛେଦ କରିଥାଏ । ଯେହେତୁ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ର MR ବକ୍ର ଉତ୍ପାଦର ସମସ୍ତ ସ୍ତରରେ ଏହାର ହାରାହାରି ଆୟ କିମ୍ବା ଚାହିଦା ବକ୍ର ଠାରୁ କମ୍ ଥାଏ ଏବଂ ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତରରେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ, ତେଣୁ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଏକାଧିକାର ଦର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ । ଆପଣ ମନେ ରଖିପାରନ୍ତି, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଦର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଯେହେତୁ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ର ଚାହିଦା ବକ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରଠାରୁ ଅଧିକ, ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦ ଦର ମଧ୍ୟ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ ଅଧିକ ଅଟେ । ତେଣୁ, ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଭ ହେଉଛି ଏକାଧିକାର ସନ୍ତୁଳନର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ଚିତ୍ର 11.3: ଏକାଧିକାର ଅଧୀନରେ ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଦର

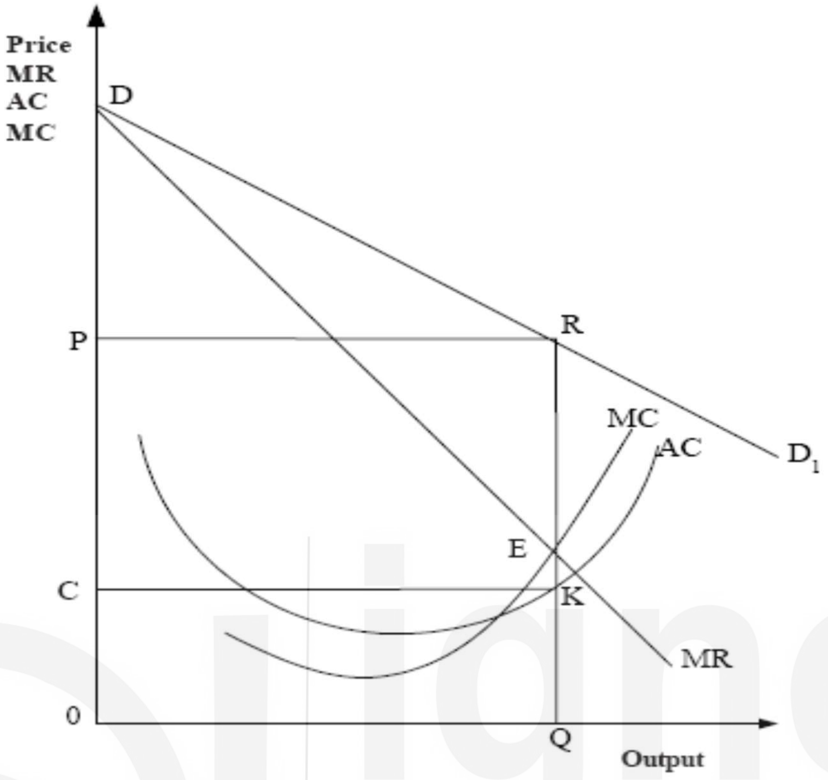

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଉପଭୋଗ କରିବ କାରଣ ଏକାଧିକାର ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର।

ଏକାଧିକାର ଅଧୀନରେ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଚିତ୍ର 11.3 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । DD ଏବଂ MR ହେଉଛି ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅଧୋମୁଖ ପ୍ରବଣତା ଚାହିଦା (କିମ୍ବା ହାରାହାରି ଆୟ ବକ୍ର) ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ବକ୍ର । AC ଏବଂ MC ହେଉଛି ଏହାର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ । ବିନ୍ଦୁ E ରେ, MC ନିମ୍ନରୁ MRକୁ ଛେଦ କରେ। E ସହିତ ସମାନ, ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦ ହେଉଛି OQ । OQ ଉତ୍ପାଦନରେ, ଦର OP = QR ଅଟେ; ଏବଂ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି OC = QK । ଏକାଧିକାର ଲାଭ ଉତ୍ପାଦ ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ ଦର ବିୟୋଗ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ ଯଥା, (OP - OC) * OQ= PC *CK = PCKR । କ୍ଷେତ୍ର PCKR ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ।

ଏକାଧିକାର ଶକ୍ତି

ଉପରୋକ୍ତ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାପଡିଛି ଯେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଦର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହ ସମାନ ଏବଂ ଲାଭ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ ସ୍ୱାଭାବିକ; ଏକାଧିକାର ଅଧୀନରେ, ଦର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ ଅଧିକ ଏବଂ ଲାଭ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ ମଧ ସ୍ୱାଭାବିକଠାରୁ ଅଧିକ ଅଟେ ।

ତେଣୁ, ଏକାଧିକାରଙ୍କର ଏକ ଦର ଆଦାୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ଅଛି ଯାହା ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ ଅଧିକ ଏବଂ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିଥାଏ । ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତାର ପରିମାଣ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ କେତେ ଅଧିକ ତାହା ହିସାବ କରାଯାଇପାରେ । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ P = MC ସେଟ୍ କରେ। ତେଣୁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତା ସେତେ ଅଧିକ ହେବ। ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଏ ଲର୍ଣ୍ଣର ଏକାଧିକାର ଶକ୍ତିର ମାତ୍ରା ମାପିବା ପାଇଁ ଏପରି ଏକ ସୂଚକାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଯାହାକୁ ଲର୍ନର ସୂଚକାଙ୍କ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହି ସୂଚକାଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତା ହେଉଛି -

$$\mu = (P - MC)/P$$

କେଉଁଠି

P = ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦର ଦର
MC= ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ

ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦରେ MC = MR ଏବଂ MR = P (1 - 1 / e) ଯେଉଁଠାରେ e ହେଉଛି ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ।

$\mu = (P - MC)/P$
$\mu = (P - MR)/P = 1 - (MR/P)$
କିନ୍ତୁ $(MR/P) = (1-1/e)$
$\mu = 1 - (1 - 1/e)$
$\mu = 1/e$

ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତା ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସହିତ ବିପରୀତ ଭାବରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ | ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଯେତେ କମ୍ ରହିବ, ଏହାର ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତା ସେତେ ଅଧିକ ହେବ ଏବଂ *ଏହାର ବିପରୀତ*। ଯେପରି କି ଆମେ ବ୍ଲକ 2 ରେ ଆଲୋଚନା କରିଛୁ, ଚାହିଦାର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଏକ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ ବିକଳ୍ପଗୁଡିକର ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ଘନିଷ୍ଠତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ଆମେ କିଛି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ସେବା ଯଥା ଜୀବନ ରକ୍ଷାକାରୀ ଔଷଧ, ପେଟ୍ରୋଲିୟମ, ରନ୍ଧନ ଗ୍ୟାସ, ରେଳବାଇ ଇତ୍ୟାଦି ଏକ ଉଚ୍ଚ ମାତ୍ରାର ଏକାଧିକାର ଶକ୍ତି ଉପଭୋଗ କରିଥାଉ କାରଣ ଏହି ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକର ଚାହିଦା ଅତ୍ୟଧିକ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ | ନିଜ ଉପରେ ଛାଡି ଦେଲେ ଏକାଧିକାର ଏଭଳି ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକୁ ସେହି ଦରରେ ବିକ୍ରି ଦେଇପାରେ ଯାହା

ସରକାର ଏବଂ ନୀତି ନିର୍ମାତାଙ୍କ ସାମାଜିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ କରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆମେ ପ୍ରାୟତଃ ଏକାଧିକାରରେ ସରକାରୀ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଦେଖୁଛୁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ରେଳ ଟିକେଟ ଦର ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ବିଦ୍ୟୁତ ଶୁଳ୍କ ଏକ ନିୟାମକ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରାଯାଏ । ଏକାଧିକାରକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର କାରଣ ବିଷୟରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିଭାଗରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

୧୧.୭ କଲ୍ୟାଣ: ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବନାମ ଏକାଧିକାର

ଆମର ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାପଡିଛି ଯେ ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଧିକାର ଦର ସାଧାରଣତଃ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ମଧ ଉପଭୋକ୍ତା ଏବଂ ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଅତି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୁଏ | ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଏକାଧିକାରକୁ ଜନ୍ମ ଦେଉଥିବା ପ୍ରମୁଖ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଏବଂ ପ୍ରବେଶ ରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ, ବୟନଶିଳ୍ପ, ପୋଷାକ, କାଠ ଏବଂ ଆସବାବପତ୍ର ଭଳି ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା, ଯୋଗାଣକାରୀ ଭାବରେ ବଜାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜ - ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପୁଞ୍ଜି ଆବଶ୍ୟକତା କମ୍ ଏବଂ ନିବଦ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ ମଧ କମ୍ । ଟ୍ରାଭେଲ ଏଜେନ୍ସି ଭଳି ଅନେକ ସେବା ଉଦ୍ୟୋଗ ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏଭଳି ଶିଳ୍ପରେ, ପ୍ରତିଯୋଗିତା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ ଯେ ଦର 'ସଠିକ୍' ସ୍ଥିର ହୋଇଛି ଏବଂ ଏହାବ୍ୟତୀତ ପ୍ରବେଶର ବିପଦ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ ଯେ ଦର କେବେ ବି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ ନାହିଁ (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଶିଳ୍ପରେ ନାମମାତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ହାରାହାରି ଲାଭଠାରୁ ଅଧିକ ରୋଜଗାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ)। ଏହାବ୍ୟତୀତ, ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଧ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ ଯେ ଦର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ। ତେଣୁ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଦର ଏହାର ଉତ୍ପାଦନର ବିକଳ୍ପ ପରିବ୍ୟୟକୁ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ |

ସବୁକିଛି ବଜାର ଉପରେ ଛାଡିବା ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ୟା ଉପୁଜିଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ଏକାଧିକାର ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାର ଚାହିଦା ପୂରଣ କଲେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭର ଉପଯୋଗ କରିଥାଏ। ସାଧାରଣତଃ ଏଭଳି ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ମଧ ରହିଥାଏ। ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ଉତ୍ପାଦନ, ଜଳ ଯୋଗାଣ, ଗ୍ୟାସ୍ ଯୋଗାଣ ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ଜାତୀୟ ଦୂରସଂଚାର ବ୍ୟବସ୍ଥାଭଳି ଅଧିକାଂଶ ଲୋକହିତରେ ଏହି ପ୍ରକାରର ଟେକ୍ନୋଲୋଜି ରହିଛି । ଏହି ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଅନେକ ବିଶେଷ ସମସ୍ୟା ରହିଛି।

ପ୍ରଥମତଃ, ସେମାନଙ୍କର ଆକାର ଏବଂ ପୁଞ୍ଜି ତୀବ୍ରତା ପ୍ରାୟତଃ ଘରୋଇ ପୁଞ୍ଜି ବଜାର ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ନିବେଶ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିବାରେ ବିଶେଷ ଚାପ ପକାଇଥାଏ । ଭାରତରେ ୧୯୯୦ ଦଶକରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ରାଜକୋଷ ଉପରେ ଚାପ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ବିନିଯୋଗ ଏବଂ ଘରୋଇକରଣ ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ପଛରେ ଏହା ଏକ ପ୍ରମୁଖ କାରଣ ଥିଲା । ତେଣୁ ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଅଟୋମୋବାଇଲ ୍ କିମ୍ବା ରାସାୟନିକ ପଦାର୍ଥ ଉତ୍ପାଦନ ମଧ ବିଶାଳ ଅର୍ଥନୀତି ଦ୍ୱାରା ପରିଚିତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସରକାରମାନେ ଏହି ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କଭୂମିକା ଭାବରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦେଖିଥାନ୍ତି। ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ

ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ଓ ଜଳ ଯୋଗାଣ ଭଳି ପ୍ରାକୃତିକ ଏକାଧିକାରକୁ ନେଇ କ'ଣ କରାଯିବ। ନିଜ ଉପରେ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ସେମାନେ ଏକାଧିକାର ଦର ଆଦାୟ କରିବେ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନକୁ ସୀମିତ କରିବେ। କୌଣସି ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବିପଦର ଅନୁପସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବତଃ ଏଭଳି ସଂଗଠନଗୁଡ଼ିକୁ ଅଯଥା, ଅପାରଗ ଏବଂ ମନ୍ଥର କରିଦେବ। ଯେହେତୁ ସମସ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଉପରେ ପହଞ୍ଚାଯାଇପାରିବ, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖିବା ପାଇଁ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ କମ୍ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ମିଳିବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ରେଳବାଇର ଅଭିଜ୍ଞତା ସୂଚାଉଛି ଯେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଚାପର ଅନୁପସ୍ଥିତି ନବପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ କ୍ଷତି ପହଞ୍ଚାଇବାକୁ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗିବ ନାହିଁ, ଯାହା ଏଭଳି ପୁଞ୍ଜି ଭିତ୍ତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ତେଣୁ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ନିୟନ୍ତ୍ରକ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ ଯିଏ ପ୍ରାକୃତିକ ଏକାଧିକାର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଭାରତରେ ଶକ୍ତି ଓ ଟେଲିକମ୍ୟୁନିକେସନର ଘରୋଇକରଣ ସହ ଏକ ନିୟାମକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସିମେଣ୍ଟ, ଅଟୋମୋବାଇଲ କିମ୍ବା ରାସାୟନିକ ଉଦ୍ୟୋଗ ପାଇଁ ସେଭଳି କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନ ନାହିଁ।

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାକୁ ଚିତ୍ର ୧୧.୪ ସାହାଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଚିତ୍ରିତ କରାଯାଇପାରିବ । ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ୟୋଗ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ। ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ଦର P_c ହେବ ଏବଂ ଯୋଗାଣ ପରିମାଣ Q_c ହେବ।

ଚିତ୍ର 11.4: ଏକାଧିକାରର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

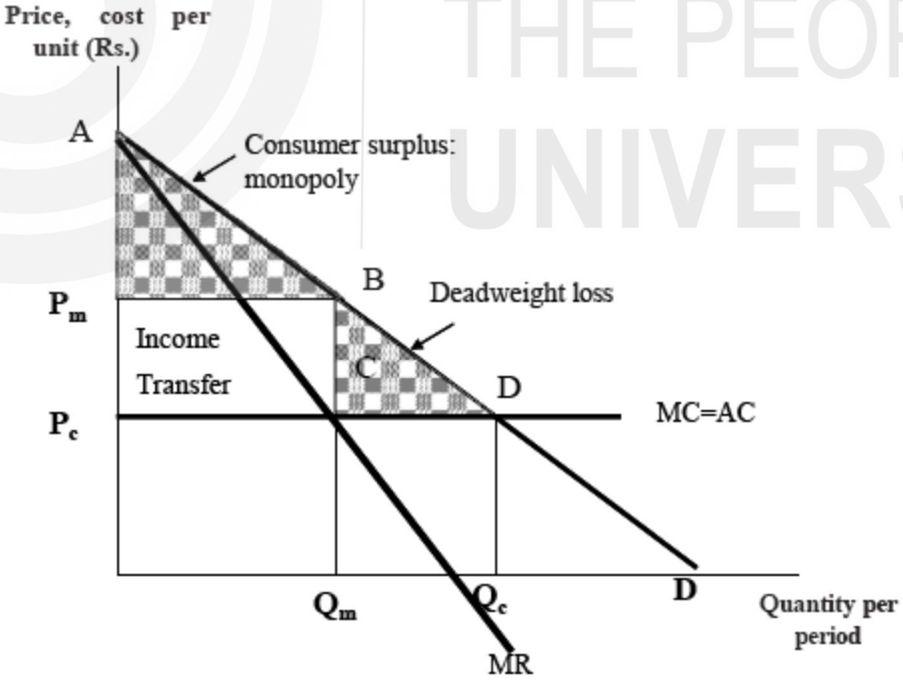

ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର P_cAD ହେବ। ବର୍ତ୍ତମାନ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଏକାଧିକାରୀର ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଦର ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଚିତ୍ରରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ, ଦର P_m ହେବ ଏବଂ ପରିମାଣ Q_m ହେବ| ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ଏକାଧିକାରୀ ଅଧିକ ଦର ଆଦାୟ କରିବେ ଏବଂ ଆଶା ଅନୁଯାୟୀ କମ୍ ପରିମାଣ ଉତ୍ପାଦ କରିବେ | ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ P_mAB କୁ ହ୍ରାସ କରାଯାଇଛି। ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତର ଏକ ଅଂଶ ଭାବେ ପରିଗଣିତ P_cP_mBC ଏବେ ଏକାଧିକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ। ଏହି ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆୟ ପୁନଃବଣ୍ଟନକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, BCD ଅଞ୍ଚଳ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ସମାଜପାଇଁ ଏକ ଅପ୍ରତିଭୂତ କ୍ଷତି ମଧ୍ୟ ଅଛି ଯାହା ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଉପଭୋକ୍ତା ଅତିରିକ୍ତ କ୍ଷତିର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ, କିନ୍ତୁ ଏକାଧିକାର ଅଧୀନରେ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର କମ୍ ଥିବାରୁ ସମାଜ ପାଇଁ ହଜିଯାଇଥାଏ ।

ଯଦି ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ବିପରୀତ ମାମଲା ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ ଏକାଧିକାର ଭାଙ୍ଗିବା ଉପରେ ବିଚାର କରୁ, ତେବେ ଏହାର ପରିଣାମ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦକଙ୍କଠାରୁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଆୟ ହସ୍ତାନ୍ତର ଏବଂ ଅପ୍ରତିଭୂତ କ୍ଷତିକୁ ଦୂର କରିବା । ଏଥିରେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ରହିଛି। ଏହା ହେଉଛି ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରର ଫଳାଫଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଏବଂ କମ୍ ଦର ଆକାରରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଏହି ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରିବା | ଯଦି ବଜାରରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ରହିଛି, ତେବେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବେ ଏହା ହେଉଛି ସର୍ବୋତ୍ତମ ନିୟମ। ଯଦି ଏହା ନ ହୁଏ, ଏବଂ ଶିଳ୍ପ ଏକ ସାମାଜିକ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବ ବୋଲି ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଏ, ତେବେ ଏକାଧିକାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୀତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

ବଜାର ସ୍ଥିତିର କିଛି ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକାର ଅଛି ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୧୧.୮ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଓ ଏକାଧିକାର ର ଗୁରୁତ୍ୱ

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଧାରଣା ଗୁଡିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିବନ୍ଧାତ୍ମକ ଅଟେ । ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବିକ୍ରେତା, ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ ଏବଂ ଏକ ଅଣବିଭେଦନ ଉତ୍ପାଦ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଗୁଡିକ କିଛି ବଜାରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ

। ସାଧାରଣତଃ, ଅଧିକାଂଶ ଆଧୁନିକ ଶିଳ୍ପ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବା ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପରିସ୍ଥିତିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଆପଣ ୟୁନିଟ୍ 13 ରେ ଏହି ଦୁଇଟି ବଜାର ଢାଞ୍ଚାକୁ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବେ।

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଏକାଧିକାର ହେଉଛି ଦୁଇଟି ଚରମ ବଜାର ପରିସ୍ଥିତି ଯାହା ଆମେ ବ୍ୟବସାୟର ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦେଖିଥାଉ | ତା'ପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି କାହିଁକି ସେଗୁଡ଼ିକର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଛନ୍ତି? ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଧିକାରକୁ ଅନ୍ୟ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ସହିତ ଚରମ ଭାବରେ ଭାବିବା ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ଏପରି ଅନେକ ଶିଳ୍ପ ଅଛି ଯେଉଁଥିରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବା ଏକାଧିକାର ର ଅଧିକାଂଶ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି । ତେଣୁ ଏହି ଦୁଇଟି ଚରମ ମଡେଲ ପୀଠଚିହ୍ନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ମାମଲାଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ୧୯୩୧ମସିହାରେ ପେପ୍ସି-କୋଲା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ୧୨ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପାଇଁ ଦେବାଳିଆ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା। ପେପ୍ସିର ସଭାପତି ଚାର୍ଲସ ଜି ଗୁଥ୍ ମଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କୁ କୋକା-କୋଲାକୁ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କୋକ୍ ଏହି ଚୁକ୍ତିର କୌଣସି ଅଂଶ ଚାହୁଁନଥିଲେ। ପରିବ୍ୟୟ କମାଇବା ପାଇଁ ଗୁଥ୍ ୧୨-ଆଉନ୍ସ ବିୟର ବୋତଲର ବିପୁଳ ଯୋଗାଣ କିଣିଥିଲେ। ସେହି ସମୟରେ ଉଭୟ ପେପ୍ସି ଓ କୋକ ୬ ଆଉନ୍ସ ବୋତଲରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିଲା। ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ପେପ୍ସି ବୋତଲଗୁଡ଼ିକର ଦର ୧୦ ସେଣ୍ଟଥିଲା, ଯାହା କି ମୂଳ ଛଅ ଆଉନ୍ସ ବୋତଲ ତୁଳନାରେ ଦୁଇଗୁଣ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ସଫଳତା ମିଳିନଥିଲା। ତା'ପରେ କିନ୍ତୁ କୋକ ସ୍କେଲର ଛଅ ଆଉନ୍ସ ବୋତଲ ଯେତିକି ମୂଲ୍ୟରେ ପେପ୍ସିର ୧୨ ଆଉନ୍ସ ବୋତଲ ବିକ୍ରି କରିବାର ଚମତ୍କାର ଧାରଣା ଥିଲା, ଏବଂ ୧୯୩୪ ବେଳକୁ ପେପ୍ସି ଦେବାଳିଆରୁ ରକ୍ଷାପାଇ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ବହୁତ ଭଲ ଲାଭ କରିଥିଲା ।

୧୯୩୧ ରେ ପେପ୍ସିର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ର ଜୀବନ ପାଇଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ହେଉଛି ଚାହିଦା ର ନିୟମ ବିଷୟରେ ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝିବା - ଅର୍ଥାତ୍ ଦର ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ଚାହିଦା ହ୍ରାସ ପାଇବା - ଏବଂ ଦର ବୃଦ୍ଧି ପରିମାଣ ହ୍ରାସକୁ କେତେ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଭାବିତ କରେ - ଅର୍ଥାତ୍ ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ବିଷୟରେ କିଛି ବୁଝିବା | ଆମେ ପ୍ରଥମେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଓ ଏକାଧିକାର ଭଳି ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ଯାଞ୍ଚ କରିବା ଏବଂ ତା'ପରେ ପେପ୍ସି ଏବଂ କୋକର ସ୍ଥିତି ଯାଞ୍ଚ କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଯିବୁ ।

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଆଲଫ୍ରେଡ୍ ମାର୍ଶାଲ ଏକ ମାଛ ବଜାରକୁ ସଠିକ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଉଦାହରଣ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ଯୁକ୍ତି ପାଇଁ, କଡ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ଏକ ମାଛବିକ୍ରେତାର ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ସେ ତାଙ୍କ ଉତ୍ପାଦର ଦର କେମିତି କରିବେ? ପ୍ରଥମେ ସେ ଚାରିଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଜାଣିବାକୁ ପାଉଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରତିଯୋଗୀ କଡ୍ କେତେ ଦରରେ ବିକ୍ରି କରୁଛନ୍ତି। ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ଦର ଦେଇପାରିନଥିଲେ; ଯେହେତୁ କଡ୍ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଏବଂ ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ କାହାଠାରୁ କିଣନ୍ତି ସେଥିପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ ୍ ନୁହେଁ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ମାଛ ବଜାରରେ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପାଇଁ ଦର ତୁଳନା କରିବା ବହୁତ ସହଜ । ତେଣୁ ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ଦର ରଖିଲେ ସେ କୌଣସି ମାଛ ବିକ୍ରି କରିବେ ନାହିଁ। ଧରନ୍ତୁ ସେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ଠାରୁ

କମ୍ ଦର ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ସମସ୍ତ ଗ୍ରାହକ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ତାଙ୍କଠାରୁ କିଣିବେ। ତଥାପି ଯଦି ସେ ଲାଭ ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ, ତେବେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗୀମାନେ ମଧ କମ୍ ଦରରେ ଲାଭ କରିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଦର ହ୍ରାସ କୁ ଆଗେଇ ନେବେ। ଏପରିକି ସେମାନେ ଅଧିକ ଦର ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ବିଚାର କରିପାରନ୍ତି, ଯଦି ସେମାନେ ତଥାପି ଲାଭ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଅଧିକ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରିବେ ।

ଏହି ଯୁକ୍ତି, ନୂତନ ମାଛ ଉତ୍ତୋଳନକାରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶର ସହଜତା ସହିତ, ଯଦି ଲାଭ କରିବାକୁ ଅଛି (ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ବଜାରରେ ମାଛ ଉତ୍ତୋଳନକାରୀଙ୍କ ମଧରେ ମିଳାମିଶାକୁ ରୋକିଥାଏ), ଏହା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ ଯେ ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିବା ଦର ଅତିରିକ୍ତ ମାଛ ଯୋଗାଣ ପରିବ୍ୟୟ କିମ୍ବା ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଜଣେ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ଜଣେ ଦରଗ୍ରହଣକାରୀ ହେବ, ଯାହାର ଦର ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ଦର ସହିତ ସମାନ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବ । ଯଦି କୌଣସି ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ସେବା ଯୋଗାଣ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଥାଏ ତେବେ ତାହା ଏକାଧିକାର ଅଟେ । ତେଣୁ ଏକାଧିକାରୀ ନିଜ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକୁ ବିଚାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ। ତେବେ ସେ କ'ଣ ଭାବୁଛନ୍ତି?

ଚତୁର ଏକାଧିକାରୀ ତାଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ବର୍ଦ୍ଧିତ ପ୍ରଭାବକୁ ବିଚାର କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରି କେତେ ଆୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ଏବଂ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବାର ପରିବ୍ୟୟ କ'ଣ। ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ, ଯଦି ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବାର ପରିବ୍ୟୟ ଆୟଠାରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ ଏକାଧିକାରୀ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସେହି ଅତିରିକ୍ତ ଉତ୍ପାଦକୁ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ଚାହିଁବେ ନାହିଁ। ଚାହିଦା ନିୟମ ରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ସେ ତାଙ୍କ ଉତ୍ପାଦର ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବେ ଏବଂ କମ୍ ବିକ୍ରି କରିପାରିବେ । ବିକଳ୍ପ ଭାବରେ, ଯଦି ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବାର ଆୟ ସେହି ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ ଅଧିକ ହୁଏ, ତେବେ ଏକାଧିକାରୀ ଅଧିକ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ଚାହିଁବା ଉଚିତ୍ । ଚାହିଦା ନିୟମରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ସେ ତାଙ୍କ ଦର ହ୍ରାସ କରି ଅଧିକ ବିକ୍ରି କରିପାରିବେ ।

ତେଣୁ, ଦରକୁ ସଠିକ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି, ଏକାଧିକାରୀ ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକର ସଠିକ୍ ସଂଖ୍ୟା କୁ ବିକ୍ରି କରିପାରିବେ ଯେପରିକି ଗୋଟିଏ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବାର ପରିବ୍ୟୟ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବାର ଆୟ ସହିତ ସମାନ, ଯାହା ଉପରୋକ୍ତ ଯୁକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ଏକମାତ୍ର ଅନୁକୂଳତମ ଦର ଅଟେ । ତେବେ, ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ଜଟିଳତା ଅଛି: ଗୋଟିଏ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି କରିବାର ପରିବ୍ୟୟରେ ସିଇଓଙ୍କ ଦରମା କିମ୍ବା ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଭଡ଼ା ପରିବ୍ୟୟର କୌଣସି ଅଂଶ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ, ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି ହେଉ କି ନାହିଁ ଉଭୟ ଦେୟ ଦେବାକୁ ପଡିବ । ତେଣୁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ଯଦି ଜଣେ ଏକାଧିକାରୀ ନିଜ ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟକୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପାୟରେ ଦର ଦେଇ ଘୋଡ଼ାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ତା'ହେଲେ ସେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ୍।

୧୯୩୧ ମସିହାରେ ପେପ୍ସି ଏବଂ କୋକ୍ କୁ ନେଇ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ତାହା ଉପରୋକ୍ତ ପରିସ୍ଥିତିଠାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଭିନ୍ନ, କିନ୍ତୁ ମେରୁ ମାମଲାରୁ ଆମେ କ'ଣ ଶିଖିପାରିବା? ପ୍ରଥମେ ପେପ୍ସି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖିଥିଲା ଯେ କୋକ୍ ୬-ଆଉନ୍ସ ବୋତଲର ଦର ୫ ସେଣ୍ଟ ରଖିଛି। ୧୨ ଆଉନ୍ସ ବୋତଲର ଦର ମଧ ୫ ପ୍ରତିଶତ ରଖି ପେପ୍ସି ସର୍ତ୍ତ ରଖିଛି ଯେ କୋକ୍ ଏହାର ଦର ହ୍ରାସ କରିବ ନାହିଁ। କୋକ୍ ଦର ହ୍ରାସ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରିନଥିଲା କାରଣ ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ପେପ୍ସିଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଏହାର ଅନେକ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ହରାଇବାକୁ ଭୟ କରୁନଥିଲା । ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଆୟରେ ହୋଇଥିବା ଲାଭ କମ୍ ଦରରୁ ଆୟର କ୍ଷତିକୁ ଭରଣା କରିବ କି ନାହିଁ ତାହା ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପେପ୍ସି ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଚାହିଦାର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଦର ହ୍ରାସ ପ୍ରତି କୋକ୍ ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଏବଂ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଯେପରି ଆମେ ଉପରୋକ୍ତ ଦେଖିଛୁ, ପେପ୍ସି ଅନୁମାନ କରିଥିଲେ ଯେ କୋକ୍ ଦର ହ୍ରାସ କରିବ ନାହିଁ। ବଡ଼ ମାନ୍ଦାବସ୍ଥାରେ, ପେପ୍ସି ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଉପଭୋକ୍ତା ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଉପରେ ଗଣନା କରିଥିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ କମ୍ ଦର କାରଣରୁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କ୍ରୟ କରାଯାଇଥିବା ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିଶତ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଏବଂ ତେଣୁ ପେପ୍ସିକୁ ଲାଭ ମିଳିବ ।

ପେପ୍ସିର ଏହି ନିଷ୍ପତି ପଛରେ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଚିନ୍ତା ର ଭୂମିକା ରହିଛି ବୋଲି ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି?

୧୧.୯ ସାରାଂଶ

ଏହି ୟୁନିଟରେ, ଆପଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଧିକାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବଜାର ଶକ୍ତିଗୁଡିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଛନ୍ତି; ଏବଂ ଏହି ଦୁଇଟି ବଜାର ଢାଞ୍ଚାରେ ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି। ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଡେଲରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବିକ୍ରେତା ଏବଂ କ୍ରେତା, ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଏକ ସହଜ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ ପରିସ୍ଥିତି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସନ୍ତୁଳନ ଦରରେ ଏକ ଆନୁଭୂମିକ ଚାହିଦା ବକ୍ରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି। ବଜାର ଯୋଗାଣ ଏବଂ ଚାହିଦା ବକ୍ରର ପରସ୍ପର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ଯେହେତୁ ଦର ଉପରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନାହିଁ, ପରିଚାଳକମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ସ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଯାହା ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିଥାଏ ।

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏପରି ଏକ ବିନ୍ଦୁରେ ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିଥାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଦର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ହୋଇଥାଏ । ବଜାର ଦର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ କିମ୍ବା କ୍ଷତି କରିପାରେ । ଯଦି ଦର ହାରାହାରି ପରିବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ୟୟଠାରୁ କମ୍ ହୁଏ, ତେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବନ୍ଦ ହେବା ଉଚିତ୍ । କିମ୍ବା ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳରେ ଲାଭ ଉପାର୍ଜନ କରୁଛି, ତେବେ ଅଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ଏହା ଏହାର ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଆକାର କିମ୍ବା କ୍ଷମତାକୁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିପାରେ ।

ଏକାଧିକାରୀ ହେଉଛି ଏକ ବିଭେଦନ ଉତ୍ପାଦର ଏକକ ବିକ୍ରେତା । ବଜାରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା କଷ୍ଟକର କିମ୍ବା ନିଷିଦ୍ଧ । ଏକକ ବିକ୍ରେତା ହୋଇଥିବାରୁ ଦର ଉପରେ ଏକାଧିକାରୀଙ୍କର କ୍ଷମତା ରହିଛି। ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲାଭ ପାଇଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହ ସମାନ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ଏହି ଉପାୟରେ ଏକାଧିକାରୀ ଉଭୟ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି କାରଣ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନପାଇଁ ପ୍ରବେଶ ସୀମିତ ଅଟେ ।

ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ, କିଛି ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କିମ୍ବା ଏକାଧିକାର ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧାତ୍ମକ ଧାରଣାପୂରଣ କରେ । ତଥାପି, ଏହି ଦୁଇଟି ମଡେଲ ଉପଯୋଗୀ କାରଣ ଅନେକ ଶିଳ୍ପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବା ଏକାଧିକାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ମଡେଲ୍ ବାସ୍ତବ ବଜାରର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପାଇଁ ଏକ ପୀଠଚିହ୍ନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ସାର୍ବଜନୀନ ନୀତି ପାଇଁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

୧୧.୧୦ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବ୍ୟୟରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଠାରୁ ଅଧିକ ଲାଭ ସ୍ଥିତିର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ।

ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସନ୍ତୁଳନ (MR = MC) ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଦର-ଉତ୍ପାଦ ମିଶ୍ରଣକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ । ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ଅର୍ଥ କ୍ଷତି, ସମୀକରଣ କ୍ଷତି ଦେଇଥାଏ ।

ଏକ ଶିଳ୍ପର ସନ୍ତୁଳନ ସ୍ୱାଭାବିକ AR = AC ର ଅବସ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ କୁହାଯାଏ ଯେପରି କି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶିଳ୍ପର ଆକାର ଏବଂ ଢାଞ୍ଚାକୁ କଡ଼ାକଡ଼ି ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ।

ବିଭେଦନ ଉତ୍ପାଦ: ଉତ୍ପାଦ ଯାହା ପ୍ରକୃତିରେ ସମାନ କିନ୍ତୁ ପ୍ୟାକିଂ, ଲୁକ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭିନ୍ନ ଅଟେ ।

ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି: ଏହା ହେଉଛି ସେହି ଅବସ୍ଥା ଯେଉଁଠାରେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସନ୍ତୁଳନରେ ଥାଏ ।

୧୧.୧୧ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ପନିପରିବା ବଜାର ହେଉଛି ଏକ ଉଦାହରଣ, ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ନିକଟତର । ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ।
2. ଧରନ୍ତୁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ A ଅଛି

   $Q = 20 - 0.3\ P$

ଏବଂ

ମୋଟ ଯୋଗାଣ ଭାବରେ

$Q = 10+0.2 P$

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ A ର ସନ୍ତୁଳନ ଦର ଏବଂ ସନ୍ତୁଳନ ଉତ୍ପାଦ କ'ଣ ହେବ?

3. ଧରନ୍ତୁ ଏକ ଛୋଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକାଧିକ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ଗୋଟିଏ ତେଜରାତି ଦୋକାନ ଅଛି ।
   a. ଏହା ଏକଚାଟିଆ କି?
   b. ଯଦି ହଁ, ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ତର ସପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ।
4. ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଏକାଧିକାରର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ।

୧୧.୧୨ ଅଧିକ ପଢନ୍ତୁ

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଗୁପ୍ତା, ଜି.ଏସ୍. *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ୍ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: କନସେପ୍ଟ ଆଣ୍ଡ କେସ୍,* ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ମରିସ୍, ଏସ୍.ସି., ସ୍ମିଥସନ୍, ସି.ଡବ୍ଲ୍ୟୁ., ଏବଂ ଥୋମାସ, ସି.ଆର୍. *ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜିତ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ।* ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍ ପବ୍ଲିସିଂ।

ଢୋଲକିଆ, ଆର., ଏବଂ ଓଝା, ଏ. ଏନ. *ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ ।* ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ୟୁନିଟ୍ ୧୨ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ଯିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- **ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଧାରଣାକୁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ତଥା ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବରେ** ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ;
- **ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ବିଶେଷ ପ୍ରସଂଗ ସହିତ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନର ଧାରଣାକୁ** ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ;
- **ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ମଧ୍ୟରେ** ପାର୍ଥକ୍ୟ;
- **ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ୱ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଆଚରଣର ମଡେଲ** ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତୁ।

ଗଠନ

୧୨.୧ ପରିଚୟ

୧୨.୨ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା

୧୨.୩ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

୧୨.୪ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

୧୨.୫ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା

୧୨.୬ ସାରାଂଶ

୧୨.୭ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

୧୨.୮ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

୧୨.୯ ଅଧିକ ପଠନ

୧୨.୧ ପରିଚୟ

ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର ବଜାର ଢାଞ୍ଚାରେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଇଥିବା ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ୟୁନିଟ୍ ୧୧ରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇସାରିଛି। ଏକ ବଜାରର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଢାଞ୍ଚା ଦ୍ୱାରା ଦର ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ କାରଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସେହି ବଜାରର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଯେଉଁଥିରେ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟ କରେ | ଆମେ ପୂର୍ବ ୟୁନିଟରେ ଏକାଧିକାର ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଭଳି ଦୁଇଟି ଚରମ

ବଜାରକୁ ଯାଞ୍ଚ କରିଛୁ । ଏହି ୟୁନିଟରେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଏ, ଯାହା ଦୁଇଟି ଚରମ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ରହିଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ୱ ପରିସ୍ଥିତି ପାଇଁ ଅଧିକ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଅଟେ ।

ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ସାଧାରଣତଃ ସେତେବେଳେ ରହିଥାଏ ଯେତେବେଳେ ବଜାରରେ ଅନେକ ବିକ୍ରେତା ବିଭେଦନ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଖୁଚୁରା ବାଣିଜ୍ୟ, ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରକୁ ଏକ ବଜାରର ଏକ ସ୍ଥିର ରୂପ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ଯେଉଁଠାରେ କିଛି ବିକ୍ରେତା ବଜାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜାରରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଅଂଶ ଥାଏ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପରସ୍ପର ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ନିର୍ଭରଶୀଳତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବିଷୟରେ ଏହି ୟୁନିଟରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

୧୨.୨ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା

ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମଡେଲ ବିକଶିତ କରିଥିବା ଏଡୱାର୍ଡ ଚେମ୍ବରଲିନ କହିଛନ୍ତି ଯେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବିକ୍ରେତା ଥିବା ବଜାରରେ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଆଦୌ ସମଜାତୀୟ ନୁହଁନ୍ତି, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଧୋଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସାବୁନ୍ । ପ୍ୟାକେଜିଂ ହେଉ, ସୁଗନ୍ଧ, ଲୁକ୍ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରାଣ୍ଡର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି, ଯଦିଓ ଗଠନ ସମାନ ରହିଥାଏ । ଏହି କାରଣରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରାଣ୍ଡ ବଜାରରେ ୧ ଟି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ବିକ୍ରି ହୁଏ । ଏହା ଦର୍ଶାଉଛି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରାଣ୍ଡ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ମନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ନିରନ୍ତର ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ଭାରୀ ବିଜ୍ଞାପନ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ରାଣ୍ଡର ପ୍ରଭାବକୁ ଦାୟୀ କରାଯାଇପାରେ ।

ଜୋ ଏସ୍ ବେନ୍ ଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ 'ଯେଉଁ ଶିଳ୍ପରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବିକ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କିନ୍ତୁ ଘନିଷ୍ଠ ବିକଳ୍ପ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ'। ଲିରିଲ୍ ଏବଂ ସିନ୍ଥୋଲ ର ଉଦାହରଣ ନିଅନ୍ତୁ। ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଯତ୍ନ ପାଇଁ ଉଭୟ ସାବୁନ ଦରକାର କିନ୍ତୁ ବ୍ରାଣ୍ଡଗୁଡିକ ଭିନ୍ନ ଅଟେ | ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାର କିଛି ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଭିନ୍ନତା କାରଣରୁ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସମୟରେ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ହରାଇବ ନାହିଁ ।

ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ତଥା ଏକାଧିକାର ର ମିଶ୍ରଣ ବୋଲି କୁହାଯାଏ କାରଣ ଏଥିରେ ଉଭୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଏକାଧିକାର ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି । ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବଜାର, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ କାରଣରୁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଦର ଉପରେ କିଛି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରହିଛି । ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଟେ:

- **ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବିକ୍ରେତା:** ଏକାଧିକାର ବଜାରରେ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବିକ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିକ୍ରେତା ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ନାହିଁ ।

- **ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ରେତା:** ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ପରି, ବଜାରରେ ଏକ ଉତ୍ପାଦର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରେତା ନିର୍ଭରଶୀଳ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

- **ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଜ୍ଞାନ:** କ୍ରେତାମାନେ କିଣିବାକୁ ଥିବା ଉତ୍ପାଦ ବିଷୟରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଜ୍ଞାନ ରଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ଚୟନ କରିବାକୁ ଅନେକ ବିକଳ୍ପ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସହରରେ ଆମର ଅନେକ ପେଟ୍ରୋଲ ପମ୍ପ ଅଛି । ଏବେ ଏହା କ୍ରେତାଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଏବଂ କେତେ ସହଜରେ ପେଟ୍ରୋଲ ପାଇବେ ତାହା ପେଟ୍ରୋଲ ପମ୍ପର ଅବସ୍ଥିତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ଏଠାରେ ସାନିଧ୍ୟତାଲଭ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ତେଣୁ କ୍ରେତା ପେଟ୍ରୋଲ ପମ୍ପକୁ ଯିବେ ଯେଉଁଠାରେ ସେ ଆରାମ ଅନୁଭବ କରିବେ ଏବଂ ସହଜରେ ଗାଡିରେ ପେଟ୍ରୋଲ ଭର୍ତ୍ତି କରିବେ ।

- **ବିଭେଦନ ଉତ୍ପାଦ:** ଏକାଧିକାର ବଜାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ, ଯଦିଓ ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଟୁଥପେଷ୍ଟ।

- **ମୁକ୍ତ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ:** ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ ବହୁତ ସହଜ ଏବଂ କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତାମାନେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ବଜାରକୁ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଟନ୍ତି ।

ଚାହିଦା ବକ୍ରର ପ୍ରକୃତି

ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଚାହିଦା ବକ୍ରର ନିମ୍ନଲିଖିତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି:

- **ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଠାରୁ କମ୍:** ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ, କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଶିଳ୍ପଉପରେ ଆଧିପତ୍ୟ ରଖେ ନାହିଁ ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ଭିନ୍ନତା କାରଣରୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦ ଏକ ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ବୋଲି ମନେହୁଏ, ଯଦିଓ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ପାଇଁ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ବିକଳ୍ପ ନୁହେଁ । ଏହି କାରଣରୁ ସମ୍ପୃକ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଚାହିଦା ଅଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ରହିଛି।

- **ଚାହିଦା ବକ୍ର ନିମ୍ନଗାମୀ:** ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦ ଏବଂ ପସନ୍ଦ କାରଣରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ଚାହିଦା ବକ୍ର ନିମ୍ନଗାମୀ ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଚାହିଦା ବକ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ନୁହେଁ ।

୧୨.୩ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳରେ ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତା ଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇପାରିବେ । ଏଠାରେ, ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ସମାନ କିନ୍ତୁ ଠିକ ଏକପରି ନୁହେଁ, ତେଣୁ କେବେ ବି ଏକ ଅନନ୍ୟ ଦର ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଦର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ହେବ ଯାହା ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ପାଇଁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ରୁଚି ଏବଂ ପସନ୍ଦକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବ ।

ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦର ଦର ଏହାର ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ, ଚାହିଦା, ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ କିଛି ସରକାରୀ ନିୟମ, ଯଦି କିଛି ଅଛି ତେବେ ତାହା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ଯେହେତୁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦର ଦର ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ, ଏହା ଏହାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଗୋଷ୍ଠୀ (ଚେମ୍ବରଲିନ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନୁଯାୟୀ) ରୁ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି 'ସାମସଙ୍ଗ' ଟିଭି ଏହାର ଦରକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ହ୍ରାସ କରେ କିମ୍ବା ରିହାତି ପ୍ରଦାନ କରେ, ତେବେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ଗ୍ରାହକଯେଉଁମାନେ 'ଏଲଜି' କୁହନ୍ତି, 'ସାମସଙ୍ଗ' ଟିଭି ସେଟ୍ କିଣିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି।

ଯେପରି କି ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି, ଚାହିଦା ବକ୍ର ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟେ କିନ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ନୁହେଁ ଏବଂ ନିମ୍ନଗାମୀ ହୋଇଥାଏ । ବଜାରରେ ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି, ତେଣୁ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ମୋଟ ପରିମାଣ ତୁଳନାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦ ଯଥେଷ୍ଟ କମ୍ ଏବଂ ତେଣୁ ଏହାର ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ଧାନ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚାହିଦା ବକ୍ର, ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ବକ୍ର ଏବଂ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ପାଇଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ କରିଥାଏ କିମ୍ବା କ୍ଷତିକୁ ନ୍ୟୁନକରେ ଯେତେବେଳେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ହୁଏ । P ଦରରେ Q ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିଥାଏ ।

ଚିତ୍ର ୧୨.୧: ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ସନ୍ତୁଳନ

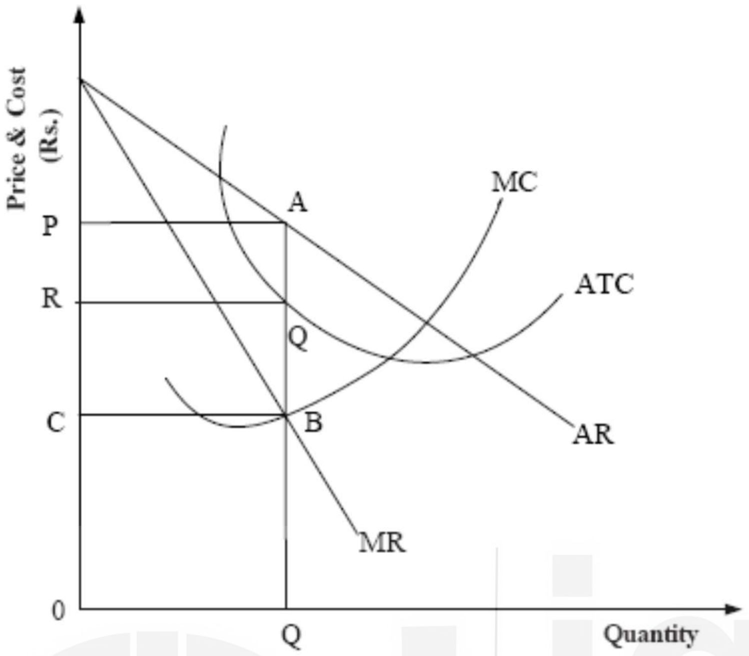

ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିପାରେ କିମ୍ବା କରିନପାରେ । ଚିତ୍ର 12.1 ରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସନ୍ତୁଳନ ବିନ୍ଦୁ ଦର P ଏବଂ ପରିମାଣ Q ରେ ଥାଏ ଏବଂ ବିନ୍ଦୁ A ଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ ହୁଏ । ଏଠାରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭକୁ PAQR ଭାବେ ଦିଆଯାଏ। ଏହା ଏବଂ ଏକାଧିକାର ମାମଲା ମଧରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ଏଠାରେ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କମ୍ କିମ୍ବା ଦୁର୍ବଳ ଅଟେ ଏବଂ ତେଣୁ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବେ । ଲାଭ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୂତନ ପ୍ରବେଶ ଜାରି ରହିବ। ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ଯୋଗୁଁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଭ ଦୂରୀଭୂତ ହେବା ମାତ୍ରେ ବଜାରରେ ସନ୍ତୁଳନ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଏବଂ ବଜାରରେ କୌଣସି ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଆକର୍ଷିତ ହେବେ ନାହିଁ। ଏହା ହେଉଛି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସ୍ଥିତି ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭାଗରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

୧୨.୪ ଦୀର୍ଘକାଳରେ ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

ଆମେ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳରେ ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛୁ | ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଦର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରୁଛୁ । ଆପଣ ଦେଖିବେ ଯେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସନ୍ତୁଳନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ସହିତ ସମାନ । ଏହି ଶୀର୍ଷକ ଅଧୀନରେ ଆଲୋଚନାର ମୂଳ କଥା ହେଉଛି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଦୂର ହୋଇଯାଏ, ଯାହା ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ କମ୍ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଧାରଣା ସହିତ ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତୁଳନ ଅଟେ । ଏହା ଏକ ଉତ୍ପାଦରେ ଘଟିଥାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଦର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ଅଟେ । ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ

ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେଉଛି ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ସ୍ପର୍ଶକତାର ବିନ୍ଦୁ ଅଧୋମୁଖିନତିରେ ରହିଥାଏ ଏବଂ ସର୍ବନିମ୍ନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରରେ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଚାହିଦା ବକ୍ର ଅଧୋମୁଖିନତି ଅଟେ [1]।

ଚିତ୍ର ୧୨.୨: ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସନ୍ତୁଳନ

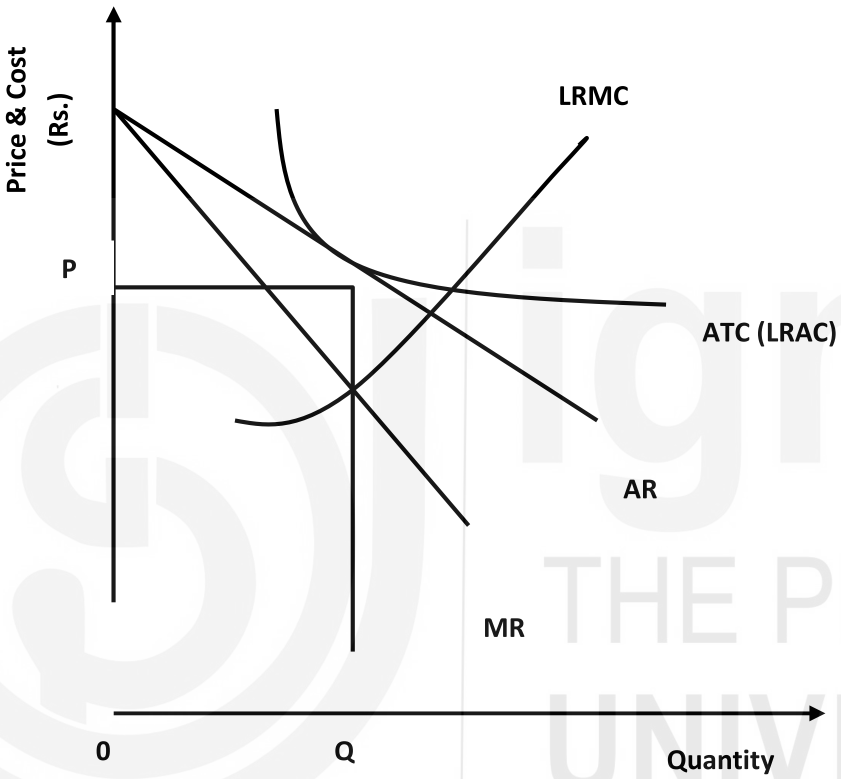

ଚିତ୍ର ୧୨.୨କୁ ଦେଖିଲେ, ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଯେ LRAC ହେଉଛି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ଏବଂ LRMC ହେଉଛି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର । ଆସନ୍ତୁ ଏକ ସାଧାରଣ ଏକାଧିକାର ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏକ କାଳ୍ପନିକ ଉଦାହରଣ ନେବା ଯେଉଁଠାରେ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଉପାର୍ଜନ କରୁଛି । ଏଠାରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଉଛି ଯେ ବଜାରର ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନେ ମଧ୍ୟ ଲାଭ ଉପାର୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି। ଏହାପରେ ଏହି ସ୍ଥିତି ବଜାରରେ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ

---

[1] । ଆପଣ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଉଚିତ ୍ ଯେ ପି =ଏସି ହେଉଛି ଉଭୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ଏକମାତ୍ର ସୁସଙ୍ଗତ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସନ୍ତୁଳନ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି କୌଣସି ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନାହିଁ। ତେବେ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଚାହିଦା ବକ୍ର ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଥିବାରୁ ପି= ଏସି ସର୍ବନିମ୍ନ ୪ ପଏଣ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସର୍ବନିମ୍ନ ୪ ପଏଣ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ହାରାହାରି ଖର୍ଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣର ସର୍ବନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁର ବାମ ପଟକୁ ଘଟିଥାଏ।

କରିବ। ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରିପାରିବେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରିବେ। ଫଳସ୍ୱରୂପ, ବଜାରରେ ଉପଲବ୍ଧ ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପକ ସଂଖ୍ୟାରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିବ ଏବଂ ତେଣୁ ଚାହିଦା ବକ୍ର ତଳକୁ ଚାଲିଯିବ କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଦ୍ୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାର ଅଂଶ ହରାଇବେ । ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରବେଶ ଜାରି ରହିବ। ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦର P ରେ LRACରେ ଏବଂ ଚିତ୍ରରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା Q ରେ ଉତ୍ପାଦନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଦା ବକ୍ର ତଳକୁ ଗତି କରିବ। ସନ୍ତୁଳନର ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ, ଦର ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ କ୍ଷତିର କାରଣ ହେବ | ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ଆର୍ଥିକ ଲାଭ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରବେଶ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ। ମୁକ୍ତ ପ୍ରବେଶ କାରଣରୁ ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ଏପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତି ହୋଇପାରେ ଯେଉଁଠାରେ ଚାହିଦା LRAC ଠାରୁ କମ୍ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଶେଷରେ କ୍ଷତି ସହିଥାଏ ଯାହା ଫଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ବିଦାୟ ନେଇଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅଧୀନରେ ମୁକ୍ତ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ ଏକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେଉଁଠାରେ ଚାହିଦା LRAC ସହିତ ସ୍ପର୍ଶ ହୋଇଯାଏ, ଦର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ସହିତ ସମାନ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ କୌଣସି ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଲାଭ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ ।

ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରର ଅନ୍ୟତମ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ କାରଣରୁ ଉପଲବ୍ଧ ବିବିଧତା । ଯଦିଓ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରର ସର୍ବନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁରେ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଏବଂ ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଖରେ ଅତିରିକ୍ତ କ୍ଷମତା ଉପଲବ୍ଧ ଥାଏ, ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଉପଲବ୍ଧ କିସମକୁ ଅଧିକ ଦର ଦେଇ ଏହାକୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି। ଏହାବ୍ୟତୀତ ବଜାରରେ ମିଳୁଥିବା ବର୍ଦ୍ଧିତ କିସମ ପାଇଁ ଗ୍ରାହକମାନେ ଅଧିକ ଦର ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଅଛନ୍ତି।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

1. ଗ୍ରାହକମାନେ ବଜାରକୁ ଯାଇ ଟୁଥପେଷ୍ଟ, ସାବୁନ, ଡିଟରଜେଣ୍ଟ ଆଦି ଘରୋଇ ଜିନିଷ କିଣିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଅଭ୍ୟାସ। ବଜାରରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମାନଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଂଶ ସହିତ ଏଭଳି ବ୍ରାଣ୍ଡେଡ୍ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକୁ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ ।

   ....

   ....

2. ' ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଲାଭ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଦୂରେଇ ଯାଇଥାଏ'। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଧାରାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ବିବୃତ୍ତି ଉପରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ।

   ....

   ....

୧୨.୫ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା

ଆମେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରକୁ ଏକ ବଜାର ସଂଗଠନର ରୂପ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥାଉ ଯେଉଁଥିରେ ଏକ ସମାନ କିମ୍ବା ଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦର ଅଳ୍ପ ବିକ୍ରେତା ଥାଆନ୍ତି । ଯଦି କେବଳ ଦୁଇ ଜଣ ବିକ୍ରେତା ଥାଆନ୍ତି, ଆମ ପାଖରେ ଏକ ଦ୍ୱୟାଧିକାର ଅଛି । ଯଦି ଉତ୍ପାଦ ସମାନ ଅଟେ, ତେବେ ଆମପାଖରେ ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଅଛି । ଯଦି ଉତ୍ପାଦକୁ ଅଲଗା କରାଯାଏ, ତେବେ ଆମର ଏକ ବିଭେଦକ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଅଛି । ଯଦିଓ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ ସମ୍ଭବ, ଏହା ସହଜ ନୁହେଁ (ଯେପରି କି ଶିଳ୍ପରେ କେବଳ କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଛି)।

ଭାରତ ସମେତ ଅଧିକାଂଶ ଦେଶର ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ହେଉଛି ବଜାର ସଂଗଠନର ସବୁଠାରୁ ପ୍ରଚଳିତ ରୂପ । ଭାରତରେ କେତେକ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଶିଳ୍ପ ହେଉଛି ଅଟୋମୋବାଇଲ, ପ୍ରାଥମିକ ଆଲୁମିନିୟମ, ଇସ୍ପାତ, ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଉପକରଣ, କାଚ, ଜଳଖିଆ ଶସ୍ୟ, ସିଗାରେଟ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଉତ୍ପାଦ (ଯେପରିକି ଇସ୍ପାତ ଏବଂ ଆଲୁମିନିୟମ) ସମଜାତୀୟ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ (ଯେପରିକି ଅଟୋମୋବାଇଲ, ସିଗାରେଟ୍, ଜଳଖିଆ ଶସ୍ୟ ଏବଂ ସାବୁନ ଏବଂ ଡିଟର୍ଜେଣ୍ଟ) ବିଭେଦକ ଅଟେ । ପରିବହନ ପରିବ୍ୟୟ ବଜାର ଅଞ୍ଚଳକୁ ସୀମିତ କରୁଥିବା ବେଳେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ମଧ ବିଦ୍ୟମାନ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦିଓ ଭାରତରେ ଅନେକ ସିମେଣ୍ଟ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ଅଛନ୍ତି, ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳର କିଛି ସ୍ଥାନୀୟ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ।

ଯେହେତୁ କେବଳ କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ସମଜାତୀୟ କିମ୍ବା ବିଭେଦକ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳରେ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି, ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କାର୍ଯ୍ୟ ଶିଳ୍ପରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ ଏବଂ ଏହାର ବିପରୀତ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯେତେବେଳେ ଜେନେରାଲ ମୋଟର୍ସ ଏହାର ଅଟୋମୋବାଇଲ ବିକ୍ରିରେ ଦର ରିହାତି ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲା, ଫୋର୍ଡ ଏବଂ ମାରୁତି ତୁରନ୍ତ ନିଜର ଦର ରିହାତି ଆଣିଥିଲେ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଯେହେତୁ ଦର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଧ୍ୱଂସମୁଖୀ ଦର ଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ହୋଇପାରେ, ତେଣୁ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ, ବିଜ୍ଞାପନ ଏବଂ ସେବା ଆଧାରରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଅଣ ଦର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତଥାପି ଏଠାରେ ମଧ ଯଦି ଜିଏମ୍ ଏକ ବଡ଼ ବିଜ୍ଞାପନ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ତେବେ ଫୋର୍ଡ ଏବଂ ମାରୁତି ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଏହାର ଜବାବ ଦେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି। ୧୯୮୦ ଦଶକର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଯେତେବେଳେ ପେପ୍ସି ଏକ ବଡ଼ ବିଜ୍ଞାପନ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା ସେତେବେଳେ କୋକାକୋଲା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ନିଜର ଏକ ବଡ଼ ବିଜ୍ଞାପନ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା ।

ଯାହା କୁହାଯାଇଛି, ସେଥିରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ତଃ ନିର୍ଭରଶୀଳତା କିମ୍ବା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା । ଏହା ସ୍ୱଳ୍ପତାର ସ୍ୱାଭାବିକ ପରିଣାମ ଅଟେ । ଯେହେତୁ ଜଣେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଶିଳ୍ପର ଅନ୍ୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହାର ନିଜସ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ

ପକାଇବ, ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀ ଏହାର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା, ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନର ମାତ୍ରା, ଗ୍ରହଣ କରାଯିବାକୁ ଥିବା ବିଜ୍ଞାପନର ସ୍ତର, ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଥିବା ସେବାର ପରିମାଣ ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ବିଚାର କରିବା ଉଚିତ୍ । ଯେହେତୁ ପ୍ରତିଯୋଗୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କରିପାରନ୍ତି (ଶିଳ୍ପର ପ୍ରକୃତି, ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରକାର, ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି) ଆମ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ମଡେଲ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଚରଣଗତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଅନେକ ମଡେଲ ଅଛି । ଏହି ପରସ୍ପରନିର୍ଭରଶୀଳତା କାରଣରୁ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ତୁଳନାରେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଅଧୀନରେ ପରିଚାଳନାଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଅଧିକ ଜଟିଳ ଅଟେ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ରେ ଆମେ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମଡେଲ ଉପସ୍ଥାପନ କରୁଛୁ । ତେବେ ଆମକୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଡେଲ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଛି ।

ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରର ଉତ୍ସ ସାଧାରଣତଃ ଏକାଧିକାର ଭଳି ସମାନ ଅଟେ । ଅର୍ଥାତ୍,(୧) ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ସମଗ୍ର ବଜାରକୁ ଯୋଗାଣ କରୁଥିବା ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରହିପାରିବେ; (୨) ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀ ଶିଳ୍ପ (ଯଥା, ଅଟୋମୋବାଇଲ, ଆଲୁମିନିୟମ, ଇସ୍ପାତ ଏବଂ ସମାନ ଶିଳ୍ପ) ରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ସାଧାରଣତଃ ବିପୁଳ ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ ଏବଂ ବିଶେଷ ନିବେଶ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ଏବଂ ଏହା ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ; (୩) କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା କିମ୍ବା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟବହାର କରିବାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିକାର ପାଇଁ କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପେଟେଣ୍ଟର ମାଲିକ ହୋଇପାରନ୍ତି; (୪) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପାଦର ଗୁଣବତ୍ତା ଏବଂ ସେବା ଆଧାରରେ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଏକ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଅନୁସରଣ ହୋଇପାରେ ଯାହାକୁ ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ମେଳାଇବା ବହୁତ କଷ୍ଟକର ହେବ; (୫) କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନରେ ଆବଶ୍ୟକ କଞ୍ଚାମାଲର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗାଣର ମାଲିକ କିମ୍ବା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରିବେ; ଏବଂ (୬) ସରକାର ବଜାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କେବଳ କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଫ୍ରାଞ୍ଚାଇଜ୍ ଦେଇପାରିବେ । ଉପରୋକ୍ତ ଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରର ଉତ୍ସ ନୁହେଁ ବରଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ବଜାରକୁ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ଯଦି ପ୍ରବେଶ ଉପରେ ଏତେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନ ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଏହି ଶିଳ୍ପ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ରହିପାରିବ ନାହିଁ। ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଆଉ ଏକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୀମା ଦର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ, ଯେଉଁଥିରେ, ବିଦ୍ୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶକୁ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ କମ୍ ଦର ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ଏପରି କରିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳୀନ ଲାଭକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଥାନ୍ତି ।

ପୂର୍ବ ଆଲୋଚନା ଅନୁଯାୟୀ ଉତ୍ପାଦିତ ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରକାର ଆଧାରରେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରଗଣଙ୍କୁ ବର୍ଗୀକରଣ କରାଯାଇପାରେ । ସେମାନେ ସମଜାତୀୟ କିମ୍ବା ବିଭେଦନ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଇସ୍ପାତ, ଆଲୁମିନିୟମ ଇତ୍ୟାଦି ସମଜାତୀୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଅଧୀନରେ ଆସିଥାଏ ଏବଂ ଟେଲିଭିଜନ, ଅଟୋମୋବାଇଲ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭେଦନ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଅଧୀନରେ ଆସିଥାଏ । ଉତ୍ପାଦିତ ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରକାର ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରର ରଣନୈତିକ ଆଚରଣକୁ ପ୍ରଭାବିତ

କରିପାରେ । ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ମତରେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରର ଦୁଇଟି ବିପରୀତ ଆଚରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଯାହା ହେଉଛି **ସମବାୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର** ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଢାଞ୍ଚାକୁ ଅନୁସରଣ କରେ ଏବଂ **ଅଣ-ସମବାୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀ** ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଢାଞ୍ଚାକୁ ଅନୁସରଣ କରେ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଦର ବଢ଼ାଇଥାଏ, ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ସେମାନଙ୍କ ର ଦର କମ୍ ରଖିପାରନ୍ତି ଯାହା ଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରିକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଠାରୁ ଦୂରେଇ ରଖାଯାଇପାରିବ, ଯାହା ଏହାର ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିଛି । କିନ୍ତୁ ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ, ଦର ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ନୁହେଁ । ବାସ୍ତବରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ଯାହା ଆଧାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରନ୍ତି ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ବିଜ୍ଞାପନ, ଉତ୍ପାଦର ଗୁଣବତ୍ତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାର୍କେଟିଂ ରଣନୀତି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତେଣୁ, ଆମର ସାଧାରଣତଃ ଚାରିଟି ସାଧାରଣ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଥାଏ, ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ସମବାୟ ଏବଂ ଅଣ-ସମବାୟ ଢାଞ୍ଚା ଅଧୀନରେ । ଆମର ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ଢାଞ୍ଚା ଅଧୀନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ସମଜାତୀୟ ଏବଂ ବିଭେଦନ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଛି । ଏହି ସବୁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବଜାରରେ ରହିଛି । ଏହା ଦର୍ଶାଉଛି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବର୍ତ୍ତମାନର ବଜାର ଢାଞ୍ଚାରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାନ୍ତି । ଏହା ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବଜାରର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅଟେ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

1. ସମଜାତୀୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅନୁସରଣ କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ନାମ ସହିତ ପାଞ୍ଚଟି ଉତ୍ପାଦ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ।

   ………

   ………

   ……………………………………………………………………………

2. ବିଭେଦନ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ନାମ ସହିତ ପାଞ୍ଚଟି ଉତ୍ପାଦ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ।

   ………

   ………

   ……………………………………………………………………………

ଦର କଠୋରତା: କିଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ଚାହିଦା ବକ୍ର

ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଏବଂ ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ଉପରେ ଆମର ଅଧ୍ୟୟନ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ MR = MC ସେଟ୍ କରି ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ହାସଲ କରିଥାଏ । ଯଦିଓ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହା ସତ, କିନ୍ତୁ ଏହା ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଚରଣଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ | ଏହା ଜରୁରୀ

ହୋଇଯାଏ କାରଣ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବଜାରର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଅନ୍ତଃନିର୍ଭରଶୀଳତା । ଯେହେତୁ ବଜାରରେ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଛି, ତେଣୁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆଚରଣକୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦରରେ ପରସ୍ପର ସହ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାକୁ ଚାହୁଁନଥିବା ଏକ ମଡେଲ ହେଉଛି ପଲ୍ ସ୍ୱିଜିଙ୍କ କିଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ଚାହିଦା ବକ୍ର ମଡେଲ୍ । ଦର କଠୋରତାର ଏହି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଦର ବହୁ ପରିମାଣରେ ସ୍ଥିର ରହିବାକୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ସ୍ୱିଜି ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ଚାହିଦା ବକ୍ର ମଡେଲ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ । ଚାହିଦା ବକ୍ରରେ ଥିବା କିଙ୍କ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଏକ ପ୍ରତିସାମ୍ୟ ଆଚରଣରୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ। ଏହି ଧାରଣାର ସମର୍ଥକମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତିଯୋଗୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଦର ହ୍ରାସ କୁ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଦର ହ୍ରାସ କରେ ତେବେ ସେମାନେ ସମବାୟ ଆଚରଣ ଦେଖାଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦର ଦର ବୃଦ୍ଧି କରେ ତେବେ ସେମାନେ ଅଣ-ସମବାୟ ଆଚରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ।

ଆସନ୍ତୁ ଚିତ୍ର 12.3 ରେ P_1 ରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା। ଯଦି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଦର ହ୍ରାସ କରେ ଏବଂ ବଜାରରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ଦର ହ୍ରାସ ଏହାର ବିକ୍ରିକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରେ। ଏହି ଫଳାଫଳକୁ ଆପେକ୍ଷିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ବକ୍ର, dd ଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଯାଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, P_1 ରୁ P_2 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦର ହ୍ରାସ ଫଳରେ dd ସହିତ ଏକ ଗତିବିଧି ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଏବଂ ଗ୍ରାହକମାନେ କମ୍ ମୂଲ୍ୟର ଫାଇଦା ଉଠାଇ ଅନ୍ୟ ଯୋଗାଣକାରୀଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରୁଥିବାରୁ Q_1 ରୁ Q_2 କୁ ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଯଦି ଦର ହ୍ରାସକୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି, ତେବେ ବିକ୍ରି ବୃଦ୍ଧି ହେବ କମ୍।

ଚିତ୍ର 12.3: ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀ ପାଇଁ ଚାହିଦା ବକ୍ର

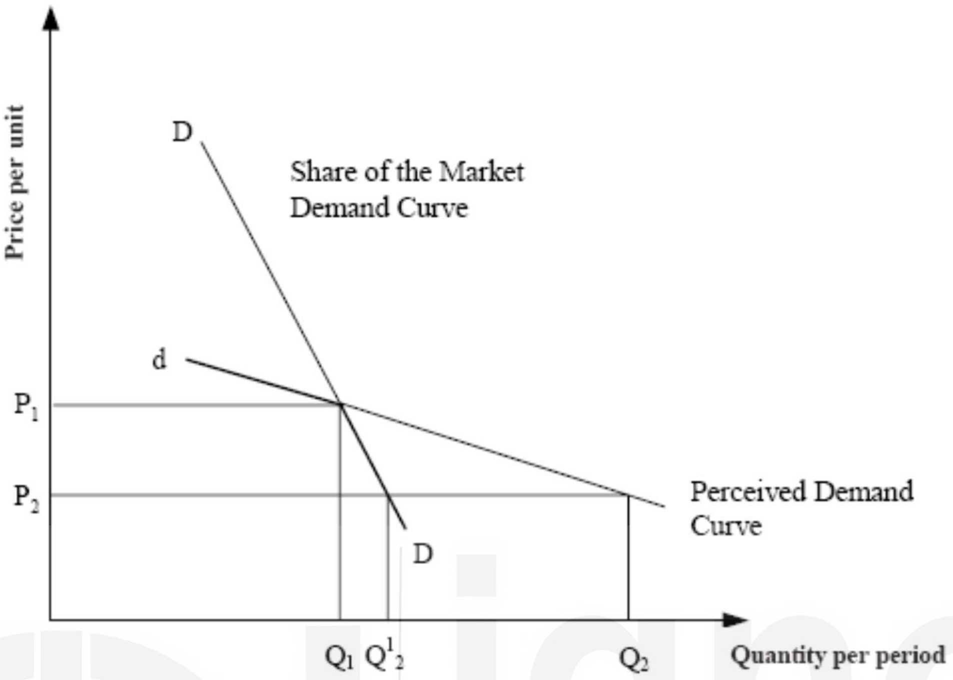

ଯେହେତୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସମାନ ଦରରେ ବିକ୍ରି କରୁଛନ୍ତି, ତେଣୁ କୌଣସି ଅତିରିକ୍ତ ବିକ୍ରୟ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ହେବା ଜରୁରୀ । ତେଣୁ ଦର ହ୍ରାସର ପ୍ରଭାବ ହେଉଛି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ବକ୍ର, DDର ନିମ୍ନଭାଗକୁ ଗତି, ତା'ପରେ ଦର ହ୍ରାସ P_1 ରୁ P_2 କୁ କେବଳ ବିକ୍ରୟ ବୃଦ୍ଧି କରେ Q^1_2 ।

ଏଠାରେ ଆମେ ଅନୁମାନ କରୁଛୁ ଯେ P_1 ହେଉଛି ଏକ ଅଣ-ସମବାୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବଜାର ଢାଞ୍ଚାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଦର ଯାହା Q_1 ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । P_1 ମଧ୍ୟ ଚାହିଦା ବକ୍ରରେ କିଙ୍କ୍ ର ବିନ୍ଦୁ ଅଟେ ଏବଂ ଏହା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଦର ଏବଂ DD ହେଉଛି ପ୍ରଚଳିତ ଦର P_1 ଠାରୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଚାହିଦା ବକ୍ର । ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଣ-ସମବାୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବଜାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି, ଯଦି ଏହା ଏହାର ଦରକୁ P_1 କୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରେ ତେବେ ଏହାର ବିକ୍ରି ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ P_1 ରୁ ତଳକୁ P_2 କୁ ଦର ହ୍ରାସ କରେ, ତେବେ ବଜାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଏକ ସମବାୟ ଆଚରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନର ଦର P_1 ଠାରୁ ବକ୍ରର ନିମ୍ନଭାଗରେ ଚିତ୍ରରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବଜାର ପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ଚାହିଦା ବକ୍ର ହେଉଛି dD ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦର P_1 ରେ କିଙ୍କ୍ ରହିଛି। ଚାହିଦା ବକ୍ରର ଦୁଇଟି ସରଳରୈଖିକ ବକ୍ର ଅଛି, ଯାହା ଦର P_1 ରେ ଯୋଡାଯାଏ ।

କିଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ଚାହିଦା ବକ୍ର ସହିତ ଜଡିତ ଏକ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଫଳନ ଅଟେ । ଏହା ଚିତ୍ର 12.4 ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । କିଙ୍କ୍ ଉପରଭାଗରେ ଦର ପାଇଁ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ MR_1 ଦ୍ୱାରା ଏବଂ କିଙ୍କ୍ ତଳଭାଗରେ ଦର ପାଇଁ MR_2 ଭାବରେ ଦିଆଯାଏ

। କିଙ୍କରେ, ସୀମାନ୍ତ ଆୟର ABରେ ଅସ୍ଥିରତା ଅଛି ଏବଂ ଏହା ଚାହିଦା ବକ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ତେଣୁ କିଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ଚାହିଦା ବକ୍ର ଅବସ୍ଥିତିରେ ଏହାର ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନାହିଁ। ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯେଉଁଠାରେ MR =MC ଅଛି, ତେବେ ପରିବ୍ୟୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଏହାର ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବ ନାହିଁ । MCରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ସୀମା ଅର୍ଥାତ୍ AB ଅଂଶ ମଧ୍ୟରେ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । କିଙ୍କେଡ୍ ମଡେଲ୍ ଅନୁସରଣ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ U-ଆକାରର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର MC ରହିଛି। ନୂତନ MC ବକ୍ର MC_1 କିମ୍ବା MC_2 ହେବ ଏବଂ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିବ ଏବଂ ସନ୍ତୁଳନ ଦର Pରେ ସମାନ ରହିବ ।

ଚିତ୍ର 12.4 କିଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ଚାହିଦା ବକ୍ର

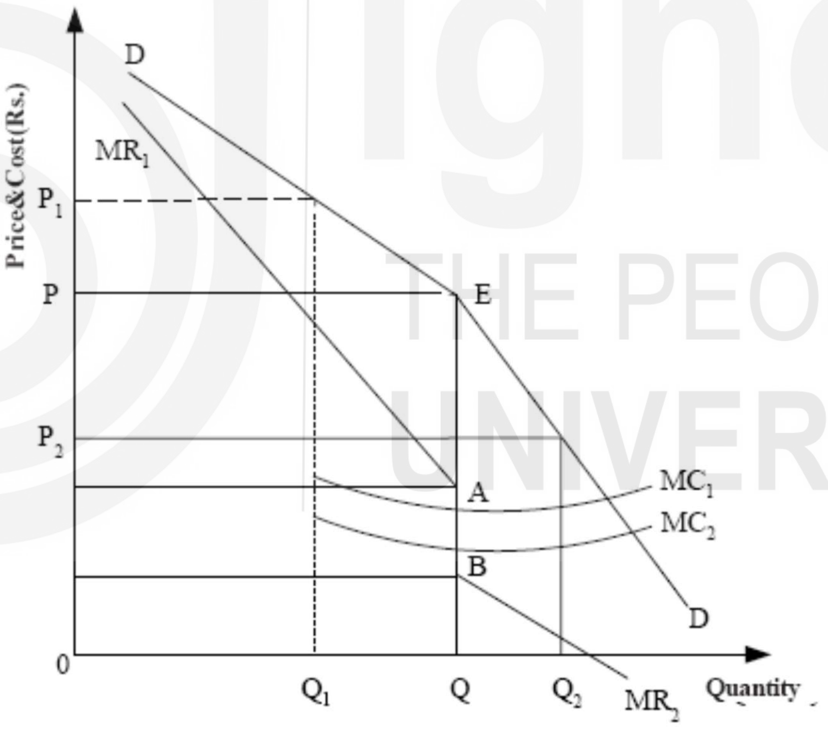

ଦର ପ୍ରତିଯୋଗିତା: କାର୍ଟେଲ୍ସ ଏବଂ ଦୂରଭିସଂଧିମୂଳକ ଚୁକ୍ତି

କାର୍ଟେଲ୍ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକୀକରଣ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଜାଣିଛୁ ଯେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଅନେକ ଉପାୟରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିପାରିବେ | କେତେକ ଉପାୟ ମଧ୍ୟରେ ଦର, ବିଜ୍ଞାପନ, ଉତ୍ପାଦର ଗୁଣବତ୍ତା ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ପସନ୍ଦ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ କାରଣ ଏହା ପାରସ୍ପରିକ ଭାବେ କ୍ଷତିକାରକ ହୋଇପାରେ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବିଜ୍ଞାପନ। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ କମ୍ ଦରରେ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି କିମ୍ବା ଅଧିକ ବିଜ୍ଞାପନ କରନ୍ତି ଯାହା ଫଳରେ ଅଧିକ ପରିବ୍ୟୟ ହୁଏ ଏବଂ ଆଶା ଠାରୁ କମ୍ ଲାଭ ମିଳିଥାଏ । ତେଣୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସହମତିରେ ଆସି ବିକ୍ରିରେ ବିଶେଷ ହ୍ରାସ ନକରି ଉତ୍ପାଦ ବୃଦ୍ଧି କରି ଏକାଠି ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସମ୍ଭବପର ହୋଇଥାଏ। କେତେକ ଦେଶରେ ଏହି ପ୍ରକାରର ଦୂରଭିସଂନ୍ଧିମୂଳକ ଚୁକ୍ତି ବେଆଇନ ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା କିନ୍ତୁ କେତେକ ଦେଶରେ ଏହା ଆଇନଗତ ଅଟେ । ଦୂରଭିସଂନ୍ଧିମୂଳକ ଚୁକ୍ତିର ସବୁଠାରୁ ଚରମ ରୂପକୁ *କାର୍ଟେଲ* କୁହାଯାଏ ।

କାର୍ଟେଲ୍ ହେଉଛି ଏକ ବଜାର ଅଂଶୀଦାର ଏବଂ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ବଜାର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଶକ୍ତିକୁ ସୀମିତ କରିବା | କାର୍ଟେଲର ରୂପ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ । ଏହା ଏକ **ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଦୂରଭିସଂନ୍ଧିମୂଳକ ଚୁକ୍ତି ହୋଇପାରେ** ଯେଉଁଠାରେ ସଦସ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଏକାଠି ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଦର ଏବଂ ବଜାର ଅଂଶୀଦାର ବିଷୟରେ ଏକ ସହମତିରେ ପହଞ୍ଚିପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କାର୍ଟେଲ ଯେଉଁଠାରେ ମିଳାମିଶା ଗୋପନୀୟ ପ୍ରକୃତିର ଅଟେ ।

୧୯୭୦ ଦଶକରେ ପେଟ୍ରୋଲିୟମ୍ ରପ୍ତାନିକାରୀ ଦେଶ ସଂଗଠନ (OPEC) ମିଳିତ ଭାବେ ଅଶୋଧିତ ତୈଳ ଦର ବ୍ୟାରେଲ ପିଛା ୩ ଡଲାରରୁ କମ୍ ଥିବା ବେଳେ ୧୯୮୦ରେ ଏହାକୁ ୩୦ ଡଲାରକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିଥିଲା। ପ୍ରତି ଓପେକ୍ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବୈଠକକୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଉତ୍କଣ୍ଠାର ସହ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲା। ୧୯୭୦ ଦଶକର ଶେଷ ବେଳକୁ କିଛି ଶକ୍ତି ବିଶେଷଜ୍ଞ ପୂର୍ବାନୁମାନ କରୁଥିଲେ ଯେ ଶତାବ୍ଦୀ ଶେଷ ବେଳକୁ ତୈଳ ଦର ବ୍ୟାରେଲ ପିଛା ୧୦୦ ଡଲାରରୁ ଅଧିକ ହୋଇଯିବ। ତା'ପରେ ହଠାତ୍ କାର୍ଟେଲ୍ ଟି ଭୁଶୁଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଥିଲା। ୧୯୮୬ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଦର ବ୍ୟାରେଲ ପିଛା ୧୦ ଡଲାର ଛୁଇଁବା ପରେ ୧୯୮୭ରେ ବ୍ୟାରେଲ ପିଛା ୧୮ ଡଲାରକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲା। ଆଜି ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାରେଲ ମୂଲ୍ୟ ପାଖାପାଖି ୨୪ ଡଲାର ରହିଛି । ଓପେକ୍ ହେଉଛି କାର୍ଟେଲ୍ ଆଚରଣ ବୁଝାଇବା ସମୟରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ବ୍ୟବହୃତ ମାନକ ଉଦାହରଣ । ଚିତ୍ର 12.5 ବ୍ୟବହାର କରି କାର୍ଟେଲ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରେ ।

ଚିତ୍ର 12.5: କାର୍ଟେଲ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ

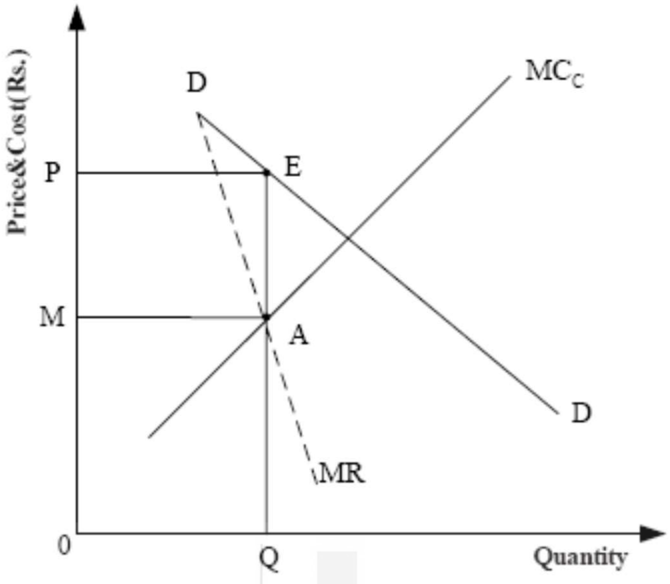

Quantity

କାର୍ଟେଲର ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ପାଇଁ ବଜାର ଚାହିଦା DD ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (ଡଟ୍ ଲାଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ) ଦ୍ୱାରା ଏମଆର ଭାବରେ ଦିଆଯାଏ । MC_c ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଥିବା କାର୍ଟେଲ୍ସ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ର ହେଉଛି ସଦସ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବକ୍ରର ଆନୁଭୂମିକ ସମ୍ମିଶ୍ରଣ । ଏଥିରେ ମୌଳିକ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା, ଯାହା କାର୍ଟେଲ ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିଥାଏ । ଏହା କାର୍ଟେଲର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକାଧିକାର ଭାବରେ ବିଚାର କରି କରାଯାଏ । ଚିତ୍ରରେ ଏହା ସେହି ବିନ୍ଦୁରେ ଅଛି ଯେଉଁଠାରେ MR = MC_c, ସେଟିଂ ଦର = P। ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ସଦସ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ପାଦ ଆବଣ୍ଟନକୁ ନେଇ। ସାଧାରଣତଃ ଏକ କୋଟା ବ୍ୟବସ୍ଥା ବହୁତ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଥାଏ, ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏଭଳି ପରିମାଣ ଉତ୍ପାଦନ କରିଥାଏ ଯେଉଁଠାରେ MC=MC_c । ଏହି ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଉପୁଜିଥିବା ଏକ ଗମ୍ଭୀର ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଯେ ସମଗ୍ର କାର୍ଟେଲର ମିଳିତ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ହୋଇଥିବା ବେଳେ କାର୍ଟେଲର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ଏହାର କୋଟାରେ ଠକେଇ କରିବାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ମିଳିଥାଏ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦର ଦର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ଠାରୁ ଅଧିକ ଅଟେ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଦସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରି ଏହାର ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବେ । ଯଦି ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟ ସମାନ କରନ୍ତି ତେବେ କ'ଣ ହେବ? ବଜାରବଣ୍ଟନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାଙ୍ଗିଯିବ ଏବଂ କାର୍ଟେଲ ଭୁଶୁଡ଼ି ପଡ଼ିବ। ଏଠାରେ କାର୍ଟେଲ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଅସ୍ଥିରତା ରହିଛି ଏବଂ ଏହାକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ।

ଉତ୍ପାଦନ କୁ ସୀମିତ କରିବା ଏବଂ ଦର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ସମଗ୍ର କାର୍ଟେଲ ପାଇଁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଅଛି, ସେଠାରେ ମିଳିତ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଫଳ ହାସଲ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଏକ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ

ରହିଛି । ଯଦି ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ତେବେ ଏହା କାର୍ଟେଲକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଥାଏ। ନିରନ୍ତର ଦୂରଭିସଂଧିମୂଳକ ଚୁକ୍ତି ବଜାୟ ରଖିବାରେ ଅସୁବିଧା ପ୍ରାୟତଃ କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ନାମକ ଏକ କ୍ଲାସିକ୍ ଷ୍ଟ୍ରାଟେଜିକ୍ ଗେମ୍ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ ।

ଖେଳ ତତ୍ତ୍ୱ (କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)

କାହାଣୀ ଟି ଏମିତି କିଛି । ଦୁଇ ଜଣ କେଜିବି ଅଧିକାରୀ ଜଣେ ଅର୍କେଷ୍ଟ୍ରା କଣ୍ଡକ୍ଟରଙ୍କୁ ଚାଇକୋଭସ୍କିଙ୍କ ଭାୟୋଲିନ୍ କନସର୍ଟୋର ସ୍କୋର ଯାଞ୍ଚ କରୁଥିବା ଦେଖିଥିଲେ। ଏହି ନୋଟେସନ୍ ଏକ ସିକ୍ରେଟ୍ କୋଡ୍ ବୋଲି ଭାବି ଅଧିକାରୀମାନେ କଣ୍ଡକ୍ଟରଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତଚର ଭାବେ ଗିରଫ କରିଥିଲେ। ପଚରାଉଚରାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନରେ କେଜିବି ର ଜଣେ ଅଧିକାରୀ ଆସି କହିଥିଲେ, "ଠିକ୍ ଅଛି, ତୁମେ କଥା ବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କରିପାରିବ। ଆମେ ଚାଇକୋଭସ୍କିଙ୍କୁ ଧରିଛୁ"।

ଅଧିକ ଗମ୍ଭୀରତାର ସହ, ଧରନ୍ତୁ ଯେ କେଜିବି ପ୍ରକୃତରେ ଚାଇକୋଭସ୍କି ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ କଣ୍ଡକ୍ଟରଙ୍କୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବରେ ଗିରଫ କରିଛି। ଯଦି କଣ୍ଡକ୍ଟର କିମ୍ବା ଚାଇକୋଭସ୍କି ମିଥ୍ୟା ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ, ତେବେ ସ୍ୱୀକାରକାରୀ କେଜିବିର କୃତଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି ଏବଂ କେବଳ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ଜେଲରେ ଥାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟଜଣଙ୍କୁ ୨୫ ବର୍ଷ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ମିଳିଥାଏ । ଯଦି ଦୁହେଁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ତେବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ୧୦ ବର୍ଷ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ। ଏବଂ ଯଦି କେହି ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ୩ ବର୍ଷ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ଏବେ ଫଳାଫଳ ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ।

କଣ୍ଡକ୍ଟର ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଯଦି ଚାଇକୋଭସ୍କି ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ୨୫ ବର୍ଷ କିମ୍ବା ସ୍ୱୀକାର କରି ୧୦ ବର୍ଷ ମିଳିଥାଏ । ଯଦି ଚାଇକୋଭସ୍କି ଏହାକୁ ଧରି ରଖନ୍ତି, ତେବେ କଣ୍ଡକ୍ଟରଙ୍କୁ ୩ ବର୍ଷ କିମ୍ବା ମାତ୍ର ଏକ ବର୍ଷ ଧରି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ଯେକୌଣସି ଉପାୟରେ, କଣ୍ଡକ୍ଟରଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଭଲ । ଚାଇକୋଭସ୍କି, ଏକ ଅଲଗା କୋଠରୀରେ, ସମାନ ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ନିୟୋଜିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି । ଯଦି କଣ୍ଡକ୍ଟର ଏବଂ ଚାଇକୋଭସ୍କି ମିଥ୍ୟା ସ୍ୱୀକାର ନ କରିଥାନ୍ତେ ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ୧୦ ବର୍ଷ ପରିବର୍ତ୍ତେ ତିନି ବର୍ଷ ଜେଲ୍ ଦଣ୍ଡ ମିଳିଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ପରିସ୍ଥିତି ଏପରି ଥିଲା ଯେ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ମିଥ୍ୟା ସ୍ୱୀକାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଥିଲା। ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥର ଅନୁସନ୍ଧାନ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଆହୁରି ଖରାପ କରିଦେଇଥିଲା ।

		କଣ୍ଡକ୍ଟର	
		Cooperate	Confess
TCHIKOVSKY	Cooperate	3.3	25.1
	Confess	1.25	10,10

ଏହି ସ୍ଥିତି ହେଉଛି ମାନକ କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଏବଂ ଉପରୋକ୍ତ ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ସରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କୋଷରେ ଏହି ପ୍ରଥମ ଦେୟ ଟାଇକୋଭସ୍କିଙ୍କ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟଟି କଣ୍ଡକ୍ଟରକୁ ସୂଚିତ କରେ । ଦେୟ ଯାଞ୍ଚରୁ ଜଣାପଡିଛି ଯେ ଉଭୟଙ୍କ ପାଇଁ ମିଳିତ ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ରଣନୀତି ହେଉଛି (ସହଯୋଗ-ସହଯୋଗ)।[2] ଏହି ଖେଳରେ ଧାରଣା ହେଉଛି ଯେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ରଣନୀତି ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । ଆସନ୍ତୁ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ପଚରାଉଚରା ପୂର୍ବରୁ ଉଭୟ ପକ୍ଷଙ୍କୁ ପରସ୍ପର ସହ ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇଛି । ସହଯୋଗ ମିଳିବ ବୋଲି ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି କି? ଏହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ୨୫ ବର୍ଷ ଜେଲରେ ଥିବା ଖରାପ ଫଳାଫଳ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତିତ ହେବେ । ଏହି କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ସହଯୋଗ ଆହୁରି କଷ୍ଟକର ହୋଇଯାଏ, କାରଣ ଏହା ଏକ ଶଟ୍ ଖେଳ ।

ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକୁ ସହଜରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିଦିଏ | ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ଦୁଇଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉପରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଯଦି ଉଭୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କେବଳ ଦର ଅଧିକ ରଖିବେ, ତେବେ ସେମାନେ ମିଳିତ ଭାବେ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ପାଇବେ। ଯଦି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ହ୍ରାସ କରେ, ତେବେ ଏହା ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଲାଭ ଦେଇଥାଏ ଏବଂ ଏହା କରିବା ତାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଅଟେ | ଥରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଠକେଇ କରି ଦର ହ୍ରାସ କରିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଅନୁସରଣ କରିବା ଦରକାର। ଉଭୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ହ୍ରାସ କରି ନିଜର ଲାଭ ହ୍ରାସ କରିଛନ୍ତି। ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ବାରମ୍ବାର ପରସ୍ପର ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି, ଯାହା କି ଟାଇକୋଭସ୍କି ଏବଂ କଣ୍ଡକ୍ଟରଙ୍କ ପରି ନୁହେଁ । ବାରମ୍ବାର କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ମିଳାମିଶା ବଜାୟ ରହିପାରିବ।

ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନୀ ରବର୍ଟ ଆକ୍ସେଲରୋଡ୍ ଦାବି କରିଛନ୍ତି ଯେ ସହଯୋଗ ହାସଲ କରିବାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପାୟ ହେଉଛି 'ଯେସାକୁ ତେସା' ରଣନୀତି। ଯେସାକୁ ତେସା ରଣନୀତି ସର୍ବଦା ପ୍ରଥମ ପିରିୟଡରେ ସହଯୋଗ କରେ ଏବଂ ତା'ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବଧିରେ ଏହାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ରଣନୀତିର ନକଲ କରେ ।

ଆକ୍ସେଲରୋଡ୍ ଯେସାକୁ ତେସା ରଣନୀତିକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି କାରଣ ଏହା ସୁନ୍ଦର, ପ୍ରତିଶୋଧମୂଳକ, ସ୍ପଷ୍ଟକୁ କ୍ଷମା କରିଥାଏ । ଏହା ସୁନ୍ଦର, କାରଣ ଏହା ସହଯୋଗ, ପ୍ରତିଶୋଧ ଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ କାରଣ ଏହା ତୁରନ୍ତ ଦଳବଦଳକୁ

---

[2] ମନେରଖନ୍ତୁ ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ସରେ ଥିବା ଦେୟ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଜେଲରେ ଅଛି, ତେଣୁ ଯେତେ କମ୍ ସେତେ ଭଲ।

ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥାଏ, କ୍ଷମା କରିଥାଏ କାରଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ସହଯୋଗକୁ ଫେରିବା ପରେ ସେ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହୁଏ ଏବଂ ଶେଷରେ ଏହାର ନିୟମ ବହୁତ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅଟେ: ସଠିକ୍ ଭାବରେ, ଆଖି ପାଇଁ ଏକ ଆଖି ।

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଟ୍ରେଞ୍ଚ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଯେସାକୁ ତେସାର ଏକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଉଦାହରଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା | ଖାଲରେ ରହି ଆଗଧାଡ଼ିର ସୈନିକମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଗୁଳି ଚଳାଇ ହତ୍ୟା କରିବାରୁ ଦୂରେଇ ରହୁଥିଲେ, ଯଦି ବିରୋଧୀ ସୈନିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଏପରି କରନ୍ତି | ଏହି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅନେକ ସମୟରେ ହାଇକମାଣ୍ଡଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶର ପରୋକ୍ଷ ଉଲ୍ଲଂଘନ ଥିଲା।

ଦର ନେତୃତ୍ୱ

ଦର ନେତୃତ୍ୱ ହେଉଛି ଏକ ବିକଳ୍ପ ସମବାୟ ପଦ୍ଧତି ଯାହା କଠୋର ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ଏଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅନୁଯାୟୀ, ସାଧାରଣତଃ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି । ସିଗାରେଟ୍ ଶିଳ୍ପ ଭଳି ଶିଳ୍ପରେ ଏହା ବେଶ୍ ଲୋକପ୍ରିୟ। ଏଠାରେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ବଜାରର ଯେ କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ନେତା ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବେ । ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦକ୍ଷ ଏବଂ କମ୍ ପରିବ୍ୟୟ ଥାଏ, ସେ ଦର ନେତା ହୋଇପାରିବ କିମ୍ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଯାହା ବଜାରରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଅଟେ, ନେତା ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଯାହା ବି ହେଉ ନା କାହିଁକି, ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହିଁ ଦର ନେତା । ଆମର ଦର ନେତୃତ୍ୱର ଦୁଇଟି ପ୍ରକାରର ଅଛି- **ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦର ନେତୃତ୍ୱ** ଏବଂ **ବାରୋମେଟ୍ରିକ୍ ଦର ନେତୃତ୍ୱ।**

ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦର ନେତୃତ୍ୱରେ, ଶିଳ୍ପର ବୃହତ୍ତମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ଯଦି କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସହ ତାଳମେଳ ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ଦର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇପାରେ, ଯେଉଁକାରଣରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ବଜାରରେ ବଞ୍ଚିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ। ଏହା ପ୍ରାୟତଃ ଏକାଧିକାର ବଜାର ଢାଞ୍ଚା ପରି । ଏହା ଭାରତରେ ଏୟାରଲାଇନ୍ସ ଶିଳ୍ପରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଇଣ୍ଡିଆନ ଏୟାରଲାଇନ୍ସ (ଆଇଏ) ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜେଟ୍ ଏବଂ ସାହାରା, ଆଇଏର ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି ।

ବାରୋମେଟ୍ରିକ୍ ଦର ନେତୃତ୍ୱ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସରଳ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ବଜାରରେ ହୁଏ ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନାହିଁ | ବଜାରରେ ଭଲ ଖ୍ୟାତି ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସାଧାରଣତଃ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ । ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ବ୍ୟାରୋମିଟର ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ଲାଭକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ | ଏଠାରେ ଏହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ବାଧ କରିବାର କୌଣସି କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ସେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁସରଣ କରିବେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ଅନୁଭବ କରିବେ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନରେ ଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି। ଦର ନେତୃତ୍ୱ କୁ ନେଇ ତାଙ୍କର ପଦ୍ଧତି ଯଥେଷ୍ଟ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଲି ଭାବି, ଏହା ଆଇନଗତ

ଭାବରେ ଗ୍ରହଣୀୟ । ଏହି ଦୁଇଟି ରୂପ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସମବାୟ ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଅଟେ । ଅଟୋମୋବାଇଲ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାରୋମେଟ୍ରିକ୍ ଦର ନେତୃତ୍ୱ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଛି।

ଉଦାହରଣ

ଇସ୍ପାତ ଶିଳ୍ପରେ ଦର ଶୃଙ୍ଖଳା ପୁନଃପ୍ରତିଷ୍ଠା

୧୯୬୦ ଦଶକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇସ୍ପାତ ଶିଳ୍ପରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରେ ଆମେରିକାର ଇସ୍ପାତ ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲା । ତେବେ ୧୯୬୨ ମସିହାରେ ୟୁଏସ୍ ଷ୍ଟିଲ୍ ଦ୍ୱାରା ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିବା ଦର ବୃଦ୍ଧି ଗ୍ରାହକ ଏବଂ ନିର୍ବାଚିତ ଅଧିକାରୀବିଶେଷ କରି ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଜନ୍ ଏଫ୍ କେନେଡିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏତେ ସମାଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ନେତା ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କମ୍ ଇଚ୍ଛୁକ ହୋଇଥିଲା। ଫଳସ୍ୱରୂପ, ଶିଳ୍ପ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରୁ ବାରୋମେଟ୍ରିକ୍ ଦର ନେତୃତ୍ୱରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ନୂତନ ଆକାରରେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘୋଷଣା କରି ପାଣିର ପରୀକ୍ଷଣ କରିବା ଏବଂ ତା'ପରେ ଆମେରିକୀୟ ଇସ୍ପାତ ଏହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ନିଶ୍ଚିତ କିମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

୧୯୬୮ମସିହାରେ ଆମେରିକୀୟ ଇସ୍ପାତ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଥିଲା ଯେ ଏହାର ବଜାର ଅଂଶ ହ୍ରାସ ପାଉଛି। ଏହାର ଜବାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁପ୍ତରେ ବଡ଼ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଦର ହ୍ରାସ କରିଥିଲା। ବେଥଲେହେମ ଷ୍ଟିଲ ପକ୍ଷରୁ ଏହି ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଥିଲା, ଯାହା ଇସ୍ପାତର ଦର ଟନ୍ ପିଛା ୧୧୩.୫୦ ଡଲାରରୁ ୮୮.୫୦ ଡଲାରକୁ ହ୍ରାସ କରିଥିଲା। ତିନି ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ଆମେରିକାର ଇସ୍ପାତ ସମେତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରମୁଖ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବେଥଲେହେମର ନୂଆ ଦର ସହ ମେଳ ଖାଇଥିଲେ।

କମ୍ ଶିଳ୍ପ ଦର ଶିଳ୍ପ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଲାଭଦାୟକ ନଥିଲା । ଫଳରେ ଆମେରିକାର ଇସ୍ପାତ ସଙ୍କେତ ଅଧିକ ଦର ଦେଇ ଦର ଯୁଦ୍ଧକୁ ଶେଷ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ। ବେଥଲେହେମ ୯ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଆମେରିକୀୟ ଇସ୍ପାତ ତୁଳନାରେ ସାମାନ୍ୟ କମ୍ ଦର ରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଇଥିଲେ। ଆମେରିକୀୟ ଇସ୍ପାତ ପୁଣି ଥରେ ଶିଳ୍ପ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଖେଳିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଥିଲା।

ବେଥଲେହେମ ଟନ୍ ପିଛା ଦର ୧୨୫ ଡଲାରକୁ ବୃଦ୍ଧି ଘୋଷଣା କରିଛି। ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରଯୋଜକ ମଧ୍ୟ ତୁରନ୍ତ ଏହାକୁ ଅନୁସରଣ କଲେ ଏବଂ ଶିଳ୍ପ ଶୃଙ୍ଖଳା ପୁନରୁଦ୍ଧାର ହେଲା । ସୂଚନାଯୋଗ୍ୟ ଯେ ୧୨୫ ଡଲାରର ଦର ମୂଳ ଦର ୧୧୩.୫୦ ଡଲାର ଠାରୁ ଅଧିକ ଥିଲା ।

ଉତ୍ସ: ପିଟରସନ୍ ଏବଂ ଲୁଇସ୍, ୨୦୦୨। ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି[ସମ୍ପାଦନା]। ପିୟର୍ସନ ଏଜୁକେସନ ଏସିଆ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

ଧରନ୍ତୁ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଅଣ-ସମବାୟ ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାର ବଜାର ଢାଞ୍ଚାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି। ଏହା ପ୍ରତି ପିରିୟଡରେ ୪୦୦ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏକକକୁ ୫ ଟଙ୍କା ରେ ବିକ୍ରି କରେ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହାର ମୋଟ ଆୟ ହେଉଛି ୨,୦୦୦ ଟଙ୍କା । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବେ ଏହାର ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚିନ୍ତା କରୁଛି ଏବଂ ଏହାକୁ ୫ ଟଙ୍କାରୁ ୬ ଟଙ୍କାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିଛି। ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମାନେ ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ବିକ୍ରି ୪୦୦ ୟୁନିଟ୍ ରୁ ୨୦୦ ୟୁନିଟ୍ କୁ ଖସିଯାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ପାଦର ଦର ୫ ଟଙ୍କାରୁ ୪ ଟଙ୍କାକୁ ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛି ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମାନେ ବିକ୍ରି ନ ହରାଇବା ପାଇଁ ଦର ହ୍ରାସ ସହିତ ସମକକ୍ଷ ହେବେ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛି । ଏବେ ବିକ୍ରି ସାମାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ୪୦୦ ୟୁନିଟ୍‌ରୁ ୪୫୦ ୟୁନିଟ୍ ରେ ପହଞ୍ଚିଛି।

a) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦର ୫ ଟଙ୍କାରୁ ୬ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିଲେ ଏହାର ମୋଟ ଆୟ ଜାଣନ୍ତୁ ।

....

....

....

....

....

b) ଦର 5 ଟଙ୍କାରୁ 4 ଟଙ୍କାକୁ ହ୍ରାସ ପାଇଲେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ଆୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

....

c) ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାର ଅଧୀନରେ ଦର କଠୋରତାର ଧାରଣା ଅନୁଯାୟୀ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଦର ଏବଂ ପରିମାଣ ସହିତ ପରିବର୍ତ୍ତନଗୁଡିକ ରଚନା କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

....

୧୨.୬ ସାରାଂଶ

ଏହି ୟୁନିଟରେ ଆମେ ଏକାଧିକାର ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ଧାରଣାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛୁ । ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନର ଧାରଣାର ପ୍ରୟୋଗ ଅଂଶକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି। ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଆମେ ଦେଖିଛୁ ଯେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଭାବେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥାଏ। ସ୍ୱଳ୍ପ କାଳରେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏକାଧିକାର ସହ ସମାନ । ଆମେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛୁ । ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପାରସ୍ପରିକ ଆନ୍ତଃନିର୍ଭରଶୀଳତା ବୋଲି ମନେହୁଏ ଏବଂ ଏହି ଉପାଦାନ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ |

ଆମେ ସମଗ୍ର ୟୁନିଟକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରି କହିପାରିବା ଯେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟର ଆଧାରରେ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା, କ୍ରେତା ସଂଖ୍ୟା, ଉତ୍ପାଦ ବିଭେଦନ ଏବଂ ପ୍ରବେଶ ରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏହି କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବଜାର ଢାଞ୍ଚାରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ।

୧୨.୭ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ବିକ୍ରୟରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଆୟ ।

ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କାରଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ପରିବ୍ୟୟ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଲାଭ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଚୁକ୍ତିଭିତ୍ତିକ ପରିବ୍ୟୟ ପୂରଣ ହେବା ପରେ ବଳକା ।

ଦର ନେତୃତ୍ୱ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯାହା ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ସ୍ତରରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଏହାକୁ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି ।

ଅଣ-ଦର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଛି ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଏକ ରୂପ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ପୃକ୍ତ ନୁହେଁ ।

୧୨.୮ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ଉଦାହରଣ ସହ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରନ୍ତୁ।
2. ନିମ୍ନଲିଖିତ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ ବଜାର ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ?

ବୁଝାନ୍ତୁ।
କେବୁଲ୍ ଟେଲିଭିଜନ
ବଲ୍ ପେନ୍ (କମ୍ ଦର)
ଖାଦ୍ୟ ଗଣ୍ଡି[ସମ୍ପାଦନା]
ଅଟୋମୋବାଇଲ୍

3. ଏକ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମାମଲା ନିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସନ୍ତୁଳନ ହାସଲ କରିବାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।
4. ବିଭେଦନ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସମଜାତୀୟ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାରୀଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଦର ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକ ଅଛି କି ନାହିଁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ କରନ୍ତୁ।
5. ଏହା ଉପରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟିପ୍ପଣୀ ଲେଖନ୍ତୁ:

ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦର ନେତୃତ୍ୱ
ବାରୋମେଟ୍ରିକ୍ ଦର ନେତୃତ୍ୱ

6. ନିମ୍ନଲିଖିତ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ ବଜାରକୁ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ?

ବୁଝାନ୍ତୁ।
ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ
ଅଟୋମୋବାଇଲ୍
ବିମାନ
ରେସ୍ତୋରାଁ
ତୈଳ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ
ସୂତା
ଖବରକାଗଜ
ପୋଷାକ
ଶସ୍ୟ
କୋଡାକ୍ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପରି ବ୍ରାଣ୍ଡେଡ୍ ଉତ୍ପାଦ

7. ଧରନ୍ତୁ OPEC ର ଦୁଇ ଜଣ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଉତ୍ପାଦନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିମ୍ନଲିଖିତ ବୋଲି କୁହନ୍ତୁ। ପ୍ରତ୍ୟେକର ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦ ସ୍ତର ରହିଛି, ଦୈନିକ ୨ କିମ୍ବା ୪ ନିୟୁତ ବ୍ୟାରେଲ ଅଶୋଧିତ ତୈଳ । ସେମାନଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ବିଶ୍ୱ ବଜାରରେ ମୋଟ ଉତ୍ପାଦନ ୪, ୬ କିମ୍ବା ୮ ନିୟୁତ ବ୍ୟାରେଲ ହେବ। ଧରନ୍ତୁ ଏହାର ଦର ବ୍ୟାରେଲ ପିଛା ଯଥାକ୍ରମେ ୨୫ ଡଲାର, ୧୫ ଡଲାର ଏବଂ ୧୦ ଡଲାର ହେବ । ଇରାନରେ ବ୍ୟାରେଲ ପିଛା ୨ ଡଲାର ଏବଂ ଇରାକରେ ବ୍ୟାରେଲ ପିଛା ୪ ଡଲାର ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି ।

1. କଏଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଆକାରରେ ଖେଳକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତୁ।
2. ଯଦି ଇରାନ ସଫଳତାର ସହ ଠକେଇ କରେ, ତେବେ ଇରାନର ଲାଭରେ ଦୈନିକ ବୃଦ୍ଧି କ'ଣ ହେବ?
3. ଯଦି ଇରାକ ସଫଳତାର ସହ ଠକେଇ କରେ, ତେବେ ଇରାନର ଲାଭରେ ଦୈନିକ ବୃଦ୍ଧି କେତେ ହେବ?

4. କେଉଁ ଦେଶ ପାଇଁ ୦କେଇ ର ପରିବ୍ୟୟ ଅଧିକ । କାହିଁକି?
5. ଯଦି ଇରାନର ୦କେଇକୁ ୦ାବ କରି ଜବାବ ଦେବାକୁ ଇରାକକୁ ଏକ ମାସ ଲାଗିବ, ତେବେ ଇରାନର ଅତିରିକ୍ତ ଲାଭ ନଷ୍ଟ ହେବାକୁ କେତେ ଦିନ ଲାଗିବ?
6. ଏପରି କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଆପଣ ଭାବିପାରିବେ ଯାହା ଦୁଇ ଦେଶର ସହଯୋଗକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବ ।

୧୨.୯ ଅଧିକ ପଢ଼ିବା

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଗୁପ୍ତା, ଜି.ଏସ୍. ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ୍ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: କନସେପ୍ଟ ଆଣ୍ଡ କେସ୍, ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ମରିସ୍, ଏସ୍.ସି., ସ୍ମିଥସନ୍, ସି.ଡବ୍ଲ୍ୟୁ., ଏବଂ ଥୋମାସ, ସି.ଆର୍. ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜିତ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ। ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍ ପବ୍ଲିସିଂ।

ଢୋଲକିଆ, ଆର., ଏବଂ ଓଝା, ଏ. ଏନ. ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ । ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ ୟୁନିଭର୍ସିଟି ପ୍ରେସ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ଲୁଇସ୍, ଡବ୍ଲ୍ୟୁ.ସି., ଜୈନ, ଏସ୍.କେ., ଏବଂ ପିଟରସେନ୍, ଏଚ୍.ସି. *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ)। Pearson

ୟୁନିଟ୍ ୧୩ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତି

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ୟୁନିଟ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ଯିବା ପରେ, ଆପଣ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍:

- ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତିକୁ ବୁଝିବା;
- ବିଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏହି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତିର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ;
- ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଷ୍କୋର୍ ବିଶ୍ୱ ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତୁ।

ଗଠନ

୧୩.୧ ପରିଚୟ

୧୩.୨ ଏକାଗ୍ରତା ଅନୁପାତ, ହର୍ଫିଣ୍ଡାହଲ ସୂଚକାଙ୍କ ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାଯୋଗ୍ୟ ବଜାର

୧୩.୩ ଦର ବିଭେଦ

୧୩.୪ ଚରମ ଭାର ଦର

୧୩.୫ ବଂଡଲିଙ୍ଗ

୧୩.୬ ଦୁଇ ଭାଗ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଶୁଳ୍କ

୧୩.୭ ଯୁଗ୍ମ ଉତ୍ପାଦର ଦର

୧୩.୮ ଅନ୍ତରଣ ଦର

୧୩.୯ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଅଭ୍ୟାସ

୧୩.୧୦ ସାରାଂଶ

୧୩.୧୧ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

୧୩.୧୨ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

୧୩.୧୩ଅଧିକ ପଠନ

୧୩.୧ ପରିଚୟ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାହକ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ସମାନ ଦର ଦେବାକୁ ରାଜି ନୁହଁନ୍ତି । ତେବେ ବ୍ୟବସାୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା ପାଇଁ ବିକ୍ରେତା କିପରି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବେ? ଏହାର ଉତ୍ତର ହେଉଛି ଦର ବିଭେଦର ଦୁନିଆ । ଦର ବିଭେଦର ଏକ ଉତ୍ତମ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପାଇଁ ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିବା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର, ଛାତ୍ର ଏବଂ ବୟସ୍କଙ୍କ ଠାରୁ କନସର୍ଟ ଟିକେଟ୍ । ଉବେର ଏକ ଆମେରିକୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯାହା ସାରା ବିଶ୍ୱରେ, ଏପରିକି ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ କ୍ୟାବ୍ ସେବା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଦର ବିଭେଦ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରମୁଖ ରଣନୀତି ଯାହା ସେମାନେ କିଛି ସମୟ ଧରି ଅନୁସରଣ କରୁଛନ୍ତି । ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତି ଅନୁଯାୟୀ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ ଦୂରତା ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଦର ଅଲଗା ଅଲଗା ଅଟେ । "ଏକ ଉତ୍ପାଦର ଦର କିପରି ହେବା ଉଚିତ?" ପ୍ରଶ୍ନଟି ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦ ଲଞ୍ଚ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏବଂ ଥରେ ଲଞ୍ଚ ହେବା ପରେ, ଉତ୍ପାଦର ଜୀବନ ଚକ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମାଧ୍ୟମରେ ବଜାର ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ବଜେଟ୍ ଆବଣ୍ଟନ କରନ୍ତି । ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଯୁକ୍ତି କରନ୍ତି ଯେ ଯେକୌଣସି ଦରରେ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ସ୍ତର ହେଉଛି ବଜାରର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତା କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ । ଯେକୌଣସି ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଏହି ଚାହିଦା କିମ୍ବା ଦେୟ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ତିନୋଟି ପ୍ରମୁଖ କାରଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ:

- ଉତ୍ପାଦର ବିଭିନ୍ନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପସନ୍ଦ।
- ଉତ୍ପାଦର ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିସ୍ଥାପନର ଦର ଏବଂ ଏହା ସହିତ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ସାମଗ୍ରୀର ଦର ।
- ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଆୟର ସ୍ତର ।

କୋଲା, ଅଟୋମୋବାଇଲ ୍ କିମ୍ବା ଲାପଟପ୍ ର ପାତ୍ର ହେଉ ଯେକୌଣସି ପ୍ରଡକ୍ଟ ଉପରେ ଏହା ଲାଗୁ ହେବ। ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଦର ବିଭେଦ ସମେତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିବା ସାଧାରଣ ଦର ରଣନୀତିକୁ ଯାଞ୍ଚ କରିବ ।

୧୩.୨ ଏକାଗ୍ରତା ଅନୁପାତ, ହର୍ଫିଣ୍ଡାଏଚଏଲ ସୂଚକାଙ୍କ ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାଯୋଗ୍ୟ ବଜାର

ଗୋଟିଏ ଶିଳ୍ପରେ କେତେ ମାତ୍ରାରେ କିଛି ବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଆଧିପତ୍ୟ ରହିଛି ତାହା ଏକାଗ୍ରତା ଅନୁପାତ ଦ୍ୱାରା ମାପ କରାଯାଏ । ଏଥିରେ ଶିଳ୍ପର ମୋଟ ୪, ୮ କିମ୍ବା ୧୨ଟି ବୃହତ୍ତମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୋଟ ଶିଳ୍ପ ବିକ୍ରିର ପ୍ରତିଶତ ମିଳିଥାଏ। ଯେଉଁ ଶିଳ୍ପରେ ଚାରି-ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସାନ୍ଦ୍ରତା ଅନୁପାତ ୧୦୦ ପାଖାପାଖି ରହିଛି ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ଅଟେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଶିଳ୍ପରେ ଏହି ଅନୁପାତ ୫୦ କିମ୍ବା ୬୦ ପ୍ରତିଶତରୁ ଅଧିକ ଥାଏ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ଅଧିକାଂଶ ଉତ୍ପାଦନ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ଚାରି-ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସାନ୍ଦ୍ରତା ଅନୁପାତ ୨୦ରୁ ୮୦ ପ୍ରତିଶତ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ, ଏକ ଶିଳ୍ପରେ ଏକାଗ୍ରତାର ମାତ୍ରା ଆକଳନ କରିବାର ଅନ୍ୟ ଏକ ପଦ୍ଧତି ହେଉଛି **ହର୍ଫିଣ୍ଡାହଲ ସୂଚକାଙ୍କ (ଏଚ୍)**। ଏହା ଶିଳ୍ପର ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜାର ସେୟାରର ବର୍ଗୀକୃତ ମୂଲ୍ୟର ମିଶ୍ରଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ହର୍ଫିଣ୍ଡାହଲ ସୂଚକାଙ୍କ ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ, ଶିଳ୍ପରେ ଏକାଗ୍ରତାର ମାତ୍ରା ସେତେ ଅଧିକ ହେବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ,

ଯଦି ଶିଳ୍ପରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଛି ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଏହାର ବଜାର ଅଂଶ 100% ଅଟେ, $H = 100^2 = 10,000$। ଯଦି ଗୋଟିଏ ଶିଳ୍ପରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଛି, ଗୋଟିଏ ବଜାରର ୯୦ ପ୍ରତିଶତ ଅଂଶ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ୧୦ ପ୍ରତିଶତ ଅଂଶଧନ ସହିତ, $H = 90^2 + 10^2 = 8,200$। ଯଦି ବଜାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ୫୦ ପ୍ରତିଶତ ଅଂଶ ଥାଏ, ତେବେ $H = 50^2 + 50^2 = 5,000$। ଶିଳ୍ପରେ ଚାରୋଟି ସମାନ ଆକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସହିତ, $H = 2,500$। (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ) ଶିଳ୍ପରେ ୧୦୦ ଟି ସମାନ ଆକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସହିତ, $H = 100$। ଏହା ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିବା ସାନ୍ଦ୍ରତା ଅନୁପାତ ତୁଳନାରେ ହର୍ଫିଣ୍ଡାଲ୍ ସୂଚକାଙ୍କର ଲାଭକୁ ସୂଚାଇଥାଏ । ବିଶେଷ କରି ହର୍ଫିଣ୍ଡାହଲ ସୂଚକାଙ୍କରେ କେବଳ ବଜାରର ବୃହତ୍ତମ ୪, ୮, ୧୨ଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜାରର ଅଂଶ ନୁହେଁ, ଶିଳ୍ପର ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ତଥ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି। ଏହାବ୍ୟତୀତ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜାର ଅଂଶକୁ ହ୍ରାସ କରି, ହର୍ଫିଣ୍ଡାହଲ ସୂଚକାଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଶିଳ୍ପର ଛୋଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ତୁଳନାରେ ବଡକୁ ବହୁତ ବଡ ଓଜନ ଦେଇଥାଏ । ୧୯୮୨ ମସିହାରୁ ଆମେରିକାର ନ୍ୟାୟ ବିଭାଗ ଏହି ସୂଚକାଙ୍କ ଆଧାରରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ମିଶ୍ରଣର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପାଇଁ ନୂତନ ମାର୍ଗଦର୍ଶିକା ଘୋଷଣା କରିବା ପରେ ହର୍ଫିଣ୍ଡାହଲ ସୂଚକାଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟବହାରିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରିଛି ।

ବାସ୍ତବରେ, ୧୯୮୦ ଦଶକରେ ବିକଶିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାଯୋଗ୍ୟ ବଜାରର **ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ**, ଯଦି କୌଣସି ଶିଳ୍ପରେ ଏକକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ଏକାଧିକାର) କିମ୍ବା କେବଳ କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ସ୍ୱଳ୍ପାଧିକାର) ଅଛି, ତଥାପି ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଯେପରି ପ୍ରବେଶ "ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତ" (ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦି ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବେ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପରି ସମାନ ପରିବ୍ୟୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇପାରିବେ) ଏବଂ ଯଦି ପ୍ରସ୍ଥାନ "ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟୟବିହୀନ" (ଅର୍ଥାତ୍, ଯଦି କୌଣସି ନିବନ୍ଧ ପରିବ୍ୟୟ ନାହିଁ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କୌଣସି ପୁଞ୍ଜି କ୍ଷତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ନ ହୋଇ ଶିଳ୍ପରୁ ବାହାରିପାରିବ)। ଏହାର ଏକ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ଏକ ଏୟାରଲାଇନ୍ସ ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ୟ ଏୟାରଲାଇନ୍ସ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଦୁଇଟି ସହର ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସେବା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରେ ଯଦି ନୂତନ ପ୍ରବେଶକାରୀ ବର୍ତ୍ତମାନର ଏୟାରଲାଇନ୍ସ ଗୁଡିକ ପରି ସମାନ ପରିବ୍ୟୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ପୁଞ୍ଜି ହାନି ନକରି କେବଳ ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ନିଜର ବିମାନଗୁଡିକୁ ପୁନଃ ନିୟୋଜିତ କରି ବଜାର ଛାଡିପାରେ | ଯେତେବେଳେ ପ୍ରବେଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟୟବିହୀନ, ସେତେବେଳେ ବଜାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ । ଏହା ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ଯେପରି ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଏପରି ଦରରେ ବିକ୍ରି କରିବେ ଯାହା କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟକୁ ଭରଣା କରେ (ଯାହା ଫଳରେ ସେମାନେ ଶୂନ୍ୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି) ଯଦିଓ ବଜାରରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିମ୍ବା ସ୍ୱଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଥାଆନ୍ତି ।

୧୩.୩ ଦର ବିଭେଦ

ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାଷାରେ ଦର ବିଭେଦକୁ ସାଧାରଣତଃ ଏକାଧିକାର ଦର ବିଭେଦ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଲେବଲ୍ ଉପଯୁକ୍ତ କାରଣ ସନ୍ତୁଳନରେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ଶିଳ୍ପରେ ଦର ବିଭେଦ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ। ଦର ବିଭେଦ ରହିବା

ପାଇଁ ଏକ ବଜାରରେ ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ବୁଝନ୍ତି, ଦର ବିଭେଦର ସଂଜ୍ଞା ଏହା ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର କଥା ମନେହୁଏ; ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ । ଏକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରରେ, ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ କେବଳ ସବୁଠାରୁ ଶସ୍ତା ବିକ୍ରେତାଙ୍କଠାରୁ କିଣିବେ, ଏବଂ ଉତ୍ପାଦକମାନେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନିଲାମକାରୀଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରିବେ, ଏବଂ ତାହା ହିଁ ହେବ ।

କିନ୍ତୁ ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତା ସହିତ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ କ୍ରେତାମାନଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ (ଯାହାର ଦର କେବଳ ଗୋଟିଏ ଉପାଦାନ) ପ୍ରଦାନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ରହିପାରେ, ଯାହା ଫଳରେ ବଜାର ବିଭାଜନ କୁହାଯାଏ - ଏକ ଅଭ୍ୟାସ ଯାହାକୁ ବଜାର ବିଭାଜନ କୁହାଯାଏ । ଦର ବିଭେଦ ସେହି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବୁଝାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସମାନ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରେ । ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ବଜାରରେ ଏକକ ବିକ୍ରେତା) ବିଭିନ୍ନ କ୍ରେତାମାନଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭେଦଭାବ କରିପାରେ କାରଣ ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଦର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର କ୍ଷମତା ଅଛି | ଏହାର ଉତ୍ପାଦର କ୍ରେତାମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏଥିରୁ କିଣିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରତିସ୍ଥାପନ ନାହିଁ କାରଣ ଉତ୍ପାଦର କୌଣସି ଘନିଷ୍ଠ ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ ।

ଦର ବିଭେଦ ତିନି ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାଏ - ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଏବଂ ତୃତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ । **ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ** ଏପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବୁଝାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକାରୀ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଦେୟ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ ଉତ୍ପାଦନର ବିଭିନ୍ନ ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ଏକ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସହରର ଏକମାତ୍ର ସୁପର ସ୍ପେଶାଲିଷ୍ଟ ଜଣେ ଡାକ୍ତର ବିଭିନ୍ନ ରୋଗୀଙ୍କ ଠାରୁ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଦେୟ ଦେବାର କ୍ଷମତା ଆଧାରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ କରିପାରନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଏକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବୁଝାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକାରୀ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦର ବିଭିନ୍ନ ସେଟ୍ ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରଥମ ୧୦୦ କିଲୋୱାଟ୍ ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ବ୍ୟବହାରର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ବିଦ୍ୟୁତ ଶୁଳ୍କ ଅତିରିକ୍ତ ୧୦୦ କିଲୋୱାଟ୍ ପାଇଁ ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିବା ହାରଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ। ଆଉ ଏକ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ରେଳ ଯାତ୍ରୀ ଭଡ଼ା; ପ୍ରଥମ କିଛି କିଲୋମିଟର ପାଇଁ କିଲୋମିଟର ପିଛା ଭଡ଼ା ଅଧିକ, ଯାହା ଦୂରତା ବଢିବା ସହିତ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏହି ଭେଦଭାବ କ୍ରୟ ପରିମାଣ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଯେତେବେଳେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରକୁ (ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ) ଦୁଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ବଜାରରେ ବିଭକ୍ତ କରେ (କ୍ରେତା ଦଳ କିମ୍ବା ଗୋଷ୍ଠୀ) ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଜାରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରେ, ଏହାକୁ **ତୃତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ କୁହାଯାଏ** । ଏୟାରଲାଇନ୍ସ ଟିକେଟ ହେଉଛି ଏହି ପ୍ରକାର ର ଦର ବିଭେଦର ଏକ ସାଧାରଣ ଉଦାହରଣ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବ୍ୟବସାୟୀ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ତୁଳନାରେ ବରିଷ୍ଠ ନାଗରିକଙ୍କ ପାଇଁ କମ୍ ଦର ଲାଗୁ ହୁଏ, ଆବାସିକ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଲାଗୁ ହେଉଥିବା ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ଦର ବାଣିଜ୍ୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ଲାଗୁ ହେଉଥିବା ବିଦ୍ୟୁତ ୍ ଦର ଠାରୁ କମ୍ ଏବଂ ସେହିପରି ।

a) ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ

ଏକାଧିକାରୀମାନେ ଦରରେ ନିୟୋଜିତ ହୁଅନ୍ତି *ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଏପରି କରି ସେମାନଙ୍କର ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବେ* । ଯଦି ବିକ୍ରେତାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାହକ ସର୍ବାଧିକ କେତେ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ତାହା ଜାଣନ୍ତି, ତେବେ ଏକ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଯୋଜନା ବିକଶିତ କରିବା ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ସେହି ରାଶି ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ବାଧ କରେ, ଯାହାକୁ ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ଏକ ଅଭ୍ୟାସ କଷ୍ଟକର ହୋଇପାରେ । ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଅଧୀନରେ, କ୍ରେତା ଏବଂ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଭ ବିକ୍ରେତାଙ୍କୁ ମିଳିଥାଏ । ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ହାସଲ କରିବାର ଏକ ରଣନୀତି ହେଉଛି ଜଉମୁଦ ନିଲାମ ମାଧ୍ୟମରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନିଲାମକାରୀଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରିବା | ନିଲାମ ପଦ୍ଧତି ସେହି ପରିସ୍ଥିତି ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପଯୁକ୍ତ ଯେଉଁଠାରେ ବିକ୍ରିର ପରିମାଣ କମ୍ (ସାଧାରଣତଃ ଉତ୍ପାଦର ଅଭାବ ହେତୁ), ଯେଉଁଠାରେ ଅନେକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ କ୍ରେତା ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ କ୍ରେତାମାନେ ସମସ୍ତେ ଉତ୍ପାଦର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବିଷୟରେ ସମାନ ସୂଚନା ପାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରବେଶ ଥାଏ। ନିଲାମ ପଦ୍ଧତି ବିକ୍ରେତାଙ୍କୁ ସେହି କ୍ରେତାମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ କରିବ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦେୟ ଦେବାକୁ ସର୍ବାଧିକ ଇଚ୍ଛା ଅଛି ଏବଂ ସମାନ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ସର୍ବାଧିକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଆୟ ପ୍ରଦାନ କରିବ | କଳା ବସ୍ତୁ, ପ୍ରାଚୀନ ଆସବାବପତ୍ର କିମ୍ବା ଖଣି ଅଧିକାର ଓ ଜମିର ଆବିଷ୍କାର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଅଧିକାର ଭଳି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାରର ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି ପାଇଁ ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ରଣନୀତି ଅଟେ । ଅଧିକାଂଶ ଉତ୍ପାଦିତ ଉତ୍ପାଦ ଯେପରିକି ରଙ୍ଗ କମ୍ପ୍ୟୁଟରର ପାତ୍ର ପାଇଁ ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ପ୍ରଥମ-ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ସେତେବେଳେ ହୋଇପାରେ ଯେତେବେଳେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଜାଣିଥାଏ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରମାଗତ ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ସର୍ବାଧିକ ଦର ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଅଟନ୍ତି । ଏହାପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରମାଗତ ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ସେହି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦର ଆଦାୟ କରିପାରିବ ଏବଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତକୁ ଦଖଲ କରିପାରିବ । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ଦର ବିଭେଦରେ କିଛି ଏକାଧିକାର କ୍ଷମତା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ, କିନ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦର ବିଭେଦରେ ଏକାଧିକାର ଶକ୍ତିର ଏକ ମାତ୍ରା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଯାହା ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

b) ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ

ଯେଉଁଠାରେ ନିଲାମ ପଦ୍ଧତି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ସେଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଦର ଢାଞ୍ଚା ବ୍ୟବହାର କରି ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ଫଳାଫଳ ଆକଳନ କରିବାକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ୍ | ଏହା ଏହି ଧାରଣା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଯେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଭୋକ୍ତା ବ୍ୟବହୃତ କୌଣସି ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରମାଗତ ୟୁନିଟରୁ କମ୍ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରାପ୍ତ କରନ୍ତି |

ଉପଭୋକ୍ତା କ୍ରୟ ପରିମାଣ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଏହି ପ୍ରକାରର ଦର ବିଭେଦ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାଧାରଣ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ *ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଭାବରେ ଜଣାଶୁଣା* | ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ସ୍ତରୀୟ ପ୍ରଶୁଳ୍କ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ, ଅର୍ଥାତ୍ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଏକ ଫ୍ଲାଟ୍ ଫି' ଦେବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ତା'ପରେ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଏକ ପୃଥକ ଶୁଳ୍କ (ଯାହା ଶୁନ୍ୟ ହୋଇପାରେ) ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏହା ଅନେକ କ୍ଲବ୍, ମନୋରଞ୍ଜନ ପାର୍କ ଏବଂ ମାସିକ କିମ୍ବା ବାର୍ଷିକ ପାସ୍ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ପରିବହନ ସୁବିଧାର ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଟେ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଟ୍ରାଭେଲ ପାସ୍ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧାରଣା ହେଉଛି ଯେ ଯେଉଁ ଯାତ୍ରୀ ବାରମ୍ବାର ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ହାରାହାରି ପ୍ରତି ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଅଧିକ ଦର ଦିଅନ୍ତି, କାରଣ ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରବେଶ ପରିବ୍ୟୟ କମ୍ ଭ୍ରମଣରେ ବ୍ୟାପିଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷେ, ଅଧିକ ପରିମାଣର ଉପଭୋକ୍ତା ଏହି ସ୍ଥାୟୀ ପରିବ୍ୟୟକୁ ଏତେ ସଂଖ୍ୟକ ଯାତ୍ରାରେ ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି ଯେ ସେ ପ୍ରକୃତରେ ବେଳେବେଳେ ଯିବା ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖରେ ବସିପାରନ୍ତି, ସମାନ ସେବା (ଖାଦ୍ୟ, ଇନ୍ଧନ ଇତ୍ୟାଦି) ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଯେକୌଣସି ଯାତ୍ରା ପାଇଁ କମ୍ ହାରାହାରି ଦର ଦେଇପାରନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦକୁ **ବହୁ ଅଂଶୀୟ ଦର** ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।ଏହା ହେଉଛି ଏକ ବ୍ଲକ୍ ବା ଷ୍ଟେପ୍, ଦରର ପ୍ରକାର, ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରଥମ ସେଟ୍ ଏକକ ଗୋଟିଏ ଦର ରେ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସେଟ୍ କମ୍ ମୂଲ୍ୟରେ, ତୃତୀୟ ସେଟ୍ ଏବେ ବି କମ୍ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରି ହୁଏ ଇତ୍ୟାଦି । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଏହା ଏକ ପରିମାଣ ରିହାତିଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଯେଉଁଥିରେ କ୍ରୟ କରାଯାଇଥିବା ସମସ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ନିମ୍ନ (ରିହାତି) ଦର ଲାଗୁ ହୁଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦରେ, କମ୍ ଦର କେବଳ ସେହି ବ୍ଲକରେ କ୍ରୟ କରାଯାଇଥିବା ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ଲାଗୁ ହୁଏ । କ୍ରେତା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ପୂର୍ବ ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡିକ ପାଇଁ ଅଧିକ ଦର ଦେଇସାରିଛନ୍ତି । କିଛି ପରିଚିତ ଉଦାହରଣ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବା ଉଚିତ୍:

1. ଅନେକ ଖୁଚୁରା ବ୍ୟବସାୟୀ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ କିଣିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଗ୍ରାହକ ୧ଟି ସାର୍ଟ କିଣନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଠାରୁ ପୁରା ଏମଆରପି ଆଦାୟ କରାଯିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା । କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସାର୍ଟ କିଣନ୍ତି ତେବେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କୁ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କାର ରିହାତି ଦିଆଯିବ । ତେଣୁ ପ୍ରଥମ ସାର୍ଟ ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ସାର୍ଟ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରି ହେବ।
2. ମ୍ୟାକଡୋନାଲ୍ଡ ବର୍ଗର ଏବଂ ଫ୍ରାଇଜ୍ ର ମୂଲ୍ୟ ର ଉଦାହରଣ ନିଅନ୍ତୁ । ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବର୍ଗର୍ କିମ୍ବା ଫ୍ରାଇଜ୍ କିଣନ୍ତି, ଆପଣ ଭୋଜନ ଭାବରେ ଏକାଠି ବର୍ଗର ଫ୍ରାଇଜ୍ ଏବଂ ମୃଦୁ ପାନୀୟ କିଣିବା ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଦର ଆଦାୟ କରନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ, ଆସନ୍ତୁ ଏକ ଅଧିକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ରୈଖିକ ମଡେଲରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଉପରେ ନଜର ପକାଇବା । ଚିତ୍ର 13.1 ରେ, ବିକ୍ରେତା ଜଣେ ସାଧାରଣ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଚାହିଦା ବକ୍ର (D)ର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି। ଯଦିଓ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ ଚିତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଇନାହିଁ, ଧରି ନିଅନ୍ତୁ ଯେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ପରସ୍ପରକୁ ଅଲଗା କରି P^* ର ଅନୁକୂଳତମ ଦର ଦିଏ । ଉପଭୋକ୍ତା ଏହି ଦରରେ ପରିମାଣ Q^* କିଣିବାକୁ ବାଛିବେ । ଚିତ୍ରର ଛାୟାଯୁକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଉପଭୋକ୍ତା ର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ । ତେବେ ଏହା ହୋଇପାରେ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହି ଅତିରିକ୍ତ ଅର୍ଥର ଏକ ଅଂଶ କୁ ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ ବହୁଅଂଶୀୟ ଦର ବ୍ୟବହାର କରିଥାଏ । ଧରନ୍ତୁ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କ୍ରୟ କରାଯାଇଥିବା ପ୍ରଥମ Q_1 ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ P_1 ର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ଏବଂ ଅତିରିକ୍ତ ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡିକ P_2 (ଏକ ଦୁଇ-ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦର ସ୍କିମ୍) ପାଇଁ ବିକ୍ରୟ କରେ। ଉପଭୋକ୍ତା Q_1 ୟୁନିଟକୁ P_1 ଦରରେ ଏବଂ Q_2 ୟୁନିଟ୍ P_2 ଦରରେ କ୍ରୟ କରନ୍ତି । P_1BCP_2 ଲେବଲ୍ ଥିବା

ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତର ସେହି ଅଂଶ ଏବେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ ବରଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଦଖଲ କରାଯାଏ । ଏହା ଏବେ ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତର ଏକ ବଡ଼ ଅଂଶ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ହାତରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛି। ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପରିଚାଳନା ଏସବୁକୁ ଦଖଲ କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବ ଏବଂ ଏକ ବହୁଅଂଶୀୟ ଦର ରଣନୀତିରେ ଅଧିକ ଅଂଶ ବ୍ୟବହାର କରି ଏହା କରିପାରିବ । ତେବେ ଏଥିପାଇଁ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଚାହିଦା ସମ୍ପର୍କରେ ପରିଚାଳନାକୁ ଅନେକ କିଛି ଜାଣିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି।

ଚିତ୍ର 13.1: ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ

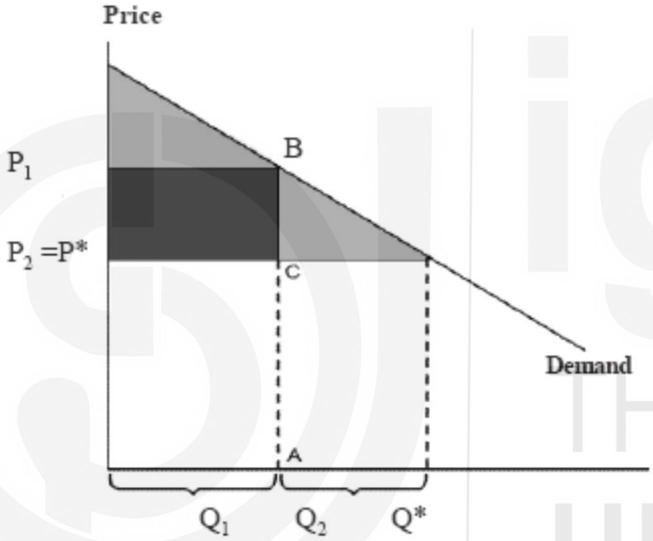

ଦ୍ୱିତୀୟ-ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ, ବା ବହୁଅଂଶୀୟ ଦରର ଏହି ଉଦାହରଣରେ, ପ୍ରଥମ ବ୍ଲକ୍‌ର ଏକକ (Q_1 ୟୁନିଟ୍) P_1 ଦରରେ ବିକ୍ରି କରାଯାଏ, ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ଲକ୍ (Q_2 ୟୁନିଟ୍) P_2 ଦରରେ ବିକ୍ରି କରାଯାଏ। ଏହା ବିକ୍ରେତାଙ୍କୁ P_1BCP_2 ଅଞ୍ଚଳ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତର ଅତିରିକ୍ତ ଅଂଶକୁ ଧରିନେବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଏ ।

c) ତୃତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ

କ୍ରୟ ପରିମାଣ ପରିବର୍ତ୍ତେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ଉପଭୋକ୍ତା କ୍ରୟ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଏକ ପଦ୍ଧତି ଯାହାକୁ ତୃତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ କୁହାଯାଏ । ବିମାନ ଏବଂ ରେଳ ଯାତ୍ରା, ମୁଭି ଟିକେଟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରିରେ ଏହା ବହୁତ ସାଧାରଣ ଅଟେ ଯେଉଁଠାରେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ,

ଯେଉଁମାନେ କିଛି ସହଜରେ ଚିହ୍ନଟ ଯୋଗ୍ୟ ଗୁଣ ଆଧାରରେ ଦେୟ ଦେବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାରେ ବହୁତ ଭିନ୍ନ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି |

ତେଣୁ, ତୃତୀୟ-ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ, ବା ବଜାର ବିଭାଜନ ଆବଶ୍ୟକ କରେ ଯେ ବିକ୍ରେତା (1) ବଜାରକୁ (1) ଭାଗ ଭାଗ କିମ୍ବା ଅଲଗା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟକୁ କ୍ରେତାମାନେ ଅନ୍ୟ ବଜାରରେ ପୁନଃ ବିକ୍ରୟ କରିପାରିବେ ନାହିଁ; ଏବଂ (୨) ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଜାର ବିଭାଗ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ସହିତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଚାହିଦା ବକ୍ର ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ।

ତୃତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଯୋଜନାର ଅନ୍ୟତମ ମୁଖ୍ୟ ହିତାଧିକାରୀ ହେଉଛନ୍ତି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ, କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ର ଚାହିଦା ଜନସଂଖ୍ୟା ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଚିହ୍ନଟ ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବରିଷ୍ଠ ନାଗରିକ ଏବଂ ଯୁବକ, ଯେଉଁମାନେ ଉଭୟ ଅଧିକ ଦର ସମ୍ବେଦନଶୀଳ, ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟକ୍ରୟକାରୀ, ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରାୟତଃ କମ୍ ମୂଲ୍ୟ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଅଟନ୍ତି ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଣବତ୍ତା ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ବହୁତ କିଛି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, କେବଳ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଯାତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି; ଛାତ୍ର ଓ ବ୍ୟବସାୟୀ ।

ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ନିଜ ପକେଟରୁ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଦେଉଥିବା ବେଳେ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ନିଜ ମାଲିକଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିଥାନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ସେମାନଙ୍କ କରଯୋଗ୍ୟ ଆୟରୁ କାଟି ଦିଅନ୍ତି । ଯେହେତୁ ଜଣେ ସାଧାରଣ ଛାତ୍ର ସାଧାରଣ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଯାତ୍ରା ଟିକେଟ ପାଇଁ କମ୍ ଦେୟ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ଅନ୍ୟ ସବୁ ସମାନ ହୋଇଥିବାରୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାହକ ଗୋଷ୍ଠୀରୁ ସର୍ବାଧିକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପରିମାଣର ବ୍ୟବସାୟ ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କୁ ଅଧିକ ଦର ରେ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ କମ୍ ଦର ରେ ଯାତ୍ରା ସେବା ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଏହା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଯୋଜନା ଗୁଡିକ ବହୁତ ଜଟିଳ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଏବଂ ତୃତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦର ଉପାଦାନଗୁଡିକୁ ଏକାଠି କରିପାରେ: ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଛାତ୍ର ଏବଂ ପେନସନଭୋଗୀଙ୍କ ପାଇଁ ରିହାତି ଯାତ୍ରା ପାସ୍ । ଯାହା ବି ହେଉ, ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟ ବିପଦ ହେଉଛି ଯେ ଗ୍ରାହକମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦର ପାର୍ଥକ୍ୟରୁ ଉପକୃତ ହେବା ପାଇଁ ଏକାଠି ହୋଇ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦିଅନ୍ତି ।

ଏହିପରି, ଜଣେ ଛାତ୍ର ଏକ ଟିକେଟ୍ କିଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିପାରେ ଯାହାକୁ ସେ ବ୍ୟବସାୟିକ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଯୋଜନା କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଦର ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବଣ୍ଟନ କରିପାରିବେ । କିମ୍ବା, ଟ୍ରାଭେଲ ପାସ୍ ଧାରୀ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଏହି ପାସ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଅଫର କରିପାରନ୍ତି, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଧାରକଙ୍କ ଯାତ୍ରାର ଅଧିକ ପରିମାଣରୁ ଉପକୃତ ହେବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରେ । ଯଦି ଏହା କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଏ, ତେବେ ବିକ୍ରେତା ଉଚ୍ଚ ଦରର ଦେୟ ଦେଉଥିବା ଗ୍ରାହକଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ହରାଇବେ ଏବଂ ଏକକ ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକ ଦର ପ୍ରଦାନ କରିବା ଭଲ ହେବ |

ତେଣୁ ଦର ବିଭେଦରେ ଲିପ୍ତ ବିକ୍ରେତା ପ୍ରଷ୍ଠାନ ଦ୍ଵାରରେ ପାସପୋର୍ଟ ଯାଞ୍ଚ ଏବଂ ରେଳ ପାସ୍ ରେ ଫଟୋ ଭଳି ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଉଚିତ, ଯାହା ଦ୍ଵାରା ଗ୍ରାହକମାନେ ଅନ୍ତଃପଣନ ରେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ କମ୍ ଦରରେ କିଣି ବେଶୀ ଦରରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ(ଯାହାର କମ୍ ଦରରେ କିଣିବାର ସୁବିଧା ନାହିଁ) ବିକ୍ରି କରି ଲାଭ ପାଇପାରିବେ।

ଦର ବିଭେଦ ବିକ୍ରେତା ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଅନ୍ୟ ଏକ ବିପଦ ହେଉଛି ଯେ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୋଟିଏ ଦର ସହିତ ପ୍ରବେଶ କରିପାରେ ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନର ଉଚ୍ଚ ଦରକୁ କମ୍ କରିଥାଏ । ତା'ପରେ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀ ସବୁଠାରୁ ଲାଭଦାୟକ ବଜାର ଭାଗକୁ ଟାଣି ନେବ ଏବଂ କେବଳ କମ୍ ମାର୍ଜିନ ରିହାତି କ୍ରେତା ମୂଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପାଖରେ ରହିବ ।

ସେଥିପାଇଁ ଦର ବିଭେଦ କେବଳ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ବଜାରରେ ସମ୍ଭବ, ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵିତା ପ୍ରବେଶ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦ୍ଵାରା କଷ୍ଟକର ହୋଇଥାଏ ଯେପରିକି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ରାଣ୍ଡ ୍ ନାମ (ଲାପଟପ୍), ବିଭେଦନ ଉତ୍ପାଦ (ପତ୍ରିକା), ଉତ୍ପାଦନରେ ଆୟତନଭିତ୍ତିକ ସୁଲାଭ (ବିମାନ ଏବଂ ରେଳ ଯାତ୍ରା), ବୈଷୟିକ ପେଟେଣ୍ଟ (ଫାର୍ମାସ୍ୟୁଟିକାଲ୍ସ) ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ସାଧନର ପ୍ରବେଶ ସୀମିତ (ଫାଇନ୍ ଆର୍ଟ)।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 1

1. ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।
   a) ଦର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କିଛି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରହିବା ଜରୁରୀ ।
   b) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବଜାରକୁ ଅଲଗା କରାଯିବା ଦରକାର ।
   c) ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ହାରାହାରି ପରିବ୍ୟୟ ନିଶ୍ଚୟ ହ୍ରାସ ପାଇଛି।
   d) ବଜାର ମଧ୍ୟରେ ଚାହିଦାର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଭିନ୍ନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

2. ଦିଲ୍ଲୀ ମେଟ୍ରୋ ପକ୍ଷରୁ ଦ୍ଵାରକାରୁ ସାକେତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକାଳ ୯ଟାରୁ ୧୧ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟ୍ରେନ୍ ଭଡ଼ା ୪୫ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିବା ବେଳେ ପୂର୍ବାହ୍ନ ୧୧ଟା ପରେ ଏହା ୪୦ ଟଙ୍କାକୁ ଖସି ଆସିଛି। କାରଣ ଦ୍ଵାରକାରୁ ସାକେତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଳ ଯାତ୍ରାର ଚାହିଦା ହେଉଛି:
   a) ଭିଡ଼ ସମୟରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ, କିନ୍ତୁ ଦିନର ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ।
   b) ଦିନର ସବୁ ସମୟରେ ଏକକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ।
   c) ଭିଡ଼ ସମୟରେ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ, କିନ୍ତୁ ଦିନର ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ।
   d) ଭିଡ଼ ସମୟରେ ଏକକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଦିନର ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ହୁଏ ।

3. ଯଦି ବଜାର ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତଃପଣନ ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ତେବେ ଏହା ଦର ବିଭେଦର ପ୍ରଭାବକୁ ହ୍ରାସ କରିବ । ଆଲୋଚନା କରନ୍ତୁ।

....

....

....

....

୧୩.୪ ଚରମ ଭାର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

ଚରମ ଭାର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରକାର ତୃତୀୟ-ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଯେଉଁଥିରେ ବିଭେଦ ଆଧାର ସାମୟିକ ଅଟେ । ଏହାର ବ୍ୟାପକ ବ୍ୟବହାର ହେତୁ ଆମେ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାରର ଦର ବିଭେଦକୁ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ଚିହ୍ନଟ କରିଥାଉ । କିନ୍ତୁ ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଚରମ ଭାର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସମେତ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ତୃତୀୟ-ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦରେ ଜଣେ ବିକ୍ରେତା କ୍ରେତାମାନଙ୍କର ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ଫାଇଦା ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଚରମ ଭାର ଦର କ୍ଷେତ୍ରରେ, ସମୟ ସହିତ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ।

ବର୍ଷର ସବୁ ଋତୁରେ ଏବଂ ଦିନର ସବୁ ସମୟରେ ବ୍ୟବସାୟିକ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାୟୀ ଚାହିଦା ଦ୍ୱାରା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଅନେକଙ୍କ ପାଇଁ, ଭିନ୍ନତା, କିମ୍ବା ଅସ୍ଥିରତା, ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ହେବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ବଡ଼ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଚାହିଦାରେ ଅସ୍ଥିରତା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ। ଏହି ଭିନ୍ନତା ବେଳେବେଳେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ଥିର ଏବଂ ପୂର୍ବାନୁମାନଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଛୁଟି ସ୍ଥାନ (ଭାରତର ହିଲ୍ ଷ୍ଟେସନ କୁହନ୍ତୁ) ପାଇଁ ହୋଟେଲ ବୁକିଂ ଦର ଚରମ ଭାର ଦରର ଏକ ଉତ୍ତମ ଉଦାହରଣ । ଭିଡ଼ଋତୁରେ (ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ) ହୋଟେଲ ବୁକିଂ ଶୁଳ୍କ ସର୍ବାଧିକ ଏବଂ ହଲ୍କା ଋତୁରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ହଲ୍କା ଋତୁରେ (ଅଫ୍ ସିଜନ) ସମୟରେ ହିଲ୍ ଷ୍ଟେସନ୍ ଯିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଏ ଏବଂ ଭିଡ଼ଋତୁରେ ଯେଉଁମାନେ ଯାଆନ୍ତି ସେମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଦର ଦିଅନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଦର ବିଭେଦ ସମୟ ବ୍ୟବଧାନ ଉପରେ ଆଧାରିତ ହୁଏ, ବିକ୍ରୟ କାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଅଧିକ ଅସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଅଧିକ ଦର ଏବଂ ଅଧିକ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ବ୍ୟବଧାନ ସମୟରେ କମ୍ ଦର ଆଦାୟ କରିବା |

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 2

1. ଦର ବିଭେଦ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ କଳନ ଗଣିତ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ବଜାର ପାଇଁ ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟ ଫଳନ(TC) ଓ ଚାହିଦା ଫଳନ ଜାଣିଥାଏ । ଦୁଇଟି ମାର୍କେଟ X ଏବଂ Y କୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ମୋଟ ଆୟ ଫଳନ ଗୁଡିକ ହେଉଛି TR_X ଏବଂ TRy

= ଯଥାକ୍ରମେ P_xQ_x ଏବଂ P_yQ_y। ଏହି ଦୁଇ ମାର୍କେଟ ପାଇଁ ଚାହିଦା ବକ୍ର ରହିଛି

$P_x = 2 - Q_x$

$P_y = 3 - 2Q_y$

ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଦିଆଯାଏ

$TC = 100 + 1.5Q$

ଯେଉଁଠାରେ $Q = Q_x + Q_Y$

ଦର ବିଭେଦ ସହିତ ଏବଂ ବିନା ଲାଭ ସର୍ବାଧିକ ଉତ୍ପାଦ ଏବଂ ଦର ଗଣନା କରନ୍ତୁ।

ଦର୍ଶାନ୍ତୁ ଯେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ବିଭେଦ ଅଭ୍ୟାସ କରେ ସେତେବେଳେ ଲାଭ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ ।

....

....

....

2. ଚରମ ଭାର ଦର ଏକ ପ୍ରକାର ତୃତୀୟ-ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଅଟେ । ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଚରମ ଭାର ଦର ସମେତ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ତୃତୀୟ-ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦରେ ଜଣେ ବିକ୍ରେତା କ୍ରେତାମାନଙ୍କ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ଫାଇଦା ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଚରମ ଭାର ଦର କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଚାହିଦା ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ

a) ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗର ଉପଭୋକ୍ତା
b) ସମୟ ସହିତ।
c) ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ କିମ୍ବା ଦେଶରେ

୧୩.୫ ବଂଡଲିଙ୍ଗ୍

ଆପଣ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରକାରର ଅଭିଯାନ ଦେଖିଥିବେ । "ଗୋଟିଏ କିଣନ୍ତୁ, ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଅଧା ଦରରେ କିଣନ୍ତୁ". ମାଗଣା ଟ୍ରାଇପଡ୍ ଥିବା ଏକ ବକ୍ସରେ ଏକ କ୍ୟାମେରା ବିକ୍ରି କରାଯାଏ; ଏକ ହୋଟେଲ ରୁମ୍ ପ୍ରାୟତଃ ଜଳଖିଆ ସହିତ ଆସିଥାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ବଣ୍ଡଲିଂର ଉଦାହରଣ।

ବଣ୍ଡଲିଂ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ଦରରେ ଦୁଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ପୃଥକ ଉତ୍ପାଦ ଏକାଠି ବିକ୍ରି କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଲଗା ଅଲଗା ବିକ୍ରି ହୋଇପାରୁଥିବା ସାମଗ୍ରୀ କିମ୍ବା ସେବାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ୟାକେଜ୍ ଭାବରେ ବିକ୍ରି କରାଗଲେ ବଣ୍ଡଲିଂ ହୋଇଥାଏ । ବଣ୍ଡଲିଂ ଅଭ୍ୟାସ ଏବଂ ବିକ୍ରୟ ରଣନୀତିର ସଂଜ୍ଞାଗୁଡ଼ିକର ଏକ ସଙ୍କେତିକରଣ ହେଉଛି:

ଶୁଦ୍ଧ ବଣ୍ଡଲିଂ: ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ କେବଳ ବଣ୍ଡଲ ଭାବରେ ବିକ୍ରି କରାଯାଏ;

ମିଶ୍ରିତ-ବଣ୍ଡଲିଂ: ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ଉଭୟ ଅଲଗା ଅଲଗା ଏବଂ ବଣ୍ଡଲ ଭାବରେ ବିକ୍ରି କରାଯାଏ; ଏବଂ

ଟାଇଙ୍ଗ: ମୁଖ୍ୟ ଉତ୍ପାଦ (ଟାଇଂ ଉତ୍ପାଦ) କ୍ରୟ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ପାଦ (ଟାଏଡ ଉତ୍ପାଦ) କ୍ରୟ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ପରିପୂରକ ଉତ୍ପାଦ ଅଟେ ।

ଏହା ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଲିକା ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ସବୁଠାରୁ ବାରମ୍ବାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ମାମଲାଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ । ଶୁଦ୍ଧ ବଣ୍ଡଲିଂରେ କେବଳ ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦକୁ ପ୍ୟାକେଜ୍ ଭାବରେ ବିକ୍ରି କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ, ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବରେ ନୁହେଁ ।

PURE BUNDLING

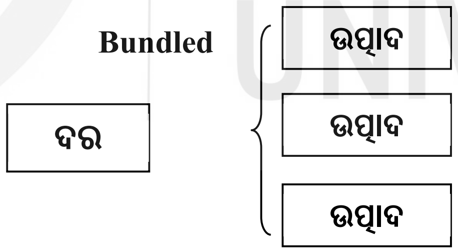

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟ ଅଫିସ୍ ୩୬୫ ବିଭିନ୍ନ ଆପ୍ଲିକେସନ୍ ଯଥା ୱାର୍ଡ, ଏକ୍ସେଲ୍, ଆକ୍ସେସ୍, ପାୱାରପଏଣ୍ଟ, ଆଉଟଲୁକ୍, ୱାନ୍ ନୋଟ୍ ଇତ୍ୟାଦିର ବଣ୍ଡଲ୍ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ। ଆପଣ ଏହି ଆପ୍ଲିକେସନ୍‌ଗୁଡିକ ପୃଥକ ଭାବରେ କିଣିପାରିବେ ନାହିଁ, ଆପଣଙ୍କୁ ଏହାକୁ କେବଳ ବଣ୍ଡଲରେ କିଣିବାକୁ ପଡିବ। ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟ ଏହି ଅଭ୍ୟାସକୁ ଅନୁସରଣ କରିଛି କାରଣ କିଛି ଆପ୍ଲିକେସନ୍ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଚାହିଦାରେ ଅଛି |

ମିଶ୍ରିତ ବଣ୍ଡଲିଂରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବରେ ଉତ୍ପାଦ ବିକ୍ରି କରିବା ସହିତ ଏକ ବଣ୍ଡଲ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ମ୍ୟାକଡୋନାଲ୍ଡର ମୂଲ୍ୟ ଭୋଜନ ହେଉଛି ମିଶ୍ରିତ ବଣ୍ଡଲିଂର ଉଦାହରଣ । ଟାଇମ୍ସ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଏବଂ ଇକୋନୋମିକ୍ ଟାଇମ୍ସକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବେ କ୍ରୟ କରାଗଲେ ବହୁତ କମ୍ ଦରରେ ସପ୍ତାହଦିନ ପାଇଁ ଏକାଠି କ୍ରୟ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହା ମଧ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ବଣ୍ଡଲିଂର ଏକ ଉଦାହରଣ । ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମିଶ୍ରିତ ବଣ୍ଡଲିଂ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପାଇଁ ଦର ସଞ୍ଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

ମିଶ୍ରିତ ବଣ୍ଡଲିଙ୍ଗ

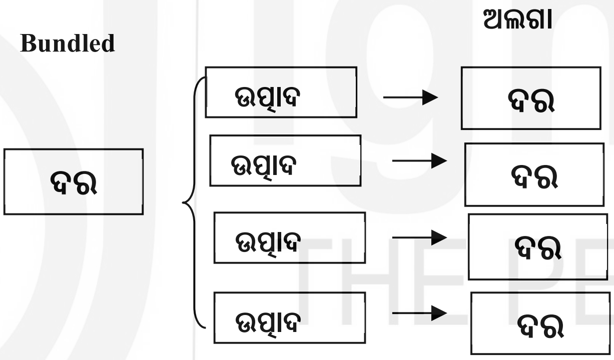
Bundled
ଅଲଗା
ଦର
ଉତ୍ପାଦ
ଦର
ଉତ୍ପାଦ
ଦର
ଉତ୍ପାଦ
ଦର
ଉତ୍ପାଦ
ଦର

ଟାଇଙ୍ଗରେ ମୁଖ୍ୟ ଉତ୍ପାଦ (ଟାଇଂ ପ୍ରଡକ୍ଟ) କ୍ରୟ ସହିତ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ପାଦ (ଟାଏଡ ଉତ୍ପାଦ) କ୍ରୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ପରିପୂରକ ଉତ୍ପାଦ ଅଟେ ।

ଟାଇଙ୍ଗ

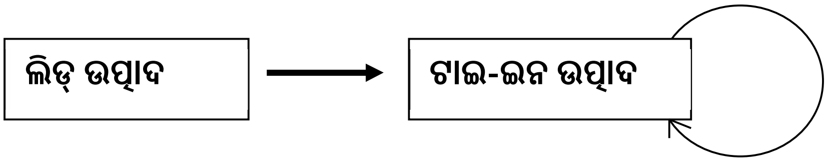
ଲିଡ୍ ଉତ୍ପାଦ
ଟାଇ-ଇନ ଉତ୍ପାଦ

ଏହାର ଏକ ଜଣାଶୁଣା ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ୧୯୩୦ ଦଶକରେ ଆଇବିଏମ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ ଯଦି ଆପଣ ଆଇବିଏମ୍ ମେସିନ୍ କିଣିଥାନ୍ତି ତେବେ ଆଇବିଏମ୍ ପଞ୍ଚ କାର୍ଡ କିଣିବାକୁ ରାଜି ହୁଅନ୍ତି । ଫଳରେ ଆଇବିଏମ୍ ନିଜର ଏକଛତ୍ରବାଦକୁ ଗୋଟିଏ ବଜାରରୁ ଅନ୍ୟ ବଜାରକୁ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା। କିନ୍ତୁ ଆଣ୍ଟିଟ୍ରଷ୍ଟ ମାମଲା ଯୋଗୁଁ ୧୯୩୬ମସିହାରେ ଏହାର ଏହି ପ୍ରଥାକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା। ୧୯୫୦ ମସିହାରେ ଜେରକ୍ସ କପି ମେସିନ୍ ଲିଜ୍ ରେ ନେଇଥିବା ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ଜେରକ୍ସ ପେପର କିଣିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା। ବାନ୍ଧିବାର ଆଉ ଏକ ମାମଲା ଥିଲା କୋଡାକ୍ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁଥିରେ କୋଡାକ୍ କପିଅର ପାର୍ଟସ ପାଇଁ ବଜାରରେ କୋଡାକ୍ ର ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ଥିଲା । କୋଡାକ୍ ସର୍ଭିସ୍ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ ବ୍ୟତୀତ ଗ୍ରାହକ କିମ୍ବା ସ୍ୱାଧୀନ ସେବା ପ୍ରଦାନକାରୀଙ୍କୁ ଏହାର ପାର୍ଟସ୍ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ମନା କରିବାରୁ କୋଡାକ୍ ଟାଇଙ୍ଗରେ ନିବିଷ୍ଟ ଥିଲା। ଆଜି ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ଏକ ମାକ୍ ୩ ରେଜର କିଣନ୍ତି, ଆପଣ ଙ୍କୁ ଟାଏଡ ଉତ୍ପାଦ ଅର୍ଥାତ୍ ମାକ୍ ୩ ରେଜରରେ ଫିଟ୍ ହେଉଥିବା କାଟ୍ରିଜ୍ କିଣିବାକୁ ପଡିବ ।

ଆର୍ଥିକ ବଣ୍ଡଲିଂ ବ୍ୟାପକ ହୋଇଛି। ଅନେକ କଂପାନି ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦନ ଲାଭ ଶୃଙ୍ଖଳାର କ୍ଷତି-ଅଗ୍ରଣୀ ପାଲଟିଛି। ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ପାଦକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ; ଏହା ସହିତ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଋଣ ଉପରେ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରନ୍ତୁ। ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଅଟୋମୋବାଇଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଅଟୋମୋବାଇଲକୁ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଉଛନ୍ତି ।

ବଣ୍ଡଲିଂ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପାଇଁ ଭଲ ହୋଇପାରେ । ଏହା “ସନ୍ଧାନ ପରିବ୍ୟୟ” (ବଣ୍ଡଲ ହୋଇଥିବା ସାମଗ୍ରୀ ସମାନ ସ୍ଥାନରେ ଅଛି) ଏବଂ ଉତ୍ପାଦକଙ୍କ ବିତରଣ ପରିବ୍ୟୟକୁ ହ୍ରାସ କରିପାରେ। କମ୍ “କାରବାର ପରିବ୍ୟୟ” ଅଛି (କାରଣ ଗୋଟିଏ କ୍ରୟ ଏକାଧିକ କ୍ରୟ ତୁଳନାରେ ଶସ୍ତା ଅଟେ)। ଏବଂ ଉତ୍ପାଦକ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ବଣ୍ଡଲର ହୋଇପାରନ୍ତି: ଆମ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଲୋକ ନିଜେ ଏକାଠି କରିବା ପାଇଁ କମ୍ପ୍ୟୁଟରର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଂଶଗୁଡିକ କିଣିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ।

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବଜାରରେ, ବଣ୍ଡଲିଂ କେବଳ ସେତେବେଳେ ହେବା ଉଚିତ ◌୍ ଯେତେବେଳେ ଏହା ଉତ୍ପାଦଗୁଡ଼ିକୁ ପୃଥକ ଭାବରେ ବିକ୍ରି କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ଅଟେ । ଯେଉଁଠାରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାଠାରୁ କମ୍ ଥାଏ- ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକାଂଶ ବଜାର-ଅର୍ଥନୈତିକ ମଡେଲ୍ ସୂଚାଇଥାଏ ଯେ ବଣ୍ଡଲିଂ କେତେବେଳେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ତ କେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦକମାନଙ୍କୁ ଫାଇଦା ଦେଇଥାଏ। ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ର ବଜାର ଶକ୍ତିର ମାପ କରାଯାଏ, ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରି ଦର ବିଭେଦରେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇପାରନ୍ତି । ବଣ୍ଡଲିଂ ଦର ବିଭେଦରେ ଏକ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ, କାରଣ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ସେବାର ବିଭିନ୍ନ ବଣ୍ଡଲ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରିପାରେ ।

ଗଣମାଧ୍ୟମର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିବା ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମାମଲାରେ ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟ ଉପରେ ଇଣ୍ଟରନେଟ୍ ଏକ୍ସପ୍ଲୋରାର ଏବଂ ୱିଣ୍ଡୋଜକୁ ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ବଣ୍ଡଲ ଭାବରେ 'ବଣ୍ଡଲିଂ' କରିବାରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ବିରୋଧୀ ଆଚରଣ କରିଥିବା ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଥିଲା। ମାଇକ୍ରୋସଫ୍ଟ ଦାବି କରିଛି ଯେ ସେମାନେ ଆଦୌ ବଣ୍ଡଲ ନୁହଁନ୍ତି, ବରଂ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦ ଯାହାଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହେବାରେ ଅସମର୍ଥ । ଏଭଳି ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ସମାଧାନ କରିବା ଅବଶ୍ୟ କଷ୍ଟକର ଏବଂ ଏହା ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରୁ

ନ୍ୟାୟିକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଇ ଅଦାଲତରେ ସମାଧାନ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଦିଗ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦ (ୱିଣ୍ଡୋଜ୍ ଏବଂ ଇଣ୍ଟରନେଟ୍ ଏକ୍ସପ୍ଲୋରାର)କୁ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ବୋଲି ବିବେଚନା କରେ ନାହିଁ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ 3

1) ବଣ୍ଡଲିଂ କ'ଣ? ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତୁ। ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି କି ଏହା ଉପଭୋକ୍ତା ବିରୋଧୀ?

……

……

……………………………………………………………………………

2) ଭାରତୀୟ ବଜାରରୁ ଟାଇଙ୍ଗର ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତୁ।

……

……

……………………………………………………………………………

୧୩.୬ ଦୁଇ ଭାଗ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଶୁଳ୍କ

ସେମାନଙ୍କର ଏକ କୌଶଳ ପାଇଁ କ୍ରେତାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ କ୍ରୟ ଅଧିକାର ପାଇଁ ଏକ ଫି ଦେବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ତା'ପରେ ଉତ୍ପାଦର ୟୁନିଟ୍ ପିଛା ନିୟମିତ ଦର ଦେବାକୁ ପଡିବ | ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ମୋବାଇଲ୍ ଟେଲିକମ୍ ଅପରେଟର ଏୟାରଟେଲ, ଭୋଡାଫୋନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ସେମାନଙ୍କ ପୋଷ୍ଟପେଡ୍ ପ୍ଲାନ୍ ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର ଆଧାରରେ ମାସିକ ଫିକ୍ସଡ୍ ଚାର୍ଜ ଏବଂ ତା'ପରେ ଅତିରିକ୍ତ ଚାର୍ଜ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ।

ସେବାର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଶୁଳ୍କ ଏବଂ ବ୍ୟବହୃତ ସେବାର ଦରକୁ ଦୁଇ ଭାଗ ପ୍ରଶୁଳ୍କ କୁହାଯାଏ । ଡିଜ୍ନି ୱାର୍ଲ୍ଡ ଭଳି ଥିମ୍ ପାର୍କସ୍ ଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ନିଜର ଲାଭ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଏଭଳି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଯୋଜନା ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି। ଏହି ଯୋଜନା କିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ତାହା ଦେଖିବା ପାଇଁ, ଧରନ୍ତୁ ଆପଣ ଏକ ଥିମ୍ ପାର୍କ ପରିଚାଳନା କରନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଏକାଧିକାର ଅଟନ୍ତି । ଚିତ୍ର 13.3 ଆପଣଙ୍କ ଥିମ୍ ପାର୍କରେ ଯେକୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯାତ୍ରାର ଚାହିଦା ସହିତ ଯାତ୍ରାର ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ଦର୍ଶାଏ। ଯଦି ଆପଣ ଗୋଟିଏ ଏକାଧିକାର ଦର ଆଦାୟ କରନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ରାଇଡ୍ ର ଦର 6 ଡଲାର ହେବ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପ୍ରତି ଭ୍ରମଣ ପାଇଁ ଚାରିଟି ରାଇଡ୍ ଉପଭୋଗ କରିବେ, ଯେଉଁଥିରେ 24 ଡଲାର ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ।

ଏବେ ଆସନ୍ତୁ ଜାଣିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କଠାରୁ ଟିକିଏ ଅଧିକ ଉତ୍ତୋଳନ କରାଯାଇପାରିବ କି ନାହିଁ। ଚାହିଦାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆପଣଙ୍କ ଥିମ୍ ପାର୍କରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଏବଂ ଚାରିଟି ଯାତ୍ରା କରିବା ପାଇଁ ୨୪ ଡଲାରରୁ ଅଧିକ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହେବେ। ଯଦି ଆପଣ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଚାହିଦା ବକ୍ର ଜାଣନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଗ୍ରାଫରେ ତ୍ରିକୋଣ ABCର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ (ଏରିଆ ABC =1/2*4*4) ଅନୁଯାୟୀ $ ୪ ର

ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଉପଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି। ତେଣୁ, ଯଦି ଆପଣ ଯାତ୍ରା ପିଛା ୬ ଡଲାର ବ୍ୟତୀତ ୮ ଡଲାର ପ୍ରବେଶ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ କରନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ଲାଭରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପିଛା ୮ ଡଲାର ଯୋଡିପାରିବେ ।

ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଚାହିଦା ବକ୍ରକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି, ଯଦି ଆପଣ କେବଳ ଯାତ୍ରା ପିଛା ଦରକୁ ହଟାଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଯାତ୍ରା ପିଛା ଶୂନ୍ୟ ଦରରେ ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ସହ ସମାନ ପ୍ରବେଶ ଫୀ ଆଦାୟ କରନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କଠାରୁ ଆପଣଙ୍କର ଆୟରେ ଅଧିକ ବୃଦ୍ଧି ପାଇପାରିବେ ।

ଚିତ୍ର ୧୩.୩: ଯାତ୍ରାର ଚାହିଦା

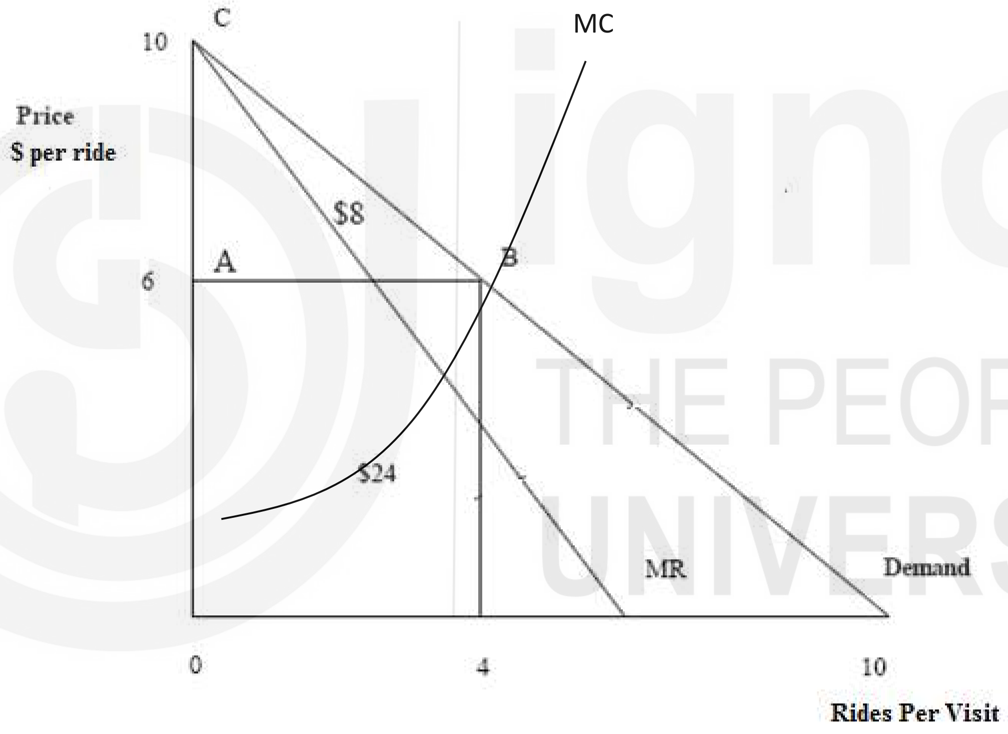

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଯାତ୍ରା ପିଛା ଦର ଶୂନ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ଜଣେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପ୍ରତି ଭ୍ରମଣରେ ୧୦ଟି ଯାତ୍ରା କରିବେ ଏବଂ ଆପଣ ଦୁଇ ଭାଗ ଦର ଯୋଜନାରୁ ମିଳୁଥିବା ୩୨ ଡଲାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପିଛା ୫୦ ଡଲାର (0.5 ($10)(10) ର ଆୟ ପାଇବେ । କିନ୍ତୁ ସାବଧାନ ରୁହନ୍ତୁ। ଅଧିକ ଯାତ୍ରା ସହିତ ଆପଣଙ୍କର ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ଏବଂ ଏହା ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କର ଲାଭ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଯଦି ଆପଣ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବେଶ

ଫି ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଆଦାୟ କରନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ ପ୍ରତି ଭ୍ରମଣ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପରିବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତି, ତେଣୁ ମୋଟ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହ୍ରାସ ପାଇବ ।

ଏକାଧିକାର ଗ୍ରାହକଙ୍କଠାରୁ ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଅର୍ଥର କିଛି, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ନୁହେଁ, ସଂଗ୍ରହ କରି ଲାଭ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଦୁଇ ଭାଗ ପ୍ରଶୁଳ୍କ ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ଭଲ ଉପାୟ ଅଟେ । ଏକାଧିକାରୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ବିଭିନ୍ନ ଦୁଇ ଭାଗ ପ୍ରଶୁଳ୍କ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଯୋଜନା ଉପରେ ପରୀକ୍ଷଣ କରି ଗୋଟିଏ ଯୋଜନାକୁ ଯାହା ସେମାନଙ୍କୁ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ।

ଡିସେମ୍ବର ୧୯୮୯ରେ ଯେତେବେଳେ ଏସେଲୱାର୍ଲ୍ଡ ଖୋଲିଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଏହା ମୁମ୍ବାଇରେ ପ୍ରଥମ ମନୋରଞ୍ଜନ ପାର୍କ ଥିଲା ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଏହାର କୌଣସି ଉଦାହରଣ ନଥିଲା । ଯେହେତୁ ଏହି ଧାରଣାକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ତେଣୁ ଏହା କମ୍ପୋଜିଟ ଫି' ଆଦାୟ କରିବାରୁ ଦୂରେଇ ରହିଥିଲା, କାରଣ କଠୋର ପ୍ରବେଶ ଫି ପରିବାରକୁ ଦୂରେଇ ରଖିବ । ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ଏହା ସବୁଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ପଦ୍ଧତି ଚୟନ କରିଥିଲା: ପେ-ଆସ୍-ୟୁ-ଗୋ। ଏଥିରେ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ୫ ଟଙ୍କା ଓ ବୟସ୍କଙ୍କ ପାଇଁ ୧୦ ଟଙ୍କା ପ୍ରବେଶ ଫି ଆଦାୟ କରାଯାଇଥିଲା। ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଯାତ୍ରାର ଦର 2 ଟଙ୍କାରୁ 15 ଟଙ୍କା ଥିଲା।ଫେବୃଆରୀ ୧୯୯୦ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା, ତଥାପି ଏସେଲୱାର୍ଲ୍ଡ ଭାଗ ଦର କୌଶଳ କୁ ବଦଳାଇ ମିଶ୍ରିତ ଦର ଆପଣାଇଥିଲା। ନୂଆ ପ୍ରଶୁଳ୍କ ଢାଞ୍ଚା ଅନୁଯାୟୀ ପିଲାମାନ ଙ୍କ ଠାରୁ ୮୦ ଟଙ୍କା ଫି ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିବା ବେଳେ ବୟସ୍କମାନଙ୍କୁ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ଫି ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା। ଏହି ଯାତ୍ରା ଉପରେ କୌଣସି ଫି ଆଦାୟ କରାଯାଇନଥିଲା। ବଦଳାଇବାକୁ କ'ଣ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା? ସେମାନଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ କହିବା ନୁସାରେ, ଲଜିଷ୍ଟିକ୍ ସମସ୍ୟା କାରଣରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପେ-ଆସ୍-ୟୁ-ଗୋ ରଣନୀତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା।

୧୩.୭ ଯୁଗ୍ମ ଉତ୍ପାଦର ଦର

ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ଚାହିଦା ସହିତ ଜଡିତ ହୋଇପାରେ | ଯେତେବେଳେ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡିକ ମିଳିତ ଭାବରେ ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁପାତରେ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ ସେତେବେଳେ ଏକ ପ୍ରକାର ଉତ୍ପାଦନ ଆନ୍ତଃ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ରହିଥାଏ । ଚମଡ଼ା କାରଖାନାରେ ଚମଡ଼ା ଜୋତା ଏବଂ ହ୍ୟାଣ୍ଡବ୍ୟାଗ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉତ୍ପାଦନର ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁପାତର ଏକ ଉତ୍ତମ ଉଦାହରଣ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ୟୁନିଟ୍ ରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଚମଡ଼ା ଜୋତା ଏବଂ ହ୍ୟାଣ୍ଡବ୍ୟାଗ୍ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଏ। ଚମଡ଼ା କାରଖାନା ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦର ଅନୁପାତରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ କିଛି କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

ଯେତେବେଳେ ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁପାତରେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ “ଉତ୍ପାଦ ପ୍ୟାକେଜ୍” ଭାବରେ ବିଚାର କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ଯେହେତୁ ଏହି ପ୍ୟାକେଜର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଅନ୍ୟ ଭାଗ ଉତ୍ପାଦନ ନକରି ଉତ୍ପାଦନ

କରିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଦୁଇଟି ସାମଗ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ସମୁଦାୟ ଉତ୍ପାଦନ ପରିବ୍ୟୟ ଆବଣ୍ଟନ ପାଇଁ କୌଣସି ଧାରଣାଗତ ଆଧାର ନାହିଁ । ଏହି ପରିବ୍ୟୟର ଅର୍ଥ କେବଳ ଉତ୍ପାଦ ପ୍ୟାକେଜ୍ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରହିଛି ।

ଯୁଗ୍ମ ଉତ୍ପାଦ ଗୁଡିକ ପାଇଁ ଲାଭ-ସର୍ବାଧିକ ଦର ଗଣନା କରିବା

ଧରନ୍ତୁ ଜଣେ ରିଟେଲର ଚମଡ଼ା ଜୋତା ଏବଂ ହ୍ୟାଣ୍ଡବ୍ୟାଗ୍ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି । ଦୁଇଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଳିତ ଭାବେ ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁପାତରେ ଉତ୍ପାଦନ ହେବ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଉଛି। ଉତ୍ପାଦ ପ୍ୟାକେଜ୍ ପାଇଁ ସୀମାନ୍ତ ପରିବ୍ୟୟ ସମୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ

$MC = 30 + 5Q$

ଦୁଇଟି ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦା ଏବଂ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସମୀକରଣ ଗୁଡିକ ହେଲା

ଜୋତା	**ହ୍ୟାଣ୍ଡବ୍ୟାଗ୍**
$P = 60 – 1Q$	$P = 80 –2Q$
$MR = 60 – 2Q$	$MR = 80 –4Q$

ଜୋତା ଏବଂ ହ୍ୟାଣ୍ଡବ୍ୟାଗ୍ ପାଇଁ କ'ଣ ଦର ଆଦାୟ କରିବା ଉଚିତ୍? ଉତ୍ପାଦ ପ୍ୟାକେଜ୍ ପାଇଁ କେତେ ୟୁନିଟ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍? ଦୁଇଟି ସୀମାନ୍ତ ଆୟ (MR_T) ସମୀକରଣକୁ ଯୋଗ କରିବା ଦ୍ୱାରା

$MR_T = 140 – 6Q$

MR_T ଏବଂ MC କୁ ସମାନ କରି ଏବଂ Q ପାଇଁ ସମାଧାନ କରି ଅନୁକୂଳତମ ପରିମାଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ତେଣୁ

$140-6Q = 30 + 5Q$

ଏବଂ, ତେଣୁ, $Q = 10$

ଚାହିଦା ବକ୍ରରେ Q = 10 କୁ ବଦଳାଇବା ଦ୍ୱାରା ଜୋତା ପାଇଁ 50 ଡଲାର ଏବଂ ହ୍ୟାଣ୍ଡବ୍ୟାଗ୍ ପାଇଁ 60 ଡଲାର ଦର ମିଳିଥାଏ । ତଥାପି, ଏହି ମୂଲ୍ୟଗୁଡିକ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ହାସଲ କରିବ ବୋଲି ନିଶ୍ଚିତି ନେବା ପୂର୍ବରୁ, ଏହି ଉତ୍ପାଦ ହାରରେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଗଣନା କରାଯିବା ଉଚିତ ୍ ଯେ କୌଣସି ଜିନିଷ ନକାରାତ୍ମକ ନୁହେଁ । Q=10କୁ ଦୁଇଟି ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସମୀକରଣରେ ସ୍ଥାନିତ କରିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ 40 ମିଳିଥାଏ । ଯେହେତୁ ଉଭୟ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ସକାରାତ୍ମକ ଅଟେ, ତେଣୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଦର କେବଳ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ଦେଇଥାଏ । ଯଦି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ନକାରାତ୍ମକ ହୁଏ, ତେବେ ସେହି ଉତ୍ପାଦର ବିକ୍ରି ପରିମାଣକୁ ଏପରି ସ୍ତରକୁ ହ୍ରାସ କରାଯିବା ଉଚିତ ଯେଉଁଠାରେ ସୀମାନ୍ତ ଆୟ ଶୂନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହୁଏ ।

୧୩.୮ ଅନ୍ତରଣ ଦର

ଆଜିର ଦୁନିଆରେ ଅନେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନିଜର କାରବାରକୁ ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି। **ଅନ୍ତରଣ ଦର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଆଇନଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ଶାଖା, ସହାୟକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଇତ୍ୟାଦି) ମଧ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ ହେଉଥିବା ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଛି।** ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଦ୍ରବ୍ୟର ଦର, ଯାହା ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ର ଗୋଟିଏ ୟୁନିଟ୍ ଦ୍ଵାରା ଅନ୍ୟ ୟୁନିଟକୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ | ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ, ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଶାଖା A ଶାଖା B କୁ ସାମଗ୍ରୀ ବିକ୍ରୟ କରେ, B ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବା ଦର ହେଉଛି ଅନ୍ତରଣ ଦର | ଅନ୍ତରଣ ଦର ଅଧୀନରେ ଥିବା କାରବାରଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀ ବିକ୍ରି, କଞ୍ଚାମାଲ କ୍ରୟ, ଆଇଟି ସକ୍ଷମ ସେବା, ସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ପତ୍ତି କ୍ରୟ, ଯନ୍ତ୍ରପାତି ର ବିକ୍ରୟ କିମ୍ବା କ୍ରୟ, ସେବା ର ବିକ୍ରୟ କିମ୍ବା କ୍ରୟ, ଦେୟ/ପ୍ରାପ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚର ଭରଣା, ସହାୟତା ସେବା, ସଫ୍ଟୱେର ବିକାଶ ସେବା, ବୈଷୟିକ ସେବା ଫି, ପରିଚାଳନା ଫି, ରୟାଲଟି ଫି, କର୍ପୋରେଟ୍ ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଫି, ଋଣ ପ୍ରାପ୍ତ କିମ୍ବା ଦେୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅନ୍ତରଣ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

- ବିଭିନ୍ନ ୟୁନିଟର ଲାଭ ପୃଥକ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ଏହା ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ୟୁନିଟର ପୃଥକ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ |
- ଅନ୍ତରଣ ଦର ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିଭିନ୍ନ ୟୁନିଟ୍ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବଳ ଆବଣ୍ଟନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ସହଯୋଗ ଏବଂ ବିକାଶ ସଂଗଠନ (OECD) ବହୁରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଅନ୍ତରଣ ଦର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ଦାୟୀ । ଅନ୍ତରଣ ଦର ଜରିଆରେ ବହୁରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନେ ଟିକସ ଫାଇଦା ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ OECD କିଛି ଗାଇଡଲାଇନ ସ୍ଥିର କରିଛି । ସମ୍ପୃକ୍ତ ପକ୍ଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପ୍ରକାର କାରବାର ପାଇଁ **ଆର୍ମ୍ସ ଲେଂଥ ପ୍ରିନ୍ସିପୁଲ୍** (ALP) ନାମକ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି। ALP କହିଛି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳକୁ ନିର୍ଭରଶୀଳ କିମ୍ବା ସମ୍ପୃକ୍ତ ଦଳ ଭାବରେ ନୁହେଁ ବରଂ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ସରଳ ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସୁଲଭ ବଜାର ଦରରେ କାରବାର କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ଏହି ନୀତି ସହିତ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀରେ ଅନ୍ତରଣ ଦରର ବିଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତି ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଯାଇଛି। ଏହି ପଦ୍ଧତିଗୁଡ଼ିକୁ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଶୀର୍ଷରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି: **ପାରମ୍ପରିକ କାରବାର ପଦ୍ଧତି ଏବଂ କାରବାର ଲାଭ ପଦ୍ଧତି।**

ପାରମ୍ପରିକ କାରବାର ପଦ୍ଧତି

- **ତୁଳନାତ୍ମକ ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଦର (CUP) ପଦ୍ଧତି**
  ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅଧୀନରେ, ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ କାରବାର (ଅସଂପୃକ୍ତ ପକ୍ଷସହିତ) ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କାରବାର (ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପକ୍ଷ) ର ସର୍ତ୍ତାବଳୀ ମଧ୍ୟରେ ତୁଳନା କରାଯାଏ । ALP ଆଧାରରେ କାରବାର ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ତାହା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଏଥିପାଇଁ ଉଚ୍ଚ ମାନକ ତୁଳନାତ୍ମକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଆବଶ୍ୟକ ।

- **ପୁନଃବିକ୍ରି ଦର ପଦ୍ଧତି**
  ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ, ଏକ ଉତ୍ପାଦର ବିକ୍ରୟ ଦର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ଯାହାକୁ ପୁନଃବିକ୍ରୟ ଦର କୁହାଯାଏ । ପୁନଃବିକ୍ରୟ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ସୀମାନ୍ତ ପରିମାଣ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପରିବ୍ୟୟ (ଅସମ୍ପୃକ୍ତ କାରବାର ସହିତ ତୁଳନା କରି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ) ବିୟୋଗ କରାଯାଏ ।

- **ପରିବ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ପଦ୍ଧତି**
  ଏହା ଅଧୀନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଯୋଗାଣକାରୀ ୟୁନିଟ୍ ଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିବା ମୋଟ ପରିବ୍ୟୟରେ ଏକ ମାର୍କଅପ୍ (ଲାଭ) ରାଶି ଯୋଡାଯାଏ ।

କାରବାର ଲାଭ ପଦ୍ଧତି

- **ତୁଳନାତ୍ମକ ଲାଭ ପଦ୍ଧତି**
  ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅଧୀନରେ, ଅନ୍ତରଣ ଦରର ଆଧାର ହେଉଛି ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କାରବାରର ନିଟ୍ ଲାଭ ।

- **ଲାଭ ବିଭାଜନ ପଦ୍ଧତି**
  ଏହି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପଦ୍ଧତି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକ ପରସ୍ପର ସହ ଜଡିତ କାରବାରରେ ନିୟୋଜିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଅନୁରୂପ କାରବାରରେ ଅସମ୍ପୃକ୍ତ ପକ୍ଷମାନେ କିପରି ଲାଭ ବିଭାଜନ କରିବେ ତାହା ଯାଞ୍ଚ କରି ଲାଭକୁ ଅଲଗା କରାଯାଏ ।

୧୩.୯ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ

ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସୂଚକ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସୂଚକ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରକାର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତି, ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ଉତ୍ପାଦକୁ ଅଧିକ ଦରରେ ରଖାଯାଏ, କାରଣ ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ଉଚ୍ଚ ଦରକୁ ଉଚ୍ଚ ଗୁଣବତ୍ତା ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ପାଦର ମାଲିକାନା ସହିତ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଜଡିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାକୁ ଇମେଜ ପ୍ରାଇସିଂ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ନାଇକି ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସୂଚକ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉଦାହରଣ ।

ଦର ସ୍କିମିଙ୍ଗ

ଏହା ହେଉଛି ଏକ ରଣନୀତି ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରଥମେ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଦର ଆଦାୟ କରେ ଏବଂ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରେ, ପରେ ଦର ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଦର ହ୍ରାସ କରେ | ଆପଲ୍ ହେଉଛି ଏହି ପ୍ରକାର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତିର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉଦାହରଣ ।

ପେନିଟ୍ରେସନ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ଏବଂ ବଜାର ଅଂଶ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ଦର ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ପ୍ରତିଯୋଗୀମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦଠାରୁ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଦୂରେଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଏହି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରଣନୀତି ଅଟେ ।

ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରେ ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଯାହା ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ୪୯୯ ଟଙ୍କା ଇତ୍ୟାଦି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି ଯାହାକୁ ଗ୍ରାହକମାନେ ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ କମ୍ ଦର ଭାବରେ ବିବେଚନା କରନ୍ତି ।

୧୩.୧୦ ସାରାଂଶ

ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦର ବିଭେଦରେ ନିୟୋଜିତ ହେବାକୁ ସକ୍ଷମ ଏବଂ ଇଚ୍ଛୁକ ହେବା ପାଇଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଉତ୍ପାଦର କ୍ରେତାମାନେ ଉତ୍ପାଦର ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାରେ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିବା ଶ୍ରେଣୀରେ ପଡ଼ିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଏବଂ ମଧ୍ୟମ ପରିବ୍ୟୟରେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଏବଂ ଅଲଗା କରିବା ସମ୍ଭବ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, କ୍ରେତାମାନେ ଏକ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀକୁ ସହଜରେ ଉତ୍ପାଦ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, ନଚେତ୍ ଲୋକମାନେ କମ୍ ଦରର ଶ୍ରେଣୀରୁ ଉତ୍ପାଦ କ୍ରୟ କରି ଉଚ୍ଚ ଦର ଶ୍ରେଣୀକୁ ବିକ୍ରି କରି ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିପାରିବେ, ଯାହା ଫଳରେ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଦର ବିଭେଦ ବଜାୟ ରଖିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡୁଛି । ଚାହିଦାର ଦର ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତାରେ କ୍ରେତାଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଆୟ ସ୍ତର, ରୁଚି କିମ୍ବା ବିକଳ୍ପଉପଲବ୍ଧତା ଭଳି ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେତୁ ହୋଇପାରେ ।

୧୩.୧୧ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦ

ପ୍ରଥମ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଏପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବୁଝାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକାରୀ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଦେୟ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ ଉତ୍ପାଦନର ବିଭିନ୍ନ ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ଏକ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଏକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବୁଝାଏ ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକାରୀ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦର ବିଭିନ୍ନ ସେଟ୍ ୟୁନିଟ୍ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରନ୍ତି ।

ତୃତୀୟ ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ହେଉଛି ଯେତେବେଳେ ଏକାଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ବଜାରକୁ (ଏହାର ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ) ଦୁଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ବଜାରରେ ବିଭକ୍ତ କରେ (କ୍ରେତା କିମ୍ବା ସେଗ୍ମେଣ୍ଟର ଗୋଷ୍ଠୀ) ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଜାରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦର ଆଦାୟ କରେ ।

ଚରମ ଭାର ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରକାର ତୃତୀୟ-ଡିଗ୍ରୀ ଦର ବିଭେଦ ଯେଉଁଥିରେ ଭେଦଭାବ ଆଧାର ସାମୟିକ ଅଟେ ।

ବଂଡଲିଙ୍ଗ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ଦରରେ ଦୁଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ପୃଥକ ଉତ୍ପାଦ ଏକାଠି ବିକ୍ରି କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଲଗା ଅଲଗା ବିକ୍ରି ହୋଇପାରୁଥିବା ସାମଗ୍ରୀ କିମ୍ବା ସେବାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ୟାକେଜ୍ ଭାବରେ ବିକ୍ରି କରାଗଲେ ବଣ୍ଡଲିଂ ହୋଇଥାଏ ।

୧୩.୧୨ ଆତ୍ମ-ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ମାନି ନିଅନ୍ତୁ ଯେ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏକ ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ କରେ ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନ 160 ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରି ହୁଏ । ଉତ୍ପାଦ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ୟୁନିଟ୍ ପରିବ୍ୟୟ ହେଉଛି-

ସାମଗ୍ରୀ	୫୧ ଟଙ୍କା
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରମ	୩୨ ଟଙ୍କା
ଉତ୍ପାଦନ ନିରପେକ୍ଷ ପରିବ୍ୟୟ	୪୦ ଟଙ୍କା
ବିକ୍ରୟ ଖର୍ଚ୍ଚ	୨୧ ଟଙ୍କା
	୧୪୪ ଟଙ୍କା

ବାର୍ଷିକ ୧,୦୦,୦୦୦ ୟୁନିଟ୍ ବିକ୍ରି ଉପରେ ଏହି ୟୁନିଟ୍ ପରିବ୍ୟୟ ଆଧାରିତ। କ୍ଷମତା ସାଧାରଣତଃ ବାର୍ଷିକ ୧୫୦,୦୦୦ ୟୁନିଟ୍ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ । ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ୧୩୦ ଟଙ୍କା ଦରରେ ୬୦,୦୦୦ ୟୁନିଟ୍ କିଣିବା ପାଇଁ ଏକ ବିଦେଶୀ ରିଟେଲ ଚେନ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ କରିଛି। ବିଦେଶୀ ବଜାରରେ ଏହି ୟୁନିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକର ବିକ୍ରି କଂପାନିର ଘରୋଇ ବଜାର ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ ନାହିଁ। ଏହି ଅଫରକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା ଉଚିତକି? କାହିଁକି ଓ କାହିଁକି ନୁହେଁ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ। ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା ରେ ଆପଣ କରିଥିବା କୌଣସି ଧାରଣାକୁ ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ।

2. ଏହି ୟୁନିଟରେ ଦର ବିଭେଦର ବିଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତି କିଭଳି ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ? ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।
3. ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଉତ୍ପାଦ ପାଇଁ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଉଦ୍ବୃତ୍ତ ଟଙ୍କା ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ନିଲାମ କାହିଁକି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ? କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏବଂ କେଉଁ ସାମଗ୍ରୀ ନିଲାମ ରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟର ଦର ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ? ଏକ ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ୱ ଉଦାହରଣ ସହିତ ପ୍ରମାଣିତ କରନ୍ତୁ।
4. ଭାରତରେ ଦର ବିଭେଦ ଥିବା କୌଣସି ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ସେବା ଚୟନ କରନ୍ତୁ। ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗର ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଚୟନ କରାଯାଇଥିବା ଉତ୍ପାଦ କିମ୍ବା ସେବା ପାଇଁ ଅନୁରୂପ ଦର ସାରଣୀଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ। ଏହି ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନୀତି ଉପରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ।
5. ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସମୟରେ ଏକ ମନୋରଞ୍ଜନ ପାର୍କ ପାଖରେ କେତେ ବିକଳ୍ପ ଅଛି?
6. ମୂଳତଃ, ପରିଚାଳକଙ୍କ ପାଇଁ ଚାରିଟି ବିକଳ୍ପ ଖୋଲା ଅଛି:
    i) ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାରକୁ ମୁକ୍ତ ରଖନ୍ତୁ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ପୃଥକ ଭାବରେ ଆଦାୟ କରନ୍ତୁ।
    ii) ଏକକାଳୀନ ପ୍ରବେଶ ଫି ଆଦାୟ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ପରିଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଅସୀମିତ ମୁକ୍ତ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତୁ।
    iii) ଦ୍ୱିତୀୟ ବିକଳ୍ପ ଭଳି କିନ୍ତୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଯାତ୍ରାରେ ସୀମିତ ରଖନ୍ତୁ।
    iv) ଏକ ପ୍ରବେଶ ଫି ଆଦାୟ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସମୁଦାୟ କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଫି ଦେବାକୁ ମଧ ବାଧ କରନ୍ତୁ, ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେତେ ଯାତ୍ରା ମିଳିବ ତାହା ସ୍ଥିର କରାଯିବ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ, ତୃତୀୟ ଓ ଚତୁର୍ଥ ବିକଳ୍ପ ଦୁଇ ଭାଗ ପ୍ରଶୁଳ୍କ ନୀତି ଉପରେ ଆଧାରିତ- ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଏବଂ ତା'ପରେ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ କରାଯାଏ (ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଶୁଳ୍କ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇପାରେ) । ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭାବରେ ପ୍ରମାଣିତ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ଯେ ଦୁଇ ଭାଗ ପ୍ରଶୁଳ୍କ ହେଉଛି ଆୟକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପାୟ ଏବଂ ତେଣୁ ପାର୍କ ମାଲିକଙ୍କ ଲାଭ, ଯଦି ଦୁଇଟି ସର୍ତ୍ତ ଏକାସାଙ୍ଗରେ ରହିଥାଏ । ପ୍ରଥମତଃ, ଯଦି ବିକ୍ରେତା ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଅଟନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରିବାର ଲାଭ ହସ୍ତାନ୍ତର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ। ମନୋରଞ୍ଜନ ପାର୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଦୁଇଟି ସର୍ତ୍ତ ରହିଥାଏ । ଦୁଇ ଭାଗ ପ୍ରଶୁଳ୍କ ପାଇଁ ଯୁକ୍ତି ଉପଭୋକ୍ତା ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଧାରଣାରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଯିଏ ପାର୍କ ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ଏବଂ ଯାତ୍ରାର ମଜା ନେବା ପାଇଁ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତି । ଏବେ ଯଦି ଏହି ଯାତ୍ରାର ଦାମ୍ ଏମିତି ଥାଏ ଯେ, ଏହାର ପରିବ୍ୟୟ ତାଙ୍କୁ ୯୦ ଟଙ୍କା ହୋଇଥାଏ, ତା'ହେଲେ ତାଙ୍କ (ଉପଭୋକ୍ତା) ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ୧୦ ଟଙ୍କା। ଯଦି ଦର ତାଙ୍କ ଆନୁମାନିକ ମୂଲ୍ୟଠାରୁ କମ୍ କିମ୍ବା ସମାନ ହୁଏ ତେବେ ସେ ଉତ୍ପାଦକୁ ବାଛିବେ ।

a) ପାର୍କ ମାଲିକଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଅର୍ଥର ଏକ ଅଂଶ ବାହାର କରିବା ହେଉଛି କୌଶଳ । କେମିତି?

b) ଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ଆପଣ କେଉଁ ଚଳଗୁଡିକୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରନ୍ତି?

୧୩.୧୩ ଅଧିକ ପଢ଼ିବା

ମୋଟେ, ଭି.ଏଲ୍., ପଲ୍, ଏସ୍., ଏବଂ ଗୁପ୍ତା, ଜି.ଏସ୍. ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ୍ ଇକୋନୋମିକ୍ସ: କନସେପ୍ଟ ଆଣ୍ଡ କେସ୍, ଟାଟା ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ।

ମରିସ୍, ଏସ୍.ସି., ସ୍ମିଥସନ୍, ସି.ଡବ୍ଲ୍ୟୁ., ଏବଂ ଥୋମାସ, ସି.ଆର୍. ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜିତ ମାଇକ୍ରୋଇକୋନୋମିକ୍ସ। ମ୍ୟାକ୍ଗ୍ରା-ହିଲ୍ ପବ୍ଲିସିଂ।

ଲୁଇସ୍, ଡବ୍ଲ୍ୟୁ.ସି., ଜୈନ, ଏସ୍.କେ., ଏବଂ ପିଟରସେନ୍, ଏଚ୍.ସି. *ମ୍ୟାନେଜରିଆଲ ଇକୋନୋମିକ୍ସ* (ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ)। ପିୟର୍ସନ ।

କିଟ୍, ପି.ଜେ., ୟଙ୍ଗ୍, ପି.କେ.ୱାଇ., ଏବଂ ବାନାର୍ଜୀ, ଏସ୍. ପରିଚାଳକ ଅର୍ଥନୀତି: ଆଜିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଉପକରଣ (୫ମ ସଂସ୍କରଣ)। ପିୟର୍ସନ ।

SOCIAL MEDIA

IGNOU DIGI NEWS

2022/16/PIU/DiNews/May/778
IGNOU DIGI NEWS
12th May 2022
SOET

Indira Gandhi National Open University
School of Engineering and Technology
One Day Webinar
Development of Technology in India since Independence
On National Technology Day

2022/16/PIU/DiNews/May/786
IGNOU DIGI NEWS
12th May 2022
RC– Delhi 1

Monitoring of IGNOU-Goal, Guyana Counselling Session of DWED Programme

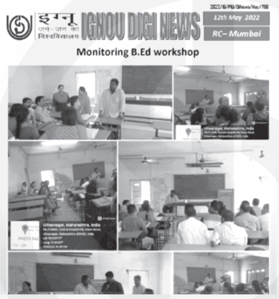
2022/16/PIU/DiNews/May/790
IGNOU DIGI NEWS
12th May 2022
RC– Mumbai

Monitoring B.Ed workshop

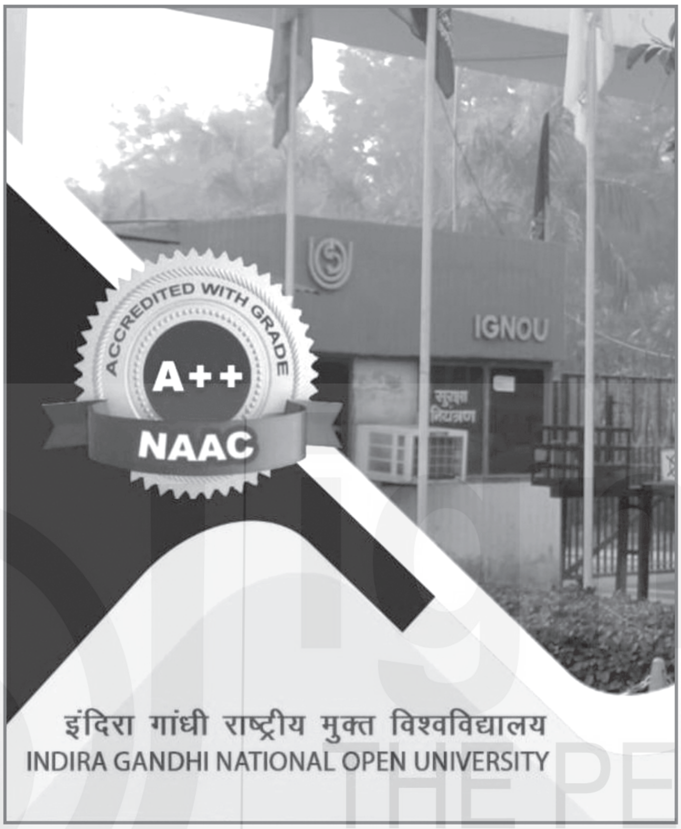
IGNOU
ACCREDITED WITH GRADE
A++
NAAC
इंदिरा गांधी राष्ट्रीय मुक्त विश्वविद्यालय
INDIRA GANDHI NATIONAL OPEN UNIVERSITY

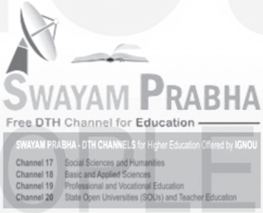
SWAYAM PRABHA
Free DTH Channel for Education

SWAYAM PRABHA - DTH CHANNELS for Higher Education Offered by IGNOU

Channel 17	Social Sciences and Humanities
Channel 18	Basic and Applied Sciences
Channel 19	Professional and Vocational Education
Channel 20	State Open Universities (SOUs) and Teacher Education

online_admission

eGyankosh

eContent App

Www.ignou.ac.in

Facebook

Twitter

Instagram

QR Code generated for quick access by Students

IGNOU website
eGyankosh
e-Content APP
Facebook (@officialPageIGNOU)
Twitter (@OfficialIGNOU)
Instagram (officialpageignou)
On line admission

Like us, follow-us on the University Facebook Page, Twitter Handle and Instagram

To get regular updates on Placement Drives, Admissions, Examinations etc.

www.ignou.ac.in

ignou
THE PEOPLE'S
UNIVERSITY